S. PATRIS

BERNARDI

CLARAVALLENSIS

ABBATIS PRIMI

THEODIDACTI ET MELLIFLVI
ECCLESIAE DOCTORIS

OPERVM

TOMVS TERTIVS:

SERMONES IN CANTICVM CANTICORVM
Salomonis complectens.

*ADHIBITIS MSS. CASTIGATVS, ET VARIIS
annotationibus illustratus.*

STVDIO ET LABORE IACOBI MERLONI HORSTII,
SS. Theolog. Licentiati, B. MARIAE in Pasculo Colon. Pastoris.

PARISIIS,

M. DC. XLV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SIXTVS SENENSIS ORDIN. PRÆDIC. *Biblioth. Sanctæ lib. 4.*

INSIGNE Bernardi opus, quod eruditi omnes cæteris ipsius laboribus præferunt, hoc est, in tria prima Cantici Canticorum capita explanationis Mysticæ, atque continuæ, sermones octoginta sex, quos vltimo vitæ suæ anno coram monachis suis in solatium quotidiani laboris viua voce, & ex imo corde profudit, in quibus tanta facundia diuinæ charitatis vim, atque sublimitatem expressit, vt appareat illum omnes in seipso cælestis amoris affectus, motus, & aculeos vero ac viuo spiritus sui experimento sensisse. Cætera huius libri capita, cum morte præuentus explicare non potuisset, Gilbertus Hoylandus Cisterciensis styli & spiritus Bernardi sectator explere tentauit, editis ab eo loco tertii capitis, *In lectulo meo quæsiui per noctes*, vbi Author ipse finierat, vsque ad locum illum quinti capit. *Dilectus meus candidus & rubicundus*, sermonibus octo & quadraginta. Conantem autem vlterius explanando progredi, mors ex humanis abstulit, veluti huic indignata, quod interruptum à se Bernardi laborem iterum continuare, & ad finem deducere velle auderet. Moritur Bernardus Anno ætatis suæ 63. ab ortu vero Seruatoris nostri 1153. Eius vitam Guilielmus Abbas S. Theodorici scribere incipit: Arnoldus vero Abbas Bonæuallis perfecit, & in quatuor libros digessit.

ANIMADVERSIO in hanc Sixti censuram.

FAllitur in eo, quod hos sermones à Bernardo vltimo vitæ suæ anno coram Monachis habitos existimet: certè priores 23. absoluerat, antequam iret in Italiam caussâ schismatis accersitus ab Innocentio, Anno 1137. *v.* Chronol. *initio horum Operum. Ex sequentibus itidem plures longè ante obitum habuisse constat ex ipso sermonum argumento. Et quidem* serm. *6. vbi Fratri suo Gerardo iusta persoluit, habitus est* ann. 1138. *Item* sermo 65. & *66.* circa Ann. 1147. *vbi agit contra Hæreticos* Petrobrusianos. *Deinde fallitur in designandis Auctoribus Vitæ sancti Bern. Nam Bernardus Abbas Bonæ-vallis scripsit secundum librum duntaxat. Tres seqq. Gaufridus Clara-vallensis. v. vitam à nobis editam, &c.*

GVERRICVS *Abbas Igniacensis.*

MAgister noster ille interpres Spiritus sancti, de toto illo carmine nuptiali loqui instituit, spemque nobis dedit, ex iis quæ iam edidit, quia si peruenerit ad locum de quo quæritis, donec aspiret dies & inclinentur vmbræ, vmbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ: quod dictum est vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine. *Serm. 3. de sanctis Apost. Petro & Paulo.*

De hoc Opere lege Epist. Bern. CLIII. ad Bern. Priorem Carthus. Portarum. Vbi videbis huic tanquam magno sancti Patris amico, & continuis precibus Bernardum sollicitanti, hoc opus magna ex parte deberi.

INDEX IN TOM. III.

Qui LXXXVI. Sermones in Cant. complectitur.

S. P. BERNARDI ABBATIS
CLARAVALLENSIS
DOCTORIS MELLIFLVI
IN CANTICA CANTICORVM

SERMONES

Profundissimi; & mysticæ Sapientiæ plenissimi.

SERMO I.

1. VObis, Fratres, alia quam aliis de sæculo aut certè aliter dicenda sunt. Illis siquidē lac potum dat & non escam, qui Apostoli[a] formā tenet in docendo. Nam spiritualibus solidiora apponenda esse, itidem ipse suo docet exemplo[b] *Loquimur*, inquiens, *non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes.* Item *sapientiam loquimur inter perfectos*[c], quales vos nimirum esse confido, nisi frustra fortè iam ex longo studiis estis cœlestib⁹ occupati, exercitati sensibus, & in lege Dei meditantes die ac nocte, Itaq; parate fauces nō lacti, sed pani. Est panis apud Salomonem, isq; admodum splendidus sapidusque, librum dico qui CANTICA CANTICORVM inscribitur. Proferatur si placet & frangatur. Nam de verbis *Ecclesiastes* satis (ni fallor) per Dei gratiam instructi estis, mundi huius cognoscere & contemnere vanitatem. Quid & *Parabolas?* An non vita & mores vestri iuxta eam quæ in ipsis inuenitur doctrinam sufficienter emendati sunt & informati? Proinde illis ambobus prælibatis, quos nihilominus de amici arca præstitos accepistis, accedite & ad tertium hunc panem; vt probetis forsitan potiora. Cum enim duo sint mala quæ vel sola, vel maximè militant aduersus animam, vanus scilicet amor mundi, & superfluus sui: pesti vtrique duo illi Libri obuiare noscuntur, alter sarculo disciplinæ praua quæq; in moribus & carnis superflua resecans, alter luce rationis in omni gloria mundi fucum vanitatis sagaciter deprehendens, veraciterq; distinguens à solido veritatis. Denique vniuersis humanis studiis ac mundanis desideriis prætulit Deū timere, eiusque obseruare mandata. Merito quidem. Veræ etenim sapientiæ primum illud initium, secundū consummatio est: si tamen constat vobis non aliud veram & consummatam esse sapientiam, quā declinare à malo, & facere bonū: itēque recedere à malo neminem posse perfectè absq; timore DEI, nec bonum opus omnino esse præter obseruantiā mandatorū.

2. Depulsis ergo duobus malis duorum lectione Librorum, competenter iam acceditur ad hunc sacrum theoricumque sermonem: qui cum sit amborum fructus, nō nisi sobriis mentibus & auribus omninò credendus est. Alioquin ante carnem disciplinæ studiis edomitam, & mancipatam spiritui, ante spretam & abiectam sæculi pompam & sarcinam, indignè ab impuris lectio sancta præsumitur. Quomodo nēpe lux incassum circunfundit oculos cæcos vel clausos, ita animalis homo nō percipit ea quæ sunt spirit⁹ Dei[d]. Quippe Spirit⁹ sanct⁹ disciplinæ effugiet fictū e, quod est vita incontinens. Sed nec erit ei vnquam pars cum mundi vanitate, cum veritatis sit spiritus[f]. Quæ enim societas ei quæ desursum est sapientiæ, & sapientiæ mundi, quæ stultitia est apud Deum[g]: aut sapientiæ carnis, quæ & ipsa inimica est Deo[h]?

3. Puto autem quod iam non habebit vnde aduersum nos murmuret is qui nobis de via venit amicus, cum & tertium illum insumpserit panem. Sed quis franget? Adest paterfamilias, cognoscite Dominū in fractione panis. Quis enim alter idoneus? Non equidē ego mihi istud temere atrogauerim. Sic spectetis ad me, vt ex me non expectetis. Nam & ego vnus sum de expectantibus, mendicans & ipse vobiscū cibum animæ meæ, alimoniā spiritus. Reuerà pauper & inops pulso ad eum qui aperit & nemo claudit, super sermonis huius profundissimo sacramento. Oculi omniū in te sperant Domine. Paruuli petierunt panem: nō est qui frangat eis. Speratur id à benignitate tua. O piissime frange esurientibus panem tuū, meis quidem (si dignaris) manibus, sed tuis viribus.

4. Dic quæso nobis à quo, de quo, ad quemue dicitur[i]: *Osculetur me osculo oris sui?* Aut quale est istud ita subitaneum, & factum repente de medio sermonis exordium? Sic quippe in verba prorumpit, quasi quempiam loquētem præmiserit, cui cōsequenter respondentē & hāc introducat personam, quæcunque est ipsa quæ osculum flagitat. Deinde si se osculari à nescio quo vel petit vel præcipit, cur signanter & nominatim ore, & ore suo, quasi aliud quam os, aut alienum & non potius suum exhibere sibi soleant osculantes? Quanquam nec hoc quidem dicit, *osculetur me* ore suo: sed aliud profectò inusitatius; *osculo*, inquit, *oris sui*. Et quidem iucundum eloquium quod ab osculo principium sumit, & blanda ipsa quædā scripturæ facies facile afficit & allicit ad legendum, ita vt quod in ea latet, delectet etiā cum labore inuestigare, nec fatiget inquirendi fortè difficultas, vbi eloquii suauitas mulcet. Verùm quem non valde attentum faciat huiusmodi principiū sine principio, & nouitas locutionis in veteri libro? Vnde constat hoc opus non humano ingenio, sed spiritus arte ita compositum, vt quamuis sit difficile intellectu, sit tamen inquisitu delectabile. Sed quid? Titulum prætérimus? Non oportet ne vnum quidem iota: quando & minutias iubemur colligere fragmentorum, ne pereant[k].

Titulus talis est, Incipiunt *Cantica canticorum Salomonis*. Obserua in primis pacifici nomen quod est Salomō, conuenire principio libri qui incipit à signo pacis, id est ab osculo; simulq; aduerte huiuscemodi principiis solas ad hanc intelligendam scripturā mentes inuitari pacificas, quæ sese iam à vitiorum vendicare perturbationib⁹ & curarum tumultibus præualent. De hinc ne hoc quoq; ocio sum putes, quod nō simpliciter Cātica, sed *Cātica canticorum* habet inscriptio. Multa quippe legi cantica in Scripturis, & nullum illorum memini taliter appellari. Cecinit Israel carmen Domino, quòd gladium pariter & iugū euaserit Pharaonis, gemino maris mirabiliter liberatus simul & vindicatus obsequio. Non tamē quod cecinit, dictū est Cantico cāticorum, sed si bene recolo, *cecinit* (ait Scriptura) *Israel carmen hoc Domino*[l]. Cecinit etiam Delbora[m], cecinit & Iudith[n], cecinit & mater Sa-

Marginal notes:
[a] 1. Cor. 3. a
[b] 1. Cor. 2. d
[c] 1. Cor. 2. b
Tres libri Salomonis veluti tres panes animæ.
Duo maximi hostes animæ; amor mundi & sui ipsius.
Deum timere initium sapientiæ; at seruare mandata, consummatio.
Quis idoneus lector vel auditor libri Canticorum.
[d] 1. Cor. 2. d
[e] Sap. 1. b
[f] Ioan. 14. b
[g] 1. Cor. 3. b
[h] Rom. 8. a
Profunditas Cantici canticorum.
[i] Cant. 1. a
Abruptum huius libri exordiū quid sibi velit.
[k] Matt. 5. c. & Ioan. 6. b
De Titulo seu inscriptione libri præsentis.
Multa in Scripr. cantica, sed nullū vti hoc Canticum Canticorum.
[l] Exod. 15. a
[m] Iudic. 5. a
[n] Iudith. 16. e

o 1. Reg. 2. a

muelis[o], Prophetæ quoq; aliqui cecinerũt, & nemo eorum legitur appellasse canticum suum cantica canticorum. Sane omnes (ni fallor) cecinisse reperies pro quocunq; suo suorum vt percepto commodo. Verbi gratia pro obtentu victoriæ, pro euasione periculi, aut pro cupitæ rei qualiscunq; adepto beneficio. Ita ergo plerique cecinerunt singuli pro singulis causis, ne ingrati diuinis beneficiis inuenirentur: iuxta illud[p]: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Aut verò rex iste Salomon sapientiâ singularis, sublimis gloriâ, rebus affluens, pace securus, nullius talium eguisse cognoscitur, pro quo accepto ista decantare libuerit. Sed nec Scriptura ipsa sui vspiam tale aliquid significare videtur. Itaq; diuinitus inspiratus, Christi & Ecclesiæ laudes, & sacri amoris gratiam, & æterni Connubii cecinit sacramẽta; simulq; expressit sanctæ desiderium animæ, & Epithalamii carmen, exultans in spiritu, iucundo composuit eulogio, figurato tamen. Nimirum velabat & ipse instar Moysi[q] faciem suam nõ minus forsitan in hac parte fulgentem, eo quod illo admodum tempore nemo aut rarus erat, qui reuelata facie gloriam istam speculari sufficeret.

p Psal. 48. d

Argumentũ huius Libri.

q Exod. 3. a

6. Igitur pro sui excellentia reor nuptiale hoc carmen huiusmodi titulo præsignitum, vt merito *Cantica canticorum* singulariter appelletur, sicut is quoq; cui canitur, singulariter est dictus *Rex regum, & Dominus dominantium*[r]. Cæterum vos si vestram experiẽtiam aduertatis, nonne in victoria qua vicit mundũ fides vestra, & in exitu vestro de lacu miseriæ & de luto fecis cantastis & ipsi Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit? Rursus cum adiecit primũ supra petram statuere pedes vestros, & dirigere gressus vestros, puto quòd & tunc nihilominus pro indulta nouitate vitæ immissum sit in os vestrum canticum nouum: carmẽ Deo nostro. Quid cum pœnitentibus vobis non solum peccata dimisit, sed insuper promisit & præmia, nũ multò magis spe gaudẽtes futurorũ bonorũ, cantastis in viis Domini, quoniã magna est gloria Domini? At si cui fortè vestrũ clausum vel obscurum aliquid de scripturis interdũ eluxerit, tũc prorsus necesse est pro percepta cœlestis panis alimonia diuinas mulceat aures in voce exultationis & cõfessionis sonus epulantis. Sed & in quotidianis exercitiis & bellis quæ nulla hora piè in Christo viuẽtibus desunt à carne, à mundo, à diabolo, sicut militiam esse vitã hominis super terram[s] incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est cantica pro assecutis victoriis inuocari.

Hic titulus est nota excellentiæ.

r 1. Tim. 6. c

Christianis & piis sua quoque cantica conueniunt.

s Iob. 7. b

7. Quoties tentatio superatur; aut vitium subiugatur; aut imminens periculum declinatur; aut laqueus insidiantis deprehenditur; aut annosa & inueterata quæcunq; animæ passio semel perfecteq; sanatur; aut multum diuque cupita & sæpius petita virtus tandem aliquãdò Dei munere obtinetur; quid nisi toties iuxta Prophetam[t] personat gratiarũ actio & vox laudis, & ad singula quæq; beneficia benedicitur Deus in donis suis? Alioquin ingrat⁹ reputabitur cùm discussio venerit, qui non poterit dicere Deo[u]: *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.* Arbitror vos in vobisipsis illa iam recognoscere quæ in psalterio non Cantica canticorum, sed *Cantica graduum* appellantur, eo quòd ad singulos profect⁹ vestros iuxta ascẽsiones quas quisq; in corde suo disposuit, singula sint cantica depromenda ad laudem & gloriam promouentis. Quonam modo impleatur aliter ille versiculus non video[x]: *Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum*, aut certè Apostoli illa pulcherrima saluberrimaque exhortatio[y]: *In psalmis, hymnis & canticis spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino*[z].

t Isa. 51. b

u Psal. 118. g

Cantica Graduum vnde vocentur.

x Psal. 117. b

y Coloss. 3. c

z Ephe. 5. d

8. Sed est canticum quod ex sui singulari dignitate & suauitate cunctis merito quæ memorauimus, & si qua sunt alia antecellit, & iure hoc appellauerim *Canticum canticorum*, quia cæterorum omnium ipsum est fructus. Istiusmodi canticum sola vnctio docet, sola addiscit experientia. Experti recognoscant, inexperti inardescant desiderio non tam cognoscendi quam experiendi. Non est enim strepitus oris, sed iubilus cordis: non sonus labiorum, sed motus gaudiorum; voluntatum, non vocũ cõsonantia. Non auditur foris, nec enim in publico personat, sola quæ cantat audit, & cui cantatur, id est spõsus & sponsa. Est quippe nuptiale carmen exprimens castos iucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque consentaneam ad alterutrum charitatem.

Singularis huius cantici dignitas & suauitas.

Experientia hic potius arcana penetrat quã scientia.

9. Cæterum non est illud cantare seu audire animæ puerilis & neophytæ adhuc & recenter conuersæ de seculo; sed prouectæ iam & eruditæ mentis, quæ suis nimirum profectibus Deo promouẽte in tãtum iam creuerit, quatenus ad perfectam ætatem, & ad nubiles quodãmodo peruenerit annos, annos dico meritorum nõ temporum, facta nuptiis cœlestis sponsi idonea, qualis deniq; suo loco plenius describetur. Sed præterit hora quæ nos exire vrget ad opera manuum, & paupertas, & institutio regularis. Cras in nomine Domini quod cœperamus prosequemur de *osculo*, quia de *titulo* hodiernus sermo nos expediuit.

Nouitii & tyrones minus idonei huius cantici auditores.

SERMO II.

De Incarnatione Christi per Patriarchas & Prophetas nunciata, & ardentissimè ab eis expectata.

1. ARdorem desiderii Patrum suspirantium Christi in carne Præsentiam frequentissimè cogitãs compungor & confundor in memetipso; & nunc vix contineo lachrymas; ita pudet teporis torporisque miserabilium temporum horum. Cui namque nostrum tantum ingerat gaudium gratiæ huius exhibitio, quantum veteribus sanctis accenderat desiderium & promissio? Ecce enim quam multi in hac eius, quæ proximè celebranda est, natiuitate gaudebunt, sed vtinam de natiuitate, non de vanitate. Illorum ergò desiderium flagrans & piæ expectationis affectũ spirat mihi vox ista[a]: *Osculetur me osculo oris sui.* Senserat nimirum in spiritu quisquis tunc spiritualis esse poterat, quanta foret gratia diffusa in labiis illis: propterea loquens in desiderio animæ aiebat: *Osculetur me osculo oris sui*: nimirum omnimodis cupiens tantæ suauitatis participio non fraudari. Dicebat enim perfectus quisq;. Quo mihi ora hæc seminiuerbia Prophetarum? Ipse potius speciosus forma præ filiis hominum, ipse me osculetur osculo oris sui. Non audio iam Moysen: impeditioris siquidem linguæ factus est mihi[b]. Esaiæ labia immũda sunt[c]: Hieremias nescit loqui, quia puer est[d]: & prophetæ omnes elingues sunt. Ipse ipse quẽ loquuntur, ipse loquatur, ipse me osculetur osculo oris sui. Non in eis iam aut per eos loquatur mihi, quoniam tenebrosa aqua in nubibus aeris: sed ipse me osculetur osculo oris sui, cuius gratiosa præsentia, & admirandæ fluenta doctrinę fiant in me fons aquæ salientis in vitam æternam.

Patrum desideria ad Christi in carnem aduentum, nostrum arguunt torporẽ.

a Cant. 1. a

b Exod. 4. a

c Isa. 6. b

d Hier. 1. b

2. Quem vnxit Pater oleo lætitię præ consortibus suis[e], nunquid non ex ipso mihi vberior infunditur gratia, si tamen dignetur me osculari osculo oris sui? Cuius vtiq; sermo viuus & efficax osculum mihi est non quidem coniunctio labiorum, quæ interdũ pacem mentitur animarum, sed plane infusio gaudiorum, reuelatio secretorum, mira quædam & quodammodo indiscreta commixtio superni luminis & illuminatæ mentis. Adhęrens quippe Deo, vnus spiritus est[f]. Meritò proinde visiones & somnia non recipio, figuras & ænigmata nolo: ipsas quoq; angelicas fastidio species. Quippe & ipsos longe superat Iesus meus specie sua & pulchritudine sua. Non ergò alium siue angelum siue hominem, sed ipsum peto osculari me osculo oris sui. Nec sane præsumo me osculatum iri ab ore ipsius (est enim hoc assumpti hominis vnicæ fœlicitatis & prærogatiuę singularis) sed humili⁹ ab osculo oris sui peto me osculari: quod commune vtique est multorum qui dicere possunt: *Et nos omnes de plenitudine eius accepimus*[g]. Intendite. Sit os osculans Verbum assumẽs, osculatum Caro quæ assumitur: osculum verò quod pariter ab osculante & osculato cõficitur, Persona ipsa ex vtroque compacta mediator DEI & hominum homo Christus Iesus. Hac ergo ratione Sanctorũ nemo dicere præsumebat: Osculetur me ore suo: sed tantum osculo oris sui: ipsi sanè seruantes prærogatiuam istam, cui singulariter semelq; os verbi impressum

e Psal. 44. b

f 1. Cor. 6. d

g Ioan. 1. b

Osculantis, osculati, & osculi explicatio.

tunc est, cum ei se corporaliter plenitudo omnis diuinitatis indulsit. Felix osculum, ac stupēda dignatione mirabile: in quo non os ori imprimitur: sed Deus homini vnitur. Et ibi quidem contactus labiorum complexũ significat animorum, hic autem consideratio naturarum diuinis humana componit, quæ in terra sunt & quæ in cœlis pacificās: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnum[h]. Ad hoc igitur osculum sanctus quisque antiqui temporis suspirabat; eo quod iucũditatem & exultationem thesaurizari super eum, & thesauros omnes sapientiæ & scientiæ in ipso absconditos[i] præsentirent cuperentq; & ipsi de plenitudine eius accipere.

h Ephe. 2. c — i Colos. 2. a

3. Alius sensus.

Sentio, placet vobis quod dicitur. Sed accipite & aliũ sensum. Non latuit Sanctos & ante aduētum Saluatoris Deum super mortalium genus cogitare cogitationes pacis[k]. Nec enim faceret verbum super terrā quod nō reuelaret seruis suis Prophetis[l]. Erat tamen verbũ hoc absconditum à multis[m]. Fuit namq; in tempore illo rara fides in terris: & tenuis admodum spes, in pluribus quoq; illorum qui expectabant redemptionem Israel. Qui verò præsciebant, ipsi & prædicebant Christum in carne venturum, & cum ipso pacem. Vnde quidam eorum, *& pax erit*, inquit[n], *in terra nostra cum venerit*. Immo per ipsum Dei gratiam homines recuperaturos cum omni fiducia sicut diuinitus acceperant prædicabant. Quod & præcursor Domini Ioannes suo tempore impletum agnouit & perhibuit, *gratia* (inquiens[o]) *& veritas per Iesum Christum facta est*: & ita verum esse omnis nunc Christianus populus experitur. Cæterum illis prænunciantibus pacem; moram autem faciente auctore pacis, nutabat populi fides, dum non erat qui redimeret, neq; qui saluum faceret. Itaq; causabantur homines moras, quod ille totiens nunciatus necdum veniret princeps pacis, sicut locutus fuerat per os Sanctorum qui à seculo sunt Prophetarum eius: & suspectas habentes promissiones, signum promissæ reconciliationis (quod est osculum) flagitabāt: ac si nunciis pacis vnus quilibet responderet de populo. Quousque tollitis animas nostras? Iam olim prædicitis pacem, & non venit: promittitis bona, & adhuc turbatio. Ecce hoc ipsum multifariè multisque modis & Angeli patribus, & patres nostri annunciauerunt nobis, dicentes pax pax, & non est pax[p]. Si mihi vult esse persuasũ Deus quod de suæ beneplacito voluntatis tam crebra iam legatione spondet nec exhibet, *osculetur me osculo oris sui*, sicq; in signo pacis faciat de pace securum. Nam verbis iam quomodo credam? Opus magis est opere verba firmari. Probet veridicos nuncios suos Deus: si tamen nuncii eius sunt: & sequatur eos ipse, vt sæpius promiserunt, quia sine ipso possunt facere nihil[q]. Misit puerum, tulit baculum, & necdum est vox neque vita[r]. Non surgo, non suscitor, non excutior de puluere, non respiro in spem si non propheta ipse descendat, & osculetur me osculo oris sui.

k Hier. 29. c — l Amos. 3. b — m Luc. 18. f — n Mich. 5. b — o Ioan. 1. b — Mora desiderati Messiæ, quam molesta & grauis Antiquis. — p Hier. 6. d & 8. d — q Ioan. 15. a — r 4. Reg. 4. e

4. Huc accedit quod is qui nostrum profitetur se mediatorem ad Deum[s], Dei filius est, & Deus est. Et quid est homo vt innotescat ei, aut filius hominis, vt reputet eũ? Quæ mihi fiducia vt tantæ me audeam credere maiestati? Vnde, inquam, terra & cinis præsumo Deum curam habere mei? Ad hæc diligit Patrem suum, me verò opus non habet, bonorum meorum non eget. Vnde ergo cōstabit mihi quod mediator meus in parte nequaquam sit? Tamen si verè (vt dicitis) decreuit misereri Deus, cogitatq; vt complacitior sit adhuc, statuat testamētum pacis; & fœdus perpetuum feriat mihi in osculo oris sui. Vt quæ procedunt de labiis suis, non faciat irrita: exinaniat se, humiliet se, inclinet se, & *osculetur me osculo oris sui*. Vt ex æquo partibus congruens mediator neutri suspectus sit, Deus filius Dei fiat homo, fiat filius hominis, & certũ me reddat in hoc osculo oris sui. Secur' suscipio mediatorem Dei filium, quem agnosco & meum. Minimè planè iam mihi suspectus erit. Frater enim & caro mea est. Puto enim spernere me iam non poterit os de ossibus meis, & caro de carne mea.

s 1. Tim. 2. b — Querimonia & expostulatio antiquorum de tardo aduentu Messiæ.

5. Ita ergo vetus querela sacrosanctum osculum, id est incarnandi Verbi mysteriũ exigebat, dum longa & molesta expectatione fatigata fides deficeret, & infidelis populus aduersus promissa Dei victus tædio murmuraret. Adinuentio mea est, si non hoc idem & vos recognoscitis de scripturis. Inde profecto erant querulæ illæ & plenæ murmure voces. *Manda, remāda. Expecta, reexpecta. Modicum ibi: modicum ibi*[t]. Inde anxiæ illæ & plenæ pietate preces[u]. *Da mercedem Domine sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur.* Item[x]: *Suscita domine precationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores.* Inde blandæ illæ & plenæ consolatione promissiones[y]: *Ecce apparebit dominus, & non mentietur: si moram fecerit, expecta eum; quia veniens veniet, & non tardabit.* Itē[z]: *Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur.* Et ex persona promissi. *Ecce ego*, inquit[a], *declino in vos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloria gentium.* In quibus verbis satis apparet & prædicatorum instātia, & diffidentia populorum. Sic itaq; & plebs murmurabat, & fides nutabat; & (iuxta Isaiæ vaticinium[b]) angeli pacis amarè flebant.

t Isa. 28. — u Ezech. 36. a — x Ibidem. — y Abac. 2. a — z Isa. 14. a — a Isa. 66. d — b Isa. 33. b

6. Ne ergo uniuersum genus humanum moram faciente Christo desperatione periret, dum se contemni suspicaretur infirma mortalitas, suæque reconciliationis cum Deo de gratia totiēs repromissa diffideret: Sancti qui de spiritu certi erant, certitudinem de carnis præsentia exoptabant, ac signum reformandæ pacis propter pusillanimes & incredulos omni instantia requirebāt[c] *O radix Iesse qui stas in signum populorum*, quàm multi Reges & Prophetæ voluerunt te videre & non viderunt? Fœlix tamen ex omnibus Simeon[d], cuius senectus in misericordia vberi. Is nempe exultauit vt videret desiderii signum, & vidit & gauisus est: acceptoque osculo pacis in pace dimittitur; ante tamen apertè pronuncians Iesum esse natum in signum cui contradicendum erat. Omnino ita fuit. Contradictum est exorto signo pacis, sed ab his qui oderunt pacem. Nam pax hominibus bonæ voluntatis[e], maleuolis autē petra scādali, & lapis offensionis. Herodes denique turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo[f]. Siquidem in propria venit, & sui eũ non receperunt[g]. Fœlices illi in sua pernoctatione pastores qui signi huius visione digni habiti sunt. Iam tunc se abscondebat à sapientibus & prudentibus, & reuelabat paruulis. Et Herodes videre voluit: sed quia non bona voluntate, non meruit. Pacis siquidem signum erat, datum tantum hominibus bonæ voluntatis. Herodi verò & similibus eius non dabitur nisi signum Ionæ Prophetæ.

c Isa. 11. c — d Luc. 2. d — e Luc. 2. c — f Matt. 2. a — g Ioan. 1. b

7. Porrò ad pastores, *& hoc* (ait Angelus[h]) *vobis signum*: vobis humilibus: vobis obedientibus: vobis non alta sapientibus: vobis vigilantibus, & in lege Dei meditantibus die ac nocte. *Hoc*, inquit, *vobis signum*. Quod? Quod Angeli promittebant, quod populi requirebant, quod Prophetæ prædixerant, hoc *fecit Dominus nunc & ostendit vobis*: in quo recipiant increduli fidem, pusillanimes spem, perfecti securitatem. Hoc ergo vobis signum. Cuius rei signum? Indulgētiæ, gratiæ, pacis, & pacis cuius non erit finis. Hoc est ergo signum. *Inuenietis infantem pannis* quidem *inuolutum, & positum in præsepio*[i]: Deus est tamen in ipso mundum reconcilians sibi[k]. Morietur propter peccata vestra, & resurget propter iustificationem vestram, vt iustificati per fidem, pacem habeatis ad Deum[l].

h Luc. 2. — i Luc. 2. b — k 2 Cor. 5. d — l Rom. 5. a

8. Hoc signum pacis Propheta[m] quondam regi Adam proponebat petēdum à Domino Deo suo siue in excelso supra, siue in inferno deorsum. Sed impius rex recusauit non credens miser quod in signo hoc ima summis in pace socianda essent: quatenus & inferi Domino descēdente salutati in osculo sancto signum pacis & ipsi recipiant, & superni spiritus idipsum nihilominus cum ad cœlos redierit, æterna suauitate participent. Sermo finiendus est, sed vt quod in eo disputatum est, breui recolligam summam, patet hoc sanctum osculum duabus ex causis necessariè indultũ mundo: vt & infirmis faceret fidem: & desiderio satisfaceret perfectorum. Porrò ipsum osculum esse non aliud quam mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum. Qui cum Patre

m Isa. 7. b — Signum diuinæ clementiæ. — Summa præmissorum.

& Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Sermo III.

De osculo pedis, manus, & oris Domini, &c.

1. Hodie legimus in libro experientiæ. Conuertimini ad vosipsos, & attendat vnusquisq; conscientiam suam super his quę dicenda sunt. Explorare velim si cui vnquam vestrum ex sententia dicere datum sit: *Osculetur me osculo oris sui.* Non est enim cuiusuis hominum ex

Quibus conueniat ex affectu hæc verba dicere, *osculetur*, &c.

affectu hoc dicere: sed si quis ex ore Christi spirituale osculum vel semel accepit, hunc proprium experimentum profecto sollicitat & repetit libẽs. Ego arbitror neminem vel scire posse quid sit; nisi qui accipit. Est quippe manna absconditum & solus qui edit, adhuc esuriet. Est fons signatus, cui non cõmunicat alienus; sed solus qui bibit, adhuc sitiet. Audi expertum, quomodo requirit: *Redde mihi*, inquit[a], *lætitiam salutaris tui.* Minimè ergo id sibi arroget mei similis anima onerata peccatis, suæq; adhuc carnis obnoxia passionibus, quæ suauitatẽ spiritus necdum senserit, internorum ignata atq; inexperta penitus gaudiorum.

a Psal. 50. b

2. De primo osculo Pedũ. b Luc. 18. c Osculũ pedũ designat Pœnitentiam.

Ostendo tamen ei quæ huiusmodi est, locum in salutari sibi congruentem. Non temerè assurgat ad os serenissimi sponsi, sed ad pedes seuerissimi Domini mecum pauida iaceat, & cum Publicano [b] terram tremens non cœlũ aspiciat: ne cõfusa in luminaribus cœli facies assueta tenebris opprimatur à gloria, atq; insolitis reuerberata splendoribus maiestatis, densioris rursum cæcitate caliginis obuoluatur. Non tibi ô quæcunq; es talis anima, non tibi ille locus vilis aut displicabilis videatur, vbi sancta peccatrix peccata deposuit, induit sanctitatẽ. Ibi Æthiopissa * mutauit pellem, & in nouum restituta candorem, iam tunc fiducialiter veraciterq; respõdebat exprobrantibus sibi verbum [c]. *Nigra sum, sed formosa, filia Hierusalem.* Miraris quanam id arte potuerit, vel quibus obtinuerit meritis? Paucis accipe. Fleuit amarè, & de intimis visceribus longa suspiria trahens, salutaribus intra se succussa singultibus felleos humores euomuit. Cœlestis medic⁹ celerrimè subuenit: quia velociter currit sermo eius[d]. Nunquid non potio est sermo Dei? Est vtiq; fortis & vehemens, & scrutãs corda & renes[e]. Deniq; sermo Dei viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti pertingens vsq; ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoq; & medullarum, & discretor cogitationum[f]. Huius ergò beatæ pœnitentis exemplo prosternere & tu ô misera vt desinas esse misera: prosternere & tu in terrã; amplectere pedes, placa osculis, riga lachrymis, quibus tamen non illum laues, sed te, & fias vna de grege tonsarum quæ ascendunt de lauacro: ita sanè vt suffusum pudore ac mœrore vultum non ante sustollere audeas, quàm audias & ipsa, *Dimittuntur tibi peccata tua*[g], quam audias: *Consurge, consurge captiua filia Sion, consurge, excutere de puluere*[h].

* Maria Magdal. prostrata ad pedes Domini. c Cant. 1 a

d Psal. 147. a e Psal. 7. c

f Heb. 4 c.

g Luc. 7. f h Isa. 52. a

3. De secundo Osculo Manuum.

Sumpto itaq; ad pedes primo osculo, nec sic quidem præsumes statim ad osculum oris assurgere: sed erit tibi gradus ad ipsum medium quoddam aliud osculũ, quod secundo loco ad manum accipies. De quo & talem accipe rationem. Si dixerit mihi Iesus, dimittuntur tibi peccata tua; nisi ego peccare desiero, quid proderit? Exui tunicam meam: si reinduero eam, quantum profeci? Si rursus pedes meos quos laueram inquinauero, nunquid aliquid lauisse valebit? Sordens omni genere vitiorum iacui diu in luto fecis: sed erit sine dubio recidẽri, quam iacenti deterius. Deniq; qui me sanum fecit, ipsum mihi dixisse recordor. *Ecce sanus factus es, vade iam amplius noli peccare: ne deterius aliquid tibi contingat* [i]. Qui autem dedit voluntatem pœnitendi, opus est vt addat & continendi virtutem: ne iterem pœnitendo, faciamq; nouissima mea peiora prioribus. Væ enim mihi etiã pœnitenti, si statim subtraxerit manum, sine quo nihil possũ facere. Nihil inquam: quia nec pœnitere nec continere. Audio proinde, quod cõsulit Sapiens. *Verbum* (inquit[k]) *& in oratione ne iteres.* Pauco, & quod iudex intentat arbori non facienti fructum bonum[l]: Fateor pro huius-

i Ioan. 5. c Osculum manuũ denotat continentiã, seu gratiam qua roboramur contra relapsum, & ad dignos pœnit. fructus.

K Eccli. 7. b l Matt. 3. b & 7. c Luc. 3. b

A modi non sum omninò contentus priori gratia, qua iam malorum sum pœnitens, nisi & secundam accepero, vt videlicet dignos faciam pœnitẽtiæ fructus: & deinceps non reuertar ad vomitum.

4. Verecundus pœnitentis ad Deum accessus commendatur

Hoc ergo restat mihi prius petendum & accipiendum quam præsumã altiora & sacratiora cõtingere. Nolo repente fieri summus: paulatim proficere volo. Quantum displicet Deo impudentia peccatoris: tantum pœnitẽtis verecundia placet. Citius placas eum si mensuram tuam seruaueris; & altiora te nõ quæsieris. Longus saltus & arduus est de pede ad os, sed nec accessus cõueniens. Quid enim? Recenti adhuc respersus puluere, ora sacra cõtinges? Heri de luto tractus, hodie vultui glorię præsẽtaris? Per manum tibi trãsitus sit. Illa prius te tergat: illa te erigat. Quomodo erigat? Dãdo vnde præsumas. Quid istud? Decor cõtinentiæ, & digni pœnitẽtiæ fructus, quæ sunt opera pietatis. Hæc te de stercore erigent in spem audẽdi potiora. Sane accipiendo donum, osculare manum: hoc est non tibi, sed nomini eius da gloriam. Da semel, & da iterum, tum pro donatis criminibus, tum pro collatis virtutibus. Aut certè videro vnde munias frontem contra ictus istos. *Quid habet quod non accepisti? Si autem*

B *accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis* [m]?

m 1. Cor. 4 b

5. Tertium Osculum oris designat fiducialẽ accessũ & vnionem amantis cum amato, Hominis cum Deo.

Iam tandem in osculis duobus geminum habens diuinæ dignationis experimentum, forsan non confunderis præsumere sanctiora. Quantum quippe crescis in gratia: tantum & in fiducia dilataris. Inde fit, vt & ames ardentius, & pulses fidentius pro eo quod tibi deesse sentis. Porrò pulsanti aperietur. Iam summum illud quodcunque est summæ dignationis & miræ suauitatis osculum credo non negabitur sic affecto. Hæc via: hic ordo. *Primò* ad pedes procidimus, & ploramus coram Domino qui fecit nos, ea quæ fecimus nos. *Secundo* manum quærimus subleuantis & roborantis genua dissoluta. *Postremò* cum ista multis precibus & lachrymis obtinemus, tum demum audemus forsitan ad ipsum os gloriæ caput attollere (pauens & tremens dico) non solum speculandum, sed etiam osculandum: quia spiritus ante faciẽ nostram Christus Dominus: cui adhærentes in osculo sancto, vnus spiritus ipsius dignatione efficimur.

6. Aspiratio ad Iesum.

Tibi Domine Iesu tibi merito dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Nẽ-

C pe auditam fecisti mihi mane misericordiam tuam, cum iacenti primum in puluere, tuaq; deosculanti reuerenda vestigia, quod malè vixeram remisisti. Porrò in progressu diei lætificasti animam serui tui, cum deinde in osculo manus etiam benè viuendi gratiam indulsisti. Et nunc quid restat, ô bone Domine, nisi vt iam in plenitudine lucis, in feruore spiritus ad oris quoq; osculũ dignanter admittens adimpleas me lætitia cum vultu tuo? Indica mihi, ô suauissime, ô serenissime, indica mihi vbi pascis, vbi cubas in meridie. Fratres, bonum est nos hic esse, sed ecce auocat nos diei malitia. Hi siquidem qui modo superuenisse nunciantur, gratum cogunt rumpere magis quam finire sermonem. Ego exibo ad hospites, ne quid desit officiis eius de qua loquimur charitatis: ne fortè & de nobis audire contingat [n]: *Dicunt enim & non faciunt.* Vos orate interim, vt voluntaria oris mei beneplacita faciat Deus ad vestram ipsorum ædificationem, & laudem & gloriam nominis sui.

n Matt 23. a

Sermo IV.

D *De triplici profectu animæ, qui fit per osculum Pedis, Manus & Oris Domini.*

5. Triplicem quendam animæ profectum, sub nomine trium osculorum sermo hesternus complexus est. Nunquid excidit vobis? Is mihi hodierna disputatione prosequendus erit, prout parare dignabitur in dulcedine sua pauperi Deus. Diximus, si recolitis, illa oscula sumi ad Pedes, ad Manum, ad Os, singula singulis referentes. In *primo* sane primordia dedicantur nostræ conuersionis. *Secundum* autem proficientibus indulgetur. Porrò *tertium* sola experitur & rara perfectio. Ab hoc solo quod vltimum positum est sumpsit exordium Scriptura ista quam tractare suscepimus, & ipsius causa

Tria oscula tres denotant vitæ religiosæ status.

reliqua duo à nobis adiuncta sunt. An verò necessariè, vos iudicabitis. Puto enim facies ipsa eloquii facilè admonet & ista requirere. Mirum verò si non & vos aduertitis, oportere reuera esse aliud siue alia oscula à quibus illud oris distinguere volui qui dixit: *osculetur me osculo oris sui* [a]. Cur enim cum sufficere poterat dixisse simpliciter, *osculetur me:* præter morem tamen vsúque loquendi distinctè & signanter adiecit, *osculo oris sui,* nisi vt ostenderet ipsum quod petebat osculum summũ esse, non solum? Nonne deniq; ita inuicem loquimur; osculare me, vel da mihi osculum; & nemo sequitur vt dicat ore tuo, siue osculo oris tui? Quid alterutrum osculari parantes, num versus inuicem ora tendimus, quæ tamen abinuicem non requirimus nominatim? Denique qui narrat (verbi gratia) à Domino susceptum in osculo proditorem, *& osculatus est* (ait [b]) *eum:* nec addidit ore suo vel osculo oris sui. Sic nimirum omnis & qui scribit & qui loquitur consueuit.

a Cant. 1. a

Osculum oris cur expumatur.

b Marc. 14. e

2\. Sunt ergo hi tres animarum affectus siue profectus expertis duntaxat satis noti & manifesti, cum aut de actis malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiam indultoris & benefactoris sui præsentiam, eo quidē modo quo in corpore fragili possibile est, obtinet intueri. Cæterum primum & secundum qua ratione oscula nominauerim, manifestius accipite. Osculum, pacis indicium esse omnes nouimus. Porrò autem si (vt Scriptura loquitur [c]) *peccata nostra separant inter nos & Deum,* tollatur de medio quod interest, & pax est. Cum ergo satisfacimus vt ablato quod separat peccato reconciliemur, indulgentiam quam recipimus, quid nisi quoddam osculum dixerim pacis? Idque interim non alibi, quàm ad pedes sumendum. Humilis quippe & verecunda debet esse satisfactio, qua emendatur superba transgressio. At cum etiā ad viuendum emēdatius, Deoq. dignius conuersandum, placita quadam amplioris gratiæ familiaritate donamur, cum ampliori fiducia caput iam leuamus de puluere, largitoris (vt assolet) manum osculaturi, si tamen de accepto munere nō nostrā, sed auctoris gloriam quærimus, eique sua dona & non nobis adscribimus. Alioquin si in te & non magis in Domino gloriaris, propriam profectò & nō Domini manū osculari conuinceris, quod iuxta beati Iob sententiam est iniquitas maxima, & negatio in Deum [d]. Si ergo ad scripturæ testimonium propriam gloriam quærere, propriam est osculari manum, profectò qui dat gloriā Deo, Dei dicitur non incongruè manum osculari. Et in hominibus quidem ita esse videm᷒, seruos videlicet offensorum dominorum osculari solere pedes cum ab ipsis veniam petunt, & pauperes diuitum manus cum ab eis munus accipiunt.

c Sap. 1. a

Osculum pacis indicium.

Satisfactio humilis & verecunda, debetur superbæ transgressioni.

d Iob. 31. b

3\. Verum quia spiritus est Deus [e], & nullis simplex illa substātia membris distincta corporeis, erit forsan qui nullatenus de illo recipiāt tale aliquid, sedā me sibi Dei manus & pedes flagitet demonstrari, sicq; probari quod de osculo pedum manusue diffinio. Sed quid si & ego vicissim ab ipso meo sciscitatore de ore quoq; Dei requisiero quatenus quod de oris osculo scriptura loquitur, ad Deum pertinere demōstret? Nempe aut cum isto simul & illa habet, aut cum illis pariter & isto caret. Sed enim & os habet Deus quo docet hominem scientiam, & manum habet qua dat escam omni carni; & pedes habet quorum terra scabellum est; ad quos nimirum peccatores terræ conuersi atque humiliati satisfaciunt. Hæc inquam habet Deus omnia per effectum, non per naturā. Inuenit profectò apud Deū & verecunda confessio, quò se humiliando deiiciat; & prompta deuotio, vbi se innouando reficiat; & iucunda contemplatio, vbi excedēdo quiescat. Omnia omnibus est qui omnia administrat, nec quicquam est omnium propriè. Nam quod in se est, lucem habitat inaccessibilem [f], & pax eius exuperat omnem sensum [g], & sapientiæ eius non est numerus, & magnitudinis eius non est finis; nec potest eum videre homo vt viuat [h]. Nō quòd longe ab vnoquoq; sit qui esse omniū est, sine quo omnia nihil, sed (vt tu plus mireris,) & nil eo præsentius, & nil incomprehensibilius.

e Ioan. 4. d

Deo quomodo tribuantur membra corporea, man᷒, pedes, &c.

f 1. Tim. 6. c

g Philip. 4. b

h Exod. 33. d

Quid nempe cuiq; rei præsentius, quam esse suum? Quid cuiq; tamen incomprehensibilius, quam esse omnium? Sanè esse omnium dixerim Deum, non quia illa sunt quod est ille, sed quia ex ipso & per ipsū & in ipso sūt omnia [i]. Esse est ergò omnium quæ facta sunt, ipse factor eorum, sed causale; nōn materiale. Tali proinde modo dignatur illa maiestas suis esse creaturis, omnibus quidē quòd sunt, animantibus autem quòd & viuunt; porrò ratione vtentibus lux, rectè vero vtentibus virtus, vincentibus gloria. Et in his omnibus creandis, gubernādis, administrandis, mouendis, promouendis, innouandis, firmandis nullis corporeis indiget instrumētis, qui omnia solo verbo & corpora creauit & spiritus. Animæ corporibus & corporeis egent sensibus per quæ sibi inuicē innotescant & valeant. At non ita omnipotēs Deus, cui de sola voluntate celeris suppetit efficientia tam creandis rebus, quàm ordinādis prout voluerit. Valet cui vult, quantum vult, & absq; corporalium officio obsequioue membrorum. Quid? Ad intuenda quæ cōdidit ipse, putas sibi requirat corporei sensus adiutorium? Nihil omnium omnino latet aut effugit lucem vbiq; præsentē: nec tamen vt agnoscat aliquid, necessarium habet renūciantis sensus ministerium. Nec solum vniuersa noscit sine corpore: sed & innotescit mūdis corde sine corpore. Dico autē idem latius, vt planius fiat. Sed forte quia finiendi iam sermonis angustia non admittit, cōsilii magis est vt in crastinum differamus. 4.

i Rom. 11. d

Quomodo Deus sit esse omnium rerum.

Deus non eget corpore ad suas operationes.

SERMO V.

De quatuor generibus spirituum: videlicet DEI, Angeli, Hominis & Pecoris.

QVatuor spirituum genera nota sunt vobis, pecoris, noster, angelicus, & qui condidit istos. Non est ex omnibus cui siue propter se, siue propter alium, siue propter vtrumq; necessarium corpus non sit; corporisve similitudo, excepto dumtaxat illo, cui omnis tam corporalis, quàm spiritualis creatura merito cōfitetur, & dicit, *Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges* [a]. Et primum quidem ita corpore egere constat, vt nec subsistere absque illo vtcunque possit. Simul quippe & viuificare desinit & viuere ille spiritus quādo moritur pecus. Verum nos viuimus quidem post corpus, sed ad ea quibus beatè viuitur, nullus nobis accessus patet nisi per corpus. Senserat hoc qui dicebat [b]: *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Ipsa siquidem quæ facta sunt, id est corporalia & visibilia ista, non nisi per corporis instrumentum sensa in nostram notitiam veniunt. Habet ergò necessarium corpus spiritualis creatura quæ nos sumus, sine quo nimirum nequaquam illā scientiam assequitur, quam solā accepit gradū ad ea de quorum fit cognitione beata. Hic si mihi obiicitur de paruulis regeneratis, quòd absque scientia rerum corporalium exeuntes de corpore, ad beatam vitā nihilominus transire credantur, breuiter respōdeo hoc illis conferre gratiam, non naturam. Et quid ad me de miraculo Dei, qui de naturalibus dissero? 1.

Spirituum 4. genera.

a Psal. 15. a

b Rom. 1. c

Animæ quomodo opus habeant corpore.

Iam quòd & super cœlestes spiritus opus corporibus habeant, illa maxime certos nos faciat vera & vere diuina sententia. *Nonne omnes* (ait [c]) *administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* Quonam ergo modo implent ministerium suum absq; corpore, præsertim apud viuentes in corpore? Deniq; non est discurrere, nec de loco ad locū transire nisi corporum, quod frequenter Angelos facere tam indubitata quam nota probat auctoritas. Hinc est quod & visi sunt patribus, & ad eos intrauerunt, & manducauerunt, & pedes lauerūt. Ita inferior superiorq; spiritus propriis corporibus egent, sed tamen quibus iuuent, nō etiam iuuentur. 2.

Item Angeli.

c Heb. 1. d

Nempè ad ministerium.

At pecus quidem ex debito seruitutis & ad vsus tantum temporalium corporaliumq; necessitatum iuuando seruit: ideoq; ille spiritus & cum tempore transit, & cum corpore deficit. Seruus quippe non manet in domo in æternum; licet qui bene eo vtūtur, omnem vsum huius temporalis seruitutis ad quæstum referant æternorum, 3.

Angelus vero curat satagitq; in libertate spiritus administrare officium pietatis, futurorũ bonorum promptum mortalibus alacremq; ministrum sese exhibens, vt pote suis in æternum futuris ciuibus & cohæredibus supernæ iucunditatis. Ille ergo vt iure seruiat, iste vt pie subueniat, ambo proculdubio suis corporibus egent vt iuuent. Nam in quo ipsi eis iuuentur, non video: ad profectum dumtaxat æternitatis. Irrationalis nempe spiritus etsi corporalia per corpus & ipse hauriat, nunquid tamen eousque iuuatur corpore suo vt per corporalia & sensibilia quæ per illud sentit, etiam ad spiritualia & intelligibilia proficiendo pertingat? Ad quæ tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio noscitur iuuare illos qui omnem vsum rerum temporalium ad fructum transferunt æternarum, vtentes hoc mundo tanquam non vtentes.

Pecorum obsequia etiam seruiunt homini ad profectum æternitatis.

4. Porro autem supercœlestis spiritus absque adiutorio corporis, & absque intuitu horum quæ per corpus sentiuntur, sola profecto suæ vicinitate ac viuacitate naturæ sufficit apprehendere summa, & intima penetrare. An non hoc Apostolus intellexit, qui cum diceret[d]: *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*: adiecit protinus, *à creatura mundi*? Nimirum quoniam à creatura cœli, non ita. Quo enim is inuolutus carne & terræ incola spiritus ex consideratione sensibilium proficiens, gradatim quodam modo paulatimque nititur peruenire: eo ille cœlestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua in omni velocitate facilitateq; pertingit, nullo vtiq; sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membri adiutus officio, nullo corporeæ cuiuscunque rei informatus intuitu. Cur enim inter corpora spirituales scrutetur sensus, quos in libro vitæ & absque contradictione legit, & absq; difficultate intelligit? Cur in sudore vultus sui laboret excutere grana de paleis, de vuis vina, & de amurca oleum, qui ex omnibus satis abundeq; ad manum habet? Quis mendicet victum suum per domos alienas, in sua abundans panibus? Quis puteum fodere curet, & in terræ visceribus venas aquarum cum labore rimari, cui vltro affatim aquas lympidas fōs viuus emanat? Nec brutus ergò nec angelicus spiritus ad ea capessenda quæ beatam spiritualem faciunt creaturam, suis vllo modo corporibus adiuuantur, ille quidem pro innata stoliditate non capiens, iste vero pro excellentioris gloriæ prærogatiua non indigens.

d Rom. 1. c

Perfectio intellectus angelici præ humano.

Angelus ad beatitudinis suæ perfectionem non eget corpore.

5. Porro hominis spiritum qui medium quendam inter supremum & infimum tenet locum, vsq; adeo ad vtrunque necessarium habere corpus manifestum est, vt absque eo nec ipse proficere, nec alteri prodesse possit. Nã vt taceam membra cætera corporis, officiaue membrorum, quonam modo quæso aut sine lingua instruis audientem, aut sine auribus percipis instruentem? Itaq; cũ absq; corporis adminiculo nec bestialis spiritus seruilis conditionis soluere debitum, nec spiritualis cœlestisque creatura implere ministerium pietatis, nec rationalis anima tam proximo, quam etiam sibi sufficiat cõsulere ad salutem, liquet omnem creatum spiritum siue vt iuuet, siue vt iuuetur simul & iuuet, corporeo prorsus indigere solatio. Quid enim si qua animantia quantum ad vsum sui reperiantur incommoda, nullisque apta vsibus humanarum necessitatum? Prosunt profecto visu, & si nõ vsu, vtiliora cordibus intuentium, quam vtentium, corporibus esse possent. Etsi nociua, etsi etiam perniciosa temporali hominũ constet esse saluti, non tamẽ deest eorum corporibus vnde cooperẽtur in bonum his qui secundũ propositũ vocati sunt sancti, & si non cedendo in cibũ, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui vtiq; omni vtẽti ratione præsto est, communis disciplinæ profectum, quo inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Nam & diabolus eiusq; satellites, cum sit semper eorũ maligna intẽtio nocere quidem semper cupiunt, sed bonis æmulatoribus quibus dicitur: *Quis vobis nocere poterit si boni æmulatores fueritis?* absit vt possint: magis autem prosunt & nolentes, cooperanturq; in bonum bonis.

Spiritus hominis inter supremum & infimum medius. Eget adminiculo corporis, tum vt proficiat, tum vt prosit.

Animantia omnia, etiam quæ noxia videntur quomodo sint homini vtilia.

Diabolus ipse etiã nolẽs homini prodest.

6. Cæterum angelica corpora vtrumnam ipsis spiritibus naturalia sint sicut hominibus sua, & sint animalia sicut homines, immortalia tamen, quod nondum sunt homines; porro ipsa corpora mutent & vertent in forma & specie qua volunt quando apparere volunt, densantes & solidantes ea quantum volunt, cum tamen in sui veritate præ subtilitate naturæ atq; substantię suæ impalpabilia sint, & nostris omnino inattingibilia visib⁹: an verò simplici spirituali substantia subsistentes, corpora cum opus est sumant, rursumq; expleto opere ponant in eandem, de qua sumpta sunt, materiam dissoluenda; nolo vt à me requiratis. Videntur Patres de huiusmodi diuersa sensisse *: nec mihi perspicuum est, vnde alterutrum doceã *; & nescire me fateor. Sed & vestris profectibus nõ multũ conferre arbitror harum rerum notitiam. Illud autem scitote, nullum creatorum spirituum per se nostris mentibus applicari, vt videlicet nullo mediante nostri siue corporis instrumento, ita nobis immisceatur & infundatur quo eius participatione docti siue doctiores, vel boni siue meliores efficiamur. Nullus Angelorum, nulla animarũ hoc modo mihi capabilis est, nulli⁹ ego capax. Nec ipsi Angeli ita se alterutrum capiunt. Sequestretur proinde prærogatiua hæc sũmo ac incircunscripto spiritui, qui solus cũ docet Angelũ siue hominem scientiã, instrumentum nõ quærit nostræ corporeæ auris, sicut nec sibi oris. Per se infunditur, per se innotescit, pur⁹ capitur à puris. Solus nullius indiget, solus & sibi & omnib⁹ de sola omnipotenti voluntate sufficiens. Operatur tamen immensa & innumera per subiectam creaturam corporalem siue spiritualem: sed quasi imperãs; nõn quasi mẽdicans. En (verbi gratia) quòd linguam meam corporalẽ assumpsit nunc in opus suum, docere videlicet vos, cum per se absq; dubio facilius suauiusq; id posset, profectò indulgentia est; non indigẽtia. In profectu siquidem vestro meritum quærit mihi, nõ sibi solatium. Idipsum sapere opus est omni homini operanti bonum, ne fortè in se de bonis Domini, & non in Domino glorietur.

De veris circa Angelorũ corpora dubiis dubitãter loquitur.

* NOTA Ingenuam confessionem Nunc verò eiusdem doctos profiteri ignorantiam.

Angeli non applicari nobis sine medio seu per solam imperium voluntatis, v. S. Tho. 1. p. q. 107

Deus quomodo ad suas actiones vtatur opera creaturæ.

Est tamẽ qui bonum operatur non volens, siue homo malus, siue angelus malus: & constat nõ fieri propter eũ, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit inuito *. Igitur ei quidem dispensatio tãtum credita est, sed nescio quomodo gratius iucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa est ergo causa cur & per malos Deus faciat bona bonis, non autẽ, quod opera eorum indigeat in benefaciendo. Porrò his quæ ratione vel sensu carentia sunt, multò minus Deum egere quis dubitet? Sed quandò in opus bonũ & ipsa concurrunt, apparet quoniam omnia seruiunt ei cui merito est dicere[e]: *Meus est orbis terræ*. Aut certe quia nouit quæ per quæ conuenientius fiant, de seruitute corporeæ creaturę non efficaciam quærit, sed congruentiã. Esto deinde quod corporum ministeria opportunè plerunq; diuinis operibus applicentur, vt verbi gratia pluuiæ viuificandis seminibus, & multiplicandis segetibus, & fructibus maturãdis, quid proprio quæso, de corpore facere habet, cui ad nutum indifferẽter vniuersa corpora cœlestia atq; terrestria obsequi constat? Planè superfluò haberet suum qui nullum sibi reperit alienum. Verum si cuncta quæ hoc loco dicenda occurrunt, præsenti velimus sermone cõcludere, sermo modum excedet, & vires forsitan aliquorum. Propterea quæ restant, sub alio seruemus absoluenda principio. 7.

*Nemo inuitus benè facit, etsi bonũ est, quod facit, S. Aug. l. 1. Confess. c. 12.

e Psal. 49. b

*v. S. August. contra Acad. l. 1. c. 7. 1. d. Trin. c. 7. & l. 3. c. 1. l. 9. de ciu. c. 13. & lib. 11. c. 23. Epist. 111. & 115. Enchir. c. 59. & retract. c. 26. l. 21. Ciu. c. 10. l. 3. de Gen. ad lit. c. 10. & alibi.

Sermo VI.

De summo & incircunscripto spiritu qui est Deus: & quo modo Misericordia & Iudicium dicantur pedes Domini.

1. Vt præcedenti sequẽs sermo cohæreat, tenetis ne datum superius solum sũmum & incircunscriptũ spiritũ ad omne quod facere vel fieri vult, corporis instrumento siue obsequio non egere? Demus ergo secuti verã soli Deo sicut immortalitatẽ, ita & incorporeitatẽ, quòd solus spirituum vniuersam corpoream naturam eo vsque transcendat, vt quocunque corpore in quocun-

Solus Deus non indiget corpore.

quæ opere non indigeat, solo spirituali nutu cum vult ad quæcunque vult agenda contentus. Sola igitur est quæ nec propter se, nec propter alium solatio corporei instrumenti opus habet illa maiestas, cuius omnipotenti arbitrio incunctanter præsto est omne opus, omne altum inclinat, omne aduersum cedit, omne creatum fauet, etiam nullo interueniente vel subueniente solatio corporali siue spirituali. Docet vel monet sine lingua; præbet vel tenet sine manibus; sine pedibus currit & succurrit pereuntibus. Agitabat ista, & cum patribus prioribus seculis, experiebantur homines sedula beneficia, sed latebat eos beneficus. Ille quidem attingebat à fine vsq; ad finem fortiter, sed disponēs omnia suauiter non sentiebatur ab hominibus. Et gaudebant de bonis Domini, & Dominū Sabaoth (eo quod cū trāquillitate iudicaret omnia) omnino nesciebant. Ab ipso erant, sed non cū ipso. Per ipsum viuebant, sed non ipsi. Ex ipso sapiebant, sed non ipsum, alienati, ingrati, insensati. Hinc demū factū est, vt quod erant, quod viuebāt, quod sapiebant, non auctori tribuerent, sed naturæ adscriberēt, aut certè (quod insipientius erat) fortunæ propriæ quoq; industriæ atq; virtuti multi multa arrogabant. Quanta sibi vsurparunt seductori spiritus? quanta soli & lunæ data sunt? quanta terris & aquis attributa? quanta etiā manufactis fabrilibusq; mortaliū deputata operibus? Herbis, arbustis, minutissimis vilissimisq; seminibus pro numinibus deferebatur.

2\. Heu, sic homines perdiderunt & commutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum [a]. Quorum Deus miseratus errores, de monte vmbroso & condenso dignanter egrediens, in sole posuit tabernaculum suū [b]. Obtulit carnem sapientibus, carnē, per quā discerent sapere & spiritum. Nā dum in carne & per carnem facit opera non carnis, sed Dei, naturæ vtriq; imperans, superansq; fortunam, stultam faciēs sapientiam hominum, dæmonumq; debellans tyrannidē, manifestè ipsum se indicat esse per quē eadē & ante fiebant quando fiebant. In carne, inquam, & per carnē potenter ac patēter operatus mira, locutus salubria, passus indigna, euidenter ostendit quia ipse sit qui potenter, sed inuisibiliter secula condidisset, sapienter regeret, benignè protegeret. Deniq; dum euangelizat ingratis, signa præbet infidelibus, pro suis crucifixorib° orat: nonne liquido ipsum se esse declarat qui cum Patre suo quotidie oriri facit solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos [c]? Hoc enim est quod ipse aiebat: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere* [d].

3\. En aperit os carnis suæ docens in monte discipulos, qui in silentio Angelos in cœlestibus docet. En ad tactū corporeæ manus curatur lepra, fugatur cæcitas, auditus reparatur, lingua muta resoluitur; discipul° prope mersus erigitur, & is indubitanter agnoscitur cui dixerat longè ante Dauid [e]: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione*. Et item [f]: *Aperiente te manum tuam, omnia replebuntur bonitate*. En secus corporales pedes iacens ac pœnitens audit peccatrix [g]. *Remittuntur tibi peccata tua*. & recognoscit eum de quo ex multis retro temporib° scriptum legerat: *Egredietur diabolus ante pedes eius* [h]. Vbi nempe peccatum remittitur, ibi procul dubio diabolus de corde peccatoris expellitur. Hinc vniuersaliter de cunctis pœnitentibus dicit [i]: *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras*: quod scilicet humiliter cōfitenti remittat Deus peccatum, & diabolus eum quem in hominis corde inuaserat, amittat principatū. Deniq; ambulat super vndas carnalibus pedibus, cui necdū carne vestito iam Psalmista præcinerat [k]: *In mari via tua, & semita tua in aquis multis*. Quod est conculcas corda tumentia superborum, & fluxa desideria carnalium comprimis, iustificās impios, & superbos humilians. Quod tamen quia inuisibiliter fit, carnalis non sentit à quo fit. Vnde & subdit, *Et vestigia tua non cognoscentur*. Hinc rursus pater ad filium, *Sede*, inquit [l], *à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, hoc est, donec omnes qui te contemnunt, tuæ voluntati subiiciam, siue inuitos & miseros, siue voluntarios & beatos. Itaque hoc opus spiritus quia caro non percipiebat, animalis quippe homo nō percipit ea quæ sūt spiritus Dei [m]: opus fuit vt corporalib° pedib° corporaliter incubās, & corporalib° labiis pedes eosdem deosculans, veniam peccatorum peccatrix perciperet: sicq; illa mutatio dexteræ excelsi [n], qua mirabiliter, sed inuisibiliter iustificat impium, etiam carnalibus innotesceret.

4\. Verum illos spirituales pedes Dei quos primo loco spiritualiter osculari pœnitentem oportet, præterire me non oportet. Noui ego curiositatem vestram, quæ nil sua voluntate inscrutatum omninò prætereat. Nec verò ducendum contemptui, nosse quibus Scriptura pedibus tā frequenter Deum commemorat, nunc quidem stare: vt ibi [o]: *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius*: nunc vero ambulare: vt ibi: *Et habitabo in illis, & deambulabo in eis* [p]: nunc etiam currere, iuxta illud; *Exultauit vt gigas ad currendam viam* [q]. Si rectè Apostolo visum est caput Christi referre ad deitatem [r], puto & nobis non incongruè videri pedes ad hominem pertinere: quorum alterum *misericordiam*, alterum *iudicium* nominemus. Nota sunt vobis duo ista vocabula: & de plerisque Scripturæ locis ambo pariter si cogitatis occurrunt. Quia verò *misericordiæ* pedem Deus in carne cui se vniuit assumpserit, docet Epistola ad Hebræos [s], tentatum perhibens per omnia Christum pro similitudine absque peccato, vt misericors fieret. Quid illum alterum qui *iudicium* nuncupatus est, nonne ad hominem æquè assumptum & ipsum pertinere ipse Deus homo aperte significat [t], vbi datam sibi perhibet à Patre *potestatem iudicium facere, quia filius hominis est*? His duobus ergo pedibus aptè sub vno diuinitatis capite concurrētibus natus, ex muliere, factus sub lege, inuisibilis Emmanuel in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est [u]. His certè pertransit & nunc, benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, sed spiritualiter, sed inuisibiliter. His inquam pedibus deuotas perambulat mentes, incessanter lustrans scrutansque corda & renes fidelium.

5\. Vide autem ne fortè hæc illa sint sponsi crura, quæ sponsa tam magnificè commendat in consequentibus [x], comparans ea (ni fallor) columnis marmoreis fundatis super bases aureas. Pulchrè omninò, quoniam quidem incarnatæ Dei sapientiā (quæ auro designatur) *misericordia & veritas* [y] obuiauerunt sibi: denique, vniuersæ viæ Domini *misericordia & veritas* [z]. Felix mens cui semel Dominus Iesus vtrumq; infixerit pedē. Ad duobis signis cognoscite eam quæ huiusmodi est, quæ secum necesse est referat diuinis impressa vestigiis. Ipsa sunt *timor & spes*: ille iudicii, ista misericordiæ repræsentans imaginē. Merito *beneplacitum est Deo super timentes eum* [a], *& in eis qui sperant super misericordia eius*: cum sapientiæ timor initium sit [b], spes profectus. Nam consummationem sibi charitas vendicat.

6\. Quæ cum ita sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo quod ad pedes accipitur; tantum cauto vt neutro fraudaris illorum. Porrò enim si iā dolore peccati & iudicii timore compungeris, veritatis iudiciique vestigio labia impressisti. Quod si timorem doloremque diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequendæ indulgentiæ tēperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te noueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicii in barathrum desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem. Datum est & mihi misero nōnūquā sedere secus pedes Domini Iesu; & modò hūc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantum me sua benignitas dignabat admittere. At si quādo miserationis oblitus stimulāte cōscientia, iudicio paulo diutius inhærerē, mox metu incredibili ac miserabili cōfusione deiectus, & tenebroso circumfusus horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: *Quis nouit potestatem iræ tuæ: & præ timore tuo iram tuam dinumerare* [c]? Quod si eo relicto pedem misericordiæ plus tenere contingeret, tanta è contrario incuria & negligentia dissoluebar, vt confestim & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus

Marginal notes: a Psal. 105. c — b Psal. 18. a — Cur Deus in carne visibilis apparere voluit. — Beneficia à Christo in assumpta carne manantia. — c Matt. 5. g — d Ioan. 10. g — e Psal. 144. d — f Psal. 103. d — g Matth. 9. a — h Abac. 3. a — i Ioan. 12. e — k Psal. 76. d — l Psal. 109. a — m 1. Cor. 2. d — n Psal. 76. c — Pedes Dei quinam. — o Psal. 131. b — p Leuit. 26. — q Psal. 18. a — r 1. Cor. 11. a — Misericordia & iudicium duo pedes Dei. — s Hebr. 4. d — t Ioan. 5. e — u Baruc 3. d — x Cant. 5. d — y Psal. 84. b — z Psal. 24. b — a Psal. 146. d — b Prou. 1. a — Vterque pes osculandus, id est, iudicium & misericordia pariter amplectendi.

promptior, & sermo incautior, & omnis denique vtriusque hominis status inconstantior appareret. Proinde magistra instructus experientia, non iudicium iam solum aut solam misericordiam: sed *misericordiam pariter & iudicium cantabo tibi Domine* [d]. In æternum non obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousque misericordia superexaltata iudicio, miseria conticescat, ac sola cantet tibi de cætero gloria mea, & non compungar.

d Psal. 100. a

SERMO VII.

De amore ardenti quo anima diligit Deum: Item de attentione tempore Orationis vel Psalmodiæ procuranda.

1. IPse mihi laborem suscito, qui vos sponte prouoco ad quærendum. Quia enim ego primi osculi occasione spirituales Dei *Pedes* propriis diffinitionibus ac nominibus equidem ex abundanti demonstrare curaui, vos pergitis inquirere, & de *Manu*, quæ secundo loco osculanda proponitur. Annuo, gero vobis morem, insuper non manum sed manus ostendo, propriisque distinguo vocabulis. *Latitudo* vna, altera *fortitudo* dicatur; quod & tribuat affluenter, & defendat potenter quod dederit. Vtramque profecto osculabitur qui ingratus nō fuerit: Deum vtique bonorum omnium sicut largitorem, ita & conseruatorem recognoscens & confitens.

Duæ manus Dei, Latitudo & fortitudo.

2. Satis de duobus osculis dictum esse reor; videamus & de tertio. *Osculetur*, inquit [a], *me osculo oris sui*. Quis dicit? Sponsa. Quænam ipsa? Anima sitiens Deum. Sed pono diuersas affectiones: vt ea quæ propriè sponsæ cōgruit, distinctius elucescat. Si seruus est, timet à facie Domini. Si mercenarius, sperat de manu Domini. Si discipulus, aurem parat magistro. Si filius, honorat patrem. Quæ vero osculum postulat, amat. Excellit in naturæ donis affectio hæc amoris: præsertim cum ad suum recurrit principium, quod est Deus. Nec sunt inuenta æquè dulcia nomina quibus Verbi Animæque dulces adinuicem exprimerentur affectus, quemadmodum sponsus & sponsa: quippe quibus omnia communia sunt, nil proprium, nil à se diuisum habentibus. Vna vtriusque hæreditas, vna domus, vna mensa, vnus thorus, vna etiam caro. Denique propter hanc relinquet ille patrem & matrē, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna [b]. Hæc quoque iubet nihilominus obliuisci populum suum, & domum patris sui; vt concupiscat ille decorem eius [c].

a Cant. 1. a

Amor excellit in affectibus humanis.

b Gen. 2. d Ephes. 5. g

c Psal. 44. c

3. Si ergo amare specialiter sponsis principaliterque conuenit, non immerito *Sponsa* nomine censetur anima quæ amat. Amat autem quæ osculum petit. Non petit libertatem, non mercedem, non hæreditatem, non denique vel doctrinā, sed osculum. More plane castissimæ sponsæ ac sacrum spirantis amorem, nec omninò volentis flammam dissimulare quam patitur. Vide enim quale præripiat sermonis exordium. Magnum quid à magno petitura, nullo tamen, vt assolet vtitur blanditiarum fuco: nullis circūuolutionibus ad id quod desiderat ambit. Non facit procemium: non captat beneuolentiam: sed ex abundantia cordis repente prorumpēs, nudè frontoseque satis, *osculetur me*, ait, *osculo oris sui*. An non tibi quasi dicere manifeste videtur: Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Amat profecto castæ: quæ ipsū quē amat, quærit: non aliud quicquam ipsius. Amat sanctè, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardēter: quæ ita proprio debriatur amore, vt maiestatem non cogitet. Quid enim? Respicit terram, & facit eam tremere: & ista se ab eo postulat osculari? Ebria ne est? Ebria prorsus. Et forte tunc cum ad ista proruplt, exierat de cella vinaria, quo se nimirum introductam postmodum gloriatur [d]. Nam & Dauid de quibusdam dicebat Deo [e]: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos*. O quanta amoris vis: quāta in spiritu libertatis fiducia. Quid manifestius, quam quod perfecta charitas foras mittit timorē [f]?

Anima vnde spōsa vocetur.

Cur tā abruptè osculum petat.

d Cant. 1 & 2.

e Psal. 35. b

f 1. Ioan. 4. c

4. Verecundè tamen non ad ipsum sponsum sermonem dirigit; sed ad alios tanquam de absente, *osculetur me*, inquiens, *osculo oris sui*. Grandis quippe res petitur, & opus est verecundia comitari precem, commendare petentem. Itaque per domesticos & intimos accessus ad intima quæritur, ambitur ad desideratum. Quinam illi? Credimus Angelos sanctos astare orātibus, offerre Deo preces & vota hominum: vbi tamen sine ira & disceptatione leuari puras man° perspexerint. Probat hoc Angelus ita loquens ad Tobiam [g], *Quando orabat cum lachrymis, & sepeliebat mortuos, & derelinquebat prandium; & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas: ego obtuli orationem tuam Domino*. Puto id vobis satis & aliis scripturæ testimoniis persuasum. Nam quod psallentibus quoque dignanter admisceri sancti Angeli soleant, quid eo manifestius quod Psalmista ait [h]: *Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum*? Vnde & dicebat [i], *In conspectu Angelorum psallam tibi*!

Angelos astare orantibus vt preces eorū Deo offerant.

g Tob. 12.

h Psal. 67. b

i Psal. 137. a

5. Doleo proinde aliquos vestrū graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli ciues reuereri, sed in præsentia principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti, vestris interesse solennis delectentur. Vereor, ne vestram desidiam quandoque abominantes, cum indignatione recedant: & incipiat vnusquisque vestrum serò cum gemitu dicere Deo [k]: *Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi*. Et illud [l]: *elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria*. Item [m]: *Qui iuxta me erant, de longe steterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam*, pro certo enim si se à nobis boni spiritus elōgauerint, impetus malignorum quis sustinebit? Dico ergo his qui eiusmodi sunt [n]: *Maledictus qui opus Dei facit negligenter*. Dicit quoque non ego sed Dominus [o]. *Vtinam te calidum aut frigidum inuenissem: sed quia te tepidum inueni, incipiam te euomere ex ore meo*. Et propter attendite principes vestros cum statis ad orandum vel psallendum, & state cum reuerentia & disciplina, & gloriamini, quia Angeli vestri quotidie vident faciem Patris [p]. Nimirum missi in ministerium propter nos; qui hereditatem capimus salutis [q]: deuotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Vsurpemus officium quorum sortimur consortium: vt in ore infantium & lactentium perficiatur laus. Dicamus eis [r]: *Psallite Deo nostro, psallite*. Atque audiamus eos vicissim respondentes [s]: *Psallite regi nostro psallite*.

Angelorum præsentia cōtra torporem & somnolentiam psalmodiæ tempore cogitanda.

K Psal. 87. d

l Ibidem. d

m Psal. 37. c

n Hier. 48. b

o Apoc. 3. c

p Matt. 18. b

q Heb. 1. d

r Psal. 8. a

s Psal. 46. b

6. Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune ducentes, vtpote ciues sanctorum & domestici Dei, psallite sapienter. Cibus in ore, psalmus in corde sapit. Tantum illum terere non negligat fidelis & prudens anima quibusdam dentib° intelligentiæ suæ, ne si fortè integrū glutiat & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili & dulciori super mel & fauum. Offeramus cum Apostolis [t] in cœlesti conuiuio & dominica mensa fauū mellis. Mel in cera, deuotio in litera est. Alioquin litera occidit, si absque spiritus condimento glutieris [u]. Si autem cum apostolo psallas spiritu, psallas & mente [x], cognosces & tu de illius veritate sermonis, quem dixit Iesus [y]: *Verba quæ locutus sū vobis, spiritus & vita sunt*. Et itē quē legimus dicēte sapientia [z]. *Spiritus meus super mel dulcis*. Sic delectabit incrassitudine anima tua, sic holocaustum tuū pingue fiet. Sic placabis regem: sic placebis principibus: sic denique totam tibi curiā beneuolam reddes, & odorati odorē suauitatis in cœlestibus, de te quoque dicent [a]: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarii? Principes*, inquit [b], *Iuda duces eorum, principes Zabulon, & principes Neptalim*, hoc est confitentiū, cōtinentiū, contemplantiū. Norunt siquidem principes nostri Regi suo acceptam esse psallentiū confessionem, cōtinentium fortitudinem, contemplantium puritatē; & solliciti sunt exigere à nobis istiusmodi primitias spiritus, quæ profecto non aliud sunt quàm primi & purissimi fructus sapientiæ. Quod n. non ignoratis, *Iudas* laudans vel confitens, *& Zabulon* habitaculum certitudinis, *Neptalim* ceruus emissus interpretatur: quia nimirū agilitatis suæ saltib° exprimitur speculantis excessus, sed & opaca penetrare nemorū (vt ille sensū) consueuit. Scimus autem qui dixerit [c]: *Sacrificium laudis honorificabit me*.

Psalmus vnde sapor & suauitas concilianda.

t Luc. 24. f

u 2. Cor. 3. b

x 1. Cor. 14. c

y Ioan. 6. i

z Eccli. 24. c

Deuotio psallētium quam reuereri Angelos.

a Cant. 3. c

b Psal. 67 f.

c Psal. 49. d

d Eccli. 15. b Verum si *non est speciosa laus in ore peccatoris* [d], nonne pernecessariam habetis continentiæ virtutem per quam fiat vt non regnet peccatum in vestro mortali corpore? Porro continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maximè opus est, etiam puritate intentionis, qua soli mens vestra Deo & placere appetat, & valeat inhærere. Neq; enim aliud est inhærere Deo, quã videre Deũ: quod solis mũdi cordibus singulari fœlicitate donatur. Cor mundum habebat Dauid, qui dicebat Deo [e]: *Adhæsit anima mea post te.* Item [f]: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Videndo adhærebat, & adhærendo videbat. Animæ ergo in his exercitatæ cœlestes sese nuncii familiares exhibent & frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint. Quis dabit mihi per vos, ô benigni Principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non n. Deo, cui etiã cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum, hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis Virtutibus, quam carne solutis Spiritibus. Quis suscitabit me de terra inopem, & de stercore eriget pauperem, vt sedeam cum principibus, & solium gloriæ teneam? Non ambigo quin gratanter in palatio colligant quem dignanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt de conuersione, & in assumptione non agnoscent?

Puritas intentionis.

e Psal. 62. c
f Psal. 72. d

Quomodo orationes nostræ per Angelos innotescant apud Deum.

8\. Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, & ipsis tanquam sponsi domesticis ac sodalibus desideriũ cordis sui aperire cum ait: *Osculetur me osculo oris sui.* Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cœlestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit, non tamen nominat quẽ amat; quia illos nosse non dubitat, vt pote de quo sibi frequens cũ illis soleat esse confabulatio. Propterea non dicit: Osculetur me ille vel ille, sed osculetur me tantum: sicut & Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quæreret: sed tantum aiebat ei quem putabam hortulanum [g]: *Domine si tu sustulisti eum.* Quem eum? Non aperit; quia palam omnibus esse credit quod à suo corde nec ad momentũ recedere potest. Ita ergo & ista loquẽs sodalib⁹ sponsi sui tanquam consciis & quibus se nouerat manifestam; tacito nomine repente in hæc de dilecto verba prorũpit: *Osculetur me osculo oris sui.* De quo iam osculo nolo vos diutius protrahere, sed sermone crastino audietis quicquid orantibus vobis suggerere mihi inde dignabitur docens de omnibus vnctio. Neq; enim hoc secretum reuelat caro & sanguis: sed is qui scrutatur profunda Dei Spiritus sanctus, qui à Patre Filioq; procedens, cum ipsis pariter viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Angelos cõpellatiã spõsa censet initio Cant.

g Ioan. 20. c

SERMO VIII.

Quomodo per osculum oris Dei significatur Spiritus sanctus, quem Ecclesia sibi petit dari ad notitiam sanctæ Trinitatis.

1\. HOdie vobis, sicut hesterna promissione teneris, de summo, id est, de oris osculo disputare propositum est. Audite attentius, quod sapit suauius, & gustatur rarius, & intelligitur difficilius. Mihi videtur (vt paulo altius inchoem) ineffabile quoddam atque inexpertum omni creaturæ osculum designasse, qui ait [a]: *Nemo nouit Filium nisi Pater; & nemo nouit Patrem nisi Filius, aut cui voluerit Filius reuelare.* Pater enim diligit Filium, & singulari dilectione amplectitur; summus æqualem; æternus coæternum; vnus vnicum. Sed etenim non minori ipse à Filio affectione astringitur: quippe pro cuius amore & moritur, ipso attestante cum ait [b]: *Vt sciant omnes quia diligo Patrem, surgite eamus.* Haud dubium quin ad passionem. Illa itaque mutua gignentis genitique cognitio pariter & dilectio, quid nisi osculum est suauissimum, sed secretissimum? Ego pro certo ad tantum & tam sanctum diuini amoris arcanum ne ipsam quidem angelicam admitti arbitror creaturam. Etenim, Paulo [c] hoc ipsum sapiente, pax illa exuperat omnem etiam angelicum sensum. Vnde nec ista (quanquam multũ præsumens) audet tamen dicere: osculetur me ore suo; soli illud scilicet reseruans Patri: sed aliquid minus postulãs, *osculetur me* (inquit) *osculo oris sui.* Videte nouam sponsã

a Matt. 11. d & Luc. 10. d

Osculum in diuinis quid sit.

b Matt. 26. e

c Philip. 4. b

A nouum osculum accipientem, non tamen ab ore, sed ab osculo oris. *Insufflauit*, inquit [d], *eis*, haud dubium quin Iesus Apostolis, id est, primitiuæ ecclesiæ: *& dixit: Accipite spiritum sanctum.* Osculum profecto fuit. Quid? Corporeus ille flatus? Non: sed inuisibilis spiritus: qui propterea in illo dominico flatu datus est, vt per hoc intelligeretur & ab ipso pariter tanquam à Patre procedere, tanquam vere osculũ, quod osculanti osculatoque commune est. Itaque sufficit sponsæ si osculetur ab osculo sponsi, etiam si non osculetur ab ore. Nec enim exiguum quid aut vile putat osculari ab osculo: quod non est aliud nisi infundi Spiritu sancto. d Ioan. 20. e

2\. Nempe si recte Pater osculans, Filius osculatus accipitur: non erit abs re osculum Spiritum sanctum intelligi, vtpote qui patris filijq; imperturbabilis pax sit: gluté firmum, indiuiduus amor, indiuisibilis vnitas. De ipso igitur audet sponsa, ipsumq; infundi sibi fidenter sub osculi nomine petit. Tenet quippe aliquid vnde non desit occasio præsumẽdi. Dicens enim Filius [e]: *Nemo nouit Filium nisi Pater, & nemo nouit Patrem nisi Filius*: adiecit, *aut cui voluerit Filius reuelare.* Non autem diffidit

Pater osculãs Filius osculatus, Sp. S. osculum.

e Luc. 10. d & Matt. 11. d

B sponsa quin sibi velit, si cui voluerit. Petit ergo audenter dari sibi osculum, hoc est Spiritum illum in quo sibi & Filius reueletur & Pater. Alter enim sine altero nequaquam innotescit. Vnde est illud [f]: *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Et illud Ioannis [g]: *Omnis qui negat Filium, nec patrem habet. Qui autem confitetur Filium, & Patrem habet.* Ex quib⁹ aliquando constat quia nec Pater sine Filio, nec Filius sine Patre agnoscitur. Merito proinde non in alterius tantum, sed in vtriusque cognitione constituit summam beatitudinẽ qui dicit [h]: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Denique & qui sequuntur agnum, referuntur habere nomẽ eius, & nomẽ Patris eius scriptũ in frontibus suis [i], quod est de vtriusq; notitia gloriari.

f Ioan. 14. a
g 1. Ioan. 2. e

h Ioan. 17. a

i Apoc. 14. 3.

Sed dicit aliquis. Ergo & Spiritus sancti agnitio nõ est necessaria, vt cum dixerit esse vitam æternam nosse & Patrem & Filium, de Spiritu sancto tacuerit. Est vtiq;: sed vbi Pater & Filius perfectè agnoscitur, vtriusq; bonitas, quæ Spiritus sanctus est, quomodo ignoratur? Neque enim integrè homo homini innotescit, quandiu latet vtrumnam bonæ an malæ sit voluntatis: quanquam &

C cum dictum est [k], *hæc est vita æterna vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*; profecto si missio illa beneplacitum tam Patris benigne mittentis, quã Filii voluntarie obedientis demostrat, non omnino tacitum est de Spiritu sancto, vbi tantæ vtriusq; gratiæ mentio facta est. Vtriusq; siquidem amor & benignitas Spiritus sanctus est. K Ioan.

4\. Trinæ ergo huius agnitionis infundi sibi gratiam, quantũ quidem capi in carne mortali potest, sponsa petit cũ osculũ petit. Petit autẽ à Filio: quia Filii est cui voluerit reuelare. Reuelat ergo Filius seipsum, cui vult, reuelat & Patrem. Reuelat autẽ sine dubio per osculũ, hoc est per Spiritum sanctum, Apostolo teste, qui ait [l]: *Nobis autẽ reuelauit Deus per Spiritum suum.* At vero dando Spiritum per quem reuelat, etiã ipsũ reuelat. Dando reuelat, & reuelando dat. Porrò reuelatio quæ per Spiritũ sãctum fit, non solũ illustrat ad agnitionem, sed etiã accendit ad amorem dicente Paulo [m]: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Et ideo forsan de his, qui cognoscentes Deum nõ

Notitiam SS Trinitatis petit per osculum.

l 1. Cor. 2. c

m Rom. 5. a

Spiritus sancti doctrina non solum illuminat intellectum sed & accendit affectum.

D tanquam Deum glorificauerunt, non legitur quod Spiritu sancto reuelante cognoscerent, quia cum cognoscerent, non amauerunt. Sic quippe habes. *Deus enim illis reuelauit.* Nec n. adiunctum est per Spiritum suũ, ne sibi sponsæ osculum mentes impiæ vsurparent, quæ contẽtæ ea quæ inflat, eã quæ ædificat nescierũt. Deniq, ipse Apostolus dicat per quid cognouerunt. *Per ea*, inquit [n], *quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Vnde & cõstat quia nec perfectè cognouerunt, quẽ minime dilexerunt. Si enim integrè cognouissent, bonitatem qua pro eorum redemptione in carne nasci & mori voluit, nõ ignorassent. Audi deniq; quid eis de Deo reuelatum fuerit. *Sempiterna* (ait [o]) *virtus eius & diuinitas.* Vides quia quod sublimitatis,

n Rom. 1. f

o Ibidem.

quod maiestatis est, in præsumptione spiritus non Dei, sed sui rimati sint: quod autem mitis sit & humilis corde, non intellexerint. Nec mirum, quia & caput eorum A
p Iob 41. c Behemoth nihil humile, sed (sicut de eo legitur p) *omne sublime videt*. Quo contra Dauid non ambulabat in magnis, neq; in mirabilibus super se q, ne scrutator maiestatis opprimeretur à gloria r.

q Psal. 130. a
r Prou. 25. b

5. Vos quoque vt caute in arcanis sensibus pedem figatis, mementote semper, quod Sapiens admonet: *Altiora* (inquit) *te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris*. In spiritu ambulate in illis, & non in sensu proprio. Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit. Merito proinde sponsa quem diligit anima sua inquirens, non se suæ carnis sensibus credit, non curiositatis humanæ inanibus ratiociniis acquiescit, sed petit osculum, id est Spiritum sanctum inuocat, perquẽ accipiat simul & scientiæ gustum, & gratiæ condimentum. Et bene scientia quæ in osculo datur, cum amore recipitur: quia amoris indicium osculum est. Scientia ergo quæ inflat, cũ sine charitate sit, nõ procedit ex osculo. Sed nec qui zelum Dei habent, & non secundũ scientiam, sibi vllatenus arrogent illud. Vtrumq; enim munus simul fert osculi gratia, & agnitionis lucem, & deuotionis pinguedinem. Est quippe spiritus sapiẽtiæ & intellectus, qui instar apis cerã portantis & mel, habet omnino & vnde accendat lumen scientiæ, & vnde infundat saporem gratiæ. Neuter ergo se osculum percepisse putet, siue qui veritatem intelligit, nec diligit, siue qui diligit, nec intelligit. Sane in osculo isto nec error locum habet nec tepor. Quamobrem geminæ gratiæ sacrosancti osculi suscipiendæ paret è regione duo labia sua quæ sponsa est: intelligentiæ rationem, sapientiæ voluntatem: vt de pleno osculo glorians mereatur audire: *Diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum*. B

s Eccl. 3.
Curiositas in arcanis scrutandis cauenda.
Scientiæ & gratiæ coniunctio.
Geminæ osculi gratia: intelligere, & diligere.
t Psal. 44. a

6. Itaq; Pater Filium osculans, plenissime illi arcana suæ diuinitatis eructat, & spirat suauitatẽ amoris, scriptura hoc significante cum ait u: *Dies diei eructat verbum*. Cui sane sempiterno singulariterq; beato complexui, nulli omnino (vt iam dictum est) creaturæ interesse donatur, solo vtriusq; spiritu teste ac conscio mutuæ agnitionis & dilectionis. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit x? C

u Psal. 17. a
x Rom. 11. d

7. Sed dicat mihi fortasse aliquis: Tibi ergo vnde innotuit quod nulli fateris creditum creaturæ? Profecto *Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit* z. Enarrauit, dixerim, non mihi misero & indigno, sed planè Ioanni amico sponsi, cuius hæc verba sunt: non solum autẽ, sed & Ioanni Euangelistæ, vtiq; discipulo quẽ diligebat Iesus. Placita enim fuit Deo & anima illius, digna prorsus nomine & dote sponsæ, digna sponsi amplexibus, digna deniq; quæ recumberet super pectus Domini. Hausit Ioannes de sinu Vnigeniti quod de paterno hauserat ille. Nec solus ipse tamen, sed & omnes quibus idem aiebat magni consilii Angelus a: *Vos dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis*. Hausit & Paulus b, cuius euangelium non est ab homine, neq; ab homine illud accepit, sed per reuelationem Iesu Christi. Profecto hi omnes tam fœliciter, quàm veraciter dicere possunt c: *Vnigenitus qui erat in sinu Patris, ipse enarrauit nobis*. Et illa enarratio quid eis nisi osculum fuit? Sed osculum de osculo, & non de ore. Audi siquidem osculũ de ore d. *Ego & Pater vnum sumus*. Item: *Ego in Patre, & Pater in me est*. Osculum est ore ad os sumptum, sed nemo appropiat. Osculum planè dilectionis & pacis, sed dilectio illa supereminet omni scientiæ, & pax illa omnẽ sensum exuperat. Veruntamen quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, Paulo reuelauit Deus per Spiritum suum, hoc est, per osculũ oris sui. Igitur Filium in Patre, & Patrem esse in Filio, osculũ de ore est. Quod autem legitur e, *Non enim accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sũt nobis*: osculũ sane de osculo est. D

z Ioan. 1. c
a Ioan. 15. b
b Gala. 1. a
c Ioan. 1. c
d Ioan. 10. f
Aliud osculũ de ore, aliud osculum de osculo. Illud Deo: hoc tãctis congruit.
e 1. Cor. 2. c

8. Et vt apertius alterutrũ distinguamus, qui plenitudinem capit, osculum de ore sumit. Qui vero de plenitudine, osculum de osculo recipit. Magnus quidem Paulus, sed quantumlibet sursum porrigat os, etiam si se vsque ad tertium cœlum extendat, citra os Altissimi tamẽ necesse est vt remaneat, & modo suo contentus in se subsistat: & cum pertingere ad vultum gloriæ non valebit, condescendi sibi & ex alto transmitti osculum humiliter petat. Qui vero non rapinam arbitratur esse se æqualem Deo f, ita vt audeat dicere g: *Ego & pater vnum sumus*: quia ex æquo coniungitur, ex æquo complectitur: non osculum de loco inferiori mendicat, sed pari celsitudine os ori coniungit, & singulari prærogatiua osculum de ore sumit. Christo igitur osculum est plenitudo, Paulo participatio: vt cum ille de ore, iste tantum de osculo osculatum se glorietur.

Discrimen
Osculi virtusq; quid illud plenitudo, hoc participatio.
f Philip. 2. a
g Ioan. 10. f

9. Fœlix tamen osculum per quod non solum agnoscitur Deus, sed & diligitur Pater: qui nequaquam plenè cognoscitur, nisi cum perfectè diligitur. Quæ in vobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ Spiritum Filij clamantem, abba pater? Ipsa ipsa paterno se diligi præsumat affectu, quæ eodem se spiritu quò & Filius, affectam sentit. Confide quæcunq; es illa, confide nihil hesitans. In spiritu Filii, filiam cognosce te Patris, sponsam Filij & sororem. Vtroq; vocabulo eam quæ huiusmodi est inuenies appellari. Ad manum est vnde id probem, non multum laborabo. Vox sponsi est ad ipsã. *Veni in hortum meum soror mea sponsa* h. Soror siquidem est, quia ex vno patre: sponsa, quia in vno spiritu. Nam si carnale matrimonium constituit duos in carne vna, cur nõ magis spiritualis copula duos coniunget in vno spiritu? Deniq; qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Sed audi eriã de Patre quã amanter quamque dignanter & filiam eam nominat, & nihilominus tanquam nurum propriã ad filii blandos inuitet amplexus. *Audi* (inquit) i *filia & vide, inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum*. Ecce à quo ista flagitat osculum. O sancta anima reuerentiam habe, quoniam ipse est dominus Deus tuus, & fortasse non osculandus, sed adorandus cum Patre & Spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

Pater non perfectè cognoscitur, nisi cum perfectè diligitur.
h Cant. 5. a
Anima facta, & soror, & sponsa, & Filia vocatur
i Psal. 44.

Sermo. IX.

De vberibus sponsi, id est, Christi, quorum vnum est Longanimitas expectandi peccatores: Alterum Benignitas seu facilitas eos recipiendi.

1. Accedamus iam ad Librum, verbisque sponsæ rationem demus & consequentiam. Pendent enim & prærupta nutant absque principio. Ideoque præmittendum cui competenter cohæreant. Ponamus proinde istos quos sponsi sodales diximus, visitandi salutandique gratia, sicut heri & nudiustertius, accessisse nunc quoque ad sponsam, ipsamque submurmurantem & tædentem repetisse, mirari causam, & quasi alloqui in hunc modũ. Quid noui accidit? Quid te cernimus solito tristiorem? Quæ inopinati murmuris causa? Certè cum auersa & alienata ires post amatores tuos cum quibus malè erat tibi, compulsa tandem reuerti ad virum tuum priorem, nonne vt saltem mereteris tangere pedes, multis precibus & fletibus institisti? Recolo, inquit. Quid? Obtento eo, simulq; accepta in osculo pedum indulgentia de offensis, nunquid non rursus facta impatiens, & tanta nequaquam dignatione contenta, sed maioris familiaritatis cupida, secundam quoque gratiam eadem qua prius instantia postulasti & impetrasti, ita vt in osculo manus adepta sis virtutes non paucas & non paruas? Non diffiteor, ait. Et illi. Enimuero num tu es quæ iurare & obtestari solebas, si vnquam ad osculum manus peruenire daretur, sufficere iam tibi, nil te de cætero petituram? Ergo. Quid igitur? Forte horum quæ acceperas quippiam ablatum causaberis? Nihil. An vero times repetitum iri quod tibi de mala tua pristina conuersatione indultum præsumpseras? Non. Age tamen dic vnde queamus satisfacere tibi.

Exordii præruptitatio & cohærentia pulchrè exponitur.
Amoris indolẽ considera, nõ acquiescit, nisi obtẽto eo quod desiderat.

Non quiesco (ait) nisi osculetur me osculo oris sui. Gratias de osculo pedũ, gratias & de manus: sed si cura est illi vlla de me, *osculetur me osculo oris sui*. Non sũ in-

grata, sed amo. Accepi, fateor, meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. Desiderio feror, non ratione. Ne quæso caussemini præsumptionem vbi affectio vrget. Pudor sane reclamat: sed superat amor. Nec ignoro, quod honor regis iudiciū diligit[a], sed præceps amor, nec iudiciū præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subiicitur. Rogo, supplico, flagito, *osculetur me osculo oris sui*. En gratia ipsius multis iam annis caste sobrieq; viuere curo, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter. Vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine animæ meæ. Sine querela me arbitror, quantum in me est, cōuersari inter fratres. Superioribus potestatibus subdita sum, egrediens & regrediens ad imperiū senioris. Aliena non cupio: mea poti[b] & me pariter dedi. In sudore vultus mei comedo panem meum. Cæterum quod in his omnibus est, totum constat de consuetudine, de dulcedine nihil. Quid nisi (iuxta Prophetam[b]) *vitula Ephraim sū, docta diligere trituram?* Deniq; in Euāgelio[c] qui hoc solūquod facere debet, facit, *seruus inutilis* reputatur. Mandata forsan vtcunq; adimpleo, sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Vt igitur holocaustum meum pinguescat, osculetur me, quæso osculo oris sui.

a Psal. 68. d

Arentis animi Querimonia.

b Osee. 10. c

c Luc. 17. c

3. Plerique vestrum mihi quoq; (vt memini) in priuatis confessionibus suis conqueri solent super huiuscemodi arentis animi languore, atq; hebetudine stolidæ mētis, quòd Dei scilicet alta atq; subtilia penetrare nequeant, quòd de suauitate spiritus aut nil aut parum sentiant. Quid isti nisi ad osculum suspirant? Suspirant planè, & inhiant spiritui sapientiæ & intellectus, intellectus vtique quo pertingāt, sapientiæ qua gustent quod intellectu apprehenderint. Ego in hoc ipso affectu sanctum puto orasse prophetam cum diceret[d]: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum.* Osculum omnino petebat, & illud osculum in cuius tactu perfusis labiis pinguedine gratiæ specialis sequeretur, quod alibi idem ipse precatur[e]. *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.* Deniq; & eructauit vbi gustauit[f]. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abscondisti timentibus te.* Satis hoc osculum detinuit nos, & needum me illud (vt verum fatear) dignè satis expressisse confido. Sed transeamus ad reliqua: quia id melius impressum innotescit.

d Psal. 26. b

e Psal. 70. b

f Psal. 30. c

4. Sequitur[g]. *Quia meliora sunt vbera tua vino*, fragrantia vnguentis optimis. Et hæc verba cuius sint, auctor non loquitur, relinquens nobis liberè commentari cui potissimum personæ conueniant. Mihi vero non deest vnde illa congruenter assignem siue sponsæ, siue sponso, siue etiam sponsi sodalibus. Et primū sponsæ qualiter congruant, indicabo. Interim confabulantib⁹ illa pariter atq; illis, accessit ipse de quo sermo erat. Vtiq; libens appropiat de se loquentibus. Sic solet. Sic euntibus in Emaus, & conferentibus inter se, iucundum se facundūmque exhibuit comitem[h]. Nempe hoc est quod in Euangelio[i] pollicetur. *Vbi duo vel tres cōgregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum.* Et per Prophetam[k]: *Antequam, ait, clament ego exaudiam, adhuc loquentibus illis dicam, ecce adsum.* Ita ergo nunc non vocatus affuit, & delectatus verbis præuenit preces. Arbitror quòd interdum nec verba expectat, sed solis cogitationibus aduocetur. Deniq; ait homo qui inuentus est secundū cor Dei[l]: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Attendite & vos vobis in omnino loco, scientes quoniam omnia vestra norit, scrutans corda & renes Deus, qui finxit singillatim corda vestra, & intelligit omnia opera vestra. Sponsa ergò sponsum adesse persentiens subsistit. Pudet n. præsumptionis in qua se deprehensam intelligit. Nam verecundius id moliri per internuncios existimarat. Moxque conuersa ad ipsum, temeritatem prout valet excusare conatur: quia *meliora sunt*, inquit, *vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.* Ac si dicat: Si altum sapere videor, tu fecisti ô sponse, qui in dulcedine vberum tuorū tanta me dignatione lactasti, quatenus omni metu tui

g Canti. 1. a

Verba hæc, cui cōueniāt, an sponsæ vel sponso &c.

Primo conuenire sponsæ.

h Luc. 24.

i Matt. 18. c

K Isa. 65. d

l Psal. 9. g

A charitate non mea temeritate depulso audeā plus forte quàm expediat. Audeo sane pietatis memor, immemor maiestatis. Hæc pro verborum consequentia dicta sint.

Nunc qualis sit ista vberum sponsi commendatio, videamus. Duo sponsi vbera, duo in ipso sunt ingenitæ mansuetudinis argumenta, quòd patienter expectat delinquentem, & clemēter recipit pœnitentem. Gemina, inquam, dulcedo suauitatis exuberat in pectore Domini Iesu, *longanimitas* videlicet in expectando, & in donando *facilitas*. Et audi quia non sit hoc inuentum meū. Legis profectò de longanimitate[m]. *An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis?* Idem[n]: *An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam vltionis à contemnente, vt quandoque exhibeat gratiam remissionis in pœnitente. Non enim vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat[o].

5. Duo vbera Sponsi quæ? nempè, Longanimitas Christi in expectando: & Facilitas in donando

m Rom. 2. a

n Ibid. *

6. Ponamus exempla & de altero vbere, quod dictum est *remittendi facilitas*. Legis & de ipsa[p]. *Quacunq; hora ingemuerit peccator, peccatum suum remittetur ei:* Legis &[q]: *Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius: & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.* Pulcrè Dauid paucis comprehendit vtrumq; dicens[r]: *Longanimis, & multum misericors.* Huius ergo geminæ bonitatis experimēto in eam se fiduciam excreuisse fatetur sponsa, vt auderet petere osculum: quid mirum (dicens) si sic præsumo de te, ô sponse, quæ de tuis vberibus tantam sum experta abundantiam suauitatis? Ergò ad audendum me prouocat dulcedo vberum tuorum, non meorum confidentia meritorum. Quod autem dicit, *Meliora sunt vbera tua vino*, hoc est: Pinguedo gratiæ quæ de tuis vberibus fluit, efficacior mihi est ad spiritualem profectum, quàm mordax increpatio prælatorum. Nec solum meliora vino, sed *& fragrantia vnguentis optimis*: quia non modo internæ dulcedinis lacte præsentes alis, sed bonæ quoq; opinionis grato odore respergis absentes, bonum habens testimonium & ab his qui intus, & ab his qui foris sunt. Habes, inquam, lac intus, & foris vnguenta: quoniam quidem non essent quos lacte reficeres, si non prius odore attraheres. Sanè de his vnguentis si quid dignum consideratione contineant, videbitur post hæc, cum eo ventum fuerit, vbi dicit in consequentibus[s]. *In odore vnguentorum tuorum curremus.*

p [illegible]

q Isa 55. b

r Psal. 102. b

s Cant. 1. a

Nunc iuxta promissum nostrum hæc ipsa verba quæ Sponsæ data sunt, an & Sponso congruant videamus. Sponsa loquente de Sponso, repentè (vt dixeram) adest ille, annuit voto, dat osculum, impletq; in ea sermonē qui scriptus est. *Desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum*[t]. Quod & probat ex eius vberum repletione. Tantæ nempe efficaciæ osculum sanctum est, vt ex ipso mox cum acceperit illud sponsa concipiat, tumescentibus nimirum vberibus, & lacte quasi pinguescentibus in testimonium. Quibus studiū est orare frequenter, experti sunt quod dico. Sæpe corde tepido & arido accedimus, ad altare orationi incumbimus: persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit pectus, replet viscera mundatio pietatis, & si sit qui premat, lac conceptæ dulcedinis vbertim fundere non tardabunt. Dicat ergo. Habes sponsa quod petiisti, & hoc tibi signum, quia meliora facta sunt vbera tua vino. Hinc te scilicet noueris osculum accepisse, quod te concepisse sentis. Vnde & vbera tibi intumuerunt, facta in vbertate lactis meliora vino scientiæ secularis quæ quidem inebriat, sed curiositate, non charitate: implens, non nutriens: inflans, non ædificans: ingurgitans, non confortans.

7. Secundo Hæc verba conuenire spōso docet:

t Psal. 20. a

Pii orationis initio aridi, sæpè in decursum feruescunt

Scientia secularis inebriat curiositate non charitate.

Sed demus & sodalibus ista depromere, iniusto (inquiunt) murmuras aduersus sponsum: quia id plus valet quod ille iam dedit, quā quod tu petis. Quod enim postulas, te quidem delectat: sed vbera quibus paruulos alis, quos & paris, meliora hoc est, necessariora sunt vino contemplationis. Aliud siquidem est quod vnius lætificat cor hominis, & aliud quod ædificat multos. Nam etsi Rachel formosior, sed Lya fœcūdior est. Noli ergò nimis

8. Tertio: Hæc verba conuenire sodalib⁹ ostendit. Actiua vita magis necessaria contemplatiuâ.

insistere osculis contemplationis: quia meliora sunt vbera prædicationis.

9. Alius sensus.

Occurrit & alius sensus quem quidem non proposueram, sed minime prætereibo. Vt quid enim verba hæc non magis conuenire eisipsis dicamus, quibus præest in sollicitudine tanquam paruulis mater aut nutrix? Nec n. æquanimiter ferunt iuuenculæ & teneræ adhuc animæ, illam vacare quieti, cuius plenius erudiri doctrina, & exemplis informari desiderant. An non denique talium in subsequenti [u] compescitur inquietudo, vbi sub graui contestatione prohibentur suscitare dilectam quousque ipsa velit? Hæ itaq; sentientes osculis inhiare sponsam, secretum quærere sibi fugitare publicum, declinare turbas, & curæ ipsarum propriam præferre quietem, noli (inquiunt) noli; quia maior in vberibus, quam in amplexibus fructus existit. Per ea siquidem nos vendicas à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, eripis mundo, & acquiris Deo. Hoc ergò est quod aiunt, *quia meliora sunt vbera tua vino*. Carnis (inquiunt) voluptatẽ qua paulo ante tanquam vino ebriæ tenebamur, vincũt hæc quas tua nobis vbera stillãt deliciæ spirituales.

u Cant. 2. b Prælatis cura ouium non fugienda.

10. Et pulchrè vino comparant carnalem affectum. Vt n. vua semel expressa non habet iam quod denuo fundat, sed perpetua ariditate damnatur, sic caro in pressura mortis ab omni prorsus sua delectatione siccatur, nec vltra reuirescit ad libidines. Vnde Propheta [x]: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos.* Et Apostolus [y]: *Qui seminat in carne, de carne & metet corruptionem.* Et rursum: *Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has destruet* [z]. Vide autem ne non carni tantum, sed & mundo forte cõpetat ista proportio. Siquidem & ipse transit & concupiscentia eius. Et cum omnia quæ in mundo sunt finẽ habeant, finis eorũ non erit finis. Verum vbera non sic. Hæc enim cũ exhausta fuerint, rursum de fonte materni pectoris sumunt quod propinent sugentibus. Merito proinde meliora carnis seculi ve amore asseruntur vbera sponsæ, quæ nullo vnquam lactentium numero arefiunt, sed semper abundant de visceribus charitatis vt iterum fluant. Flumina siquidem fluunt de ventre eius, fitq; in eo fons aquæ salientis in vitam æternã [a]. Cumulatur deinde laus vberum fragrantia vnguentorum, quod non solum verborum sapore pascant, sed & factorum opinione redoleant. Iam quæ sint vbera, quo tumida lacte, qualibus delibuta vnguentis, sub alio sermonis principio Christo adiuuante monstrabimus. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

x Esa. 40. b
y Gala. 6. b
z 1. Cor. 6. c
Vbera spõsæ meliora amore carnis & seculi.
a Ioan. 7. f

SERMO X.

De tribus vnguentis spiritualibus, scilicet Contritionis, Deuotionis & Pietatis.

1. NOn sum ego profundi sensus, neque adeò perspicacis ingenii, vt noui quippiam ex me adinuenire possim: sed est fons magnus & indeficiens os Pauli, quod patet ad nos. De ipso haurio mihi etiam nunc in ostensione vberum sponsæ, sicut & frequẽter soleo, *Gaudere*, inquit [a], *cum gaudentibus, flere cum flentibus.* Materni breuiter exprimuntur affectus, quia nec dolere paruuli, nec valere queunt absq; illa quæ genuit. Vtrobique necesse est suis eam conformari visceribus. Igitur iuxta Pauli sententiam, duas illas affectiones duobus sponsæ vberibus assignabo, *compassionem* vni, & *congratulationem* alteri. Alioquin paruula est: & nondum nubilis, si nondum vbera misit, si se videlicet neq; ad congaudendum sentiat promptam, neq; pronam ad condolendum. Talis si fortè ad regimen animarum, seu ad officium prædicationis assumitur, aliis quidem non prodest, sibi verò obest plurimum. Porrò sese ingerere, quantæ impudentiæ est?

a Rom. 12. c
Duo sponsæ vbera compassio & congratulatio.

2. Sed redeamus ad vbera sponsæ, ac prò diuersitate vberum diuersas, & lactis species proponamus. Nam *congratulatio* quidem exhortationis, *compassio* vero cõsolationis lac fundit. Porrò vtramque speciem vbertim cœlitùs irrorari pio pectori suo spiritualis mater totiens sentit, quotiens osculum sumit. Videas eam mox plenis vberibus paruulis incubare lactandis, & ex vno quidem consolatoria, ex altero vero exhortatoria vberius ministrare, prout singulis conuenire videbit. Verbi causa. Si quem forte ex his quos genuit in euangelio, deprehenderit forti aliqua tentatione concussum, & inde turbatum ac tristem pusillanimemque factum non posse iam ferre vim tentationis; quomodo condolet, quomodo mulcet, quomodo plangit, quomodo consolatur, quot argumenta pietatis mox reperit, quibus erigat desolatũ? Econtra si promptum, si alacrem, si benè proficientem cognouerit: exultat, aggreditur salutaribus monitis, accẽdit amplius, instruit de quibus potest vt perseueret, vtique in melius semper proficiat exhortatur. Omnibus se conformat, omnium in se transfert affectus, matrem se denique probat non minus deficientium quàm proficientium.

Matris spiritualis, id est, Prælati, erga filios suum in tristibus affectus.

3. Quanti hodie secus affectos se ostendunt, de his dico qui animas regere susceperunt. Quod enim sine miserabili gemitu dicendum non est: Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, & mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ conflant, & profligant in acquisitionẽ turpis quæstus, & precium vniuersitatis, suis marsupiis includere festinant; hoc solo sanè à Iuda Iscariothis differentes, quòd ille horũ omne emolumentum, denariorũ numero compensauit; isti voraciori ingluuie lucrorum infinitas exigũt pecunias. His insatiabili desiderio inhiant, pro his ne amittant, timent: & cũ amittũt dolent, harum in amore quiescunt, quantum duntaxat liberum eis est à seruandi vel augmentãdi cura. Animarum nec reputatur casus, nec salus. Non sunt profectò matres, qui cum sint de Crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. Quæ mater est, non dissimulat: habet vbera, & non vacua. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus nouit, nec cessat exprimere de vbere quidem congratulationis lac exhortationis, de vbere verò compassionis lac consolationis. Et de sponsæ vberibus & vberum lacte ista sufficiant.

Sed heu, quã diuersus & peruersus hodie in multis cernitur.
Eorum auaritia acriter perstringitur.

4. Iam qualibus etiam vnguentis eadem vbera redoleant, indicabo, si tamẽ vestris orationibus iuuer, vt quod inde mihi sentire datũ est, detur & eloqui dignè audiẽtium vtilitatem. Alia sponsi, atque alia sponsæ vnguẽta sunt, quemadmodum & sua cuiq; vbera. Sed de sponsi quod in loco tractandum sit, superius præfixum est. Nũc sponsæ vnguentis intendamus, idq; attentius, tanquam his quæ scriptura non mediocriter commendauit, ita vt ea pronunciauerit non simpliciter bona, sed *optima*. Et pono diuersas species vnguentorum, quo ex pluribus ea quæ potissimum sponsæ vberibus congruant, eligamus. Est vnguentum *contritionis*, & est vnguentum *deuotionis*, est *pietatis*. Primum pungitiuum, dolorem faciens. Secundum temperatiuum, dolorem leniens. Tertium sanatiuum, etiam morbum expellens. Nunc de singulis latius differamus.

Vnguenta quibus vbera fragrant.
Vnguentum triplex: contritionis, deuotionis & pietatis.

5. Est ergo vnguentum quod sibi conficit anima multis irretita criminibus, si cum incipit cogitare vias suas, colligat, congerat, conteratque in mortariolo conscientiæ multas ac varias species peccatorum suorum, & intra æstuãtibus pectoris ollam simul omnia coquat igne quodã pœnitentiæ, & doloris, vt possit dicere cum Propheta [b]: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* Ecce hoc est vnum vnguentum quo anima peccatrix suæ conuersionis primordia condire debet, plagisque suis recentib⁹ adhibere. Primum namq; sacrificiũ Deo spiritus contribulatus [c]. Quamdiu ergò nõ habet tãquã pauper & inops vnde sibi melius ac preciosius cõponat vnguentũ, non negligat parare interim istud, licet de vilib⁹ speciebus, quia cor contritum & humiliatũ Deus non despiciet [d]. Tantò autẽ minus vile diuinis apparebit conspectibus, quantò plus sibi illa viluerit in recordatione peccatorum suorum. Tamen si illo visibili quo visibiliter vncti à peccatrice corporei pedes Dei referũtur in Euangelio, inuisibile hoc & spirituale fuisse dicim⁹ figuratũ: non omnino vile reputare poterim⁹. Quid.n. de illo legitur? *Et domus*, inquit [e], *impleta est ex*

De primo vnguento contritionis.
b Psal. 38. a Vnde iste conficiatur.
c Psal. 50. d
d Ibidem.
e Matt. 26. a Ioan. 12. a

Vnguẽti huius vis & fragrantia, (id est, vera pœnitentia) odorem diffundit per totam Ecclesiam.

odore vnguenti. Peccatricis manibus distillabatur, & extremis membris corporis, id est pedibus fundebatur: & tamen non vsque adeo contemptibile aut vile fuit quin totam domum vis aromatum & suauitas repleret odoris. Quod si attendamus quanta in vnius peccatoris cõuersione fragrantia respergatur Ecclesia, & quantis fiat odor vitæ ad vitam quiuis pœnitens si publicè perfecteque pœniteat, profecto & de hoc æquè indubitanter pronunciabimus, quia domus impleta est ex odore vnguenti.

6. f Luc. 15. d

Denique & supernas beatorum mansiones attingit pœnitentiæ odor, ita (vt teste ipsa Veritate) magnum *gaudium sit inter Angelos Dei super vno peccatore pœnitentiam agente*. Gaudete pœnitentes, pusillanimes confortamini, vobis dico quos nuper conuersos de seculo, & à viis vestris prauis recedentes excipit mox amaritudo & confusio animi pœnitentis, ac velut recentium adhuc vulnerum dolor nimius excruciat & perturbat. Securæ manus vestræ distillent myrrhæ amaritudinem in salubrem hanc vnctionem: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet g. Non est animò spernãda, nec vilis æstimanda huiuscemodi vnctio, cuius odor non solum homines prouocat ad correctionem, sed & Angelos ad exultationem inuitat.

g Psal. 50. d

7. De 2 Vnguento, quod est Deuotionis.

Sed est vnguentum tanto isto profecto preciosius, quanto de melioribus compositum speciebus. Huius siquidem species ne longe quærantur, penes nos & absque difficultate reperimus, ac de nostris hortulis talium perfacile copiam tollimus quotiescunq; necessitas poscit. Quis enim nõ satis de proprio cum vult ad manum habet iniquitates & peccata, si non dissimulat? Hæ autẽ sunt (sicut recognoscitis) species vnguenti primi quod iam descripsimus. At vero secundi huius aromata, terra nostra nequaquam profert, sed procul & de vltimis finibus ea nobis conquirimus. Nempe omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum h. Fit enim vnguentum istud de diuinis collatis humano generi beneficiis. Felix qui ipsa sibi studiose colligere, & ante mentis suæ oculos digna cum gratiarum actione reducere curat. Profecto cum fuerint in vasculo pectoris pistillo crebræ meditationis contusa atque contrita, deindeque igne sancti desiderij simul decocta omnia, & deinũ impinguata oleo lætitiæ, erit vnctio longè preciosior, excellentiorq; priore. Sufficit ad probandum eius testimonium qui ait i: *Sacrificiũ laudis honorificabit me*. Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio.

h Iac. 1. c Vnde id conficiendum.

i Psal. 49. d

8. k Psal. 50. d

Porrò cum Scriptura hoc solum testatur de illo alio quia nequaquam despicitur k, liquet amplius esse commendatum quod & honorificat. Denique illud pedibus apponitur, hoc capiti. Si enim in Christo caput ad diuinitatem referendum est, dicente Paulo l, *Caput Christi Deus*, proculdubio caput vngit, qui gratias agit, quoniã Deum tangit non hominem. Non quia nõ sit homo qui Deus est, siquidem Deus est homo vnus est Christus: sed quia omne bonum à Deo, non ab homine est, etiã ipsum quod per hominem ministratur. Profecto enim spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Propterea & maledictus qui spem suam ponit in homine: quoniã etsi spes nostra tota merito pendet ex homine Deo, non tamẽ quia homo, sed quia Deus est. Itaque illud pedibus, hoc capiti exhibetur: quoniam & humiliatio cõtriti cordis humiliati congruit carnis, & maiestatem decet glorificatio. En quale vnguentum proposui vobis, quo se nimirum tangi caput illud tremendum principatibus non ducit indignum, imò & honoris insigne iudicat, dicens n: *Sacrificium laudis honorificabit me*.

l 1. Cor. 11. a Vnguentum præstantius priore.

n Psal. 94. d

9. Quorum non sit conficere hoc vnguentum.

Quamobrem non est pauperis & inopis seu pusilli cordis animæ conficere istiusmodi vnctionem, nempe cuius aromata & species sola confidentia possidet, quæ tamen de libertate spiritus & cordis puritate descendit. Quæ enim pusillanimis est & modicæ fidei mens, rei suæ familiaris tenuitate constringitur, nec valet præ inopia ociari ad vacãdum diuinis laudibus, seu his quæ laudes pariunt intuendis beneficiis. Et si quando certè conatur assurgere, confestim domesticarum necessitatum curis vrgentibus reuocatur ad sua, & in se comprimi propria egestate compellitur. Quod si huius miseriæ quæritur à me causa, dicam quod ipsi in vobis (nisi fallor) aut esse aut fuisse recognoscetis. Duabus de causis videtur mihi huiuscemodi animi ægritudo diffidentia solere contingere, aut de nouitate videlicet conuersionis, aut certè de conuersationis tepore, etiam si in conuersione longum tempus habuerit. Vtrumq; profecto humiliat & deiicit conscientiam, & inquietam facit, dum siue pro tempore siue pro tepore antiquas animi passiones necdũ in se emortuas sentit: & necesse proinde habens resecandis intendere de cordis hortulo spinis iniquitatum & vrticis cupiditatum longius à semetipsa euagari non sinitur. Quid enim? Qui laborat in gemitu suo, poteritne simul & in Dei laudibus exultare? Quoniam modo in ore gementis & plangentis sonabit pariter illud Esaiæ o, *gratiarũ scilicet actio, & vox laudis*? Nam sicut à Sapiente accepimus p, *musica in luctu, importuna narratio est*. Denique gratiarum actio beneficium sequitur non præcedit. Quæ autem adhuc in tristitia est anima, beneficio non gaudet, sed indiget. Habet ergo vnde preces offerant, non autem vnde referat grates. Quomodo enim recolet beneficium quod non accepit? Merito proinde dixi non esse animæ pauperis conficere hoc vnguentum, quod de recolendis diuinis beneficiis componi debet: quoniam non potest videre lucem donec tenebras intuetur. Nam in amaritudine est, occupatque memoriam tristis recordatio peccatorum, nec libet lætum quippiam simul admittere. Ideo co talibus denunciat spiritus propheticis dicens q, *Vanum est vobis ante lucem surgere*. Quod est: Frustra surgitis ad intuenda beneficia quæ delectant, nisi prius recepto lumine consolationis de reatibus qui conturbant. Non est ergo pauperum hoc vnguentum.

nem quæ impediant, seu Deuotionis impedimenta quædam.

o Isa. 51. d p Eccli. 22. a

q Psal. 126. a

Sed videte quinam de eius copia non immerito glorientur r. *Ibant gaudentes Apostoli à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati*. Multum sibi profecto instillauerant de pinguedine spiritus, quorũ lenitas non dico verbis, sed nec verberib. cessit. Erant enim diuites in charitate, quę nullis exhauritur expensis, & de ipsa faciliè holocausta medullata offerre sufficiebant. Fundebant passim sudantia pectora liquorem sanctum quo imbuta plenius erant quando loquebantur variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus sanctus debat eloqui illis f. Nec dubium quin & illi abundarent iisdem vnguentis, quibus Apostolus testimonium perhibebat dicens t: *Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, sicut testimoniũ Christi confirmatum est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia*. Vtinam & pro vobis ego has ipsas gratias referre possim, vt videam vos diuites in virtutibus, alacres in laudibus Dei, spirituali hac pinguedine abundantius redundantes in Christo Iesu Domino nostro.

10. r Act. 5. b Quinam hoc vnguento gaudeant.

f Act. 2. b

t 1. Cor. 1. a

Sermo XI.

De duobus, hoc est fructu & modo pertinentibus ad opus humanæ redemptionis.

1. Dixi in fine sermonis, nec me iterare pigit, quòd cupiam vos omnes fieri sacræ vnctionis participes, illius videlicet in qua Dei beneficia cum lætitia & gratiarum actione recolit sancta deuotio. Hoc enim bonum est, tum propter releuandos vitæ præsentis labores, qui vtiq; tolerabiliores nobis fiunt exultantib. in laude Dei: tum quia nihil ita propriè quendã terris repręsentat cœlestis habitationis statũ, sicut alacritas laudantium Deũ: Scriptura dicente a: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te*. De hoc præcipue vnguento puto dixisse Prophetam b: *Ecce quam bonũ, & quam iucundum habitare fratres in vnum, sicut vnguentum in capite*. Neque enim priori videtur congruere posse. Illud n. etsi bonũ sit, non est tamẽ iucũdũ: quia recordatio peccatorum amaritudinem facit, non iucunditatem. Sed nec qui illud faciunt, in vnũ habitant, cũ quisq; peccata

Diuina beneficia cum lætitia & grat. act. recolenda.

a Psal. 83. a

b Psal. 132. a

propria lugeat atque deploret. Qui vero in gratiarum actione vel saniur. Deum solum intuentur & cogitant, ac per hoc ipsi vere habitant in vnũ. Bonũ est autem quod faciunt, quia seruant ei iustissimè gloriam cuius est: & nihilominus iucundum, quia delectat.

3. Quamobrem suadeo vobis amicis meis reflectere interdum pedem à molesta & anxia recordatione viarum vestrarum, & euadere in itinera planiora serenioris memoriæ beneficiorũ Dei; vt qui in vobis confundimini, ipsius intuitu respiretis. Volo vos experiri illud quod sanctus Propheta consulit dicens[c]: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Et quidẽ necessarius dolor pro peccatis, sed si non sit cõtinuus. Sanè interpoletur lętiori recordatione diuinę clemẽtiæ ne plus pereat. Misceamus absinthio mel, vt salubris amaritudo salutẽ dare tunc possit, cum immixto temperata dulcore bibi poterit. Audi deniq; Deum quomodo ipse contriti cordis temperat amaritudinem, quomodo pusillanimem, à desperationis barathro reuocat, quomodo blandæ & fidelis promissionis melle mœrentem consolatur, erigit diffidentem. Ait per Prophetam[d]: *Ego infrenabo os tuũ laude mea ne intereas*, hoc est: Ne intuitu facinorũ tuorum nimiam incurras tristitiam, atq; instar effrenis equi desperatus in præceps ruas & pereas.

c Psal. 36. a
Recordatio peccatorũ sæpè memoriâ diuinorũ beneficiorum candida.
d Isa. 48. b

Freno te (inquit) inhibebo indulgentiæ meæ, & meis laudibus erigam, respirabisque in bonis meis, qui de tuis confunderis malis, dum me sanè benigniorem quàm te culpabiliorem inuenies. Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequaquam desperando dixisset[e]: *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Absit, absit. Maior enim est eius pietas quam quæuis iniquitas. Ideò Iustus non continuè, sed tantũ in principio sermonis accusator est sui[f]. Porro autem in Dei laudes extrema sermonis claudere consueuit. Videte denique Iustum hoc ordine procedentem. *Cogitaui* (ait[g]) *vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua*, vt videlicet qui contritionem & infelicitatem in viis propriis perpessus fuerat, in via testimoniorum Dei delectaretur sicut in omnibus diuitiis. Et vos igitur exemplo iusti si de vobis in humilitate sentitis, sentite & de Domino in bonitate. Sic enim legitis apud Sapientiam[h]: *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.* Hoc autem facile menti persuadet diuinæ munificentiæ frequens imo continua recordatio. Alioquin quomodò implebitur apostolicum illud[i]: *In omnibus gratias agentes*: si ea pro quibus gratiæ debentur, à corde recesserint? Nolo vos Iudaico notari opprobrio, de quibus scriptura testatur[k] quod *non fuerint memores beneficiorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit eis.*

Freno diuinæ suæ clemẽtiæ Deus coercet malitiam, seu desperationẽ nostram.
e Gen. 4. b
f Prou. 18. c
g Psal. 118. b
h Sapien. 1.
i 1. Thes. 5. c
k Psal. 77. b

3. Verum quoniam bona quæ largiri mortalibus non cessat misericors & miserator Dominus, recolere & recolligere omnia, omni homini impossibile est (quis enim loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius[l]?) id saltem quod præcipuum est & maximũ, opus videlicet nostræ redemptionis à memoria redemptorũ aliquatenus non recedat. In quo opere duo potissimum quæ nunc occurrunt, vestris studiis intimare curabo. Et hoc quàm paucis ad compendium potero memor illius sententiæ[m]: *Da occasionem sapienti & sapientior erit.* Duo ergò illa sunt, *modus* & *fructus*. Et *modus* quidem Dei exinanitio est, *fructus* verò nostri de illo repletio. Hoc meditari, sãctæ spei seminarium est, illud summi amoris incentiuum. Vtrumque profectibus nostris necessarium, ne aut spes mercenaria sit, si amore non commitatur: aut amor tepescat, si infructuosus putetur.

l Psal. 105. a
In opere Redempt. duo præcipue cõsideranda, modus & fructus.
m Prou. 9. b

4. Porro fructum talem expectamus nostri amoris, qualem ipse quem amamus promisit[n], *mensuram* (inquiens) *plenam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Mensura ista (vt audio) erit sine mensura. Sed velim scire cuius rei futura sit illa mẽsura, vel potius illa immẽsitas quæ repromittitur[o]. *Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligẽtibus te.* Dic nobis tu qui præparas, quid præparas? Credimus, confidimus, reuera sic promittis[p], *replebimur in bonis domus tuæ.* Sed quibus, quæso, bonis vel qualibus? Forte frumento,

n Luc. 6. f
Quis quantusq; fructus nobis ex opere Redempt. paratus.
o Isa. 64. a
p Psal. 64. a

A vino, oleo, auro, atq; argento, lapidibusue preciosis? Sed hæc nouimus & vidimus, & videmus & fastidimus. Id quærimus, quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hoc placet, hoc sapit, hoc delectat inquirere, quodcunque est illud. *Erunt*, inquit[q], *omnes docibiles Dei, & ipse erit omnia in omnibus.* Vt audio, plenitudo quam expectamus à Deo, non erit nisi de Deo.

q Ioan. 6. e

5. Quis vero comprehendat quam magna multitudo dulcedinis in breui isto sermone comprehensa sit? *Erit Deus omnia in omnibus?* Vt de corpore taceam, in anima tria intueor: Rationem, Voluntatem, Memoriam: & hęc tria ipsam animam esse. Quantum cuique horum in pręsenti seculo desit de integritate sua & perfectione, sentit omnis qui ambulat in spiritu. Quare hoc, nisi quia Deus nondum est omnia in omnibus? Hinc est quòd & *ratio* sæpissimè in iudiciis fallitur; & *voluntas* quadruplici perturbatione iactatur, & *memoria* multiplici obliuione confunditur. Triplici huic vanitati nobilis creatura subiecta est non volens, in spe tamen. Nam qui replet in bonis desiderium animæ, ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoriæ continuatio æternitatis. O veritas, charitas, æternitas! O beata & beatificans Trinitas, ad te mea misera trinitas miserabiliter suspirat, quoniam à te infeliciter exulat. Discedens à te quãtis se intricauit erroribus, doloribus, timoribus. Heu me qualem pro te commutauimus trinitatem[r]? *Cor meum conturbatum est*, & inde dolor: *dereliquit me virtus mea*, & inde pauor: *& lumen oculorum meorum non est mecum*, & inde error. En quàm dissimilem Trinitatem animæ meæ trinitas exulans offendisti.

Bonorũ futuræ vitæ magnitudo quo ad Animam.
Miseria hominis in hac vita secundũ animam eiusue facultates.
B
r Psal. 37. b

6. Veruntamen *quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi*[s]: cum error videlicet à Ratione, à Voluntate dolor, atq; à Memoria timor omnis recesserit, & successerit illa quã speramus mira serenitas, plena suauitas, ęterna securitas. Primum illud faciet veritas Deus, secundum charitas Deus; tertium summa potestas Deus; vt sit Deus omnia in omnibus; *ratione* recipiente lucem inextinguibilem, *voluntate* pacem imperturbabilem consequente, *memoria* fonti indeficienti æternaliter inhærente. Videritis vos rectè ne primum illud Filio, Spiritui sancto sequẽs, Patri vltimum assignetis; sic tamen vt nihil horum vel Patri vel Filio vel Spiritui sancto subtrahatis; ne cui forte personarum aut plenitudinem minuat distinctio, aut proprietatem tollat perfectio. Simul & hoc aduertite, quid simile filij huius seculi experiantur de carnis illecebris, de mundi spectaculis, & de pompis Satanæ: cum tamen hoc totũ sit vnde vita præsens eludit miseros amatores suos, dicente Ioanne[t]: *Quicquid in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi.* Hęc de redemptionis fructu.

s Psal. 41. b
Ratio, voluntas, memoria, quomodo reformanda & ornanda in statu beatitudinis.
C
Mũdani gaudii vanitas.
t 1. Ioan. 2. c

7. In modo quoq; quem (si recolitis) Dei esse exinanitionem diffiniuimus, tria item pręcipue vobis intuenda cõmendo. Non enim simplex aut modica illa exinanitio fuit, sed semetipsum exinaniuit vsq; ad carnem, ad mortem, ad crucem[u]. Quis dignè penset quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, dominũ maiestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? *Sed* dicit aliquis. Non valuit opus suum reparare Creator absq; ista difficultate? Valuit, sed maluit cum iniuria sui, ne pessimum atq; odiosissimum vitium ingratitudinis occasionẽ vltra reperiret in homine. Sanè multũ fatigationis assũpsit, quo multę dilectionis hominem debitorem teneret, commoneretque gratiarum actionis difficultas redemptionis, quem minus esse deuotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus & ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo auctoris grauamine vel labore. Siquidem dixit, & factus sum: quemadmodum & vniuersa. Quid magnum est, quamlibet magna in verbi facilitate donaueris? Sic beneficium creationis attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, vnde amoris causam habere debuerat, idque ad excusandas excusationes in peccatis.

In modo Redẽptionis tria cõsideranda.
u Philipp. 2. a
Cur tam laboriosè nos redemit Deus cũ solo nutu potuerit?
D
Vt difficultate redẽptionis augeret debitum gratitudinis.

Sed obstructum est os loquentium iniqua Luce clarius patet quantũmodo pro te, ô homo, dispendium fecit: de

Domino seruus, de diuite pauper, caro de Verbo, & de Dei filio hominis filius fieri non despexit. Memento iam te etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptũ. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos operat' est salutem tuam in medio terræ. O quantum laborauit sustinens Carnis necessitates, hostis tentationes, nonne sibi crucis aggrauauit ignominia, mortis cumulauit horrore? Necessarie quidẽ. Sic sic homines & iumenta saluasti Domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus[x]? Hæc meditamini, in his versamini. Talibus odoramentis resouete viscera vestra, quæ diu torsit odor molestior peccatorum, vt abundetis & his vnguentis non minus suauibus quàm salutaribus. Nec tamen adhuc vos putetis habere illa optima quæ in sponsæ vberibus commendantur. De quibus incipere, modo finiendi iam sermonis angustia prohibet. Quæ dicta sunt de aliis, tenete memoria, probate vita, & de his iuuate me precibus vestris, vt dignè loqui possim quod & dignum sit tantis sponsæ delicijs, & vestras animas ad amorem ædificet sponsi Iesu Christi Domini nostri. Amen.

Quãta Christus propter hominem passus.

x Psal. 35. b

Sermo XII.

De pretioso vnguento pietatis: & de veneratione à subditis erga Prælatos suos exhibenda.

1. DVo me vnguenta vobis tradidisse recordor*. Vnum *contritionis*, delicta multa complectens. Alterum *deuotionis*, multa continens beneficia. Ambo salubria, sed non ambo suauia. Primum siquidem pungitiuum sentitur, quia mouet ad compunctionem amara recordatio peccatorum, & dolorem facit: cum sequens mitigatorium sit, diuinæ bonitatis intuitu consolationem dante, & sedante dolorem. Sed est vnguentum quod ambobus longè antecellit, & hoc appellauerim *pietatis*, eò quòd fiat de necessitatibus pauperum, de anxietatib. oppressorum, de perturbationib. tristium, de culpis delinquentium, & postremò de omnibus quorumlibet miserorum ærumnis, etiam si fuerint inimici. Despicabiles videntur species istæ, sed est super omnia aromata vnguentum quod ex eis conficitur. Sanatiuum est: *Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam cõsequentur*[a]. Igitur multæ miseriæ collectæ, atque oculo pietatis inspectæ, ipsæ sunt species ex quibus vnguenta optima componuntur, sponsæ digna vberibus, sponsi sensibus grata. Fœlix mens quæ talium collectione aromatum sese ditare & impinguare curauit, infundens ea oleo misericordiæ, & ardore decoquens charitatis. Quis putas est *iucundus homo qui miseretur & commodat*[b], pronus compati subuenire promptus, dare quàm accipere beatius iudicans: ignoscere facilis, irasci difficilis, vlcisci penitus non acquiescens, & per omnia proximorum æquè vt proprias respiciens necessitates? O quæcunque es anima sic affecta, sic imbuta rore misericordiæ, sic affluẽs pietatis visceribus, sic te omnibus omnia faciens, sic facta ipsa tibi tãquam vas perditum, vt cæteris prẽsto vbique semper occurras atque succurras, sic denique mortua tibi, vt viuas omnibus: tu planè tertium optimumque vnguentum felix possides, & manus tuæ distillauerunt totius suauitatis liquorem. Non exsiccabitur in tempore malo, nec feruor persecutionis ebibet illum: sed semper Deus memor erit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiet.

* Serm. 10. Vnguentum cõtritionis & deuotionis.

Vnguentum pietatis prioribus præstantius.

a Matt. 5. a

b Psal. 111. a Boni prælati nota & indiciũ est, affluere vnguento pietatis.

2. Sunt viri diuitiarum in ciuitate Domini virtutum, quæro an apud aliquos hæc vnguenta inueniantur. Et primus occurrit (sicut vbique solet) mihi Paulus vas electionis, reuera vas aromaticum, vas odoriferum, & refertum omni puluere pigmentario. Christi enim erat bonus odor Deo in omni loco[c]. Multæ profectò suauitatis fragrantiam longè latéque spargebat pectus illud, quod sic affecerat sollicitudo omnium Ecclesiarũ[d]. Vide n. quales species & qualia aromata coaceruauerat sibi. *Quotidie* (inquit[e]) *morior propter vestram gloriam*. Et rursum[f]: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Et multis talibus (quæ vobis benè nota sunt) abundabat diues iste in componẽdis vnguentis optimis. Decebat namque primis & purissimis aromatibus redolere vbera quæ Christi membra lactarent, quorum Paulus mater erat[h], pro certo parturiens semel & iterum donec Christus formaretur in eis, ac membra capiti suo reformarentur.

S. Paulus isto vnguento diues, id est, mira erga proximum charitate & pietate plenus.

c 2. Cor. 2. d

d 2. Cor. 11 g

e 1 Cor. 15. d

f 2. Cor 11 g

h Gal. 4 c Item B. Ioh.

3. Audi & de alio diuite quomodo ad manum habebat electas species de quibus optima vnguenta conficeret. *Foris* (inquit[i]) *non mansit peregrinus. Ostium meum viatori patuit.* Item[k]: *Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater erã pauperum, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si negabam quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Si despexi prætereuntem eo quòd non haberet indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerũt mihi latera huius, & de velleribus ouium mearum calefactus est.* Quanto putamus vir iste odore terram resperserat in his operibus? Singula opera singula erant aromata. His propriã repleuerat conscientiam, vt fœtorem putridæ carnis internæ suauitatis exhalatione sibi temperaret. Ioseph postquam vniuersam Ægyptum post se fecit currere in odore vnguentorum suorum, etiam suis venditoribus eandem demum fragrantiam propinauit[l]. Et quidem increpatoria verba vultu proferebat irato, sed erumpebãt lachrymæ de pinguedine cordis, non iræ indices, sed gratiæ proditrices. Samuël[m] lugebat Saul qui se quærebat occidere, & ad ignem charitatis incalescente pectore liquefactus intus pietatis adeps foras emanabat per oculos. Ob bonum denique quem circunquaque diffuderat suæ opinionis odorem, refert de eo Scriptura[n] *quia cognouerunt omnes à Dan vsque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini.*

i Iob 31. d

K Iob 29. c

Ioseph quoque.

l Gen. 45. a

Necnon Samuel.

m 1. Reg. 15 g

n 1. Reg. 3. d

4. Quid de Moyse dicam, quando adipe & pinguedine & ipse repleuerat viscera sua? Nec domus illa exasperans in qua pro tempore versabatur, potuit vnquam in omni murmure & furore suo vnctionem spiritus qua semel imbutus fuerat exterminare, quominus inter assiduas lites & quotidiana iurgia ipse in sua mansuetudine perduraret. Merito testatus est Spiritus sãctus[o] de eo quòd esset mitissimus omniũ hominum qui morabantur super terram. Siquidem cum his qui oderant pacem, erat pacificus[p], intantum vt populo ingrato & rebelli non modo non irasceretur, sed & irascentem Deũ suo interuentu leniret, sicut scriptũ est[q]: *Dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in cõspectu eius, vt auerteret iram eius ne disperderet eos.* Denique, *si dimittis* (ait[r]) *dimitte: sin autem dele me de libro tuo quem scripsisti.* O verè hominem vnctum vnctione misericordię. Loquitur planè parentis affectu, quam nulla possit delectare felicitas, extorrib' quos parturiuit. Verbi gratia, si diues quispiã mulieri pauperculæ dicat: Ingredere tu ad prandium meum, sed quem gestas infantulum relinque foris, quoniam plorat, & molestus est nobis, nunquid faciet? Nonne magis eliget ieiunare, quàm exposito pignore caro sola prandere cum diuite? Ita nec Moyses sidet solum se introduci in gaudium Domini sui, foris scilicet remanente populo, cui licet inquieto & ingrato, vice pariter & affectione matris inhæret. Dolent viscera, sed tolerabiliorem sibi iudicat tortionem, quàm euulsionem.

Et Moyses.

o Num. 12. a

p Psal. 119. d

q Psal. 15. d

r Exod. 32 c

Mira Moysis Charitas erga populum.

5. Quid Dauid mansuetius, qui illius mortem lugebat, qui suam semper sitierat[s]? Quid benignius, quàm vt eius molestè ferret decessum, cui succedebat in regnum? Sed & de morte patricidæ filij, quàm difficile consolationem admisit[t]? Magnam profectò optimæ vnctionis copiam præferebat talis affectio: ideò & securus orabat, dicens[u]: *Memento Domine Dauid, & omnis mãsuetudinis eius.* Ergo hi omnes habuerunt vnguenta optima, quib. hodieq; per vniuersas Ecclesias suauissime redolẽt. Nec solum ipsi, sed & quicunq; se in hac vita ita beneuolos & beneficos præbuerunt, ita inter homines humanè viuere studuerunt, quatenus omnem quam visi sunt habuisse gratiã, non sibi tenerent, sed in cõmune deducerent, æstimãtes se amicis pariter & inimicis, sapientib. & insipientib. debitores: cumq; fuissẽt vtiles omnibus, humiles

Item Dauid.

s 2. Reg. 1.

t 2. Reg. 19. a

u Psal. 131. a

Quinam eorum imitatores.

Quales oporteat nos esse erga proximos.

in omnibus: & præ omnibus extiterunt dilecti Deo & hominibus: quorũ fragrantia in benedictione est: quotquot, inquam, tales præcesserunt, fragrârunt suis temporibus, fragrant & hodie vnguentis optimis. Tu quoque si donum quod desuper accepisti, nobis contubernalibus tuis libẽter impertiaris, si te exhibeas vbiq; inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem: testimoniũ habebis ab omnibus quod fragres & ipse vnguẽtis optimis. Omnis in vobis qui fraternas infirmitates tam corporum, quàm animorum non solum patienter supportat, sed insuper si licet, & si valet iuuat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat: si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus solatiari non cessat infirmo: omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omninò spargit odorem inter fratres, & odorem de vnguentis optimis. Balsamũ in ore, huiuscemodi frater in congregatione, mõstratur digito, & dicunt ex eo omnes [x]: *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est qui multum orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate.*

Boni Religiosi notæ & elogia.

x 2. Machab. 15. c

6. Sed recurramus ad Euangelium, atque aliquid quod fortè spectet & ad hæc vnguenta, requiramus. *Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum* [y]. Quænam ista vnguenta tam preciosa vt Christi corpori parentur & comparentur, tam copiosa vt toti sufficiant? Neutrum quippe duorum præcedentium aut emptum aut factum specialiter ad opus Domini, aut toto in corpore legitur fuisse diffusum, sed de subito introducitur mulier vno quidem in loco osculans pedes, & vnguento vngens [z]: in altero vero vel ipsa vel altera habens alabastrum vnguenti, & illud mittens in caput [a]. Cæterum nunc *emerunt aromata vt venientes vngerent Iesum.* Emunt non vnguenta, sed aromata: & vnctio in obsequiũ Domini non facta assumitur, sed noua conficitur: nec ad vngendum tantum aliquam corporis partem, verbi gratia pedes aut caput, sed sicut scriptum est, *vt venientes vngerent Iesum*, quod est totius complexio, non partis distinctio.

B

y Mar. 16. a
z Matt. 26. a
a Mar. 14. a

7. Tu quoque si te induas viscera misericordiæ, liberalem benignumq; exhibeas non tantum parentibus siue cognatis tuis, aut, quos tibi vel benefactores tenes, vel benefacturos speras, nam & Ethnici hoc faciunt [b], sed (iuxta Pauli consilium [c]) studeas operari bonum ad omnes, ita vt propter Deum nec inimico officium humanitatis corporale seu spirituale negandum subtrahendumque existimes: constat te quoque abundare vnguentis optimis, nec caput aut pedes Domini tantum, sed passim quantum in te est vngere suscepisse totum corpus quod est Ecclesia. Et fortè proindè ob hoc Dominus Iesus paratam sibi confectionem expendi noluit in suo corpore mortuo, vt seruaret viuo. Viuit enim Ecclesia, quæ manducat panem viuum qui de cœlo descendit. Ipsa est charius corpus Christi, quod ne mortem gustaret, morti illud alterum traditum fuisse nullus Christianus ignorat. Ipsam vngi, ipsam foueri desiderat, ipsius infirma membra cupit fomentis accuratioribus releuari. Ipse ergò preciosa vnguenta retinuit, cum anticipans horam, & accelerans gloriam, mulierum deuotionem non elusit, sed instruxit. Renuit vngi, sed parcens, non spernens. Non recusans obsequium, sed reseruans proficuum. Proficuum dico non huius materialis atque corporalis vnguenti, sed planè spiritualis quod in isto designatũ est. In isto ergo pepercit magister pietatis vnguentis optimis pietatis, quæ membris suis indigentibus tam corporaliter quàm spiritualiter omninò cuperet exhiberi. Denique paulo ante cum in caput eius, aut etiam in pedes funderetur vnguentum, ipsumq; satis preciosum, nunquid prohibuit? Imò & obstitit prohibentibus. Nã & Simoni indignanti quòd se tangi à peccatrice permitteret, longam texuit reprehensionis parabolam: & aliis perditionis vnguentum causantibus respondit dicens [d]: *Quid molesti estis huic mulieri?*

C
D

b Matt. 5. g
c Gal. 6. c
Christus cur noluerit vngi in sepulcro, ratio mystica.
d Matt. 26. a

8. Nonnunquam ego (vt modicum faciam excessum) cũ sederem mihi ad pedes Iesu mœrens & offerens sacrificium spiritus contribulati in recordatione peccatorum meorum: aut certè ad caput si quando vel raro starem & exultarem in recordatione beneficiorum eius, audiui dicentes: *Vt quid perditio hæc* [e]? Causantes videlicet quòd soli viuerem mihi, qui (vt putabant) multis prodesse possem. Et dicebant: *Potuit enim venundari multò, & dari pauperibus.* Sed non bonum mercatum mihi est, etiam si vniuersum mundum lucrer, meipsum perdere, & detrimentum mei facere. Vnde intelligens verba hæc inter illas esse quas scriptura loquitur [f] muscas morituras quæ perdunt suauitatem vnguenti, recordatus sum diuinæ illius sententiæ [g]: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt.* Verum audiant excusantem Dominum, & respondentem pro me, qui me quasi de ocio incusant. *Quid* (inquit [h]) *molesti estis huic mulieri?* quod est: Vos videtis in facie, & ideò secundum faciem iudicatis. Non est vir (vt putatis) qui possit mittere manum ad fortia, sed mulier. Quid tentatis ei imponere iugum ad quod ego eum minus sufficientem intueor? Bonũ opus operatur in me. Stet in bono quandiu non conualescit ad melius. Si quãdo de muliere in virum & virum perfectum profecerit, poterit & in opus perfectionis assumi.

A

e Ibidem.
f Eccl. 10. a
g Isa. 3. b
h Matt. 26. a

Fratres, reuereamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. Agnoscamus impares vires nostras, nec delectet molles & fœmineos humeros virorum supponere sarcinis, nec obseruemus eos, sed honoremus. Inhumanè nempe eorum redarguis opera, quorum onera refugis. Temerariè obiurgat virũ de prælio reuertentem mulier nens in domo. Dico enim. Si is qui de claustro est, eum qui versatur in populo, interdũ minus districtè minúsue circumspectè sese agere deprehenderit (verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio) non ad iudicandum confestim prosiliat, sed meminerit, scriptũ [i]: *Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier.* Nam tu quidem in tui custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, & melius facit & viriliꝰ. Quod si implere nõ sufficit absq; aliqua iniquitate, id est absq; quadam inæqualitate vitæ & conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinem peccatorum [k]. Hæc dicta sint contra geminam tentationem, qua sæpè viri religiosi Episcoporum vel ambire gloriam, vel excessus temere iudicare diabolicis instigationibus incitantur.

9.
Reuerendus Episcopalis honor, sed verendus labor.
i Eccli. 24. d
Episcoporum vita & mores non nimis rigidè à Religiosis censendos.
k Iacob 5. d

10. Sed redeamus ad vnguenta sponsæ. Videsne quàm sit præferendum cæteris istud pietatis vnguentum, de quo solo pernissum non est perditionem fieri? In tantum perditio de ipso non fit, vt nec aquæ frigidæ munus irremuneratum sinatur [l]. Bonum tamen *contritionis* vnguentum, quod de recordatione peccatorum conficitur, mittiturque in pedes Domini: quia *cor contritum & humiliatum Deus non despiciet* [m]. Cæterũ longè melius esse arbitror id quod dicitur *deuotionis*, factum de recordatione beneficiorum Dei, quippe quod & capiti idoneum reputatur, ita vt perhibeat de ipso Deus [n]: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Porro vtrumq; vincit *vnctio pietatis*, quæ de respectu miserorũ fit, & per vniuersum Christi corpus diffunditur. Corpus dico non illud crucifixũ, sed quod illius acquisitum est passione. Optimum reuera vnguentum, in cuius comparatione cætera nec respicere se ostendit qui ait [o]: *Misericordiam volo, & non sacrificiũ.* Hanc ergo potissimum inter cæteras virtutes redolere puto vbera sponsæ, quæ sponsi per omnia gestit cõgruere voluntati. An non odore misericordiæ Thabita etiam in morte fragrabat? Et ideo cito de morte conualuit: quia præualuit odor vitæ [p].

l Matt. 10. d
Vnguentum contritionis bonum.
m Psal. 50. d
Deuotionis melius.
n Psal. 49. d
Pietatis optimum.
o Matt. 9. b
Quam grata Deo opera misericordiæ.
p Act. 9. g

11. Sed audite verbum abbreuiatum super præsenti capitulo. Quisquis & inebriat verbis, & fragrat beneficiis, sibi dictum putet, quia *meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis* [q]. Et ad hæc quis idoneus? Quis nostrum vnum saltem horum integrè perfectéque possideat, vt non videlicet interdum & in dicendo sterilior, & in operãdo tepidior sit? Sed est quę merito & non dubie hoc pręconio glorietur, Ecclesia vtiq; cui nũquam de vniuersitate sua deest & vnde inebriet, & vnde fragret. Quod enim sibi deest in vno, habet in altero, secundum mensuram donationis Christi [r], ac moderationem spiri-

q Cant. 1. c
Ecclesiæ hæc verba optimè congruere.
r 1. Cor. 11. b

tus diuidentis singulis prout vult. Fragrat Ecclesia in his qui sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis, inebriat in ministris verbi, qui vino lætitiæ spiritualis infundunt terram, & inebriant eam, & fructum referunt in patientia. Ipsa audacter securéque sese nominat sponsam, tanquam quæ verè habet vbera meliora vino, & fragrantia vnguentis optimis. Quod & si nemo nostrum sibi arrogare præsumat, vt animam suam quis audeat sponsam Domini appellare: quoniam tamen de Ecclesia sumus, quæ merito hoc nomine & re nominis gloriatur: non immerito gloriæ huius participium vsurpamus. Quod enim simul omnes plenè integreque possidemus, hoc singuli sine contradictione participamus. Gratias tibi Domine Iesu qui nos charissimæ Ecclesiæ tuæ aggregare dignatus es, non solum vt fideles essemus, sed vt etiam tibi vice sponsæ in amplexus iucundos, castos, æternosq; copularemur, reuelata & ipsi facie speculantes gloriam tuam, quæ tibi communis pariter est cum Patre & Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

A

Ecclesia Sponsa Domini, adeoque & fidelis anima quę mébrum Ecclesiæ est.

SERMO XIII.

De gloria & laude Deo semper attribuenda pro omnibus bonis eius nobis impensis.

B

1. ORigo fontium & fluminum omnium mare est: virtutum & scientiarũ Dominus Iesus Christus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est Rex gloriæ? Sed & iuxta Annæ canticum [a], idem ipse Deus scientiarum Dominus est. Cõtinentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant. Non solum autem, sed & si quis callet ingenio, si quis nitet eloquio, si quis moribus placet, inde est. Inde scientiæ, inde sapientiæ sermo. Thesauri siquidem sapientiæ & scientiæ ibi omnes absconditi sunt [b]. Quid? Casta consilia, iusta iudicia, sancta desideria, nonne riuuli fõtis illius sunt? Quòd si copiæ aquarum secretis subterraneisq; recursibus incessanter æquora repetent [c], vt inde rursus ad visus vsusque nostros iugi & infatigabili erumpant obsequio; cur non etiam spirituales riui, vt arua mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude & sine intermissione reddantur? Ad locũm vnde exeunt, reuertantur flumina gratiarum, vt iterum fluant. Remittatur ad suum principium cœleste profluuium, quo vberius terræ refundatur. Qualiter inquis? Qualiter dicit Apostolus [d]. *In omnibus gratias agentes.* Quicquid sapientiæ, quicquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, & Dei sapientiæ deputa Christo. Et quis tam insanus (ais) vt aliunde præsumat? Nemo planè, adeò vt & Pharisæus gratias agat [e]: cuius tamen iustitię nõ est laus à Deo. Nec.n. illa gratiarum actio (si benè recolis Euangelium) gratiorem eum facit. Quare? Quia quicquid in ore deuotum sonuerit, cordis non sufficit excusare tumorem apud eum qui alta à longe cognoscit [f].

a Reg. 2. a Omnis boni auctor Deus.
b Colo. 2. a
c Eccl. 1. b
Gratiæ semper agendæ Deo, vtpote bonorũ omnium fonti.
d 1. Thes. 5. d
e Luc. 18. b
f Psal. 137. b

C

2. Deus, ô Pharisæe, non irridetur. Putas tu habes aliquid quod non accepisti? Nihil, inquit, & ideo gratias refero largitori. Si omninò nihil, ergò nec meritum præcessit in te vllũ vt illa de quib. gloriaris acciperes. Quod si & fatearis, primo quidem frustra inflaris aduersus Publicanũ, qui ideò non habet quod tu, quia non accepit vt tu. Deinde vide etiam ne non integrè sua dona resignes Deo, & tibi inflectens aliquid de gloria & honore ipsius, fraudis merito arguaris, & fraudis in Deum. Si.n. de his quæ iactas, ex te tibi quippiã fortè arrogares, falli te magis quàm velle fraudare crederé, & errorem corrigerem. Nunc verò quia gratias agendo, probas te tibi nihil tribuere, sed Dei esse dona tua merita prudenter agnoscere; certè cæteros aspernando prodis te quòd in corde & corde locutus sis, altero commodans linguam mendacio, altero veritatis vsurpans gloriam. Non.n. iudicares Publicanum contemnendum præ te, si non præ illo te honorandum censeres. Sed quid respondes Apostolo præscribenti & dicenti [g]. *Soli Deo honor & gloria?* Quid Angelo distinguenti & docenti quid sibi retinere placeat Deo & quid partiri dignetur hominibus? Nam *gloria*, inquit [h], *in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Cernitis ne Pharisæum agentem gratias, labiis quidem honorare Deum, cordis autem sententia fe? Sic vsu quodam magis quàm sensu vel affectu personare in ore multorum gratiarum actionem aduertere est, in tantum vt homines quoq; sceleratissimi ad quæq; flagitia & facinora sua soleant gratias Deo agere quod bene prospereq; (vt quidem ipsi sapiunt) cesserit sibi in adimpletione peruersarũ voluntatũ suarum. Audias (verbi gratia) furem cum impiæ machinationis malè cupitũ manipulum reportarit, exultantem clam, & dicentem: Deo gratias, non inanes vigilias feci, nec tamen laborem meum non perdidi. Similiter qui hominem interfecit, nonne gloriatur, & refert gratias quòd præualuit aduersus æmulum, aut de hoste se vendicauit? Et nihilominus adulter tripudians gestit in Dei laudes, quòd diu optato concubitu tandem potitus sit.

Pharisæi gratiarum actio pulcrè discutitur.
g 1. Tim. 1. d
h Luc. 2. b
Peruersa gratiarum actio, qua impii de successu scelerum gratulantur.

D

3. Non ergo omnis gratiarum actio accepta est Deo, nisi quæ de cordis pudica & mera simplicitate procedit. *Pudica* sanè dixerim, propter eos qui & de malis actibus suis gloriantes, Deo gratias agere solent, quasi Deus more ipsorum lætetur cum male fecerint, & exultet in rebus pessimis. Audiet qui huiusmodi est [i]. *Existimasti inique quòd ero tui similis? arguam te, & statuam contra faciem tuam. Mera* verò adiunxi propter hypocritas, qui Deum quidem de bonis suis, sed verbotenus glorificantes, corde retinent quod ore præbuerant: & quoniam dolose agunt in conspectu eius, inuenitur iniquitas eorum ad odium. Illi impiè mala sua Deo, isti Dei bona fraudulẽter intorquent sibi. Et quidem primum illud tam stultum tamque seculare ac quodammodo etiam bestiale est, vt necesse non habeam de ipso monere vos. Cæterum sequens Religiosis maxime & spiritualibus viris insidiari solet. Magna & rara virtus profectò est, vt magna licet operantem, magnum te nescias, & manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem. Mirabilem te apparere, & contemptibilem reputare: hoc ego ipsis virtutibus mirabilibus iudico. Fidelis reuera famulus es, si de multa gloria Domini tui etsi non exeunte ex te, tamen transeunte per te, nil tuis manibus adhærere contingat. Tunc iuxta Prophetam [k] proiicis auaritiam ex calumnia, & excutis manus tuas ab omni munere. Tunc iuxta mandatũ Domini [l], lux tua lucet coram hominibus, ad glorificandum non te, sed Patrem qui in cœlis est. Sed & imitator Pauli fideliumque prędicatorum [m], non prędicantium semetipsos, æquè nec tu quæ tua sunt queris, sed quę Iesu Christi. Quamobrem audies & tu [n]: *Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.*

Gratiarum actio qualis Deo grata.
i Psal. 49. d
Magna & rara virtus, alijs magnum videri, sibi minimum.
k Isa. 33. c
l Mat. 5. b
m Philipp. 2. c & 4. d
n Matt. 25. b

4. Ioseph cum domum & omnia bona Ægyptii domini sui sibi credita sciret, dominam non ignorauit exceptam: & ob hoc non acquieuit contingere. *Non est*, inquit [o], *ex omnibus bonis domini mei quod non in mea potestate sit vel non tradiderit mihi, præter te quæ vxor eius es.* Mulierem nouerat gloriam esse viri [p], & iniquum sibi iudicauit vice contraria inglorium facere eum qui se fecerat gloriosum. Aduertit homo Dei sapientia prudens, virum vxorem fortiter tanquam propriam zelare gloriam, sibique ipsi retinuisse seruandam, non alij credidisse, & manum ad non concessum extendere non præsumpsit. Quid ergo? Homo zelat gloriam suam, & Deum audet velle fraudare de sua quasi non zelantem? Sed audi quid dicat [q]. *Gloriam, inquit, meam alteri non dabo.* Quid ergò dabis Domine, quid dabis nobis? *Pacem*, inquit [r], *do vobis, pacem relinquo vobis.* Sufficit mihi: Gratanter suscipio quod relinquis, & relinquo quod retines. Sic placet, sic mea interesse non dubito. Abiuro gloriam prorsus, ne forte si vsurpauero non concessum, perdam merito & oblatum. Pacem volo, pacem desidero, & nihil amplius. Cui non sufficit pax, non sufficis tu. Tu es enim pax nostra, qui fecisti vtraq; vnum [s]. Hoc mihi necessariũ, hoc satis est, reconciliari tibi, reconciliari mihi. Nam ex quo posuisti me contrarium tibi, factus sum etiam mihimetipsi grauis [t]. Cautus sum, nec ingratus fore beneficio datæ pacis, nec sacrilegus inuasor gloriæ tuæ. Tibi Domine tibi gloria tua maneat illibata, mecum benè agitur si pacem habuero.

o Gen. 39.
p 1. Cor. 7.
q Isa. 48. b
r Ioan. 14. d
Deus non dat nobis hic gloriam, sed pacem.
s Eph. 2. c
t Iob 7. d

5. Golia prostrato lætatus est populus pace recepta, sed David singulariter extitit gloriosus. Iosue, Iephte, Gedeon, Samson, Iudith quoque, quanquam fœmina, gloriosè in diebus suis triumphârunt de hostibus, sed pace cum gaudio fruentibus cæteris nemo eis communicauit in gloria. Iudas Macchabæus multis & ipse inclytus victoriis, cum frequenter exultanti populo pacem fortiter pugnando tribuisset, nunquid gloriam quandoque est partitus alicui? *Denique & facta est*, inquit[u], *non gloria, sed lætitia magna in populo*. Quid minus ab his omnibus conditor omnium fecit quominus & ipse debeat gloriari singulariter? Solus cuncta creauit, solus de hoste triumphauit, solus captiuos liberauit: & socium habebit in gloria? *Et brachium*, inquit[x], *meum auxiliatum est mihi*. Item: *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum*[y]. Quid mihi ergo cum victoria si nec in prælio fui? Impudentissimè mihi arrogo vel gloriam absque victoria, vel victoriam sine pugna. Sed suscipite montes pacem populo, pacem suscipite nobis, non gloriam, ipsi soli eam seruantes qui solus & pugnauit & vicit. Ita quæso ita fit[z], *gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. At vero non bonæ, sed plane iniquæ voluntatis est nequaquam pace contentus, superbo oculo & insatiabili corde inquietus anhelat & ad gloriã Dei, nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Quis credat parieti, si se dicat parturire radiũ quem suscipit per fenestram? Aut si glorientur nubes quòd imbres genuerint, quis non irrideat? Mihi liquidò constat nec de canalibus oriri riuos aquarum nec de labiis vel dentibus verba prudentię, etsi sensus vltra corporeus non attingat.

u 1. Mac. 4. g — x Isa. 63. b — y Ibidem. — Soli Deo gloria. — z Luc. 2. b

6. Si qua sane in Sanctis digna laude vel admiratione intueor clara luce veritatis discutiens, profecto reperio laudabilem siue mirabilem alium apparere, atque alium esse, & laudo Deum in sanctis eius; siue sit Helisæus, siue ille magnus Helias, mortuorum vtiq; suscitatores, ipsi quidem suo non imperio, sed ministerio foris exhibent nobis noua & insueta: Deus vero in ipsis manens ipse facit opera? inuisibilis & inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, & solus mirabilis, qui facit mirabilia solus[a]. Nec laus calami, laudabilis est pictura siue scriptura; nec gloria linguæ aut labiorum sermo bonus. Tempus est vt & Propheta loquatur. *Nunquid gloriabitur*, inquit[b], *securis contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus qui vtique lignum est, sic contra Dominum omnis qui gloriatur, si non in Domino glorietur*. Si gloriandum est, Paulus me docuit vnde & in quo. *Gloria*, inquit[c], *nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Securus glorior, si teste conscientia de gloria conditoris nihil mihi vsurpo. Securus plane: quia iam non contra Dominum, sed in Domino. Hęc nobis gloriatio non solum non prohibetur, sed & suadetur, cum dicitur[d]: *Gloriam ab inuicem quæritis, & gloriã quæ à solo Deo est non vultis?* Reuera gloriari in solo Deo, nõ nisi à solo Deo est. Nec mediocris ista gloria, quippe tam vera quam de veritate, & in veritate tã rara, vt vix vel paucitas perfectorum perfectè glorietur in ea.

Laus & gloria SS. præcipuè debetur Deo. — a Psal. 71. d — b Isa. 10. d — * c 2. Cor. 1. c — Gloriandum in Deo. — d Ioan. 5. g

7. Erant ergò vani filij hominũ, mendaces filij hominum, cant & decipiant ipsi de vanitate in idipsum[e]. Nam sapiens gloriator probauit opus suum, atq; ad lumen veritatis diligenter examinabit, & sic habebit in semetipso gloriam, & non in ore alterius. Stultus sum si cistellæ labiorum tuorum gloriam meam credidero, & cœpero mendicare eam abs te cum habere voluero. Nonne nẽpe in tuo arbitrio est probare me, vel improbare, prout volueris? Sed si retineo penes me, ipse fidelius seruo mihi. Imò nec mihi eam credo, ipsi potius repono seruandam, qui potens est depositum meum seruare in illum diem[f], cautus in custodiendo, fidelis in restituendo. Secura tunc erit vnicuique laus à Deo, his duntaxat qui humanas laudes contẽpserint. Nam gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt, dicente etiam Dauid[g]: *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.*

e Psal. 61. c — Gloriã suam in ore hominum reponere temeraria vanitas. — f 2. Tim. 1. c — g Psal. 52. b

8. Fratres, si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista: quia quicquid hic fauoris captas quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim vnde gloria putide puluis, tibi vnde? De vitæ sanctitate? Sed spiritus est qui sanctificat, spiritus dico, non tuus, sed Dei. Et si prodigiis aut signis effulgeas, in manu tua fiunt, sed virtute Dei. An blanditur popularis fauor, quòd verbum bonum, & bene fortè deprompseris? Sed Christus donauit os & sapientiam. Nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuo excepisti. Talentum creditum est, repetendum cum vsura. Si inuentus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Si quo minus, tolletur à te talentum, & nihilominus exigetur lucrum, & vocaberis seruus nequam & piger. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus, laudabilium siquidem vniuersorum auctorem & largitorem. Idque non fictè, quemadmodum ab hypocritis: nec sola consuetudine, sicut à secularibus: sed nec quadam necessitate, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, deuotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. Immolantes itaque hostiam laudis, & reddentes vota nostra de die in diem, curemus omni vigilantia iungere sensum vsui, affectum sensui, exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatem grauitati, libertatem humilitati, quo interdum liberis purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones spirituales lætitias in iubileis amœnitatibus*, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto, probantes nos comprehensos in his quos Propheta intuebatur cum diceret:[h] *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.*

Laus in hac vita non ambienda. — Omnis recte factorum laus in Deum referenda. — * al. iubilis amœnitatis. — h Psal. 88. c

9. At fortasse aliquis mihi dicat: Bene admones, sed si ea diceres quæ tuo proposito conuenirent. Expectare paulisper. Non sum immemor. Nonne in manibus est id tractare quod dicitur[i]: *Oleum effusum nomen tuum?* Hoc opus, hic labor est. Ergo quæ præmisimus, an fuerint necessaria, vos videritis. Nunc quod ad me attinet, quia hinc aliena non sint, paucis aduertite. Non recordamini in sponsæ vberibus extremam commendatam esse suaueolentiam vnguentorum? Quid ergo consequentius quàm vt eadem fragrantium sponsa ne sibi arrogare putetur, de spõsi beneficio recognoscat? Cui plane sensui illa omnia quæ prætaxauimus*, subuenire cognoscitis. Quòd vbera, inquit, mea sic redolent & sic placent, nec studiis nec meritis adscribo meis; sed tuæ ò sponsa tribuo largitati, de oleo vtique effuso nomine tuo. Hoc pro literæ consequentia.

i Cant. 1. a — * al. prætaxauimus.

10. Cæterum explanatio ipsius capituli, cuius occasione super nequissimo vitio ingratitudinis pręsentem sermonem tam in longum protraximus, tempus aliud, & aliud exordium sermonis desiderat. Nunc hoc solum admonitos vos esse sufficiat, si sponsa vtique de omni virtute sua vel gratia nunimè audet sibi quippiam arrogare, quantò minus adolescentulæ forte quæ nos sumus? Dicamus proinde & nos sponsæ vestigia insectantes, dicamus[k]: *Non nobis Domine nõ nobis, sed nomini tuo da gloriã*. Dicamus non verbo & lingua tantum, sed opere & veritate, ne fortè (quod minus vereor) dicatur & nobis:[l] *Quoniam dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei: cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Dicamus ergo, dicamus, clamantes plus medullis cordis, quàm labiis oris[m]: *Saluos fac nos Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus, vt confiteamur nomini sancto tuo, non nostro, & gloriemur in laude* non nostra, sed *tua*, in secula seculorum. Amen.

k Psal. 113. b — l Psal. 77. d — m Psal. 105. g

SERMO XIV.

De Ecclesia fidelium Christianorum: & de Synagoga Iudæorum perfidorum.

1. NOtus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius[a]. Populus gentium qui ambulabat in tenebris

a Psal. 75. a

b Isa. 9. a — vidit lucem magnam[b], quæ erat in Iudęa & in Israël, vo-
A luitque accedere & illuminari, vt qui aliquādo non po-
c 1. Pet. 2. b — pulus, nunc populus esset[c], lapisque vnus angularis am-
bos in se parietes veniētes è diuerso reciperet, & esset de
cętero in pace locus eius. Porro fiduciam dabat inuitantis
d Ita allegatur ab Apost. ad Rom. 15. c. ex Deut. 32. f secundum LXX. — vox quæ iam sonuerat: *Lætamini gentes cū plebe eius*[d]. Er-
go accedere voluit, sed vetuit synagoga, immundam asse-
rēs ecclesiā de gentibus & indignam, idololatriæ fecē &
ignorantiæ cæcitatem improperans, & dicebat: Tu enim
quo merito? Noli me tangere. Cur inquit? An Iudęorum
e Rom. 3. d — tantum Deus? Nónne & Gentium[e]? Etsi mihi certè me-
ritum deest, sed non illi miseratio. Nunquid solummodo
iustus est? Est & misericors. Domine veniant mihi mise-
f Psal. 118. K — rationes tuæ & viuam[f]. Et rursum: *Misericordia tuæ mul-*
g ibid. v — *ta Domine, secundum iudicium tuum viuifica me*[g]: quod
nimirum temperatum, misericordia est. Quid faciet iustus
& misericors Dominus, altera gloriāte in lege, & applau-
dente iustitiam sibi, nec indigente misericordia, sed despi-
ciente ipsam quæ indiget: altera è regione propria cogno-
scente delicta, cōfitente indignitatem, renuente iudiciū,
flagitante misericordiam: quid inquam faciet iudex, &
B ille iudex cui & iudicare & misereri sic vtrūq; familiare
Iudæis iustitia, Gentibus misericordia obtigit, vtrisque pro voto — est, vt neutrum altero familiarius? Quid sane possit con-
uenientius, quàm vt pro suo quæque accipiat voto, iudi-
cium illa, ista misericordiam? Iudæus iudicium quærit, vt
habeat: Gentes autem super misericordia honorant Deū.
Et est iudicium, vt qui contemnunt Dei misericordem
iustitiam, & suam volunt constituere[a] (quæ profectò non
iustificat, sed accusat) eidem suæ iustitiæ relinquantur,
opprimendi magis quàm iustificandi.

2. Est quippe ex lege (quæ neminem vnquam duxit ad
perfectum) est iugum quod neque ipsi neque patres eo-
rum vnquam portare potuerunt. Sed synagoga fortis est,
non curat onus leue, nec iugum suaue. Sana est, non est ei
opus medicus, nec vnctio Spiritus. Confidit in lege, libe-
ret eam si potest. Non autem data est lex quæ possit viui-
ficare, insuper & occidit. Litera enim occidit[h]. *Propter-*
h 2. Cor. 3. b; i Ioan. 8. c d — *ea*, inquit[i], *dico vobis moriemini in peccatis vestris*. Hoc
ergo iudicium, ô synagoga, quod flagitas. Errori tuo cæca
& contumax deseretis, donec plenitudo Gentiū (quas
superba spernis, & inuida repellis) introeat, & agnoscat
etiam ipsa ipsum qui notus est in Iudæa Deus, quódque
est in Israël magnum nomen eius. Hoc quippe in iudiciū
venit Iesus in hunc mundum, vt qui non vident videāt, &
qui vident cæci fiant[k]. Ex parte tamen: quia non repel-
k Ioan. 9. g; l Psal. 93. c & 94. a — let Dominus plebem suam[l] ex toto, seruans sibi ad semen
Apostolos & multitudinem credentium, quorum erat
cor vnum, & anima vna. Sed nec repellet in finem, reli-
quias saluaturus. Iterum enim suscipiet Israël puerū suū,
m Luc. 1. e — & recordabitur misericordiæ suæ[m]: vt ne ibi quidem
iudicium deserat comes misericordia, vbi nullum ipsa re-
perit locum. Alioquin si pro meritis recepisset, iudicium
profectò sine misericordia ei qui non facit misericor-
n Iacob 2. e — diam[n]. Habet quippe Iudæa oleum multum diuinæ no-
titiæ, idque in se tanquam in vase clausum auara retinet.
Peto, & non miseretur nec commodat. Sola Dei cultum,
sola notitiam, sola vult possidere magnum nomen eius.
Nec zelat sibi, sed inuidet mihi.

3. Ergo tu Domine iudica iudicium meum, & nomen
tuum magnum magnificetur adhuc, & oleum quod mul-
tum est, multiplicetur magis. Crescat, ebulliat, effunda-
tur, deriuetur & in gentes, & sentiat omnis caro salutare
D Ecclesiæ Votum, pro Vocationis & gratiæ Euangelicæ diffusione. — Dei. Quo pacto (vt vult Iudæus ingratus) tota in barba
Aaron remaneat vnctio salutaris? Non barbæ, sed capitis
est. Caput autem nō barbæ solius, sed & totius est corpo-
ris. Capiat sanè prima, non sola. Refundat & inferioribus
membris quod accepit ipsa desuper. Descendat descēdat
& in vbera Ecclesiæ supernus liquor. Auida quippe ni-
mis hunc sibi exprimere de barba non despicit. Perfusaq;
rore gratiæ, vt se non ingratam probet, dicat: *Oleum effu-*
o Cant. 1. a — *sum nomen tuum*[o]. Sed exuberet quæso adhuc & perue-
niat vsque in oram vestimenti, in me vtique omnium no-
uissimo atque indignissimo, de vestimento tamen. Nam
& ego illud mihi de maternis vberibus tanquā paruulus
in Christo iure profectò pietatis efflagito. Quod si mur-
muret homo cui de bonitate oculus nequam est, Domine
A responde pro me: De vultu tuo iudicium meum prodeat,
& non de supercilio Israël. Imò responde pro te, & dic
calumniatori, tibi quippe calumniatur quòd tribuas gra-
tis. Dic proinde illi. Volo & huic nouissimo dare simili-
ter[p]. Displicet Pharisæo. Quid mussitas? Ius meū, volun- — p Matth. 20. b
tas est iudicis: Quid iustius ad meritum, quid ad præmiū
ditius? An non licet ei quod vult facere? Mihi quidem
misericordia, sed tibi minime iniuria fit. Tolle quod tuū
est, & vade. Si decreuerit saluare & me, quid tu perdis?
Exaggera quantum vis merita, & extolle sudores, melior
est misericordia Domini super vitas[q]. Fateor non sustinui — q Psal. 62. a
pondus diei & æstus, sed iugum suaue & onus leue pro
beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix vnius
est horæ; & si plus, præ amore non sentio.

4. Iudæus proprias exercitet vires, mihi probare libet quę
voluntas Domini bona & beneplacens & perfecta. Ex — Synagogæ præsumptio & arrogantia.
ea sanè operis ac temporis damna mihi resarcio. Ille pa-
cto conuentionis, ego placito voluntatis initio credo, &
non ad insipientiam mihi. Nam vita in voluntate eius.
Illa mihi reconciliat patrem, illa hæreditatem restituit,
B etiam cumulatiori gratia symphoniæ & cantus & epula-
rum ac totius exultātis familiæ celeberrima gaudia susci-
tat mihi. Si indignatur frater meus senior ille, qui hædum
comedere mauult cum amicis suis foris, quàm mecum in
paterna domo vitulum saginatum, respondebitur illi[r]: — r Luc. 15. g
Epulari & gaudere oportet, quia hic filius meus mortuus fue-
rat & reuixit, perierat & inuentus est. Adhuc synagoga fo-
ris epulatur cum amicis suis dæmonibus, quibus satis pla-
cet quòd hædum peccati insipiens deuorat transglutiens
& reponens, atque quodammodo occultans sibi illud in
ventre socordiæ & insipientiæ suæ, dum contemnēs Dei
iustitiam, & suam volens constituere, dicit se non habere
peccatum, nec morte egere vituli saginati, mundam siqui-
dem iustamque ex legis operibus se reputās. At verò Ec-
clesia scisso velo occidentis literæ in morte Verbi crucifi- — Synagogæ repudium & Ecclesiæ cōnubium.
xi, audacter ad eius penetralia præeūte spiritu libertatis
irrumpit, agnoscitur, placet, sortitur æmulæ locum, fit
sponsa, fruitur præreptis amplexibus, & in calore spiritus
Christo Domino, cui confricatur inhærens, stillante ac
fundente vndique sui oleum exultationis, hoc illa præ
participibus suis excipiens, ait: *Oleum effusum nomen tuum*.
C Quid mirum si vngitur, quæ vnctum amplectitur?

5. Ecclesia ergo recumbit intus, sed Ecclesia interim per-
fectorum. Spes tamen est & nobis. Excubemus pro fori- — Sponsa est Ecclesia perfectorum intimè sponso fruitur.
bus qui minus perfecti sumus, spe gaudentes. Sponsus &
sponsa soli interim intus sint, mutuis secretisque fruantur
amplexibus, nullo strepitu carnalium desideriorū, nullo
corporeorum phantasmatum perturbante tumultu. Tur-
ba verò adolescentularum quę absque huiusmodi inquie-
tudinibus nondum esse possunt, foris expectet. Expectēt-
que secure, scientes ad se illud spectare quod legunt[s]: — s Psal. 44. d
Adducentur regi virgines post eam, proximæ eius afferentur — Adolescentulis, id est, imperfectioribus. quomodò ad sponsi amplexus aspirandum.
tibi. Et vt quæque sciat cuius spiritus sit, *virgines* dico illas
quæ ante Christo fœderatæ quàm fœdatæ mundi com-
plexibus, ipsi firmiter perseuerant, cui se tantò fœlicius
quantò maturius deuouerunt: *proximas* verò, quæ pristi-
nam suam deformitatem in qua mundo huic quandoque
conformes, mundi principibus, id est spiritibus spurcis in
omni carnali concupiscentia sese turpiter prostituerant,
tandem aliquando erubescentes & exeuntes in noui ho-
minis formam, quantò serius tantò syncerius reformare
D festinant. Et hæ & illæ sanè proficiant, non deficiant neq;
fatigentur, etsi necdum plenè in se sentiunt vnde dicant
& ipsæ: *Oleum effusum nomen tuum*. Nec enim audent
adolescentulæ per se facere verba sponso. Tamen si ma-
gistræ vestigiis pressius inhærere student, effusi olei sal-
tem odore delectabuntur, & incitabuntur etiam de odo-
ris perceptione cupere & quærere potiora.

6. Frequenter ego ipse (quod fateri non verecundor)
maximeque in initio conuersionis meæ, corde durus &
frigidus, & quærens quem vellet diligere anima mea, nec — Id exēplo suo docet Bern.
adhuc enim diligere poterat quem nōdum inuenerat, aut
certè minus quàm vellet diligebat, & ob hoc quærebat
vt magis diligerēt, quem nequaquam quæreret, nisi iam

aliquatenus dilexisset. Cum ergo eum quærerem in quo recalesceret atque requiesceret spiritus meus, vtique torpens & lãguẽs, nec vlla de parte occurreret qui succurreret, per quem videlicet pruina rigens quæ sensus stringebat internos dissolueretur, & vernalis illa suauitas ac spiritualis amœnitas reuerteretur, tunc magis ac magis languebat & tædebat & dormitabat anima mea pre tædio tristis penè & desperans, & mussitans secum illud [t]: *A facie frigoris eius quis sustinebit?* cum subito forte ad affatum vel etiam aspectum cuiuspiam spiritualis perfectique viri, interdum & ad solam defuncti seu absentis memoriam flabat spiritus & fluebant aquæ; & erant mihi lachrymę illæ panes die ac nocte. Quidnam istud nisi odor exhalantis vnctionis qua erat ille profusus? Non enim vnctio, quæ ad me nimirum nisi homine mediante non pertingebat. Ea propter etsi gaudebam de munere, confundebar tamen & humiliabar, quòd sola ad me tenuis exhalatio, & non pinguis aspersio peruenisset. Odoratu quippe delectatus non tactu, indignum me proinde cognoscebã cui per se ipsum dulcesceret Deus. Et nunc idipsum si accidat, auidus quidem suscipio munus indultum, gratúmque habeo; sed dolens doleo per me ipsum non meruisse, atq; vt dicitur, de manu in manum minime accepisse, cum obnixe id peterem. Pudet nimirũ magis ad hominis quã ad Dei moueri memoriam. Et tunc cum gemitu clamo [u]. *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Existimo & aliquos vestrum idem esse expertos, & experiri interdum adhuc. Qua in re quid sentiendum nisi quòd nostra aut superbia conuincitur, aut humilitas custoditur, aut fraterna charitas nutritur, aut desiderium excitatur? Vnus idẽque cibus & ęgrotis est medicina, & ægrotatiuis dięta. Porro & debiles confortat, & delectat valentes. Vnus idemque cibus & languorem sanat, & seruat sanitatem: & corpus nutrit, & palato sapit.

t Psal. 147. b

NOTA. Quam vtile hominis sãcti aut verè religiosi mores, memoriam & exemplum sibi proponere.

u Psal. 41. c

7. Sed redeamus ad verba sponsæ, & sic curemus audire quæ ait, vt studeamus & sapere quod sapit. Sponsa (vt dixi) Ecclesia est. Ipsa est cui plus dimissum est, & quę plus diligit. Quod ęmula improperat ei ad conuitium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelã, inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia, inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior ac felicitior. Denique illa (vt dictum est) murmurante & memorante merita sua & labores & pondus diei & ęst[x], Ecclesia beneficium recolit dicens [x]. *Oleum effusum nomen tuum.* Hoc plane testimonium Israël ad confitendũ nomini Domini. Non tamen Israël secundum carnẽ, sed eius qui secundum spiritum est. Nam hoc ille quo pacto dicat? Non quòd non habet oleum, sed non habet effusum. Habet, sed reconditum, habet in codicibus, sed non in cordibus. Foris hęret in litera: contrectat manibus vas plenum, sed & clausum, nec aperit vt vngatur. Intus intus est vnctio spiritus, aperi & vngere, & iam non eris domus exasperans.

Sponsa i. e. Ecclesia, quomodo proficiat ex conuitiis æmulæ.

x Psal. 121. a

8. Quid facit oleum in vasis, si non sentias & in mẽbris? Quid tibi prodest pium Saluatoris nomen lectitare in libris, nec habere pietatem in moribus? Oleum est. Effunde, & senties virtutem eius, quæ triplex est. Sed Iudæus ista fastidit, vos audite. Volo dicere cur nomẽ sponsi oleo comparetur, quod nondum dixeram. Et tres huius rei occurrunt causæ. At quoniam pluribus vocabulis appellatur (eo quòd nullũ quo propriè dicatur inuenitur, ineffabilis quippe est) prius nobis inuocandus est Spiritus sanctus, vt de multis vnũ quod vult hoc loco intelligi (quoniam scripto designare non placuit) per se nobis aperire dignetur. Sed hoc quoque alias. Nam etsi in prõptu nunc essent omnia, & neque vos onerati, nec ego fatigatus essem, hora tamen finem indicit. Tenete in quo attentos vos reddidi, vt non sit cras necesse repetere. Hoc incumbit, hoc in manibus est, docere scilicet cur nomen spõsi oleo cõparetur: & quod de nominibus. Et quoniã non possum ego à me dicere quicquam, indicta oratio est, vt nobis sponsus ipse reuelet per Spiritum suum Iesus Christus Dominus noster, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Pietas non in libris sed moribus.

Cur sponsi nomen oleo comparetur.

SERMO XV.

Qualiter nomen Iesus est medicina salubris Fidelibus Christianis in omnibus aduersis.

1. BEnignus est Spiritus sapientiæ [a], & non cõsueuit esse difficilis se inuocantibus, qui sæpè & antequam inuocetur, dicit: Ecce adsum [b]. Audite iam quod orãtibus vobis per me indicare dignatur de eo quod heri ad hoc ipsũ distulimus, & orationum vestrarum fructum tempestiuũ percipite. En ostendo nomen quod oleo meritò comparatur, & quo merito, dicam. Multa quidem Sponsi vocabula sparsa per omnem diuinam paginam legitis, sed in duo ea vobis vniuersa complectar. Nullum vt arbitror, reperietis quod non aut pietatis gratiam, aut potentiam maiestatis sonet. Spiritus ita dicit etiam per sibi familiarius organum [c]. *Duo hæc audiui: quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Ergo secundum maiestatem *sanctum & terribile nomen eius* [d]. Secundum pietatem *non est nomen aliud sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri* [e]. Sed exemplis magis perspicuum fiet. *Hoc est,* inquit [f], *nomen quod vocabunt eum, Dominus, iustus noster.* Nomen potentiæ est. Item [g]: *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Pietatem insinuat item ipse de se. *Vos vocatis me,* ait [h], *magister & Domine.* Primum gratiæ est, secundum maiestatis. Non enim minus pium est docere animũ scientiam, quàm præbere escam corpori. Rursum Propheta [i]: *Vocabitur,* inquit, *nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.* Primum, tertiũ, quartum, maiestatem sonãt, reliqua pietatẽ. Quod horum ergò effunditur? Profectò maiestatis ac potentiæ nomen, in id quod est pietatis & gratiæ, quodammodo transfunditur, ipsumque effunditur abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum. Nomen (verbi causa) quod *Deus* est, nónne in id quod est, *nobiscum Deus,* hoc est in *Emmanuel* liquescit & deficit? Sic *admirabilis* in id quod est *consiliarius*, sic *Deus & fortis* in ea quæ sunt *Pater futuri seculi & princeps pacis.* Et *Dominus iustus noster in misericors & miserator Dominus.* Non dico nouum quid, quondam quoque nihilominus Abram in Abraham, & Sarai in Saram effusa sunt, & iam tunc salutiferę effusionis celebratum præfiguratumque mysterium recordamur.

a Sap. 1. b

b Esa. 58. c

Multa sponsi nomina in Script. Alia maiestatis, alia pietatis.

c Psal. 61. c

d Psal. 110. b

e Actor. 4. c

f Hier. 23. b

g Isa. 7. c

h Ioan. 13.

i Isa. 9. b

Effusio nominis Dei pulcrè & iucunde exponitur.

2. Vbi iam illud quod apud antiquos tam terribiliter quã frequenter intonare solebat [k], *ego Dominus, ego Dominus?* Mihi dictatur oratio, cuius principium nomine dulci paterno sequentium obtinendarum petitionum præbet fiduciam. Serui nominantur amici [l], & resurrectio non tantum Discipulis, sed fratribus nunciatur [m]. Nec mirum si cum venit plenitudo temporis, facta est effusio nominis, Deo quippe quod per Iohelem promiserat adimplẽte, & effundente de spiritu suo super omnem carnem [n], cum tale aliquid & apud Hebræos olim contigisse legam. Credo vos præuolare, & scire iã quid dicere velim. Quale erat inquam, quod sciscitanti Moysi primo responsum est [o]: *Ego sum qui sum, & qui est, misit me ad vos?* Nescio an vel ipse Moyses caperet sic, si nõ videlicet effunderetur. Sed fusum est, & captum est. Nec modo fusum, sed & effusũ. Nam infusum iam erat. Iam cœli habebant illud: iam Angelis innotuerat. Est autem foris missum: & quod Angelis ita erat infusum, vt esset & priuatum, effusum & in homines est. ita vt iam tunc merito clamaretur de terra [p]: *Oleum effusum nomen tuum*: si non ingratæ plebis exosa peruicacia obstitisset. Ait enim [q]: *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.*

k Exod. 20. a Leu. 20. Num. 15. d Isa. 27. a

l Ioan. 15. c

m Matt. 28. c

n Ioel. 2. g

Nomina Dei olim terribilia nunc delectabilia.

o Exod. 3. c

p Cant. 1. a

q Exod. 3. a

3. Currite gentes, ad manum est salus, effusum est nomen, quod quicunq; inuocauerit, saluus erit. Angelorum Deus, etiam hominũ Deum se nominat. Oleum misit in Iacob, & cecidit in Israël. Dicite fratrib' vestris: Date nobis de oleo vestro. Si nolunt, rogate Dominum olei vt mittat & vobis. Dicite: Aufer opprobrium nostrum. Ne quæso insultet maleuolus dilectæ tuæ, quam à finibus terræ eo-

Votum Gentium.

care placuit tibi, tanto vtique dignantius, quanto minus
dignam. Decet ne obsecro vt benigni patrisfamiliâs in- A
uitatos seruus nequam excludat? *Ego sum* (ait) *Deus*
Abraham,& Deus Isaac,& Deus Iacob. Et non amplius?
Effunde, effunde, aperi manum tuam adhuc, & imple
omne animal benedictione. Veniant ab oriente & occi-
dente, & recumbant cum Abraham, Isaac, & Iacob in
r Matth. 8.b regno cœlorum [r]. Veniant veniant tribus tribus Domi-
s Psal. 121.a ni: testimonium Israël ad confitẽdum nomini Domini [s].
Veniant & recumbant, epulentur & delectentur in læ-
titia, & vnus vbique resonet in voce exultationis & con-
t Psal. 41.a fessionis sonus epulantis [t]: oleum effusum nomen tuum.
Vnum scio, si Philippum & Andream habuerimus ostia-
rios, repulsam omnino nõ patimur quicunque oleum pe-
timus, quicunque volumus Iesum videre. Incunctanter
Philippus dicet Andreæ: Andreas autem & Philippus
u Ioan. 12.c dicent Iesu [u]. Iesus autem quid? Profecto quod Iesus [x].
x Ibid. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit,*
ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fru-
ctum affert. Moriatur igitur granum & surgat gentium se-
ges. Oportet pati Christum, & resurgere à mortuis, &
prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem
peccatorum non solum in Iudæam, sed etiam in omnes B
gentes, quatenus ab vno nomine, quod est Christus, millia
millium credentium Christiani dicantur, & dicant:
Oleum effusum nomen tuum.

4. Agnosco enim nomen quod in Esaia legi: *Seruos suos*,
y Isa. 65.a inquit [y], *vocabit nomine alio, in quo qui benedictus est super*
Christi nomen effusum in omnes terras & nationes. *terram, benedicetur in Domino. Amen*. O nomen benedi-
ctũ! O oleum vsquequaque effusum! Quousque? de cœlo
in Iudæam, & inde in omnem terram excurrit, & de toto
orbe clamat Ecclesia: *Oleum effusum nomen tuum*. Effu-
sum planè, quod non solum cœlos terrasque perfudit, sed
aspersit & inferos, adeò *vt in nomine Iesu omne genu fle-*
ctatur cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua
z Philip. 2.b *confiteatur* [z] & dicat: *Oleum effusum nomen tuum*. Ecce
Christus, ecce Iesus, vtrunque infusum Angelis, vtrunque
effusum in homines, & illos homines qui computruerant
tanquam iumenta in stercore suo, homines & iumenta
saluans, quemadmodum multiplicauit misericordiam suã
Christus ipse in omnes effusus. Deus. Quàm carum, quam vile. Vile, sed salubre. Si vi-
le non esset, non mihi effunderetur. Si salubre non esset,
non me lucraretur. Particeps nominis sum, sum & hæ-
reditatis. Christianus sum: frater Christi sum. Si sum C
a Rom. 8.c quod dico, hæres sum Dei, cohæres autem Christi [a]. Et
quid mirum si Sponsi effusum est nomen, cũ ipse quoque
effusus sit? Nam semetipsum exinaniuit formam serui ac-
b Philip. 2.c cipiens [b]. Denique ait [c]: *Sicut aqua effusus sum*. Effusa est
c Psal. 21.c plenitudo diuinitatis, habitans super terram corporaliter,
vt de illa plenitudine omnes qui corpus mortis gestamus,
caperemus, ac vitali odore repleti diceremus: *Oleum effu-*
sum nomen tuum.

5. En quod nomen effusum, & qualiter & quatenus. Cur
Cur sponsi nomen cõparetur oleo. vero oleum? Nam hoc nondum dixi. In sermone superio-
re dicere cœperam, sed interuenit subito aliud quod præ-
dicendum videbatur: quanquam intermiserim vltra quã
credidi. Quod nõ aliud esse reor, nisi quòd fortis mulier
Sapientia misit manum ad colum, & digiti eius appreh-
d Prou. 31.c enderunt fusum [d]. Nouit enim modicam lanam vel linum
in longum producere filum, atque in telæ extendere lati-
tudinem, & sic omnes domesticos suos vestire duplicib⁹.
Oleum triplici virtute seu qualitate pollet. Est proculdubio inter *oleum* & *nomen* Sponsi similitudo,
nec otiose Spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego
autem dico in triplici quadam qualitate olei, quod lucet, D
pascit, & vngit: si vos melius non habetis. Fouet ignem,
nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. Vide
idem nũc & de *Sponsi* nomine. Lucet prædicatum: pascit
Ita & nomen sponsi, id est, Iesus. recogitatum: inuocatum lenit & vngit. Et percurramus
singula. Vnde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei
lux nisi de prædicato Iesu? Nònne in huius nominis luce
Deus nos vocauit in admirabile lumen suum, quibus il-
luminatis & in lumine isto videntibus lumen, dicat me-
e Eph. 5.b rito Paulus [e]: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in*
Est enim lux: *Domino*. Hoc denique nomen coram regibus & gẽtibus
f Act. 9.c & filiis Israël portare iussus est idem Apostolus [f], & por-
tabat nomen tanquam lumen & illuminabat patriam &
A clamabat vbique [g]: *Nox præcessit, dies autem appropin-* g Rom. 13.d
quauit: abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur ar-
ma lucis, sic vt in die honestè ambulemus. Et monstrabat
omnibus lucernam super candelabrum: annuncians in
omni loco Iesum, & hunc crucifixum. Quomodo lux
ista insplenduit ac perstrinxit cunctorum intuẽtium ocu-
los, quando de ore Petri tanquam fulgur egrediens,
claudi vnius corporales plantas solidauit & bases, mul-
tosque spiritualiter cæcos illuminauit? Nunquid non
ignem sparsit cum ait: *In nomine Iesu Christi Nazareni*
surge & ambula [h]? h Act. 3.c

Nec tantum lux est nomen Iesu, sed est & cibus. An nõ 6.
toties confortaris, quoties recordaris? Quid æquè mentẽ est & Cibus:
cogitãtis impinguat? Quid ita exercitatos reparat sensus:
virtutes roborat: vegetat mores bonos atque honestos:
castas fouet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus si
non oleo isto infunditur. Insipidus est si non hoc sale con-
ditur. Si scribas, non sapit mihi nisi legero ibi Iesum. Si
dispures aut conferas, non sapit mihi nisi sonuerit ibi Ie-
sus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Sed
est & medicina. Tristatur aliquis nostrum? veniat in cor quin & medicina.
B Iesus, & inde saliat in os, & ecce ad exortum nominis lu-
men, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis Miræ virtutes nominis Iesu.
in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando?
nònne si inuocet nomen vitæ, confestim respirabit ad
vitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nomi-
nis, duritia (vt assolet) cordis, ignauiæ torpor, rancor ani-
mi, languor acediæ? Cui fons forte siccatus lachrymarũ,
inuocato Iesu non continuo erupit vberior, fluxit suauior?
Cui in periculis palpitanti & trepidanti, inuocatum vir-
tutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metũ?
Cui quæso, in dubiis, æstuanti & fluctuanti non subito ad
inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in
aduersis diffidenti, iamiamque deficienti, si nomen adiu-
torii sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languo-
res animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare
licet. *Inuoca me*, inquit [i], *in die tribulationis eruam te, & ho-* i Psal. 49.c
norificabis me. Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ
tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ flu-
xum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat auari-
tiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem.

C Siquidem cum nomino Iesum, hominem mihi propono 7.
mitem & humilem corde, benignum, sobrium, castum, Nomẽ Iesus quidnam ingerat menti seu memoriæ.
misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate
conspicuum, eundemque ipsum Deum omnipotentẽ, qui
suo me & exemplo sanet, & roboret adiutorio. Hęc om-
nia simul mihi sonant cum insonuerit Iesus. Sumo itaque
mihi exempla de homine, & auxilium à potente, illa tan-
quam pigmentarias species, hoc tanquam vnde acuã eas,
& facio confectionem, cui similem medicorum nemo fa-
cere possit. Hoc tibi electuarium habes, ô anima mea, re- Pharmacum miræ efficaciæ cõtra omnes morbos animæ.
conditum in vasculo vocabuli huius quod est Iesus, salu-
tiferum certe, quodque nulli vnquam pesti tuæ inuenia-
tur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo
tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus. Deniq;
& inuitaris. *Pone me*, inquit [k], *signaculũ in corde tuo: signa-* k Cant. 8.
culum in brachio tuo. Sed hoc aliàs. Nunc vero habes vn-
de & brachio medearis & cordi. Habes inquam in no-
mine Iesu vnde actus tuos vel prauos corrigas, vel minus
perfectos adimpleas; itemque vnde tuos sensus aut serues
ne corrumpantur, aut si corrumpantur, sanes.

Habuit & Iudæa quosdam Iesus, quorum vacuis gloria- 8.
D tur vocabulis. Illa enim nec lucent, nec pascunt, nec me- Iesus quosdam olim synagoga habuit, sed huic nostro quantũ impares.
dentur. Idcirco synagoga in tenebris est vsque adhuc, fa-
me & infirmitate laborans. Et non sanabitur nec satiabi-
tur quousque sciat meum Iesum dominari Iacob & finiũ
terræ, & conuertatur ad vesperam, & famem patiatur vt
canes, & circumeat ciuitatem. Et illi quidem præmissi
sunt tanquam baculus ad mortuum. Prophetam præue-
nientes [l], & sua interpretari nomina nequiuerunt. Vacua l 4.Reg.4.e
quippe erant. Superpositus mortuo baculus est: & non
erat vox neque sensus: quoniam baculus erat. Descendit
qui baculum misit, & mox saluum fecit populum suum
à peccatis eorum, probans se esse quod dicebatur [m]. *Quis* m Luc. 7.g

est hic qui etiam peccata dimittit? Nimirum qui dicit: Salus populi ego sum. Iam vox, iam sensus est, & patet eum non inane portare nomen instar priorum. Sentitur infusa salus, & beneficium non tacetur. Intus sensus, foris vox. Cōpungor & confiteor, & confessio vitam indicat [n]. *A mortuo enim tanquam qui non est, perit confessio.* Ecce vita, ecce sensus. Suscitatus perfectè sum: integra est resurrectio. An aliud mors corporis est, nisi cum sensu priuatur & vita? Peccatum quod mors animæ est, nec compunctionis mihi sensum, nec confessionis reliquerat vocem, & eram mortuus. Venit is qui peccata dimittit, & vtrunque restituit: & dicit animæ meæ. Salus tua ego sum [o]. Quid mirum si cedit mors, vbi vita defendit? Iam corde creditur ad iustitiam, & ore confessio fit ad salutem [p]. Iam oscitat puer, & oscitat septies [q]: & dicit: Septies in die laudē dixi tibi Domine [r]. Videte hunc septenariū n. Sacer numerus est, non vacat. Sed melius hoc alii seruamus sermoni: quo famelici & non fastidiosi ad tam bonas epulas accedamus, inuitante nos Sponso Ecclesiæ Domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

n Eccli. 17. c
o Psal. 34. a
p Rom. 10.
q 4. Reg. 4. f
r Psal. 118. x

SERMO XVI.

De cordis contritione: & de tribus speciebus veræ cōfessionis.

1. QVid sibi ergò vult septenarius iste? Nescio enim an ita simplex quispiā in nobis sit qui ociosas esse has vices, & numerum hunc putet fortuitum. Ego nec illud vacare reor, quòd Propheta incumbēs super mortuum, ad mensurā puerilis corporis sese contraxit, os suum ori illius coniunxit, oculisque oculos, & manibus manus [a]. Spiritus sanctus sic omnia fieri, & sic scribi fecit; ad eruditionem procul dubio illorum spirituū quos corrupti corporis circumuenit infida societas, ac stulta mundi sapiētia desipere docuit. Corpus quippe quod corrūpitur, aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē [b]. Propterea nemo miretur ac molestè accipiat, si in his scrutandis tanquam quibusdā Spiritus sancti apothecis curiosus existo, cùm sciam quia sic viuitur, & in talibus vita spiritus mei. Dico tamen his qui præuolātes ingenio, in omni sermone ante penè flagitant finem quàm principium teneant: debitorem me etiam tardiorib[9] esse; & maximè. Sed nec studium tam esse mihi vt exponam verba, quā vt imbuam corda. Et haurire & propinare me oportet, quod non fit celeriter percurrendo, sed tractando diligēter, & exhortando frequenter. Quanquā & præter spem quoque meam diu nos discussio detinuit sacramentorum. Putaui, fateor, vnum ad hoc sermonem sufficere: siluamque istam vmbrosam latebrosamq; allegoriarum pertrāsire noscito; & ad planitiem moraliū sensuum itinere diei quasi vnius peruenire: sed secus contigit. Biduū quippe iam in eo expendimus: & adhuc restat via. Ictus oculi eminus summitates ramorū & montium cacumina peruolabat: sed vallium subteriacens vastitas & densitas dumetorū frustrabatur obtutus. Nūquid (verbi gratia) Helisęi miraculū præuidere valebā, quia nobis videlicet de Gentiū vocatione, & repulsione Iudæorum differentibus, ita de subitò in medium prosiliret? Et nunc quandoquidem incidimus, non pigeat nos paululùm immorari, consequentes ad id quod intermittimus, posteà reuersuros. Siquidem animarum cibus nihilominus est iste. Canibus quoque ac venatoribus plerunque contigit à bestia quam aggressi erant desistere, & sequi aliam quæ inopinantibus forte occurrit.

a 4. Reg. 4.
b Sap. 9. d
Prolixitatem præcedētium excusat.

2. Non parum fiduciæ robur pręstat mihi quòd magn[9] ille vir Propheta potens in opere & sermone, de excelso monte cœlorum descendens visitare dignatus est me, cū sim cinis & puluis: misereri mortuo: inclinare se iacenti: cōtrahi & coæquari paruo, cœco partiri lumen oculorum suorum: & os mutum oris proprii osculo soluere: debilesque manus suarum roborare contactu. Suauiter rumino ista, & replentur viscera mea: & interiora mea saginantur: & omnia ossa mea germināt laudem. Hoc semel cōtulit vniuersitati: hoc quotidie singuli in nobis actitari sentimus, & *cordi* scilicet tribui intelligentiæ lumen, & *ori* ædificationis verbum, & *manibus* opus iustitiæ. Dat sentire fideliter, dat proferre vtiliter, dat efficaciter adimplere. Et est funiculus triplex, qui difficile rumpitur ad extrahendas animas de carcere diaboli, & trahendas post se ad regna cœlestia, si rectè sentias, si dignè proloquaris, si viuendo cōfirmes. Oculis suis tetigit meos, interioris hominis frontem claris luminaribus ornās, fide & intellectu. Ori meo iunxit suum, & mortuo signum pacis impressit: quoniam cum adhuc peccatores essemus, reconciliauit nos Deo, iustitiæ mortuos. Os ori applicuit, iterato inspirans in faciem meam spiraculum vitæ: sed sanctioris quàm primo. Nam primo quidem in animam viuentem creauit me: secundo in spiritum viuificantem reformauit me. Manus suas meis superposuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientiæ. Aut certè manuas suas misit ad fortia: vt doceret manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Helisæus puerū mortuū resuscitans figura Christi.
Funiculus triplex: Intelligentiæ lumē, Verbum ædificationis, & opus iustitiæ.

3. Et *oscitauit*, inquit [c], *puer septies*. Sufficiebat ad gloriam manifestandi miraculi oscitasse semel: sed multiplicitas & insignis numerus, mysterii admonent. Si illud ingens vniuersi humani generis primum quidem exanime corpus attendas: vides vbique Ecclesiam (ex quo vitā Propheta incumbente recipit) quasi septies oscitare: quia septies in die laudem dicere consueuit: Si teipsum aduertas, in hoc te noueris vita viuere spirituali, ac mysticum hunc implere numerum, si sensualitatis tuæ quinarium, charitatis binario subiicis, exhibesque iuxta Apostolum [d] membra tua seruire iustitiæ in sanctificationē, quæ prius exhibuisti seruire iniquitati ad iniquitatem: aut certe si eundem quinarium proximorum saluti impertiens, ad perficiendum septenarium duo hæc adiicias, misericordiam scilicet & iudicium cantare Deo.

Septenæ oscitationis mysteria.
c 4. Reg. 4.
d Rom. 6. d

4. Habeo & alias septem oscitationes: septem videlicet experimenta sine quibus vera & certa salus rediuiui spiritus minimè constat: quatuor ad sensum compunctionis, tria ad confessionis sonum pertinentia. Si viuis, si vox, si sensus est, tu quoque eadem in te recognoscis. Porrò sensum ex integro recuperasse te scias, si tuam conscientiam quadruplici sentis compunctione morderi: pudore gemino, & gemino metu: nam vitam ad perficiēdum septenariū triplex cōfessionis species attestatur, de quibus postea videbitur. Nonnè & sanctus Hieremias in suo planctu obseruat hunc numerū? Et tu igitur in tua pro te lamentatione formam habens propheticam, Deum cogita *Factorem* tuum, cogita & *Benefactorem*, cogita *Patrem*, cogita *Dominum*. Ad omnia, reus es, plange per singula. Ad primum & vltimum respondeat timor tuus: ad duo media pudor. *Pater* sane non metuitur, cū pater sit. Patris enim est misereri semper & parcere. Et si percutit, virga non baculo percutit, & cū percusserit sanat. Paterna vox est [e]. *Percutiam & ego sanabo.* Nō est proinde quod à patre formides, qui etsi quandoq; feriat vt emendet, nunquā tamē vt vindicet. At verò cogitantē, quod patrem offenderim, est certè quod pudeat: etsi non quod terreat. Voluntariè genuit me verbo veritatis, nō stimulo carnalis cupiditatis excussit, quemadmodū genitor carnis meæ. Deinde etiā non pepercit Vnigenito pro sic genito. Ita ipse quidem Patrem se exhibuit mihi, sed non ego me illi vicissim Filium. Quanam fronte attollo iam oculos ad vultū Patris tam boni tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patre vixisse degenerem. Exitus aquarum deducite oculi mei: operiat confusio faciem meam, vultū meum pudor suffundat, occupetque caligo. Deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Proh pudor quem fructum habui in quibus nunc erubesco? Si in carne seminaui: de carne non metam nisi corruptionem [f]. Si in mundo, & ipse transit & concupiscentia ei[9] [g]. Quid? Caduca, vana, & prope nulla, & quorum finis mors est, infelix & insanus præferre non erubui æterni patris amori & honori. Confundor confundor audire [h]. *Si ego pater; vbi est honor meus?*

Septē indicia veræ resuscitationis, quorū 4 spectant ad sensum cōpūctionis. 3. ad sonum confessionis.
Deus pater noster.
e Deut. 32. f
Nobis non tā ad terrorem quam pudorem si offendamus.
f Gal. 6. b
g 1. Ioan. 2. c
h Mala. 1. b

5. Sed & si pater non esset: obrueret me beneficiis. Instaurat aduersum me testes (vt alia innumera taceam) huius

Deus benefactor noster, quē offendere nos pudeat.

corporis victum, & vsum temporis huius, & super omnia sanguinem dilecti Filii clamantem de terra. Pudet ingratitudinis, quanquam ad confusionis cumulum, arguar etiam reddidisse mala pro bonis, & odiū pro dilectione. Minimè quidem mihi à Benefactore, sicut nec à Patre timendum. Verus quippè beneficus est, dans affluenter, & non improperans[i]. Non improperat dona, quia dona sunt: & beneficia sua mihi dedit, non vendidit. Denique sine pœnitentia sunt dona eius. At quantò de illo benignius, tantò de me indignius sentire cogor. Erubesce & dole nihilominus anima mea, quoniam etsi illum non repetere & non improperare decet; nos tamen omninò dedecet ingratos immemoresque extitisse. Heu, quid vel nunc tandem retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

i Iacob. 1. a

6\. Quòd si segnior fortè suas partes minus exequitur pudor: timor sanè excitetur in adiutorium. Excitetur, vt excitet. Sepone parum pia vocabula Benefactoris & Patris, atque ad austeriora conuertere. Nempe qui legitur[k] pater misericordiarum, & Deus totius cōsolationis: legitur nihilominus Deus vltionum Dominus[l]. Legitur Deus iudex iustus & fortis[m]. Legitur terribilis in cōsiliis super filios hominum[n]. Legitur Deus zelans[o]. Quòd pater est, quod beneficus est, tibi est: quod Dominus ac creator, sibi. Etenim propter semetipsum fecit omnia, scriptura teste[p]. Qui ergo quod tuū est tibi defendit ac seruat, putas & pro se aliquādo nō zelabit: putas sui nō requiret principatus honorem? Propter hoc irritauit impius Deū, quia dixit in corde suo, non requiret[q]. Et quid est in corde suo dicere, *non requiret*, nisi non metuere quod requirat? Sed requiret vsque ad nouissimum quadrantem: requiret & retribuet abundanter facientibus superbiam. Requiret à redempto seruitium; honorem & gloriam ab eo quem plasmauit. Esto quod dissimulet Pater: ignoscat Beneficus: sed non Dominus & Creator. Et qui parcit filio, non parcet figmento, non parcet seruo nequam.

Alia Dei nomina terrorē incutientia.
k 2. Cor. 1. a
l Psal. 93. a
m Psal. 7. c
n Psal. 65. a
o Exod. 20. a
p Prou. 16. a
q Psal. 9. f

7\. Pensa cuius sit formidinis & horroris, tuum atque omnium contempsisse Factorem, offendisse Dominum maiestatis. Maiestatis est timeri, domini est timeri, & maximè huius Maiestatis, huiusque Domini. Nam si reum regiæ maiestatis quāuis humanæ, humanis legibus plecti capite sancitum sit: quis finis contēnentium diuinam omnipotētiam erit? Tangit montes, & fumigant[r]: & tā tremendam maiestatem audet irritare vilis puluiculus, vno leui flatu mox dispergendus, & minime recolligendus? Ille ille timendus est, qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittere & in gehennam[s]. Paueo gehennam, paueo iudicis vultum, ipsis quoque tremendum Angelicis potestatibus. Contremisco ab ira potentis, à facie furoris eius, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à tempestate valida, à voce Archangeli, & à verbo aspero. Contremisco à dentibus bestiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad escam: horreo vermem rodentem, & ignem torrentem, fumum & vaporē & sulphur & spiritum procellarum. Horreo tenebras exteriores. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum[t], vt præueniam fletibus fletū & stridorem dentium, & manuum pedumque dura vincula & pondus catenarum prementium, stringentium, vrentium, nec consumentium? Heu me mater mea, vt quid me genuisti filium doloris, filium amaritudinis, indignationis & plorationis æternæ? Cur exceptus genibus, cur lactatus vberibus, natus in combustionem, & cibus ignis?

Dei offensa quā timenda, cū sit Creator & Dominus noster.
r Psal. 143. b
s Luc. 12. a
Timor iudicii & Gehennæ.
t Hier. 9. a

8\. Qui sic afficitur, sensum proculdubio recuperauit, & in duplici metu isto, itéque pudore illo æquè duplici habet oscitationes quatuor. Tres quæ restant ex voce confessionis adiiciet, & nequaquam dicetur iam de eo quod non sit vox neque sensus, si tamē de corde humili, simplici, fidelique processerit illa confessio. Omne ergò quod remordet conscientiam, confitere humiliter, pure, fideliter, & has vices implesti. Sunt qui gloriantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis[u]: quos notans Propheta, *peccata sua*, inquit[x], *prædicauerunt sicut Sodoma*. Verum hos ab hac disputatione tanquam seculares, amoueo. Nam quid ad nos de his qui foris sunt?

Tria indicia vitæ spectantia ad sonum confessionis.
Confessio sit humilis, simplex, fidelis.
u Prou. 2. c
x Isa. 3. b

9\. Quanquam & de his qui religiosè vestiti & religionē professi sunt, nonnūquam audiuimus aliquos reminisci & iactitare impudentissimè mala sua præterita, quæ (verbi gratia) aliquando vel fortiter gladiatorio, vel argutè literatorio gessere cōflictu, seu aliud quid secundum mundi quidem vanitatem fauorabile, secundum animæ vero salutem nociuum, perniciosum, dānosum. Secularis adhuc animi indiciū est hoc: & humilis habitus quia gestatur à talibus, non sanctæ nouitatis est meritum, sed priscæ vetustatis operculum. Nonnulli talia quasi dolendo & pœnitendo rememorant, sed gloriam intentione captantes, commissa sua non diluunt, sed seipsos illudunt. Nā Deus non irridetur[y]. Veterem hominem non exuerunt, sed nouo palliant. Non proditur aut proiicitur vetus fermētum illa confessione; sed statuitur, secundum illud[z]: *Inueterauerunt ossa mea dum clamarem tota die*. Pudet reminisci quorundam tantam proteruiam, vt non pudeat eos cum exultatione lugenda iactitare, quòd & post susceptū sanctum habitum callidè quempiam supplantauerint, & circūuenerint in negotio fratrem: aut quod talionem pro conuicio vel maledicto, id est malum pro malo, aut maledictum pro maledicto audacter reddiderint. Sed est cōfessio eo periculosius noxia, quo subtilius vana, cum ipsa etiam inhonesta & turpia de nobis detegere nō veremur, non quia humiles sumus, sed vt esse putemur. Appetere autem de humilitate laudē, humilitatis est non virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet cōtemptu sui, hoc solo sanè superbus, quòd laudes contēnit. Quid peruersius, quidue indignius quàm vt humilitatis custos confessio superbiæ militet, & inde velis videri melior vnde videris deterior? Mirabile iactantiæ genus, vt non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis non virtutem, non solum veniam non meretur, sed & prouocat iram. Nunquid profuit Saul[a] quòd se ad increpationem Samuëlis peccasse confessus est? Culpabilis proculdubio fuit illa confessio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim humilem contēneret confessionem humilitatis magister, & cui humilibus dare gratiam certe ingenitum est? Omnino non poterat non placari, si quæ in ore sonuit, in corde radiasset humilitas. Ecce cur humilem esse debere confessionem dixi.

Peruersæ & perniciosæ quorundam etiam religiosorum cōfessiones describuntur, nēpè.
Superbæ & iactabundæ.
y Gal. 6. b
z Psal. 31. a
Humilis non est, qui de humilitate laudari appetit.
a 1. Reg. 15. f
Confessio Saulis cur inualida.

10\. Oportet autem & esse simplicem. Non intentionem (forte quia latet homines) excusare delectet, si sit rea, nec leuigare culpā quæ grauis est; nec alieno adumbrare suasu, cum inuitū nemo coëgerit. Primum illud nō confessio est sed defēsio, nec placat sed prouocat. Sequens mōstrat ingratitudinem, ex quo minor reputatur culpa, eo minuitur & gloria indultoris. Sed enim minus libenter beneficium datur, quod minus grate minúsue necessarie prouenire sentitur. Veniam proinde sibi abiudicat qui munus largitoris attenuat: quod quidem omnis qui reatum suū verbis alleuiare conatur, facit. Iam à postremo primi hominis dehortetur exemplum[b], nec culpam siquidem diffitentis, nec tamen consequentis veniā, non dubium quin ob reatus mulieris admixtionem. Genus excusationis est, cum argueris tu alium incusare. Porro excusare te velle quando corriperis, quàm sit non modo minimè fructuosum, sed & perniciosum sanctum Dauid interroga. *Verba* nempe *malitiæ excusationes in peccatis* appellat[c], ne in ea declinet cor suum rogans & supplicans. Merito quidem. In animam etenim suam peccat qui se excusat, repellens proinde à se indulgentiæ medicinam, & sic vitam sibi proprio ore intercludens. Et quænam maior malitia, quàm propriam armari in salutem, & linguæ tuæ temetipsum mucrone confodere? Denique qui sibi nequam, cui est bonus[d]?

Confessio debet esse simplex.
Cauenda excusatio, vel extenuatio culpæ.
b Gen. 3. b
c Psal. 140. a
d Eccl. 14. a

11\. Sit autem & fidelis confessio, vt confitearis in spe, de indulgētia penitus non diffidēs, ne tuo te ore non tam iustifices quàm condemnes. Iudas certe proditor Domini, & Cain fratricida cōfessi sunt, & diffisi sunt. Alter, *Peccaui*, inquit[e], *tradens sanguinem iustum*. Alter[f], *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear*: & verax licet nil eis profuit infidelis confessio. Hæ itaque tres confessionis

Confessio sit quoq; fidelis.
e Matth. 27. a
f Gen. 4. b

obseruantiæ, iunctæ quatuor superioribus compunctionis, septenarium implent.

12. Iam vero sic compunctus, & sic confessus, ac propria proinde certus de vita, certus quoq; nihilominus es (vt arbitror) vacuo nequaquam nomine appellati Iesum eũ qui in talia valuit & voluit operari, nec vacue subsecutum fuisse baculum quem præmiserat. Non venit vacuè quia non venit vacuus. Nam quomodo vacuus, in quo habitauit plenitudo? Neque enim ei datus est ad mensuram spiritus. Denique & venit in plenitudine temporis [g], plenum proinde venire se indicans. Bene plenum, quem vnxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis [h]. Vnde & misit plenũ gratiæ & veritatis. Vnxit vt vngeret. Omnes ab eo vncti sunt, qui de plenitudine eius meruerunt accipere. Ideo ait [i]. *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, ad annunciandum mansuetis misit me. vt mederer contritis corde, vt prædicarẽ captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Domino.* Veniebat (vt audis) vngere contritiones nostras, ac lenire dolores. Ideoq; venit vnctus, venit mãsuetus & mitis, & multę misericordiæ omnibus inuocantibus se. Sciebat se ad infirmos descẽdere, exhibuitque qualem oportuit. Et quoniam multæ erant infirmitates, multa quoq; prouidus medicus medicamina curauit afferre. Attulit spiritũ sapientiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis, & spiritum timoris Domini.

g Gal. 4. a
h Psal. 44. b
i Isa. 61. a

13. Vides quod phialas plenas odoramentis cœlestis medicus præparauit ad sananda vulnera illius miseri qui incidit in latrones? Septẽ sunt numero, septem fortasse præfatis oscitationibus exterendis accommodatæ. Spirit[a] enim vitæ erat in phialis. Ex his profecto infudit oleum meis vulneribus. Infudit & vinum, sed minus quam olei. Sic nempe congruebat infirmitatibus meis, vt misericordiam superexaltaret iudicio, quemadmodum vino oleum superfertur infusum. Attulit proinde quinque cados olei, vini non nisi duos. Vinum siquidem timor tantum & fortitudo fuere, reliqua quinque oleum propria suauitate designant. In spiritu denique fortitudinis tanquam potens crapulatus à vino [k] descendit ad inferos, contriuit portas æreas & vectes ferreos confregit, alligauit fortem, & vasa captiuitatis eripuit. Descendit nihilominus in spiritu timoris, sed timendus, non timidus.

In opere Redemptionis misericordia præualuit iudicio.

k Psal. 77. g

14. O sapientia, quanta arte medendi in vino & oleo animæ meæ sanitatem restauras, fortiter suauis, & suauiter fortis. Fortis pro me & suauis mihi. Denique attingis à fine vsque ad finem fortiter, & disponis omnia suauiter, propellens inimicum, & infirmum fouens. Sana me Domine & sanabor. psallam & confitebor nomini tuo & dicam: *Oleum effusum nomen tuum* [l]. Non virum effusũ (nolo enim vt intres in iudicium cum seruo tuo) sed oleum, quia coronas me in misericordia & miserationibus [m]. Oleũ planè, quod dũ supernatat cunctis quibus immiscetur liquoribus, liquido illud designas nomen, quod est super omne nomen. O nomen præsuaue & prædulce. O nomen præclarum, prælectum & præexcelsum & superexaltatum in secula. Hoc vere oleum quod exhilarat faciem hominis, quod caput ieiunantis impinguat, vt oleũ peccatoris non sentiat. Hoc nomen nouum quod os Domini nominauit [n], quod & vocatum est ab Angelo priusquàm in vtero conciperetur [o]. Hoc non solum Iudæus, sed quicunque inuocauerit saluus erit [p], intantum vsquequaque effusum est. Hoc Pater donauit Filio, sponso Ecclesiæ Domino nostro Iesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Fortis & suauis medela sapiẽtiæ Dei nos saluantis.

l Cant. 1. a
m Psal. 142. & 102. a
n Isa. 62. a
o Luc. 2. c
p Ioel. 2. g

SERMO XVII.

De accessu & recessu Spir. S. obseruando, deque inuidia Diaboli erga genus humanum.

1. PVtamus ne satis processum est in sanctuario Dei, dum scrutamur mirabile sacramentum, an ad perscrutandum adhuc si quid restat, audemus spiritum ad interiora sequi? Spiritus nempe iste scrutatur non solum hominum corda & renes, sed etiam profunda Dei: & siue ad nostra siue ad alia, securus sequor eum quocunq; ierit. Tantum

A vt custodiat corda nostra, & intelligẽtias nostras, ne fortè cum non aderit, adesse putemus, nostrũmque pro ipso sequamur sensum deuiantes. Venit namque & vadit prout vult, & nemo facilè scit vndè veniat aut quo vadat [a]. Ad istud sine damno fortasse salutis nescire licet. Cæterum quando veniat, vel quandò vadat, id planè periculosissimè ignoratur. Cum enim hæ Spiritus sancti circa nos dispensatoriæ quidem vicissitudines vigilantissimè non obseruantur, fit vt nec absentem desideres, nec præsentem glorifices. Nẽpe quæ idcirco recedit vt auidius requiratur, quonam modo si abesse nescitur, requiritur? Et rursũ qui dignantet adhoc redit vt consoletur, qualiter digne pro sua maiestate suscipitur, si nec adesse sentitur? Mens ergo quæ ignorat abscessum, patet seductioni: & quæ reditum non obseruat, erit ingrata visitationi.

a Ioan. 3. b

Accessus & recessus Spir. S. diligenter obseruandus.

2. Petiit quondam aliquid Heliseus à magistro [b], cum discessum eius imminere præsensit. nec obtinuit, sicut scitis, nisi ea quidem conditione, si videret quando tolleretur à se. In figura contigit hoc illis, scriptum est autem

B propter nos. Vigiles esse & soliciti circa opus nostræ salutis (quod mira subtilitate ac suauitate diuinæ suæ artis incessanter actitat Spiritus in intimo nostri) prophetico docemur & monemur exemplo. Nunquam sanè sine nostra conscientia magistra vnctio quæ docet de omnibus, tollatur à nobis, si duplicato volumus munere non fraudari. Nunquam cum venerit inueniat imparatos, sed semper vultus suspensos expansosque habentes sinus ad largam Domini benedictionem. Tales denique quęrit, similes hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur à nuptiis [c]: qui vtique ab illis supernę mensæ copiosis deliciis vacua nunquam reuertitur manu. Vigilandum proinde, & vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora Spiritus venturus sit, seu iterum abiturus. It & redit Spiritus. & qui stat eo tenente, deserente cadat necesse est: sed non collidetur, quia Dominus rursum supponit manum suam. Et has alternare vices non cessat in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit visitans diluculo, & subito probans. Denique septies cadit iustus, & septies resurgit [d]: si tamen cadit in die, vt se cadere videat, & cecidisse sciat,

b 4. Reg. 2. a
c Luc. 12. e
d Prou. 24. b

C & resurgere cupiat, & requirat manum adiuuantis, & dicat [e]: *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.*

e Psal. 29. b

3. Aliud est dubitare de veritate, quod patiaris necesse est cum spiritus minimè spirat: & aliud sapere falsitatẽ, quod facilè caues si eandem tuam ignorantiam non ignoras, quatenus dicas & tu: *Et siquid ignoraui, ignorantia mea mecum est* [f]. Sancti Iob sententia est. Agnoscite. Pessimæ matris ignorantiæ, pessimæ itidem filiæ duæ sunt: falsitas & dubietas. Illa miserior, ista miserabilior. Perniciosior illa, ista molestior. Cum loquitur spiritus, cedit vtraque: & est non solum veritas, sed & certa veritas. Est quippe veritatis ille spiritus, cui contraria falsitas est. Est & sapientiæ, quæ cum sit candor vitę æternæ, & vbique attingat propter munditiam suam, obscurum ambigui non admittit. Cauenda sane cum spiritus iste non loquitur, etsi non molesta dubietas, certe falsitas execranda. Aliud est enim sub incerto hoc vel illud opinando sentire, aliud temere affirmare quod nescias. Aut ergo loquatur semper spiritus, quod nostri

f Iob. 19. a

Ignorantiæ duæ filiæ.

Dubietas & falsitas.

D quidem minime arbitrii est: aut quando silere placet, hoc ipsum indicet, & loquatur saltem suum silentium, ne ipsum nobis falso præire putantes, nostrum pro ipso male securi sequamur errorem. Et si suspenderit ambiguo, non relinquat mendacio. Est qui dubie profert mendacium, nec mentitur: & est qui veritatem quam nescit affirmat, & mentitur. Nam & ille non quidem quod non est esse, sed se quod credit credere dicit, & verum dicit, etiam si hoc verum non sit quod credit: & is cum se certũm vnde non est certus dicit, verum non dicit, etiam si verum sit de quo asserit.

Optima regula Sermonis doctori præcipue obseruanda.

4. His præmissis ad cautelam talia inexpertorum, sequatur iam

iam spiritum sicut confido præeuntem, eadem tamen cautela si potero quam præmisi, & tentabo facere ipse A quod doceo, ne dicatur & mihi g: *Tu qui alios doces, teipsum non doces?* Distinguendum sanè inter manifesta & dubia, nec illa scilicet adduci in dubium, nec ista temerè affirmari. Quod quidem ipsum de magisterio sperandū est spiritus. Nec enim nostra ad illud omninò industria sufficit. Quis nouit hominum an id quod inter homines iudicatum à Deo sermo superior (à quo videlicet, si bene memini, quartus est iste) patefecit, in supernis quoque iudicium iam factum præcesserit?

g Rom. 2. c

De dubiis nil temerè pronunciādum.

5. Quod dico, tale est. Putasne Lucifer ille qui mane oriebatur, sed præponere eleuabatur, antequā verteretur in tenebras. generi nostro inuiderit & ipse olei effusionem, vt per seipsum iam tunc indignabūdus mussitaret dicens intra se quodāmodo. Vt quid perditio hæc? Hoc ego non assero dicere spiritum, sed nec contradicere dico. Nescio enim. Potuit autem contingere (si tamen incredibile non putetur) plenum sapientia, & perfectum decore: homines præscire potuisse futuros, etiam & profecturos in parem gloriā. Sed si præsciuit, in Dei verbo absque dubio vidit, & in liuore suo inuidit, & molitus B est habere subiectos, socios dedignatus. Infirmiores sunt, inquit, inferioresque natura: non decet esse conciues, nec æquales in gloria. An forte prodit impiam hanc eius machinationem illa præsumpta ascensio sessioque significans magisterium? *Ascendam*, inquit h, *super montem excelsum, & sedebo in lateribus Aquilonis*: quo altissimi quandam proinde similitudinem obtineret, si quemadmodum ille super Cherubim sedens gubernat omnem angelicam creaturam, ita & ipse altus sederet, regeretq; genus humanum. Absit. Iniquitatem meditatus est in cubili suo, mentiatur iniquitas sibi. Nos alium non cognoscimus iudicem quam auctorem. Non diabolus, sed Dominus iudicabit orbem terræ: ipse Deus noster in seculum seculi: ipse reget nos in secula.

De peccato & inuidia Luciferi, hominis perditionem molientis.

h Isa. 14. d

6. Ergo in cœlo concepit dolorem, & in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitię, matrem mortis & ęrumnarum omniumq; prima parens superbia. Nam etsi inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum i, initium tamen omnis peccati superbia k. Verū quid illi profuit? Nihilominus tu in nobis es Domine: & nomen tuum inuocatum est super nos. Et dicit populus acquisitionis, dicit Ecclesia redemptorum: *Oleum effusum nomen tuum.* C Cum etenim ego, tu illud effudis post me, & in me: quoniam cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Accepit tamen Satan regnum super omnes filios superbiæ, factus princeps tenebrarum harum, vt regno humilitatis etiam superbia militet, dum in vno suo principatu temporali & tali multos humiles excelsos æternosque reges constituit. Iucundum iudicium, vt superbus ille humilium malleator, eisdem ipsis nesciens fabricet coronas perpetuas, impugnando omnes, & omnibus succūbendo. Siquidem vbiq; & semper iudicabit Dominus populos, & saluos faciet filios pauperū, & humiliauit calumniatorem. Vbiq; & semper defensabit suos, propulsabit nocentes & tollet virgam peccatorū de super sortem iustorū, vt non extendunt iusti ad iniquitatē manus suas l. Eritq; tandem cum ex toto arcum conteret, & cōfringet arma, & scuta comburet igni. Tu tibi miser sedem collocas in Aquilone, plaga nebulosa & frigida, & ecce suscitantur de puluere inopes, & de stercore pauperes, vt sedeant cum principibus, & soliū gloriæ teneant doleasq; impleri illud m: *Pauper & inops laudabunt nomen tuum.* D

i Sapien. 2. d

k Eccl. 10. b

Cant. 1. a

Diabolus princeps superborum.

Nesciens fabricat humilibus coronas.

l Psal. 124. a

m Psal. 73. d

7. Gratias tibi pater orphanorum, & iudex pupillorum, incaluit super nos mons coagulatus, mons pinguis, cœli distillauerūt à facie Dei Sinai, effusum est oleum, dilatatum est nomē quod nobis & cui nos inuidebat iniquus. Dilatatum inquam, vsq; ad corda & ora paruulorum, & in ore infantium & lactentiū perficitur laus. Porro peccator videbit & irascetur, & erit sicut ira implacabilis sic flamma inextinguibilis, quæ iam parata est ei & angelis eius. Zelus Domini exercituū faciet hoc. Quomodo me amas Deus meus, amor meus? quomodo me amas, vbiq; recordans mei, vbique zelans salutem egeni & pauperis, non solum aduersum homines superbos, sed etiā aduersus sublimes angelos? In cœlo & in terra iudicas Domine nocentes me. expugnas impugnantes me. Vbiq. subuenis, vbique assistis, vbiq; à dextris es mihi Domine ne commouear. Hæc cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quandiu sum. Hæ virtutes eius, hæc mirabilia eius quæ fecit. Hoc primum & maximum iudiciū, quod mihi illa conscia secretorum aperuit virgo Maria. *Deposuit*, inquiens n, *potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.* Secundum autem simile est huic quod iam audistis, vt qui non vidēt videant, & qui vident cæci fiant o. In his duobus iudiciis consoletur se pauper, & dicat: *Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum* p.

Dei amor erga homines.

n Luc. 1. e

o Ioan. 9. g

p Psal. 118. g

8. Sed reuertamur ad nos ipsos, scruremurq; vias nostras, & vt in veritate id possimus, inuocemus Spiritum veritatis, & reuocemus ab alto quo nos eduxerat, quatenus antecedat nos etiam ad nos, quoniam sine ipso possumus nihil. Nec verendum quod dedignetur condescendere nobis, qui potius si vel exiguum quid absque ipso conamur, indignatur. Non est enim ille vadens & non rediēs, sed ducit nos & reducit de claritate in claritatem tanquā Domini spiritus, quandoque rapiens ad se in lumine suo, quandoq; cōtemperans, & illuminans tenebras nostras: vt siue supra nos, siue apud nos, semper in luce, semper vt filij lucis ambulemus. Transiuimus allegoriarū vmbras: ventum est ad indaganda moralia. Ædificata est fides, instruatur vita: exercitatus est intellectus, dictetur actus. Siquidem intellectus bonus omnibus facientibus eum q, si tamen & actus & intelligentia dirigantur in laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Sine Deo nihil possumus.

q Psal. 110 b

SERMO XVIII.

De duabus operationibus Spiritus sancti, quarum vna vocatur Effusio: & alia Infusio.

1. OLeum effusum nomen tuum. Quid certū demonstrat Spiritus sanctus nobis in nobis occasione huius capituli? Profectò (quod interim occurrit) geminæ cuiusdam suæ operationes experimentum. Vnius quidem qua nos primò intus virtutibus solidat ad salutē, alterius verò qua foris quoque muneribus ornat ad lucrum. Illas nobis, hæc nostris accipimus, verbi gratia, fides, spes, charitas, nobis propter nos dantur. Absque his quippè salui esse nōn possumus. Porrò scientiæ seu sapientiæ sermo, gratiā curationis, prophetia, similiaq; quibus carere cū integritate etiam salutis propriæ possumus, proximorū proculdubio in salutem expendenda donantur. Et has Spiritus sancti operationes quas vel in nobis vel in aliis experimur, vt ex re nomina accipiant, *Infusionem* si placet atque *Effusionem* nominemus. Cuinam ergo harum conuenit *oleum effusum nomen tuum*? Nonne effusioni? Nam de infusione, infusum, potius quam effusum, dixisset. Denique de vberum foris spirante fragrantia, & non de internis sponsæ virtutibus prolatum est, *oleū effusum nomen tuum*. Denique ob bonū odorem vberum extrinsecus perfusorum, ait sponsa. *Oleum effusum nomē tuum*: ascribens ipsum odorem nomini sponsi tanquam oleo effuso super vbera. Et quicunq; munere gratiæ exterioris perfusum se sentit, quo & ipse aliis refundere possit, etiam huic dicere est, *oleum effusum nomen tuum*.

Cant. 1. a

Duplex in nobis gratia seu operatio Spir. sancti; alia ad propriam, alia ad proximorum vtilitatem dirigitur.

Vocat eam Infusionem & Effusionem.

2. Sed sanè cauendum in his aut dare quod nobis accepimus: aut quod erogandum accepimus, retinere. Rem profectò proximi retines tibi, si (verbi causa) plenus virtutibus cum sis, forisque nihilominus donis scientiæ & eloquentiæ adornatus, metu forte aut segnitie aut minus discreta humilitate verbum bonum quod posset prodesse multis, inutili immo & damnabili ligas silentio, certe maledictus quòd frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis & perdis, si priusquàm infundaris tu totus, semiplenus festines effundere, contra legem a arans in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondens. Nimirum vita atque salute quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflatis, aut terrenæ cupiditatis veneno inficeris, & lethali apostemate turgens interis.

a Deut. 15. b

3. *Prædicator concha sit, non canalis: nimirum illa non effundit nisi plena: hic vix recipit, quin effūdat.*

Quamobrem si sapis, concham te exhibebis, & non canalem. A Hic siquidem penè simul & recipit & refundit. Illa vero donec impleatur expectat, & sic quod superabundat sine suo damno cõmunicat, sciens maledictū qui partem suam facit deteriorem. Et ne meum consilium contemptibile ducas, audi sapientiorem me: *Stultus* (ait Salomon [b]) *profert totum spiritum suum simul, sapiens reseruat in posterum.* Verum canales multos hodie habemus in Ecclesia, cõchas verò perpaucas. Tantę charitatis sunt per quos nobis fluenta cœlestia emanant, vt ante effundere quàm infundi velint, loqui quàm audire paratiores, & prompti docere quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt. Ego nullum ad salutem pietatis gradum illi gradui anteponendum existimo, quem Sapiens posuit dicens [c]: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Quòd si non habeo nisi parũper olei quo vngar, putas tibi debeo dare, & remanere inanis? Seruo illud mihi, & omninò nisi ad Prophetæ iussionem non profero. Si institerint rogitantes aliqui ex his qui fortè existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, B respondebitur eis [d]: *Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Sed *charitas,* inquit, *non quærit quæ sua sunt* [e]. Et tu scis quamobrem? Non quærit quæ sunt sua, profectò quia non desunt. Quisnam quærat quod habet? Charitas quæ sua sunt, id est, propriæ saluti necessaria nunquam non habet. Nec modo habet, sed etiam abundat. Vult abundare sibi, vt possit & omnibus. Seruat sibi quantum sufficiat, vt nulli deficiat. Alioquin si plena non est, perfecta non est.

b Prou. 29. b
Prior & potior cuiq; sit animæ propriæ quam alienæ cura.
c Eccli. 30. d
d Matt. 25. a
e 1. Cor. 13. b

4. *Cõtra eos qui vltrò curam proximi ambiunt, sui ipsorū incurii.*

Cęterum tu frater cui firma satis propria salus nondū est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeò tenera atq; arundinea, quatenus omni flatui cedat, omni credas spiritui, omni circumferatur vento doctrinæ, imò cui charitas tanta est, vt vltra mandatum quidem diligas proximum tuum plusquam teipsum: & rursum tantilla vt cõtra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, protrahatur ambitione, suspicionibus inquietetur, conuitiis exagitetur, curis enicetur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu, inquam, ita in propriis teipsum sentiens, quanam dementia, quæso, aliena curare aut ambis aut acquiescis? Sed enim audi quid consulat cauta vigilq; charitas: *Non quod aliis,* inquit [f], *sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate*: Noli nimium esse iustus [g]. Sufficit vt diligas proximum tuum tanquàm teipsum, hoc quippe est ex æqualitate. Dicit enim Dauid [h]: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum*: infundi nimirum prius volens, & sic effundere. Nec solum infūdi prius, sed & impleri, quatenus de plenitudine eructaret, non oscitaret de inanitate. Cautè quidem: ne quod aliis remissio sibi esset tribulatio. Et nihilominus castè imitans illum de cuius plenitudine omnes accepimus.

f 2. Cor. 8 c
g Eccl. 7. c
h Psal. 61. a

5. Disce & tu non nisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitetur fontem. Non manat ille in riuum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis. Non pudeat concham non esse suo fonte profusiorem. Deniq; ipse fons vitæ plenus in seipso, & plenus seipso, nonne primum quidem ebulliens & saliens in proxima secreta cœlorum, omnia impleuit bonitate, & tunc demum impletis secretioribus superioribusq; partibus erupit ad terras, ac de superfluo homines & iumenta saluauit, quemadmodum multiplicauit misericordiā suam Deus? Prius interna repleuit: & sic exundans in multis miserationibus suis visitauit terram, & inebriauit eam, multiplicauit locupletare eam. Ergo & tu fac similiter. Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudésq; charitas affluere consueuit, non effluere. Fili mi, ne pereffluas ait Salomon: & Apostolus. *Propterea,* inquit [i], *debemus intendere his quæ dicuntur, ne fortè pereffluamus.* Quid enim? Tu ne Paulo sanctior, sapientior Salomone? Alioquin nec mihi sedet ditari ex te exinanito. Si enim tu tibi nequam, cui bonus eris? De cumulo si vales adiuua me. Sin autem, parcito tibi.

Veræ charitatis est, prius impleri, quā effundere.
Prudēs amor affluit non effluit.
i Heb. 2. a

6. *Quæ imprimũ necessaria aspirāti ad curam proximi, nempe vt*

Sed iam audite quæ & quanta saluti propriæ necessaria sunt, quæ & quanta infundi oporteat prius quàm effundere præsumamus, quę tamen impræsentiarum breuiter colligere potero. Hora siquidem iam multū ascendit, & sermonis vrget ad finem. Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam etiam post sanatum vulnus antiqui delicti medicamento baptismatis? Ergo ad illam animam quæ dicit [k]: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ,* cum accedit spiritus, quid primo opus est? Vt tumor vel vlcus quod fortè supercreuit in vulnere, & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acutæ compunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor, leniatur proinde vnguento deuotionis, quod non est aliud nisi concepta de spe indulgentiæ exultatio. Hanc continendi parit facultas, & victoria de peccato. Iam gratias agit, & dicit [l]: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & siqua sunt alia pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cibo boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris. *Meus cibus est,* inquit [m], *vt faciam voluntatem Patris mei.* Itaque comitentur pœnitentię labores pietatis opera quę confortent. *Magnam,* ait [n], *fiduciam præstat apud Altissimū eleemosyna.* Cibus sitim excitat, potandus est. Accedat cibo boni operis orationis potus cõponens in stomacho conscientiæ quod bene gestum est, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lętificans cor hominis, vinum spiritus, quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem. Humectat interiora arentis conscientiæ: escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque charitatem, & impinguans mores.

k Psal. 37. a
Compūctioni studeat, &
l Psal. 115. b
Operibus pœnitentiæ vacet:
m Ioan. 4. e
n Tob. 4. b

7. *Contemplationi incumbat.*

Sumpto cibo potuque, quid iam restat nisi vt pauset ægrotus, & quieti contemplationis post sudores actionis incumbat? Dormiens in contemplatione Deum somniat, per speculum quidem in ænigmate, nō autem facie ad faciem interim intuetur. Tamen sic non tam spectari C quàm coniectari, idque raptim & quasi sub quodam coruscamine scintillulæ transeuntis, tenuiter vix attacti inardescit amore, & ait [o]: *Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in præcordiis meis.* Talis amor zelat: hic decet amicū sponsi: hoc necesse est ardeat fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam. Hic replet: hic feruet: hic ebullit: hic iam securus effundit: exundans & erumpens, ac dicens [p]: *Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror?* Prædicet, fructificet, innouet signa, immutet mirabilia: non est quo se immisceat vanitas, vbi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis & cordis est charitas, si tamen plena. Deus denique charitas est [q], & nihil est in rebus quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus qui solus maior est illa. Eam nondum adeptus periculosissimè promouetur, quantislibet aliis videatur pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suū ita vt ardeat: absque charitate vacuus est. En quanta prius infundenda sunt: vt effundere audeamus de plenitudine non de D penuria largientes. *Primò* quidem compunctio, *deinde* deuotio, *tertiò* pœnitentiæ labor, *quartò* pietatis opus, *quintò* orationis studium, *sextò* contemplationis ocium, *septimò* plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur: quatenus illa quæ effusio dicta est, purè ob hoc iure iam administretur ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi. Qui cum Patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus in secula seculorum. Amen.

o Isa. 26. d
p 2. Cor. 11 g
q Rom. 13. e
Charitas curatori animarum præcipuè necessaria.
Vide quæ infundenda priusquam effundas.

Sermo XIX.

De natura, modo ac proprietatibus amoris Angelici erga DEVM, iuxta singulos Angelorum ordines disserit, v. de his etiam Tom. IV. lib. V. de consid. cap. 4.

1. ADhuc sponsa amatoria loquitur, adhuc pergit amplius prosequi laudes sponsi. Et gratiam prouocat dum monstrat eam quam iam acceperat, in se vacuam non fuisse. Audi etenim quid secuta adiungit. *Propterea*, inquit [a], *adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Quasi dicat. Non frustra nec inaniter nomen tuum exinanitum est ô sponse, atque effusum in vbera mea; propterea enim adolescentulæ dilexerunt te nimis. Propter quid? Propter nomẽ effusum, & propter vbera ex eo profusa. Inde quippe excitatæ sunt in amorem sponsi, inde sumpserũt vt diligant. Sponsa infusum munus excipiente, illæ mox sensere fragrantiam, quæ longè à matre minime esse poterant: atque illa suauitate repletæ dicunt [b]. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Ergo ipsarum deuotionem sponsa commendãs: hic, inquit, fructus ô sponse effusi nominis tui, quòd propterea adolescentulæ dilexerũt te. Effusum siquidem sentiunt, quod integrum capere non valebãt: propterea dilexerunt te. Effusio quippe, nomen facit capabile, captus amabile, sed adolescentulis duntaxat. Qui capaciores sunt, integro gaudent, effuso non indigent.

a Cant. 1. a

b Rom. 5. a

2. Angelica creatura irrepercussa mentis acie intuetur diuinorũ iudiciorum abyssum multam, quorum summæ æquitatis ineffabili delectatione beata gloriatur insuper affectui ea mancipari per suum ministerium, ac palã fieri: & propterea diligit merito Dominũ Christum. *Nonne omnes*, ait, *administratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis*? Porro *Archangelos* (vt eis aliquid differentius ab his qui simpliciter *Angeli* sunt tribuamus) mirabiliter credo delectat, quòd ipsis quoque æternæ sapientiæ consiliis familiarius admittuntur, eademque per ipsos locis queq; suis atq; temporibus summo moderamine dispensantur. Et hæc causa quòd diligunt Dominum Christum & ipsi. Illæ quoq; beatitudines quæ *Virtutes* ex eo forsitan appellatæ sunt, quòd virtutum ac prodigiorum occultas perpetuasque causas felici curiositate rimari ac mirari diuinitus ordinatæ signa quæ & quando volunt ex omnibus elementis terris potenter exhibeant: & ipsæ ergo exinde non immerito inardescunt diligere Dominum virtutum, & Dei virtutem Christum. Plenũ quippe est suauitatis & gratiæ, incerta & occulta sapientiæ in ipsa sapientia intueri: plenum nihilominus honoris & gloriæ, causarum in Dei verbo absconditarum mundi spectandas mirandasq; in manu ipsorum dirigi efficientias.

De singulari Angelicæ creaturæ erga Christũ amore iuxta singulos Angelorũ ordines.

c Heb. 1. d

Archangeli, Angeli.

Virtutes.

3. Sed & illi spiritus qui *Potestates* nominantur, dum crucifixi nostri diuinam omnipotentiam vbique fortiter attingentem intueri ac magnificare delectãtur, exturbare & debellare dæmonum hominumq; contrarias potestates pro his qui hæreditatem capiunt salutis accipiũt potestatem. Et hi nonne iustissimam habent causam vt diligant Dominum Iesum? Sunt & super istos *Principatus*, qui ipsum altius speculantes & liquido peruidentes vniuersitatis esse principium, & primogenitum omnis creaturæ; tanta proinde principatus dignitate donantur, vt vbique terrarum habeant potestatem quasi de summo quodam rerũ cardine regna & principatus & quaslibet pro arbitrio mutare & ordinare dignitates, pro quorumque meritis facere primos nouissimos, & nouissimos primos: deponere potentes de sede, & exaltare humiles. Et hæc istis quoque ratio diligendi.

Potestates.

Principatus.

4. Sed diligunt & *Dominationes*. Cur? Nescio quid subtilius sublimiusq; indagare de Christi interminabili atq; irrefragabili dominatu, laudabili quadã præsũptione ferũtur, quod scilicet vbiq; vniuersitatis non solũ potẽs, sed & præsens, supra infraq; obsequi rectissimæ volũtati suæ cursus temporũ, motus corporũ, nutus mentium, ordine vtiq; pulcherrimo cogat, idq; cura tam vigili, vt ne puncto quidem aut iota vni, vt dicitur, horũ omniũ debitum subtrahere famulatũ vllatenus liceat: opera tamen tam facili, vt turbationẽ seu anxietatẽ vllam omnino gubernator non sentiat. Intuentes ergo Dominũ Sabaoth tanta cũ tranquillitate omnia iudicantẽ, intentissimę suauissimæq; contemplationis stupore nimio, sed sensato rapti in illud diuinæ claritatis tam ingẽs pelagus recipiũt sese in secretiori quodã miræ tranquillitatis recessu, vbi tanta pace ac securitate fruuntur, vt quiescentibus ipsis pro reuerentia prærogatiuæ tanquam vere dominationibus ministrare & militare videatur cætera multitudo.

Dominationes.

A

5. In *Thronis* sedet Deus. Et puto quòd his spiritibus supra omnes qui memorati sunt, & iustior causa & copiosior sit materia diligendi. Etenim si intres hominis regis cuiuscunque palatium, nonne cum plenum sit sellis, scãnis, cathedrisque, regia sedes in eminẽti posita cernitur? Et nõ est necesse quærere vbi rex sedere solitus sit: nimirum mox occurrit manifesta sedes eius, cæteris altior ornatiorq; sedilibus. Sic quoq; omni decoris ornatu cunctis aliis præeminere spiritibus istos intellige, in quibus speciali quodam stupendæ dignationis munere diuina elegit residere maiestas. Quòd si sessio significat magisterium: puto illum qui vnus est nobis magister in cœlo & in terra, Dei sapientiam Christum cum alias quidem vbiq; attingat propter mũditiam suam, specialius tamen istos atque principalius tanquam propriam sedem sua illustrare præsentia, & inde tanquam de solemni auditorio docere Angelum, docere hominem scientiam. Inde Angelis diuinorum notitia iudiciorum, inde consiliorum Archangelis: ibi virtutes audiunt quando & vbi & qualia proferant signa. Ibi deniq; vniuersi siue sint potestates siue principatus siue dominationes, discunt profecto quid ex officio debeant, quid pro dignitate præsumãt, & (quod præcipue cautum est omnibus) accepta potestate ad propriam voluntatẽ seu gloriam non abuti. Throni.

B

6. Illa tamen cœli agmina quæ *Cherubim* nuncupãtur (si eis sui vocabuli seruetur interpretatio) arbitror nil habere quod ab ipsis aut per ipsos accipiãt cum de ipso fonte ad plenum haurire liceat, ipso ea per se Domino Iesu dignanter introducente in omnem plenitudinem veritatis, & thesauros sapientiæ scientiæque (qui in eo omnes absconditi sunt) largissimè reuelante. Sed nec ea quæ appellata sunt *Seraphim*, quippe quæ ipsa charitas Deus in se adeo traxit & absorbuit, atque in eundem rapuit sanctæ affectionis ardorem, vt vnus cum Deo esse spiritus videatur: instar profecto ignis, qui aërem quem inflammat dum suum ei totum calorem imprimit, induitq; colorem, non ignitum, sed ignem fecisse cernitur. Amant itaque præcipuè contemplari in Deo illi quidem spiritus *scientiam* cuius non est numerus; hi vero *charitatem* quæ nequaquam excidit. Vnde & nomina ista sortiti sunt ex eo quique in quo præeminere videntur. Nam Cherubim quidem plenitudo scientiæ. Seraphim vero incendentia vel incensa dicuntur. Cherubin.

Seraphim.

C

7. Diligitur ergo ab *Angelis* Deus ob iudiciorum suorum summam æquitatem. Ab *Archangelis* ob cõsiliorum summam moderationem. Porrò à *Virtutibus* ob benignissimam exhibitionem miraculorum, per quæ incredulos dignantissime trahit ad fidem. A *Potestatibus* verò ob illam iustissimæ potentiæ vim qua solet à piis malignantibus propulsare & arcere crudelitatem. Verum à *Principatibus* ob æternam & originalem illam virtutem qua dat esse & essendi principium omni creaturæ superiori & inferiori, spirituali & corporali, attingens à fine vsque ad finem fortiter. A *Dominationibus* quoq; ob placidissimam volũtatem, qua licet vbiq; dominetur in fortitudine brachij sui, virtute tamen potentiori pro sua ingenita lenitate & imperturbabili tranquillitate disponit omnia suauiter. Diligitur & à *Thronis* ob beneuolẽtiam magistræ sapientiæ sine inuidia sese communicantis, & vnctionem quæ gratis docet de omnibus. Cæterum à *Cherubim* propterea diligitur, quia Deus scientiarum dominus est, & sciens quid cuiq; opus sit ad salutem, discrete prouideque dona sua digne poscentibus prout nouit expedire distribuit. A *Seraphim* quoque quia charitas est, & nihil odit eorum quæ fecit, & vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Sũmaria collectio superioris doctrinæ de natura amoris Angelici erga Deũ.

D

8\. Hi ergo omnes prout capiunt diligunt. Sed enim adolescentulę quoniam minus sapiunt, minus & capiũt, nec omnino sufficiunt ad tam sublimia. Paruulæ quippe in Christo sunt, lacte & oleo nutriendæ. Ergo ... beribus sponsę opus sumere habent vnde diligant. Habet oleũ effusum sponsa, ad cuius illæ excitantur odorem gustare & sentire quam suauis est Dominus. Cumq; amore flagrantes persenserit, conuertens se ad sponsum, *oleum* ait *effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Quid est *nimis*? Valde, vehementer, ardenter. Vel certe magis ex obliquo vos, qui nuper venistis, tangit spiritualis sermo; vestram illam (quam & nos frequẽter reprimere conati sumus.) minus discretam vehementiam, imò intemperãtiam prorsus nimium obstinatam redarguens. Non vultis esse communi contenti vita. Non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura quam vobis partimur in vestimentis & alimentis: priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis? Nam illam, qua toties Deum conscientiis vestris testibus offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterũ magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parcere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis quia *melior est obedientia quàm victimæ*[c]? Non legistis in Regula vestra, quòd quicquid sine voluntate vel consensu Patris spiritualis fit, vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi?

Cant. 1. a

Religiosos suo potius, quam superiorũ arbitrio obsequentes, zeli imprudentis arguit.

v. Tom. 2. Ser. in obitu Humberti, n. 4.

c 1. Reg. 15. e

v. Reg. S. Benedicti, c. 49. 5.

9\. Non legistis in Euangelio quam formam obediendi puer Iesus pueris sanctis tradiderit? Nam cum remansisset in Hierusalem, & dixisset in his quæ Patris sui erant oportere se esse; non acquiescentibus parentibus eius, sequi illos in Nazareth nõ despexit, Magister discipulos, Deus homines, Verbum & sapientia fabrum & fœminã. Quid etiam addit sacra historia[g]. *Et erat*, inquit, *subditus illis.* Quousq; vos sapiẽtes estis in oculis vestris? Deus se mortalibus credit & subdit, & vos in viis vestris adhuc ambulatis? Bonum receperatis spiritum: sed non benè vtimini eo. Vereor ne alium pro isto recipiatis, qui sub specie boni supplantet vos: & qui spiritu cœpistis, carne consummemini. An nescitis quia angelus Satanæ multotiens transfigurat se in angelum lucis[h]? Sapientia est Deus, & vult se amari non solum dulciter, sed & sapienter. Vnde Apostolus. *Rationabile*, inquit[i], *obsequium vestrum.* Alioquin facillimè zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. Nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendum de corde dilectionem, quàm si efficere possit vt in ea incautè & non cum ratione ambuletur. Quamobrẽ ego cogito modos quosdam tradere vobis quos operæ precium est Deum diligentibus obseruare. Sed quia hic sermo finem desiderat, cras eos, si Deus vitam mihi & ocium quod nunc habemus ad disserendum seruauerit, explicare conabor. Tunc enim recreatis nocturna quiete sensibus, & (quod est præcipuum) oratione præmissa alacriores, vt iustum est, ad sermonem de dilectione conueniemus, pręstante Domino nostro Iesu Christo, cui honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Christi parẽtibus subditi miranda & imitanda obedientia.

g Luc. 2. g

g 1. Cor. 11. c

i Rom. 12. a

Deus sapienter amandus.

SERMO XX.

De triplici modo dilectionis, qua Deum diligimus.

1\. VT à magistri verbis sermo exordium sumat[a]. *Qui non amat Dominũ Iesum: anathema sit.* Valde omninò mihi amandus est, per quem sum, viuo, & sapio. Si ingratus sum, & indignus. Dign⁹ planè est morte, qui tibi Domine Iesu recusat viuere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit: & qui curat esse nisi propter se, pro nihilo est, & nihil est. Denique quid est homo, nisi quia tu innotuisti ei[b]? Propter temetipsum Deus fecisti omnia: & qui esse vult sibi & nõ tibi, nihil esse incipit inter omnia. *Deum time, & mandata eius obserua: hoc est*, inquit[c], *omnis homo.* Ergo si hoc est omnis homo, absq; hoc nihil omnis homo. Inclina tibi Deus modicum id quod me dignatus esse, atque de mea misera vita suscipe obsecro residuũ annorum meorum: pro his vero quos viuendo perdidi quia perditè vixi, cor contritum & humiliatum Deus nõ despicias. Dies mei sicut vmbra declinauerũt, & præterierunt sine fructu, impossibile est vt reuocem; placeat vt recogitẽ tibi eos in amaritudine animæ meæ. Iam de sapientia, ante te est omne desiderium meum, & propositum cordis mei: si qua esset in me, seruarẽm ad te. Sed Deus tu scis insipientiam meam: nisi quòd hoc ipsum fortasse sapere est, quòd & ego agnosco eam, & quidem ex munere tuo. Auge illud mihi minimè quidẽ ingrato pro munusculo, sed sollicito pro eo quod deest. Pro his ergò ita sum amans te quantum possum.

a 1. Cor 16.

Dignus morte qui Christo recusat viuere.

b Psal. 143. a

c Eccl. 12.

2\. Sed est quod me plus mouet, plus vrget, plus accendit. Super omnia inquam reddit amabilem te mihi, Iesu bone, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facilè vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est quod nostram deuotionem & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantũ fatigationis auctor assumpsit. Illa deniq; dixit & facta sũt, mãdauit & creata sunt[d]. At vero hic & in dictis suis sustinuit cõtradictores & in factis obseruatores, & in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Ecce quomodò dilexit. Adde quod hanc ipsam dilectionem non reddidit, sed addidit. Nam quis prior dedit, & retribuetur ei[e]? Sed vt sanctus Ioannes Euangelista ait[f]: *Non quia nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos.* Deniq; dilexit etiã non existentes. Sed adiecit & resistẽtes diligere, iuxta Pauli testimoniũ dicentis[g]: *Quoniã cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortẽ filii eius.* Alioquin si non dilexisset inimicos, nondũ possedisset amicos: sicut necdum quos sic diligeret esset, si non dilexisset qui nondũ essent.

Deus plus amandus ob opus redemptionis, quam creationis.

d Psal. 32. b

e Rom. 11. b

f 1. Ioan. 4. b

g Rom. 5. b

3\. Dilexit autem dulciter, sapienter, fortiter. Dulce nempe dixerim quod carnem induit; cautum, quod culpam cauit; forte, quòd mortem sustinuit. Nam quos sane in carne visitauit, carnaliter tamen nequaquam amauit, sed in prudentia spiritus. Spiritus quippe ante faciem nostrã Christus Dominus[h], æmulans nos Dei æmulatione, non hominis, & certe saniori quam primus Adã Euam suam. Itaq; quos in carne quęsiuit: dilexit in spiritu, redemit in virtute. Plenum prorsus omni suauitatis dulcedine, videre hominem hominis conditorem. At dum naturam prudenter selegit à culpa, etiam potenter mortem propulit à natura. In carnis assumptione cõdescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit Patri, amicus dulcis, cõsiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, nouerit, possit. Quem quæsiuit, hunc & vocauit per gratiam suam: nunquid veniẽtem eiiciet foras? Sed nec vim nec fraudem metuo profectò vllam; quod me videlicet de manu eius possit eruere, qui & vincentem omnia vicit mortem, & seductorem vniuersitatis serpentem arte vtique sanctiore delusit, isto prudentior, illa potentior. Carnis quidem assumit veritatem, sed peccati similitudinem, dulcem prorsus in illa exhibens consolationem infirmo, & in hac prudenter abscondens laqueum deceptionis diabolo. Porrò vt Patri nos reconciliet, mortem fortiter subit & subigit, fundẽs precium nostræ redemptionis sanguinem suum. Ergò nisi amasset dulciter, non me in carcere requisisset illa maiestas. Sed iũxit affectioni sapientiam, qua tyrannum deciperet: iunxit & patientiam, qua placaret offensum Deum Patrem. Hi sunt modi quos vobis promiseram, sed pręmisi eos in Christo, vt commendabiliores haberetis.

Deus dilexit nos dulciter, sapienter, fortiter.

h Thren. 4. d

Christo securè se credit homo.

4\. Disce ô Christiane à Christo quemadmodum diligas Christum. Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti: Prudẽter, ne decepti: Fortiter, ne oppręssi ab amore Domini auertamur. Ne mũdi gloria seu carnis voluptatibus abducaris, dulcescat tibi præ his sapientia Christus. Ne seducaris spiritu mendacij & erroris, lucescat tibi veritas Christus. Ne aduersitatibus fatigeris, confortet te virtus Dei Christus. Zelum tuũ inflãmet charitas, informet sciẽtia, firmet constantia. Sit feruidus, sit circunspectus, sit inuictus. Nec teporem habeat, nec careat discretione, nec timidus sit. Et vide ne

Christi amor nobis amandi norma.

forte tria ista tibi & in lege tradita fuerint, dicente Deo[i]: A *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Mihi videtur (si alius competentior sensus in hac trina distinctione non occurrit) amor quidem cordis ad zelum quendam pertinere affectionis, animæ verò amor ad industriam seu iudiciũ rationis, virtutis autem dilectio ad animi posse referri cõstantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominũ Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige tota rationis vigilantia & circumspectione, dilige & tota virtute, vt nec mori pro eius amore pertimescas, sicut scriptum est in consequentibus: *quoniam fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.*

[i] Deut. 6. a
Deus quomodo amandus.
* Cant. 8. b

5. Sit suauis & dulcis affectu tuo Dominus Iesus, contra malè vtiq; dulces vitæ carnalis illecebras, & vincat dulcedo dulcedinem, quemadmodum clauũ clauus expellit. Sed si nihilominus intellectui præuia lux, & dux rationi, non solum ob cauendas hæreticæ fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum versutiis custodiẽdam, verum vt cautus quoq; sis nimiam & indiscretam vehementiam in tua conuersatione vitare. Sit etiam fortis, & B constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Ergo amemus affectuosè, circumspectè & validè, scientes amorem cordis quem affectuosum dicimus, absque eo qui dicitur animæ, dulcem quidem, sed seductibilem: istum verò absque illo qui virtutis est rationabilem esse, sed fragilem. Et vide in manifestis exẽplis hoc ita esse vt dicimus. Cum ægre ferrent Discipuli quod de ascẽsuri Magistri discessu ab eodem ipso audierant, audierunt[l]: *Si diligeretis me gauderetis vtique quia vado ad Patrem.* Quid ergo? Non diligebãt de cuius discessione dolebant? Sed diligebant quodammodo & non diligebant. Diligebant dulciter, sed minus prudenter. Diligebant carnaliter, sed non rationabiliter. Denique diligebãt toto corde, nõ autem tota anima. Dilectio eorum contra salutem eorum. Vnde & aiebant[m]: *Expedit vobis vt ego vadam,* culpans consilium, non affectum.

Qualis noster erga Christũ amor esse debeat.
* l Ioan. 14. b
Discipulorũ Christi qualis amor.
m Ibidem.

6. Loquenti item de morte sua futura, obuiare sibi conantem Petrum, qui eum tenere diligebat, cum ita vt meministis increpãdo repressit, quid in eo aliud quam imprudentiam reprehẽdit? Postremo quid est, *non sapis quæ Dei* C *sunt*[n]: *nisi,* non sapienter diligis, humanum sequens affectum, contra diuinum consilium? Et vocauit *Satanam,* eo quod saluti etsi nesciẽs aduersaretur, qui Saluatorem mori prohiberet. Vnde & correctus, repetentem postmodum triste verbum minimè iam mori vetuit, sed se cõmoriturum esse promisit. Non autem impleuit, quia needum ad tertium peruenerat gradum, in quo virtute tota diligitur. Erat tota anima doctus diligere, sed adhuc infirmus. Bene instructus, sed parum adiutus, non ignarus mysterij, sed martyrij pauidus. Non plane illa fortis vt mors dilectio tunc fuit quæ morti succubuit. Fuit autem postea, cum ex promissione Iesu Christi indutus virtute ex alto, tanta tandem, cœpit virtute diligere, vt in concilio prohibitus prædicare nomen sanctum, cõstanter prohibentibus respõderet: *Obedire oportet magis Deo quam hominibus*[o]. Tunc demum tota virtute dilexit, cum nec vitæ suæ pepercit pro dilectione. *Maiorem* siquidem *charitatem nemo habet, quam si animam suam ponat quis pro amicis suis*[p]. Quam etsi minime tunc posuit, iam tamen exposuit. Ergo non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec iniuriis frangi: toto corde tota anima, tota D virtute diligere est.

* n Marc. 8. d
Petri imprudens & infirmus amor erga Christum.
o Act. 5. c
p Ioan. 15. b

7. Et nota amorem cordis quodammodo esse carnalem, quòd magis erga carnem Christi, & quæ in carne Christus gessit vel iussit, cor humanum afficiat. Hoc repletus amore, facile ad omnem de huiusmodi sermonem cõpungitur. Nihil audit libentius, nihil legit studiosius, nihil frequentius recolit, nihil suauius meditatur. Inde holocausta orationũ tanquàm ex adipe vituli saginati impinguat. Astat orãti hominis Dei sacra imago, aut nascentis, aut lactentis, aut docentis, aut morientis, aut resurgentis, aut ascẽdentis, & quicquid tale occurrerit, vel stringat necesse est animum in amorem virtutum, vel carnis exturbet vitia, fuget illecebras, desideria sedet.

Carnalis erga Christum amor.

A Ego hanc arbitror præcipuam inuisibili Deo fuisse causam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus homo conuersari, vt carnalium videlicet qui nisi carnaliter amare non poterant, cunctas primo ad suæ carnis salutarem amorem affectiones retraheret, atq; ita gradatim ad amorem perduceret spiritualem. Nõne deniq; in hoc gradu adhuc stabant qui aiebant[q]: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te?* Solo profectò corporalis præsentiæ amore reliquerant omnia adeo vt salutaris futuræ passionis & mortis ne audire quidem verbum æquanimiter sustinerent, sed nec gloriam ascendẽtis postmodũ nisi cum graui mœrore suspicere. Hoc enim est quod eis dicebat[r]: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum.* Itaq; in sola interim gratia præsentis suæ carnis eos ab amore omnis carnis suspenderat. Monstrabat autem postea eis altiorem amoris gradum cum diceret[s]: *Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam.* Puto hunc ascenderat iam qui dicebat[t]: *Etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.*

Cur Deus inuisibilis in carne visibilis apparere voluit.
q Luc. 18. c
r Ioan. 16. b
s Ioan. 6. g
t 2. Cor. 5. d

B 8. Fortassis & nihilominus Propheta in hoc ipso stabat cum diceret[u]: *Spiritus ante faciem nostram Christus dominus.* Nam quod subiungit[x]: *sub vmbra eius viuemus inter gentes:* mihi videtur ex persona incipientium addidisse, vt quiescant saltem in vmbra, qui solis ferre ardorem minus validos se sentiunt, & carnis dulcedine nutriantur, dum needum valent ea percipere quæ sunt spiritus Dei. Vmbram siquidem Christi, carnem reor esse ipsius, de qua obumbratum est & Mariæ[y], vt eius obiectu feruor splendorq; Spiritus illi temperaretur. In carnis ergo deuotione interim consoletur, qui viuificantẽ Spiritum needum habet, eo duntaxat modo quo habent illi qui aiunt: *Spiritus ante faciem nostram Christus dominus.* Et item[z]: *Etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.* Nam alias quidem nequaquam sine Spiritu sancto vel in carne diligitur Christus, etsi nõ in illa plenitudine. Cuius tamẽ mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totũ sibi ab amore vniuersæ carnis ac carnalis illecebræ vẽdicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meę quamlibet C consanguinitatem vel voluptatem fortè præfero carni Domini mei: per quod me videlicet minus ea implere contingat, quę in carne manens verbo & exemplo me docuit: nonne liquido constat, quod toto nequaquã diligo corde, cum id diuisum habens partem impendere videar carni eius, partem intorquere ad propriam? Denique ait[a]: *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam plusquam me, non est me dignus.* Ergo vt breuiter dicam, toto corde diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis eius amori postponere. In quo & mũdi ęquè gloriam comprehendo, quia gloria mundi gloria est carnis: & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

u Thren. 4. d
x Ibidem.
y Luc. 1. d
z 2. Cor. 5. d
Toto corde diligere quid sit.

9. Licet verò donum & magnum donum Spiritus sit istiusmodi erga carnem Christi deuotio, carnalem tamẽ dixerim hunc amorem, illius vtique amoris respectu quo non tam verbum caro iam sapit, quam Verbum sapientia, Verbum iustitia, Verbum veritas, Verbum sanctitas, pietas, virtus, & siquid aliud quod sit huiusmodi dici potest. Et hæc nempe omnia Christus, qui factus est nobis D sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redẽptio[b]. An tibi æquè & vno modo affecti videntur, is quidẽ qui Christo passo piè compatitur, compungitur, & mouetur facilè ad memoriam horũ quæ pertulit, atq; istius deuotionis suauitate pascitur, & confortatur ad quęq; salubria, honesta, pia: itemque ille qui iustitiæ zelo semper est accensus, qui veritatem vbique zelat, qui sapientiæ feruet studiis; cui amica sanctitas vitæ, & morum disciplina; cuius mores erubescunt iactantiam, abhorrẽt detractionem, inuidiam nesciunt, superbiam detestantur; omnem humanam gloriam non solum fugiunt, sed & fastidiunt & contemnunt, omnem in se carnis & cordis impuritatem vehementissime abominãtur & persequũtur, omne deniq; tanquã naturaliter & malũ respuunt;

b 1. Cor. 1. d
Disparitas amatorũ tum qui intuitu Christi patientis, tum qui zelo iustitiæ ducuntur.

& quod bonum est amplectuntur? Nonne si compares vtriusq; affectiones, constat quodammodo illum superiorem respectu quidem huius amare quasi carnaliter? Bonus tamen amor iste carnalis, per quem vita carnalis excluditur, contemnitur & vincitur mundus. Proficitur autem in eo, cum fit & rationalis, perficitur cum efficitur etiam spiritualis. Porro rationalis tunc est cum in omnibus quæ oportet de Christo sentiri, fidei ratio ita firma tenetur, vt ab Ecclesiastici sensus puritate nulla verisimilitudine, nulla hæretica seu diabolica circunuentione aliquatenus deuietur. Itemque cum in propria conuersatione illa cautela seruatur, vt discretionis meta nulla superstitione vel leuitate, vel spiritus quasi feruentioris vehementia excedatur. Et hoc esse tota anima mea Deum diligere, iam supra diximus.

Ex tota anima diligere, quid.

10. Quòd si etiam adiuuantis spiritus vigor tantus accedat, vt nulla vi laborum vel tormentorum, sed nec mortis metu iustitia vnquam deseratur, in hoc etiã tota virtute diligitur, & est amor spiritualis. Quod nimirum nomen huic specialiter amori congruere puto: ob prærogatiuam vtiq; plenitudinis spiritus qua præcellit. Et hæc sufficiant pro eo quod sponsa dicit[c]: *Propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis.* In his quæ sequuntur, dignetur nobis aperire thesauros misericordiæ suæ ipse custos eorum Iesus Christus Dominus noster, Qui viuit & regnat cum Patre in vnitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum, Amen.

Dilectio ex tota virtute quæ.

c Cant. 1. a

SERMO XXI.

Qualiter sponsa, id est, Ecclesia trahi se optat post sponsum, id est, Christum.

1. TRahe me post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Quid? Spõsa ne ergo necesse habet trahi, & hoc post sponsum? Quasi vero inuita eum & non libens sequatur. Sed non omnis qui trahitur, inuitus trahitur. Nec enim infirmum aut debilem, eum videlicet qui per se ire non valet, trahi ad balneũ seu ad prandium piget, etsi reum pigeat trahi ad iudicium, vel ad pœnam. Denique trahi vult quæ & hoc rogat. Non autem rogaret, si sequi per seipsam dilectũ prout vellet, valeret. Vt quid verò non valet? An infirmam fateamur & sponsam. Si vna quæuis ex adolescentulis infirmum se diceret, & peteret trahi, nequaquam miraremur. At vero de sponsa quæ trahere & alios, vtpote fortis & perfecta, posse sufficere videbatur, cui non durum sonet, quod & ipsa trahi tanquam infirma vel debilis necesse habeat? De quanam anima iam confidimus, quòd valida sit & sana, si illam infirmam dici consenserimus, quæ pro sui singulari perfectione & excellentiori virtute sponsa Domini nominatur? An Ecclesia fortè id dixerit cum intueretur dilectum ascendentem, gestiens eum sequi, atq; assumi cum ipso in gloria?

Cant. 1. a

Trahi non semper sonat violentiam.

De quibus hæc tractio intelligenda.

2. Quanquam & quantæuis perfectionis anima, quandiu quidem gemit sub corpore mortis huius, & huius seculi nequam retinetur inclusa carcere vincta necessitatibus, torta sceleribus, lętius segniusque assurgat necesse est ad contemplanda sublimia, nec omninò liberum habet sequi sponsum quocumq; ierit. Hinc lachrymosa vox illa gementis[a]: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hinc supplex illa precatio[b]. *Educ de carcere animam meam.* Dicat proinde, dicat cum gemitu etiam sponsa: *Trahe me post te*: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem[c]. An hoc dicat cupiens dissolui & esse cum Christo[d], præsertim dum videat eas propter quas manere ipsã in carne necessarium videbatur, bene proficientes amare iam sponsum, & stare in tuto charitatis? Siquidem hoc præmiserat, *propterea*, inquiẽs, *adolescentulæ dilexerunt te.* Nunc ergo quasi dicat, ecce adolescentulæ amant te, & amando firmiter inhærent tibi, meque minimè iam opus habent, nulla mihi causa in hac vita vlterius commorandi. Idcirco ait. *Trahe me post te.*

An gementibus sub mole corporis.

a Rom. 7. d
b Psal. 141. b

c Sap. 9. d
d Philipp. 1. c

An cupientibus dissolui & esse cum Christo.

3. Hoc sentirem, si dixisset, trahe me ad te. Nũc vero quia dicit *post me*, magis illud mihi postulare videtur, vt conuersationis eius valeat vestigia sequi, vt possit æmulari virtutem, & normam tenere vitæ, & morũ queat apprehendere disciplinã. In his quippe maximè opus est adiutorio, quo valeat abnegare semetipsam, & tollere crucẽ suam, & sic sequi Christum. Hic prorsus trahi necesse habet sponsa, nec sanè trahi ab alio quã ab eo ipso qui ait[e]: *Sine me nihil potestis facere.* Scio, inquit, me nequaquam posse peruenire ad te nisi gradiendo post te, sed neq; hoc quidem nisi adiutam abs te: ideoq; precor vt trahas me post te. *Beatus* siquidem *cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum*[f], peruenturus quandoque ad te in montibus gaudiorum. Quàm pauci post te, ô Domine Iesu, ire volunt, cum tamen ad te peruenire nemo sit qui nolit, hoc scientibus cunctis quia delectationes in dextera tua vsq; in finem. Et propterea volunt omnes te frui, at non ita & imitari: conregnare cupiunt, sed non compati. Ex his erat ille qui dicebat[g]: *Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.* Optabat sibi extrema iustorum, sed non ita & principia. Mortem spiritualium optant sibi etiam carnales, quorũ tamen vitam abhorrent, scientes preciosam mortem esse sanctorum: quoniam *cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini*[h]: & quia *beati mortui qui in Domino moriuntur*[i], cum econtrario iuxta Prophetæ sententiam[k], *mors peccatorũ pessima sit.* Non curant quærere quem tamen desiderant inuenire, cupientes consequi, sed non & sequi. Non sic illi quibus aiebat[l]. *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Beati qui digni habiti sunt testimonio tuo benigne Iesu. Ipsi reuera ibant post te & pedibus & affectibus. Notas eis fecisti vias vitæ, vocans eos post te, qui via & vita es, & veritas dicens[m]: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* Item[n]: *Qui mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit.* Dicebant ergo gloriantes[o]: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

An potius desiderantibus imitari Christum.

e Ioan. 15. a

f Psal. 83. b

Plures Christi gloriam quã crucem desiderant.

g Num. 23. b

h Psal. 126. a
i Apoc. 14. c
K Psal. 33. d

l Luc. 22. c

m Matt. 4. c
n Ioan. 12. d

o Matt. 19.

4. Sic itaque & dilecta tua relictis omnibus propter te, concupiscit semper ire post te, semper tuis inhærere vestigiis, ac sequi te quocunque ieris, sciens quoniam viæ tuæ viæ pulchræ, & omnes semitæ tuæ pacificæ: & quia qui sequitur te, non ambulat in tenebris. Precatur autem se trahi, quoniam iustitia tua sicut montes Dei, nec sufficit ad illam suis viribus. Precatur se trahi (vt assolet) *quia nemo venit ad te, nisi Pater tuus traxerit eum*[p]. Porrò quos pater trahit, trahit & tu. Opera quippe quæ Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Sed familiarius à Filio postulat trahi, tanquam à sponso proprio, quem Pater misit obuiam ei ducem ac præceptorem, qui sibi præiret in via morum, & præpararet iter virtutum, & erudiret eam sicut semetipsum, & viam prudẽtiæ doceret, & traderet ei legem vitæ & disciplinæ, & sic merito ipse concupisceret decorem eius.

p Ioan. 6. e

Necesse est trahi vt vaJeas sequi.

5. *Trahe me post te, in odorem vnguentorum tuorum curremus.* Propterea opus habeo trahi, quoniã refriguit paulisper in nobis ignis amoris tui, nec valem⁹ à facie frigoris huius currere modo sicut heri & nudius tertius. Curremus autem postea, cum reddideris lætitiã salutaris tui, cum redierit melior temperies gratiæ, cum sol iustitiæ iterum incaluerit, & pertransierit tentationis nubes, quę hunc operire ad horam cernitur, atque ad lenem flatum auræ blandioris solito cœperint vnguenta liquescere, & aromata fluere, & dare odorem suum. Tunc curremus, in odore illo curremus. Spirantibus, inquam, vnguentis, curremus, quoniam abscedet torpor qui nunc est, & reuertetur deuotio, & iam non erit opus nobis vt trahamur, quippe odore excitatis, vt sponte curramus. Nunc vero interim trahe me post te. Vides ne illum qui in spiritu ambulat, nequaquam permanere in vno statu, nec eadem semper facilitate proficere, & quod non sit in homine via eius, sed quemadmodum ei spiritus moderator prout vult dispensat, nunc segnius, nunc alacrius quæ retro sunt obliuisci, & ad interiora sese extendere? Puto quod hoc ipsum si attenditis, vestra vobis experientia intus respondet quod ego foris loquor.

Currimus & torpemus pro discrimine gratiæ trahentis.

6. Ergo cum te torpore, acedia vel tædio affici sentis, noli

propterea diffidere aut desistere à studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahi te obsecrans sponsę exemplo, donec denuo suscitante gratia factus promptior alacriorque, curras & dicas[q]: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Sic autem quandiu adest gratia, delectare in ea, vt non te existimes donum Dei iure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis: ne subitò cum fortè retraxerit manum, & subtraxerit donum, tu animo concidas, & tristior quàm oportet fias. Denique ne dixeris[r] *in abundantia tua, non mouebor in æternum:* ne etiam illud quod sequitur[s], dicere cum gemitu quidem cogaris: *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Curabis potius (si sapis) pro consilio Sapientis *in die malorum non immemor esse bonorum, atque in die bonorum non immemor esse malorum*[t].

q Psal. 118. e
De præsenti gratia nunquam esto securus.
r Psal. 29. b
s Ibid.
t Eccli 11. c

7. Ergò in die virtutis tuæ noli esse securus, sed clama ad Deum cum propheta & dic[u]: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Porro in tempore tentationis consolare, & dic cum sponsa: *Trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus.* Sic te non deseret spes in tempore malo, nec in bono prouidentia deerit, eris que inter aduersa & prospera mutabilium temporum tenens quandam æternitatis imaginem, vtique hanc inuiolabilem & inconcussam constantis animi æqualitatem, benedicens Dominum in omni tempore, proindeque vendicans, tibi etiam in huius mutabundi seculi dubiis euentibus certisque defectibus perennis quodammodo incommutabilitatis statum, dum te cœperis renouare & reformare in imagine illud antiquum similitudinis æterni Dei, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio[x]. Quippe sicut ipse est, ita & tu eris in hoc mundo, nec in aduersis timidus, nec in prosperis dissolutus. In hoc, inquam, nobilis creatura facta ad imaginem & similitudinem eius qui se fecit, antiqui honoris dignitatem receptare iam iamque & recuperare se indicat, cum sibi indignum ducit huic labenti seculo conformari, magis satagens (iuxta Pauli doctrinam[y]) *in nouitate sui sensus* in eam similitudinem in qua se conditam nouit, ac per hoc etiam cogens (vt dignum est) seculum istud quod propter se factum fuit, versa vice mirum in modum conformari sibi, dum omnia ei cooperari in bonum incipiunt, tanquam in propria & naturali forma, abiecta degeneri specie recognoscentia Dominum suum, cui ad seruiendum creata fuere.

u Psal. 70. b
Optima temporis vtriusque id est aduersitatis & prosperitatis, seu tentationis & consolationis regula.
Dei immutabilitas vti imitanda.
x Iac. 1. c
y Rom. 12. c
Hominem huic seculo conformari indignum.

8. Vnde arbitror illum sermonem quem dixit de se Vnigenitus[z], videlicet *si exaltaretur à terra, omnia traheret ad seipsum:* cunctis quoque eius fratribus posse esse communem, his vtique quos Pater præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis Filii sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et ego igitur si exaltatus fuero à terra (audacter dico) omnia traham ad meipsum. Nec enim temerariè vsurpo mihi, fratres mei, vocé cuius me induo similitudinem. Quod si ita est, non putent diuites huius seculi fratres Christi sola possidere cœlestia quia audiunt dicentem[a]: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Non eos, inquam, æstiment sola cœlestia possidere quia ea sola audiunt in promissione: possident & terrena, & quidem tanquam nihil habentes, sed omnia possidentes: non mendicantes, vt miseri, sed vt domini possidentes, eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus diuitiarum est. Totus plane: quia tam aduersa quam prospera ipsius æquè omnia seruiunt ei, & cooperantur in bonum. Ergo auarus terrena esurit vt mendicus, fidelis contemnit vt dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat.

z Ioan. 12. e
a Matt. 5. a
Paupertas Euangelica non cœlestia solum sed & terrena possidet.

9. Quære à quouis eorum qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiat qui sua vendentes & dantes pauperibus, regna cœlorum pro terrena mercantur substantia, sapienter agant necne? proculdubio respondebit, sapienter. Quære item cur quod approbat, ipse non facit? Non possum, inquiet. Quare? profecto quia domina auaritia non permittit: quia liber non est: quia nō sunt sua quæ possidere videt: sed nec ipse sui iuris. Si verè tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales, fatere te pecuniæ tuæ non dominum esse, sed seruum: custodem, non possessorem. Denique & conformaris crumenæ tuæ tanquam seruus dominæ suæ, dum quomodo ille illi necessario & congaudet gaudenti, & dolenti condolet: tu quoque cum crescente tuo marsupio crescis pariter animo, & cum decrescente decrescis. Nam & contraheris tristitia cum illud exinanitur: & lætitia solueris, aut certe inflaris superbia cum impletur. Hoc ille. Nos vero sponsæ curemus æmulari libertatem atque constantiam, quæ sicut bene instructa in omnibus, & erudita corde in sapientia, scit abundare, scit & penuriam pati. Cum se rogat trahi, ostendit quid desit sibi, non pecuniæ, sed virtutis. Rursum cum se nihilominus de spe redituræ gratiæ consolatur, etsi deficere, non tamen diffidere se probat. Dicit ergo.

Auarus non dominus sed seruus diuitiarum.

Trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus. 10.
Et quid mirum si indiget trahi, quæ post gigantem currit, quæ comprehendere nititur eum qui salit in montibus, transilit colles? *Velociter*, ait[b], *currit sermo eius.* Non valet ex æquo currere, non potest pari cum illo celeritate contendere, qui *exultat vt gigas ad currendam viam*[c], non potest suis viribus, & propterea rogat se trahi. Fessa sum, inquit, deficio, noli me deserere: sed trahe me post te, ne incipiam vagari post amatores alios, nec curram quasi in incertum. Trahe me post te: quia satius mihi est vt me trahas, vt scilicet vim qualemcunque mihi, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis inferas, quàm parcens in meo me torpore male securam derelinquas. Trahe quodammodo inuitam, vt facias voluntariam. Trahe torpentem, vt reddas currentem. Erit quando non indigebo tractore: quoniam voluntarie & cum omni alacritate curremus. Non curram ego sola, etsi solam me trahi petierim: current & adolescentulæ mecum. Curremus pariter, curremus simul, ego odore vnguentorum tuorum, illæ meo excitato exemplo atque hortatu, ac per hoc omnes in odore vnguentorum tuorum curremus. Habet sponsa imitatores sui, sicut & ipsa est Christi. Et ideo non ait singulariter curram, sed *curremus*.

b Psal. 147. a
c Psal. 18. b
Tractio varie exponitur.

Sed oritur *quæstio*, cur similiter cum se petiit trahi, etiam adolescentulas non adiunxit, vt non *trahe me*, sed trahe nos diceret. Quid enim? forte ne sponsa indiget trahi, & adolescentulæ non indigent? O pulchra, ô felix, ô beata, edissere nobis huius distinctionis rationē. Trahe me ais. Quare me, & non nos? An hoc bonum inuides nobis? Absit. Neque enim protinus dixisses adolescentulas tecum esse cursuras, si sola post sponsum ire voluisses. Cur ergò pluraliter mox subiunctura *curremus*, trahi te singulariter postulasti? Charitas, inquit, ita postulabat. Disce per hoc verbum à me in spirituali exercitio duplex auxilium desuper sperare, correptionem, & consolationem. Altera foris exercet, altera visitat intus. Illa reprimit insolentiam, ista in fiduciam erigit. Illa operatur humilitatem, ista pusillanimitatem consolatur. Illa cautos, ista deuotos facit. Timorem Domini docet illa, ista ipsum timorem infuso temperat gaudio salutari, sicut scriptum est[d]: *Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum:* Item[e], *seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* 11.

Correptionis & consolationis vicissitudo in vita spirituali expectanda.
d Psal. 85. b
e Psal. 2. c

Trahimur cum tentationibus & tribulationibus exercemur. *Currimus*, cum internis consolationibus & inspirationibus visitati, tanquam in suaueolentibus vnguentis respiramus. Ergo quod austerum & durum videtur, retineo mihi tanquam forti, tanquam sanæ, tanquam perfectæ, & dico singulariter, *trahe me*. Quod suaue & dulce, tibi tanquam infirmo communico, & dico, *curremus*. Noui ego adolescentulas delicatas & teneras esse, & minus idoneas sufferre tentationes, & propterea mecum volo vt currant, sed non vt mecum trahantur. Volo habere socias consolationis, non autem & laboris. Quare? Quoniam infirmæ sunt, & vereor ne deficiant, ne succumbant. Me, inquit, ô sponse corripe, me exerce, me tenta, me trahe post te: quoniam ego in flagella parata sum, & potens ad sustinendum. Cæterùm simul curremus, id est sola trahar, sed simul curremus. Curremus curremus, sed in odore vn- 12.

Cursus nostræ virtute gratiæ non meritis nostris.

guentorum tuorum, non nostrorum fiducia meritorum. Nec in magnitudine virium nostratum currere nos confidimus, sed in multitudine miserationum tuarum. Nam & si quando cucurrimus ac voluntarie fuimus, non fuit volentis neque currentis, sed miserentis Dei[f]. Reuertatur miseratio, & curremus. Tu quidem in virtute tua tanquam gigas & potens curris, nos nisi vnguenta tua spirauerint, non curremus. Tu quem pater vnxit oleo lætitiæ præ consortibus tuis[g], curris in ipsa vnctione, nos in illius odore curremus. Tu in plenitudine, nos in odore.

f Rom. 9. c

g Psal. 44. b

13. Tempus esset vt persoluerem quod de vnguentis sponsi longe supra promisisse me memini, si non huius sermonis longitudo vetaret. Differo ergo. Nam & materiæ dignitas arctari molesta breuitate non patitur. Rogate Dominum vnctionis, vt voluntaria oris mei beneplacita facere dignetur ad insinuandum vestris desideriis memoriam abundantiæ suauitatis suæ, quæ est in sponso Ecclesiæ Iesu Christo Domino nostro, & cætera.

Sermo XXII.

De quatuor vnguentis Sponsi & totidem Virtutibus Cardinalibus.

1. SI ita preciosa ita magnifica sponsæ vnguenta inuenta sunt, quemadmodũ cum tractarentur audistis: sponsi qualia sunt? Etsi dignè ea nos prout sunt non sufficimus explicare, haud dubium tamen quin excellentior horum virtus, & gratia efficacior sit, quorum solus non solum adolescentulas, sed ipsam quoque sponsam odor excitat ad currendum. Si enim aduertis, nil tale de propriis vnguentis ausa est polliceri. Et quidem illa optima esse gloriatur, sed non dicit tamen, quia in eis cucurrisset aut curreret, quod in istorũ solo odore promittit. Quid si ipsam vnctionem in se effusam sentiret, cuius ita tenui exhilarata fragrantiâ permouetur vt currat? Mirum si non & volaret. Sed dicit aliquis: Desine iam commendare, satis cum ea cœperis assignare, apparebit quid sint. Non. Minimè ego istud polliceor. Sanè an vel ipsa sint quę animo suggeruntur dicenda, crede mihi, adhuc nescire me fateor. Existimo enim sponsum varias aromatum atq; vnguentorum habere species, & non paucas: & alias quidem esse in quibus singulariter oblectatur sponsa, tanquam propinquior ac familiarior: alias verò quæ vsque ad adolescentulas perueniunt: alias quæ pertingunt etiam ad longè positos & extraneos, vt non sit qui se abscondat à calore eius. Sed licet suauis Dominus vniuersis, maximè tamen domesticis. Et quantò quis ei familiarius pro vitæ meritis ac mentis puritate appropiat, tantò eum arbitror recentiorum aromatum & vnctionis suauioris sentire fragrantiam.

Diuini odoris fragrantia pro variis vitæ meritis variè sentitur.

2. Porrò in huiusmodi non capit intelligentia nisi quantum experientia attingit. Ego verò haud temerè mihi arrogarim sponsæ prærogatiuam. Nouit sponsus quibus deliciis spiritus foueat dilectam, quibus singulariter refocillet sensus eius inspirationibus, & mulceat odoramentis. Sit sibi fons proprius, in quo ei non communicet alienus, nec indignus bibat ex eo. Est quippe *hortus conclusus, fons signatus*[a]. Cęterum deriuantur aquæ inde in plateas. Eas me habere ad manum fateor, dum tamen nemo mihi molestus sit aut ingratus si de publico haurio & propino. Nam vt paulisper ministerium meum in hac parte commendem; nonnullius profecto fatigationis est atque laboris, quotidie scilicet exire & haurire etiam de manifestis riuulis Scripturarum, & ex eis singulorum necessitatibus inseruire, vt absque suo labore quisque vestrũ præsto habeat aquas spirituales ad omne opus, verbi gratia ad lauandum, ad potandum, ad cibos coquendos. Et nimirum aqua sapientiæ salutaris sermo diuinus, non modo potans, sed & lauans, dicente Domino[b]: *Et vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Sed & crudos carnis cogitatus igne Spiritus sancti accedente coquit diuinum eloquium ac vertit in sensus spirituales & cibos mentis, ita vt dicas[c]: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.*

a Cant. 4. b

Prædicandi labor non exiguus.

Verbi diuini vis.

b Ioan. 15. b

c Psal. 38. a

3. Qui mente sane puriori per seipsos apprehendere sublimiora sufficiunt quàm per nos proferantur, non solum non prohibeo, sed & multum congratulor, dum & ipsi nos patiantur simpliciora simplicioribus ministrare. Quis dabit mihi vt omnes prophetent? Vtinam mihi necesse non esset in his occupari. Vtinam aut alteri cura incumberet ista, aut certe (quod mallem) nemo in vobis esset qui ea indigeret, essentque omnes docibiles Dei, & ego possem vacare & videre quoniam sponsus est Deus. Nũc verò quem minimè interim non dico intueri, sed ne inquirere quidem licet (quod sine lachrymis non loquor) Regem in decore suo sedentem super Cherubim, super solium excelsum & eleuatum, in ea forma qua æqualis Patri in splendoribus sanctorum ante Luciferum genitus est, in qua & semper desiderant Angeli eum prospicere, Deum apud Deum: ipsum saltem hominem homo hominibus loquor secundum eam formam in qua vt se manifestum nimia sua dignatione & dilectione præberet, minoratus ab Angelis, in sole posuit tabernaculum suum, tanquam sponsus procedens de thalamo suo[d]. Suauem magis quàm sublimem, & vnctum non altum loquor, qualem denique Spiritus Domini vnxit, & misit euangelizare pauperibus, mederi contritis corde, prædicare captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, prædicare annum placabilem Domino.

De Christi humanitate quam diuinitate loqui promptius.

d Psal. 18. a

4. Saluo igitur cuique quod fortè sublimius subtiliusque de Sponsi vnguentis speciali munere sentire sibi & experiri donatum est, ego quod de communi accepi, profero in commune. Ipse siquidem fons vitæ, ipse fons signatus, de intra hortum conclusum erumpens, per os Pauli fistulam suam, tanquã verè illa sapientia quæ iuxta beati Iob sententiam[e] trahitur de occultis, in quatuor sese riuos diffudit, & deriuauit in plateas, vbi videlicet & assignat nobis eum factum à Deo sapientiam & iustitiam & sanctificationem & redemptionem[f]. Ex his vtique quatuor riuis tanquam preciosissimis vnguentis, (nil enim obstat vtrumque intelligi, & aquam & vnctionem: aquarum quia mundant, vnctionem quia fragrant) ex his, inquam, quatuor præmissis tanquam vnguentis preciosissimis super montes aromatum de cœlestibus speciebus confectis, tanta Ecclesiæ nares odoris suauitas repleuit, vt mox à quatuor mundi partibus excitata illa dulcedine, supernum properaret ad sponsum, tanquam verè illa regina Austri festinans à finibus terræ audire sapientiam Salomonis[g], opinionis siquidem odore prouocata.

e Iob. 28. c

f 1. Cor. 1. d

Verbi incarnati odore & suauitate tracta domum est Ecclesia.

g 3. Reg. 10. a

5. Sane & Ecclesia non ante currere valuit in odore sui Salomonis, quousque is qui ab æterno ex Patre sapientia erat, factus est ei in tẽpore à Patre sapientia, quo ipsius odorem percipere posset. Sic iustitia, sic sanctificatio, sic & redemptio nihilominus ei factus est, vt horum quoque in odore currere posset, cum hæc æquè omnia in se ante omnia esset. Nam & in principio quidem erat Verbum[h], sed tunc demum ad videndum ipsum pastores venerunt festinantes, cum nunciatum est factum. Denique & loquuntur adinuicem: *Transeamus vsque Bethleẽ, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis*[i]. Et sequitur quia *venerunt festinantes*. Prius non se mouebant, dum Verbum erat tantum apud Deum. At vbi verbum, quod erat, factum est, vbi hoc Dominus fecit & ostendit, tunc venerunt festinantes: tunc cucurrerunt. Quomodo ergo in principio erat Verbum, sed Verbum erat apud Deum, factum est autem quatenus esse inciperet & apud homines: sic nihilominus in principio sapientia erat, erat iustitia, erat sanctificatio & redemptio, sed Angelis, vt esset & hominibus: fecit eum hæc omnia Pater, & fecit quod Pater. Denique *qui factus est*, inquit[k], nobis *sapientia à Deo*, non ait simpliciter, qui factus est sapientia, sed qui factus est nobis sapientia: quoniam quod erat Angelis, factus est & nobis.

h Ioan. 1. a

i Luc. 2. b

k 1. Cor. 1. d

6. At Angelis, inquis, quomodo redemptio fuerit, non video. Nec enim auctoritas scripturarum vspiam assentire videtur eos aliquando aut peccato extitisse capti-

Christus etiã

Angelis factus redẽptio, & quomodo. uos, aut morti obnoxios vt necessariam haberent redemptionem, exceptis duntaxat illis qui superbiæ lapsu irremediabili corruentes redimi deinceps non merentur. A Si itaque Angeli nunquam redempti sunt, alii vtique non egentes, alii non promerentes, illi quidem quia nec lapsi sunt; hi autem quia irreuocabiles sunt: quo pacto tu dicis Dominum Iesum Christum eis fuisse redemptionem? Audi breuiter. Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti Angelo ne laberetur, sic illum de captiuitate eruens, sicut hunc à captiuitate defendens. Et hac ratione fuit æquè vtrique redemptio, soluens illum, & seruans istum. Liquet ergo sanctis Angelis Dominum Christum fuisse redemptionem, sicut iustitiam, sicut sapientiam, sicut sanctificationem, & nihilominus tamen hæc ipsa quatuor esse factum, propter homines, qui inuisibilia Dei non nisi per ea quæ facta sunt intellecta conspicere possunt. Sic
Rom. 1. c ergo omne quod erat Angelis, factus est nobis. Quid? Sapientia, iustitia, sanctificatio, redemptio. *Sapientia* in prædicatione, *iustitia* in absolutione peccatorum, *sanctificatio* in conuersatione quam habuit cum peccatoribus, *redemptio* in passione quam sustinuit pro peccatoribus. Vbi ergo hæc à Deo factus est, tunc Ecclesia odorem sensit, tunc cucurrit. B

7. Vide iam quadrifariam vnctionem, vide affluentissimam atque inæstimabilem suauitatem eius, quem vnxit Pater oleo lætitiæ præ consortibus suis. Sedebas ô homo in tenebrosis & vmbra mortis per ignorantiam veritatis, sedebas vinctus catenis delictorum. Descendit ad te in carcerem non vt torquerer, sed vt erueret de potestate tenebrarum. Et primò quidem veritatis doctor depulit vmbram ignorantiæ tuæ, luce *sapientiæ* suæ. Per *iustitiam* deinde quæ ex fide est, soluit funes peccatorum, gratis iustificans peccatorem. Quo gemino bene-
m Psal. 145. b ficio impleuit sermonem illum sancti Dauid [m]: *Dominus soluit compeditos, Dominus illuminat cæcos.* Addidit quoque *sanctè* inter peccatores viuere, & sic tradere formam vitæ tanquam viæ qua redires ad patriam. Ad cumulum postremo pietatis tradidit in mortem animam suam, & de proprio latere protulit precium *satisfactionis* quo placaret Patrem: per quod illum planè ad se versicu-
n Psal. 129. a lum traxit [n]: *Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.* Prorsus copiosa: quia non gutta, sed vnda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanauit. C

8. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminauit cæcum, soluit vinctum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libenter atque alacriter currat, qui & ab errore liberat, & errata dissimulat, qui deinde merita viuendo tradit, præmia moriendo conquirit? Quam excusationem habet qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem fortè odor minimè peruenit? Sed enim in omnem terram exiuit odor vitæ:
Quam indignum non currere post Christum. quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem
Excitare nos huc debet; hanc sparsim vbique fragrantiam non sentit, & ob hoc non currit; aut mortuus est, aut putidus. Fragrantia fama est, præuenit opinionis odor, excitat ad currendum, perducit ad vnctionis experimentum, ad brauium visionis: Vox vna lætantium, omnium peruenientium: *sicut au-*
o Psal. 47. b *diuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Omnino propter mansuetudinem quæ in te prædicatur,
Christi mansuetudo; currimus post te Domine Iesu, audientes quòd non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem, non lachrymantem peccatricem, non Chananæam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicantem Publicanum, non negantem Discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. In
Sapientia; odore horum currimus. Porro sapientiæ tuæ odorem ex eo percipimus quod audimus, quia si quis indiget sapien-
p Iacob. 1. a tia [p], postulet eam à te, & dabis ei. Aiunt siquidem quòd des omnibus affluenter, & non improperes. At verò iustitiæ tuæ tanta vbique fragrantia spargitur, vt non so-
Iustitia; lum iustus, sed etiam ipsa dicaris iustitia, & iustitia iustificans. Tam validus denique es ad iustificandum, quàm multus ad ignoscendum. Quamobrem quisquis pro peccatis compunctus esurit & sitit iustitiam, credat in te qui iustificas impium, & solam iustificatus per fidem, pacem habebit ad Deum. Sanctitatem quoque suauissimè & copiosissimè tua redolet, non solum conuersatio, sed & conceptio. Peccatum siquidem non commisisti nec contraxisti. Qui ergo iustificati à peccatis sectari desiderant deliberantque sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, audiant te clamantem [q]: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Considerent vias tuas, & discant à te, quia *iustus sis in omnibus viis tuis, & sanctus in omnibus operibus tuis* [r]. Sãctimonia. q Leuit. 19. b r Psal. 144. b

Iam redemptionis odor quantos currere facit? Cum exaltaris à terra, tunc prorsus omnia trahis ad teipsum [s]. Passio tua vltimum refugium, singulare remedium. Deficiente sapientiâ, iustitia non sufficiente, sanctitatis succumbentibus meritis, illa succurrit. Quis enim de sua vel sapientia, vel iustitia, vel sanctitate præsumat sufficientiam ad salutem? *Non quod sufficientes,* inquit [t], *simus cogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Itaque cum defecerit virtus mea, non conturbor, non diffido, scio quid faciam. *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo* [u]. Illumina oculos meos Domine, vt sciam quid acceptum sit coram te omni tempore [x], & sapiens sum: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris* [y], *& iustus sum. Deduc me Domine in via tua* [z], *& sanctus sum.* Veruntamen nisi interpellet sanguis tuus pro me, saluus non sum. 9. Redẽptionis beneficium. s Ioan. 12. c t 1. Cor. 3. u Psal. 115. a x Sap. 9. c y Psal. 24. b z Psal. 85. b & 118. a

Pro his omnibus currimus post te, dimitte nos, quia clamamus post te. Nec currimus æqualiter omnes in odore omnium vnguentorum, sed videas alios vehementius studiis flagrare sapientiæ, alios magis ad pœnitentiam spe indulgẽtiæ animari, alios amplius ad virtutum exercitium vitæ & conuersationis eius prouocari exemplo; alios ad pietatem passionis memoriâ plus accendi. Putamus nos de singulis posse reperire exempla? Currebant in odore *sapientiæ* qui missi fuerant à Pharisæis, cum reuersi dicerent [a]: *Nunquam homo sic locutus est.* Vtique admirantes doctrinam, & confitentes sapientiam. Currebat in hoc ipso odore sanctus Nicodemus [b], qui venit ad Iesum nocte, in splendore multo sapientiæ: de multis quippe instructus edoctusque recessit. Verum in odore *iustitiæ* cucurrit Maria Magdalena [c], *cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum.* Iusta profectò & sancta, & non iam peccatrix quemadmodum pharisæus exprobrabat, nesciẽs iustitiam seu sanctitatem Dei esse munus, non opus hominis, & quia non modo iustus, sed & beatus cui non imputabit Dominus peccatum. An oblitus erat quomodo vel suam ipsius vel alterius corporalem tangendo lepram fugarat, non contraxerat? Sic tactus à peccatrice iustus iustitiam impertit, non perdit, nec sorde peccati quã illam mundat, se inquinat. Cucurrit & Publicanus [d], qui cum propitiationem peccatis suis humiliter implorauet, *descendit iustificatus*, teste ipsa iustitia. Cucurrit Petrus [e], qui lapsus fleuit amarè, quatenus culpam dilueret, recuperaret iustitiam. Cucurrit Dauid, qui reatum agnoscens & confitens audire meruit [f]. *Et Dominus transtulit à te peccatum tuum.* 10. Discrimen currentium post Christũ. Alii currunt in odore sapientiæ. a Ioan. 8. c b Ioan. 3. a c Luc. 7. g Alii in odore iustitiæ. d Luc. 18. c e Luc. 22. g f 2. Reg. 12. d

Porrò in sanctificationis odore Paulus currere sese testatur, cum Christi se imitatorem esse gloriatur, dicens ad discipulos [g]: *Estote imitatores mei, sicut & ego Christi.* Cucurrerunt & omnes qui aiebant [h]: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Desiderio quippe sequendi Christum reliquerant omnia. Hortatur generaliter vniuersos ad eundem odorem ista sententia [i]: *Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.* Iam qui in odore cucurrerint passionis, si audire vis, vniuersos Martyres accipe. En quatuor vnguenta assignata habetis, primum *sapientiæ*, secundum *iustitiæ*, tertium *sanctificationis*, quartum *redemptionis.* Tenete nomina, percipite fructum: & compositionis modum, vel numerum specierum quibus confecta sunt, nolite requirere. Non enim facile in sponsi vnguentis hæc præsto esse possunt nobis, quemadmodum in superioribus illis sponsæ fuerunt. In Christo nempe rerum plenitudo est 11. Alii in odore sanctificationis g Philip. 3. d h Matth. 19. d D i 1. Ioan. 2. a Alii in odore passionis seu Redẽptionis.

sine numero & sine modo. Nam & sapientiæ eius non est numerus [k], & iustitia ipsius sicut montes Dei [l], sicut montes æterni, & sanctitas singularis, & redemptio inexplicabilis.

k Psal. 146. a
l Psal. 35. b

12. Dicendum & hoc: quia frustra huius seculi sapientes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cum illum nescierint qui factus est nobis à Deo sapientia docens *Prudentiam*, & *iustitia* delicta donans; & sanctificatio, in exemplum *temperantiæ* continenter viuens; & redemptio in exemplum *patientiæ* fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis. Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperantiam minus proprie referri videtur, ad quod *respondetur* primum, id esse continentiam, quod temperantiam. Deinde, vsitatum in scripturis sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illę apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant quàm quædam purificationes hominum temperantiū se à cibo, à potu, à concubitu, hisq; similibus? Sed audi ipsū præcipue Apostolum quàm familiare habeat vel vti vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu [m]. *Hæc est*, inquit, *voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrum suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderii*. Item [n]: *Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem*. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit.

Sapientes sæculi frustra de 4. virt. Card. disputant circa notitiā Christi.

m 1. Thes. 4. a
n Ibid.

13. Educto itaque in lucē quod subobscurum videbatur, redeo ad id vnde digressus eram. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinā quæso vera *prudentia* nisi in Christi doctrina? Vnde vera *iustitia* nisi de Christi misericordia? Vbi vera *temperantia*, nisi in Christi vita? Vbi vera *fortitudo* nisi in Christi passione? Soli ergo qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt, soli iusti qui de eius misericordia veniā peccatorum consecuti sunt, soli temperantes qui eius vitam imitari student, soli fortes qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis. Ipsi honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Sine Christo nulla vera virtus.

Sermo XXIII.

De tribus modis contemplationis circa Deum sub figura trium cellarum.

1. INtroduxit me rex in cellaria sua [a]. Ecce vnde odor, ecce quo curritur. Dixerat quia currendum, & in quo currendum, sed quò currendum esset, non dixerat. Ergo ad cellaria curritur, & curritur in odore qui ex ipsis procedit, sponsa illum solita sua sagacitate præsentiente, & cupiente in ipsius plenitudinem introduci. Verum de cellariis his quid sentiendum putamus? Cogitemus ea interim loca quædam redolentia penes sponsum, plena odoramentis, referta deliciis. In istiusmodi nempe officina potiora quæque ex horto siue ex agro seruanda reponuntur. Illuc ergo pariter currunt. Qui? Spiritu feruentes animæ. Currit sponsa, currunt adolescentulæ, sed quæ amat ardentius, currit velocius, & citius peruenit. Perueniens non dico repulsionem, sed nec cunctationem patitur. Sine mora aperitur ei, tanquam domesticæ, tanquam charissimæ, tanquam specialiter dilectæ, & singulariter gratæ. Adolescentulæ autem quid? Sequuntur à longè. Neque enim cum adhuc infirmæ sint, pari possunt deuotione cum sponsa currere, nec ipsius omninò imitari desiderium & feruorem; ideoque tardius peruenientes, foris remanent. At charitas sponsæ non quiescit, neque insolescit (vt assolet) successibus suis vt eas obliuiscatur, consolans magis & hortans ad patientiam, quatenus æquanimiter & sui ferant repulsam, & illius absentiam. Denique & nunciat eis gaudium quod percepit, non ob aliud sanè nisi vt sibi congaudeant, dum confidant minimè alienum fore à se quicquid gratiæ matri accesserit. Nam nec illa ita proficere curat, quo ipsarum negligat curam, nec iuuar dos suos profectus putat illarum damno. Quocunque proinde meritorum prærogatiua tollatur ab illis, charitate absque dubio & pia solicitudine necesse est eam semper esse cum illis. Oportet denique eam sponsum suum imitari & petentem nimirum cœlos, & nihilominus in terris cum suis se fore vsque ad consummationem seculi pollicentem. Sic & ista quantumuis proficiat, quamtumlibet promoueatur: cura, prouidentia atque affectu ab his quas in euangelio genuit, nunquam amouetur, nunquam sua viscera obliuiscitur.

a Cant. 1.
Cellaria quæ sint.
Affectus perfectiorum,
præsertim superiorū erga imperfectiores & subditos quales esse debeat.

2. Dicat itaque eis: Gaudete, confidite. *Introduxit me rex in cellaria sua*: putate & vos pariter introductas. Sola introducta videor, sed soli non prodest. Vestrum omnium est meus omnis profectus: vobis proficio, vobiscum partibor quicquid plus fortè vobis meruero. Vis indubitanter scire quia in hoc sensu & affectu locuta sit? Audi quid illę respondeant: *Exultabimus & lætabimur in te. In te*, inquiunt, *exultabimus & lætabimur*, nam in nobis necdum meremur. Et addunt: *Memores vberum tuorum*: hoc est, æquanimiter sustinemus dum venias, scientes te plenis ad nos reuersuram vberibus. Tunc nos confidimus exultare & lætari, memores interim vberum tuorum. Quod adiungunt, *super vinum*, significant se adhuc quidem pro sui imperfectione carnalium desideriorum (quę vino designantur) recordatione pulsari, vinci tamen eadem desideria memoria abundantiæ suauitatis, quam iam ex vberibus fluentem expertæ sunt. Dicerem de vberibus, si non me satis dixisse superius meminissem. Nunc vero vides quomodo de matre præsumunt, quomodo eius lucra & gaudia sua reputant, propriæ repulsæ iniuriam illius introductione consolantes. Minime ita confiderent nisi matrem agnoscerent.

3. Audiant hoc prælati qui sibi commissis semper volunt esse formidini, vtilitati rarò. Erudimini qui iudicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos. Studete magis amari quàm metui. Et si interdum seueritate opus est, paterna sit non tyrannica. Matres fouendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem. Suspendite verbera, producite vbera: pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid iugum vestrum super eos aggrauatis, quorum potius onera portare debetis? Cur morsus à serpente paruulus, fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans vnusquisque seipsum, ne & ipse tentetur [b]. Alioquin ille in peccato suo morietur, sanguinem autem eius, ait, de manu tua requiram [c]. Sed hæc aliàs.

Prælati subditorū Matres nō Dominos se reputent.
O Monitum aureum! Episcopis, Prælatis, Pastoribus nostris sūmè necessarium.
b Galat. 6. a
c Ezech. 3. c

4. Nunc quoniam literæ consequentia ex his quæ prætaxauimus manifesta est, videamus iam de cellariis quid spiritualiter sentire debeamus. In consequentibus mentio fit etiam de horto & de cubiculo, quæ ambo nunc adiungo istis cellariis, & in præsentem disputationem assumo. Nam simul tractata, melius ex inuicem innotescent. Et quæramus si placet tria ista in Scripturis sanctis, hortum, cellarium, cubiculum. In ipsis nempe libenter Deum sitiens anima versatur & moratur, sciens se ibi absque dubio inuenturam quem sitit. Sit itaque *hortus* simplex ac plana historia; sit *cellarium* moralis sensus, sit *cubiculum* arcanum theoricæ contemplationis. Et primum quidem historiam ad hortum puto non immeritò deputaui, quòd in ea inueniantur viri virtutum tanquam ligna fructifera in horto sponsi & in paradiso Dei, de quorum bonis actibus ac moribus quot sumis exempla, tot carpis poma. An forte quis ambigat Dei esse plantationem bonum hominem? Audi sanctum Dauid de viro bono quid canat [d]: *Erit*, ait, *tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet*. Audi Hieremiam eodem spiritu concinentem, & eisdem pene verbis: *Erit tanquam lignum*, inquit, *quod plantatum*

De Horto, Cellario, Cubiculo mystice.
Hortus est sensus historicus.
d Psal. 1. a
e Hier. 17. b

est secus decursus aquarum, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus. Item Propheta[f]: A *Iustus vt palma florebit, & sicut cedrus Libani multiplicabitur.* Et de seipso[g]: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.*

f Psal. 91.b

g Psal. 51.b

5\. Est ergo *historia* hortus, & ipsa tripertita. Continetur namque mea cœli & terræ *creatio*, *reconciliatio* & *reparatio*. *Creatio* quidem tanquam horti satio siue plantatio. *Reconciliatio* autem quasi germinatio satorum vel plantatorum. Tempore nempe suo rorantibus cœlis desuper, & nubibus pluentibus iustum, aperta est terra, & germinauit Saluatorem[h], per quem facta est cœli terræque reconciliatio. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum, pacificans in sanguine suo quæ in terris sunt, & quæ in cœlis[i]. Porrò *reparatio* futura est in fine seculi. Erit enim cœlum nouum, & terra noua, & colligentur boni de medio malorum, tanquam fructus de horto, in Dei promptuaria reponendi. *In die illa* (vt scriptū est[k]) *erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis.* Habes igitur tria tempora in horto historici sensus.

Tria in historia Creatio, Recōciliatio, Reparatio.

h Isa. 45.d

i Ephe. 2.c

k Isa. 4.a

6\. In *morali* quoque disciplina tria æquè aduertere est, B cellas quasi tres in cellario vno. Et idcircò forsitan pluraliter cellaria dixit, & non cellarium, cellarum videlicet hunc numerum cogitans. Infra[l] denique introductam se gloriatur in cellam vinariam. Nos ergo quia legimus[m]; *Da occasionem sapienti, & sapientior erit:* habentes occasionem ex vocabulo quod Spiritus sanctus cellæ huic censuit imponendum, reliquis quoque duabus nomina imponamus, aromaticam vni, & vnguentariam alteri. Causas horum vocabulorum videbimus postea. Nunc autem aduerte cuncta apud sponsum salubria, cuncta suauia reperiri, vinum, vnguenta, aromata. *Vinum* (scriptura teste[n]) lætificat cor hominis: Exhilarari nihilominus faciem in *oleo* legis[o], quo vtique puluis pigmentorum infunditur vt vnguenta fiant. *Aromata* non modo grata suauitate odoris, sed vi quoque medendi vtilia sunt. Merito se introductam illuc exultat sponsa, vbi tanta redundat vbertas gratiæ.

Tria quoque in morali disciplina obseruanda, seu.

l Cant. 2.a

m Prou. 9.b

Tres Cellæ, primò Vinaria, secundò aromatica, tertiò vnguētaria.

n Iudic. 9.b & Psal. 103.b

o Ibid.

7\. Sed habeo & alia nomina, puto & euidentiorem sui gerentia rationem. Et vt suo ordine nominentur, primam nuncupauerim *disciplinæ*, secundam *naturæ*, postremam *gratiæ*. In priori discis iuxta ethicæ partis rationem C inferiorem esse, in sequenti par, in posteriore superior, hoc est sub alio, cum alio, super alium. Vel sic: Subesse, coesse, præesse. Primo ergo discis esse discipulus, secundo socius, tertio & magister. Et quidem omnes homines natura æquales genuit. At quoniam bono naturæ in moribus superbia deprauato, facti sunt homines æqualitatis impatientes, contendentes inuicem superiores constitui, atque alterutrum supergredi cupientes, & inanis gloriæ cupidi, inuicem inuidentes, inuicem prouocantes: primò omnium in cella priori iugo disciplinæ insolentia motū domanda est quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur & sanetur ceruicosa voluntas, bonumque in se naturæ quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat, dum solo iam naturali affectu, non metu disciplinæ, cum vniuersis naturæ suæ sociis, id est cum omnibus hominibus socialiter quantum in se est, quietéque sese habere didicerit, in cellam tandem naturæ transiens, experiénsque quod scriptum est[p]: *Ecce quàm bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum, sicut vnguentum in capite.*

Tria alia earunde nomina, 1. disciplinæ, 2. naturæ, 3. gratiæ.

Disciplinæ seu obedientiæ necessitas.

p Psal. 132.a

8\. Accedit nimirum disciplinatis moribus tanquam tritis speciebus oleum lætitiæ bonum *naturæ*, & fit vnguentum bonum atque iucundum. Quo quasi vnctus redditur homo suauis & mitis, homo sine querela, neminem circumueniens, neminem concutiens, neminem lædens, nemini se superextollens aut præferens, insuper & libenter communicans in ratione dati & accepti. Puto si benè intellexisti vtriusque cellæ proprietates, non incongruè me hanc *vnguentariam* illam *aromaticam* appellasse testaberis. In illa denique sicut pigmentorum vires atque fragrantiam pistilli extorquet & exigit violenta contusio, sic rectorum morum elicit quodammodò & exprimit naturalem vim vis magisterii, & districtio disciplinæ. In hac autem voluntariæ & tanquam innatæ affectionis grata mansuetudo sponte officiosa currit, instar planè vnguenti quod est in capite, ad leuem caloris tactum descendentis ac diffluentis per totum. Itaque in *cella disciplinæ* tanquam siccæ ac simplices aromatum species continentur, & inde aromaticam eam denominandam putaui. In ea verò quæ *naturæ* dicta est, quoniam iam quasi cōfecta reponuntur & seruantur vnguenta, nihilominus ex re nomen & ipsa accepit vt *vnguentaria* nuncupetur. Nā *vinariam* quoque cellam non aliam sane sui nominis arbitror ferre rationem, nisi quòd in ea vinum zeli in charitate feruentis reconditur. Nec debet omninò præesse aliis qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuet, qui aliis præsidet, quemadmodū doctor gentium æstuabat, quando dicebat[q]: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego nō vror?* Alioquin improbe satis præesse affectas quibus prodesse non curas: & quorum non zelas salutem, subiectionem nimis ambitiose vendicas tibi. Hanc ego cellam quoque *gratiæ* nominaui, nō quòd absque gratia vel reliquas duas obtinere omninò quis possit, sed ob plenitudinem quæ singulariter in ista percipitur. Denique plenitudo legis est charitas, & qui diligit fratrem, legem impleuit[r].

Simile.

Cella disciplinæ seu aromatica.

Cella naturæ vel vnguentaria.

q 2. Cor. 11.g

Cella gratiæ vel vinaria.

r Rom. 13.c

9\. Vidisti rationem vocabulorum, vide & differentiam cellarum. Nec enim paris facilitatis seu facultatis eiusdē est, petulantes vagósque sensus atque intemperantem carnis appetitum magistri comprimere metu, ac rigida disciplinæ cohibere censura, & spontaneo affectu benè cum sociis conuenire: castigatis sub ferula viuere moribus, & sola magistra voluntate gratum paribus gerere morem. Nam neque vnius rursum quis dicat esse meriti, vniusue virtutis, socialiter viuere, & vtiliter præesse. Quam multi denique sub præceptore quieti viuunt, quos si iugo absoluas, videas non posse quiescere, nec se vllo modo æqualibus seruare innoxios. Itemque innumeros cernes simpliciter ac sine querela inter fratres conuersari, super fratres non solum inutiliter, sed & insipienter & nequiter. Quandam siquidem bona mediocritate cōtenti sunt qui huiusmodi sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est Deus, minime quidem egentes magistro, nec tamen idonei magisterio. Prioribus ergò sequentes quidē in moribus antecellunt, sed vtriusque superiores existūt, qui superiores esse sciunt. Denique & accipiunt in promissione qui bene præsunt, constituti super omnia bona Domini sui[f].

Differentia cellarum.

Benè præesse difficile.

f Matth. 24.d

10\. At pauci profectò qui vtiliter, pauciores, qui & humiliter præsint. Facilè tamen vtrunque adimplent qui matrem virtutum discretionem perfectè adeptus, vino nihilominus charitatis vsque ad contemptū propriè gloriæ, vsque ad suiipsius obliuionem, & non ad quærenda quæ sua sunt debriatur, quod solo ac miro Spiritus sancti magisterio intra cellam vinariam obtinetur. Virtus siquidem discretionis absque charitatis feruore iacet; & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionem erigat, & discretio feruorē regat. Ergo taliter oportet esse moratum eum qui præest. Optimum autem in moribus dixerim, & summam disciplinæ huius perfectè apprehendisse, cui totas has cellas absque offendiculo percurrere & circuire donatum est, qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut inuideat D patribus, aut subiectis vel desit in cura, vel in superbia præsit, prælatis obediens, sociis congruens, subditis vtiliter condescendens. Quod quidem perfectionis insigne haud dubius sponsæ annuerim. Innuit hoc etiam sermo quem dixit[t]: *quia introduxit me rex in cellaria sua:* dum non in vnam aliquam cellam, sed *in cellaria* pluraliter se introductam ostendit.

Quis præsit vtiliter & humiliter.

Discretionis & feruoris necessaria copula.

Notæ & qualitates boni rectoris.

t Cant. 1.a

11\. Iam ad cubiculum veniamus. Quid & istud? Et id me præsumo scire quid sit? Minimè mihi tantæ rei arrogo experientiam, nec glorior in prærogatiua quæ soli seruatur beatæ sponsæ, cautus iuxta illud Græcorum, scire meipsum*; vt sciam etiam cum Propheta[u], *quid desit mihi.* Tamē si nihil omnino scirem, nihil dicerē. Quod scio,

De Cubiculo, quid sit.

* γνῶθι σεαυτόν.

u Psal. 38.b

non inuideo vobis nec subtraho. Quod nescio, doceat vos qui docet hominem scientiam [u]. Dixi, & meministis, in theorica contemplationis arcano regis esse quærendum cubiculum. Sed quomodo de vnguentis dixisse me scio, multa videlicet & diuersa penes sponsum ea esse, nec omnia præsto omnibus, sed sua quibusque pro diuersitate indulta meritorum: sic quoque non vnum puto cubiculum regi esse, sed plura. Nam nec vna est regina profectò, sed plures, & concubinæ multæ sunt, & adolescentularum non est numerus. Et vnaquæque inuenit secretum sibi cum sponso, & dicit [y]: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* Non omnibus vno in loco sui datur grata & secreta sponsi præsentia, sed vt cuique paratum est à Patre ipsius. Non enim nos eum eligimus, sed ipse elegit nos, & posuit nos, & vbi ab eo quisque positus est, ibi est. Denique mulier vna [z] compuncta, secus pedes Domini Iesu sortita est locum, cum altera [a] suæ deuotionis fructum ad caput inuenerit, si tamen altera. Porrò Thomas in latere, Ioannes in pectore, Petrus in sinu patris, Paulus in tertio cœlo, secreti huius gratiam sunt assecuti.

u Psal. 93. b — A — Cubicula varia, id est. — y Isa. 24. c — z Luc. 7. f — a Matth. 26. a

12\. Quis nostrum dignè distinguere sufficiat has varietates meritorum vel potius præmiorum? Ne omnino tamen prætermisse quod ipsi nouimus videamur, prior mulier strauit sibi in tuto humilitatis, posterior in solio spei, Thomas in solido fidei, Ioannes in lato charitatis, Paulus in intimo sapientiæ, Petrus in luce veritatis. Sic ergò apud sponsum mansiones multæ sunt, & siue regina, siue concubina, siue etiam de numero sit adolescentularum, congruum quæque pro meritis accipit ibi locum; terminumque quousque liceat sibi contemplando procedere, & introire in gaudium Domini sui, & rimari dulcia secreta sponsi. Quod suo loco distinctius quantum dignabitur ipse suggerere, demonstrare conabor. Nunc vero id nosse sufficiat, nulli adolescentularum, nulli concubinarum, nulli ad reginarum patere omnino accessum ad secretum illud cubiculi quod suæ illi columbæ formosæ, perfectæ vni vnicum sponsus seruat. Vnde nec ego sanè indignor, si non ad illud admittor, præsertim cum constet mihi ne ipsam quidem sponsam interim adhuc ad omne quod vult peruenire secretum. Denique & flagitat indicari sibi vbi pascat, vbi cubet in meridie [b].

Varii status contemplantium. — Variæ apud sponsũ mansiones seu loca. — b Cant. 1. b

13\. Sed audite quousque peruenerim, aut me peruenisse putauerim. Nec enim iactantiæ deputandum est, quod in vestros pando profectus. Est locus apud sponsum de quo sua iura decernit, & disponit consilia ipse vniuersitatis gubernator leges constituens omni creaturæ, pondus & mensuram & numerum. Et locus iste altus & secretus, sed minimè quietus. Nam etsi ipse quantum in se est disponit omnia suauiter, disponit tamen, & contemplantem, qui fortè eo loci peruenerit, quiescere non permittit; sed mirabiliter quamuis delectabiliter rimantem & admirantem fatigat, redditque inquietum. Pulchrè vtrunque in consequentibus sponsa exprimit, & delectationem videlicet istiusmodi contemplationis, & inquietudinem, vbi & se dormire, & cor suum vigilare fatetur [c]. Nam in somno quidem suauissimi stuporis placidæque admirationis sentire quietem, in vigiliis vero inquietæ nihilominus curiositatis ac laboriosæ exercitationis pati se fatigationem significat. Hinc beatus Iob. *Si dormiero*, ait, dico, *quando consurgam? & rursus expectabo vesperam.* Sentis ne in his verbis sanctam animam velle interdum molestam quodammodo declinare suauitatem, eademq; rursum suauem molestiam affectare? Non enim dixisset *quando consurgam*, si ex toto ei quies illa suæ contemplationis placuisset: sed etsi ex toto displicuisset, non denuò expectasset horam quietis, id est, *vesperam*. Non igitur locus est iste cubiculi, vbi nequaquam per omnem modum quiescitur.

1\. Locus apud sponsũ, Prouidentiæ, seu gubernationis diuinæ. — c Cant. 5. a — Contemplationis delectatio, & inquietudo.

14\. Est item locus de quo super rationalem reprobam quidem creaturam immobilis vigilat secretissima & seuerissima animaduersio iusti iudicis Dei terribilis in consiliis super filios hominum. Cernitur, inquam, à timorato contemplatore hoc loco Deus iusto, sed occulto iudicio suo reproborum, nec diluens mala, nec acceptans bona, insuper & corda indurans, ne fortè doleant & resipiscant & conuertantur, & sanet eos. Et hoc non absque certa & æterna ratione, quod tantò formidolosius constat esse, quantò immobilius fixum extat in æternitate. Pauendum valdè quod in Propheta de huiusmodi legimus, vbi loquens ad Angelos suos Deus sic ait [e]: *Misereamur impio.* Quibus pauentibus atque quærentibus. Non ergo discet facere iustitiam. Non, inquit: subdensque causam, *in terra*, ait, *sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini.* Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum quas possident, tam iniqua gerunt, vt stipendiis quæ sufficere debeant minimè contenti, superflua quibus egeni sustentandi forent, impiè sacrilegeque sibi retineant; & in vsus suæ superbiæ atque luxuriæ victum pauperum consumere non vereantur, duplici profectò iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus abutuntur.

2\. Locus reprobationis seu iudicii diuini erga reprobos. — e Isa. 26. b Ibid. — Notãt clericos superfluis inhiantes.

Talibus ergo cum impræsentiarum parcere ac misereri, ne in æternum parcat, cuius iudicia abyssus multa aduertitur: quis hoc loco requiem quærat? Habet hæc visio tremorem iudicii, non securitatem cubiculi. Terribilis est locus iste, & totius expers quietis. Totus inhorrui siquando in eum raptus sum, illam apud me replicans cum tremore sententiam [f]: *Quis scit si est dignus amore an odio?* Nec mirum si titubo ego ibi (folium vtiq; quod à vento rapitur, & stipula sicca [g]) vbi & maximus ille contemplator suos quoque fatetur pene motos fuisse pedes, pene effusos gressus [h]. Et dicebat: *Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns.* Quare? *In labore*, inquit, *hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideoque tenuit eos superbia*, ne humilientur ad pœnitentiam, sed damnentur propter superbiam cum superbo diabolo & angelis eius. Nam qui in labore hominum non sunt, in labore dæmonum profectò erunt, dicente iudice [i]: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius.* Est tamen Dei locus & iste, planè non aliud quàm domus Dei, & porta cœli. Hic nempe timeri dicitur Deus. Hic sanctum & terribile nomen eius [k], & tanquam ingressus gloriæ, *Initium* planè *sapientiæ timor Domini* [l]. 15.

B — f Eccles. 9. a — g Iob. 13. d — h Psal. 72. a Ibid. — i Matth. 25. d — k Psal. 110. b — l Ibidem & Eccli. 1. b

C — Nec te moueat quòd initium sapientiæ huic demum loco dederim, & non priori. Ibi quippe in quodam quasi auditorio suo docentem de omnibus magistram audimus sapientiam, hic & suscipimus. Ibi instruimur quidem, sed hic afficimur. Instructio doctos reddit, affectio sapientes. Sol non omnes quibus lucet, etiam calefacit. Sic sapientia multos quos docet quid sit faciendum, non continuo etiam accendit ad faciendum. Aliud est multas diuitias scire, aliud & possidere: nec notitia diuitem facit, sed possessio. Sic prorsus sic aliud est nosse Deum & aliud timere: nec cognitio sapientem, sed timor facit, qui & afficit. Tu ne sapientem dixeris, quem sua scientia inflat? Quis illos sapientes nisi insipientissimus dicat, qui cum cognouissent Deum, non tanquam Deum glorificauerunt aut gratias egerunt? Ego magis cum Apostolo sentio [m], qui insipiens cor eorum pronunciat. Et benè *initium sapientiæ timor Domini*: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam afficit ad timendum, non cum instruit ad sciendum. Times Dei iustitiam, times potentiã, & sapit tibi iustus & potens Deus: quia timor sapor est. Porrò sapientem facit, sicut scientia scientem, sicut diuitiæ diuitem. Quid ergo prior locus? Tantum præparat ad sapientem. Illic præparatis, vt hic initieris. Præparatio, rerum cognitio est. Verum hanc facillimè sequitur elationis timor, si non reprimat timor, vt merito dicatur: *initium sapientiæ timor Domini*, qui se pesti insipientiæ primus opponit. Ibi itaque quidem accessus est ad sapientiam, hic & ingressus. Porrò nec hic nec ibi speculanti perfecta est quies: quia illic Deus apparet tanquam sollicitus, hic tanquam turbatus. Non ergo cubiculum quæsieris in his locis, quorum alter auditorium quasi docentis, alter prætorium iudicis magis apparet. 16.

Aliud nosse Deum, aliud timere: illud plurium, hoc paucorũ est. — m Rom. 1. c — D — Scientiam sequitur tumor si non reprimat timor.

Sed est locus vbi verè quiescens & quietus cernitur Deus. 17.

3. Locus apud sponsum est quietis. Deus locus omninò non iudicis, non magistri, sed spon-
si: & qui mihi quidem (nam de aliis nescio) plane cubi-
culum sit, si quando in illum contigerit introduci. Sed
heu rara hora, & parua mora. Clarè ibi agnoscitur mise-
ricordia Domini ab æterno & vsq; in æternum super ti-
n Psal. 118. h mentes eum. Et felix qui dicere potest [n]: *Particeps ego*
sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.
Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes
eum, ipsorum & dissimulans mala, & remunerans bona,
vt miro modo eis non modo bona, sed & mala coope-
rentur in bonum. O solus vere beatus cui non imputa-
o Psal. 31. a uit Dominus peccatum [o]! Nam qui non habuerit pec-
catum, nemo. Omnes enim peccauerunt, & omnes egēt
o Rom. 3. c gloria Dei [p]. Quis accusabit tamen aduersus electos
q Rom. 8. f Dei [q]? Sufficit mihi ad omnē iustitiam solū habere pro-
pitium cui soli peccaui. Omne quod mihi ipse nō impu-
tare decreuerit, sic est quasi non fuerit. Nō peccare, Dei
iustitia est: hominis iustitia, indulgentia Dei. Vidi hęc, &
* 1. Ioan. 3. b intellexi illius sententiæ veritatem [r]: *Omnis qui natus est*
Sensus verborum Ioan. Qui nat. est ex Deo non pec. *ex Deo non peccat: quia generatio cœlestis seruat eum.* Ge-
neratio cœlestis, æterna prædestinatio est, qua electos
suos Deus dilexit & gratificauit in dilecto Filio suo ante
mundi constitutionem sic in sancto apparentes sibi, vt
viderent virtutem suam, & gloriam suam, quo eius fo-
rent consortes hæreditatis, cuius & apparerent confor-
mes imaginis. Hos ergo aduerti quasi nunquam peccas-
se, quoniam & si qua deliquisse videntur in tēpore, non
apparent in æternitate: quia charitas Patris ipsorum
cooperit multitudinem peccatorū; & dixit beatos quo-
rum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt pec-
s Psal. 31. a cata [s]: cum subito tanta mihi quoque de me suborta fi-
ducia, & infusa lætitia est, quātus certe in loco horroris,
id est in loco secundæ visionis non præcesserat timor,
ita vt mihi visus sim tanquam vnus ex illis beatis esse. O
si durasset! Iterum iterumq; *visita me Domine in salutari*
tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætan-
t Psal. 105. a *dum in lætitia gentis* [t].
18. O veræ quietis locus, & quem non immerito cubi-
culi appellatione censuerim, in quo Deus non quasi tur-
batus ira, nec velut distentus cura prospicitur, sed pro-
batur voluntas eius in eo bona & beneplacens & perfe-
cta. Visio ista non terret, sed mulcet, inquietam curiosi-
tatem non excitat, sed sedat, nec fatigat sensus, sed tran-
quillat. Hic vere quiescitur. Tranquillus Deus tranquil-
Simile. lat omnia, & quietum aspicere quiescere est. Cernere
est Regem post diurnas forensium quasi lites causarum,
dimissis à se turbis, curarum molestias declinantem, pe-
tentem de nocte diuersorium, cubiculum introeuntem
cum paucis quos hac secreto & hoc familiaritate digna-
tur, eo certe securius, quo secretius quiescentem, eo se-
renius se habentem, quo placidius solos intuentem quos
diligit. In hoc arcanum & in hoc sanctuarium Dei si quē
forte vestrum aliqua hora sic rapi & sic abscondi con-
tigerit, vt minimè auocet aut perturbet vel sensus e-
gens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe
quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corpo-
reatum phantasmata: poterit quidem hic cum ad nos
u Cant. 1. a redierit, gloriari & dicere [u]: *Introduxit me rex in cubicu-*
lum suum. Quod tamen an ipsum sit de quo exultat spon-
In duobus prioribus locis non quies sed in tertio. sa, non temere affirmauerim. Est tamen cubiculum, &
cubiculum regis: quia nimirum de tribus quos triplici
assignauimus visioni, solus factus est in pace locus iste.
Vt enim apertè monstratum est, & in priori exigua, & in
secundo nulla percipitur quies; cum & illic apparens
admirabilis, ad indagandi studium exerceat curiositatē;
& hic innotescens terribilis, infirmitatem concutiat. At
verò tertio isto in loco non planè terribilis, nec tam ad-
mirabilis quàm amabilis apparere dignatur, serenus &
placidus, suauis & mitis, & multæ misericordiæ omni-
bus intuentibus se.
19. Summa superiorum. Iam vt horum quæ de cellario, horto, cubiculo, lon-
giori sunt disputata sermone, memoria vestra compen-
dium teneat: mementote trium temporum, triū merito-
rum, trium quasi præmiorum. In horto aduerte tempora,
merita in cellario, præmia in triplici illa contemplatione

cubiculum inquirentis. Et de cellario quidem ista suffi-
A ciant. Porro de horto vel cubiculo si qua addenda, aut
alia forte quam dicta sint, modo aduertenda occurre-
rint, loco suo nō prætereamus. Sin autem, sufficiant quæ
dicta sunt, & minimè iterentur, ne vnquam in fastidium
(quod absit) veniant ea quæ proferuntur ad laudem &
gloriam sponsi Ecclesiæ Domini nostri Iesu Christi. Qui
est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO XXIV.

Agit præcipue contra detestabile vitium detractionis, & qua in re rectitudo hominis potissimum consistat.

B. Bernardus ad componendum schisma per Petrū Leonis in Ecclesiā suscitatum, abstractus à Monasterio, non modico tempore sermones hosce intermittere coactus est. Nunc itaq; tandem confecto feliciter negotio, sibi suisque redditus, interruptum resumit opus; & suos in Cant. Sermones pertexere pergit. Vide Chronol. Tom. 1. præfixam.

HOc demum tertio, Fratres, reditū ab Vrbe nostrū* 1.
clementior oculus è cœlo respexit, & vultus tādem * Vide lib. 4. vitæ S. Bern. cap. 1.
serenior desuper arrisit nobis, quieuit leonina rabies, fi-
nem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum
deductus est in cōspectu eius malignus, qui eam per hoc
fermè octennium diro schismate conturbarat. Num ve-
B ro ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Ve-
stris desideriis donatus sum, vestris me profectib' paro;
quorū viuo meritis, volo viuere studiis & saluti. Quód-
que dudum cœpta in Canticis me exequi vultis, libenter
quidem accipio, & dignum arbitror interruptū potius
resarcire sermonē, quàm noui ordiri quippiam. Vereor
autem ne dissuetum per id temporis animum & disten-
tum diu habitum, non solū ad tam diuersa, sed etiam ad
tam indigna, dignitas materię prout oportet non admit-
tat. Sed si quod habeo, hoc vobis do: poterit & fideli ob-
sequio meo Deus, etiam quod non habeo dare vt dem.
Si non, culpetur sanè ingenium, non voluntas.
Locus autem vnde incipere debemus (ni fallor) iste 2.
est [a]: *Recti diligunt te.* Quod antequam explanare inci- a Cant. 1. a
piamus quid sit, videamus cuius sit, quisnam hoc videli-
cet dicat. A nobis namq; exigitur quod auctor nō loqui-
tur. Et fortasse melius adolescentulis id damus, vt suis
verbis & hoc addant: *Recti diligunt te.* Et cui hoc potissi-
mum personæ congruere iudicamus? Si adolescentulis,
matri sine dubio id loquuntur. Siquidem cum dixissent
C ei [b]: *Exultabimus & lætabimur in te, memores vberum* b Ibidem.
suorum super vinum, nec dubium quin matri loquerentur:
tur: continuato sermone hoc quoque intulerunt: *Recti*
diligunt te: puto propter aliquas de numero ipsarum,
quæ non idem saperent, licet pariter currere viderentur,
tur, quæ sua sunt quærentes, & non ambulantes simpli-
citer neque sincere, sed speciali gloriæ matris inuiden-
tes, & captantes occasionem murmurādi aduersus eam,
ex eo nimirum quòd sola in cellaria introisset. Quod
non est aliud nisi quod Apostolus ait [c]: *periculum in falsis*
fratribus. Ipsæ sunt deniq; quibus exprobrantibus sub- c 2. Cor. 11. f
inde pro se satisfacere cogitur, vbi eis ita respondet [d]: d Cant. 1. b
Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem. Itaque propter
murmurantes & blasphemantes dicitur ab his quæ bo-
næ, quæ simplices, quæ humiles & mansuetæ sunt, ab his
inquam dicitur sponsa, consolandi gratia: *Recti diligunt*
te. Non sit tibi, inquiunt, cura de iniqua reprehensione
blasphemiarum harum, cum constet, quia recti diligunt A bonis & rectis laudari sufficit.
te. Bona profecto consolatio cum blasphemamur à ma-
lis benè facientes, si recti diligant nos. Omnino sufficit
D aduersus os loquentium iniqua, opinio bonorum cum
testimonio conscientiæ. *In Domino laudabitur anima*
mea, audiant mansueti, & lætentur. Mansueti, inquit [e], e Psal. 33. a
lætentur, mansuetis placeam, & æquanimiter audio quic-
quid in me iactare voluerit liuor perditarum.
Ergo in hoc sensu puto appositum, *recti diligunt te.* 3.
Nec absurde, vt æstimo: cum vbique penè in choro a-
dolescentularum tales inueniam quæ acta spōsæ curio-
sè obseruent, derogandi non imitandi causa. Torquen- Detractorum ingenium & mores perstringit.
tur in bonis seniorum suorum, malis pascuntur. Videas
ambulare seorsum, cōuenire sibi & sedere pariter; mox-
que laxare procaces linguas in detestandum susurrium.
Vna vni cōiungitur, nec spiraculum incedit in eis, tanta

libido detrahendi, audiendiue detrahentem. Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordes ad discordiam. Conciliant inter se inimicissimas amicitias, & pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus egere quondam Herodes & Pilatus, de quibus narrat Euangelium [f], quia *facti sunt amici in illa die*, hoc est in die dominicæ passionis. Conuenientibus sic in vnum, non est dominicam cœnam manducare, sed magis propinare & bibere calicem dæmoniorum, dum importantibus linguis aliorum perditionis virus, aliorum aures intrantem mortem libenter excipiũt. Sic quippe iuxta Prophetam [g], intrat mors per fenestras nostras, cum prurientes auribus & oribus, lethale poculum detractionis inuicem nobis ministrare cõtendimus. Non veniat anima mea in consilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo [h]: *Detractores Deo odibiles*. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodo affirmat: *Detrahentem*, inquit [i], *secreto proximo suo hunc persequebar*.

f Luc. 23. b

g Hier. 9. f

Detractores Deo odibiles.

h Rom. 1. d

i Psal. 100. a

4. Nec mirum, cum id præcipue vitium charitatem quæ Deus est, & quidem cæteris acrius, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primũ quidem seipsum prodit vacuum charitate: deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quod detrahit? Ferit ergo charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantum in se est, necat funditus & extinguit: non solum autem, sed & in absentibus vniuersis, ad quos volans verbum fortè per eos qui præsentes sunt peruenire contigerit. Vides quàm facile & in breui ingẽtem multitudinem animarum velociter currens sermo tabe militiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus [k]: *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*. Vtique tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tantum verbũ profert, & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle liuoris amarum per linguæ instrumentum spargere, nisi amara non potest, dicente Domino [l]: *Ex abundantia cordis os loquitur*. Et sunt species pestis huius, dum alij quidem nudè atq; irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autem quoddam simulatę verecundiæ fuco conceptam malitiam quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicq; quadam cũ grauitate & tarditate, vultu mœsto, dimissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tãto persuasibiliorem, quantò creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer, pro eo quòd diligo eum satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius: Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquam innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare nõ possum: dolens dico, reuera ita est. Et addidit: Grande damnum. Nam alias quidem in pluribus valet, cæterũ in hac parte (vt verum fateamur) excusari minime potest.

Detractio Charitatem impugnat & perimit.

Detractionis ingentia nocumenta.

K Psal. 13. b Ibidem.

l Luc. 6. g

Detractionis variæ species & modi.

5. His paucis aduersus malignissimum vitium commemoratis, reuertamur ad explanandi ordinem, & demonstremus qui sint hoc loco intelligendi *recti*. Non enim arbitror sentire quempiam rectæ intelligentiæ, secundũ corpus rectos dici eos qui sponsam diligunt. Propterea demonstranda nobis est spiritualis, id est, animi cordisue rectitudo. Spiritus est qui loquitur, spiritualibus spiritualia comparans. Ergo secundum animum non secundum terrenam & feculentam materiam Deus hominem rectum fecit. Ad imaginem quippe & similitudinem suam creauit illum [m]. Ipse vero quemadmodum psallis [n], *rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo*. Rectus itaque Deus rectum fecit hominem similem sibi, id est, sine iniquitate, sic ut non est iniquitas in eo. Porrò iniquitas cordis est, non carnis vitium, vt per hoc noueris in spirituali portione tui, & non in crassa luteaq; substantia Dei similitudinem cõseruandam fore, siue reparandam. Spiritus.n. est Deus, & eos qui volunt similes ei, vel perseuerare, vel fieri, oportet intrare ad cor, atq; in spiritu id negocij actitare; vbi reuelata facie speculãtes gloriam Dei, in eandem imaginem transformentur, de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

Rectitudo hominis qua in re consistit.

m Gen. 1. d & 9 b

n Psal. 91. c

6. Quanquam & corporis staturam dedit homini Deus rectam, forsitan vt ista corporea exterioris viliorisq; rectitudo figmenti hominem interiorem illum qui ad imaginem Dei factus est, spiritualis suæ seruandæ rectitudinis admoneret, & decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius quàm curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res est & fœda, luteũ vas quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos libere suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare respectus: spiritualem vero cœlestemque creaturam suos econtrario oculos, id est, internos sensus atque affectus, trahere in terram deorsum, & quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto tanquam vnam de suibus, amplexariq; stercora. Erubesce anima mea diuinam in pecorinam commutasse similitudinem. Erubesce volutari in cœno, quæ de cœlo es. Erubesce anima (ait corpus) in mei consideratione. Creata similis creanti recta, me quoque accepisti adiutorium simile tibi, vtiq; secundum lineamenta corporeæ rectitudinis. Quocunque te vertas, siue ad Deum sursum, siue ad me deorsum (nemo siquidem carnem suam vnquam odio habuit) vbique occurrit tibi species decoris tui, vbiq; pro statu tuæ dignitatis habes de magisterio sapientiæ familiarem admonitionem. Me ergo meam (quam tui gratia accepi) retinẽte & seruante prerogatiuam, tu quomodo non confunderis amisisse tuam? Cur suam in te conditor intuetur abolitam similitudinem, cum tuam in me tibi cõseruet, assidueq; repræsentet? Iam omne adiutorium quod tibi ex me debebatur, vertisti tibi in confusionem: abuteris obsequio meo, indignè humanum corpus inhabitas, brutus & bestialis spiritus.

Cur Deus hominem statura rectum condidit.

Rectitudo corporis arguit curuitatem animi.

7. Istiusmodi ergo curuæ animæ non possunt diligere sponsam, quoniam non sunt amicæ sponsi, cum sint mũdi. *Qui vult*, inquit [o], *amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur*. Ergo quærere & sapere quæ sunt super terram, curuitas animæ est: & è regione meditari ac desiderare quæ sursum sunt, rectitudo. Et hanc rectitudinem, vt sit perfecta in omnibus, inueniri necesse est sensu atque consensu. Illum vero rectum corde dixerim, qui & rectè in omnibus sentiat, & à recto quod senserit, in nullo dissentiat. Ecce de quibus dicitur ad sponsam: *Recti diligunt te*. Qui videlicet in omnibus & rectè & recto acquiescunt. Rectũ reuera te dixerim, si rectè in omnib. sentias, & factis non dissentias. Inuisibilis animi statum nunciet fides & actio. Rectũ iudica, si fide catholicum, & iustum opere probaueris. Si quò minus, curuum censere non dubites. Sic nempe habes: *Si rectè offers, & rectè non diuidis, peccasti*. Rectè quidem quodcunque horum offers, rectè autem ab altero ea non diuidis. Noli esse rectus oblator, & prauus diuisor. Quid diuidis actum à fide? Iniquè diuidis fidem perimẽs tuam. Nam fides sine operibus mortua est [p]. Munus mortuum offers Deo? Si enim quædam anima fidei ipsa deuotio est, quid fides quæ non operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deum munere fœtido? benè placas mæ fidei interfector? Quomodo hostia pacifica, vbi tam sæua discordia est? Non mirum si Cain insurrexit in fratrem [q], qui suam prius occiderat fidem. Quid miraris, ô Cain, si ad tua non respicit munera qui te despicit? Nec hoc mirum si non respicit ad te, qui ita diuisus es in te. Si manum deuotioni, quid animum das liuori? Non concilias Deum tibi, discors tecũ. Non placas, sed peccas: & nondum quidem impiè feriendo, sed tamen diuidendo non rectè. Etsi necdum fratricida, iam tamen fideicida teneris.

o Iaco. 4. b

Rectitudo animi est quærere cœlestia.

Rectus quis dicendus.

Fides sine operibus inanis.

p Iaco. 2. d.

q Gen. 4. b

Cain oblatio cur repudiata.

Nunquid rectus vel quando manum porrigis Deo, cuius cor in terram trahit liuor & fraternum odium? Quomodo rectus, cuius fides mortua, cuius opus mors, cuius nulla deuotio, amaritudo multa? Erat quidem in offerẽ-

te fides, sed non in fide dilectio. Recta oblatio, sed crudelis diuisio. Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christum? fac Christi opera, vt viuat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, probet actio. Non incuruet terrenum opus, quem fides cœlestium erigit. Qui te dicis in Christo manere, debes sicut ipse ambulauit, & tu ambulare. Quod si propriam gloriam quæris, florenti inuides, absenti detrahis, reponis lædenti te: hoc Christus non fecit. Confiteris te nosse Deum, factis autem negas? Non rectè planè, sed impiè linguam Christo, animam dedisti diabolo. Audi ergo quid dicat[r]: *Homo iste labiis me honorat, cor autem eius longè est à me.* Non es profecto rectus, qui tam non recte diuidis. Non potes attollere caput pressum diaboli iugo. Non te surrigere præuales, cui dominatur iniquitas. Iniquitates tuæ supergressæ sunt caput tuum, & sicut onus graue grauatæ sunt super te[f]. Iniquitas deniq; sedet super talentum plumbi[t]. Vides quòd non faciat hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione? Atqui sine dilectione est, non habet vnde diligat sponsam.

Fides operibus comprobanda.

r Isa. 29. a & Marc. 7. a

f Psal. 37. a

t Zach. 5. c

9. Sed non opera quamuis recta rectum cor efficere sufficiunt sine fide. Quis enim rectum dicat hominem non placentem Deo? Sine fide autem impossibile est placere Deo[u]. Qui non placet Deo, non potest illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo displicere non potest. Porro cui non placet Deus, nec sponsa eius. Quomodo ergo rectus qui nec Deum diligit, nec Ecclesiam Dei cui dicitur: *Recti diligunt te?* Si ergo nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem: nos qui in Christum credimus, fratres, rectas studeamus facere vias nostras & studia nostra. Leuemus corda cum manibus ad Deum, vt toti recti inueniamur, fidei nostræ rectitudinem rectis actibus comprobantes, dilectores sponsæ, dilecti à sponso Iesu Christo Domino nostro, qui est Deus benedictus in secula, Amen.

Opera sine fide non faciũt hominem rectum, aut gratum Deo

u Heb. 11. d

Sermo XXV.

De nigredine & formositate sponsæ, id est Ecclesiæ.

1. Ecce quod dixeram in sermone, quia æmulis lacessentibus sponsa respondere cogatur, quæ corpore quidem de numero adolescentularum esse videntur, animo autem longè sunt. Ait nempe[a]: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem.* Patet quod detraherent ei, nigredinem improperantes. Sed aduerte sponsæ patientiam ac benignitatem. Non modo enim non reddidit maledictum pro maledicto, sed insuper benedixit, *filias Hierusalem* vocans quæ magis pro sua nequitia filiæ Babylonis, vel filiæ Baal: aut si quod aliud nomen improperij occurrisset, appellari meruerant. Sanè didicerat à Propheta[b], imò ab ipsa vnctione quæ docet suauitatem, calamum quassatum non conterendum, & linum fumigans non extinguendum. Propterea non putauit amplius irritandas satis commotas per se, nec quicquam addendum stimulis inuidiæ qua torquebantur. Magis autem cum his qui oderunt pacem studuit esse pacifica, sciens se etiam insipientibus debitricem. Maluit ergo ipsas fauorabili demulcere vocabulo, quia curæ fuit ei infirmarum potius operam dare saluti, quàm propriæ vltioni.

a Cant. 1. b

b Esa. 42. a

Maledictis non referendam vicem.

2. Omnibus quidem optanda est ista perfectio, propriè autem optimorum forma est Prælatorum. Sciunt quippe boni fidelésque præpositi languentium sibi creditam animarum curam, non pompam. Cumque internum murmur cuiuspiam illatum querulæ vocis indicio deprehendunt; etsi in ipsos vsque ad conuitia & contumelias prorumpentis, medicos se & nõ dominos agnoscentes, parant confestim aduersus phrenesim animæ nõ vindictam, sed medicinam. Hæc igitur ratio cur sponsa *filias Hierusalem* dicat eas ipsas quas maleuolas sustinet atque maledicas, videlicet vt in blando sermone deliniat murmurantes, commotionem sedet, sanet liuorem. Scriptum est enim[c]: *Lingua pacifica compescit lites.* Alias verò filiæ reuera Hierusalem quodammodò sunt quæ huiusmodi sunt, nec falsò ita eas nominat sponsa. Siue enim propter sacramenta Ecclesiæ, quæ indifferenter quidem cum bonis suspiciunt; siue propter fidei æquè communem confessionem; siue ob fidelium corporalem saltem societatem, seu etiam propter spem futuræ salutis, à qua omnino non sunt quandiu hic viuunt vel tales desperandæ, quantumlibet viuant desperatæ; non incongruè filiæ Hierusalem nominantur.

Prælati boni nota est infirmorũ potius saluti quam propriæ vltioni consulere.

c Prou. 15. d

3. Videamus iam quid illud fuerit dicere: *Nigra sum, sed formosa.* Nullane in his verbis repugnantia est? Absit. Propter simplices dico, qui inter colorem & formam discernere non nouerunt, cum forma ad compositionem pertineat, nigredo color sit. Non omne denique quod nigrum est, continuò deforme est. Nigredo (verbi causa) in pupilla non dedecet. Et nigri quidam lapilli in ornamentis placent. Et nigri capilli candidis vultibus etiam decorem augent & gratiam. Sic tibi quoque facilè aduertere est in rebus innumeris. Quanquam sine numero sunt quæ in superficie quidem reperies decoloria; in compositione vero decora. Tali fortassis modo potest sponsa cum pulchritudine vtique compositionis, næuo non carere nigredinis, sed sanè in loco peregrinationis suæ. Alioquin erit cum eam sibi in patria exhibebit sponsus gloriæ gloriosam non habentem maculam, aut rugam aut aliquid huiusmodi. At verò nunc si diceret, quia nigredinem non haberet, seipsam seduceret, & veritas in ea non esset. Quamobrem ne mireris quia dixit: *Nigra sum*: & rursum nihilominus, quia *formosa* sit, gloriatur. Quomodo enim ne formosa cui dicitur: *Veni formosa mea?* Cui autem dicitur, *veni*, nondum peruenerat: ne forte quis putet hoc dictum, non quidem huic nigræ quæ adhuc laborat veniendo in via, sed beatæ illi quæ iam prorsus absque nigredine regnat in patria.

Non omnis nigredo deformis.

4. Sed audiamus vnde *nigram*, & vnde *formosam* se dixerit. An *nigram* quidem ob terram conuersationem quam prius habuit sub principe huius mundi, imaginem terrestris hominis adhuc portans: *formosam* vero de cœlestis similitudine quam postea commutauit ambulans iam in nouitate vitæ? Sed si hoc est; cur non magis de præterito, nigra fui, & non *nigra sum*, dicit? Si cui tamen placet hic sensus: id quod sequitur, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*[d]: sic oporteret intelligi, vt de veteri quidem conuersatione Cedar, de noua vero Salomonis se dixerit tabernaculum. Hoc enim esse pelles, quod tabernaculum, Propheta ostendit dicens[e]: *Repente vastata sunt tabernacula mea: subito pelles meæ.* Prius igitur *nigra* sicut vilissima tabernacula Cedar: postea *formosa* sicut pelles gloriosi regis.

Sponsa vnde nigra & vnde formosa.

d Cant. 1. b

e Hier. 4. e

5. Sed videamus quomodo ad statum potius vitæ potioris vtrumque respiciat. Si consideremus habitum exteriorem sanctorum, eum qui in facie est, quàm sit humilis vtique & abiectus, & quadam neglectus incuria: cum tamen identidem intus reuelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformentur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu: nonne vna quælibet talis anima merito nobis videbitur posse respondere exprobrantibus sibi nigredinem: *Nigra sum, sed formosa?* Vis tibi denique demonstrem animam & nigram pariter & formosam? *Epistolæ* (inquiunt) *graues sunt: sed præsentia corporis infirma, & sermo contemptibilis*[f]. Paulus hic erat. Ita ne Paulũ, ô filiæ Hierusalem, de præsentia corporis æstimatis, & tanquam decolorem deformemque contemnitis, quia cernitis homunculum afflictari in fame & siti, in frigore & nuditate, in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in mortibus frequenter[g]? Hæc sunt quæ denigrant Paulum. Pro huiusmodi Doctor gentium reputatur inglorius, ignobilis, niger, obscurus: tanquam denique peripsema huius mundi. Enimuero nonne ipse est qui rapitur in paradisum, qui vnum alterumque perambulans, vsque ad tertium sui puritate penetrat cœlum? O verè pulcherrima anima, quam etsi infirmum inhabitantem corpusculum, pulchritudo cœlestis admittere non despexit: angelica sublimitas non reiecit, charitas diuina non repulit: hanc vos dicitis nigram? Nigra est, sed formosa, filiæ Hierusalem. Nigra vestro, formosa diuino angeli-

Nigredo & formositas quomodo etiam in sanctis & piis locum habeat.

f 2. Cor. 10. c

g 2. Cor. 11. f

Sancti foris viles & de-

formes, intus formosi & preciosi

cóque iudicio. Et si nigra est, forinsecus est. Sibi autem pro minimo est, vt à vobis iudicetur, aut ab his qui secũdum faciem iudicant. Homo siquidem videt in facie, Deus autẽ intuetur cor [h]. Propterea etsi nigra foris, sed intus formosa, vt ei placeat cui se probauit. Non enim vobis, quibus si adhuc placeret, Christi seruus non esset. Felix nigredo, quę mentis candorem parit, lumen scientiæ, conscientiæ puritatem.

h 1. Reg. 16. b

6. Audi denique quid per Prophetam Deus promittat, istiusmodi nigris quos aut humilitas pœnitentiæ, aut charitatis zelus, tanquam solis æstu decolorasse videtur. *Si fuerint*, ait [i], *peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Non planè contemnenda in sanctis ista nigredo extera, quæ candorem operatur internum, & sedẽ proinde præparat sapientiæ. Candor est enim vitæ æternæ sapientia, vt Sapiens diffinit [k]: & candidam oportet esse animam, in qua ipsa sedem elegerit. Quod si anima iusti sedes est sapientiæ, haud dubie dixerim animam iusti esse candidam: & fortassis iustitia ipsa candor est. Iustus autem erat Paulus, cui reposita fuerat corona iustitiæ [l]. Candida proinde Pauli anima erat, & sapientia sedebat in ea, ita vt sapientiam loqueretur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi huius agnouit. Porrò hunc in eo sapientiæ iustitiæque candorem nigredo illa exterior de præsentia corporis infirma, de laboribus plurimis, de ieiuniis ac vigiliis multis, aut operabatur, aut promerebatur. Idcoque & quod nigrum est Pauli, speciosius est omni ornatu extrinseco, omni etiam regio cultu. Non comparabitur ei quantalibet pulchritudo carnis, non cutis vtique nitida & arsura, non facies colorata vicina putredini, non vestis preciosa obnoxia vetustati, non auri species, splendorue gemmarum, seu quæque talia, quæ omnia sunt ad corruptionem.

i Esa. 1. c

k Sap. 7. d

l 2. Tim. 4. b

S. Pauli pulcritudo.

7. Merito proinde omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumpitur, omni se diligentia prębet, & occupat excolendo ac decorando interiori illi qui ad imaginẽ Dei est, & renouatur de die in diẽ. Certi sunt enim Deo non posse esse quicquam acceptius imagine sua, si proprio fuerit restituta decori. Propterea & omnis gloria eorum intus non foris est, hoc est non in flore fœni, aut in ore vulgi, sed in Domino. Vnde & dicunt [m]: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*: quòd conscientiæ solus sit arbiter Deus: cui soli placere desiderant: & cui placere, sola vera & summa gloria est. Non mediocris planè gloria illa quæ intus est, in qua gloriari dignatur & Dominus gloriæ, dicente Dauid [n]: *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus.* Et tutior sua cuique gloria, dum habet eam in semetipso, & non in altero. At non in solo fortassis candore interno, sed in exteriori quoque nigredine gloriandum, ne quid omnino sanctis depereat, sed omnia cooperentur in bonum. Non solum igitur in spe, sed & gloriari in tribulationibus [o]. *Libenter*, ait, *gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Optanda infirmitas quæ Christi virtute compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed & destitui ac deficere penitus à memetipso, vt Domini virtutum virtute stabiliar? *Nam virtus in infirmitate perficitur* [p]. Denique ait: *Quando infirmor, tunc fortis sum & potens.*

Cura sanctorum præcipua circa animam, corpore neglecto

m 2. Cor. 1. c

n Psal. 44. c

Sanctorum gloria in bona conscientia.

o 2. Cor. 12. c

p Ibidem.

8. Quod cum ita sit, pulchre sponsa conuertit sibi ad gloriam, quod ei pro opprobrio ab æmulis intorquetur, non modò *formosam*, sed & *nigram* esse se glorians. Non enim erubescit nigredinem, quam nouit præcessisse & in sponso: cui simulari quantæ etiam gloriæ est? Nil sibi gloriosius proinde putat quam Christi portare opprobrium. Vnde vox illa prorsus exultationis & salutis: *Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Iesu Christi* [q]. Gratia ignominia crucis ei, qui crucifixo ingratus non est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad sanctum Esaiam, & describet tibi qualem in spiritu illum viderit. Quem namque alium dicit [r] *virum doloris, & scientem infirmitatem*, & quia *non erat ei species neque decor?* Et addidit [s]: *Nos putauimus eum tanquam leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus.* Ecce vnde niger. Iunge & illud sancti Dauid [t]: *Speciosus forma præ filiis hominum*, & habes totum in sponso, quod sponsa de se hoc in loco testata est.

q Gal. 6. d

Nihil gloriosius Christiano, quam in Cruce portãda conformari Christo.

r Esa. 53. a

s Ibidem.

t Psal. 44. a

Num tibi rectè & ipse videtur secundum ea quæ dicta sunt æmulis posse respondere Iudæis, niger sum, sed formosus, filij Hierusalem? *Niger* planè, cui non erat species neque decor. *Niger*, quia vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis [u]. Denique seipsum fecit peccatum [x], & nigrum dicere vetetur? Intuere sanè pannis sordidum, plagis liuidum, illitum sputis, pallidum morte, & nigrum vel tunc profecto fatebere. Percunctare etiam Apostolos eundem ipsum qualem in monte perspexerint, aut certe Angelos in qualem prospicere concupiscant, & nihilominus formosum mirabere. Ergo formosus in se, niger propter te. Quam formosum & in mea forma te agnosco Domine Iesu, non ob diuina tantum quibus effulges miracula, sed & propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Beatus qui te in his hominem inter homines conuersantem diligenter obseruans seipsum præbet pro viribus imitatorem tui. Hoc beatitudinis munus formosa tua primitias suæ dotis accepit, nec quod formosum est tui imitari pigra, nec quod nigrum sustinere confusa. Vnde & dicebat: *Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem.* Et addidit similitudinem, *sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* At istud obscurum est, nec attingendum omnino fatigatis. Habetis tempus ad pulsandum. Si non dissimulatis aderit qui reuelat mysteria: nec cunctabitur aperire, qui & ad pulsandum inuitat. Ipse est enim qui aperit, & nemo claudit [y]: sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est benedictus in secula seculorum, Amen. 9.

u Psal. 21. b

Spõsus, id est, Christus, quomodo niger & formosus.

x 2. Cor. 5. d

y Apoc. 3. b

Sermo XXVI.

In quo beatus Bernardus obitum Fratris sui Gerardi in Claraualle Monachi pathetice deplorat, & vim sui erga ipsum amoris, graphicè depingit. Vide Chronol. An. 1138.

Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Hinc incipiendum, quia hic desiit sermo superior. Hoc expectatis audire quid sit, & qualiter ei quod proximo tractatum est capitulo coaptetur; quia similitudo est. Potest enim hoc ita subiunctum fuisse, vt vtraque pars similitudinis ad id solum respondeat, quod ibi præcesserat, *nigra sum*. Potest & ita, vt duobus illis duo ista, id est singula singulis referantur. Ille sensus simplicior, iste obscurior est. Sed tentemus vtrumque: & prius quidem hunc qui difficilior apparet. Non autem in duobus primis, sed in duobus duntaxat extremis difficultas est. Nam *Cedar* quidem (quod interpretatur tenebræ) apertè satis cum nigredine conuenire videtur: sed *pelles Salomonis* cum formositate non ita. Porro tabernacula in eandem nihilominus concurrere conuenientiam quis non videat? Quid enim tabernacula, nisi nostra sunt corpora in quibus peregrinamur? Nec enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus [a]. Sed & militamus in eis tanquam in tabernaculis; prorsus violenti ad regnum. Denique militia est vita hominis super terram [b]. Et quandiu militamus in hoc corpore, peregrinamur à Domino, id est à luce. Nam Dominus lux est: & inquantum quisque cum eo non est, intantum in tenebris est, hoc est in Cedar. Flebilem proinde vocem illam agnoscat suam [c]. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea.* Est ergo hoc habitaculum nostri corporis non ciuis mansio, aut domus indigenæ, sed aut tabernaculum militantis, aut stabulum viatoris. Est, inquam, hoc corpus tabernaculum, & tabernaculum Cedar, quod nimirum animam quasi obiectu sui, incircumscripti luminis interim nunc fũdat aspectu: nec sinit omnino videre illud, nisi per speculum quidem & in ænigmate, non autem facie ad faciem [d]. 1.

Cant. 1. b

v. Notas in hunc serm.

a Heb. 13. c

b Iob 7. a

Corpus nostrum tabernaculum tenebrosum.

c Psal. 119. a

d 1. Cor. 13. d

Vides ne vnde Ecclesiæ nigredo, vnde pulcherrimis

Nigredo Ecclesiæ vnde.

A quoque animabus nonnulla rubigo inhæserit? De tabernaculo profecto Cedar; de exercitio laboriosæ militiæ; de diuturnitate miseri incolatus; de angustiis ærumnosi exilij: de corpore denique fragili & graui: quia *corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*[e]. Propterea & cupiunt dissolui, vt corpore leuatæ, Christi auolent in amplexus. Vnde & gemens vna de miseris aiebat[f]: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Scit nimirum quæ huiusmodi est, quod non possit in tabernaculo Cedar carere ad purum macula aut ruga, non quantulacunque nigredine, & cupit exire vt se possit exuere. Et hæc ratio cur sponsa nigram se dixerit *sicut tabernacula Cedar.*

e Sapien. 9. d
f Rom. 7. d
Cur pii optēt mori.

3. Sed enim quomodo formosa sicut pelles Salomonis? Ac nescio quid sublime ac sacrum sentio in his pellibus inuolutum, quod minimè ausim omnino contingere, nisi ad nutum sanè ipsius qui reposuit & signauit. Legi nimirum[g]: *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Supersedeo igitur & differo. Vobis interim curæ erit B solito impetrare fauorē vestris precibus: vt eò alacriores quo fidentiores redeamus ad id quod attentioribus eget animis. Et fortassis inueniet pius pulsator quod temerarius scrutator non posset: quanquam & mœror finem imperat, & calamitas quam patior.

g Prou. 25. d

4. Quousque enim dissimulo, & ignis quem intra meipsum abscondo, triste pectus adurit, interiora depascitur? Clausus latius serpit, sæuit acrius. Quid mihi & cantico huic qui in amaritudine sum? Vis doloris abducit intentionem, & indignatio Domini ebibit spiritum meum. Subtracto siquidem illo per quem mea in Domino studia vtcunque libera esse solebant, simul & cor meum dereliquit me. Sed feci vim animo, ac dissimulaui vsque huc, ne affectus fidē vincere videretur. Denique plorantibus aliis, ego (vt aduertere potuisti) siccis oculis secutus sum inuisum funus, siccis oculis steti ad tumulum, quousque cuncta peracta sunt exequiarum solemnia. Indutus sacerdotalibus, solitas in eum orationes proprio ore compleui, terram meis manibus ex more ieci super dilecti corpus, terram mox futurum. Qui me intuebantur flebant, & mirabantur, quod non flerem ipse: cum non illum quidem, sed me potius qui illum amisissem, omnes miserarentur. Cuius enim vel ferreum pectus super me ibi non moueretur, quem videret Gerardo superstitem? Commune damnum: sed præ meo non reputabatur infortunio. At ego quibus poteram viribus fidei reluctabar affectui, nitens vel inuitus non moueri frustra addictione naturæ, vniuersitatis debito, conditionis vsu, potentis iussu, iudicio iusti, flagello terribilis, Domini voluntate. Pro huiusmodi semper extunc & deinceps exegi à memetipso non indulgere multo fletui, multum tamen turbatus & mœstus. Nec potui imperare tristitiæ, qui potui lachrymę, sed vt scriptum est: *Turbatus sum, & non sum locutus*[h]. At suppressus dolor altius introrsum radicauit, eo (vt sentio) acerbior factus, quo non est exire permissus. Fateor victus sum. Exeat necesse est foras quod intus patior. Exeat sanè ad oculos filiorum, qui scientes incommodum, planctum humanum æstiment, dulcius consolentur. Scitis, ô filij quam iustus sit dolor meus, quam dolenda plaga mea. Cernitis nempe quam fidus comes deseruit me in via hac qua ambulabam, quam vigil ad curam, quam non segnis ad opus, quam suauis ad mores. Quis ita mihi pernecessarius? cui æquè dilectus ego? Frater erat genere, sed religione germanior. Dolete quæso, vicem meam vos, quibus hæc nota sunt. Infirmus corpore eram, & ille portabat me. Pusillus corde eram, & confortabat me. Piger & negligens, & excitabat me. Improuidus & obliuiosus, & commonebat me. Quo mihi auulsus es? quo mihi raptus è manibus homo vnanimis, homo secundum cor meum?

B. Bernardus funus Fratris sui siccis oculis prosequutus.
Vide cōstantiam B. Viri.
En quæ valeant ad coercendū nimiū ex carorū obitu mœrorem.
h Psal. 76. a
Quam iustus dolor Bern. ex obitu fratris.

5. Amauimus nos in vita: quomodo in morte sumus separati? Amarissima separatio, & quam non posset omninò efficere nisi mors. Quando enim me viuus viuum desereres? Omninò opus mortis, horrendum diuortium. Quis .n. tam suaui vinculo mutui nostri non pepercisset amoris, nisi totius suauitatis inimica mors? Benè mors, quæ vnum rapiēdo, duos furiosa peremit. An non mors etiam mihi? Immò plus mihi, cui vtique omni morte infelicior vita seruata est. Viuo vt viuēs moriar, & hoc dixerim vitam? Quam mitius me priuares, ô austera mors vitæ vsu quam fructu. Nam vita sine fructu, grauior mors. Denique duplex malum ligno paratur infructuoso, securis & ignis[i]. Ergo meis laboribus inuidens, elongasti à me amicū & proximum, per cuius maximè studiū erant (si quando erant) fructuosi. Satius proinde mihi fuisset periclitari vita, quàm tua, Gerarde, præsentiā, qui meorū in Domino studiorum eras sollicitus incitator, fidelis adiutor, cautus examinator. Cur quæso aut amauimus aut amisimus nos? Dura conditio, sed mea miseranda fortuna, non & illius. Nam tu, chare frater, si charos amisisti, chariores vtique recepisti. Me verò quænā iam miserum consolatio manet post te vnicū solatiū meum? Placita fuit pariter vtrique societas corporum pro morum concordia: sed solum me diuisio vulnerauit. Commune quod libuit: quod triste & lugubre, meum: in me transierunt iræ, in me confirmatus furor est. Erat ambobus alterutrum grata præsentia, dulce consortiū, suaue colloquium: sed tantas vtriusque delicias ego perdidi, tu mutasti. Et quidē immutatis illis retributio multa. Quanto fœnore gaudiorum, ac benedictionum cumulo cares hodie nobis, frater charissime: tanto habes certè pro me tantillo repositam tibi Christi præsentiam. Nec dispendium sentis absentiæ à nobis tuæ Angelorum admixtus choris. Non est igitur quod causeris tu de nostra quasi subtracta tibi præsentia, cui affatim sui suorumque copiam Dominus maiestatis indulsit.

Mutuus amor fratrum.
Separatio durior morte.
i Matt. 3. c
Mors beatis non iactura sed lucrum.

6. At ego pro te quid? quam vellem scire quidnam sentias nunc de me illo vnico tuo, mediis nutante curis & pœnis, destituto te baculo imbecillitatis meæ: si tamen licet adhuc cogitare de miseris ingresso abyssum luminis, atque illo pelago æternæ felicitatis absorpto: fortè enim etsi nosti nos secundum carnem, sed nunc iam non nosti, & quoniam introisti in potentias Domini, memoraris iustitiæ eius solius, immemor nostri. Cæterum qui adhæret Deo, vnus spiritus est[k], & in diuinum quendam C totus immutatur affectum: nec potest iam sentire aut sapere nisi Deum, & quod sentit & sapit Deus, plenus Deo: Deus autem charitas est, & quantò quis coniunctior Deo, tanto plenior charitate. Porrò impassibilis est Deus, sed non incompassibilis, cui proprium est misereri semper & parcere. Ergo & te necesse est misericordem esse, qui inhæres misericordi, quamuis iam minimè miser sis: & qui non pateris, cōpateris tamen, affectus proinde tuus non est imminutus sed immutatus, nec quoniam Deum induisti, nostri cura te exuisti: & ipsi enim cura est de nobis[l]. Quod infirmum est abiecisti, sed non quod pium. Charitas denique nunquam excidit[m]: Non obliuisceris me in finem. Videor mihi quasi audire fratrem meum dicentem: Nunquid mater obliuisci poterit filij vteri sui[n]? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Non expedit prorsus. Scis vbi versor, vbi iaceam, vbi reliqueris me. Non est qui porrigat manum. Ad omne quod emerserit, respicio ad Gerardum vt consueueram, & non est. Heu tunc ingemisco miser, sicut homo sine adiutorio. Quem cōsulam in ambiguis, cui in aduersis fidam, quis portabit onera, quis pericula D propulsabit? Nonne vbique gressus meos Gerardi oculi anteibant? Nonne tuum Gerarde pectus curæ meæ notius quam meum ipsius habebant, familiarius incursabant, acrius vrgebant? Nonne in lingua tua illa placabili & potenti meā à sermonibus seculi frequentissimè vendicabas, & amico reddebas silentio? Dominus dederat illi linguam eruditam, vt sciret quando deberet proferre sermonem.

K 1. Cor. 6. d
Beati in cœlo pro nobis soliciti.
l 1. Pet. 5 a
m 1. Cor. 13 B
n Isa. 49. d

7. Ita denique in prudentia responsorum suorum, & in gratia data sibi desuper, & domesticis satisfaciebat & exteris, vt penè me nemo requireret cui prior fortè Gerardus occurrisset. Occurrebat autem aduentantibus, opponens se, ne subito meum ocium incursarent. Si quibus sanè per se satisfacere non quibat, hos perduce-

Gerardi prudentia, & in officiis ac negotiis industria.

bat ad me, cæteros emittebat. O virum industrium, ô amicum fidelem! & amico gerebat morem, & officiis charitatis non deerat. Quis vacua ab eo recessit manu? Si diues, consilium: si pauper, subsidium reportabat. Nec quærebat quæ sua sunt, qui se mediis ingerebat curis, vt egô vacarem. Sperabat enim (sicut erat humillimus) maiorem de nostra quiete fructum, quam si vacaret ipse. Interdum tamen postulabat absolui, & alteri cedere quasi qui melius prouideret. Sed vbi ille inueiretur? Nec petulanti aliquo (vt assolet) in eo officij detinebatur affectu, sed solo intuitu charitatis. Siquidem plus omnibus laborabat, & minus omnibus accipiebat, ita vt sæpe cum aliis necessaria ministraret, egeret ipse in pluribus, verbi causa cibo aut veste.

8. Denique cum se sentiret decessui propinquare: Deus, inquit, tu scis quod quantum in me fuit, semper optaui quietem, mihi intendere, tibi vacare. Sed implicitum tenuit timor tuus, voluntas fratrum, & studium obediendi, super omnia Abbatis pariter & Fratris germana dilectio. Ita est. Gratias tibi, Frater, de omni fructu meorum, si quis est in Domino studiorum. Tibi debeo si profeci, si profui. Tu intricabaris, & ego tuo beneficio feriatus sedebam mihi, aut certe diuinis obsequiis sanctius occupabar, aut doctrinæ filiorum vtilius intendebam. Cur enim securus intus non essem, cum te scirem agentem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorũ, pectus meum, & linguam meam? Et quidem indefessa manus, oculus simplex, pectus consilij, lingua loquens iudicium, sicut scriptum est [o]: *Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.*

Bern. Fratri suo profectus studiorum & laborum suorum adscribit.

Nam cõmissis illi negotiis ipse otio sanctô fruebatur.

o Psal. 39. f

9. Sed quid dixi foris agentem illum, quasi interna Gerardus nesciret, ac spiritualium expers esset donorum? Norunt qui illum norunt spirituales, quam verba eius spiritum redolerent. Norunt contubernales quam mores eius & studia non carnem saperent, sed feruerent spiritu. Quis illo rigidior in custodia disciplinæ, quis in castigando corpus suum districtior, suspẽsior vel sublimior in contemplando, subtilior in disserendo? Quotiens cũ eo disserens ea didici quę nesciebam, & qui docturus adueneram doctus magis abscessi? Nec mirum de me, cum magni sapiẽtes viri idipsum nihilominus ex illo sibi accidisse testentur. Non cognouit literaturam, sed habuit literarum inuentorem sensum, habuit & illuminantem spiritum.

Gerardus etiã internorũ ac spiritualium minimè incurius.

10. Nec in maximis tantum, sed & in minimis maximus erat. Quid (verbi causa) in ędificiis, in agris, hortis, aquis, cunctis denique artibus seu operibus rusticorum, quid, inquam, vel in hoc rerum genere Gerardi subterfugit peritiam? Cæmentariis, fabris, agricolis, hortulanis, sutoribus, atque textoribus facilè magister erat. Cumque omnium iudicio omnibus esset sapientior, solis in suis oculis non erat sapiens. Vtinam multos etsi minus sapientes, non plus tangeret illa maledictio [p]: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris.* Scientibus ista loquor, & adhuc plura his de illo, & maiora compertis. Parco tamen, quia caro mea, & frater est, hoc tamen securus addo, mihi vtilis in omnibus & præ omnibus fuit. Vtilis in paruis & magnis, in priuatis & publicis, foris & intus.

Rerum œconomicarum quam gnarus.

p Esa. 55. c

11. Merito ex eo pendebam totus, qui mihi totum erat. Solum penè reliquerat mihi prouisoris honorem & nomen. Nam opus ipse faciebat: Ego vocitabar Abbas, sed ille præerat in sollicitudine. Merito requieuit in illo spiritus meus, per quẽ licebat delectari in Domino in omnibus, prædicare liberius, orare securius. Per te, inquam, mihi, frater mi, mens sobria, & grata quies, sermo efficacior, pinguior oratio, frequentior lectio, & feruentior affectus. Heu sublatus es, & hęc omnia simul. Tecum omnes pariter abiere deliciæ & lætitiæ meæ. Iam curæ irruunt, iam molestiæ hinc inde pulsant, & angustiæ vndique solum me repererunt, solæ mihi te abeunte remanserunt, solus sub sarcina gemo. Aut ponere aut opprimi necesse est, quia tu tuos humeros subduxisti. Quis mihi tribuat cito mori post te? Nam pro te nolim, nec te tua fraudare gloria. Porrò superuiuere tibi, labor & dolor. Viuam quoad viuam in amaritudine, viuam in mœrore: & hæc sit mihi consolatio, vt mœrendo affligar. Non parcam, & iuuabo manum Domini. Etenim manus Domini tetigit me. Me inquam tetigit & percussit, non illũ, quem vocauit ad requiem. Me occidit, cum succidit illum. Nunquid enim occisum quis dixerit quem plantauit in vita? At quod illi vitæ ianua fuit, mihi planè est mors: meque illa morte mortuum dixerim, non hunc qui obdormiuit in Domino.

Deplorat iacturam suam, & velut amissam manum dexteram per fratris decessum.

Exite exite lachrymæ iampridiem cupientes: exite, quia is qui vobis meatum obstruxerat, commeauit. Aperiantur cataractæ miseri capitis, & erumpant fontes aquarum, si forte sufficiant sordes diluere culparum quibus iram merui. Cum consolatus fuerit super me Dominus, tunc fortassis & ego merear consolari, si tamen non pepercero à mœrore. Nam qui lugent, ipsi consolabuntur [q]. Propterea condescendat mihi omnis sanctus, & in spiritu lenitatis qui spiritualis est, sustineat lamentantẽ. Luctus meus humano, quæso, pensetur affectu, non vsu. Videmus nempè mortuos quotidie plangere mortuos suos, fletum multum, & fructum nullum. Non culpamus affectum nisi cum excedit modum, sed causam. Ille nimirum naturæ, & eius turbatio pœna peccati: hæc vanitas & peccatum. Etenim ibi sola (nisi fallor) plorantur damna gloriæ carnis, vitæ præsentis incommoda. Et plorandi qui ita plorant. Nunquid ego sic? Similis mihi affectus, sed altera causa, dissimilisq; intentio. Nulla mihi sanè querela de omnibus quæ sunt mundi. In his profecto quæ sunt Dei ademptum doleo fidele auxilium salutare consilium. Gerardum lugeo, Gerardus est in causa, frater carne, proximus spiritu, socius proposito. 12.

q Matt. 5. a

Plorandi qui temerè mortuos plorant.

Adhæsit anima mea animæ illius: & vnam fecit de duabus non cõsanguinitas, sed vnanimitas. Carnis quidem necessitudo non defuit: sed plus iunxit societas spiritus, consensus animorum, morum conformitas. Cum ergo essemus cor vnum & anima vna, hanc meam pariter atque ipsius animam pertransiuit gladius, & scindens mediam partem locauit in cœlo, partem in cœno deseruit. Ego ego illa portio misera in luto iacens, truncata parte sui, & parte potiori: & dicitur mihi ne fleueris? Auulsa sunt viscera mea à me, & dicitur mihi, ne senseris? Sentio, sentio vel inuitus, quia nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est: sentio prorsus & doleo, & dolor meus in conspectu meo semper. Non sanè nos poterit duritiæ & insensibilitatis arguere ille qui verberat, quomodo illos de quibus ait [r]: *Percussi eos, & non doluerunt.* Affectum meum confessus sum, & non negaui. Carnalem quis dixerit, ego humanum non nego, sicut nec me hominem. Si ne hoc sufficit, nec carnalem negauerim. Nam & ego carnalis sum, venũdatus sub peccato, addictus morti, pœnis & ærumnis obnoxius. Non sum fateor insensibilis ad pœnas, mortem horreo meam & meorum. Meus Gerardus erat, meus planè. An non meus, qui frater sanguine fuit professione filius, sollicitudine pater, consors spiritu, intimus affectu? Is recessit à me; sentio, læsus sum; & grauiter. 13.

Vis mutui amoris inter Bern. & Gerardum.

r Ierem. 5. a

Bern. stoicæ apathiæ expers.

Ignoscite filij: immo si filij, vicem dolete paternam. Miseremini mei, misereminì mei, saltem vos amici mei, qui certè consideratis quam grauia pro peccatis recepi de manu Domini. In virga indignationis suæ percussit me, dignè pro meritis, durè pro viribus. An leue quis dixerit viuere me absque Gerardo, nisi qui ignorat quid mihi cum Gerardo? Nec tamen contradico sermonibus sancti. Nec reprehendo iudicium quo recepit quisq; quo dignus est, ille coronam quam meruit, ego quam debui pœnam. Nunquid quia sentio pœnam, reprehendo sententiam? Humanum est illud, hoc impium. Humanum, inquam, & necesse affici erga charos, siue delectabiliter cum pręsto sunt, siue cum absunt molestè. Non erit ociosa socialis conuersatio, præsertim inter amicos: & quid effecerit mutuus amor in sibi pręsentibus, horror indicat separationis, & dolor de inuicem in separatis. Doleo super te, Gerarde charissime, non quia dolẽdus, sed quia ablatus. Et ideò fortassis dolendum mihi potius super 14.

Fratris mortẽ suam reputat pœnam, non tamen culpans Dei sententiam.

me, qui bibo calicem amaritudinis. Et solus dolendus, quia solus bibo. Non enim & tu. Solus ego patior quod solent pariter pati qui se diligunt cum se amittunt. Vtinam non te amiserim, sed præmiserim, vtinam vel tardè aliquando sequar te quocunque ieris.

15. Non enim dubium quin ad illos ieris quos circa medium extremæ noctis tuæ inuitabas ad laudem, cum in vultu & voce exultationis subito erupisti in illud Dauidicum, stupentibus qui assistebant [f]: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis.* Iam tibi, frater mi, nocte adhuc media diescebat, nox sicut dies illuminabatur. Prorsus illa nox illuminatio tua in deliciis tuis. Accitus sum ego ad id miraculi, videre exultantem in morte hominem, & insultantem morti. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Iam non stimulus, sed iubilus. Iam cantando moritur homo, & moriendo cantat. Vsurparis ad lætitiam mater mœroris, vsurparis ad gloriam gloriæ inimica, vsurparis ad introitum regni porta inferi, & fouea perditionis ad inuentionem salutis: idque ab homine peccatore. Iustè nimirum, quia tu inique in hominem innocétem & iustum potestatem temeraria vsurpasti. Mortua es, ô mors, & perforata hamo quem incauta glutiisti, cui⁹ illa vox est in Propheta [t]: *O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne.* Illo, inquam, hamo perforata, transeuntibus per medium tui fidelibus latum lętumque exitum pandis ad vitam. Gerardus te non formidat larualis effigies. Gerardus per medias fauces tuas trásit ad patriam, non modo securus, sed & lætabundus & laudans. Cum ergo superuenissem, & extrema iam psalmi me audiente clara voce complesset, suspiciens in cœlum ait [u]: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Et repetens eundem sermonem, ac frequenter ingeminans *Pater, Pater,* conuersus ad me, exhilarata quidem facie, quanta, inquit, dignatio Dei, patrem hominum esse: quanta hominum gloria, Dei filios esse & hæredes? Nam si filii, & hæredes. Sic cantabat quem nos lugemus, in quo & meũ fateor luctum penè in cantum conuertit, dum intenius gloriæ eius, propriæ fere miseriæ obliuiscor.

f Psal. 48. a

Gerardus exultabundus moritur.

t Osee 13. d

u Psal. 30. b

Extrema verba morientis.

16. Sed reuocat me ad me pungens dolor, facileque à sereno illo intuitu tanquam à leui excitat somno perstringens anxietas. Plangam igitur, sed super me, quia super illum iam vetat ratio. Puto enim si opportunitas daretur, modo diceret nobis: Noli flere super me, sed super vosipsos flete. Planxit merito Dauid super parricida filio [x], cui perpetuo sciret obstructum exitum de ventre mortis mole criminis. Merito super Saul & super Ionatham [y]: quibus æquè absorptis semel, emersio iam non separabatur. Et quidem resurgent, sed non ad vitam. Immo ad vitam, ne viui in morte infœlicius moriantur. Quanquam de Ionatha possit non immeritò hærere sententia. At mihi etsi non ista suppetit plangendi ratio, non tamen nulla. Plango primum super mea ipsius plaga, atque huius iactura domus. Plango deinde super pauperum necessitatibus, quorum Gerardus pater erat. Plango certè & super vniuerso statu nostri ordinis, nostræ professionis, qui de tuo Gerarde zelo, consilio & exemplo robur non mediocre capiebat. Plango postremo etsi non super te, propter te tamen. Hinc prorsus, hinc afficior grauiter, quia vehementer amo. Et nemo mihi molestus sit, dicens non debere sic affici: cum benignus Samuel super reprobo rege [z], & pius Dauid super parricida filio satisfecerint affectioni, & non ad iniuriam fidei, non in superni suggillationem iudicii. *Absalon fili mi* (ait sanctus Dauid) *fili mi Absalon* [a]: & ecce plusquam Absalon hic. Saluator quoque videns ciuitatem Hierusalem, & præuidens ruituram, fleuit super eam [b]. Et ego propriã & quę in præsenti est desolationem non sentiam? Plagam meam recentem, & grauem non doleam? Ille fleuit compatiendo; & ego patiendo non audeam? Et certè ad tumulum Lazari, nec flentes arguit, nec à fletu prohibuit, insuper & fleuit cum flentibus. *Et lachrymatus est,* inquit [c], *Iesus.* Fuerunt lachrymæ illæ testes profectò naturæ, non indices diffidentiæ. Denique & prodiit mox ad vocem eius qui erat mortuus; ne continuo putes fidei præiudicium dolentis affectum.

x 2. Reg. 19. a

y 2. Reg. 1. e

Planctus Bernardi rationabilis.

z 1. Reg. 16. a

a 2. Reg. 18. g

b Luc. 19. f

Exemplis luctũ fletumq; suum tuetur.

c Ioan. 11. e

Sic nec fletus vtique noster infidelitatis est signum, sed conditionis indicium. Nec quia percussus ploro, arguo ferientem, sed prouoco pietatem, seueritatem flectere satago. Vnde & verba mea dolore sunt plena, non tamen & murmure. Nunquid non plenum iustitiæ protuli, quòd vnius sententiæ complemento & punitus est qui debuit; & coronatus qui meruit? Et adhuc dico. Bene vtrunq; fecit dulcis & rectus Dominus. Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi Domine. Cantet tibi misericordia quam fecisti cum seruo tuo Gerardo, cantet & iudicium quod nos portamus. In altero bonus, in altero iustus laudaberis. An solius laus bonitatis? Est & iustitiæ: Iustus es domine, & rectum iudicium tuum [d]: Gerardum tu dedisti, Gerardum tu abstulisti: & si dolemus ablatum, non tamen obliuiscimur quod datus fuit, & gratias agimus quod habere illum meruimus, quo carere intantum non volumus, in quantum non expedit. 17.

d Psal. 118. t

Recordor Domine pacti mei, & miserationis tuæ, vt magis iustificeris in sermonibus tuis; & vincas cum iudicaris. Cum pro causa Ecclesię anno prãterito Viterbii essemus, ægrotauit ille, & inualescéte languore cum iam proxima videretur vocatio, ego ægerrimè ferens comitem peregrinationis, & illum comitem in terra relinquere aliena, nec resignare his qui mihi eum commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde; conuersus ad orationem cum fletu & gemitu; Expecta, inquam, Domine vsque ad reditum. Restitutũ amicis tolle iam eum si vis, & non causabor. Exaudisti me Deus, conualuit, opus perfecimus quod iniunxeras, rediuimus cum exultatione reportantes manipulos pacis. Porrò ego oblitus penè sum meæ conuentionis, sed non tu. Pudet singultuum horum qui præuaricationis meæ arguunt. Quid plura? Repetiisti commendatum, recipisti tuum. Finem verborum indicunt lachrymæ, tu illis Domine finem modumque indixeris. 18.

Bernard. Fratri in peregrinatione de vita periclitanti inducias obtinuit.

SERMO XXVII.

De ornatu sponsæ, & qualiter anima sancta cœlum dicatur.

QVia debitis humanitatis officiis amicum reuertentem in patriam prosecuti sumus, redeo, Fratres, ad propositum ædificandi quod intermiseram. Incongruum namque est diu flere lætantem, & sedenti ad epulas, lachrymas multas ingerere, importunum. Sed & si nostras defleamus ærumnas, ne id quidem oportet nimis, ne non tam amasse illum, quam nostra quæsisse de illo commoda videamur. Temperet sanè dilecti gaudium mœstitiam desolatorum, & tolerabilius fiat nobis quod nobiscum non est, quia cum Deo est. Fretus ergo orationibus vestris volo in lucem, si possum prodere quicquid illud est, quod operium illis pellibus sentio, quæ in exemplum decoris sponsæ productæ sunt: hoc (si recolitis) tactum fuit, sed indiscussum remansit: porrò discussum & declaratum quomodò nigra sit sicut tabernacula Cedar: Quomodò ergo *sicut pelles Salomonis formosa*, quasi Salomon in omni gloria sua quicquam habuerit condignum decore sponsæ, & gloria ornatus eius: Et quidem si non ad decorem sponsæ, sed ad nigredinem potius nescio quas *pelles* istas, sicut & *tabernacula Cedar* respicere diceremus, fortassis competeret, nec deesset vnde id congruere mõstraremus, sicut & monstrabimus. At verò si sponsæ claritati quarumcunque decorem pellium comparandum putamus, hic prorsus opus nobis est eius ad quem pulsastis auxilio, quatenus mysterium hoc dignè aperire possimus. Quid namque eorum quæ in faciem lucent, si internæ cuiuspiam sanctæ animæ pulchritudini comparetur, non vile ac fœdum recto appareat æstimatori? Quid inquam talem in se ostendit ea quæ prænterit figura huius mundi; quod æquare speciem animæ possit illius quæ exuta terreni hominis vetustaté, eius qui de cœlo est, decoré induit, ornata optimis moribus pro monilibus, ipso purior sicut & excelsior æthere, sole splendidior? Noli 1.

Luctus moderandus.

Internæ pulcritudini animæ nulla exterior comparabilis.

ergo respicere ad istum Salomonem cum indagare cupis cuiusmodi se pellibus similem in decore sponsa glorietur.

2. Quid est ergo quod dicit:[a] *Formosa sum sicut pelles Salomonis?* Magnum & mirabile quiddam, vt ego æstimo, si tamen non hunc, sed illum hic attendamus de quo dicitur[b]: *Ecce plus quam Salomon hic.* Nam vsque adeo is meus Salomon Salomon est, vt nō modo pacificus (quod quidem Salomon interpretatur) sed & pax ipsa vocetur, Paulo perhibente[c], quia *ipse est pax nostra.* Apud istum Salomonem non dubito posse inuenire quod decori spōsæ omnino comparare non dubitem: & præsertim de pellibus eius aduerte in psalmo[d]: *Extendens,* ait, *cælum sicut pellem.* Non ille profectò Salomon (etsi multum sapiens, multumque potens) extendit cœlum sicut pellem, sed is potius qui non tam sapiens quam ipsa sapientia est, ipse prorsus extendit & condidit. Istius siquidem & non illius illa vox est[e]: *Quando præparabat cælos* (haud dubium quin Deus pater) *ego aderam.* Aderat sine dubio præparante cœlos sua virtus suaque sapientia. Nec putes astitisse ociosam, & quasi ad spectandum solummodò, quia dixit, *aderam,* non etiam præparabam. Respice paulisper inferius, & inuenies aperte subiungentem[f], quia *erat cum eo componens omnia.* Denique ait[g]: *Quæcunque enim Pater facit, hæc & Filius similiter facit.* Et ipse itaque extendit cœlum sicut pellem. Pulcherrima pellis, quæ in modum magni cuiusdam tentorii vniuersam operiens faciem terræ, solis, lunæ, atque stellarum varietate tam spectabili humanos oblectat aspectus. Quid hac pelle formosius? Quid ornatius cœlo? Minimè tamen vel ipsum vllatenus conferendum gloriæ & decori sponsæ, eoipso succumbens, quod præterit & hæc figura ipsius, vtpote corporea, & corporeis subiacens sensibus. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.

3. Sed est rationalis quędam sponsę species, spiritualisque effigies, ipsaque æterna, quia imago æternitatis. Decor ei (verbi gratia) charitas est, *& charitas,* sicut legitis[h], *nunquam excidit.* Est certe & iustitia, & *iustitia eius,* inquit[i], *manet in seculum seculi.* Est etiam patientia, & legitis nihilominus, quia *patientia pauperum non peribit in finem*[k]. Quid voluntaria paupertas, quid humilitas? Nonne altera regnum æternum[l], altera æquè exaltationem promeretur æternam[m]? Eò quoque spectat, & timor Domini sanctus permanens in seculum seculi[n]. Sic prudentia, sic temperātia, sic fortitudo, & si quæ sunt virtutes aliæ, quid nisi margaritæ sunt quædam in sponsæ ornatu, splendore perpetuo coruscantes? Perpetuo, inquam: quia sedes & fundamentum perpetuitatis. Nec enim perpetuæ beatæque vitæ omninò locus in anima est, nisi mediis quidem interiectisque virtutibus. Vnde Propheta Deo (qui vtiq; vita beata est) *iustitia,* inquit[o], *& iudicium præparatio sedis tuæ.* Et Apostolus dicit[p] *Christum habitare* non omnimodo quidem, sed signanter *per fidem in cordibus nostris.* Domino quoque sessuro super asellum, vestes suas discipuli substrauerunt[q], significantes Saluatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam non videlicet vestitam inuenerit doctrina & moribus Apostolorum. Et ideò Ecclesia promissionem habens futuræ felicitatis, curat interim præparare & præornare se in vestitu deaurato, circundata varietate gratiarum atque virtutum[r] (qualem quidem ex parte descripsimus) quo digna & capax plenitudinis gratiæ inueniatur.

4. Cæterum spirituali huic tam pulchræ varietati, quam de prima interim stola in quadam veste suæ sanctificationis accepit, nullo pacto ego comparauerim in decore cœlum hoc visibile atque corporeum, quamuis in suo genere quidem siderea varietate pulcherrimum. Sed est cœlum cœli, de quo Propheta: *Psallite,* inquit, *Domino, qui ascēdit super cælum cæli ad Orientem*[s]. Et hoc cœlum intellectuale ac spirituale: & qui fecit cœlos in intellectu[t], creauit illud & statuit in sempiternum, ipsumque inhabitat. Ne verò putes sponsæ deuotionem citra illud remanere cœlum, in quo scit habitare dilectum. Vbi enim thesaurus eius, ibi & cor eius[u]. Æmulatur sane assistentes vultui ad quem suspirat: & quibus se interim non valet videndo associare, studet conformare viuendo, moribus magis quam vocibus clamans[x]: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.*

Prorsus de hoc cœlo minime sibi indignum ducit ducere similitudinem. Hoc extentum sicut pellis, non spaciis tamen locorum, sed affectibus animorum. Hoc miris variisque artificis distinctum operibus. Diuisiones autem sunt non cœlorum, sed beatitudinum. Nam alios quidem posuit Angelos, alios autem Archangelos, alios vero Virtutes, alios Dominationes, alios Principatus, alios Potestates, alios Thronos, alios Cherubim, atque alios Seraphim. Sic stellatum cœlum hoc. Sic depicta hęc pellis. Hæc vna de pellibus mei Salomonis, & hæc præcipua in omni ornatu multiformis gloriæ eius. Habet autem grādis ista pellis quamplurimas in se æquè Salomonis pelles, quoniam vnusquisque beatus & sanctus qui ibi est, pellis est vtique Salomonis. Benigni siquidem sunt atque extenti in charitate, pertingentes vsque ad nos, quibus gloriam quam habent, non inuident, sed optant, ita vt ex ipsis huius rei gratia demorari apud nos non grauentur, seduli circa nos, & curam gerentes nostri, omnes administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis[y]. Quamobrem sicut *cælum cæli* singulariter dicitur vniuersa illa multitudo collecta beatorum, sic & *cæli cælorum* propter singulos, qui vtique cœli sunt, nominantur: & ad singulos spectat quod dicitur[z]: *Extendens cælum sicut pellem.* Videtis credo quęnam illæ pelles, & cuius sint Salomonis, de quarum sponsa similitudine gloriatur. 5.

Nunc iam intueamini eius gloriam, quæ & cœlo se comparat: & illi cœlo quod tantò est gloriosius, quantò diuinius. Nec immeritò vsurpat inde similitudinem, vnde originem ducit. Nam si propter corpus quod de terra habet, tabernaculis Cedar se assimilat, cur non & propter animam quæ de cœlo est, cœlo æquè similem se esse glorietur, præsertim cum vita testetur originem, testetur naturæ dignitatem & patriæ? Vnum Deum adorat & colit quomodo Angeli, Christum super omnia amat quomodo Angeli, casta est quomodo Angeli, idque in carne peccati & fragili corpore, quod non Angeli, quærit postremo, & sapit quæ apud illos sunt, non quæ super terrā. Quod euidentius cœlestis insigne originis quam ingenitam, & in regione dissimilitudinis retinere similitudinē, gloriam vitæ cœlibis in terra & ab exule vsurpari, in corpore denique penè bestiali viuere Angelum? Cœlestis sunt ista potentiæ, non terrenæ, & quòd verè de cœlo sit anima quæ hæc potest, aperte indicantia. Audi tamen apertius. *Vidi,* inquit[a], *ciuitatem sanctam Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam tanquam sponsam ornatam viro suo:* & addidit[b]: *Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* Ad quid? Credo vt sibi acquirat sponsam de hominibus. Mira res. Ad sponsam veniebat, & absque sponsa non veniebat. Quærebat sponsam, & sponsa cum ipso erat. An duæ erant? Absit. *Vna est enim,* ait[c], *columba mea.* Sed sicut de diuersis ouium gregibus vnum facere voluit, vt sit vnum ouile, & vnus pastor[d]: ita cum haberet sponsam inhærentem sibi à principio multitudinem Angelorum, placuit ei & de hominibus conuocare Ecclesiam, atque vnire illi quæ de cœlo est, vt sit vna sponsa, & sponsus vnus. Ergo ex adiecta ista, perfecta est illa, non duplicata, & agnoscit de se dictum[e]: *Vna est perfecta mea.* Porro vnam conformitas facit, nunc quidem in simili deuotione, postea verò & in pari gloria. 6.

7. Habes itaque vtrunque de cœlo, & sponsum scilicet Iesum, & sponsam Hierusalem. Et ille quidem vt videretur, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo[f]. At illam in quanam putamus forma seu specie, aut in quo habitu videlicet descendentem vidit ille qui vidit? An forte in frequentia Angelorum, quos vidit descendentes & ascendentes super filium hominis[g]? Sed melius dicimus quod sponsam tunc viderit cum Verbum

Marginalia (left column): a Cant. 1. b; b Matth. 12. d; Quis ille Salomon; c Eph. 2. c; d Psal. 103. c; Quæ pelles; e Prou. 8. e; f Prou. 8. e; g Ioan. 5. c; Cœlorum ornatus & decor; Spiritualis sponsæ decor in ornatu virtutum; h 1. Cor. 13. c; i Psal. 111. a; k Psal. 9. d; l Matth. 5. a; m Matt. 23. b; n Psal. 18. d; o Psal. 88. c; p Eph. 3. d; q Matth. 21. b; r Psal. 44. c; s Psal. 67. g; t Psal. 135. a; u Matth. 6. c.

Marginalia (right column): x Psal. 25. b; Diuersi Angelorum ordines; Beatorum Spirituum charitas extenta & pertingens vsque ad nos; y Heb. 1. d; z Psal. 103. a; Sponsa secundum animam pellibus Salomonis i. cœlo se cōparat, ob corpus tabernaculis Cedar; Anima de cœlo ducit originem; a Apoc. 21. a; b Ibid.; c Cant. 6. c; d Ioan. 10. c; e Cant. 6. c; f Philip. 2. a; g Ioan. 1. g.

in carne vidit, agnoſcens duos in carne vna. Dum enim ſanctus ille Emmanuel terris intulit magiſteriũ diſciplinæ cœleſtis, dum ſupernæ illius Hieruſalem quæ eſt mater noſtra, viſibilis quædam imago & ſpecies decoris eius per ipſum nobis & in ipſo expreſſa innotuit; quid niſi in ſponſo ſponſam perſpeximus, vnum eundemque Dominum gloriæ admirantes, & ſponſum decoratum corona, & ſponſam ornatam monilibus ſuis? Ipſe igitur qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit: vt nemo aſcendat in cœlum niſi qui de cœlo deſcendit, vnus idemque Dominus, & ſponſus in capite, & ſponſa in corpore. Nec fruſtra in terris viſus eſt homo cœleſtis, cum de terrenis cœleſtes quamplurimos fecerit ſibi ſimiles, vt ſit quod legitur[h]: *Qualis cœleſtis, tales & cœleſtes.* Ex tunc igitur in terra viuitur more cœleſtium, dum inſtar ſupernæ illius beatæque creaturæ, hæc quoque quæ à finibus terræ venit audire ſapientiam Salomonis, cœleſti viro nihilominus caſto inhæret amore: etſi necdum quomodo illa iuncta per ſpeciem, tamen ſponſata per fidem, iuxta promiſſum Dei dicentis per Prophetam[i]: *Sponſabo te mihi in miſericordia & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide.* Vnde magis magiſque conformari ſatagit formæ quæ de cœlo venit, diſcens ab ea verecunda eſſe & ſobria, diſcens pudica & ſancta, diſcens patiens atque compatiens, poſtremo diſcens mitis & humilis corde. Et ideo moribus huiuſcemodi contendit, & abſens placere ei in quem Angeli proſpicere concupiſcunt, vt dum deſiderio feruet angelico, probet ſe proinde ciuem ſanctorum, & domeſticam Dei, probet dilectam, probet ſponſam.

Chriſtus de cœlis deſcēdit vt nos cœleſtes faceret.

h 1. Cor. 15. f

i Oſee 2. d

A

B

8. Ego puto omnem animam talem non modo cœleſtem eſſe propter originem, ſed & cœlum ipſum poſſe non immerito appellari propter imitationem. Et tunc liquido oſtendit, quia verè origo ipſius de cœlis eſt, cum conuerſatio eius in cęlis eſt. Eſt ergo cœlũ ſancta aliqua anima, habens *ſolem* intellectum, *lunam* fidem, *aſtra* virtutes. Vel certe *ſol* iuſtitiæ zelus aut feruens charitas, & *luna* continentia. Quomodo enim claritas, vt aiunt, lunæ non niſi à ſole eſt: ſic abſque charitate ſeu iuſtitia continentiæ meritum nullum eſt. Hinc denique ſapiens: *O quam pulchra eſt*, inquit[k], *caſta generatio cum charitate.* Porro ſtellas dixiſſe virtutes non me pœnitet, conſideranté congruentiam ſimilitudinis. Quomodo nempe ſtellæ in nocte lucent, in die latent: ſic vera virtus quæ ſæpe in proſperis non apparet, eminet id aduerſis. Illud ſanè cautelæ eſt, hoc neceſſitatis. Ergo virtus eſt ſidus, & homo virtutum, cœlum. Niſi quis fortè cum Deũ per Prophetam dixiſſe legit[l], *Cœlum mihi ſedes eſt*: cœlum hoc volubile viſibileque intelligendum exiſtimet, & non potius illud de quo alibi apertius Scriptura commemorat: Anima, inquiens, iuſti ſedes eſt ſapientiæ *. Qui autem ex doctrina ſapit Saluatoris, ſpiritum eſſe Deum, atque in ſpiritu adorandum[m]: etiam ſedem ei non ambigit aſſignare ſpiritualem. Ego verò fidenter id fecerim, non minus in hominis iuſti, quam in angelico ſpiritu. Confirmat me in hoc ſenſu maximè illa fidelis promiſſio: *Ego* (ait Filius[n]) *& Pater ad eum* (id eſt ad ſanctum hominem) *veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Prophetam quoque non de alio dixiſſe cœlo arbitror[o]. *Tu autem in ſancto habitas laus Iſraël.* Manifeſtè autem Apoſtolus dicit, *habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris*[p].

Anima ſancta eſt quaſi Cœlum.

k Sap. 4. a

Simile. Virtutes ſtellis cōparātur.

C

l Eſa. 66. a

* Sententia hæc frequens apud Bern. ſed hactenus locus Script. me latet.

m Ioan. 4. d

n Ioan. 14. c

o Pſal. 21. a

p Eph. 3. d

9. Nec mirum ſi libenter inhabitat cœlum hoc Dominus Ieſus, quod vtique non quomodo cæteros dixit tantum vt fieret, ſed pugnauit vt acquireret, occubuit vt redimeret. Ideò & poſt laborem voto potitus ait[q]: *Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Et beata cui dicitur: *Veni electa mea, & ponam in te thronum meum.* Quid tu triſtis es nunc, ô anima mea, & quare conturbas me? Putas ne & tu penes te inuenias locum Domino? Et quis nobis locus in nobis huic idoneus gloriæ, ſufficiens maieſtati? Vtinam vel mereamur adorare in loco vbi ſteterunt pedes eius. Quis dabit mihi ſaltem veſtigiis adhærere ſanctæ cuiuſpiam animæ, quam elegit in habitationem ſibi? Tamen & ſi dignetur infundere, & meam animam vnctione miſericordiæ ſuæ, atque ita extendere ſicut pellem, quæ vtique cum vngitur, dilatatur, quatenus & ego dicere valeam[r]: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum*: potero etiam ipſe fortaſſis oſtendere in meipſo, etſi non cœnaculum grande ſtratum, vbi poſſit recumbere cum Diſcipulis ſuis, attamē vbi ſaltem reclinet caput. A longè ſuſpicio illos certè beatus, de quibus dicitur[ſ]: *Et inhabitabo in eis, & deambulabo in illis.*

In anima pia velut in Cœlo Deus habitat.

D

q Pſal. 131. c

r Pſal. 118. d

ſ 2. Cor. 6. d

10. O quanta illi animæ latitudo, quanta & meritorum prærogatiua, quę diuinam in ſe præſentiam, & digna inuenitur ſuſcipere, & ſufficiēs capere? Quid illa cui & ſpatia ſuppetit, & deambulatoria ad opus quidē maieſtatis? Non eſt profecto intricata forenſibus cauſis curiſue ſecularibus, nec certe ventri & luxuriæ dedita ſed nec curioſa ſpectandi, ſeu cupida omninò dominandi, vel etiam tumida dominatu. Oportet namque primo quidem his omnibus vacuam eſſe animam, vt cœlum fiat, atque habitatio Dei. Alioquin quomodo poterit vacare & videre quoniam ipſe eſt Deus? Sed & odio ſiue inuidiæ aut rancori minimè prorſus indulgendum, quoniam in maleuolā animam non introibit ſapientia[t]. Deinde neceſſe eſt eam creſcere ac dilatari vt ſit capax Dei. Porro latitudo eius, dilectio eius: ſicut dicit Apoſtolus[u]: *Dilatamini in charitate.* Nam etſi anima minimè, cum ſit ſpiritus, quantitatē corpoream recipit, tamen confert illi gratia quod negatum eſt à natura. Creſcit quidem & extenditur, ſed ſpiritualiter: Creſcit non in ſubſtantia ſed in virtute. Creſcit & in gloria. Creſcit etiam in templum ſanctum in Domino. Creſcit denique & proficit in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti[x]. Ergo quantitas cuiuſque animæ æſtimetur de menſura charitatis quam habet, vt verbi gratia, quæ multũ habet charitatis, magna ſit: quæ parum, parua: quæ verò nihil, nihil: dicente Paulo[y]: *Si charitatem non habuero, nihil ſum.* Quòd ſi quantulamcunque habere cœperit, vt ſaltem diligentes ſe diligere curet, ac ſalutare vel fratres ſuos, & eos qui ſe ſalutant: iam non nihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & accepti ſocialem ſaltem retinet charitatem. Veruntamen iuxta ſermonem Domini[z] *quid amplius facit?* Nec amplam proinde nec magnam, ſed planè anguſtam modicamque cenſuerim animam quam adeò ſtamodicæ charitatis eſſe cognouerim.

Animæ latitudo vnde.

t Sap. 1. a

u 2. Cor. 6. c

Anima quomodo creſcat, & dilatetur.

x Eph. 4. c

Animæ magnitudo ſumenda ex menſura charitatis.

y 1. Cor. 13. a

z Matth. 5. g

Anima anguſta.

11. At ſi grandeſcat & proficiat, ita vt tranſiens limitem anguſti obnoxiique amoris huius, latos fines bonitatis gratuitæ tota libertate ſpiritus apprehendat, quatenus largo quodā gremio bonę voluntatis ad omnem ſeipſam curet extendere proximum, diligendo vnumquēque tanquam ſeipſam: nunquid iam illi rectè dicetur: *Quid amplius facis?* quippe quę ſeipſam tam amplam facit? Amplā inquam gerit charitatis ſinum, quæ complectitur vniuerſos etiam quibus nulla ſe nouit carnis neceſſitudine iunctam, nulla ſpe percipiendi commodi cuiuſquam illectā, nulla percepti redhibitione obnoxiam, nullo deniq; omnino aſtrictam debito, niſi illo ſane de quo dicitur[a]: *Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Verum ſi adiicias etiam vſquequaque vim facere regno charitatis, vt vſque ad vltimos eius terminos occupare illud pius inuaſor preualeas, dum ne inimicis quidem claudēda viſcera pietatis exiſtimes, benefacias his quoque qui te oderunt, ores & pro perſequentibus ac calumniantibus te, necnon & cum his qui oderunt pacem eſſe pacificus ſtudeas: tunc prorſus latitudo cœli, latitudo tuæ animę, & altitudo non diſpar, ſed nec diſſimilis pulchritudo: impleturque tunc demum in ea quod dicitur: *Extendens cœlum ſicut pellem*[b]. In quo iam miræ latitudinis, altitudinis, ac pulchritudinis cœlo ſummus & immenſus atque glorioſus non modo dignanter habitat, ſed & ſpacioſè deambulat.

Anima ampla ſeu lata.

a Rom. 13. b

Anima latiſſima, cuius latitudo ſimilis Cœlo.

b Pſal. 103. a

12. Videſne quales in ſe habeat Eccleſia cœlos, cum ſit nihilominus ipſa in ſua quidem vniuerſitate ingens quoddam cœlum extentum à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum? Vide etiam cōſequenter cui & in hoc ipſo aſſimiles eam, ſi tamen non tibi excidit illud quod paulo antè memoratum eſt huius rei exemplar, de cœlo videlicet cœli, & cœlis cœlorum[*]. Ergo exēplo illius quæ ſurſum eſt mater noſtra, hæc quoque quæ adhuc peregrinatur, habet cœlos ſuos, homine

* ſup. n. 5.

Ecclesia in terris etiam habet cœlos suos, id est homines cœlestes, seu spirituales. spirituales vita & opinione conspicuos, fide puros, spe firmos, latos charitate, contemplatione suspensos. Et hi pluentes pluuiam verbi salutarem, tonant increpationibus, coruscant miraculis: hi enarrant gloriam Dei, hi extenti sicut pelles super omnem terram, legem vitæ & disciplinæ digito quidem Dei scriptam in semetipsis ostēdunt, ad dandam scientiam salutis plebi eius: ostendunt & euangelium pacis, quoniam Salomonis sunt pelles.

13. Agnosce iam in his pellibus supernarum illarum imaginem, quæ in sponsi ornatu non longè superius describebātur *. Agnosce similiter & reginam [c] astātem à dextris eius circumamictam similibus ornamentis, non tamē paribus. Nam etsi huic etiam in loco peregrinationis suę, & in die virtutis suæ, in splendoribus sanctorum, non minima claritatis atque decoris est portio: differenter tamen illam coronat integritas & consummatio gloriæ beatorū. Quanquam & sponsam dixerim perfectam atque beatā, sed ex parte. Nam ex parte tabernaculū Cedar, formosa tamen, siue in illa portione sui quæ iam beata regnat, siue etiam in illustribus viris, quorum etiam in hac nocte sua sapientia atque virtutibus tanquam cœlum suis sideribus adornatur. Vnde Propheta [d]: *Qui docti*, inquit, *fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*. O humilitas, ô sublimitas. Et tabernaculum Cedar, & sanctuarium Dei: & terrenum habitaculum, & cœleste palatium: & domus lutea, & aula regia: & corpus mortis, & templum lucis: & despectio denique superbis, & spōsa Christi. *Nigra est sed formosa*, filiæ Hierusalem, quam etsi labor & dolor longi exilii decolorat, species tamen cœlestis exornat, exornant pelles Salomonis. Si horretis nigram, miremini & formosam. Si despicitis humilem, sublimem suspicite. Hoc ipsum quam cautum, quam plenū consilii, plenum discretionis & congruentiæ est, quòd in sponsa deiectio ista, & ista celsitudo secundum tempus quidem eo moderamine sibi pariter contemperantur, vt inter mundi huius varietates & sublimitas erigat humilem, ne deficiat in aduersis: & sublimem humilitas reprimat, ne euanescant in prosperis? Pulchræ omnino ambæ res cum adinuicem contrariæ sint, sponsæ tamen pariter cooperantur in bonum, subseruiunt in salutem.

* sup. n. 2. c Psal. 44. c
d Dan. 12. b
Sponsa partim nigra & formosa, humilis & sublimis.
Vicissitudo humilitatis & sublimitatis vtilis sponsæ.

14. Et hęc pro eo quod spōsa videtur de pellibus Salomonis inducere similitudinem. Restat tamen apetiēdus ille super eodem capitulo sensus quem in principio commemoraui & promisi, qualiter videlicet tota ad solam nigredinem similitudo referatur: qua quidem nō estis promissione fraudandi. Cæterum id differendum in aliud sermonis principium: tum quia hoc iam huius flagitat longitudo; tum etiam vt præueniat ex more oratio ea quæ in laudem & gloriam sunt referenda sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri: qui est Deus benedictus in secula sæculorum, Amen.

Sermo XXVIII.

De nigredine & formositate Sponsi, & quomodo Auditus potius quam visus valeat in rebus fidei, & ad notitiam veritatis.

1. Teneris credo cuius & quibus Salomonis pellib⁹ decorē sponsæ sentiam comparatum, si tamen ad ostēsionem commendationemq; referatur decoris data ex his similitudo. At si ad nigredinem magis referenda putetur, sicut & illa de tabernaculis Cedar: non equidem aliundè occurrit mihi quicquam de pellibus huiusmodi Salomonis, nisi quas forte rex in vsum tabernaculi soleret assumere, si quando in tentoriis habitare liberet, quas vtique (si quæ tamen fuerunt) obscuras sine dubio & tetras esse necesse fuit, tanquam quæ quotidiano forent expositę soli, & frequentium iniuriis pluuiarum. Neque id frustra, sed vt is qui intus repositus erat ornatus, nitidior seruaretur. Hoc exemplo sponsa non negat nigredinem, sed excusat; nec probro ducit qualemcunque habitum quem charitas formet, iudicium veritatis non improbet. Denique quis infirmatur cum quo non infirmetur? quis scādalizatur & non vritur [a]? Induit se compassionis nęuum, vt

a 1. Cor. 11. g

A morbum in altero passionis leuet vel sanet. Nigrescit ei doris zelo, lucro pulchritudinis. Multos candidos facit vnius denigratio, non cum tingitur culpâ, sed cū afficitur curâ. *Expedit*, inquit [b], *vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*. Expedit vt vnus pro omnibus denigrentr similitudine carnis peccati, & non tota gens nigredine condemnetur peccati. Splendor & figura substantię Dei obnubiletur in forma serui pro vita serui. Candor vitæ æternæ nigrescat in carne, pro carne purgāda. Speciosus forma præ filiis hominum [c], pro filiis hominum illuminandis obscuretur in passione, turpetur in cruce, palleat in morte, ex toto non sit ei species neque decor, vt sibi speciosam atque decoram acquirat sponsam ecclesiam sine macula & sine ruga.

Sponsus id est Christus in passione nigret vt nos faciat candidos.
b Ioan. 11. f
c Psal. 44. a

2. Agnosco pellem Salomonis, imò ipsum in pelle foris nigra Salomonem amplector. Habet & Salomon nigredinem, sed in pelle. Foris niger, in cute niger, non intus. Alioquin omnis gloria eius filiæ regis ab intus [d]. Intus diuinitatis candor, decor virtutum, splendor gloriæ, innocentiæ puritas. Sed tegit hæc despicabilior infirmitatis color & quasi absconditus vultus eius & despectus, dum

d Ibid.

B tētatur per omnia pro similitudine absq; peccato. Agnosco denigratæ formam naturæ. Agnosco tunicas illas pelliceas Protoplastorum peccantium habitum [e]. Denique semetipsum denigrauit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo [f]. Agnosco sub pelle hædi (qui peccatum significat) & manum quæ peccatum non fecit, & collum per quod mali cogitatio non transiuit. Ideoque non est inuentus dolus in ore eius [g]. Noui quòd sis lenis natura, mitis & humilis corde, blandus aspectu, suauis spiritu. Et quidem vnctus oleo lætitiæ præ consortibus tuis [h]. Vnde ergo nunc instar Esau pilosus & hispidus? Cuiusnam rugosa & tetra imago hæc, & vnde hi pili? Mei sunt, nam pilosæ manus similitudinem proximi exprimunt peccatoris. Meos agnosco hos pilos, & in pelle mea videbo Deum Saluatorem meum.

e Gen. 3. d
f Philip. 2. a
g Esa. 53. c
h Psal. 44. b
Christus se denigrauit, formam serui accipiens.

3. Non tamen Rebecca sic illum induit, sed Maria, tanto digniorem qui benedictionem acciperet, quanto sanctior quæ peperit. Et bene in meo habitu: quia mihi benedictio vendicatur, mihi postulatur hereditas. Siquidem audierat [i]: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam,*

i Psal. 2. b

C *& possessionem tuam terminos terræ. Tuam*, inquit, *hereditatem*, tuamque *possessionem* dabo tibi. Quomodo dabis ei, si sua est? Et quomodo suam mones vt postulet? Aut quomodo sua, si necesse habet vt postulet? Mihi proinde postulat, qui meam ad hoc induit formam, vt suscipiat causam. Quippe disciplina pacis nostræ super eum, dicente Propheta [k]: & Dominus in eo posuit iniquitatem omnium nostrum: vnde *debuit fratribus per omnia similari*, sicut ait Apostolus [l], *vt misericors fieret*. Propterea vox quidem vox Iacob; manus autem, manus sunt Esau [m]. Suum est, quod auditur ex eo: quod in eo videtur, nostrum. Quod loquitur, spiritus & vita est: quod apparet, mortale & mors. Aliud cernitur, & aliud creditur. Nigrum sensus renunciat, fides candidum & formosum probat. Niger est, sed oculis insipientium, nam fidelium mentibus formosus valde. Niger est, sed formosus. Niger reputatione Herodis, formosus confessione latronis, Centurionis fide.

k Esa. 53. b
l Heb. 2. d
m Gen. 27. c
Christus foris deformis intus formosus.

4. Quam formosum aduerterat qui exclamauit [n]: Verè homo hic filius Dei erat. Sed in quo aduertit, aduertendum. Si enim attenderet quod apparebat, quomodo for-

n Marc. 15. d

D mosus, quomodo filius Dei? Quid nisi deforme & nigrum oculis spectantium occurrebat, cum expansis in cruce manibus, medius duorum nequā risum malignantibus daret, fletum fidelibus? Et solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori debuerat. Vnde igitur aduertit pulchritudinem crucifixi, & quod is sit Filius Dei, qui cum iniquis reputatus est [o]? Respondere aliquid ad id, nostrum nec fas nec opus est. Nec enim Euangelistæ hoc diligentia prætetiit. Sic enim habes [p]: *Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat*. Ergo ad vocem credidit, ex voce agnouit Filium Dei, & nō ex

Centurionis fides, qui Christū morientē Filium Dei confessus est;
o Esa. 53. d
p Marc. 15. d idque non ex visu sed auditu.

q Ioan. 10. a

facie. Erat enim fortasse ex ouibus eius, de quibus ait q: *Oues meæ vocem meam audiũt, & cognosco meas, & cognoscunt me meæ.* Auditus inuenit quod non visus. Oculum species fefellit, auri veritas se infudit. Oculus pronunciabat infirmum, oculus fœdum, oculus miserum, ocul⁹ morte turpissima condemnatum. Auri Dei filius, auri formosus innotuit: sed non Iudæorum, quia erant incircuncisi auribus. Meritò Petrus abscidit auriculam serui: vt viam faceret veritati, & veritas liberaret eum, id est liberum faceret. Erat ille Centurio incircuncisus, sed non aure, qui ad vocem expirantis vocem sub tot infirmitatis indiciis Dominum maiestatis agnouit. Ideoque non despexit quod vidit, quia credidit quod non vidit. Non autem credidit ex eo quod vidit: sed ex eo proculdubio quod audiuit, *quia fides ex auditu* r.

Aurium prærogatiua in negotio fidei.

r Rom. 10.

5. Per aures vti intrauit perditio: ita per easdem intrat remedium.

Dignum quippe fuerat per superiores oculorum fenestras veritatem intrare ad animam: sed hoc nobis ô anima, seruatur in posterum, cum videbimus facie ad faciẽ. Nunc autẽ vnde irrepsit morbus, inde remedium intret, & per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenum serpentis antidotum veritatis: & sanet oculum qui turbatus est, vt serenus videat quem turbatus non potest. B Auris primo mortis ianua, prima aperiatur & vitæ. Auditus qui tulit, reparet visum: quoniam nisi crediderimus, non intelligemus. Ergo auditus ad meritum, visus ad præmium. Vnde Propheta: *Auditui meo,* inquit s, *dabis gaudium & lætitiam:* quòd fidelis retributio auditionis, beata visio sit, & beatæ meritum visionis fidelis auditio. *Beati,* ait t, *mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt.* Porro fide oportet mundari oculum qui videat Deum; quemadmodum habes u: *Fide mundans corda eorum.* Interim ergo dum necdũ paratus est visus, auditus excitetur, auditus exerceatur, auditus excipiat veritatem. Felix, cui veritas attestatur dicens x: *In auditu auris obediuit mihi.* Dignus qui videã, si priusquàm videam, obedisse inueniar. Securus videbo, ad quem me obedientiæ munus præcesserit. Quàm beatus qui ait y: *Dominus Deus aperuit mihi aurem, & ego non contradico, retrorsum non abii.* Vbi & voluntariæ habes obedientiæ formam, & longanimitatis exemplum. Qui enim non contradicit, spontaneus est: & qui retro non abiit, perseuerat. Vtrumque necessarium, quoniam hilarem datorem diligit Deus. *Et qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit* z. Vtinam & mihi aperiat aurem Dominus, intret ad cor meum sermo veritatis, mundet oculum, & lætæ præparet visioni, vt dicam Deo etiam ipse a: *Præparationem cordis mei audiuit auris tua.* Vt audiam à Deo etiam ipse cum cæteris obedientib⁹ b: *Et vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Nec omnes mundantur qui audiunt, sed qui obediũt. *Beati qui audiunt, & custodiunt illud* c. Talem requirit auditum qui mandat dicens d: *Audi Israël.* Talem offert qui ait e: *Loquere Domine, quia audit seruus tuus.* Talem spondet qui dicit f: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.*

s Psal. 50. b
t Matth. 5. a
u Act. 15. c
x Psal. 17. g
y Esa. 50. b
z 1. Cor. 9. b Matth. 10. c & 24. b
a Psal. 9. g
b Ioan. 15. a
c Luc 11. d
d Deut. 6. a
e 1. Reg. 3. b
f Psal. 84. b

6. In rebus fidei auditus potior quam visus.

Et vt scias etiam Spiritum sanctum hunc in animæ spirituali profectu ordinem obseruare, vt videlicet prius formet auditum, quam lætificet visum. *Audi,* inquit g, *filia & vide.* Quid intendis oculum? Aurem para. Videre desideras Christum? oportet te prius audire eum, audire de eo, vt dicas cum videris: *Sicut audiuimus, sic vidimus* h. Immensa claritas, visus angustus, & non potes ad eam. Potes auditu, sed non aspectu. Clamantem denique Deum i, *Adam vbi es?* non videbam iam peccator, audiebam tamen. D Sed auditus aspectum restituet, si pius, si vigil, si fidelis præcesserit. Fides purgabit, quẽ turbauit impietas. Et quem inobedientia clausit, aperiet obedientia. Denique *à mandatis tuis intellexi,* inquit k, quod intellectum reddat obseruatio mandatorum, quem tulit transgressio. *Aduerte adhuc in sancto Isaac quomodo præ cæteris sensibus auditus in iam sene viguerit. Caligant oculi Patriarchæ, palatum seducitur, fallitur manus, non fallitur auris.* Quid mirum si auris percipit veritatem, cum fides ex auditu, auditus per verbum Dei l, verbum Dei veritas sit? *Vox,* inquit, *vox Iacob est* m: nihil verius. *Manus autem manus sunt Esau:* nihil falsius. Falleris, manus similitudo decepit

g Psal. 44. c
h Psal. 47. b
i Gen. 3. b
k Psal. 118. n
l Rom. 10. c
m Gen. 27. e

A te. Nec in gustu veritas, etsi suauitas est. Nam quomodo habet veritatem, qui se putat edere venationem, cum domesticis vescatur hædorũ carnibus? Multò minus oculus qui nihil videt. Non est veritas in oculo, non sapientia. *Væ qui sapientes estis,* ait n, *in oculis vestris.* Num bona sapientia, cui maledicitur? Mundi est, ac per hoc stultitia apud Deum o.

Oculi facilius falluntur quã aures.

n Esa. 5. e
o 1. Cor. 3. d

7. Bona & vera sapientia trahitur de occultis p, vt sapit beatus Iob. Quid foris eam quæris in corporis sensu? Sapor in palato, in corde sapientia est. Ne quæras sapientiã in oculis carnis, quia caro & sanguis non reuelat eam, sed spiritus q. Non in gustu oris: nec enim inuenitur in terra suauiter viuentium r. Non in tactu manus, cum sanctus dicat s: *Si osculatus sum manum meam ore meo, quod est iniquitas maxima, & negatio in Deum.* Quod tunc fieri arbitror cum donum Dei quod est sapientia, non Deo sed meritis ascribitur actionum. Sapiens fuit Isaac, sed tamen errauit in sensibus. Solus habet auditus verum, qui percipit verbum. Meritò carnem rediuiuam Verbi tangere prohibetur mulier carnaliter sapiens t, plus quippe tribuens oculo quam oraculo, id est carnis sensui, quam verbo Dei. Quem enim mortuum vidit, resurrecturum non credidit, cum tamen hoc promiserit ipse. Denique non quieuit oculus vsque dum satiatus est visus, quoniam non erat consolatio fidei, nec Dei rata promissio. Nonne cœlum & terra, & quicquid omnino carnis oculus attingere potest, ante habent transire & perire, quam iota vnum aut vnus apex ex omnibus quæ locutus est Deus? Et tamen cessauit à fletu in visu oculi, quæ noluit consolari in verbo Domini, pluris habens experimentum quàm fidem. At experimentum fallax.

p Iob. 28. c
q Matt. 16. c
r Iob. 28. b
s Iob. 31. e
t Ioan. 20. d
Maria Magd. nimiũ tribuẽs oculis prohibetur Christum tangere.

8. Mittitur ergo ad certiorem fidei cognitionem; quæ vtique apprehendit quod sensus nescit, experimentũ non inuenit. *Noli me tangere* (inquit u) hoc est, dissuesce huic seducibili sensui, innitere verbo, fidei assuesce, fides nescia falli, fides inuisibilia comprehendens, sensus penuriam non sentit. Denique transgreditur fines etiam rationis humanæ, naturæ visum, experientiæ terminos. Quid interrogas oculum ad quod non sufficit? Et manus quid explorare conatur quod supra ipsam est? Minus est quicquid ille vel illa renunciet. Sane fides pronunciet de me, quæ maiestati nihil minuat. Disce id habere certius, id tutius sequi, quod illa suaserit, C *noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum* x. Quasi verò cum iam ascenderit, tunc tangi ab ea velit aut possit. Et vtique poterit. sed affectu non manu, voto non oculo, fide non sensib⁹. Quid tu me (ait) modo tangere quæris, quæ sensu corporis gloriam æstimas resurrectionis? Non recordaris quomodò tempore adhuc meæ mortalitatis transfigurati ad horam morituri corporis gloriam oculi Discipulorum sustinere nequiuerunt y? Adhuc quidem tuis sensibus gero morem formam ingerendo seruilem, quam de consuetudine recognoscas. Cæterum mirabilis facta est gloria mea ex te, confortata est, & non poteris ad eã. Differ ergo iudicium, suspende sententiam, & tantæ rei diffinitionẽ ne credas sensui, fidei reseruato. Illa dignius, illa diffiniet certius, quæ plenius comprehendet. Denique cõprehendit illo suo mystico ac profundo sinu quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, illa in se quasi quodam inuolucro clausum portat, seruatque signatum.

u Ioan. 20. d
Fallax sensus, non fides.
Verbo fidei nitendũ non sensuũ experimento.
x Ibid.
y Matt. 17. b

9. Illa igitur dignè me tanget, quæ Patri consedentem suscipiet, nõ iam in humili habitu, sed in cœlesti carne ipsa, sed altera specie. Quid deformem vis tangere? Expecta vt formosum tangas. Nam qui deformis modo, tunc formosus. Deformis tactui, deformis aspectui. Deformis denique deformi tibi, quæ sensibus plus inhæres, fidei minus. Esto formosa, & tange me. Esto fidelis & formosa es. Formosa formosum & dignius tanges & felicius. Tãges manu fidei, desiderii digito, deuotionis amplexu. Tanges oculo mentis. At nunquid adhuc nigrum? Absit. Dilectus tuus candidus & rubicũdus z. Formosus planè, quem circundant flores rosarum, & lilia conuallium, hoc est Martyrum Virginumque chori. Et qui medius resideo, vtriq; non diffideo choro, virgo & martyr. Quomodo denique

Fides dignè tangit Christũ iam glorificatum.

z Cant. 5. c

candidis non congruo Virginum choris, virgo, Virginis filius, Virginis sponsus? Quomodo non roseis Martyrum, causa virtus, fructus & forma martyrii? Talem talis taliterque tange, & dic[a]: *Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.* Millia millium cum dilecto, & decies centena millia circa dilectum, & nemo ad dilectum. Num tibi verendum erit ne fortè in quempiam de multitudine errore incidas quęrendo quem diligis? Nō prorsus ambiges quemnam eligas, facilè occurret electus è millibus, cunctis insignior, & dices: *Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ*[b]. Non ergò in pelle nigra, quæ hactenus sanè ingerenda fuit oculis persequentium, vt contemnerent occidendum: aut etiā amicorum, vt recognoscerent rediuiuum: non, inquam, iam in pelle occurret nigra, sed in veste alba, speciosus forma nō modo præ filiis hominum, sed etiam præ vultibus Angelorū. Quid me vis tāgere in humili habitu, seruili forma, specie contēptibili? Tange cœlesti decorū specie, gloria & honore coronatum: diuina quidem maiestate tremendum, sed ingenita serenitate gratum ac placidum.

a Ibid.
b Esa. 63. a

10. Inter hæc aduertenda prudentia sponsæ, & profunditas sermonum eius, quæ sub figura pellium Salomonis, scilicet in carne rimata est Deum, in morte vitā, summam gloriæ & honoris inter opprobria, & sub nigro denique habitu crucifixi candorem innocentiæ, splendoremque virtutum, sicut illæ vtique pelles cum essent nigræ atque despectæ, preciosa & prædicanda prædiuitis regis in se ornamenta seruabant. Meritò nigredinē non contemnit in pellibus, decorē qui sub pellibus est aduertens. Et ideò quidam illam contempserunt, quia hunc minimè cognouerunt. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent[c]. Nō cognouit Herodes, & idcircò despexit. Non cognouit synagoga, quæ nigredinem illi passionis & infirmitatis improperans: *Alios* (ait[d]) *saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Christus rex Israel descendat de cruce, & credimus ei.* Sed cognouit Latro de cruce, licet in cruce qui & innocentiæ puritatem confessus est: *Hic autem* (inquiens[e]) *quid mali fecit?* Et gloriam regiæ maiestatis simul est protestatus: *Memento mei*, dicens[f], *dū veneris in regnum suum.* Cognouit Centurio, qui filium Dei clamat[g]. Cognoscit Ecclesia, quæ & æmulatur nigredinem, vt decorem participet. Non confunditur nigra videri, nigra dici, vt dicat dilecto[h]: *Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me.* At sane nigra instar pellium Salomonis, foris scilicet, & non intus. Neque enim intus nigredinem meus Salomon habet. Denique non ait: *nigra sum* sicut Salomon, sed *sicut pelles Salomonis*: quod in superficie tantum sit veri nigredo pacifici. Peccati nigredo intus est, & prius interiora culpa commaculet: quam ad oculos prodeat. Denique de corde exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, adulteria, blasphemiæ, & hæc sunt quę coinquinant hominem[i]: sed absit vt Salomonem. Minimè prorsus apud verum pacificum istiusmodi inquinamenta reperies. Oportet namque esse sine peccato eum qui tollit peccata mundi, quoad reconciliandos peccatores inuentus idoneus, iure sibi nomen vendicet Salomonis.

Sponsa spōsi maiestatē sub infirmitāte carnis agnoscit.
c 1. Cor. 2. b
d Matth. 27. e
e Luc. 23. e
f Ibid.
g Matth. 27. f
h Psal. 68. b
i Matth. 15. b

11. Sed est nigredo affligentis *pœnitentiæ*: cum assumitur lamentatio pro delictis. Hanc fortassis non abhorreat in me Salomon si sponte tamen induam mihi pro peccatis meis: quia cor contritum & humiliatum Deus non despiciet[k]. Est & afficientis *compassionis*, si afflicto condoleas, & fraternum te decoloret incommodum. Nec hanc profectò reiiciendam putat noster pacificus, quippè quam & sibi ipse pro nobis dignanter induit, qui peccata nostra tulit in corpore suo super lignum[l]. Est & *persecutionis*: quæ etiam pro summo ornamento habetur, si quidem suscipiatur pro iustitia & veritate. Vnde est illud[m]: *Ibāt gaudentes discipuli à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Denique *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*[n]. Hac potissimum gloriari Ecclesiam arbitror, hanc libentius imitari de pellibus sponsi. Denique & habet in promissione: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur*[o].

Nigredo Pœnitentiæ;
k Psal. 50. b
Cōpassionis;
l 1. Pet. 2. d
Persecutionis
m Act. 5. g
n Matth. 5. a
o Ioan. 5. e

12. Vnde & addit sponsa[p]. *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me sol*: hoc est, nolite me notare quasi deformem, quia cernitis pro ingruente persecutione minus florentem, minus secundum gloriam seculi coloratā. Quid exprobratis nigredinem, quam feruor persecutionis, non conuersationis pudor inuexit? *Vel solem* dicit zelum iustitiæ quo accenditur & accingitur aduersus malignantes, dicens Deo[q]: *Zelus domus tuæ comedit me.* Et illud[r]: *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Illud quoque[s]: *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Item[t]: *Nōne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Etiam illud Sapientis cautè obseruat[u]: *Filiæ* (ait) *tibi sunt? noli ostendere lætum vultum ad ipsas*: vt scilicet remissis & mollibus & fugitantibus disciplinam, non candorem serenitatis, sed obscurum seueritatis exhibeat. *Vel decolorari à sole*, est ignescere charitate fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, vri ad scandala singulorum. Vel sic: Sol iustitiæ decolorauit me Christus, cuius amore langueo. Languor iste coloris quædā exterminatio est, & defectus in desiderio animæ. Vnde & dicit[x]: *Memor fui Dei, & delectatus sū, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.* Ergo instar vrentis solis desiderii ardor peregrinantem in corpore decolorat, dum vultui gloriæ inhiantem, impatientem facit repulsa, & excruciat amantem dilatio. Quis nostrum ita sancto amore ardet, vt desiderio videndi Christum omnem colorem præsentis gloriæ lætitiæque fastidiat & deponat, illa ei prophetica voce contestans[y]: *Et diem hominis non desideraui: tu scis?* Item cum sancto Dauid[z]: *Renuit consolari anima mea*, id est præsentium bonorum inani lætitia despicit colorari. *Vel* certè, *Decolorauit me sol*, sui nimirum comparatione splendoris, dum appropians illi, ex eo me obscuram deprehendo, nigram inuenio, fœdam despicio. Cæterum aliàs quidem formosa sum, quid fuscam dicitis solius Solis pulchritudini succumbentem? At sensui priori videntur magis assentire ea quæ sequuntur. Adiiciens siquidem: *Filii matris meæ pugnauerunt contra me*: persecutionem passam se esse apertè significat. Sed hinc aliud sermonis principium ordiemur, quoniam sufficere hac vice possunt quæ accepimus de gloria sponsi Ecclesiæ Domini nostri Iesu Christi dono ipsius, qui est Deus benedictus in secula, Amen.

p Cant. 1. b
Decoloratio solis variè exponitur.
Primo.
Secundo.
q Psal. 68. b
r Psal. 118. f
s Ibid.
t Psal. 138. g
u Eccli. 7. c
Tertio.
x Psal. 76. a
y Hier. 17. c.
z Psal. 76. a
Quarto.

Sermo XXIX.

De querimonia Ecclesiæ contra suos impugnatores, vel contra illos qui impugnant vnitatem fraternam.

Filii matris meæ pugnauerunt contra me. Annas & Caiphas & Iudas Ischarioth filii synagogæ fuerunt, & hi contra Ecclesiam æquè synagogæ filiam in ipso exortu ipsius acerbissimè pugnauerunt, suspendentes in ligno collectorem ipsius Iesum. Iam tunc siquidem Deus impleuit per eos quod olim præsignauerat per Prophetam dicens: *Percutiam pastorem, & dispergentur oues*[a]. Et fortassis illius vox illa est in cantico Ezechiæ[b]. *Præcisa est velut à texente vita mea: dum adhuc ordirer, succidit me.* De his ergo atque aliis qui de illa gente Christiano nomini contradixisse sciuntur, puta dictum à sponsa: *Filii matris meæ pugnauerunt contra me.* Et pulchrè *filios matris suæ*, non autem & patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre diabolo erant[c]: homicidæ vtique, sicut & ille homicida erat ab initio. Propterea non dicit fratres mei, aut filii patris mei, sed *filii* (inquit) *matris meæ pugnauerunt contra me.* Alioquin si non ita distingueret, videretur etiam Apostolus Paulus comprehensus in his de quibus conqueritur, quod & ipse aliquando persecutus sit Ecclesiā Dei[d]. Sed misericordiam consecutus est: quia ignorans hoc fecit manens in incredulitate[e]: & approbauit Deum se habere patrem, fratrem Ecclesiæ tam ex patre quam ex matre esse. 1.

a Matth. 26. b & Zach. 13. e
b Esa. 38. c
Ecclesia cur impugnatores suos vocet filios matris suæ & non Patris.
c Ioan. 8. f
d 1. Cor. 15. e
e 1. Tim.

Sed attende quomodo nominatim filios matris suæ, 2.

Cur solos incuset domesticos, ab exteris æquè grauiter impugnata.

f Psal. 128. a

g Prou. 23. a

& solos incusat, quasi soli in culpa sint. Quanta & ab exteris passa est, iuxta illud apud Prophetam[f]: *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, & supra dorsum meum fabricauerunt peccatores.* Quid ergo singulariter filios matris tuæ causaris, quæ te minimè ignoras & ex aliis atque aliis nationibus sæpissimè impugnatam? *Ad mensam diuitis vocatus, diligenter* (inquit[g]) *considera quæ tibi apponuntur.* Fratres, ad mensam Salomonis sedemus. Quis ditior Salomone? Non de terrenis dico diuitiis, quanquam & ipsis Salomon abundaret. Sed intuemini præsentem mensam, quomodo supernis est referta deliciis. Spiritualia sunt & diuina quæ nobis in ea apponuntur. *Diligenter ergò* (inquit) *considera quæ tibi apponuntur, sciēs quia talia te oportet præparare.* Ego vtiq; quod in me est diligenter attendo id mihi apponi in his verbis sponsæ, & ad meam prorsus doctrinam cautelamq; respicere, quod ita ex nomine ac solâ exprimitur persecutio à domesticis, & taceantur tot & tam grauia quæ vbiq; terrarum nihilominus ex omni natione quæ sub cœlo est ab infidelibus, ab hæreticis & schismaticis pertulisse cognoscitur. Noui sponsæ prudentiam nec putauerim casu hęc illam, aut quasi immemorem prętęriisse. Sed profectò id expressius plangit, quod & sentit differentius, quodque vigilantius nobis cauendum existimat. Quidnam hoc? Malum vtique intestinum atque domesticū. Hoc tibi manifeste in Euangelio ore ipsius Saluatoris exprimitur cum dicit[h]: *Et inimici hominis domestici eius.* Hoc & in Propheta[i]: *Homo* (inquit) *pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.* Item[k] *quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, absconderem me forsitan ab eo. Tu verò homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebat cibos,* hoc est, quod à te patior conuiua & contubernali meo, id molestius sentio, fero ægrius. Scitis hæc querimonia cuius, & de quo sit.

Mala à domesticis illata acerbiora.

h Matt. 10. c & Mich. 7. b

i Psal. 39. c

k Psal. 54. b

3. Agnoscite ergo & sponsam eodem de filiis matris suæ conquerentem affectu, quoniam in eodem spiritu, cum ait: *Filii matris meæ pugnauerunt contra me.* Vnde & alibi loquitur[l]: *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Longe quæso à vobis facite semper hoc tam abominabile & detestabile malum, vos qui experti estis, & quotidie experimini *quam bonum sit, & quam iucundum habitare fratres in vnum*[m], si tamen in vnum, & non in scandalum. Alioquin nec iucundum planè nec bonum, sed pessimum ac molestissimum. Væ autem homini illi per quem vnitatis vinculum iucundum turbatur. Iudicium profectò portabit quicunque est ille. Ante mihi contingat mori, quam audire in vobis quempiam iustè clamitantem: *Filii matris meæ pugnauerunt contra me.* Nonne præsentis congregationis tanquā vnius matris filij omnes vos estis, singuli alterutrum fratres? Quid ergo à foris vos conturbare aut contristare possit, si intus benè estis, & fraterna pace gaudetis? Deniq; *quis vobis nocere poterit* (inquit[n]) *si boni æmulatores fueritis?* Quamobrem æmulamini charismata meliora[o], vt bonos vos probetis æmulatores. Charisma peroptimum charitas est. Planè incomparabile, quod nouæ sponsæ cœlestis sponsus totiens inculcare curabat, nunc quidem dicens[p]: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem.* Nūc vero[q]: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem:* &, *hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem*[r]. Itemque orans vnum eos fore sicut ipse & Pater vnum sunt[s]. Et vide si non ipse Paulus qui te ad charismata meliora inuitat, inter cætera charitatem in summo ponit[t], siue cum fide & spe dicit eam esse maiorem, & supereminentem scientię: siue cum enumeratis pluribus aut mirabilibus supernæ gratiæ donis, tandem ad superexcellentiorem viam nos mittit: haud aliam profectò illam quam charitatem diffiniens[u]. Deniq; quidnam huic comparandum putemus quæ ipsi præfertur martyrio ac fidei transferenti montes[x]? Hoc igitur est quod dico. Pax vobis à vobis sit, & omne quod extrinsecus minari videtur, non terret, quia non nocet. Nam econtrariò quicquid foris

A dissidiis & pugnis grauiter dehortatur.

l Psal. 37. b

m Psal. 132. a

Fraternæ charitatis & concordiæ turbatio res execrabilis.

n 1. Pet. 3. c

o 1. Cor. 12. d

p Ioan. 13. d

q Ioan. 15. b

r Ioan. 15. d

s Ioan. 10. f

t 1. Cor. 13. a

u 1. Cor. 12. d

x 1. Cor. 13. a

Cohortatio ad fraternam charitatem.

A blandiri apparet, nulla est profectò consolatio, si intus (quod absit) seminarium discordiæ germinauerit.

Proinde dilectissimi, pacem habete ad vos, & nolite lædere inuicem, non facto, non verbo, non signo qualicunque: & ne quis forte exacerbatus & præoccupatus à pusillanimitate spiritus & tempestate Deum interpellare cogatur aduersus eos qui se læserint aut commiserint, & prorumpere in verbum graue cōtingat, filij matris meæ pugnauerunt contra me. Sic enim peccantes in fratrem, in Christum peccatis, qui ait[y]: *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Nec cauendum à grauioribus tantùm offensis, verbi gratia, ab aperto conuitio seu maledicto, sed à clādestino quoque & venenato susurrio. Non, inquam, sufficit os custodire ab his & his similibus, cauenda sunt & leuia. Si tamen leue debeat dici quodcunq; in fratrem præsumpseris voluntate lædendi: cum hoc solo si irasceris illi, diuini reus iudicij tenearis[z]. Merito quidem. Nam quod tu leue putas, & ob hoc lenius præcipitas, plerumque alius aliter accipit, tanquam homo videns in facie, & secundum faciem iudicans, paratus festucam trabem suspicari, & scintillam putare fornacem. Non enim est omnium charitas illa quæ omnia credit[a]. Proni sunt autem sensus hominis & cogitationes ad malum potius suspicandum, quam ad bonum credendum: præsertim vbi disciplina silentij, nec te qui in causa es excusare permittit, nec illum vulneris suspicionis aperire quod patitur vt curetur. Ita vritur ille, & moritur clauso & lethali vulnere, intra semetipsum gemēs, dum totus in ira & disceptatione positus, nil aliud silens versare in mēte possit, nisi iniuriam quam accepit. Non potest orare, non potest legere, non sanctum aut spirituale aliquid meditari. Et ita intercepto vitali spiritu dum suis destituta alimentis vadit ad mortem anima pro qua Christus mortuus est, quid tu interim quæso animi habes? Quid oratio tua aut opus quodcunq; interim feceris sapit tibi, cōtra quem nimirum Christus anxiè clamat de pectore fratris tui quem contristasti, filius (inquiens) matris meæ pugnat contra me: & qui simul mecum dulces capiebat cibos, repleuit me amaritudine?

4.

y Matt. 25. d

Quantopere cauenda susurria.

Lingua susurronum pestis & venenū fraternæ charitatis.

z Matt. 5. d

Nō leue, quo læditur proximus.

B

a 1. Cor. 13. d

Damna linguæ iniuriantis in agente & patiente.

C Quod si dixeris illum non tam grauiter pro tam leui causa debuisse turbari: Respondeo. Quantò leuior est, tantò à te leuiùs potuit non committi: quanquam nescio quomodo leue dicas (vt iam dixi) quicquid amplius est quam irasci, cùm vel hoc ipsum obnoxium esse iudicio ex ore ipsius acceperis iudicis[b]. Quid enim? Tu ne leue dixeris in quo offenditur Christus, vnde ad Dei iudiciū pertrahi habes, cum horrēdum sit incidere in manus Dei viuentis[c]? Tu ergo accepta fortè iniuria (quod quidem interdum non accidere in his conuentibus difficile est) non continuò more secularis, obliquè referire fratrem responsione festines, sed neq; sub specie quasi corripiendi verbo acuto & vrenti trāsfigere audeas vllatenus animam pro qua Christus affigi cruci dignatus est, nō grunnire quasi increpando, non labiis mussitare quasi murmurando, non narem contrahere, aut cachinnare quasi subsannando, non frontem rugare quasi inuehendo aut comminando. Sanè commotio tua ibi moriatur vbi oritur, nec permittatur exire quæ mortem portat, ne perimat, vt dicere possis & tu cum Propheta: *Turbatus sum, & non sum locutus*[d].

5.

Non leue, cęsendum quo Christus offenditur.

b Matt. 5. d

c Heb. 10. f

Quā sollicite cauenda omnia, quibus lædi posset charitas fraterna.

d Psal. 76. a

D Quosdam altius intellexi sentire istud, quasi de Diabolo & angelis eius dictum, qui cum fuerint & ipsi filij Hierusalem illius quæ sursum est mater nostra: ex quo lapsi sunt, non cessant sororem suam Ecclesiam impugnare. Sed neq; contendo, si quis vsurpet hoc etiā in bonam significationem, secundū quod spirituales qui sunt in Ecclesia aduersus carnales fratres suos dimicāt in gladio spiritus, quod est verbum Dei[e], vulnerantes eos ad salutem, atq; ad spiritualia istiusmodi impugnationibus prouehētes. Vtinam corripiat me iustus in misericordia, & increpet me, percutiens & sanans, occidens & viuificans, quo audeam & ego dicere[f]: *Viuo autem iam nō ego, viuit verò in me Christus. Esto* (inquit[g]) *consentiens aduersario tuo dum es cum eo in via, ne tradat te iudici, & iudex*

6.

Alii per *filios matris* intelligunt Dæmones. Alii in Bonum, de spiritualibus carnales corripientibus.

e Eph. 6. d

f Gal. 2. d

g Matt. 5. d

tortori. Bonus aduerſarius, cui ſi conſentiens ero, non erit vnde aut iudex me calumnietur, aut tortor. Ego profectò ſi quos veſtrum aliquando pro huiuſmodi contriſtaui, non me pœnitet. Contriſtati enim ſunt ad ſalutē. Et quidem neſcio id me feciſſe vnquam abſq; mea quoque magna triſtitia, ſecundum illud[h]: *Mulier cum parit, triſtitiam habet*. Sed abſit vt iam meminerim preſſuræ, tenens fructum doloris mei, dum perinde videam Chriſtum formatum in ſobole. Neſcio autem quomodo etiā tenerius mihi aſtricti ſunt qui poſt increpatoria & per increpatoria tandem cōualuerunt de infirmitate, quam qui fortes ab initio permanſerunt, non indigentes iſtiuſmodi medicamento.

h Ioan. 16. d

Bern quo affectu alios caſtigare ſolitus.

7. Ergo in hunc ſenſum poterit Eccleſia ſeu anima diligens Deum dicere quod *decolorauit eam ſol*, mittendo ſcilicet & armando de filiis matris eius qui eam ſalubriter expugnarent, & captiuam ducerent ad fidem amorēque ipſius, multis vtiq; confixam ſagittis illis de quibus ſcriptum eſt[i]: *Sagittæ potentis acutæ*. Et item[k]: *Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi*. Ideoque ſequitur & ait, *quoniam non eſt ſanitas in carne mea*; vt ſecundum animam ſanior proindeque fortiorq; factus dicat[l]: *Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*. Et cum Apoſtolo[m]: *Quando enim infirmor tunc potens ſum & fortis*. Vides quia carnis infirmitas robur ſpiritui augeat, & ſubminiſtret vires? Ita e contrario noueris carnis fortitudinem debilitatem ſpiritus operari. Et quid mirum ſi hoſte debilitato, tu fortior efficeris? Niſi forte illam tibi inſaniſſimè ducas amicam, quæ non ceſſat concupiſcere aduerſus ſpiritum[n]. Vide ergo ſi non prudenter ſagittari & impugnari ſalubriter poſtulat Sanctus cum dicit in oratione[o]: *Confige timore tuo carnes meas*. Optima timor iſte ſagitta, qui cōfigit & interficit carnis deſideria, vt ſpiritus ſaluus ſit. Sed & qui caſtigat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigit: nonne is tibi videtur etiam manum contra ſe pugnantis ipſe iuuare?

i Pſal. 119 b
k Pſal. 37 a
l Matt. 26. d
m 2. Co. 12. e

Carnis infirmitas & mortificatio robur ſpiritus auget.

n Gal. 5 c
o Pſal. 118. b

8. Eſt & ſagitta ſermo Dei viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti[p]. De quo Saluator: *Non veni* (inquit[q]) *pacem mittere, ſed gladium*. Eſt etiam ſagitta electa amor Chriſti, quæ Mariæ animam non modo confixit, ſed etiam pertrāſiuit, vt nullam in pectore virginali particulam vacuam amore relinqueret, ſed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & eſſe gratia plena. Aut certe pertrāſiuit eam, vt veniret vſque ad nos, & de plenitudine illa omnes acciperemus, & fieret mater charitatis cuius pater eſt charitas Deus, parturiens & in ſole ponens tabernaculum eius vt ſcriptura impleretur quæ dicit[r]: *Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremū terræ*. Hoc enim impletum eſt per Mariam, quę in carne viſibilem edidit, quem inuiſibilem nec de carne nec cum carne ſuſcepit. Et illa quidem in tota ſe grande & ſuaue amoris vulnus accepit: ego verò me felicem putauerim ſi ſumma ſaltem quaſi cuſpide huius gladij pungi interdum me ſenſero, vt vel modico accepto amoris vulnere dicat etiam anima mea: Vulnerata charitate ego ſum. Quis mihi tribuet in hunc modum non modo vulnerari, ſed & expugnari omnino vſque ad exterminationem coloris & caloris illius qui militat aduerſus animam?

p Heb. 4. c
q Matt. 10. d

Amor Chriſti ſagitta electa animam Mariæ pertranſiuit;

r Eſa. 49. b

vtinam & noſtram.

9. Si exprobrauerint filiæ huius ſeculi illi animæ quæ huiuſmodi eſt, dicentes pallidam & ſine colore eſſe, nonne tibi congruè poſſe reſpondere videbitur: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim: quia decolorauit me ſol?* Et ſi ſe ad hoc meminerit perueniſſe adhortationibus ſeu increpationibus aliquorum ſeruorum Dei æmulantium eam Dei æmulatione, nonne conſequenter veraciterque inferre poterit: quia *filii matris meæ pugnauerunt contra me?* Erit ergo ſenſus (iuxta quod dictum eſt) vt Eccleſia ſeu ſtudioſa quæuis anima id loquatur, non quaſi gemens aut conquerens, ſed quaſi gaudens & gratias agens, inſuper & glorians quod pro nomine & amore Chriſti digna ſit fuſca, ſeu decolor eſſe & dici: atque hoc ipſum aſcribat non ſuæ induſtriæ, ſed gratiæ & miſericordiæ præuenientis ſe, & mittentis ad ſe. Nam quomodo crederet ſine prædicante? Quomodo autem prædicarent niſi mitterentur[ſ]? Filios matris ſuæ contra ſe pugnaſſe memorat non vt irata, ſed vt non ingrata. Vnde & ſequitur. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis*. Quod verbū vtique ſi ſpiritualiter examinetur, puto nil in ſe querimoniæ aut rancoris habere videbitur, ſed magis fauorabile aliquid redolere. Verum ad id contingendum prius ſane quam manum apponere audeamus (locus enim ſanctus eſt) conciliandus eſt nobis ſolitis precibus & ſic conſultandus ille ſpiritus qui ſcrutatur alta Dei, aut certè vnigenitus qui eſt in ſinu Patris ſponſus Eccleſiæ Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.

Filii matris æmulatores noſtri in bonum.

ſ Rom. 10. c

Sermo XXX.

Qualiter populus fidelium ſeu animæ Electorum per Vineas ſignificantur, quarum Eccleſia cuſtos dicitur: & de prudentia carnis, quæ eſt mors.

POſuerunt me cuſtodem in vineis. Qui? Tu ne illi oppugnatores, quos proximè memoraſti? Audite & intelligite ſi non ſe ab illis ipſis fatetur iſta promotam, à quibus & paſſam. Nec mirū tamen, ſiquidem fuerit cauſa pugnandi intentio corrigendi. Nam quis neſciat multos amicabiliter vtiliterque multotiens oppugnatos? Quam multos quotidie experimur piis impugnationibus prælatorum ad meliora proficere, prouehi ad altiora? Ergo illud potius demonſtremus ſi poſſumus, quemadmodum aduerſus Eccleſiam pugnatum ſit à filiis matris ſuæ, & hoſtili animo, & damno vtili. Id enim iucundius, cum qui nocere intendunt, proſunt & nolentes. Vtrumq; verò ſenſum tenet ſuperior interpretatio, quoniam quidem non defuerunt & qui benè & qui malè æmularentur eam diuerſa intentione pugnantes, ſed vtrique profuerunt. Intantum deniq; ſe profeciſſe ex iis quæ ab æmulis paſſa eſt gloriatur, vt pro vna vinea quam ſibi abſtuliſſe viſi ſunt, ſuper multas ſe gaudeat conſtitutam. Hoc mihi (inquit) præſtitere pugnando contra me & cōtra vineam meam, qui dicunt[a]: *exinanite, exinanite vſq; ad fundamentum in ea*: vt vnam pluribus commutarim. Hoc quippe eſt quod infert, *vineam meam non cuſtodiui*: tanquam cauſam ſubiungens vnde hoc illi contigerit, vt non in vna iam, ſed in pluribus cuſtos poſita ſit. 1.

Hoſtes Eccleſiæ intendunt nocere, ſed proſunt nolentes.

a Pſal. 136. b

Et litera quidem ſic eſt. Sed ſi eam ſimpliciter ſequimur contenti eo ſolo quod ſonare in ſuperficie illa videtur, putabimus nos legere in Scriptura ſancta de his *vineis* corporeis & terrenis, quas quotidie cernimus de rore cœli & de pinguedine terræ accipere vnde fundunt vinum in quo eſt luxuria: & ſic nihil non dico Domini ſponſæ dignum, ſed nec cuiuis cæterarum congruum quid de tam ſancta & diuina ſcriptura attuliſſe videbimur. Quæ enim cōuenientia ſponſis & cuſtodiæ vinearum? Sed & ſi conuenire putetur, vnde docebimus fuiſſe aliquando Eccleſiam iſtiuſmodi deputatam officio? Nunquid de vineis cura eſt Deo? 2.

Non hic ſermo de vineis corporeis.

Si autem ſpirituali ſenſu *vineas* Eccleſias, id eſt, fideles interpretamur populos, iuxta Prophetæ ſenſum dicentis[b]: *Vinea Domini Sabaoth domus Iſrael eſt*: incipiet fortaſſis elucere nobis quomodò ſpōſæ minimè indignum ſit fieri cuſtodem in vineis. Puto quidem quod & non parua inſuper & in hoc ipſo apparebit prerogatiua, ſiquis diligentius curet aduertere quantū vbique per orbem in huiuſmodi vineas dilatauerit terminos ſuos à die illa qua Hieroſolymis à filiis matris ſuæ expugnata eſt & exturbata, vna cum prima illa ſua nouella plātatione, multitudinem dico credentium, quorum legitur[c] fuiſſe *cor vnum, & anima vna*. Et ipſa eſt quam modo fatetur ſe minime cuſtodiſſe, ſed non ad inſipientiā ſibi. Nec enim ita inde euulſa in perſecutione fuit, vt non alibi plantaretur, atque aliis locaretur agricolis, qui reddant fructus eius tēporibus ſuis. Non prorſus, non periit, ſed migrauit, etiam creuit & dilatata eſt, tanquam cui benedixit Dominus. Deniq; leua oculos tuos, & vide ſi non *aperuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei*: ſi non *extendit palmites ſuos vſq; ad mare, & vſq; ad flumen propagines eius*[d]. Nec mirum, *Dei enim ædificatio eſt, Dei agricultura eſt*[e]. Ipſe fœcūdat, ipſe propagat, ipſe putat & purgat eam 3.

Sed myſticè.

b Eſa. 5. b

c Act. 4. f

Eccleſia perſecutione creuit;

d Pſal. 79. b
e 1. Cor. 3 b

f Ioan. 15.

Deus Ecclesiæ agricola.

vt fructum plus afferat. Quando nempe sit destitueret cura vel opera, quam plantauit dextera eius? Non planè habenda neglectui, in qua Apostoli palmites, Dominus vitis, & Pater eius agricola est. In fide plantata, in charitate mittit radices, defossa sarculo disciplinæ, stercorata pœnitentium lachrymis, rigata prædicantium verbis, & sic sanè exuberans vino in quo est lætitia, sed non luxuria, vino totius suauitatis, nullius libidinis. Hoc certè vinum lætificat cor hominis; hoc constat & Angelos bibere cum lætitia. Deniq; gaudent in conuersione & pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes. Lachrymæ pœnitentium vinum eorum, quod in illis vitæ odor, sapor gratiæ sit, indulgentiæ gustus, reconciliationis iucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenatæ suauitas conscientiæ.

Lachrymæ pœnitentium vinum Angelorum.

4. Ergo ex illa vna vinea quam sæuæ persecutionis visa est delcuisse tempestas, quantæ in vniuersa terra propagatæ refloruerunt? Et in his omnibus custos posita sponsa est, vt non contristetur quod primam vineam non custodiuit. Consolare filia Sion: si cæcitas ex parte contigit in Israël, quid tu perdis? Mutare mysterium, & noli plangere detrimentum. Dilata sinum, & cullige plenitudinem gentiũ. Dic ciuitatibus Iudæ [g]: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes.* Moysi sine oblatũ est à Deo, si præuaricatorem populum vellet dimittere, & diuinæ exponere vltioni, ipsum quidẽ fieri posse in gentem magnã, sed ille renuit [h]. Quare? Ob nimiam profecto dilectionem qua illi fortiter deuinctus populo tenebatur, & quoniam non requirebat quæ sua sunt, sed Dei honorem, & non quod sibi vtile foret, sed quod multis. Et ille quidem sic.

g Act. 13. g

h Exod. 32. b

Moyses noluit commutare principatum amore populi.

5. Ego autem consilio secretiori puto hoc munus diuinitus pro sui magnitudine seruatum sponsæ vt ipsa potius & non Moyses mitteretur in gentem magnam. Non enim oportebat amicum sponsi præripere sponsæ benedictionem, & propterea non quidem Moyses, sed noua sponsa cui dicitur [i]: *Ite in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ*: ipsa, inquam, prorsus missa est in gentem magnam. Num in maiorem ponit quam in vniuersitatem? Et facile vniuersitas cessit portãti pacem, gratiam offerenti. Sed non sicut gratia, ita & lex: quam dissimili vultu ad omnem conscientiam se offerunt suauitas huius, & illius austeritas. Quis sanè ex æquo respiciat condemnantem & consolantem, reposcentem & ignoscentem, plectentem & amplectentem? Non pari profecto acceptabitur voto vmbra & lux, ira & pax, iudicium & misericordia, figura & veritas, virga & hæreditas, frenum & osculum. Graues deniq; Moysi manus testibus Aaron & Hur [k]. Graue legis iugum testibus ipsis Apostolis [l], qui hoc & sibi & patribus importabile clamitant: Graue iugum, & vile præmium: nam terra est in promissione. Pro huiusmodi non est Moyses missus in gentem magnam.

Dilatatio in mũdum vniuersum est prærogatiua Ecclesiæ.

i Marc. vlt. d

Comparatio synagogæ & Ecclesiæ.

k Exod. 17. c

l Act. 15. c

6. Verum tu mater Ecclesia promissionem habet vitæ quæ nunc est & futuræ, facile in duplici gratia obtines ab vniuersis te recipi, & propter iugum suaue, & propter regnum sublime. Pulsa de ciuitate, ab vniuersitate excipetis, dum sic prouocat quod promittis, vt quod imponis non terreat. Quid adhuc vnius vineæ plangis damnum, quod tanto tibi fœnore compensatum est? Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita, & non fuit qui per te transiret, *ponam te* (inquit [m]) *in superbiam seculorum, gaudium in generatione & generationem: & suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis, & scies quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob.* Tali itaque modo dicit se sponsa positam custodem in vineis, & quia vineam suam non custodiuit.

Illius iugum graue huius leue & suaue.

m Esa. 60. c

7. Ego loci huius occasione meipsum reprehendere soleo quod animarum susceperim curam, qui meam non sufficerem custodire, vineas animas interpretans. Quod si probas & tu hanc nostram interpretationem, vide etiam cõsequenter an recte quoq; dicamus fidem, vitem, virtutes, palmites, botrum, opus, deuotionem vinum? Siquidem nec palmes absq; vite, nec virtus sine fide aliquid est. *Sine fide* enim *impossibile est placere Deo* [n], fortasse & displicere necesse erit. Deniq; omne *quod non est ex fide, peccatum est* [o]. Hoc ergo considerare oportuit illos qui me posuerunt custodem in vineis, si videlicet propriam custodissem. At quanto tempore inculta iacuit & deserta, redacta in solitudinem? Prorsus defecerat vinum ex ea, arefactis præ sterilitate fidei, virtutum palmitibus. Erat fides, sed mortua. Quomodo enim non mortua sine operibus? Et id quidem in seculari vita. Cæterum conuersus ad Dominum, meliusculè cœpi, fateor, custodire, non tamen prout oportuit. Et quis nempe ad hoc idoneus? Nec sanctus Propheta, qui ait [p]: *Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eã.* Quantis etiam tunc memini me patere insidiis illius qui sagittat in occultis immaculatum? Quantum nobis, ô vinea mea, furtiuis subreptum est machinamentis eo ipso tempore quo vigilantius intendere cœpimus curæ & custodiæ nostri? Quot & quales piorum botros operũ aut præfocauit ira, aut tulit iactantia, aut fœdauit inanis gloria? Quanta ab illecebra gulæ, quanta ab acediæ spiritu, quanta à pusillanimitate spiritus & tempestate sustinuimus? Sic eram, & nihilominus tamen posuerunt me custodem in vineis, non cõsiderantes quid de mea ego facerem vel fecissem; nec audientes arguentem magistrũ ac dicentem: *Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?*

Quæritur de imposita sibi prælatura & animarũ cura, indignum se reputans.

n Heb. 11. b

o Rom. 14. d

p Psal. 126. a

Vide quis Bernard. de seipso sensus.

q 1. Tim 3. b

8. Miror audaciam plurimorum, quos videmus de suis vineis non colligere nisi spinas & tribulos, vineis tamen dominicis etiam se ingerere non vereri. Fures sunt & latrones, non custodes neque cultores. Hoc illis. Væ autem mihi etiam nũc à periculo vineę meæ, immò magis nunc, quandò pluribus intentus, minus circa vnam diligens, minusque sollicitus fieri cogor. Nec sepem circundare, nec torcular fodere in ea licet. Heu destructa est maceria eius, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam [r]. Patet exposita tristitię, iracundiæ atque impatientiæ peruia. Demoliuntur eam sedulæ quædam vulpeculæ instantium necessitatum. Irrumpunt vndiq; anxietates, suspiciones, sollicitudines. Turbę discordantium, causarum molestiæ, rara hora desunt. Non est prohibendi facultas, non copia declinandi, sed nec orandi spacium. Quo imbre lachrymarum perfundere sufficiam sterilitatem animæ meæ? vineæ meæ volui dicere, sed de psalmo [s] sic incidit propter vsum, & sensus idem est. Nec piget erroris qui admonet similitudinis, quia non de vinea sermo est, sed de anima. Ergo anima cogitetur cũ vinea legitur. Siquidẽ sub huius specie & nomine illius sterilitas deploratur. Quibus ergo lachrymis rigabo sterilitatem vineæ meæ? Omnes palmites eius aruerunt præ inopia. Iacent sine fructu, eo quòd non habeant humorem. Iesu bone, quos fasciculos sarmentorũ ex eis in tuo quotidie sacrificio vstio contriti cordis mei te teste absumit? Sit obsecro sacrificium tibi spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus ne despicias [t].

Magna temeritas & audacia eorũ, qui animæ suæ incuriosi alienarum curã ambiunt.

r Psal. 79. b

Queritur de statu animæ suæ, sub prælationis onere.

s Psal. 34. b

t Psa. 50. d

9. Et ego quidem sic pro imperfecto meo traho ad me capitulum pręsens. Perfectus autem omnis erit qui alias dicere poterit. *Vineam meam non custodiui*; illo videlicet sensu quo Saluator loquitur in Euangelio [u]: *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Idoneus plane & dignus qui ponatur custos in vineis, quem propriæ cura vineæ à commissarum diligentia & sollicitudine non impedit aut retardat. Dum non quærit quæ sua sunt, neq; quod sibi vtile est, sed quod multis. Propterea sane Petro cura ista credita est in tam multis vineis quæ erant de circuncisione, quia homo paratus erat & in carcerem & in mortem ire [x], vsq; adeo suæ vineæ, id est suæ animæ non detinebatur amore quo minus curæ intenderet creditarum. Merito & Paulo inter gentes tam ingens sylua credita est vinearum, quod & ipse in suæ custodia vineæ minimè curiosus inuentus sit, ita vt non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus fuerit propter nomen Domini Iesu Christi [y]. Deniq; nihil horum vereor (inquit) *nec facio animam meam preciosiorem quàm me* [z]. Optimus æstimator rerum, qui nihil suorum

u Matt. 10 d & 19. d

Quis dignus ad custodiam vineæ Dominicæ: nimirum qui non quærit quæ sua sunt.

x Luc. 22. d

Talis Petrus, item Paulus.

y Act. 21. e

z Act. 20. e

sibi præferendum existimet. Quam multi saluti propriæ modicam vilissimamque pecuniam prętulerunt? Paulus A nec animam: *Non* (inquit) *facio eam preciosiorem quam me*. Ergo differentiam facis inter te & animam tuam Prudenter quidem tu tibi pluris es quam quiduis tuum.

10\. Sed quomodo non tua anima tu? Arbitror quòd quia Paulus iam tunc in spiritu ambularet, & mente consentiret legi Dei quoniã bona est[a], idcirco hanc ipsam mentem suam tanquam principale ac supremum quiddam sui, dignum duxerit sibimet potius quam suæ cuiuspiam rei nomine designare: reliquum verò quod constat naturæ esse inferioris, & inferiori proinde vilioriq; essentiæ (quod est corpus) inhærere, non modo officio viuificandi ac sensificandi, sed & fouendi nutriendiq; desiderio: hoc, inquam, sensuale atq; carnale appellatione sui homo spiritualis indignum iudicãs, inter sua magis censuit deputandum, quam se personaliter exprimendum per illud. Cum medico (inquit) excellentius quod in me est, in quo & sto per gratiam Dei, id est mentem rationemq; intellige. Cum loquor animam meam, hoc inferius accipe quod carni animandæ vides accommodatũ, etiam & iunctum in concupiscentia. Id me fuisse quidẽ, B sed iam non esse agnosco, quia non secundum carnem adhuc ambulo, sed secundum spiritum[b]. *Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus*[c]. Secundum mentem ego, secundũ carnem non ego. Quid enim si carnaliter etiam nunc anima concupiscit? *Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*[d]. Et ideo non me quidẽ, sed tamen meum dixerim quod in me carnaliter sapit, idque non aliud quam ipsam animam. Reuera enim animæ portio est carnalis affectio eius, & vita quam administrat corpori. Hanc ergo animam suam Paulus spernebat præ se, paratus pro Domino non solum alligari, sed mori in Hierusalem, & sic perdere animam suam iuxta consilium Domini[e].

Quomodo Paulus & quiuis homo diuersus ab anima sua.
a Rom. 7. c
Qui homo animam suam minus seipso pretiosam æstimet.
b Rom. 8. a
c Gal. 2. d
d Rom. 7. c
e Matt. 10 d

11\. Tu quoque si propriam deseras voluntatem, corporis voluptatibus perfectè renuncies, si carnem tuam crucifigas cum vitiis & concupiscentiis, sed & mortifices membra tua quæ sunt super terram: probabis te Pauli imitatorem, qui non facies animam tuam preciosiorem teipso: probabis & Christi discipulum etiam illam perdendo salubriter. Et quidem prudẽtius eam perdis vt custodias, quam custodis vt perdas. *Nam qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam*[f]. C Quid hic vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mũdo: Christus & eius Discipuli perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrũ diligitis? At manifestum se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet. Profectò vnusquisque quod à suo magistro didicit, hoc in medium profert. Num in Euangelio legisti has differentias, aut in Prophetis, aut in literis Apostolorum? Caro & sanguis pro certo reuelauit tibi hanc sapientiam, non spiritus Patris. Est enim carnis hæc sapientia. Sed audi quid de ipsa nostri medici sentiant. *Sapientia* (inquiunt[g]) *carnis mors est*. Item[h]: *Sapiẽtia carnis inimica est Deo*. Nũ Hippocratis seu Geleni sententiam aut certè de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus: Christi discipulis loquor: Ego si peregrinum dogma induxero, ipse peccaui. Epicurus atq; Hippocrates corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert, meus magister vtriusq; rei D contemptum prædicat. Animæ in corpore vitam, quam summo studio iste vnde sustentet, ille vnde & delectet inquirit atq; inquirere docet, Saluator monet & perdere.

Anima quomodo perdẽda exẽplo B. Pauli.
f Matt. 16. d
Hippocrates & Christus malè conueniunt. Ille docet animas (vitam tẽporalem) seruare, hic perdere.
v. NOTAS*
Religiosi valetudinis curandæ nimiũ studiosi perstringuntur.
g Rom. 8. a
h Ibidem.

12\. Quid enim tibi aliud de Christi auditorio sonuit cum paulo ante clamatum est[i]: *Qui amat animam suam, perdet eam?* Perdet eam dixit, siue ponendo vt martyr, siue affligendo vt pœnitens. Quanquam genus martyrij est, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Vides ne hac sentẽtia magistri mei carnis sapientiam cõdemnari, per quam vtiq; aut in luxum voluptatis defluitur, aut ipsa quoq; bona valetudo corporis vltra quam oporteat appetitur? Deniq; quòd vera sapientia in voluptates non effluat, audisti profectò à A Sapiente[k] ne inueniri quidem hanc in terra suauiter viuentium. Qui autem inuenit, dicit[l]: *Super salutem & omnem pulchritudinem dilexi sapientiam*. Si super salutem & pulchritudinem, quanto magis super voluptatem & turpitudinem? Quid verò prodest temperare à voluptatibus, & inuestigandis diuersitatibus complexionum, ciborumq; varietatibus inquirendis, quotidianam expendere curam? Legumina (inquit) ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriũt melancholiam; choleram porri accendunt, pisces de stagno aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non congruunt. Quale est hoc vt in totis fluuiis, agris, hortis, cellariisue reperiri vix possit quod comedas?

i Matt. 16. d
Mortificatio carnis genus est martyrii.
k Iob 28. c
l Sap. 7. a

13\. Puta te, quæso, monachum esse, non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce obsecro primum quidem quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce grauamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius, illius videlicet qui propè sedens, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari ieiunio murmurat. Scandalo quippe est ei B aut tua odiosa superstitio, aut duritia quam fortè putat illius qui tibi habet prouidere. Scandalizatur, inquam, in tua singularitate frater iudicans, te superstitiosum tanquam superflua quæritantem, aut certe me durum causans, qui non perquiram victui tuo necessaria. Frustra sibi quidam blandiuntur de exemplo Pauli honorantis Discipulum non bibere aquam, sed *modico* vti *vino propter stomachum & frequentes* suas *infirmitates*[m]. Qui attendere debent primum quidem Apostolum minimè sibipsi rem istiusmodi suadere, sed nec discipulum æquè exposcere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed Episcopo, cuius vita teneræ adhuc & nascenti Ecclesię pernecessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheum, & ego cibo eum si vis etiam auro, & poto balsamo. Cęterum tu tibimetipsi dispensas, misertus tui. Suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio, & vereor tibi illudi sub tegmine & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, vt si tibi ita auctoritas Apostoli placet de bibendo vino, *modico*, quod ille adiunxit, non prætermittas. Et de hoc satis. Sed ab reuertamur ad sponsam, & discamus ea C vineas proprias vtiliter nõ custodire, præsertim nos qui videmur deputati custodes in vineis sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Obseruatio & delectus ciborum non decet monachum.
m 1 Tim. 5. d*
Modicũ Vini quomodo præscriptum seu permissũ Timotheo ab Apost.

† Idem ferè cum Bern sentit Ambrosius. *Contraria*, inquit, *diuinæ cognitionis sunt præcepta medicinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt: ab omni mentione meditationis abducunt. Itaq; qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat.* Ita Ambr. in psal. 118. Octon. 21. Et refertur de Consec. d. 5. c. contraria.

Porrò; Quid de hac Bernardi doctrina, & similibus PP dictis, vtrum Medicinæ, & valetudinis curam in religiosis, vt apparet, non probant: sentiendum; vide Notas Tom. I ad Epist. 321.

Sermo XXXI.

De excellentia diuinæ visionis; & quomodo in præsenti sanctis viris gustus diuinæ præsentiæ variatur pro variis animæ desideriis.

1\. *Indica mihi quẽ diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie*[a]. Studiosis mentibus Verbum Sponsus frequẽter apparet, & nõ sub vna specie. Quid ita? Profectò quoniã nondũ videtur *sicuti est**. Nempe illa visio stat, D quia forma stat quæ tunc videtur. Est. n. nec vllam capit ex eo quod est, fuit, vel erit, mutationem. Tolle nẽpe *fuit* & *erit*, vnde iam transmutatio aut vicissitudinis obũbratio? At quicquid veniẽs ex eo quod *fuit*, nõ cessat tendere in id quod *erit*, transitũ sanè habet per *est*, sed omnino non est. Nam quomodo est, quod nunquã in eodẽ statu permanet? Solũ proinde vere est, quod nec à *fuit* præciditur, ecce ab *erit* expũgitur: sed solũ atq; inexpugnabile remanet ei *est*, & manet quod est. Nec *fuit* sanè tollit illi esse ab æterno, nec *erit* esse in æternũ: ac per hoc sibi vẽdicat verũ esse, id est increabile, interminabile, inuariabile. Cũ igitur ipse qui sic est, immò qui nõ sic aut sic est, videtur sicuti est, stat vt dixi illa visio, quia nulla eã inter-

a Cant. 1. b
* Videre Deũ *sicuti est*, subtiliter & argutè exponitur.
1. Ioan. 3. a

b *Matt. 20 a*

Visio Dei sicuti est, non est huius temporis sed futuri.

c *1 Ioan. 3. a*

A polat vicissitudo. Et tunc ille de Euangelio[b] vnus omnibus, qui sic vident, denarius redditur in vna specie quæ offertur. Nam & quod apparet, vt inuariabile in se est, ita inuariabiliter intuentibus præsto est: & quibus apparet, nil videre desiderabilius volunt, nil possunt delectabilius. Quando ergo illa vel fastidiet auiditas, vel se subtrahet suauitas, vel fraudabit veritas, vel deficiet æternitas? Quod si in æternum extenditur videndi copia pariter & volũtas: quomodo non plena felicitas? Nil quippe aut deest iam semper vidẽtibus, aut superest semper volentibus. At talis visio non est vitæ præsentis, sed in nouissimis reseruatur, his duntaxat qui dicere possunt[c]: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est*. Et nunc quidem apparet quibus vult, sed sicuti vult, non sicuti est. Non sapiens, non sanctus, non propheta videre illum sicuti est potest aut potuit in corpore hoc mortali, poterit autem in immortali, qui dignus habebitur.

Quomodo videri possit Deus in hac vita.

Simile.

Puritas ad videndũ Deum necessaria.

2. Itaq; videtur & hic, sed sicut videtur ipsi, & non sicuti est. Nam neq; hoc luminare magnum (solem loquor istũ quem quotidie vides) vidisti tamen aliquando sicuti est, sed tantum sicut illuminat, verbi causa aërem, montem, parietem. Quod nec ipsum quidem aliquatenus posses, si non aliqua ex parte ipsum lumen corporis tui pro sui ingenita serenitate & perspicuitate cœlesti lumini simile esset. Non deniq; aliorum membrorum corporis capax est luminis, ob multam vtriq; dissimilitudinem. Sed nec ipse oculus cum turbatus fuerit, lumini propinquabit, nimirum ob amissam similitudinem. Qui ergo turbatus, nullatenus serenum solum videt propter dissimilitudinem, serenus aliquatenus videt propter nonnullam similitudinem. Profecto si pari prorsus puritate vigeret, videret omnino inoffensa facie eum sicuti est, propter omnimodam similitudinem. Ita & solem iustitiæ illum qui illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum, videre in hoc mundo sicut illuminat illuminatus potest, tanquam in aliquo similis: sicuti est, omnino non potest, tanquam nondum perfectè similis. Propterea dicit[d]: *Accedite ad eum & illuminamini: & facies vestræ non confundentur*. Ita sanè, sed si quantum satis est illuminamur, vt reuelata facie speculantes gloriã Dei, in

d *Psal. 33. a*

B

C eandem imaginem transformemur de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu[e].

e *2. Cor. 3 d*

f *Prou. 25. d*

3. Ergo accedendum ad eum, non irruendum, ne irreuerens scrutator maiestatis opprimatur à gloria[f]. Nec locis sanè accedendum, sed claritatibus, ipsisq; non corporeis, sed spiritualibus tãquã à Domini spiritu. A Domini planè, & non à nostro, quamuis in nostro. Qui itaque clarior, ille propinquior: esse autem clarissimũ, peruenisse est. Porrò iam præsentibus non aliud est videre sicuti est, quam esse sicuti est, & aliqua dissimilitudine non cõfundi. Sed id tunc, vt dixi. Interim verò tãta hęc formarum varietas, atq; numerositas specierum in rebus conditis, quid nisi quidam sunt radij Deitatis, monstrantes quidem *quia* vere *sit* à quo sunt, non tamen *quid sit* prorsus diffinientes? Itaque de ipso vides, sed non ipsum. Cum autem de eo quem non vides cætera vides, scis indubitanter existere quẽ oportet inquirere, vt inquirentem non fraudet gratia, negligentem ignorantia non excuset. Verum hoc genus videndi commune. In promptu enim est iuxta Apostolum omni vtenti ratione[g], *inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspicere*.

Primus modus videndi Deum competens Beatis, qui vident Deum sicuti est.

2. Cõueniens Viatoribus, cum Deum cognoscimus ex creaturis, nempe quod sit, non quid sit.

g *Rom. 1. c*

4. Alius proculdubio ille modus quo quondam Patribus crebra illa atq; ambitiosa diuinæ præsentiæ familiaritas dignanter indulta est, quamquam nec ipsis sicuti est, sed sicut dignata est. Nec vno omnibus modo, sed vt ait Apostolus[h], *multifariè multisque modis*: cum ipse in se sit vnus, dicente ipso ad Israël[i]: *Dominus Deus tuus Deus vnus est*. Et hæc demonstratio non quidem communis, sed tamẽ foris facta est, nimirum exhibita per imagines extrinsecus apparentes seu voces sonantes. Sed est diuina inspectio eo differentior ab his quo interior, cum per seipsum dignatur inuisere Deus animam quærentem se, quæ tamen ad quærendum toto se desiderio & amore deuouit. Et hoc signum istiusmodi aduentus eius: sicut

Tertius, visitatus Patribus, isque varius.

h *Hebr. 1. a*

i *Deut. 6. a*

4. Cõueniens piis & iustis cũ Deus ipse animæ, se quærenti insinuat.

A ab eo qui expertus est edocemur. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu eius inimicos eius*[k]. Oportet namq; vt sancti desiderij ardor præueniat faciem eius ad omnem animam, ad quam est ipse venturus, qui omnem consumat rubiginem vitiorum, & sic præparet locum Domino. Et tũc scit anima quoniam iuxta est Dominus, cum se senserit illo igne succensum, & dixerit cum Propheta: *De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me*[l]. Et illud[m]: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis*.

k *Psal. 96 a*

Visio Dei requirit ardens desiderium.

l *Thren. 1. d*

m *Psal. 38. a*

5. Tali animæ suspiranti frequenter immo sine intermissione oranti & affligenti se præ desiderio, cum interdũ desideratus ille qui ita quęritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum sancto Hieremia[n]: *Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te*. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister profecto & arbiter secretæ mutuæq; salutationis, is inquam Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur & condelectatur, & conuersus ad Dominum dicit: Gratias ago tibi

n *Thren. 3. c*

B Domine maiestatis, quia desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eam. Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedissequus animæ non cessat sollicitare eam, & assiduis suggestionibus monere dicens[o]: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui*. Et rursum[p]: *Expecta Dominum, & custodi viã eius*. Item, *Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit*[q]. Ad Dominum autem: *Sicut ceruus* (inquit[r]) *desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima ista ad te Deus*. Desiderauit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordiis eius de mane vigilauit ad te. Et iterũ[s]: Tota die expandit ad te manus suas, dimitte illam quia clamat post te[t]. Conuertere aliquantulum, & deprecabilis esto super eam[u]. Respice de cœlo & vide & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quærit, sed Domini gratiam: discurrit medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat istam, placat illum. Interdum quoq; (licet raro) repræsentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Siquidem domesticus est & notus in palatio, nec veretur repulsam, &

o *Psal. 36 a*

p *Ibidem f*

q *Abac. 2. a*

r *Psal. 41. a*

s *Psal. 87. b*

t *Matt. 15. c*

u *Psal. 89 c*

Angelorũ erga pias animas officiũ.

C quotidie videt faciem Patris.

6. Vide autem tu ne quid nos in hac verbi animæque commixtione corporeum seu imaginatorium sentire existimes. Id loquimur quod Apostolus dicit[x]: *quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est*. Excessum puræ mentis in Deum, siue Dei pium descensum in animam, nostris quibus possumus exprimimus verbis, spiritualibus spiritualia comparantes. Itaq; in spiritu fit ista commixtio, quia spiritus est Deus, & concupiscit decorem animæ illius quam forte aduerterit in spiritu ambulantem, & curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim si sui amore flagrantem conspexerit. Non ergo sic affecta & sic dilecta, contenta erit omnino vel illa quæ multis per ea quæ facta sunt, vel illa quæ paucis per visa & somnia facta est manifestatio sponsi, nisi & speciali prærogatiua intimis illum affectibus atque ipsis medullis cordis cœlitus illapsum suscipiat, habeatq; præsto quem desiderat non figuratum, sed infusum: non apparentem sed efficientem: nec dubium quin eo iucundiorem, quo intus, non foris. Verbum nempe est non sonans, sed pe-

Verbi animæque cõmixtio nihil corporeum sonat.

x *1 Cor. 6. b*

Anima pia qualem Domini visionẽ, vel manifestationem requirat.

D netrans: non loquax, sed efficax: non obstrepens auribus, sed affectibus blandiens. Facies est non formata, sed formans, non perstringens oculos corporis, sed faciem cordis lætificans: gratia quippe amoris munere, non colore.

7. Non tamen adhuc illum dixerim apparere sicuti est, quamuis non omninò aliud hoc modo exhibeat, quam quod est. Neq; enim vel sic cõtinuè præsto erit quamuis deuotissimis mentibus, sed nec vniformiter omnibus. Oportet namq; pro variis animæ desideriis diuinę gustũ præsentiæ variari, & infusum saporem supernæ dulcedinis diuersa appetentis animi aliter atque aliter oblectare palatum. Denique aduertisti in hoc amatorio carmine quoties mutauerit vultum, & in quãta multitudine dul-

Diuinæ præsentiæ gustus pro variis animi affectibus variatur.

tedinis suæ coram dilecta dignatus sit transformari, & quomodo nunc quidem instar verecundi sponsi sanctæ A animæ secretos petat amplexus, & osculis delectetur, nunc verò in oleo & vnguentis medicum exhibere appareat, nimirũ propter teneras & infirmas animas istiusmodi adhuc indigentes fomentis & medicamentis, vnde & delicato adolescentularum nomine designantur. Si mussitet quis, audiet quia non est opus sanis medicus, sed

y Matt. 19. b

male habentibus[y]. Nunc rursum quasi viator quispiam itinerantibus sponsæ simulatq; adolescentulis sese associans, iucundissimis cõfabulationibus suis à labore viæ omnem reuelat comitatum, ita vt eo discedente loquantur: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu dum loqueretur nobis in via*[z]?

z Luc. 24. e

8.
Christus suauitate sua ad sequelam sui cunctos trahet.

Facundus comes, qui in sermonum & morum suauitate suorum, tanquam in quadam suauolentia spirantium vnguentorum post se currere faciat vniuersos. Vnde & dicunt[a]: *In odore vnguentorum tuorum curremus.* Item aliquando occurrens quasi prædiues aliquis

a Cant. 1. a

paterfamilias qui in domo sua abundet panibus, immo tanquam rex magnificus & potens, qui sponsæ pauperis videatur pusillanimitatem erigere, prouocare cupiditatem, B demonstrans illi omnia desiderabilia gloriæ suæ, diuitias torcularium ac promptuariorum, hortorum & agrorum copias, demum etiam introducens eam in ipsa secreta cubiculi. Nimirum confidit in ea cor viri sui, & non est ex omnibus quod ab illa existimet abscondendum, quam redemit inopem, probauit fidelem, amplexatur amabilem. Atq; ita non cessat siue hoc siue illo modo interno iugiter apparere conspectui quærentium se, vt sermo impleatur quem dixit[b]: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Et in his omnibus suauis & mitis & multæ misericordiæ. Nam in osculis quidem affectuosum & blandum, in oleo autem & in pigmentis atq; vnguentis clementem & affluentem visceribus pietatis & compassionis.

b Matt. vlt. d

9.
Christus erga sequentes se comis, liberalis, plenus gratiæ & solatii.

Porrò in via hilarem, affabilem, plenum gratiæ & solatij; in ostensione vero diuitiarum ac possessionum munificum se ac largum pro regia liberalitate remuneratorem demonstrat. Ita per omnem huius carminis textum reperies verbum istiusmodi similitudinibus adumbrari. Vnde ego puto id significatum apud Prophetam vbi ait[c]: *Spiritus ante faciem nostram Christus dominus, in vm-* C *bra eius viuemus inter gentes*: quod scilicet videamus nunc per speculum & in ænigmate, & necdum facie ad faciem. At istud sane donec viuimus *inter gentes*. Nam *inter Angelos* aliter: quando iam indifferenti omnino fœlicitate cum ipsis videbimus eum & nos sicuti est, hoc est in forma Dei, & non in vmbra. Quomodo namque apud veteres quidem vmbram figuramque dicimus extitisse, nobis autem per gratiam Christi in carne præsentis ipsam per se illucescere veritatem: ita nos quoque respectu futuri seculi in quadam interim veritatis vmbra viuere non negabit; nisi qui non acquiescit Apostolo dicenti[d]: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Et illud[e]: *Non arbitror me comprehendisse.* Quomodo enim non est distinctio eius, qui per fidem ambulat, & illius qui per speciem? Ergo iustus ex fide viuit[f], beatus exultat in specie. Et ideo sanctus homo viuit interim in vmbra Christi, sanctus angelus in splendore vultus gloriæ gloriatur.

* c Thre. 4. d

d 1. Cor. 13. c
e Philipp. 3. c
f Abac. 2. a

10.
Fides comparatur vmbræ.

Et bona fidei vmbra, quæ lucem temperat oculo caliganti, & oculum præparat luci. Scriptum est enim[g]: *Fide mundans corda eorum.* Fides itaque lucem non extinguit, D sed custodit. Quicquid sane est illud quod videt Angelus, hoc mihi vmbra fidei seruat, fideli sinu repositum, in tempore reuelandum. An non expedit tenere vel inuolutum quod nudum non capis? Deniq; & Mater Domini viuebat in vmbra fidei, cui dictũ est[h], *& beata quæ credisti.* Habuit & de Christi corpore vmbram, quæ audiuit[i], *& virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Nec enim vilis vmbra quæ de virtute Altissimi formatur. Et vere virtus in carne Christi, quæ virgini obumbrauit, vt quod impossibile erat mortali fœminæ, obiectu tamen inuolucri viuifici corporis ferret præsentiam maiestatis, & lucem sustineret inaccessibilem. Virtus planè in qua omnis A contraria fortitudo debellata est. Et virtus & vmbra fugans dæmones, tutans homines. Aut certe virtus vegetans, vmbra refrigerans.

g Act. 15. c
* h Luc. 1. e
i Ibidem.
B Virgo sub vmbra fidei.

Viuimus proinde in vmbra Christi qui per fidem ambulamus, & carne ipsius pascimur vt viuamus. Caro enim Christi vere est cibus[k]. Et vide ne propterea etiam nunc describatur hoc loco apparens, tanquam in schemate pastorali, vbi illum sponsa quasi vnum quempiam de pastoribus videtur alloqui dicens: *Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Bonus *pastor qui animam suam dat pro ouibus suis*[l]. Animam pro illis, carnem illis. Illam in precium, istam in cibum. Res mira: ipse pastor, ipse pascua est, ipse redemptio. Verum sermo in longum pergit, quoniam locus amplus est, & grandia continens, & non explicabitur paucis, atque hac necessitate videtur mihi iam rumpendus potius quam finiendus. Oportet autem vt quoniam materia pendet, memoria vigilet, quatenus vbi pausatum erit, inde mox resumatur & pertractetur prout Dominus dabit Iesus Christus sponsus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen. 11.

K Ioan. 6. f
l Ioan. 10. b

B

Sermo XXXII.

Qualiter Christus suscipitur ab anima sancta tanquam sponsus, & ab anima infirmata tanquam medicus: *Item de differentia cogitationum, vnde oriantur.*

INdica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie[a]. Hic fuimus, hinc progredimur. Sed antequam tractari incipiat visio ista & allocutio, recapitulandum breuiter arbitror de aliis visionibus quæ præcesserunt, quomodo nobis aptari spiritualiter possint pro votis & meritis singulorum, vt apprehensis illis (si tamen hoc datum fuerit) facilior & in huius discussione eluceat intellectus. Verum id difficillimum. Nam etsi illa verba quibus ipsæ visiones seu similitudines describuntur, sonare corpora atq; corporea videantur, spiritualia tamen sunt quæ nobis ministrantur in his, ac per hoc in spiritu quoq; causas & rationes earum oportet inquiri. Et quis idoneus inuestigare & comprehendere tam multos animæ affectus profectusque, quibus hæc de præsentia sponsi tam multiformis gratia dispensatur? Tamen si intremus ad nos, & C Spiritus sanctus in lumine suo dignetur ostendere nobis, quod opere suo nõ dedignatur assiduè actitare in nobis, puto non omninò nos in his sine intellectu remansuros. Confido enim non accepisse nos spiritum huius mundi, sed Spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis[b]. 1.

a Cant. 1.
b 1. Cor. 2. c

2.
c Psal. 72. d
Quibus detur sentire præsentiam & visitationem Sponsi.

Ergo si cui nostrum cum sancto Propheta[c] adhærere Deo bonum est, & (vt loquar manifestius) si quis in nobis est ita desiderij vir, vt cupiat dissolui & cum Christo esse, cupiat autẽ vehementer, ardenter sitiat, assiduè meditetur, is profectò non secus quam in forma sponsi suscipiet verbum in tẽpore visitationis, hora videlicet qua se astringi intus quibusdam brachiis sapientiæ, atq; inde sibi infundi senserit sancti suauitatem amoris. Siquidem desiderium cordis eius tribuetur ei, etsi adhuc peregrinanti in corpore. Ex parte tamen, idque ad tempus, & tempus modicum. Nam cum vigiliis & obsecrationibus & multo labore & imbre lachrymarum quęsitus affuerit, subito dum teneri putatur elabitur: & rursum lachrymanti & insectanti occurrens comprehendi patitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi è D manibus euolat. Et si institerit precibus & fletibus deuota anima, denuo reuertetur, & voluntate labiorum eius non fraudabit eam: sed rursum mox disparebit, & non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo & in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia etsi visitatio lętificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tandiu necesse est pati dilectam, donec semel posita corporeæ sarcina molis, auolet & ipsa leuata pennis desideriorum suorum liberè iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocunque ierit.

Vicissitudo diuinarũ visitationum, seu consolationum.

Congruit vicæ præsenti.

Nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, 3.

nisi illi duntaxat quam ingens deuotio, & desiderium vehemens, & prędulcis affectus sponsam probat, & dignam ad quam gratia visitandi accessurum verbum decorem induat formam sponsi accipiens. Qui enim nondum inuenitur ira affectus, sed compunctus magis actuum recordatione suorum, loquens in amaritudine animæ suæ dicat Deo: *Noli me condemnare*[d]: aut fortè etiam adhuc periculosè tentatur à propria concupiscentia abstractus & illectus: hic talis non sponsum requirit, sed medicum, ac per hoc non oscula quidem vel amplexus, sed tantum remedia vulneribus accipiet suis, in oleo vtique & vnguentis. An non sæpenumero sic sentimus & sic experimur orantes, nos qui nostris quotidie adhuc excessibus tentamur præsentibus, mordemur præteritis? A quanta me amaritudine frequenter liberasti adueniens Iesu bone? Quotiens post anxios fletus, post inenarrabiles gemitus & singultus, sauciam conscientiam meam vnxisti vnctione misericordię tuę, & oleo lætitiæ perfudisti? Quotiens me oratio quem penè desperantem suscepit, reddidit exultantem & præsumentem de venia? Qui similiter afficiuntur ecce hi sciunt quod verè medicus sit Dominus Iesus, *qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum*[e]. Qui experti non sunt, credant inde eidem ipsi dicenti: *Spiritus Domini vnxit me, ad euangelizandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde*[f]. Si adhuc dubitant, accedant certe & probent, & sic in semetipsis discant quid sit, *misericordiam volo, & non sacrificium*[g].

d Iob 10. a
Qui ad sponsi delitias inhabiles, eum vt medicum requirant.
e Psal. 146. a
f Luc. 4. c & Isa. 61. a
g Matth. 9. b

4. Langiudis & tepidis quomodo subinde succurrat Dominus.
h Iob 7. a

4\. Sed videamus & reliqua. Sunt qui in studiis spiritualibus fatigati, & versi in teporem, atque in defectu quodam spiritus positi ambulant tristes vias Domini, corde arente & tædente accedunt ad quæque iniuncta, frequenter murmurant, longos dies, longas conqueruntur & noctes, loquentes cum sancto Iob[h]: *Si dormiero dicam, quando consurgam? & rursum expectabo vesperam.* Ergo vbi contingit tale aliquid pati, si misertus Dominus appropiet nobis in via qua ambulamus, & incipiat loqui de cœlo qui de cœlo est, necnon fauorabile quippiam cantare nobis de canticis Sion, narrare etiam de ciuitate Dei, de pace ciuitatis, de æternitate pacis, de statu æternitatis, dico vobis erit pro vehiculo animæ dormitantis & pigritantis læta narratio, ita vt pellat omne fastidium ab animo audientis, & à corpore fatigationem. An tibi aliud vel pati vel petere ille videtur qui ait[i]: *Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis?* Et nónne cum obtinuerit, clamabit: *quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est*[k]? Sunt enim quędam verba Verbi sponsi ad nos, nostræ meditationes de ipso & eius gloria, elegantia, potentia, maiestate. Non solum autem, sed & cum auida mente versamus testimonia eius & iudicia oris eius, & in lege eius meditamur die ac nocte: sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, vt non fatigemur laboribus, sermonibus delectati.

i Psal. 118. d
k Ibid. a

5\. Tu ergo cum tibi aliqua talia volui animo sentis, non tuam putes cogitationem, sed illum agnosce loquentem, qui apud Prophetam dicit: *Ego qui loquor iustitiam*[l]. Simillima enim sunt nostræ cogitata mentis sermonibus veritatis in nobis loquentis: nec facilè quis discernit quid intus pariat cor suum quidue audiat, nisi qui prudenter aduertit Dominum in Euangelio loquentem, *quia de corde exeunt cogitationes malæ*[m]. Et illud[n]: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Et *qui loquitur mendacium, de suo loquitur*[o]. Apostolus autem[p]: *Non quod sufficientes* (inquit) *simus cogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis*, subaudis bonum, *sed sufficientia nostra ex Deo est.* Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est: si bona, Dei sermo est. Illa cor nostrum dicit, hæc audit: *Audiam* (ait[q]) *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Itaque pacem, pietatem, iustitiam Deus in nobis loquitur: nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Cæterum homicidia, adulteria, furta, blasphemiæ, & his similia de corde exeunt[r], nec audimus ea, sed dicimus: Denique *dixit insipiens in corde suo, non est Deus*[s]. Et propter hoc irritauit impius Deum, quia dixit in corde suo, non requiret[t]. Sed est prætetea

l Esa. 63. a
De discernendis cogitationibus vtilis doctrina.
m Matt. 15. b
n Ibid. 9. a
o Ioan. 8. f
p 2. Cor. 3. b
Cogitationes bonæ à Deo; Malæ vel à nobis.
q Psal. 84. b
r Matth. 15. b
s Psal. 13. &
t Ibid. 9. c

quod corde quidem sentitur, non tamen cordis est verbum: nec enim de corde exit sicut nostra cogitatio, sed neque illud est quod ad cor fieri diximus, verbum videlicet Verbi, cum sit malum: immittitur autem à contrariis potestatibus, sicut fiunt immissiones per angelos malos[u], quale (verbi causa) fuit quod legitur misisse in cor diabolus, vt traderet Dominum Iudas Simonis Iscariotis[x].

u Psal. 77. a
x Ioan. 13. a

6\. Verum quis ita vigilet diligens obseruator motionum internarum suarum, siue in se, siue & ex se factarum, vt liquidò ad quæque illicita sensu cordis sui discernat inter morbum mentis, & morsum serpentis? Ergo nulli hoc mortalium possibile puto, nisi qui illuminatus à Spiritu sancto speciale accepit donum, quod Apostolus inter cætera charismata quæ enumerat, nominat discretionem spirituum[y]. Quantumlibet enim quis (secundum Salomonem[z]) omni custodia seruet cor suum, & omnia quæ intra se mouentur, vigilantissima intentione obseruet, etiam si diuturnum fortè in his habuerit exercitium, & frequens experimentum; non poterit tamen ad purum in se dignoscere discernerèue abinuicem malum innatum, & malum seminatum. Nam delicta quis intelligit[a]? Nec multum refert nostra scire vnde inest nobis malum, dummodò inesse sciamus: vigilandum potius & orandum vndecunque sit, ne consentiamus. Denique orat Propheta contra vtrunque malum dicens: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Et ego non possum tradere vobis quod non accepi. Non autem accepi fateor vnde assignem certam notionem inter partum cordis, & seminatium hostis. Quippe vtrumque malum, vtrumque à malo, vtrumque in corde, sed non vtrumque de corde. Hoc totum certum mihi in me, etsi incertum quid cordi, quid hosti tribuam? Et id quidem (vt dixi) absque periculo.

Cogitationum malarum origine discernere difficile.
y 1. Cor. 12. b
z Prou. 4. d
a Psal. 18. d
b Ibid.
Ipsi quoque Bernardo.

7\. Sed sanè est vbi periculosè immo damnabiliter erratur, atque ibi meritò nobis certa præfigitur regula, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes Verbi visitationem nostram esse cogitationem. Ergò quantum distat bonum à malo, tantum ista duo à se, quoniam nec de Verbo malum, nec de corde exiet bonum, nisi quod prius forte de Verbo conceperit, quia non potest bona arbor malos fructus facere, nec arbor mala fructus bonos[c]. At satis dictum esse credo quid Dei, quid nostrum in nostro sit corde, nec superfluè (vt arbitror) sed vt sciat inimici gratiæ, absque gratia nec ad cogitandum bonum sufficere cor humanum, sed sufficientiam ipsius ex Deo esse[d], Dei vocem bonum quod cogitatur non cordis prolem existere. Tu ergo si vocem eius audis, non iam nescius vnde veniat, aut quo vadat, sciens quia à Deo exit, & ad cor vadit. Vide autem quomodo verbum quod egreditur de ore Dei, non reuertatur ad eum vacuum, sed prosperetur & faciat omnia ad quę misit illud, vt dicere possis & tu quia *gratia Dei in me vacua non fuit*[e]. Felix mens cui Verbum indiuiduus comes, vbique se affabilem præbet, cuius indesinenter oblectata suauitate facundiæ, à carnis molestiis & vitiis sese vendicet omni hora redimendo tempus à diebus malis[f]. Non lassabitur, non molestabitur, quoniam sicut dicit scriptura[g]: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit.*

Cogitationes bonæ non nobis sed Deo adscribendæ.
c Matth. 7. c
d 2. Cor. 3. b
Gratiæ necessitas.
Ei cooperandum.
e 1. Cor. 15. b
f Ephe. 5. d
g Prou. 12. c

8\. Iã verò magni patrisfamiliâs seu regiæ maiestatis schema apparere existimo his qui accedentes ad cor altum de maiori spiritus libertate, & puritate conscientiæ magnanimiores facti consueuerunt audere maiora, inquieti prorsus & curiosi secretiora penetrare, & apprehendere sublimiora, & tentare perfectiora non modo sensuum, sed & virtutum. Hi enim pro fidei magnitudine digni inueniuntur qui inducantur in omnem plenitudinem, nec est omnino in omnibus apothecis sapientiæ à quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, vanitatis non conscios. Talis erat Moyses qui audebat dicere Deo[h]: *Si inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum.* Talis Philippus, qui sibi & suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi[i]. Talis & Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus & fossum latus, credere recusabat[k]. Pusilla fides, sed de magnitudine animi miro modo

Magnanimi zelo & fide magna & sublimia audent & obtinent.
h Exod 33. a
i Ioan. 14. b
k Ioan. 20. f

descendens. Talis quoq; Dauid, qui & ipse dicebat Deo: *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram*[l]. Tales itaque magna audent, quoniam magni sunt: & quæ audent obtinent iuxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istiusmodi[m]: *Quemcunque locum calcauerit pes vester, vester erit.* Magna siquidem fides, magna meretur: & quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis.

l Psal. 26. c
m Deut. 11. c

9. Denique Moysi ore ad os loquitur Deus, & palam non per ænigmata & figuras Dominum videre meretur[n], cum Prophetis aliis tantum in visione apparere se dicat, & per somnium loqui. Philippo quoque secundum petitionem cordis sui ostensus est Pater in Filio, in eo proculdubio quod incontinenti audiuit[o]: *Philippe qui videt me, videt & Patrem: & quia ego in Patre, & Pater in me est.* Sed & Thomæ iuxta desiderium cordis eius palpandum se præbuit, & voluntate labiorum eius non fraudauit eum[p]. Quid Dauid? Nonne & ipse voto se non omnino fraudari significat, vbi ait[q] non daturum se somnum oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, donec inueniret locū Domino? Igitur istiusmodi magnis spiritibus magnus occurrit sponsus, & magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, & veritatem suam, eosque deducens & adducens in montem sanctum suum, & in tabernacula sua, ita vt dicat qui eiusmodi est[r], *quia fecit mihi magna qui potens est.* Regem in decore suo videbunt oculi eius præeuntem se ad speciosa deserti ad flores rosarum, & lilia conuallium[s], ad amœna hortorum, irrigua fontium, ad delicias cellariorum, & odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubiculi.

n Num. 12. b
o Ioan. 14. b
p Ioan. 20. f
q Psal. 131. a
r Luc. 1. e
s c. 33. c

10. Isti sunt thesauri sapientiæ & scientiæ penes sponsum absconditi, hæc vitæ pascua præparata in refectionem animarum sanctarum. Beatus vir qui impleuit desideriū suum ex ipsis. Hoc solum admonitus sit, ne solus habere velit quæ possunt sufficere pluribus. Propterea enim fortassis post ista omnia sponsus tanquam pastor apparere describitur, vt proinde admoneatur assecutor tantorum munerum pascendi gregis simpliciorum, qui scilicet tam non valent per semetipsos apprehendere ista, quam non audent sine pastore oues exire in pascua. Denique hoc ipsum sponsa prudenter aduertens postulat sibi indicari, *vbi ipse pascat & cubet* sub meridiano feruore[t], parata (vt quidem ex hoc intelligi datur) pasci & pascere cum illo & sub illo. Nec enim tutum arbitratur longe agere gregem à summo pastore, nimirum ob incursiones luporum, eorum maximè qui veniunt ad nos in vestimentis ouium: & propterea satagit in eisdem cum ipso pariter pascere pascuis, & cubare vmbris. Et causam ponit. *Ne incipiam* (inquiēs) *vagari post greges sodalium tuorum:* ipsi sunt qui se volunt videri amicos sponsi, & non sunt: & cū suos non illius greges pascere cura sit eis, hincinde tamen insidiantes dicunt[u]: *Ecce hic est Christus, ecce illic est*, videlicet vt multos seducant & abducant à Christi gregibus, & socient suis. Hoc pro literæ textu. Iam verò spiritualem sensum qui in ea latet, sub alio sermonis principio expectate, quicquid illud erit quod mihi inde vobis orantibus sua misericordia partiri dignabitur sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula: Amen.

t Cant. 1. b
Periculosum agere gregem seorsum à Pastore.
u Mar 13. f

Sermo XXXIII.

De his quæ semper sectanda sunt à mente deuota: Quid sit meridies, & de quatuor generibus tentationum semper euitandis.

1. INdica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Et alius quidam[a]. *Indica* (inquit) *mihi cur me ita indices.* Vbi non sanè sententiam causatur, sed scrutatur causam, erudiri flagellis petens, non [illegible] tui. Item alius precatur dicens[b]: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Quas dixerit vias vel semitas, manifestat alibi[c] *Deduxit me* (inquit) *super semitas iustitiæ.* Ergo tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere, *iustitiam*, & *iudicium*, & *locum* habitationis gloriæ sponsi, tanquam *viam* in qua ambulet, *cautelam* qua ambulet, & ad quam ambulet *mansionem*. De qua mansione sic habes in Propheta[d]: *Vnam petii* (inquit) *à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Et iterum[e]: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Porro de reliquis duobus, *iustitia & iudicium* (ait) *præparatio sedis tuæ*[f]. Merito tria ista mens deuota requirit, vtpote sedem Dei, & sedis præparationem. Et pulchrè in sponsæ prærogatiuam concurrunt pariter omnia ad consummationem virtutum, vt de forma iustitiæ sit *formosa*, de iudiciorum notitia *cauta*, de desiderio præsentiæ seu gloriæ sponsi *casta*. Talem prorsus decet esse sponsam Domini pulchram, eruditam & castam. Ergò petitio quam vltimam posui, istius est loci. Petit siquidem ab eo quem diligit anima sua, indicari sibi vbi pascat, & vbi cubet in meridie.

a Iob 10. a
b Psal. 24. b
c Psal. 22. a
Anima Deū amans tria indesinenter inquirit.
d Psal. 26. b
e Psal. 25. b
f Psal. 88. c

2. Et primò aduerte, quam eleganter amorem spiritus à carnis discernat affectu, dum dilectum exprimere magis ipsa affectione quam nomine volens, non simpliciter quem diligo, sed ô (inquit) quem diligit anima mea, spiritualem designans dilectionem. Deinde quidnam eam in loco pascuæ adeo delectet, diligenter attende. Sed nec illud prætereat te de hora meridiana, & quod is potissimum exploratur locus, in quo, qui pascit, cubat simul: quod est magnæ securitatis indicium. Arbitror enim ob hoc additum, cubat, quod eo loci minimè necesse sit stare & vigilare super custodiam gregis, quando grex etiam cubante pastore & pausante sub vmbris liberè nihilominus discurrat in pascuis. Felix regio in qua pro libitu oues ingrediuntur & egrediuntur, & non est qui exterreat. Quis mihi tribuat videre vos, méque pariter in montibus pasci vnà cum illis nonaginta nouem quę illic relictæ leguntur[g], cum pastor earum dignanter ad vnam descendit quæ errauerat? Securè proculdubio cubat prope, qui & longè recedere minimè dubitauit, sciens quia in tuto eas reliquerat. Merito sponsa illo suspirat, merito inhiat loco pascuæ simul & pacis, sed quietis, sed securitatis, sed exultationis, sed admirationis, sed stuporis. Nam & me miserum heu longè agentem & de longè salutantem. En ipsa eius recordatio ad lachrymas prouocat, planè iuxta affectionem & vocem dicentium[h]: *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Libet exclamare & me cum sponsa pariter & cum Propheta[i]: *Lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.* Quis non illic vehementer cupiat pasci & propter pacem, & propter adipem, & propter satietatem? Nihil ibi formidatur, nihil fastiditur, nihil deficit. Tuta habitatio *Paradisus*, dulce pabulum *Verbum*, opulentia multa nimis *Æternitas*.

Pastio & cubatio in meridie est felicitas & quies cœlestis patriæ.
g Matth. 18. b
h Psal. 136. a
Suspirium ad Patriam.
i Psal. 147. a

3. Habeo & ego verbum, sed in carne, & mihi apponitur veritas, sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo saturatur grano, me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, literæ palea, velamine fidei. Et hæc talia sunt quæ gustata afferunt mortem, si non de primitiis spiritus quantulumcunque accipiant condimentum. Prorsus mors mihi in olla, nisi ex Prophetæ[k] farinula dulcoretur. Denique absque spiritu & sacramentum ad iudicium sumitur, & caro non prodest quicquam, & litera occidit, & fides mortua est. Sed spiritus est qui viuificat, vt viuam in eis. At quantalibet sane abundantia spiritus pinguescant ista, non pari omnino iucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & præsentia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus his fides locuples mihi, intellectus pauper. Nunquid verò par sapor intellectui fideique, cum sit in meritum ista, ille in præmium? Vides ergo distare inter pabula quantum & inter loca, & sicut exultantur cœli à terra, ita habitantes in eis bonis potioribus abundare?

Angeli beati & hominis viatoris quā dispar conditio.
k 4. Reg. 4. g

Festinemus proinde, Filii, festinemus ad locum tutiorem, ad pastum suauiorem, ad vberiorem & fertiliorem

tem agrum. Festinemus vt habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio: Tu enim Domine Sabaoth qui cum tranquillitate iudicas omnia, etiam cum securitate æquè omnia ibi pascis. Idem ipse & Dominus exercituum, & pastor ouium. Ergo & pascis, & cubas pariter, sed non hic. Denique stabas cum è cœlo prospiceres vnam ex tuis ouiculis (Stephanum loquor) à lupis circundari super terram[l]. Et propterea quæso *indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie*, hoc est tota die. Etenim illa meridies tota est dies, & ipsa nesciens vesperam. Et ideo melior dies illa in atriis tuis super millia[m], quia nescit occasum. At matutinum forsitan habuit, cum primum videlicet dies sanctificatus illuxit nobis per viscera vtique misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto[n]. Verè tunc suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui[o], cū in medio vmbræ mortis exortus matutini lux orta est nobis, & mane vidimus gloriam Domini. Quanti Reges & Prophetæ voluerunt videre, & non viderunt? Quare, nisi quia nox erat, & necdum venerat illud expectatum mane cui fuerat repromissa misericordia? Vnde & orabat quis dicens[p]: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui.*

l Act. 7. g — Beata Æternitas est meridies seu tota dies nesciens vesperem. — m Psal. 83. c — n Luc 1. g — o Psal. 47. b — p Psal. 142. b

5. Fuit namque quædam huius aurora diei, ex quo sol iustitiæ per Archangelum Gabrielem nunciatus est terris, & Virgo Deum in vtero de Spiritu sancto cōcepit & peperit Virgo, ac deinceps, quoad in terris visus est, & cū hominibus conuersatus est. Nam vsque adeo per totum id temporis lux pusilla & tanquam lux tenera auroræ apparuit, vt diem esse interim apud homines penè vniuersitas ignoraret. Denique si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent[q]. Et vtique ipsis paucis Discipulis dicebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est*[r], eo quòd aurora esset & initium vel potius iudicium diei, dum sol adhuc absconderet radios suos, & minimè eos spargeret super terram. Paulus quoque dicebat[s], quoniam *nox præcessit, dies autem appropinquauit*: significans esse tunc adhuc adeo modicum lumen, vt propinquasse quam venisse diem dicere maluerit. Quādo autē hoc dicebat? Profectò quādo sol reuersus ab inferis, iam se ad alta cœli sustulerat. Quanto magis cum adhuc similitudo carnis peccati instar densæ nobis operiret aurorā, iuxta omnes nimirum nostri corporis passiones, ita vt neque amara mors, nec crux probrosa defuerit; quanto magis, inquam, tunc exigua tenuísque admodum lux fuit, & quæ de auroræ magis, quam de solis prodire præsentia videretur?

Aurora huius diei quæ. — q 1. Cor. 2. b — r Ioan. 12. f — s Rom. 13. d — Christi conuersatio super terram, quasi aurora.

6. Erat ergò aurora, & ipsa subobscura satis tota illa Christi conuersatio super terram, vsque dum occumbens & rursum exoriens, solaris suæ præsentiæ lumine clariori fugauit auroram & mane facto absorpta est nox in victoria. Denique habes[t]: *Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole.* An non mane fuit quando ortus est sol? Attulit autem nouum de resurrectione decorem, & sereniorem solitò lucem, quoniam etsi noueramus eum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus[u]. Est scriptum in Propheta[x]: *Decorem induit, induit fortitudinem, & præcinxit se*, quod carnis infirma tanquam nubila quædam excusserit, stolam gloriæ induens. Sanè extunc eleuatus est sol, & sensim demum diffundens suos radios super terram, cœpit paulatim vbique clarior apparere, feruidiórque sentiri. Verum quantumlibet incalescat & inualescat, multiplicet & dilatet radios suos super omne huius nostræ mortalitatis curriculum (erit enim nobiscum vsque ad consummationem seculi[y]) non tamen ad meridianum perueniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modò, in qua videndus est postea, ab his duntaxat quos hac visione ipse dignabitur. O vere meridies, plenitudo feruoris & lucis, solis statio, vmbrarum exterminatio, desiccatio paludum, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies, ô lumen meridianum, ô vernalis temperies, ô æstiua venustas, ô autumnalis vbertas, & (ne quid videar præteriisse) ô quies & feriatio hyemalis. Aut certè si hoc magis probas, sola tunc

t Marc. 16. a — u 2. Cor. 5. d — x Psal. 92. a — y Matth. 28. d — Desiderium animæ deuotæ ad meridiē lucis æternæ.

hyems abiit & recessit. Hunc locum (inquit) tantæ claritatis & pacis & plenitudinis indica mihi, vt quemadmodum Iacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciē, & salua facta est anima eius[z], vel certe sicut Moyses[a] vidit eum non per figuras & ænigmata, seu per somnia, vti prophetæ alii, sed modò planè præcellēti atq; inexperto cæteris, sibi noto & Deo: vel sicut Esaias[b] reuelatis oculis cordis vidit eum super solium excelsum & eleuatum: vel etiam quomodo Paulus raptus in paradisū audiuit verba ineffabilia, & Dominum suū Iesum Christum vidit oculis suis: ita ego quoque te in lumine tuo & in decore tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem vberius, quiescentem securius. Nam & hic pascis, sed non in saturitate. Nec cubare licet, sed stare & vigilare oportet propter timores nocturnos.

z Gen. 32. g — a Num. 12. b — b Esa. 6. a — c 2. Cor. 12. a

Heu nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta: & ideò *indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Beatam me dicis cum esurio & sitio iustitiam[d]. Quid hoc ad illorum felicitatem qui repleti sunt in bonis dom[9] tuæ[e], qui epulantur & exultant in conspectu Dei, & delectantur in lætitia[f]? Sed & si quid patior propter iustitiam, nihilominus beatam pronuncias[g]. Et certe pasci vbi timeas pati, iucunditatem habet, sed non securitatem. Porrò autem pasci & pati simul, nonnè molesta iucunditas est? Omnia mihi hic cedunt citra perfectum; plura præter votum, & tutum nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo[h]? Vultum tuum Domine requiram[i]. Vultus tuus meridies est. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie. Scio satis vbi pascas non cubans, indica mihi vbi pascas & cubes. Non ignoro vbi aliis temporibus pascere soleas, sed scire velim vbi in meridie pascas. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, & in loco peregrinationis meæ cōsueui sanè sub tua custodia pasci & pascere in lege & prophetis & Psalmis de te, necnon in euangelicis pascuis, & apud Apostolos similiter requieui, frequenter etiam de gestis Sanctorum & verbis & scriptis eorum victum mihi atque attinentibus mihi mendicaui vt potui: frequētius autem (quoniam is magis ad manum fuit) manducaui panem doloris, & vinum compunctionis bibi, & factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus[k]? Nisi quòd de mēsa tua, siquidem parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me[l]. De ipsa, inquam, tuæ quidem beneficio miserationis accipio, in quo vtcunque respiro quotiens tristis est anima mea, & quotiens conturbat me. Hæc pascua noui & frequentaui te secuta pastorem, sed indica quæso etiam quæ non noui. 7.

d Matth. 5. a — e Psal. 64. a — f Psal. 67. a — g Matth. 5. a — Suspirium ad pascua patriæ cœlestis. — h Psal. 15. c — i Psal. 26. c — K Psal. 41. a — l Psal. 22. a

Sunt quidem & alii pastores qui dicunt se esse sodales tuos, & non sunt, habentes greges suos, & fines suos pabulo mortis refertos, in quibus pascunt nec tecum nec per te, quorum vtrique terminos non intrau?, nec appropriaui eis. Ipsi sunt qui dicunt[m]: *Ecce hic est Christus, ecce illic est*: promittentes sapientiæ & scientiæ pascua vberiora, & creditur eis, & confluunt ad eos multi, & faciunt eos filios gehennæ duplo quàm se. Cur hoc nisi quia non est ibi meridies & perspicua lux, vt liquidò veritas cognoscatur, facilèque pro ea recipitur falsitas propter verisimilitudinem, quæ non facilè in obscuro à vero discernitur, præsertim quia aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior[n]? Et propterea quæso, vt *indices mihi vbi pascas vbi cubes in meridie*, id est, in manifesto, ne seducta incipiam vagari post greges sodalium tuorum, quemadmodum & ipsi vagi sunt, nulla stabiles certitudine veritatis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Hæc sponsa propter philosophorum & hæreticorum varia & vana dogmata. 8.

m Marc. 13. c — Pascua cauenda quæ? nempe, Hæreticorum & vanorū Philosophorum. — n Prou. 9. d

Mihi vero videtur non solum propterea, sed & propter dolos inuisibilium potestatum, sicut seductorii spiritus sedentes in insidiis, & parantes sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde: propter hos, inquam, & maximè videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, vt clara luce deprehendamus astutias diaboli, atque angelum Satanæ illum qui se transfigu- 9.

Optanda nobis lux meridiei ad deprehendendas Diaboli fraudes.

rat in angelum lucis, ab Angelo nostro facillimè discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficimus ab incursu & dæmonio meridiano [p], nisi in meridiano æquè lumine. Quod quidem dæmonium idcirco *meridianum* dictum existimo, quia sunt aliqui de numero malignorũ, qui cum merito tenebrosæ obstinatæque voluntatis suæ nox & nox perpetua sint, diem tamen se ad fallendum simulare nouerunt, nec modo diem, sed & meridiem: sicut eorum princeps non contentus esse æqualis Deo, etiam aduersatur, & extollitur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus[q]. Itaque nisi cordi illius quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum conuincat & prodat, non poterit omnino cauere, sed tentabit & supplantabit sine dubio sub specie boni, pro bono scilicet malum incauto & improuido persuadens. Et tunc meridies, id est maior claritas apparet, tentans, cum quasi boni maioris imaginem præfert.

o 1. Cor. 11. c
p Psal. 90. b
Dæmonium meridianum quid.
q 2. Thess. 2. a

10. Quotiens (verbi causa) suggessit anticipare vigilias, quo ad solennia fratrum illuderet dormitanti? Quotiens produci ieiunia, vt diuinis obsequiis eo inutilem redderet, quo imbecillem? Quotiens bene proficientibus in cœnobiis inuidens, obtentu quasi maioris puritatis eremum petere persuasit, & cognouerunt miseri tandem quàm verus sit sermo quem frustra legerant: *Væ soli, quoniam si ceciderit, non habet subleuantem*[r]? Quotiens ad opus manuum plus quàm opus fuerat incitauit, & fractum viribus cæteris regularibus exercitiis inualidum reddidit? Quàm multis exercitationem corporis (quæ iuxta Apostolum[s] ad modicum valet) non modicam persuasit, & pietate fraudauit? Denique ipsi experti estis quomodo quidam (ad verecundiam illorum dico) qui ante inhiberi non poterant, (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur) post ad tantam ignauiam deuenerũt, vt secundum illud Apostoli[t], cum spiritu cœperint, nunc carne consummentur, quàm turpe inire fœdus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, proh pudor, importunè superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissimè recusabant. Quanquam si qui in sua forte inuicti obstinatione perdurant indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos cum quibus habitare debent vnius moris in domo, haud scio sanè an se existiment pietatem retinere, cum huiusmodi mihi videantur & longius abiecisse. Nam qui sapientes in oculis suis decreuerunt apud se nec consilio acquiescere nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti[u], *quoniam quasi peccatum hariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* Præmiserat autem quia *melior est obedientia quam victima, & auscultare magis quam offerre adipem arietum*[x], id est abstinentiam contumacium. Vnde Dominus per Prophetam[y]: *Nunquid manducabo* (ait) *carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* significans minime sibi accepta fore ieiunia superborum vel immundorum.

Dæmõ multos incautos specie boni apparentes decipit.
r Eccles. 4. c
Nota varias technas sathanæ.
s 1. Tim. 4. c
Gala. 3. a
Religiosos singularitatis, & proprii iudicii sequaces perstringit.
u 1. Reg. 15. c
x Ibidem. e
Obedientia præstat victimis
y Psal. 49. c

11. Sed sanè vereor, ne damnantes superstitiosos videamur frena laxare gulosis: & audiant illi ad periculum sui, quod ad remedium his dicitur. Quamobrem audite vtraque pars quatuor esse tentationum genera, & ipsa nobis ita prophetico sermone describi. *Scuto* (inquit[a]) *circumdabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.* Attẽdite nihilominus & alii quod omnibus spero profuturum. Illud omnes in nobis sentimus & sensimus qui conuersi sumus ad Dominum, quod sancta scriptura dicit[z]: *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Itaque primordia nostræ conuersionis (iuxta communis quidem experientiæ rationem) primus exagitat timor, quem intrantibus statim horror vitæ ingerit arctioris, & insueta austeritas disciplinæ. At is *timor nocturnus dicitur,* vel quia nox in scripturis designare solet aduersa, vel quoniam propter quod aduersa pati aggredimur, id nondum reuelatum est. Si enim dies ille luceret in cuius lumine pariter & labores & præmia videremus, timor omnino quorumuis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret quoniam non sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis[b]. Nunc verò quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, & nox est interim in hac parte, tentamur nimirum à timore nocturno, & pro bonis quę non videmus, formidamus quæ impræsentiarum sunt aduersa tolerare. Vigilandum proinde & orandum primo intrantibus contra hanc primam tentationem, ne subito præoccupati à pusillanimitate spiritus & tempestate, à bono cœpto (quod absit) resiliant.

Tentationum 4. genera.
a 1. Psal. 90. a Vide serm. 6. in ps. Qui habitat his simila.
z Eccli. 2. a
1. Timor nocturnus: horror vitæ arctioris.
b Rom. 8. d

12. Superata autem hac tentatione, armemus nos nihilominus & aduersus hominum laudes, quæ de laudabili potissimum vita sumunt materiam. Alioquin patebimus vulneri à *sagitta volante in die*, quæ est inanis gloria. Fama siquidem volat: & ideò in die, quia ex operibus lucis. Si hæc exsufflatur tanquam inanis aura, restat vt solidius aliquid affectatur de diuitiis & honoribus seculi, si fortè qui non curat laudes, appetat dignitates. Et vide, si non hic ordo tentandi seruatus est in Domino nostro, cui post suggestum ad solam vanitatem præcipitium, ostensa sunt omnia regna mundi atque oblata[c]. Tu ergò exẽplo Domini & ista renue. Aliter necesse est circumueniri te à negocio perambulante in tenebris[d], quod est, hypocrisis. Etenim ista de ambitione descendit, & in tenebris habitatio eius, quippe abscondit quod est: & quod non est, mentitur. Negociatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad sese occultandum, virtutem autem eius venditans, & emens honores.

2. Sagitta volans in die, Vana gloria.
3. Negotium perambulant in tenebris, Hypocrisis.
c Matth. 4. b
d Psal. 90. a

13. Postrema tentatio est *dæmonium meridianum*: quod soleat maxime insidiari perfectis, qui videlicet tanquam viri virtutum omnia superauerint voluptates, fauores, honores. Quid enim iam superest ei qui tentat, in quo possit pugnare palam aduersus huiusmodi? Venit proinde occultus, qui manifestus non audet: & quem satis expertus est apertum omne horrere malum, falso bono supplantare molitur. Qui autem dicere possunt cum Apostolo[e]: *Non enim ignoramus astutias eius:* quo plus proficiunt, eo magis solliciti sunt cauere à laqueo isto. Hinc est quod Maria angelica salutatione turbatur[f], dolum (ni si fallor) suspicans. Et Iosue[g] non prius amicum Angelum suscipit, quàm esse amicum nouerit. Denique sciscitatur, suus ne sit, an aduersariorum, tanquam qui expertus sit dæmonii meridiani versutias. Apostoli quoque aliquando cum laborarent in remigando vento aduersante & iactante nauiculam, videntes Dominum ambulantem super mare[h], & putantes esse phantasma, ita vt clamarent præ timore, nõnne apertam meridiani suspicionem dæmonii prætenderunt? Et recordamini scripturæ dicentis, *quia quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans supra mare.* Quarto igitur, id est supremo demum loco hæc tentatio formidetur, & quò se in summo stare quis viderit, eo sibi vigilantius ab incursu & dæmonio meridiano cauendum intelligat. Porrò Discipulis verus se manifestauit meridies in eo quod audierunt[k]: *Ego sum: Nolite timere:* & falsi suspicio ab eis depulsata est. Vtinam & nobis quotiens palliata falsitas molitur irrepere, emittat lucem suam & veritatem suam ad prodendam illam oriens ex alto verus meridies, & diuidat lucem à tenebris, vt non notemur à Propheta tanquam ponentes lucem tenebras & tenebras lucem[l].

4. Dæmoniũ meridianum: palliata iniquitas, specie boni decipiẽs.
e 2. Cor. 2. e
f Luc. 1. c
g Iosue 5. c
h Marc. 6. f
i Ibid.
k Matth 14. b
l Esa. 5. c

14. Adhuc nisi tædio fuerit longitudo sermonis, has quatuor tentationes tentabo suo ordine assignare ipsi corpori Christi, quod est Ecclesia. Et ecce quam breuius possum percurro. Videte primitiuam Ecclesiam, si non primo peruasa est acriter nimis à *timore nocturno*. Erat enim nox quando omnis qui interficeret sanctos, arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem tentatione deuicta, & sedata tempestate, inclyta facta est, & iuxta promissionem ad se factam, in breui posita in superbiam seculorũ. Et dolens inimicus quod frustratus esset, à timore nocturno conuertit se callidè ad *sagittam volantem in die*, & vulnerauit in ea quosdã de Ecclesia. Et surrexerunt homines vani, cupidi gloriæ, & voluerunt sibi facere nomen, & exeuntes de Ecclesia diu eandẽ matrem suam afflixerunt

Prædicta 4. tentat. onum genere in Ecclesia demonstrat
1. Tyrannorũ.
2. Hæreticorum.

in diuersis & peruersis dogmatibus. Sed hæc quoque pestis depulsa est in sapientia Sanctorum, sicut & prima in patientia Martyrum.

15. Falsorum filiorum seu malorū Clericorum.

En tempora ista libera quidem Deo miserante ab vtraque illa malitia, sed planè fœda à *negotio perambulante in tenebris*. Væ generationi huic à fermento pharisæorū quod est hypocrisis, si tamen hypocrisis dici debet, quæ iam latere præ abundantia non valet, & præ impudentia non quærit. Serpit hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, & quo latius, eo desperatius, eoque periculosius, quo interius. Nam si insurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras & aresceret: si violentus inimicus, absconderet se forsitan ab eo. Nunc vero quem eiiciet, aut à quo abscondet se? Omnes amici, & omnes inimici: omnes necessarii, & omnes aduersarii: omnes domestici, & nulli pacifici: omnes proximi, & omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus, inde aurum in frenis, in sellis & calcaribus, & plus calcaria quàm altaria fulgent. Inde splendidæ mensæ & cibis & scyphis, inde comessationes & ebrietates, inde cithara & lyra & tibia, inde redundantia torcularia, & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud. Inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia. Pro huiusmodi volunt esse & sunt Ecclesiarum Præpositi, Decani, Archidiaconi, Episcopi, Archiepiscopi. Nec enim hæc merito cedunt, sed negotio illi quod perambulat in tenebris.

Prælati Ecclesiæ Dignitatibus ad lusū, & vanitatem abutentes, interim Deo iniurii & proximis pernitiosi grauiter arguuntur. Simil à vide inf. serm. 77. & serm. 6. in psal. Qui habitat.

16. Olim prædictum est, & nunc tempus impletionis aduenit. *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*[m]. Amara prius in nece martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum. Non fugare, non fugere eos potest, ita inualuerunt, & multiplicati sunt super numerum. Intestina & insanabilis est plaga Ecclesiæ, ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace? Et pax est, & non est pax. Pax à paganis, & pax ab hæreticis, sed non profectò à filiis. Vox plangentis in tempore isto[n]: *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autē spreuerunt me*. Spreuerunt & maculauerunt me à turpi vita, à turpi quæstu, à turpi commercio, à negocio denique perambulante in tenebris. Superest vt iam de medio fiat *demonium meridianum* ad seducendos si qui in Christo residui sunt adhuc permanentes in simplicitate sua. Siquidē absorbuit fluuios sapientium, & torrentes potentium, & habet fiduciam vt Iordanis influat in os eius[o], id est simplices & humiles qui sunt in Ecclesia. Ipse enim est Antichristus, qui se non solum diem, sed & meridiem mētietur, & extolletur supra id quod dicitur, aut quod colitur Deus[p]: quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, vtpote verus & æternus meridies, sponsus & aduocatus Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

m Esa. 38. c. Grauissima Ecclesiæ persecutio à malis seu domesticis. n Esa. 1. a. 4. Antichristi. o Iob. 40. c. p 2. Thess. 2. a.

SERMO XXXIV.

In quo tractatur de Humilitate & Patientia.

1. SI ignoras te ô pulchra inter mulieres, egredere, & abi post greges sodalium tuorum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum[a]. Olim sanctus Moyses quoniam multū præsumebat de gratia & familiaritate quam inuenerat apud Deum, aspirabat ad quandam visionem magnam, ita vt diceret Deo[b]: *Si inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum*. Accepit autem pro ea visionem longè inferiorem, ex qua tamen ad ipsam quam volebat, posset aliquando peruenire. Filii quoque Zebedæi in simplicitate cordis sui ambulantes, magnum aliquid & ipsi ausi sunt[c], sed ad gradum nihilominus sunt reducti per quem fuerat ascendendum. Ita & modo sponsa quoniam rem grandē postulare videtur, reprimitur sanè austeriori responsione, sed plane vtili & fideli. Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora, ne dum supra se attollitur, cadat à se, nisi in se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima mini-

a Cant. 1. c. b Exo. 33. c. c Matth. 20. c. Humiliter de se sentiat, qui ad altiora nititur.

me obtinentur, propterea qui prouehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto id signum in bonum omninò argumentum gratiæ propinquantis. Nam sicut ante ruinam exaltatur cor[d], ita ante exaltationem humiliatur. Sanè vtrumque legis, Deum scilicet & superbis resistere, & humilibus dare gratiam[e]. Nonne denique seruū suum Iob[f], cum post insignem triumphum, tantam & tam probatam ipsius patientiam larga remunerandam benedictione cēseret, prius in multis & districtis percunctationibus humiliare curauit, & sic parare viam benedictioni?

Deus humiliat, quos exaltare vult. d Prou. 16. c. e Iaco. 4. b. f Iob 38. & seqq.

2. At parum est cum per seipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quando & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipite huius rei mirabile documentum de sancto Dauid. Aliquando maledictum est illi & à seruo. At ille nec cumulatam iniuriā sensit, quia præsensit gratiam. *Quid mihi*, ait[g], *& vobis filii Saruiæ?* O vere hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius quam exprobranti succensendum putauit. Vnde & secura conscientia loquebatur[h]: *Si reddidi retribuētibus mihi mala, & decidam meritò ab inimicis meis inanis*. Vetuit ergo prohiberi maledicum conuitiantem, quęstū æstimans maledicta. Et addit: *Dominus misit illum ad maledicendum Dauid*. Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. Sæuiebat lingua maledica, & ille intendebat quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit. Sed eo vsus est ad humiliandum Dauid. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta & occulta sapientiæ suæ manifestauerat Deus[i]: & ideo dicit[k]: *Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas*.

g 2. Reg. 16. b. h Psal. 7. a. Dauid à conuitiis lacessitus humiliat se sub potenti manu Dei. i Psal. 50. k Psal. 118. i.

3. Vides quia humilitas iustificat nos? Humilitas dixi, & non humiliatio. Quāti humiliantur, & humiles non sunt? Alii cum rancore humiliantur. Alii patienter, & alii libēter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, vltimi iusti. Quanquam & innocentia portio iustitiæ est, sed consummatio eius apud humilem. Qui autem dicere potest, *bonum mihi quia humiliasti me*: is vere humilis est. Non potest hoc dicere qui inuitus tolerat, minus qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur, & si fanè longè hi duo à se differant: & alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim & si vnus iram, neuter tamen gratiam promeretur, quoniam non humiliatis sed humilibus Deus dat gratiam[l]. Est autem humilis qui humiliationem conuertit in humilitatem, & ipse est qui dicit Deo: *Bonum mihi quod humiliasti me*[m]. Nemini prorsus quod patienter fert bonum est, sed planè molestum. Scimus autem, quod hilarem datorem diligit Deus[n]. Vnde & cum ieiunamus iubemur *caput nostrum vngere oleo, & faciem lauare*[o], vt nostrum scilicet opus bonum spirituali quodam gaudio condiatur, & holocaustum nostrum pingue fiat. Etenim sola gratiam quam præfert meretur læta & absoluta humilitas. Quæ enim coacta fuerit vel extorta, qualis vtiq; est in viro patiente illo qui possidet animam suā: hæc, inquam, humilitas etsi vitam obtinet propter patientiam, propter tristitiam tamen gratiam non habebit. Non enim congruit ei qui eiusmodi est, illud scripturæ[p]: *Glorietur humilis in exaltatione sua*: quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.

Humilitas & humiliatio diuersa. l Iacob. 4. b. m Psal. 118. i. n 2. Cor. 9. b. o Matth. 6. c. Quis dignus præmio humilitatis. p Iacob. 1. a.

4. Vis autem videre humilem rectè gloriantem, & vere dignum gloria? *Libenter*, inquit[q], *gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi*. Non dicit patienter se ferre infirmitates suas, sed & gloriari, & libenter gloriari in illis, probans etiam sibi bonum esse, quod humiliatur: nec sufficere omninò, vt possideat animam suam tanquā patiēter humiliatus, nisi & gratiā accipiat tanquā sponte humiliatus. Generalem vero hinc audi regulam[r]. *Omnis qui se humiliat*, ait, *exaltabitur*. Significat profectò non omnem exaltandam esse humilitatem, sed eam tantum quę de voluntate venit, nō ex tristitia nec ex necessitate. Nec enim per contrarium omnis qui exaltatur, humiliandus erit: sed tantum qui se exaltat, humiliabitur, nimirum ob voluntariam vanitatem. Ita ergo non qui hu-

q 2. Cor. 12. c. r Luc. 14. c. Quæ humilitas exaltanda.

miliatur, sed qui sponte se humiliat, exaltabitur: vtique ob meritum voluntatis. Esto enim quod humilitatis materia per alium ministratur, verbi gratia, probra, damna, supplicia: non tamen idcirco recte ab alio quam à semetipso humiliatus ille dicetur, qui illa omnia tacita & læta conscientia, causa Dei subeunda decreuerit. A

5. Sed quo progredimur? Patienter vt sentio sustinetis excessum in verbo de *humilitate* & *patientia*, sed reuertamur ad locum de quo digressi sumus. Id namque incidit nobis ex occasione responsi quo grandia præsumentem sponsam reprimendam censuit sponsus, & non ad insipientiam illi, sed vt sane ex eo probabilioris & maioris humilitatis daretur occasio, per quam dignior potiorum atque eorum ipsorum quæ petebat capacior efficeretur. Verùmtamen quia adhuc in tantis sumus præsentis capituli, discussionis eius initium principio si placet sermonis alterius ordiamur, præsertim ne verba sponsi vel recenseantur cum tædio vel audiantur. Quod ipse auertat à seruis suis Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Sermo XXXV.

De increpatione dura quam facit sponsus ad sponsam, & duplici ignorantia nimium pauenda & fugienda.

1. Gant. 1. a

Si te, inquit, *ignoras, egredere*. Dura & aspera increpatio, quod dicit, *egredere*. Hoc quippe verbum serui audire solent à valdè irascentibus & indignantibus dominis, vel ancillæ à dominabus suis, cum grauiter illas offenderint. Exi hinc, exi à me, egredere à conspectu meo, & à domo ista. Hoc ergò verbo aspero & amaro satis nimiúmque increpatorio vtitur modo sponsus contra dilectam, sub conditione tamen, si seipsam ignorauerit. Nil quippe validius efficaciúsue ad terrendum potuit in eam intendere, quam vt egredi minaretur. Quod & tu aduertere potes, si bene attendas vnde, quò egredi iubeatur. Vnde enim quo putas, nisi de spiritu ad carnem, de bonis animi ad secularia desideria, de interna requie mentis ad mūdi strepitum, & inquietudinem curarum exteriorum? In quibus omnibus non est nisi labor & dolor, atque afflictio spiritus. Quæ enim anima semel à Domino didicit & accepit intrare ad seipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem eius semper (spiritus est enim Deus, & qui quærūt eum, oportet eos in spiritu ambulare, & non in carne, vt secundum carnem viuant) talis inquam anima nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius pœnaliúsue ducat, quam post spiritualis studii huius gustatam semel suauitatē exire denuo ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sēsuumque inexplebilem repetere curiositatem, dicēte Ecclesiaste[b]: *Oculus non impletur visu, nec auris auditu*. Audi enim hominē expertū quæ loquimur. *Bonus es*, inquit[c], *Domine sperantibus in te, animæ quærenti te*. Ab hoc bono si quis auertere sanctam illam animam conaretur, puto haud secus accepisset quam si se de paradiso, & ab ipso introitu gloriæ cōspiceret deturbari. Audi adhuc & aliū similem huic. Tibi dixit cor meum, ait[d], *exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram*. Vnde & dicebat[e]: *Mihi autem adhærere Deo bonum est*. Et item loquens ad animam suam dicit: *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi*. C

Quā molestū animæ à degustatis spirit. delitiis auelli, & ad carnales abripi.

b Eccles. 1. b
c Thren. 3. c
d Psal. 26. d
e Psal. 72. e
f Psal. 114. b

2. Dico ergo vobis, nihil est quod intantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quam ne gratia derelictus necesse habeat denuò egredi ad carnis cōsolationes, imò desolationes, rursumque carnalium sensuum sustinere tumultus. Terribilis proinde & nimis formidolosa comminatio. Egredere, & pasce hœdos tuos. Quod est, indignam te noueris illa tua familiari & suaui rerum contemplatione cœlestium, intelligibilium, diuinarum. Quamobrem egredere de sanctuario meo corde tuo, vbi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus dulciter haurire solebas: & magis tanquam vna de secularibus, pascendis & oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hœdos quippe (qui peccatum significant, & in iudicio D

Quid maxime timendū; ne forte deserti à gratia conuertamur ad inania solatia.

collocandi sunt à sinistris) dicit vagos & petulantes corporis sensus, per quos peccatū tanquā mors per fenestras intrauit ad animā. Cui & bene congruit quod sequitur in scriptura[g], *iuxta tabernacula pastorum*. Non enim supra, sicut agni, sed iuxta tabernacula pastorum hædi pascuntur. Pastores siquidem qui veri pastores sunt, licet tabernacula habeāt de terra & in terra, corporea videlicet sua his dieb. quib. nunc militant, non tamen de terra, sed de cœlestibus pascuis greges dominicos pascere consueuerunt: neque enim suam eis, sed Domini prædicant volūtatē. At hœdi (qui sunt corporis sensus) cœlestia nō requirūt, sed iuxta tabernacula pastorū, in omnibus videlicet bonis sensibilibus huius mūdi (quæ est regio corporum) sumunt, vnde sua desideria non tam satient quàm irritēt.

g Cant. 1. c
Pastores veri quib. pascuis soleant animas pascere.

3. Turpis mutatio studiorum, vt cui ante studii fuerat peregrinantem & exulem animam suam sanctis meditationib. tanquā cœlestibus pascere bonis, Dei beneplacitū & mysteria volūtatis eius inquirere, penetrare deuotione cœlos, & mente supernas circuire mansiones, salutare Patres atque Apostolos & choros Prophetarum, Martyrūque admirāri triumphos, ac stupere pulcherrimos ordines Angelorum: nunc omnibus his omissis, turpi se mācipet corporis seruituti ad obediendum carni, ad satisfaciendum ventri & gulæ, ad mendicandum in vniuersa terra, vnde ex ea quæ præterit mundi huius figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus consoletur. Exitus aquarum deducāt oculi mei super huiusmodi animam, quæ cum nutriretur in croceis, demum amplexatur stercora. Pascit enim iuxta beati viri sententiam[h], sterilē quæ non habebat filios, & viduæ non benefacit. Et vide quia non simpliciter egredere: sed, *egredere*, inquit[i], *& abi post greges sodalium tuorum, & pasce hædos tuos*. In quo (vt mihi videtur) magnæ cuiusdā rei nos admonet. Quid istud? Heu quòd egregia creatura iam olim facta de grege, & nunc in peius miserabiliter prouens, non saltem inter greges remanere permittitur, sed post abire iubetur. Quomodo, inquis? Quomodo legis[k]: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Ecce quomodo de grege facta est egregia creatura. Puto dicerent iumenta si loqui fas esset: *Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis*[l]. Cum *in honore esset*, inquit. In quo honore quæris? Habitabat in paradiso, & in loco voluntatis conuersatio eius. Nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat, & odoriferis stipatus malis, fulcitus floribus, gloria & honore coronatus, & constitutus super opera manuum Plasmatoris. Magis autem ob insigne diuinæ similitudinis præcellebat, & erat illi sors & societas cum plebe Angelorum, & cum omni militia cœlestis exercitus.

Quam turpe & indignum mutatis studiis spiritualibus ad carnalia cōuerti.

h Iob 24. d
i Cant. 1. c
k Psal. 48. d
l Gen. 3. d
Degeneratio hominis à nobilitate sua in vilitatem iumentorum, id est, à statu innocentiæ in statū peccati.

4. Sed mutauit istam gloriam Dei in similitudinem vituli comedentis fœnum. Inde est, quod panis angelorum factus est fœnum positum in præsepio, appositum nobis tanquam iumentis. *Verbum* quippe *caro factum est*[m], & iuxta Prophetam[n] *omnis caro fœnum*. At fœnum istud minime desiccatū est, nec ex eo cecidit flos, quia requieuit super ipsum Spiritus Domini. Propter hoc namque aliquando finis venit vniuersæ carnis, quia spiritus recesserat vitæ. Denique ait[o]: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est*. Carnis nomine hoc loco vitiū designari intellige, non naturam. Nec enim spiritū natura expungit, sed vitium. Propter vitium ergo *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exsiccatum est* (inquit) *fœnum, & cecidit flos*: sed non ille flos qui de virga & radice Iesse ascendit, eo quod requieuit super eum spiritus Domini. Nec illud fœnū quod *Verbū factum est*, pro eo quòd sequitur in Propheta[q]: *Verbum autem Domini manet in æternum*. Si enim fœnum Verbū, & Verbum in æternum manet, fœnum quoque necesse est maneat in æternum. Alioquin quomodò vitā præbet æternam, si ipsum minimè manet in æternum? Ait enim[r]: *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*. Et quem panem dicat, aperit cum subiungit: *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Quomodo ergo æternum non est, quo æternaliter viuitur?

m Ioan. 1.
n Esa. 40. b
o Gen. 6. a
p Esa. 40. b
Omnis caro fœnum sed non caro Verbi.
q Ibidem.
r Ioan. 6. e

5. Sed recole nūc mecū vocem Filii ad Patrem loquentis

in

i Psal. 15. c

in Psalmo: *Non dabis* (inquit) *sanctum tuum videre corruptionem.* Haud dubium quin de corpore dicat, quod in sepulchro iacebat exanime. Hoc enim sanctum & Angelus qui nunciauit Virgini locutus est dicens, *& quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Quo ergo pacto sanctum fœnum poterat videre corruptionem, quod de incorrupti veri perpetuo virore vernantibus pascuis ortum, etiam auidos angelorum in se fugere possit obtutus, insatiabiliter oblectandos? Perdat sane fœnum viriditatem, si Maria virginitatem amiserit. Ergo cibus hominis mutauit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristis & lachrymosa mutatio, vt homo paradisi accola, terræ dominus, cœli ciuis, domesticus domini sabaoth, frater beatorum spirituum, & cœlestium cohæres virtutū, repentina se conuersione inuenerit & propter infirmitatē iacentē in stabulo, & propter pecotinā similitudinem indigentē fœno, & propter indomitā feritatem alligatum præsepio, sicut scriptū[t]: *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Agnosce tamen ô bos possessorem tuum, & ô tu asine præsepe Domini tui, vt prophetæ Dei fideles inueniantur, qui ista sunt Dei mirabilia prælocuti. Cognosce pecus, quem non cognouisti homo. Adora in stabulo quem fugiebas in paradiso. Honora præsepium cuius contempsisti imperium. Comede fœnum, quem panem, & panem angelicum fastidisti.

Tristis & luctuosa mutatio hominis.

t Psal. 31. b

6\. Sed quænam caussa (inquis) tantæ deiectionis? Profecto quod homo cū in honore esset, non intellexit. Quid nō intellexit? Nō dicit. Nos dicamus. Potitus in honore non intellexit, quòd limus esset, honoris fastigio delectatus: & continuo in se expertus est, quòd tanto post tempore homo de filiis captiuitatis & prudenter aduertit, & veraciter protulit dicens[u]: *Qui se putat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit.* Væ misero, quòd non fuit qui iam tunc diceret ei: *Quid superbis terra & cinis?* Hine egregia creatura gregi admixta est, hinc bestiali similitudine Dei similitudo mutata est, hinc societas cum iumētis pro consortio Angelorum inita est. Vides quàm sit fugienda nobis hæc ignorantia, de qua tot millia malorum vniuerso nostro generi prouenerūt? Ait enim propterea hominem iumentis insipientibus comparatum, quia non intellexit[x]. Cauenda proinde omnimodis ignorantia, ne forte si adhuc sine intellectu & post vexationem inuenti fuerimus, multo plura & grauiora prioribus mala inueniant nos, dicaturq; de nobis[y]: *Curauimus Babylonem, & non est sanata.* Merito quidem, quod nec vexatio dederit intellectum auditui.

Quæ caussa huius tam infelicis mutationis.

u Gal. 6. a

Ignorantia sui quam damnosa.

x Psal. 48. d

y Hier. 51. a

7\. Et vide ne fortè etiam hic sponsus cum dilectam ab ignorantia tanto increpationis tonitruo deterreret, propterea minimè dixerit, egredere cum gregibus, aut egredere ad greges, sed *egredere* (ait) *post greges sodalium tuorum.* Vt quid hoc? Sanè vt secundam proinde ignorantiam priore magis pauendam pudendamq; ostenderet, quòd illa hominem bestiis parem fecisset, ista & posteriorem. Nam homines quidem meritò ignorantiæ ignorati, id est, reprobati, & ad tremendum illud iudiciū stare, & igni perpetuo tradi habent, non autem & pecudes. Nec dubium fore deterius his qui sie erunt, quàm his qui omnino non erunt. *Melius ei fuerat* (inquit) *si natus non fuisset homo ille*[z]. Non vtiq; si natus non fuisset omninò, sed si natus non fuisset homo, sed verbi gratia, aut pecus, aut aliqua quæpiā creatura, quæ quoniam iudiciū non haberet, ad iudicium non veniret, ac per hoc nec ad supplicium. Sciat ergo anima rationalis quæ se ob priorē ignorantiam erubescit pecudes habere sodales in perfruendis vtiq; bonis terræ, nō etiam similiter socias habituram in perferendis tormentis gehennæ: & tum demum etiam ab ipsis gregibus suorum sodalium iumentorum cum dedecore exturbandam; nec iam vel cum ipsis ituram, sed plane post, quando illis nihil mali sentientibus, ipsa malis omnibus exponetur. A quibus non liberabitur in æternum, si quidem secundo ignorare adiecerit. Egreditur itaq; homo & solitarius abit post greges sodalium suorum, cum solus in inferno inferiori retruditur. An nō tibi posteriorem videtur tenere locum,

Ignorantia secūda reddit hominem bestiis inferiorē & infeliciorē.

z Mar. 14. c

Reproborum cōditio peior quam iumētorum, illi superstite ad tormēta perpetua, hæc mortua prorsus intereunt.

A qui ligatis manibus & pedib[us] proiicitur in tenebras exteriores? Et erunt profectò nouissima hominis illius peiora prioribus, quando qui prius bestiis æquabatur, nunc & postponitur.

8\. Puto quòd & in præsenti vita, si benè aduertas, posteriorē ire pecoribus hominem iudicabis. An nō siquidem tibi videtur ipsis bestiis quodammodo bestialior esse homo ratione vigens, & ratione non viuens? Nam pecus quidem si se ratione non regat, excusationem habet à natura, à qua hoc ei penitus munus negatum est: non habet homo, cui ab ipsa speciali prærogatiua donatum est. Merito proinde eo ipso censetur homo egredi, & post ire gregalib[us] animantibus, quòd solum hoc animal conuersatione degeneri iura naturæ transgrediens, rationis compos, rationis expertia motibus & affectibus imitatur. Conuincitur ergò ire post greges homo, & nunc quidem depprauatione naturæ, postmodum autem & extremitate pœnæ. Ecce sic maledicetur homo qui ignorantiam Dei habere inuentus fuerit. Dei dicam, an sui? Vtrunq; sine dubio, vtraque ignorantia damnabilis est, vtralibet sufficit ad perditionem. Vis scire quia ita

Homo peccator bestiis bestialior.

Ignorantia duplex, Dei & sui, vtraque damnabilis.

B est? Sed de Dei minime dubitas, si tamen constat tibi nō aliam vitam esse æternam, quàm vt patrem cognoscas Deum verum & quem misit Iesum Christum[a].

Audi ergo sponsum liquidò & apertè in anima etiam animæ ignorantiam condemnantē. Quid n. dicit? Non vtiq; si Deū, sed *si ignoras te,* inquit, &c. Patet ergo quia ignorans ignorabitur[b], siue se, siue Deū ignorare contingat. De qua vtraque ignorantia erit nobis (si tamen Deus manum apponit) vtilis admodū disputatio. Non modò tamen, ne fatigati, & non præmissa ex more oratione, aut ego minus diligenter rem necessariam prosequar, aut vos minus attente, quæ non nisi magno suscipiēda sunt desiderio, audiatis. Et enim si corporis cibus cum absq; appetitu & satiatus illum sumis, non modò non prodest, sed & nocet plurimum, multo magis panis animæ cū fastidio sumptus, non scientiæ nutrimentum, sed magis tormentum conscientiæ importabit. Quod à nobis auertat sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Domin[us] noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amē.

a Ioan. 17. a

b 1. Cor. 14. g

Verbum Dei cum desiderio sine fastidio audiendum.

SERMO. XXXVI.

C *Quod scientia literarum sit bona ad instructionem, sed scientia propria infirmitatis sit vtilior ad salutem.*

1\. EN ego meæ promissioni; en ego desideriis vestris; en ego etiam Deo pro debito famulatu triplici, vt videtis, ratione vrgeor ad loquendum, pacti veritate, charitate fraterna, timore Domini. Si tacuero, os meum condemnabit me. Quid si loquar? Profectò vereor idem iudicium, ne loquentem videlicet & nō facientem identidem os meum condemnet me. Iuuate me orationibus vestris vt semper possim & loqui quæ oportet, & opere implere quæ loquor. Non ignoratis hodiernum vobis propositum esse sermonem de ignorantia, vel potius de ignorantiis, quoniam duæ si meministis, propositæ sunt, nostri vna, & altera Dei. Quas & monuimus ambas esse cauendas, quòd ambæ dānabiles sint. Superest vt clarius hoc ipsum faciam, edisseram plenius. Sed prius quærendum existimo, sit ne ignorantia omnis damnabilis. Et mihi quidem videtur non esse, (neque enim omnis ignorantia dānat,) sed multa & innumera esse quæ nescire liceat absq; diminutione salutis; verbi gratia, si ignoras fabrilē artem, seu carpentariam, aut cæmētariam, &

Duplex Ignorantia, Dei, sui.

An omnis Ignorantia damnabilis.

D quæcūq; istiusmodi sunt artes quæ ad vs[us] vitæ hui[us] præsentis ab hominibus exercentur, nunquid impedit ad salutem? Etiam absq; omnib[us] illis artibus, quæ liberales dicūtur, quamuis honestioribus vtilioribusque studiis & discantur & exerceantur, & quàm plurimi hominum salui facti sunt placentes moribus atq; operibus: quātos enumerat Apostolus in epistola ad Hebræos[a] factos dilectos non in scientia literarum, sed *in conscientia pura & fide non ficta?* Omnes placuerunt Deo in vita sua, vitæ meritis, non scientiæ. Petrus & Andreas & filii Zebedæi, cæteriq; condiscipuli omnes nō de schola Rhetorū aut Philosophorū assumpti sunt, & nihilomin[us] tamē Salua-

a Heb. 11.

Deus ad prædicationem Euangelii nō doctos sed rudes & idiotas adhibuit.

tor per ipsos operatus est salutem in medio terræ. Non in sapientia quæ in ipsis esset plus quàm in cunctis viuẽtibus, quemadmodum Sanctus aliquis de semetipso cõfessus est [b], sed in fide & lenitate ipsorum saluos fecit illos, etiam & sanctos, etiam & magistros. Denique notas mundo fecerunt vias vitæ, & non in sublimitate sermonis, aut in doctis humanæ sapientiæ verbis [c], sed sicut placuit Deo per stultitiã prædicationis eorũ saluos facere credentes, quia mũdus eũ in sua sapientia non cognouit.

b Eccle. 1. d

c 1. Cor. 2. a

2\. Videar forsitan nimius in suggillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Deniq; legi [d]. *Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio.* Legi [e]. *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Sed & scio vbi legerim, *scientia inflat* [f]: & rursum, *qui apponit scientiam, apponit & dolorem* [g]. Vides quia differentia est scientiarum, quando alia *inflans*, alia *contristans* est? Tibi verò, velim scire, quænam harum videatur vtilior seu magis necessaria ad salutẽ, illa ne quæ tumet, an quæ dolet? Sed non dubito quin dolentẽ tumẽti præferas: quia sanitatem quã tumor simulat, dolor postulat. Qui autẽ postulat propinquat saluti: quoniã qui petit accipit [h]. Deniq; qui sanat contritos corde, execratur inflatos, dicente Sapientia [i], quia *Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiã.* Et Apostolus aiebat [k]: *Dico autem per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem.* Non prohibet sapere, sed plus sapere quàm oportet. Quid est autem, *sapere ad sobrietatem*? Vigilantissimè obseruare, quid scire magis priùs vel oporteat. Tempus enim breue est. Est autem, quod in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa fit: sed tu qui cum timore & tremore tuam ipsius operari salutẽ pro tẽporis breuitate festinas, ea scire prius ampliúsque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem diffiniunt eligere in sumendis cibis quid prius, quid posterius, & quemadmodum quidq; sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modũ & ordinẽ nõ obserues, reddis planè nõ bonos.

Non damnãda scientia aut literarum studia.

d Osee 4. b

e Dan. 12. b

f 1. Cor. 8. a

g Eccles. 1. d

Discrimen scientiæ alia inflans, alia contristans.

h Luc. 11. b

i Iacob. 4. b

k Rom. 12.

Optima discendi Regula: Prius necessaria saluti discere.

Simile.

3\. Ergo quod dico de cibis, hoc sentite & de sciẽtijs. Sed melius mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius; imò & nostra, quoniam veritatis. *Qui se*, inquit [l], *putat aliquid scire, nõdum scit quomodo oporteat eum scire.* Vides quoniam non probat multa scientiam, si sciendi modum nescierit? Vides, inquam, quomodo fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergo dicit *modum sciendi*? Quid nisi, vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæq; nosse oporteat? *Quo ordine*? vt id prius, quod maturius ad salutem. *Quo studio*? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. *Quo fine*? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam vel proximi. *Sunt* namq; qui scire volũt eo fine tantum, vt sciant, & turpis *curiositas* est. Et *sunt* qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis *vanitas* est. Qui profectò non euadent subsannantem Satyricum, & ei qui eiusmodi est decantantem. *Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.* Et *sunt* item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus: & turpis *quæstus* est. Sed *sunt* quoque qui scire volunt, vt ædificent, & *charitas* est. Et item qui scire volunt, vt ædificentur, & *prudentia* est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Deniq; intellectus bonus omnibus facientibus eum [m].

l 1. Cor. 8. a

Vtilitas scientiæ consistit in modo sciendi.

Quis modus sciendi.

Studentium seu discentiũ fines pessimi quinam.

Persius Satyra 1.

Qui boni & laudabiles.

m Psal. 110. b

4\. Reliqui omnes audiant [n]: *Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei.* Ac si per similitudinem dicat. Sumenti cibum & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ita & multa sciẽtia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit, & sic per quosdam artus animæ mores scilicet atq; actus transfusa atq; digesta, quatenus ipsa de bonis quæ nouerit vita attestante & moribus bona efficiatur: nonne illa sciẽtia reputabitur in peccatum, tanquam cibus conuersus in prauos noxiosq; humores? An non malus humor peccatum? an non mali humores praui mores? An non inflationes & torsiones in conscientia sustinebit qui huiusmodi est, sciens videlicet bonum, & non faciens? An non responsum mortis & damnationis totiens in semetipso habebit, quotiens in mentem venerit sermo quem dixit Deus [o], quia *seruus sciens voluntatem Domini sui & non faciens digna, plagis vapulabit multis*? Et vide ne forte in persona talis animæ Propheta plangeret dicens [p]: *Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo.* Nisi quòd ipsa ingeminatio geminum videtur innuere sensum, vt præter hunc quem diximus, etiam alium requiramus. Puto enim quòd in sua persona potuit hoc dixisse Propheta, quod videlicet scientia plenus, & æstuans charitate, & omnino effundere cupiens, non inueniret qui curaret audire, & sic quasi oneri sua sibi scientia erat, quæ communicare non poterat. Plangit itaque pius Ecclesiæ doctor tam illos qui scire contemnunt quomodo sit viuendum, quàm illos qui scientes malè nihilominus viuunt. Et hoc pro eo quòd eundem sermonem Propheta repetit.

n Iacob. 4. d

Simile pulcrum.

Scientia indigesta vel infructuosa est veluti cibus crudus & indigestus; Vnde hoc prauos humores: scientia illa malos mores.

o Luc. 12. f

p Hier. 4. c

5\. Aduertis ne iam quàm verum sensit Apostolus [q], quia *scientia inflat*? Volo proinde animam primo omnium scire seipsam, quod id postulet ratio & vtilitatis, & ordinis. Et *ordinis* quidem: quoniam quod nos sumus, primum est nobis: *vtilitatis* verò, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, & est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi n. super humilitatis stabile fundamentum, spirituale ædificium stare minimè non potest. Porrò ad se humiliandum nihil anima inuenire viuacius seu accommodatius potest, quam si se in veritate inuenerit, tantum non dissimulet, non sit in spiritu eius dolus, statuat se ante faciem suam, nec se à se auertere abducatur. Nonne se ita intuens clara luce veritatis inueniet se in regione dissimilitudinis, & suspirans misera quam iam latere non poterit, quòd verè misera sit, nonnè cum Propheta clamabit ad Dominum [r]. *In veritate tua humiliasti me?* Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cum se perceperit oneratam peccatis, mole huius mortalis corporis aggrauatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fece infectam, cæcam, curuam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, procliuem ad vitia, inualidã ad virtutes? Vnde huic iam extollentia oculorum, vnde leuare caput? Nonne magis conuertetur in ærumna sua, dum configitur spina [s]? Conuertetur, inquam, ad lachrymas, conuertetur ad planctus & gemitus, conuertetur ad Dominum, & in humilitate clamabit [t], *sana animam meam: quia peccaui tibi.* Porrò conuersa ad Dominum recipiet consolationem, quia Pater est misericordiarum, & Deus totius consolationis.

q 1. Cor. 8. a

Scientia sui ipsius ante omnia necessaria.

Ad se humiliandum se nihil efficacius quã propriæ miseriæ cognitio.

r Psal. 118. k

s Psal. 31. a

t Psal. 40. a

6\. Ergo quandiu in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus. Si autem suspexero & leuauero oculos ad diuinæ miserationis auxilium; temperabit mox amarã visionem mei, visio læta Dei, cui & dico [u]: *Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui.* Nec mediocris Dei visio, pium & deprecabilẽ experiri, sicut reuera benignus & misericors est, & præstabilis super malitia [x], quippe cuius natura bonitas & cui propriũ est misereri semper & parcere. Tali itaq; experimento & tali ordine salubriter innotescit Deus cum prius se homo nouerit in necessitate positũ, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum; & dicet: *Erue me, & honorificabis me* [y]. Atq; hoc modo erit gradus ad notitiam Dei cognitio tui: & ex imagine sua quæ in te renouatur, ipse videbitur, dum tu quidẽ reuelata facie gratiã Domini cũ fiducia speculando, in eandem imaginem transformaris de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu.

u Psal. 41. b

A notitia sui ad cognitionẽ Dei procedendum.

x Ioel. 2. c

y Psal. 49. c

7. Vtraque cognitio quo modo necessaria ad salutem.

Sed iam demum aduerte quomodo vtraque cognitio sit tibi necessaria ad salutem, ita vt neutra carere valeas cũ salute. Nam si ignoras te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatẽ. An vero sine timore Dei & sine humilitate de salute præsumas, iuuideris. Benè fecistis grũniendo significare, quòd minimè ita sapiatis, imò quòd nõ ita desipiatis, ne in eo quod planum est immoremur. Sed attendite cæterà. An potius pausandum est nobis propter somnolentos? Putabam me vno sermone implere quod promisi de duplici ignorantia: & fecissem, nisi fastidiosis longior videretur. Quosdam siquidẽ oscitantes, quosdã & dormitantes intueor. Nec mirum. Præcedentis noctis vigiliæ (longissimæ quippe fuerunt) excusant eos. Verũ illis quid dicã, qui & tũc dormierũt, & modò nihilominus dormiunt? Sed non pergo nunc vlterius exagitare verecundiam eorum, sufficit tetigisse. Puto quòd melius deinceps vigilabunt, nostræ obseruationis cauterium veriturì. In hac spe gerimus eis hac vice morem, & quod continuandum ratio exigebat, eorum charitate (pendente licet disputatione) partimur, facientes finem vbi non erat finis. Ipsi vero super sibi facta indulgentia nobiscum glorificent sponsum Ecclesiæ Iesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Somnolentos auditores perstringit.

Sermo XXXVII.

De duplici notitia, & duplici ignorantia: deque malis seu damnis quæ pariunt.

1. Puto non habemus nunc opus hortari ad vigilandum, cum absque dubio sermo ille suggillatorius vigilet, vtpote adhuc recens, qui heri à nobis charitatiuè prolatus, benè aliquos expergefecit. Ergò tenetis memoria quòd teneam assensum vestrum, neminem absque sui cognitione saluari: de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipsa sicut initium sapientiæ, ita est & salutis. Nemo dico absque illa cognitione saluatur, qui tamen ætatem habeat ac facultatem cognoscendi. Quod propter paruulos loquor & propter fatuos, quorum alia ratio est. Quid si ignoras Deũ? Poteritne spes esse salutis cum Dei ignorantia? Ne hoc quidem. Nec enim potes aut amare quem nescias, aut habere quem non amaueris. Noueris proinde te, vt Deũ timeas: noueris ipsum, vt æquè ipsum diligas. In altero initiatis ad sapientiam, in altero & consummatis: quia initium sapientiæ timor Domini est[a], & plenitudo legis est charitas[b]. Tam ergò vtraque ignorantia cauenda tibi, quàm sine timore & amore Dei salus esse non potest. Cætera indifferentia sunt, nec salutem, si sciantur, nec damnationem, si nesciantur, habentia.

Notitia Dei & sui quã homini necessaria.

a Psal. 110. b
ß Eccli. 1. c
b Rom. 13. e

2. Non tamen dico contemnendam aut negligendam scientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit vt possit etiam alios erudire. Sed duo illa, oportet & expedit vt præcedant, in quibus summam salutis constitui superior ratio declarauit. Et vide si non intuebatur & si nõ docebat hunc ordinem qui dicebat[c]: *Seminate vobis ad iustitiam, metite spem vitæ*, & tunc demũ *illuminate vobis* (ait)[d] *lumen scientiæ*. Vltimam posuit scientiam, tanquam picturam, quæ statũ habere nequeat super inane: & ideò illa duo præmisit & subiecit illi: tãquam si solidum aliquid picturæ substerneret. Securus iam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu ergò seminasti tibi ad iustitiã, si ex vera notitia tui euigilasti timere Deum, temetipsum humiliasti, fudisti lachrymas, eleemosynas profudisti, cæterisq; te pietatis actionibus mãcipasti, ieiuniis & vigiliis afflixisti corpus, si pectus tunsionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad iustitiam. Semina sunt bona opera, bona studia, semina lachrymæ sunt. *Ibant* (inquit[e]) *& flebant mittentes semina sua.* Sed quid? Semper flebunt? Absit. Sed *venientes cum exultatione portantes manipulos suos.* Merito *cum exultatione*, cum reportant manipulos gloriæ. At istud (inquis) in resurrectione in nouissimo die, & est nimis longa expectatio. Noli animo frangi, noli deficere à pusillanimitate spiritus;

Quæ scientia potior esse debeat.

c Esa. 35. e
d Osee. 10. d

e Psal. 125. a

Remuneratio pietatis nõ in futuro tantum sed & in præsenti.

A habes interim de primitiis spiritus, quod ad præsens in exultatione metas. *Seminate* (ait) *vobis iustitiam, metite spem vitæ.* Non te modo mittit ad diem nouissimum, quando res iam erit in re, & non in spe; sed de præsenti loquitur. Prorsus magna lætitia & exultatio multa nimis cum vita venerit.

Non tantum in re, sed & in spe piis est gaudium.

3. Sed nunquid tantæ lætitiæ spes erit sine lætitia? *Spe gaudentes*, ait Apostolus[f]. Et Dauid non lætaturum, sed *lætatum se dixit* quod in domũ Domini se speraret iturũ[g]. Nondum vitam tenebat, sed spem profectò vitæ messuerat; atque in semetipso experiebatur veritatem scripturæ perhibentis[h], quia non modo remuneratio, sed ipsa quoque *expectatio iustorum lætitia.* Hanc parit in animo illius qui sibi ad iustitiam seminauit, præsumpta indulgentia delictorum, si tamen ipsam indulgentiam efficacia attestatur acceptæ gratiæ ad viuendum sanctius deinceps. Omnis in vobis qui hæc sentit intra se actitari, scit quid loquitur Spiritus, cuius vox atque operatio minimè inter se vnquam dissentiunt. Propterea ergò intelligit quæ dicuntur, quoniam quæ foris audit, intus sentit. Nam qui in nobis loquitur, operatur in vobis, vnus atque idẽ spiritus diuidens singulis prout vult[i]: aliis quidem loqui, aliis autem operari quod bonum est.

f Rom. 12. c
g Psal. 121. a

h Prou. 10. d

i 1. Cor. 12.

B

4. Quisquis itaq; vestrum post illa amara & lachrymosa conuersationis suæ primordia respirasse in spem, atque in quoddam serenum supernæ cõsolationis pennis gratiæ subleuatum se euolasse lætatur, is profectò iam metit suarum recipiens fructum temporaneum lachrymarum, & ipse vidit Deum, & audiuit vocem dicentis[k]: *Date ei de fructibus manuum suarum.* Nam quomodo non vidit Deum, qui gustauit & vidit quoniam suauis est Dominus? Quàm dulcẽ & suauẽ te sensit Domine Iesu, cui à te non modo peccata donata sunt, sed & munus sanctitatis indultũ est: neq; id solum, sed addita insuper ad cumulum bonorum vitæ æternæ promissio? Felix qui tantum iam messuit, habens interim quidem fructũ suũ in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Merito qui se inuento fleuit, gauisus est viso Domino, ad cuius vtiq; miserationis intuitum tantos iam leuauit manipulos, remissionem, sanctificationem, spem vitæ. O quam verus est sermo qui in Propheta legitur[l]: *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.* Vbi breuiter comprehensa vtraque cognitio est, & nostri quidem in lachrymis serens: quæ autem Dei, metens in gaudio. Hac ergò in nobis gemina præeunte notitia, iam ea quæ forte superceuerit scientia minimè inflat, vtpote quæ nihil afferre valeat terreni commodi vel honoris, quod non sit sanè inferius spe concepta, lætitiaq; spei iam altius radicata in animo. Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis[m]. Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc enim ipse spiritus testimonium perhibet spiritui nostro quod filii Dei sumus. Quidnam igitur nobis de nostra quantacunque scientia prouenire possit quod non sit minus hac gloria qua inter Dei filios numeramur? Parum dixi, nec respici in eius comparatione potest orbis ipse & plenitudo eius, etiam si totus cedat vnicuiuis nostrum in possessionem. Cæterum si nos ignorantia Dei tenet, quomodo speramus in eum quem ignoramus? si nostri, quomodo humiles erimus, putantes nos aliquid esse, cum nihil simus? Scimus autem nec superbis nec desperatis partem esse vel societatem in sorte sanctorum.

Series & synceta pœnitentis seu conuersione, adeoq; spe veniæ quanta nascatur animo lætitia & consolatio.
k Prou. 31. b

C

l Psal. 125. a

Scientia non inflat, quæ geminam notitiam Dei sui præsupponit.

D

5. Intuere ergo nunc mecum quanta cura & solicitudine ambas istas repellere à nobis ignorantias debeamus, quarum omnis peccati altera initium parit, altera consummationem: sicut duarum è regione notitiarum initium sapientiæ vna, perfectionem altera gignit: illa timorem Domini, ista charitatem. At istud de notitiis supra ostensum est. Nunc de ignorantiis vide. Etenim sicut initium sapiẽtiæ timor Domini[n], sic initiũ omni: peccati superbia[o]: & quomodo perfectionẽ sibi sapientiæ vendicat amor Dei, ita desperatio sibi omnẽ malitiæ cõsummationẽ. Et quemadmodum ex notitia tui venit in te timor Dei atq; ex Dei notitia Dei itidẽ amor: sic ecõtra-

Ignorantia Dei sui q; quã fugienda.

n Eccli. 1. b
o Eccli. 10. b

rio de ignorantia tui superbia, ac de Dei ignorantia venit desperatio. Sic autem superbiam parit tibi ignorantia tui, cum meliorem quàm sis, decepta & deceptrix tua cogitatio te esse mentitur. Hoc quippe est superbia; hoc initium omnis peccati, cum maior es in tuis oculis quàm apud Deũ, quàm in veritate. Et ideo qui primus peccauit hoc grande peccatum (diabolũ loquor) de ipso dictũ est [p], quia *in veritate non stetit, sed mendax est ab initio*: quoniã quod in sua fuit cogitatione, non fuit in veritate. Quid si in eo discordaret à veritate, vt minorem se inferioremque putaret quàm veritas haberet? Excusaret eum sua proculdubio ignorantia, & minimè reputaretur superbus, nec tã inueniretur iniquitas eius ad odium, quàm humilitas fortassis ad gratiam. Si enim in quonã statu vnumquemque nostrũ habeat Deus, liquidò cognosceremus: nec supra sanè nec infra secedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes. Nunc autem quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum: & sermo absconditus est à nobis, ita vt nemo sciat si dignus sit amore vel odio [q], iustius tutiusq; profectò iuxta ipsius Veritatis consilium [r] nouissimum nobis locum eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quàm præsumimus altiorem, vnde cedere mox oporteat cum rubore.

Ignorantia sui parit superbiam.

p Ioan. 8. f

q Eccles. 9. a

r Luc. 14. b

6. Non est ergò periculum quantumcunque te humilies, quantumcunq; reputes minorem quàm sis, hoc est, quàm te veritas habeat. Est autẽ grande malum, horrendumq; periculum, si vel modicè plus vero te tollas, si vel vni videlicet in tua cogitatione te præferas, quem fortè parem tibi veritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemadmodũ enim si per ostium transeas cuius superliminare (vt ad intelligentiam loquar) nimium bassum sit, non nocet quantumcunq; te inclinaueris, nocet autem, si vel transuersi digiti spatio plus quàm ostii patitur mensura, erexeris, ita vt impingas, & capite quassato collidaris: sic in anima non est planè timenda quantalibet humiliatio, horrenda autem nimiumq; pauenda vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Quid scis enim ô homo si vnus ille quem fortè omnium vilissimum atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illum putas spernendum non modo præ te, qui forte iam sobriè & iustè & piè viuere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam omnium sceleratissimum: qu d scis, inquam, si melior & te & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidẽ futur' sit, in Deo vero iam sit? Et propterea non mediocrem, nõ vel penultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit: sed *recumbe*, inquit [s], *in nouissimo loco*: vt solus videlicet omnium nouissimus sedeas, teque nemini non dico præponas, sed nec comparare præsumas. En quantum malum venit de ignorantia nostri. Vtique peccatum diaboli, & *initium omnis peccati superbia* [t]. Quid eriã Dei parturiat ignorantia, alias videbimus. Nam nunc horæ breuitas non permittit, quoniam hodie tardè conuenimus. Itaque sufficiat vnumquẽque modo ne seipsum ignoret admonitum esse non solum sermone nostro, sed ipsius quoque dignatione sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Humilitas quantumuis profunda non nocet, at elatio etsi minima noxia est.

Simile.

Humilitatis est nemini se præponere, ne quidem comparare.

s Luca 14. b

t Eccli. 10. b

SERMO XXXVIII.

Qualiter ex ignorantia Dei nascitur desperatio, & qualiter sponsa dicatur pulchra inter mulieres.

1. QVid igitur Dei ignorantia parturit? Nam hinc incipiendum est, sicut recordamini hic heri fuisse terminatum. Quid itaque parturit? Diximus desperationem: sed quonam modo, dicamus. Fortè aliquis reuersus in se, & displicens sibi in omnibus malis quæ fecit, cogitansq; resipiscere & redire ab omni via mala & carnali conuersatione sua, si ignorat, quã sit bon' De', quã suauis & mitis, & quã multus ad ignoscendũ: nonnè sua carnalis cogitatio arguet eũ, & dicet: Quid facis? Et vitam istam vis perdere & futuram? Peccata tua maxima sunt: & nimium multa. Nequaquam pro tot & tantis, nec si

Ignorantia Dei parit desperationem.

A te excories, sufficies satisfacere. Complexio tenera est vita extitit delicata, consuetudinem difficilè vinces. Pro his & similibus desperatus resilit miser, ignorans quàm facilè Omnipotens qui neminem vult perire, cuncta ista dissolueret: sequiturq; impœnitentia, quæ est delictũ maximũ, & blasphemia irremissibilis: ipse verò aut conturbatus nimia tristitia absorbetur & fertur in profundũ, minime iam vt consolationem recipiat, emersurus, sicut scriptũ est [a]: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Aut certe dissimulans, & sibi qualicunque verisimili blandiens ratione reuocat se irreuocabiliter in seculũ ad perfruendum & deliciandum in omnibus bonis eius quoad licuerit. Cum autem dixerit pax & securitas, tunc repentinus ei superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugiet [b]. Ita ergo & de ignorantia Dei, vniuersæ malitiæ consummatio venit, quæ est desperatio.

a Prou. 8. a

b 1. Thes. 5. a

2. Apostolus dicit [c] quod ignorantiã Dei quidam habent. Ego autem dico omnes ignorare Deum, qui nolunt conuerti ad Deum. Neq; enim ob aliud proculdubio renuũt, nisi quia grauem & seuerum imaginãtur qui pius est: durum
B & implacabilem, qui misericors est: ferum & terribilem, qui amabilis est, & mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicæ fidei, vt peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quod teneri & delicati estis? Sed ipse nouit figmentum nostrũ. Quod male assueti, & ligati peccandi consuetudine? Sed Dominus soluit compeditos [d]. Fortè ne irritatus immanitate & multitudine criminum cũctetur porrigere manum adiutorii? Sed vbi abundauit delictum, superabundare & gratia consueuit [e]. An de vestimento soliciti estis vel cibo, cæterisque corpori vestro necessariis, & propterea cunctamini relinquere vestra? Sed scit quia his omnibus indigetis [f]. Quid vultis amplius? Quid tã impedit à salute? Sed hoc est quod dico, Deum ignoratis: sed nec creditis auditui nostro: vellẽ vos vel expertis credere: quia nisi credideritis, non intelligetis. Sed non est omnium fides.

c 1. Cor. 15. d

Conuersionẽ nolle, est Deũ ignorare.

d Psal. 145. b

e Rom. 5. d

f Matt. 6. d

3. Absit autem vt de tali, hoc est, de Dei ignorantia spõsam commonitam sentiamus, quæ tanta sponsi pariter & Dei sui non dico agnitione, sed amicitia & familiaritate donata est, vt eius crebra colloquia & oscula mereatur, & nunc familiari ausu loquatur:
C *Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Vbi sanè nõ ipsum, sed locũ habitationis gloriæ eius sibi indicari requirit: quanquam nõ aliud ipse, & aliud locus eius vel gloria. Sed reprimẽda censetur propter præsumptionem, & de sua ipsius commonenda cognitione, in qua nimirum visa est aliquatenus caligare, quæ tantæ se æstimarit idoneam visioni, siue minus attendens præ excessu suo, quod esset in corpore: siue frustra sperans etiam manentem in corpore ad illam se posse inaccessibilẽ accedere claritatem. Ergò ad se ipsam protinus reuocatur, & ignorantia conuincitur, & insolentia castigatur. *Si ignoras te*, (inquit) *egredere.* Terribiliter spõnsus intonat in dilectam, non tanquam sponsus, sed tanquam magister, & non quasi iratus, sed vt territa purgaretur, purgata idonea redderetur huic ipsi cui inhiat visioni. Mundicordibus nempe illa visio sequestratur.

Cant. 1. d

4. Pulchrè autem pulchram, non omnimodè quidem, sed *pulchram inter mulieres* eam dicit, videlicet cum distinctione; quatenus & ex hoc amplius reprimatur, &
D sciat quid desit sibi. Ego enim puto mulierum nomine hoc loco appellatas animas carnales ac seculares, nihil in se virile habentes, nihil forte aut constans in suis actibus demonstrantes, sed totum remissum, totum fœmineum & molle quod viuunt & quod agunt. Spiritualis autem anima etsi inde iam pulchra quòd non secundum carnem ambulat, sed secũdum spiritum, ex eo tamẽ quod adhuc in corpore viuit, citra perfectum adhuc pulchritudinis proficit, ac proinde nõ pulchra omnimodò, sed pulchra inter mulieres, id est, inter animas terrenas, & quæ non sunt sicut ipsa spirituales, non autem inter angelicas beatitudines, non inter Virtutes, Potestates, Dominationes. Sicut patrum aliquis olim inuentus & dictus

Animæ carnales mulierũ nomine significantur.

Anima quatenus pulchra dicenda.

g Gen. 6. b est iustus in generatione sua g, id est, præ omnibus sui té-
poris suæq; generationis, & Thamar iustificata perhibe-
h Genes. 38. a tur ex Iuda h, hoc est præ Iuda: & in Euangelio Publica-
i Luc. 18. c nus descendisse refertur de templo iustificatus i; sed iu-
stificatus à Pharisæo: & quomodo magnus ille Ioannes
magnificè quondam commendatus est, quòd videlicet
K Luc. 7. b superiorem non haberet, sed hoc inter natos mulierũ k,
non autem inter choros beatorũ cœlestiumq; spirituum:
ita & sponsa modo dicitur pulchra, sed interim adhuc
inter mulieres, & non inter cœlestes beatitudines.

5. Desinat proinde quandiu in terris est, quæ in cœlis
sunt curiosius inuestigare, ne fortè scrutatrix maiestatis
opprimatur à gloria. Desinat, inquam, donec inter mu-
lieres versatur, inquirere quæ apud sublimes illas sunt
potestates, solis ipsis perspicua, solis licita tanquam cœ-
lestibus cœlestia ad videndum. Mirabilis facta est, in-
quit visio ista ex te, ô sponsa, quam tibi postulas demon-
strari: nec modo præuales intueri meridianam & miram
l Cant. 1. b quam inhabito claritatem. Dixisti enim l: *Indica mihi vbi
pascas, vbi cubes in meridie.* Sed enim induci in nubes,
Anima in mortali corpore degens inidonea ad intuitum diuinitatis. penetrare in plenitudinem luminis, irrumpere clathratis
abyssos, & lucem habitare inaccessibilem, nec temporis
est huius, nec corporis. Id tibi in nouissimis reseruatur,
cum te mihi exhibuero gloriosam, non habentem ma-
culã aut rugã, aut aliquid huiusmodi. An nescis quia quã-
diu viuis in hoc corpore, peregrinaris à lumine? Quo-
modò quæ necdum tota pulchra es, idoneam te existi-
mas vniuersitatem pulchritudinis tueri? Quomodò de-
Futura tunc demum eius capax, cum corruptibile corpus exuet. niq; quæris me in mea claritate videre, quæ adhuc igno-
ras te? Nam si te pleniùs nosses, scires vtiq; corpore quod
corrumpitur aggrauatam nullatenus posse attollere o-
culos, & figere in illum fulgorem in quem prospicere
Angeli concupiscunt. Erit cum apparuero quòd tota
pulchra eris, sicut ego pulcher sum totus: & simillima
m Cant. 4. a mihi, videbis me sicuti sum. Tunc audies m. *Tota pulchra
es amica mea, & macula non est in te.* Nunc vero etsi ex
parte iam similis, ex parte tamen dissimilis, contenta e-
sto ex parte cognoscere. Teipsam attende, & altiora te
n Eccl. 3. c ne quæsieris, & fortiora te ne scrutata fueris n. Alioquin
si ignoras te ô pulchra inter mulieres, nam & ego te di-
co pulchram, sed inter mulieres, hoc est, ex parte. Cum
autẽ venerit quod perfectũ est, tũc euacuabitur quod ex
o 1. Cor. 13. c parte est o. Si ergò ignoras te, sed quæ sequũtur, dicta sũt,
& non oportet iterum dici. Promiseram me de duplici
ignorantia vtiliter disputaturum. Si quo minus impleisse
videor, date veniam volenti. Nam velle adiacet mihi,
perficere autem non inuenio, nisi quantum sua beni-
gnitate ad vestram ædificationem largiri dignabitur
sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est
super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO. XXXIX.

De curribus Pharaonis, id est, Diaboli, & de principibus exercitus, qui sunt malitia, luxuria, & auaritia.

1. EQuitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te a-
a Cant. 1. c mica mea. a. Ante omnia in his verbis libenter acci-
pimus Ecclesiæ typum in patribus præcessisse, & nostræ
sacramenta salutis præostensa esse: In exitu Israel de Æ-
gypto, geminoque illo admirabili maris obsequio, &
transitum scilicet populo dantis, & vltionem de osti-
bus, Baptismi gratia euidenter exprimitur, saluantis ho-
b 1. Cor. 10. a mines, & crimina submergentis. *Omnes*, inquit, *sub nu-
be fuerunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in
mari.* Sed oportet consequentiam sicut solemus signa-
re verborum, & sequentia prioribus copulare, & ita de-
mum elicere suaue quippiam. si possumus, quod prosit
moribus instruendis. Vbi itaque sponsæ præsumptio
Connexio textus. dura & austera increpatione repressa est; ne tristior re-
maneret, bona illi aliqua, quæ iam acceperat, ad memo-
riam reducuntur, & aliqua quæ nondum acceperat pro-
mittuntur: sed *pulchra* denuò perhibetur, & appellatur
amica. Quod tibi, inquit, durè locutus sum amica mea,
nulla in me tibi suspicio sit odii vel rancoris: nam signa
amoris mei in te euidentia sunt ipsa mea munera quibus
te honoraui & ornaui. Nec mihi animi est illa retrahere,
sed magis addere ampliora. Vel sic. Non ægrè feras, ami-
A ca mea, minimè te accipere modò quod postulas; quæ
tanta à me iam accepisti, & maiora horum accipies, si in
præceptis meis ambulaueris, & in amore meo perseue-
raueris. Hæc pro literæ consequentia.

Nunc iam videamus qualia sint quæ se donasse com-
memorat. Et primum quidẽ est, quod eam assimilauit e- 2.
quitatui suo in curribus Pharaonis, liberando vtiq; à iu-
go peccati, mortificatis vniuersis operibus carnis, quem-
admodum ille populus liberatus est à seruitute Ægy-
pti, subuersis & submersis cunctis curribus Pharaonis c. c Exod. 14. e
Idquidem miseratio maxima, in qua ego quoque si glo-
riari voluero, non ero insipiens: veritatem enim dicam.
Fateor & fatebor, nisi quia Dominus adiuuit me, paulo-
minus habitasset in inferno anima mea d. Nõ sum ingra- d Psal. 93. c
tus, non sum oblitus. Misericordias Domini in æternum
cantabo e. Verum hactenus mihi cũ sponsa. De reliquo, e Psal. 88. a
illa singulari dignatione postquam liberata est, asscisci-
tur in amicam, decorem induitur tanquã Domini spon-
sa, interim tamen in genis dumtaxat & in collo. Ad hæc
illi promittuntur murenulæ pro ornatu, ipsæq; aureæ pro
precio, & distinctè argento pro decore. Cui non admo-
B dum placeat ordo ipse donationum? Primũ misericor-
diter liberatur, secundò dignanter adamatur, tertio be-
nignè abluitur & purgatur, postremò optimi ornamen-
ti accipit promissionem.

Non ambigo quosdam iam vestrum in semetipsis re- 3.
cognoscere quæ dicuntur, proprioq; experimento com-
monitos ad intelligentiam præuolare. Sed sanè memor
versiculi illius f: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis*: pro huiusmodi dignum duco f Psal. 118. p
eadem modicè latius explananda. Benignus est enim
Spiritus sapientiæ g, & placet illi doctor benignus & di- g Sap. 1. b
ligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, vt morem ge-
rere tardioribus non recuset. Denique qui elucidãt me,
vitam æternam habebunt: ait ipsa Sapientia h. Quo qui- h Eccli. 24. e
dem præmio ego fraudari noluerim. Quanquam in his
etiam quæ plana videntur, quandoque talia latent, quæ
ipsis quoque qui capaciores videntur & præuolantes in-
genio, non erit inutile si diligentius declarentur.

Sed vide iam similitudinem de Pharaone & exercitu 4.
eius, & Domini equitatu. Non inter ipsos exercitus si-
C militudo data est, sed de ipsis. Quæ enim societas luci ad
tenebras, aut quæ pars fideli cum infideli? Sed inter san-
ctam spiritualemque animam, & equitatum Domini pla- Anima sancta equitatui est assimilatus.
nè comparatio est, & inter Pharaonem & Diabolum,
amborumque exercitus. Nec miraberis vnam animam
equitatus multitudini similatam, si aduertas quantæ in
ipsa vna, quæ tam sancta anima sit, virtutũ acies habean-
tur, quanta in affectionibus ordinatio, quanta in mori-
bus disciplina, quanta in orationibus armatura, quantũ
in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta de-
niq; ipsi cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas
triumphorum. Denique in consequentibus legitur i: l Cant. 6. d
Terribilis vt castrorum acies ordinata. Et item k: *Quid vi-* K Cant. 7. a
debis (inquit) *in Sunamite nisi choros castrorum?*

Aut si id tibi non placet, noueris huiusmodi animam 5.
nunquam esse sine Angelorum custodia, qui eam æmu-
lantur Dei æmulatione, soliciti suo viro seruare, & vir-
ginem castam exhibere Christo. Et ne dixeris in corde
tuo: Vbi sunt? Quis eos vidit? Vidit eos Propheta Heli-
sæus l, insuper & fecit orando, vt videret etiam Giezi m; l 4. Reg. 6.
D Tu non vides, quia non es Propheta, nec puer Prophe- m Gen. 32. a
tæ. Vidit patriarcha Iacob, & ait: *Castra Dei sunt hæc.* Vi- Angelorum custodia semper præsto est animæ piæ.
dit & Doctor gentium, qui dicebat n: *Nonne omnes ad-
ministratorii spiritus sunt, missi in ministerium propter eos,
qui hereditatem capiunt salutis?* n Heb. 1. d

Ergo angelicis fulta ministeriis, & superno stipata a- 6.
gmine sponsa incedens similis est equitatui Domini, illi
vtique qui quondam in curribus Pharaonis tam stupen-
do diuini adiutorii miraculo triumphauit o. Si enim di- o Exod. 14. g
ligenter aduertas cuncta quæ ibi miraris magnificè per-
petrata, inuenies hic nihilominus admiranda. Nisi quòd
in eo nunc magnificentius triumphatur, quòd quæ illic
corporaliter præcesserunt, hic spiritualiter adimplẽtur.

An non tibi nempè multò fortius longeque gloriosius esse videtur, Diabolum prosternere, quàm Pharaonem, atq; aerias debellare potestates quã curr⁹ Pharaonis subuertere? Ibi denique pugnatum est aduersus carnem & sanguinem; hic aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus [p]. Et prosequere modo mecũ singula proportionis membra. Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de seculo. Ibi prosternitur Pharao, hic Diabolus. Ibi subuertuntur currus Pharaonis, hic carnalia & secularia desideria, quæ militant aduersus animam, subruuntur. Illi in fluctibus, isti in fletibus. Marini illi, amari isti. Puto & nunc clamitare dæmonia, si forte contingat incidere in talem animam [q]: *Fugiamus Israelem, quia Dominus pugnat pro eo.* Vis ne etiam aliquos de principibus Pharaonis propriis tibi designẽ nominibus, & de curribus describam, instar quorũ tu quoque alios si qui sunt per te ipsum valeas inuenire? Magnus quidem princeps spiritualis atque inuisibilis regis Ægypti profectò. Malitia est, magnus Luxuria, magnus Auaritia. Et hi quidem possident terminos suos sub rege suo, sicut sui cuiq; assignati sunt. Nã Malitia in omni regione maleficiorum atque facinorum dominatur. Luxuria omni immunditiæ & turpitudini carnis præest. Auaritia in partes rapinæ & fraudis sortita est principatum.

Analogia deuicti Pharaonis & Diaboli.

p Ephe. 6. b

q Exod. 14. f

Principes Pharaonis mystici.

7. Accipe nũc quoque quales his suis principibus Pharao præparauerit currus ad persequendum populum Dei. Habet namq; *Malitia* currum suum rotis quatuor consistentem: *Seuitia, Impatientia, Audacia, Impudentia.* Valde etenim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frenatur, nec inhibetur pudore. Trahitur autem duobus admodum pernicibus equis, & ad omnem perniciem paratissimis, terrena *potentia*, & seculari *pompa*. Tunc namq; quadriga ista malitiæ currit valde velociter, cum hinc quidem potentiæ effectus subest eius adimplendis malitiosis conatibus, inde plausus pompæ arridet perpetratis scelerib⁹, vt sermo impleatur qui scriptus est, *quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur* [r]. Et iterum alia scriptura: *Hæc est*, inquit [s], *hora vestra & potestas tenebrarum.* Porrò præsident duobus his equis aurigæ duo, *tumor & liuor*: & tumor quidem pompam, liuor verò potentiam agit. Is enim rapido fertur diabolicarum amore pomparum, cuius apud se cor prius intumuit. Nam quod in se firmiter stat timore compressum, grauitate modestum, humilitate solidum, puritate sanum: aura huius vanitatis nequaquam leuiter rapietur. Item terrenæ iumentũ potentiæ nonne inuidia agitur, & quasi quibusdam liuoris vrgetur hincinde calcaribus, suspicione vtiq; decedendi, & metu succumbendi? Aliud est enim quòd suspectus est successor, & aliud quòd timetur inuasor. His itaque stimulis terrena potentia continue agitatur. Et currus quidem malitiæ sic se habet.

Quadriga seu currus eorundem.

Currus Malitiæ.

Equi duo, eũ trahentes.

r Psal. 9. d

s Luc. 22. f

Aurigæ eorundem.

8. Luxuriæ vero currus quadriga nihilominus voluitur vitiorum, *ingluuie* videlicet ventris, *libidine* coitus, *mollitie* vestium, ocii soporisque *resolutione*. Trahitur equis æquè duobus *prosperitate* vitæ, & rerum *abundantia*: & qui his præsident duo, ignauiæ *torpor*, & infida *securitas*: quia & copia in ignauiam soluit: & secũdum scripturã [t], *prosperitas stultorum perdet illos*: non sane ob aliud, nisi quoniam malè securos reddat. Cum autem dixerint pax & securitas, tunc subitaneus superueniet eis interitus [u]. Hi calcaria minime habent, neque flagella vel aliquid huiusmodi, sed pro his vtuntur patuulo papilione *conopeo* ad faciendum vmbram, & *flabello* ad citandum ventum. Porrò conopeum *dissimulatio* est, vmbram faciens, & protegens ab æstu curarum. Proprium namque est mollis & delicatæ animæ etiam necessarias dissimulare curas, & ne æstuantes solicitudines sentiat, sub latibulo dissimulationis abscondi. Flabellum verò *effusio* est ventũ adulationis apportans. Largi sunt. n. luxuriosi emẽtes auro ventum de ore adulatorum. Et de hoc satis.

Currus seu quadriga Luxuriæ.

Equi duo.

Aurigæ. 2.

t Prou. 1. d

u 1. Thes. 5. a

9. Iam vere Auaritia rotis & ipsa vebitur quatuor vitiorũ, qui sunt *pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis obliuio.* Porro iumenta trahentia, *tenacitas*, & *rapacitas*: & his vnus auriga ambobus præsidet, *habendi ardor*. Sola siquidẽ auaritia quoniam conducere plures non patitur, vno contenta est seruitore. Ipse vero iniuncti operis promptus admodum atque infatigabilis executor, vrgendis sanè iumentis trahentibus, flagris vtitur acerrimis, libidine *acquirendi*, & metu *amittendi*.

Currus Auaritiæ.

A

Equi Auriga

Scuticæ.

10. Sunt & alii principes regis Ægypti, habentes & ipsi currus suos in expeditione Domini sui, sicut *Superbia* quæ vnus est de maiorib⁹ principibus, sicut inimica fidei impietas, magnum & ipsa tenens locum in domo & regno Pharaonis: & multi adhuc sunt alii inferioris ordinis satrapæ & equites quorum non est numerus in Pharaonis exercitu, quorum & nomina, & officia; nec non & arma, & apparatus eorũ vestris studiis (vt in his exerceamini) inquirenda relinquo. In istorum itaque principum fortitudine, curruumque suorum inuisibilis Pharao vbiq; discurrens, in omnem familiam Domini quibus potest viribus more tyrannico debacchatur, in his etiam his diebus exeuntem Israel de Ægypto insequitur. At ille nec subuectus curribus, nec protectus armis, nihilominus tamen sola Domini manu confortatus securè decãtat [x]: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est, equum & ascensorem proiecit in mane.* Item [y]: *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini nostri innocabimus.* Et hæc dicta sint pro adducta similitudine de equitatu Domini, & curribus Pharaonis.

Alii principes Pharaonis.

B

x Exod. 15. d

y Psal. 29 b

11. Post hæc *amica* appellatur. Nam ipse quidẽ & ante liberationem amicus erat, alioquin non liberasset quam non amasset, sed illa beneficio liberationis adducta est vt esset amica. Audi denique confitentem [z]: *Non quia dilexerimus eum nos*, inquit, *sed ipse prior dilexit nos.* Recordare nunc mihi & Moysi & Æthiopissæ, & agnosce iam tunc præfiguratum coniugium Verbi & Animæ peccatricis, & discerne si potes quid tibi dulcius sapiat in consideratione suauissimi sacramenti, Verbi ne nimium benigna dignatio, an animæ inæstimabilis gloria, an inopinata fiducia peccatoris. Sed non potuit Moyses Æthiopissæ mutare pellem, potuit Christus. Sequitur enim: *Pulchra sunt genæ tuæ sicut turturis.* Sed hoc sermoni alteri reseruetur; vt semper quæ in mẽsa sponsi nobis apponuntur, cum auiditate sumentes, eructemus in ipsius laudem & gloriam Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Anima pia vocatur amica.

z 1. Ioan. 4. b

C

SERMO XL.

Quòd Intentio sit facies animæ, quæ sit eius pulchritudo aut deformitas, quæ eiusdem solitudo & pudicitia.

1. PVlchræ sunt genæ tuæ sicut turturis [a]. Tenera est sponsæ verecundia, & ad increpationem sponsi puto facies eius rubore suffusa est, pulchriorque ex eo apparens illicò audit: *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* Vide autem ne carnaliter cogites coloratam carnis putredinem, & purulentiam flaui sanguineiue humoris vitreæ cutis superficiem summatim atque æqualiter suffundentem, è quibus sibi inuicem moderatè permixtis ad venustandam genarum effigiem rubor subpallidus in efficientiam corporeæ pulchritudinis temperatur. Alioquin incorporea illa animæ inuisibilisque substantia nec corporeis distincta membris, nec visibilibus erat fucata coloribus. Tu verò spiritualem essentiam spirituali si potes attinge intuitu, & ad coaptandum propositæ similitudinis schema cogita animæ faciem mentis *intentionem*; ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis æstimatur. Porrò verecundiam intellige tanquam colorem in facie, quòd hæc potissimum virtus & venustatem ingerat, & augeat gratiam.

a Cant. 1. a

D

Intẽtio mentis est facies animæ.

Pulchræ ergò *sunt genæ tuæ sicut turturis.* Poterat vsitatius faciem ponere & describere pulchram, sicut solet cuius pulchritudo laudatur, pulchra facie seu decora facie dici, sed nescio, quid sibi voluerit, vt magis genas pluraliter dicẽdũ putauerit, nisi quod minimè ĩcrediderim ociosum. Spiritus namq; sapientiæ loquitur, cui nõ

est fas vel modicum quid omninò adscribere ociosum, aut secus dictum quàm oportuerit. Est itaque sine dubio causa, quæcunque illa sit, cur pluraliter *genas* maluerit, quàm singulariter faciem dicere. Et si tu melius non habes, ego quod mihi videtur aperio. Duo quædam in *intentione* quàm faciem animæ esse diximus, necessariæ requiruntur, *res* & *causa*, id est quid intendas, & propter quid. Et ex his sanè duobus animæ vel decor vel deformitas iudicatur, vt (verbi causa) anima quæ ambo ista recta atq; pudica habuerit, illi meritò veraciterq; dicatur: *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis*. Quò verò altero horum caruerit, non poterit dici de ea quòd pulchræ sint genæ eius, sicut turturis, propter eam quæ adhuc ex parte erit deformitatem.

Duo ad rectā intentionem requisita, i. e. Res & causa.

3\. Multo autem minus illi hoc poterit conuenire quæ neutrum horum habere laudabile inuenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si (verbi causa) intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore, nonne is tibi videtur & rem & causam habere honestam, meritoque sibi vendicare quod dicitur: *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis*, quippe cui in neutra genarum næuus reprehensionis appareat? Quòd si minimè quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscunque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit, iam etsi vnam genarum videatur habere formosam, non tamen, vt arbitror, dubitabis iudicare vel ex parte deformem cuius alteram faciem causæ turpitudo fœdauerit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitū; ventri & luxuriæ deditum, quales sunt illi quorum deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt [b]: quid istum, nonne ex vtraque parte fœdissimū iudicabis, in cuius vtique intentione & res & causa reproba inuenitur? Ergo intendere non in Deum, sed in seculum, secularis animæ est, nec vllam prorsus genarum speciosam habentis.

Recta & vitiosa intentio declaratur Exemplo.

b Philip. 3. d

4\. Intendere autē quasi in Deum, sed non propter Deum; hypocritæ planè animæ est: cuius etsi vna facies decora videtur, quod ad Deum qualicunque intentione respiciat; ipsa tamen simulatio omne decorum in ea exterminat: & magis per totum ingerit fœditatem. Si autem vel solum vel maximè ob vitæ præsentis necessaria ad Deū conuerterit intentionem, non quidem fece hypocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, & minus acceptam. Porrò econtrario intendere in aliud quàm in Deum, tamen propter Deum, non ocium Mariæ, sed Marthæ negocium est. Absit autem vt quæ huiusmodi est, quicquam illam dixerim habere deforme, nec tamē ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris: quippe quæ adhuc solicita est & turbatur erga plurima, & nō potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi. Quem tamen citò facileq; deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Ergo solùm inquirere Deum propter ipsum solum, hoc planè est vtranque *bipertitæ Intentionis* faciem habere pulcherrimam, atque id proprium ac speciale spōsæ, cui meritò singulari prærogatiua audire conueniat. *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis*.

Hypocrisis est intendere in Deum, sed nō propter Deū.

Marthæ occupatio vix sine puluere, seu macula.

Intentionis perfectio exigit, vt DEVM quæras propter ipsum.

5\. Cur verò *sicut turturis*? Pudica auicula est, & conuersatio eius non cum multis, sed solo degere fertur cōtenta compare: itavt si illum amiserit, alterum nō requirat, sed sola deinceps conuersetur. Tu ergò qui hæc audis; vt sanè non ociosè audias ea quæ scripta sunt propter te, & nunc propter te versantur & disputantur: tu, inquam, si ad istiusmodi Spiritus sancti incitamenta moueris, & inardescis dare operam quomodò animam tuā facias sponsam Dei, stude ambas speciosas habere has genas tuæ *Intentionis*, vt imitator castissimæ volucris, sedeas secūdum Prophetam [c] *solitarius*, quoniam leuasti te supra te. Omninò supra te est, Angelorum Domino desponsari. An non supra te adhærere Deo, atq; vnum spiritum esse cum eo? Sed itaque solitarius sicut turtur, nihil tibi & turbis, nihil cum multitudine cæterorum, etiamque ipsum obliuiscere populū tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum [d]. O sancta anima sola esto, vt soli omnium serues teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis & intimis, etiā & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsū, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris? Secede ergò, sed mente nō corpore, sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem tuam Christus Dominus, spiritusque requirit, non corporis solitudinem: quanquam & corpore interdum non ociosè te separas, cum opportunè potes, præsertim in tempore orationis. Tenes etiam in hoc & mandatum sponsi & formam. *Tu*, inquit [f], *cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora*. Et quod dixit, fecit. *Solus in oratione pernoctabat* [g], non modo se abscondens à turbis, sed nec vllum quidem discipulorum, nec domesticorum admittens. Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cum vltro properaret ad mortem, auulsus est, & ab ipsis orare volens [h]. Ergò & tu fac similiter, quandò orare volueris.

Cor pulchritudo Sponsæ comparatur turturi. Turtur pudica.

c Thre. 3. d

d Psal. 44. f

Solitudo & secretum commendatur.

Præsertim tempore orationis.

f Matt. 6. a Exemplo Christi.

g Luc. 6. d

h Matth. 26. d

6\. De cætero sola indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo. Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum. Alioquin nec si solus corpore es, solus es. Vides ne posse esse te, & solum cum inter multos, & inter multos cum solus es? Solus es in quantacunque hominum verseris frequentia. Tantum caue alienæ conuersationis esse, aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnē omnino dissimulationem rei certitudo recusat; suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum: Vehemens fuit nimis tētatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? Et memento, me modo alloqui sponsam, & non amicum sponsi instruere, cui alia ratio est diligentius obseruādi, ne quis peccet, & explorandi, an peccet, & emendandi si peccatum fuerit. A qua sanè necessitate sponsa libera est, soli viuens sibi, & ipsi quem diligit sponso pariter & Domino suo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Qualis solitudo captanda, nim. spiritus potius quam corporis.

Quomodo sis solus, etiam cum minimè solus.

Vtilissimum monitum: de aliorum moribus & factis nō iudicandis

SERMO. XLI.

Qualiter sponsa recipit interim magnam consolationem de contemplatione diuinæ claritatis, antequam perueniat ad claram eius visionem.

1\. COllum tuum sicut monilia: [a]. Solet ornari collum monilibus, non ipsis cōparari. Sed hoc illæ faciant, quibus quia de proprio non inest decor, aliunde necesse est vt mendicent vnde se speciosas mentiantur. Nam sponsæ collum ita in seipso formosum, & tam decenter quasi natura formatum est, vt extrinsecus non requirat ornatum. Quid enim opus est peregrinorum fucos adhibere colorum, cui propria & tanquam innata sufficit pulchritudo, intantum vt ipsorum quoque quæ ad ornandum quæruntur monilium possit adæquare nitorem? Hoc nempè intelligi voluit, qui minimè quidem à collo (vt assolet) pendere monilia, sed ipsum potius esse *sicut monilia* dixit. Nunc iam inuocandus est nobis Spiritus sanctus, vt sicut, spirituales sponsæ genas sua dignatione tribuit inuenire, ita etiam ipsius spirituale collum demonstrare dignetur. Et meo quidem intellectui (quia mihi incumbit loqui quæ sentio) nihil interim verisimilius probabiliusue elucet, quàm ipsum animæ intellectum colli nomine designari. Tu quoq; idem (vt arbitror) approbabis, si aduertas similitudinis rationē. An nō siquidē tibi videtur colli quodāmodo vice fungi intellectus, per quem tua anima traiicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quædā transfundit viscera, morum affectuumque suorum? Hoc ergo sponsæ collū, id est purus & simplex intellectus, cum nuda & aperta veritate satis per ipsum teneat, non indiget ornamento, sed ipsū magis tanquā preciosum monile animam decenter exornat, ac proindè

a Cant. 1. e

Intellectum colli nomine designari.

simile monilibus ipsis describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas siue simplicitas, bonum planè monile sapere ad sobrietatem. A Philosophorum vel hæreticorum intellectus non habet hunc in se puritatis veritatisq; nitorem: & ideò multam curam gerunt ipsum colorare & fucare phaletis verborum, & versutiis syllogismorum, ne si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudo.

Hæreticorum versutia, in colorandis suis erroribus.

4. Sequitur, *Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* Si, faciam singulariter, & non pluraliter, *faciemus*, dixisset: absolutè & indubitanter etiam hoc loqui sponsum pronunciassem. Nunc autem vide ne fortè magis sodalibus eius congruentius assignemus, sponsam quasi consolantibus tali promissione quòd donec perueniat ad visionem cuius sic flagrat desiderio, facturi sint illi murenulas pulchras & preciosas, quæ sunt aurium ornamenta. Atque hoc propterea (vt opinor) quia fides ex auditu: & quandiu per fidem ambulatur & non per speciem, danda opera potius instruendo auditui, quàm visui exercendo. Frustra namq; intenditur oculus, qui non sit fide mundatus; cum solis, qui mundo corde sunt, videndi copia promittatur [b]. Scriptum vero est. *Fide mundans corda eorum* [c]. B Quia ergò fides ex auditu, & ex illa visus purgatio est, meritò illi ornandis auribus intendebant, dum auditus sicut ratio docuit, visus sit præparatio. Tu, inquiunt, ô sponsa, intuendæ dilecti inhias claritati, sed hoc alterius temporis est. Damus autem impræsentiarum ornaméto auribus tuis, quod erit tibi interim consolatio, erit & præparatio ad hoc ipsum quod postulas. Ac si illud Prophetæ ei dicant [d]: *Audi filia & vide.* Videre desideras, sed audi prius. Gradus est auditus ad visum. Proinde audi & inclina aurem tuam ornamentis quæ tibi facimus, vt per auditus obedientiam ad gloriā peruenias visionis: Nos auditui tuo damus gaudium & lætitiam. nam visui non est nostrum dati (in quo gaudii plenitudo & tui desiderii adimpletio est) sed illius quem diligit anima tua. Ipse vt gaudium tuum plenum sit, ostendet seipsum tibi. Ipse adimplebit te lætitia cum vultu suo. Tu interim accipe ad consolationem murenulas has de manu nostra, cæterorum delectationes in dextera eius vsque ad finem.

Murenulæ quid.
b Matt. 5.
c Actor. 15. c
d Psal. 44. b

5. Aduertendum cuiusmodi ei murenulas offerunt. *Aureas*, inquit; *& vermiculatas argento* [e]. C Aurum diuinitatis est fulgor, aurum sapientia quæ desursum est. Hoc auro fulgentia quædam quasi veritatis signacula spondent se figuraturos hi, quibus id ministerii est, superni aurifices. atque internis animæ auribus insertturos. Quod ego non puto esse aliud quàm texere spirituales quasdam similitudines, & in ipsis purissimæ diuinæ sapientiæ sensa animæ contemplantis conspectibus importare, vt videat saltem per speculum & in ænigmate, quod nondum facie ad faciem valet vllatenus intueri. Diuina sunt, & nisi expertis prorsus incognita quæ effimur, quomodò videlicet in hoc mortali corpore, fide adhuc habente statum, & necdum propalata perspicui substantia luminis, iam tamen interim puræ interdum contemplatio veritatis partes suas agere intra nos vel ex parte præsumit, ita vt liceat vsurpare etiam alicui nostrum cui hoc datum desuper fuerit illud Apostoli [f]: *Nunc cognosco ex parte.* Item: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Cum autem diuinius aliquid raptim & veluti in velocitate corusci luminis intelluxerit menti spiritu excedenti, D siue ad temperamentum nimii splendoris, siue ad doctrinæ vsum: continuo (nescio vnde) adsunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum similitudines infusis diuinitus sensis conuenienter accommodatæ, quibus quodammodò adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, & ipsi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit, capabilior. Existimo tamen ipsos formari in nobis sanctorum suggestionibus Angelorum, sicut econtrariò contrarias & malas integri immissiones per Angelos malos non dubium est.

e Cant. 1. c
Quid murenulæ aureæ, vermiculatæ argento.
f 1. Cor. 13. c
Quomodo mens contemplantium subinde adiuuetur ad cognoscenda diuina & arcana per similit. rerum corp. idque ministerio Angelorum.

4. Et fortassis hinc illud est speculum atque ænigma (vt dixi) per quod videbat apostolus [g] ex istiusmodi puris pulcrisque imaginationibus Angelorum quasi manibus fabricatum: quatenus & Dei esse quod purum, & absque omni phantasia corporearum imaginum cernitur, sentiamus: & elegantem quamlibet similitudinem, qua id dignè vestitum apparuerit, ministerio deputemus angelico. Quod signasse expressius videtur alia interpretatio dicens [h]: *Similitudines aurifabri faciemus tibi, cum distinctionibus argenti.* Vnum est cum distinctionibus argenti, & vermiculatas argento. In quo mihi significare videtur non modo similitudines intus per Angelos suggeri, sed nitorem quoq; eloquii per ipsos extrinsecus ministrari, quo congruè atque decenter ornatæ, & ab auditoribus facilius capiantur & delectabilius. Quod si dixeris, quid eloquio & argento? dicit tibi Propheta [i]: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum.* Ita ergo illi cœlestes administratorii spiritus peregrinanti in terris sponsæ faciunt murenulas aureas vermiculatas argento.

g 1. Cor. 13. d
h LXX. interpr.
i Psal. 11. a

5. Vide autem quomodò illa aliud cupit, & aliud accipit, & nitenti ad contemplationis quietem labor prædicationis imponitur: & sitienti sponsi præsentiam, filiorum sponsi pariendorum alendorumque solicitudo iniungitur. Neque nunc tantum accidit illi hoc, sed & alia vice (vt memini) cum sponsi amplexus & oscula suspiraret, responsum est ei [k]: *Quia meliora sunt vbera tua vino*: vt ex hoc se intelligeret matrem, atque ad dandum lac paruulis, nutriendumque filios reuocari. Fortassis & in alias cantici huius locis hoc ipsum tu quoque (nisi piger sis ad inquirendum) per teipsum aduertere poteris. An non res ista quondam in sancto patriarcha Iacob præfigurabatur, cum frustratus optatis diuque expectatis Rachelis amplexibus, pro sterili & decora, fœcundam & lippam inuitus atque ignarus accepit [l]? Ita ergò nunc sponsa scire cupiens & inquirens vbi in meridianis horis dilectus pascat & cubet, murenulas pro eo reportat aureas, vermiculatas argento, id est sapientiam cum eloquentia, haud dubium quin ad prædicationis opus.

Nitenti ad contemplationis quietē labor prædicationis imponitur.
k Cant. 1. c
l Gen. 29. c

6. Docemur ex hoc sanè intermittenda plerunq; dulcia oscula propter lactentia vbera, nec quenquam sibi, sed omnes illi qui mortuus est pro omnibus, esse viuendum. Væ qui benè de Deo & sentire & eloqui acceperunt; si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum; si alta sapientes, humilibus non consentiāt. Paueant quod in Propheta legitur dicēte Domino: *Dedi eis aurum meū & argentum meum, ipsi autem de argento & auro meo operati sunt Baal* [m]. Tu ergo audi quid sponsa accepta hinc quidem increpatione, inde verò promissione, responderit. Neq; enim vel de promissis extollitur, vel pro repulsa irascitur, sed sicut scriptum est [n]: *Corripe sapientem, & amabit te.* Et item quod ad donationes & promissiones spectat [o]. *Quanto maior es, humilia te in omnibus.* Quod ex eius responsione melius vtrunq; patebit. Sed ipsa si placet discussio in aliud sermonis principium differatur. Et de iis quæ dicta sunt, glorificemus spōsum Ecclesiæ Dominum nostrum Iesum Christum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Scientia & eloquentia abusi ad quæstum & vanitatem detestabile.
m Ose. 2. b
n Prou. 9. b
o Eccli. 3. c

SERMO XLII.

De duplici Humilitate, vna videlicet quam parit Veritas, & altera quam inflammat Charitas.

1. CVm esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum [a]. Hæc sunt verba sponsæ quæ in hodiernum diem distulimus; hoc respōsum quod dedit vbi increpata est à sponso, non tamen sponso, sed eius sodalibus. Quod facilè est aduertere ex verbis ipsis. Cum enim non dicit quasi ad secundam personam, cum esses rex in accubitu tuo: sed, *cum esset in accubitu suo*, patet quod non ad ipsum loquitur, sed de ipso. Puta proinde sponsum, vbi eam (quatenus visum fuit) aut corripuit, aut repressit, comperta ex suffusione genarum verecūdia, cessisse loco, vt illa se absente loqueretur liberius quæ sentiret: sed & pauidior (vt assolet) quam oportuerit, & deiectior animo facta esset, sodalium eam cōsolationes erigerent. Quod tamen & per seipsum facere non ne-

a Cant. 1. c
Connexio literæ.

glexit, quantum iudicauit pro tempore oportere. Nam vt clarum relinqueret quantum sibi in illa correptione complacuit, quippe quam sensit dignè, & prout oportuit acceptari, non sanè ante se absentauit, quàm ex abundãtia (quod nõ est dubiũ) cordis prorumperet in laudes eius, & genarum colliq; ipsius pulchritudinem cõmendaret: propterea & qui cum ipsa remanent, blandè loquuntur illi, & munera offerunt scientes Domini voluntatem. Ad ipsos ergò responsio eius. Et literalis quidem contextio schematis ita se habet.

2. Sed priusquam ex hac testa nucleum spiritus elicere inchoemus, dico vnum breuiter: Felix cui sua obiurgatio sic responder quemadmodum habemus formam præsentis loci. Vtinam magis neminẽ obiurgare necesse sit: hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem vrget charitas. Quod si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedẽs minimè quod suum est faciat, neq; id ad quod misi illam, sed reuertatur ad me vacua tãquam iaculum feriens & resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nonne angor, nonne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri * (quia de sapientia non possum) prorsus coarctor è duobus, & quid eligam nescio, placere ne mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui feci; an pœnitentiã agere super verbo meo: quia quod volui, non recepi. Volui nimirum perimere hostem, & eripere fratrem: & non feci sic, magis autem contrarium accidit. Nam læsi animam, & culpam auxi. Siquidem accessit & contemptus. *Nolunt audire te*, inquit [b], *quia nolunt audire me*. Vides quæ maiestas contemnitur? Non te putes me solum spreuisse, Dominus locutus est. Et quod dixit Prophetæ, dixit & Apostolis: *Qui vos spernit*, ait [c], *me spernit*. Non sum propheta, non sum apostolus, & prophetæ tamẽ & apostoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorum implicor curis. Et si ad meam multam confusionem, & si ad grande periculum mihi super cathedram Moysi sedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiam si Scribæ & Pharisæi in ea sedeant, inquit, *quæ dicunt facite*.

Prælati corripientis, sed nõ proficientis, quis affectus, seu quæ anxietas.

* Pauli. Philip. 1. d

b Ezech. 3. b

Contemptus superioris corripientis

c Luc. 10. c

3. Plerunque etiam impatientia contemptui iungitur, ita vt aliquis non solum non curet corrigi obiurgatus, sed insuper obiurganti indignetur more phrenetici manum medici repellentis. Mira peruersitas. Medicanti irascitur qui non irascitur sagittanti. Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & teipsum nunc sagittauit ad mortem, & in illum non commoueris? Mihi indignaris, qui sanum te fieri cupio? *Irascimini*, inquit [c], *& nolite peccare*. Si peccato irasceris, non solum minimè peccas, sed & quod peccaras, exterminas. Nunc verò & peccatum retines medicamentum respuendo, & peccare apponis irrationabiliter irascendo, & est supra modum peccans peccatum.

Impatientia respuentium correptionẽ perstringitur.

c Psal. 4. a

4. Aliquotiens additur & impudentia, vt non modò impatiẽter ferat quòd corripitur, sed etiam id vnde reprehenditur, impudenter defendat. Hoc planè desperatio. *Frons*, inquit [f], *mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*. Et ait [g]: *Recessit zelus meus à te, vltra non irascar tibi*. Solo auditu contremisco. Sentis ne quanti periculi quantique horroris & tremoris res sit peccati defensio? Dicit iterum [h]: *Ego quos amo, arguo & castigo*. Si ergò te zelus deseruit; & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magis irascitur Deus, dum non irascitur? *Misereamur impio*, inquit [i], *& non discet facere iustitiam*. Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sapiens mihi vias iustitiæ. Satius profectò mihi iuxta Prophetæ consilium [k], apprehendere disciplinam, nequãdo irascatur Dominus, & peream de via iusta. Volo irascaris mihi, Pater misericordiarum, sed illa ira, qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduersio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Non enim cum nescio, sed cum sentio te iratum, tunc maximè confido propitium: etenim cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. *Deus*, inquit [l], *tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum*. Moysen loquitur & Aaron, atq; Samuelem, quos modo præmiserat, & hoc vocat propitiationem, quòd eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergo, atq; hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accusando correptionẽ. An non istud est malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quem enim pœniteat super bono quod putat? *Væ illis*, inquit. Væ illud æternum est quemq; tentari à propria concupiscẽtia abstractum & illectum, & aliud sponte appetere malum tanquam bonum, ad mortem quasi ad vitam malè securum properare. Pro huiusmodi dico mallem aliquando tacuisse & dissimulasse quod agi perperam deprehẽdi, quàm ad tantam reprehendisse perniciem.

Item impudẽtia defendentium delicta sua.

f Hier. 3. b

g Ezech. 16. e

h Apoc. 3. d

i Esa. 26. b

Grauissima Dei ira cum sinit impunè peccare.

k Psal. 2. d

l Psal. 98. b

5. Dicas forsan mihi, quòd bonum meum ad me reuertatur, & quia liberaui animam meam, & mundus sum à sanguine hominis cui annũciaui & locutus sum, vt auerteretur à via sua mala, & viueret. Sed etsi innumera talia addas me tamen minimè ista consolabuntur, mortem filii intuentem. Quasi vero meam illa reprehensione liberationem quæsierim, & non magis illius. Quæ enim mater etiam si omnem quam potuit curam & diligentiã ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum frustratam se viderit, & omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente propterea vnquam à fletibus temperauit? Et illa quidem hoc pro morte temporali; quantò magis me pro morte æterna mei filii manet vtiq; ploratus & vlulatus multus, etiam si nihil mihi conscius sum quo minus annunciauerim illi? Vides etiam à quantis è regionẽ malis & se nos liberat, qui correptus mãsuetè respondet, verecundè acquiescit, modestè obtemperat, humiliter confitetur? Huic ego animæ in omnibus me profitear debitorem, huic me ministrum & seruum tanquam dignissimæ Domini mei sponsæ & quæ reuera dicere possit [m]:

Pio Prælato non sufficit corripiendo liberasse animã suam, si adhuc pereat corruptus proximus.

m Cant. 1. d

6. *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Bonus humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circunquaque vicinis regionibus, ipsum quoq; regium accubitum grata suauitate respergat. Est nardus humilis herba, quam & calidæ ferunt esse naturæ hi qui herbarum vires curiosius explorarunt: & ideò per hanc videor mihi non inconuenienter hoc locum virtutẽ humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod propterea sanè dico, quoniã est humilitas quam nobis veritas parit, & non habet calorem: & est humilitas quam charitas format & inflammat. Atq; hæc quidem in affectu, illa in cognitione consistit. Etenim tu si temetipsum intus ad lumen veritatis & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices; non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis, factus vilior tibi ex hac vera cognitione tui, quamuis necdum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Eris igitur humilis, sed de opere interim veritatis, & minimè adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstrauit, sicut splẽdore illuminatus, ita affect9 amore fuisses; voluisses proculdubio, quod in te est, eãdem de te omnes tenere sententiam, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis. Sanè quod in te est dixerim, quoniam plerunq; non expedit innotescere omnibus omnia quæ nos scimus de nobis, atq; ipsa veritatis charitate, & charitatis veritate vetamur palam fieri velle quod noceat agnoscẽti. Alioquin si priuato amore tui tentus detines pariter intra te iudicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere, cui proprium præfers, vel commodum, vel honorem?

Nardus humilis herba: Virtutem Humilitatis designat.

Humilitas duplex.

Vnam parit veritas, alterã charitas format.

Illa in cognitione sui, hæc in affectu seu amore consistit.

7. Vides igitur non esse idipsum, hominem de seipso non altum iam sapere, veritate luminis redargutum: & humilibus sponte consentire; munere charitatis adiutum. Illud enim necessitatis est, hoc voluntatis. *Semetipsum exinaniuit*, inquit [n], *formam serui accipiens*, & formam humilitatis tradens. Ipse se exinaniuit, ipse se humilia-

Illa necessitatis, hæc voluntatis est.

n Philip. 2. a

Christus perfectè humilis minimum se exhibens, qui se summum nō ignorabat.

uit, non necessitate iudicii, sed nostri charitate. Poterat nimirum vilem se & contemptibilem demonstrare, sed planè non reputare, quoniam sciebat seipsum. Voluntate proinde humilis fuit, & non iudicio, qui talem se obtulit qualem esse nesciuit: magis autem placuit minimum reputari, qui se summum non ignorabat. Denique ait[o]: *Discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Corde dixit, cordis affectu, id est voluntate. Itaque necessitatē exclusit, qui voluntatem confessus est. Non enim quomodo ego vel tu inuenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis: non inquam ita & ille: quæ tamen omnia expertus est, quia voluit tanquam humilis corde. Humilis videlicet illa humilitate quam cordis suasit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.

8\.

Vera & voluntaria humilitas non tam à veritate quam charitate gignitur.

Propterea dixi hanc voluntariæ humilitatis speciem non redargutione veritatis, sed charitatis intra nos infusione creari: quia cordis est, quia affectionis, quia voluntatis; an verò rectè, tu iudica. Itemque etiā hoc tuo æquè examinetur iudicio, dignè ne eandem Domino assignatim, quem charitate constat exinanitum, charitate minoratum ab Angelis, charitate Parentibus subditum, charitate Baptistæ manibus inclinatum, charitate carnis infirma passum, charitate postremò morti obnoxium, cruce inglorium extitisse. Sed & hoc vnum adhuc tui sit considerare arbitrii, rectè ne etiam hanc ipsam humilitatem ita charitate calentem, herba humili & calida id est nardo putauerim designatam. Et si ita cuncta probaueris, (probabis enim rationi manifestissimæ acquiescens, tunc si iam apud te ipsum humiliatus es necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes veritas sēsibus ingerit animæ vigilantis) adhibe voluntatem, & fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine conuenientia voluntatis[*]. Sic autem fiet istud, si nolis alter apparere foris, quam te inuenis intus. Alioquin time ne de te ipso legas[p]: *Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. Pondus*, inquit[q], *& pondus abominatio est apud Deum.* Quid enim? Tu te deprecciaris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus, & foris alterius precii metiens maiori te pondere vendis nobis quàm ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere: vt quem humiliat veritas, extollat voluntas: hoc enim resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum subdita, sed & deuota. *Nónne Deo*, inquit[r], *subiecta erit anima mea?*

* al. Conniuentia.

Caue aliter foris velle videri quam sis.

p Psal. 35. a

q Prou. 20 d

r Psal. 61. a

9\.

Humilitas & submissio non tantum erga superiores, sed & pares & inferiores exercenda.

Et parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Abbati tanquā præcellenti, siue Prioribus tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico subdere paribus, subdere & minoribus. *Sic enim decet nos*, inquit[s], *omnem implere iustitiam.* Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse perfectus, defer inferiori, iuniori inclinato. Hoc enim faciens trahes & ipse ad te sponsæ sermonem quem dixit: *Quia nardus mea dedit odorem suum.* Odor deuotio est, odor bona opinio quæ ad omnes peruenit, vt Christi sis bonus odor in omni loco, spectabilis omnibus, amabilis omnibus. Non potest hoc ille humilis quem veritas ad humilitatem cogit, quoniam sibi habet illam, & exire non patitur, vt sparsa foris redoleat. Magis autem non habet odorem, quia non habet deuotionem, vtpote qui non sponte neque libenter se humiliat: sponsæ vero humilitas tanquam nardus spargit odorem suum, amore calens, deuotione vigens, opinione redolens. Sponsæ humilitas voluntaria est, perpetua est, fructifera est. Odor eius nec reprehensione exterminatur, nec laude. Audierat[t]: *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, & collum tuum sicut monilia.* Acceperat & repromissionem ornatus aurei, & nihilominus tamen cum humilitate respondet: & quantò maiorem se audit, tantò humiliat se in omnibus. Non gloriatur in meritis, nec inter laudes suas humilitatis obliuiscitur, quam & humiliter confitetur sub nardi nomine. Ac si voce virginis Mariæ[u] dicat: Nullius mihi meriti conscia sum ad tantam dignationem, nisi quòd *respexit Deus humilitatem ancillæ suæ.* Nam quid est aliud, *nardus mea dedit odorem suum*[x], quàm placuit mea humilitas? Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pulchritudo, quæ nulla erant mihi, sed quæ sola inerat humilitas dedit odorem suum, id est solitum, Solito placet Deo humilitas. Solito plane atque ex consueto excelsus Dominus humilia respicit: & ideo cum esset rex in accubitu, id est in excelso habitaculo suo, illuc quoque humilitatis odor ascendit: *In altis habitat*, inquit[y], *& humilia respicit in cælo & in terra.*

s Matt. 3. d

Humilitas solius veritatis non volūtatis imperfecta.

t Cant. 1. e

Humilitas V. Mariæ.

u Luc. 1. e

x Cant. 1. d

Humilitas quam grata DEO.

y Psal. 112. a

10\.

z Cant. 1. d

Ergò *cum esset rex in accubitu suo, nardus* sponsæ *dedit odorem suum*[z]. Accubitus regis, sinus est Patris: quia semper in Patre Filius. Nec dubites regem hunc esse clemen[illegible]rennis accubitus est paternæ benignitatis [illegible]sistorium. Meritò clamor humilium ascendit ad [illegible] cui fons pietatis est mansio, cui familiaris suauitas, [illegible]ubstantialis vel potius consubstantialis bonitas est: [illegible] ideo totum quod est, de Patre est, vt nil prorsus in regia maiestate nisi paternum, humilium trepidatio suspicetur. Denique *propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus*[a]. Horum igitur conscia sponsa (vtpote domestica atque charissima) non se putat arcendam sponsi gratia penuria meritorum, sola de humilitate præsumens. Regem denique nominat, nam sponsum interim territa increpatione non audet, & in alto habitare fatetur, nec sic tamen diffidit humilitas.

a Psal. 11. a

11\.

Primitiuæ Ecclesiæ quomodò ista conueniant.

Primitiuæ Ecclesiæ potes hunc congruentissimè aptare sermonem, si recordaris dies illos quibus assumpto Domino, vbi erat prius, & sedente in dextera Patris illo suo antiquo nobili atque glorioso accubitu, Discipuli erant congregati in loco vno, perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Nónne tibi videtur reuera tūc temporis nardum paruulæ & trepidantis sponsæ dare odorem suum? Denique *cum factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes*[b]: an non merito paupercula tunc dicere potuit[c]: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*? Patuit pro certo omnibus in loco manentibus, quàm gratus humilitatis, & quàm beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam copiosa & gloriosa remuneratione responsum est. Cæterum illa non ingrata beneficii fuit. Audi enim quomodo mox repleta deuotione parat se ad omnia mala perferenda pro nomine eius. Nam sequitur[d]. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Infirmitas mea (quam nostis) non sinit vlterius progredi. Hoc solum dico: quia tribulationum amaritudines sub myrrhæ nomine dicit se subire paratam amore dilecti. Reliquum capituli alias prosequemur, si tamen exoratus à vobis Spiritus sanctus adfuerit, qui nos intelligere faciat verba sponsæ quæ ipse inspirando formauit, sicut nouit illius cuius ipse spiritus est, laudibus conuenire, sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

b Act. 2. a

c Cant. 1. c

d Ibidem.

SERMO XLIII.

Qualiter consideratio passionis, & laborem Christi facit sponsam, id est animam pergere illæsam inter prospera & aduersa huius mundi.

1\.

FAsciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*[a]. Ante rex, modò dilectus. Ante in accubitu regio; modò inter sponsæ vbera. Magna humilitatis virtus, cui etiam deitatis maiestas tam facilè se inclinat. Citò reuerentiæ nomen in vocabulum amicitiæ moratum est: & qui longè erat, in breui factus est propè. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Myrrha amara res, dura & aspera tribulationum significat. Ea sibi dilecti causa imminere prospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens se omnia viriliter subituram. *Ibant*, inquit[b], *gaudentes Discipuli à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam*

b Act. 5. g

pati. Propterea denique nō fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quòd leue præ amore ipsius ducat quicquid laboris immineat & doloris. Benè *fasciculus*; quia par-
e Esa. 9. b uulus natus est nobis [e]. Bene fasciculus, quia nō sunt cōdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriā quæ
d Rom. 8. d reuelabitur in nobis. *Id enim*, inquit[d], *quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operatur in nobis.*
Iugū Christi suaue sed amanti. Erit ergo quandoque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modò est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus, cuius iu-
e Matt. 11. gum suaue est [e], & onus leue? Non quia leue in se) nec enim leuis passionis asperitas mortis amaritudo,) sed leuis tamen amanti. Et ideò non ait tantum *fasciculus myrrhæ dilectus meus*: sed *mihi*, inquit, quæ diligo, fasciculus est. Vnde & *dilectum* nominat, monstrans dilectionis vim omnium amaritudinū superare molestiam, & quia for-
f Cant. 8. b tis est vt mors dilectio [f]. Et vt scias non in se illam, sed in Domino gloriari, neq; de propria virtute, sed de Domini adiutorio præsumere fortitudinem, dicit illum inter vbera sua commoraturum, cui secura decantet: *Etiam si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala quoniã*
g Philip. 22. a 2. *tu mecum es* [g].

B

Memini me in vno superiorum sermonum * duo
* Serm. 10. n. 1 sponsæ vbera congratulationem diffinisse atque compas-
h Rom. 12. c sionem, iuxta Pauli doctrinam, dicentis [h]: *Gaudere cum*
Duo sponsæ vbera: congratulatio & compassio. *gaudentibus, flere cum flentibus.* Quia vero inter aduersa & prospera versans, nouit vtrobiq; pericula non deesse, medium huiuscemodi vberum suorum vult habere dilectum, cuius aduersus vtraq; cōtinua protectione munitam, nec læta extollant, nec tristia deiiciant. Tu quoq;
Memoria laborum & dolorum Christi, optimum in prosperis & aduersis præsidium. si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atq; hunc myrrhæ tam charum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patieris auelli, amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluēs: quo possis dicere & tu: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.*

3. Et ego, Fratres, ab ineunte mea conuersione, pro aceruo meritorum quę mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei. Primum videlicet infantilium illarum ne-
Id suo ipsius docet exēplo. cessitatum. Deinde laborū quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lachrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorū, subsannationum, exprobrationum, clauorum totumq; similium, quæ in salutem nostri generis sylua Euangelica copiosissimè noscitur protulisse. Vbi sane inter tot odoriferæ myrrhæ huius ramusculos minimè prætermittendam putaui etiam illam myrrham, qua in cruce potatus est; sed neq; illam, qua vnctus est in sepultura. Quarum in prima applicuit sibi meorum amaritudinem peccatorum: In secūda futuram incorruptionem mei corporis dedicauit. Memoriam abundātiæ suauitatis horum eructabo quoad vixero. In æternum non obliuiscar miserationes istas: quia in ipsis viuificatus sum.

4. Has olim sanctus Dauid cum lachrymis requirebat,
i Psal. 118. m *veniant mihi*, inquiens [i], *miserationes tuæ, & viuam.* Has & alius quidam Sanctorum cum gemitu memorabat dicens: Misericordiæ Domini multæ: quam multi reges & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt: & audire, & non audierunt. Ipsi laborauerunt, & ego in labores eorum introiui. Ego messui myrrham quam illi plantauerunt. Mihi hic salutaris fasciculus seruatus est. Nemo tollet eum à me, inter vbera mea commorabitur. Hæc
NOTA Quàm familiaris & cara Bernardo Dominicæ passionis meditatio. meditari dixi sapientiam, in his iustitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suauis vnctio consolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis reprimunt, & inter læta tristiaq; vitæ præsentis via regia incedenti tutum præbent vtrobiq; ducatum, hinc inde
quã ea vtilis. mala imminentia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi iudicem, dum tremendum potestatibus mitem

A

humilemq; figurant, dum non solum placabilem, sed & imitabilem repræsentant eum qui inaccessibilis est principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria, sicut apparet: hæc mea sublimior interim philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Non requiro, sicut sponsa [k], K Cant. 1. a
vbi cubet in meridie, quem lætus amplector mea inter vbera commorantem. Non requiro vbi pascat in meridie, quem intueor Saluatorem in cruce. Illud sublimius, istud suauius vel paratius. Panis illud, hoc lac. Hoc viscera reficit paruulorum, hoc replet vbera matrum: & ideo inter vbera mea commorabitur.

Hunc & vos, dilectissimi, tam dilectum fasciculum 5.
colligite vobis, hunc medullis inserite cordis, hoc munite aditum pectoris, vt & vobis inter vbera cōmoretur. Eam suis quoque cōmēdat.
Habete illum semper non retro in humeris, sed ante præ oculis, ne portantes & non odorantes, & onus premat, & odor nō erigat. Mementote, quia accepit eum Simeon in vlnis suis [l]. Maria gestauit in vtero, fouit in gremio, l Luc. 2. d
sponsa sibi inter vbera collocauit. Et ne quid prætermittam, factū est verbum in manu Zachariæ Prophetæ, necnon & quorundam aliorum. Arbitror & Ioseph virum Mariæ super genua frequenter illi arrisisse. Hi omnes ante se eum habuerunt, & nullus retro. Exemplo ergo sint vobis, vt & vos similiter faciatis: Si enim ante oculos habueritis quem portatis, pro certo videntes angustias Domini, leuius vestras portabitis, ipso auxiliante Ecclesiæ sponso qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO XLVI.

De correptione pro ingenio peccantium moderanda, vt nempe humiles & morigeri leniter, duri & obstinati austere corrigantur.

BOtrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi [a]. 1.
Si dilectus in myrrha, multò magis in botri suauitate. Ergo Dominus meus Iesus myrrha mihi in morte, a Cant. 1. d
botrus in resurrectione, seipsum mihi saluberrimum temperauit in potum, in lachrymis in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus [b]. b Rom. 4. d
Itaq; tu si peccata luxisti, bibisti amaritudinem. Si autē

C

iam respirasti in spem vitæ vita sanctiori, mutata est tibi myrrhæ amaritudo in vinum quod lætificat cor hominis. Et fortassis hoc illud significauerit quod Saluatori oblatum est in cruce vinum myrrhatum, & ideo noluit bibere, quoniam istud sitiebat. Tu ergò post myrrhæ (vt dixi) amaritudines, vinum iucunditatis experiens, haud temerè & ipse dicere poteris: *Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Engaddi duplicem habet interpretationem, & vni ambæ intellectui seruiunt. Dicitur namq; fons hœdi, & baptisma gentium, lachrymasq; pœc- c Cant. 1. d Engaddi interpretatio.
cantium apertè designat. Dicitur & oculus tentationis, qui & lachrymas æquè fundat, & tentationes quæ minimè vnquam desunt vitæ hominis super terram, prospiciat. Sed & populus gētium qui ambulabat in tenebris, nunquam per se laqueos tentationum agnoscere, ac per hoc nec euadere potuit, donec per gratiam illius qui illuminat cæcos, recepit oculos fidei, donec venit ad Ecclesiam quæ habet oculum tentationis, donec se tradidit viris spiritualibus instruendum, qui illuminati spiritu sapientię, suo & experimento docti, possunt veraciter dicere [d], *quia non ignoramus* astutias diaboli, & *cogitationes eius.*

D

Ferunt in Engaddi arbusculas balsami crescere, quæ d 2. Co. 2. c
in modum vinearum ab indigenis excoluntur: & inde 2.
forsitan *vineas* appellauit. Alioquin quid faceret botrus Cypri in vineis Engaddi? Quis vnquam botrus de vineis in vineas transportauit? Solet siquidem vinum, vbi deest, aliunde euehi, non vbi adest. Ergo vineas Engaddi dicit plebes Ecclesiæ, quæ habet balsami liquo- Vineæ Engaddi quæ.
rem spiritum mansuetudinis, in quo patuulorum adhuc in Christo teneritudinem blandè fouet, & dolores pœnitentium consolatur. Sed & siquis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus qui hūc spiritū

e Gal. 6. a

iam accepit, curabit huiusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, cōsiderans seipsum, ne & ipse tentetur[e]. A In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali vngere consueuit.

3. Quia vero vulnera illius qui incidit in latrones[f], & iumento corporis pii Samaritani Ecclesiæ est deportatus in stabulum, non in solo oleo, sed in vino simul & oleo sanitatem recipiunt: necessarium habet spiritualis medicus etiam vinū feruidi zeli cum oleo mansuetudinis, cui sanè conuenit non modò consolari pusillanimes, sed & corripere inquietos. Si enim viderit illum qui vulneratus est, id est, qui peccauit, blandis aut lenibus hortamentis quæ in eum prærogata sunt, minimè emendatum, magis autem forte etiam abutentem sua mansuetudine, & patientia negligentiorem fieri, & in peccato suo etiam securius obdormire: frustrato tam suauium oleo monitorum, oportebit sanè mordacioribus vti medicamentis: & vinum compūctionis infundere, duris videlicet cum eo increpationibus atq; inuectionibus agere, & si causa requirit, & duritia tanta est, etiam censuræ Ecclesiasticæ baculo percellere contemptorem. Sed vnde illi hoc vinum? Nec enim in vineis Engaddi vinum inuenitur, sed oleum. Quærat ergo in Cypro, nam illa insula ferax est vini, & vini optimi: tollensq; inde sibi ingentem botrū, quem olim exploratores de Israel in vecte ferebāt, chorum propheticum præcedentem, & subsequentem apostolicum, medium autem Iesum pulchro schemate figurantes. Hunc ergo botrum accipiens sibi dicat[h], *Botrus Cypri dilectus meus mihi.*

f Luc. 10. e

Correptionis asperitas mansuetudine temenda.

Duri & contumaces durius corripiendi.

g Num. 13. c

h Cant. 1. d

4. Vidimus botrum, videamus qualiter zeli vinum exprimatur ex eo. Etenim si peccanti homini homo peccator minimè indignatur, sed magis quasi quendam ei suauissimi balsami rorem sudans pium exhibet compassionis affectum; hoc scimus vnde venit, & iam audistis, sed non aduertistis forsitan. Dictum namq; est, quod ex consideratione sui ipsius cuique veniat mansuetum esse ad omnes, dum homo consilio sapientissimi Pauli[i], vt piè condescendere sciat præoccupatis in peccato, cōsiderat seipsum, ne & ipse tentetur. An non hinc denique amor proximi radicem trahit, de quo in lege mandatur[k]: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*? Ex intimis sanè humanis affectibus primordia ducit sui ortus fraterna dilectio, & de insita homini ad seipsum naturali quadam dulcedine tanquam de humore terreno sumit proculdubio vegetationem & vim, per quam spirante quidem gratia, desuper fructus parturit pietatis: vt quod sibi anima naturaliter appetit, naturæ consorti, id est alteri homini iure quodam humanitatis, vbi poterit & oportuerit, non existimet denegandum, sed sponte ac libens impartiatur. Inest ergò naturæ si peccato non obsolescat, istiusmodi gratæ & egregiæ quasi suauitatis liquor, vt molliorem magis ad compatiēdum peccantibus, quàm ad indignandum asperiorem sese sentiat & exhibeat.

i Gal. 6. a

K Luc. 10. d

Homo considerans seipsū patienti⁹ suffert defectus alienos.

Amor proximi vnde.

5. Verum quia iuxta Sapientis sententiam[l], *muscæ morituræ exterminant* hoc *suauitatis vnguentum*, & minimè habet in se natura vnde id reparet sibi semel amissum, sentit se dolenda mutatione corruere in illud quod veraciter ait Scriptura[m]: *Proni sunt sensus hominis & cogitationes in malum ab adolescentia.* Non bona adolescentia, in qua filius iunior portionem sibi paternæ substantiæ postulat sequestrari, & bonum incipit velle diuidere, quod in commune dulci⁹ possidetur, & habere solus quod participatione non minuitur, partitione amittitur. Deniq; D *omnia*, inquit[n], *bona sua dissipauit, viuendo luxuriose cum meretricibus.* Quænam hæ meretrices? Vide ne ipsæ sint quæ exterminant suauitatis vnguentum, carnales videlicet concupiscentiæ, de quibus salubertimè Scriptura te admonens, *post concupiscentias*, inquit[o], *tuas non eas.* Et meritò *morituras* describit Sapiens[*]: quoniam & mundus transit, & concupiscentia est[p]. His ergo dum satisfacere singulariter volumus, boni nos socialis atque cōmunis singulari suauitate priuamus. Hæ profectò muscæ sordidæ & pungētes, quæ in nobis decorem naturæ fœdant, mentem curis & solicitudinibus lacerant, socialis gratiæ suauitatem exterminant. Hinc homo iunior filius appellatur, quòd natura quodā insensatæ lubrico adolescentiæ deprauata, omnem virilis maturitatis ac sapiētiæ succum amiserit, & versus in asperum arente animo præter se vniuersos despiciat, factus sine affectione.

l Eccles. 10.

m Gen. 8. d

n Luc. 15. a

o Eccli. 18. d

Eccle. 10. a

p 1. Ioan. 2. c

6. Igitur ab ineunte adolescentia ista pessima atque miserrima proni sunt sensus hominis & cogitationes in malum, & natura ad indignandum, quàm ad compatiendum paratior. Inde homo tanquam omninò exutus hominem, in quo vult sibi cum opus habet ab hominibus subueniri, nō vult ipse hominibus opus habētibus subuenire. Magis autē iudicat, spernit, irridet homo homines, delinquentes peccator, non considerans seipsum ne & ipse tentetur. A quo malo minimè per se (vt dixi) natura resurget, neq; recuperabit oleum ingenitæ mansuetudinis, quod semel est exterminatum in ea. Veruntamē quod non potest natura, potest gratia. Quem ergo hominum vnctio spiritus miserata, perfundere denuo sua benignitate dignabitur, is continuò reuertetur in hominē, insuper & aliquid melius à gratia, quàm à natura recipiet. In fide & lenitate sanctum faciet illum, & dabit illi non oleum, sed balsamum in vineis Engaddi.

Homo corruptione naturæ ad indignationem quam compassionē pronior.

Quod non potest natura, potest gratia.

7. Nec enim dubium ex fonte hædi profluere charismata meliora, cuius vtiq; vnctio hædos vertit in agnos, B & de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusos vnctione misericordiæ, vt vbi abundauerunt delicta, superabundet & gratia[q]. An non vere videtur tibi redisse quodammodo is homo in hominem, qui animi secularis feritate deposita, & recuperata etiam cum fœnore gratiæ humanæ vnctione mansuetudinis, quam in ipso muscæ carnalium cupiditatum penitus exterminarant, de suo quem gestat homine (imò qui ipse est) & materiam sumit, & formam miserendi hominibus aliis, ita vt tanquam feralem quendā rictum exhorreat, non solum cuiquam facere hominum, quod pati ipse nolit, sed etiam non facere omnia omnibus quæcunq; sibi fieri velit?

q Rom. 5. d

8. En vnde oleum. Vinum vnde? Profectò ex botro cypri. Etenim si amas Dominum Iesum toto corde, tota anima, tota virtute tua, nunquid si videris eius iniurias, contemptumque, ferre vllatenus æquo animo poteris? Minimè, sed mox arreptus spiritu iudicii & spiritu ardoris, & tanquam potens crapulatus à vino[r], repletus zelo C Phinees, dices cum Dauid[s]: *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Et cum Domino[t]: *Zelus domus tuæ comedit me.* Vinum est ergo, feruidissimus zelus iste, expressum de botro cypri, & calix inebrians Christi amor. Deniq, Deus noster ignis cōsumēs est[u], & Propheta ignem dicebat[x] de excelso missum in ossibus suis, eo quòd diuino amore flagraret. Habens itaq; ex fraterno oleum mansuetudinis, & ex diuino amore vinum æmulationis, securus accede ad sananda vulnera illius qui incidit in latrones, piissimi Samaritani optimus imitator: securè quoq; dicito & tu cum sponsa. *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*: hoc est, zelus iustitiæ amor dilecti mei mihi in affectibus pietatis. Et de hoc satis. Nam & infirmitas mea pausandum indicit, sicut & sæpe facit, ita vt plerunq; cogar imperfectas (vt ipsi sciris) relinquere disputationes, residuaque capitulorum in diem alterum reseruare. Sed quid? Ego in flagella paratus sum[y], sciēs me adhuc longè recipere imparia meritis. Vapulem sane vapulem vt malè operās, si fortè verbera in merita reputentur: fortassis miserebitur flagellato, qui bonum in me nō inuenit quod remuneret sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, D qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Amans Iesum non potest ferre eius iniurias.

r Psal. 77. d

s Psal. 118. f

t Psal. 68. b

u Deut. 4. d

x Thren. 1. d

Qui idoneus ad correctionem proximi.

y Psal. 37. d

SERMO XLV.

De duplici pulchritudine animæ, & qualiter anima loquitur ad Dei verbum, & verbum ad animam: & quæ sint eorum linguæ.

1. ECce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: oculi tui columbarum. Pulchre optimè ex amore sponsæ præsumptio, ex amore indignatio sponsi. Hoc rei exitus probat. Etenim præsumptionem correptio, correptionem emendatio, emēdationem remuneratio secuta est.

Cant. 1. d

tor

A Adest dilectus, amouetur magister, rex dispatet, dignitas exuitur, reuerentia ponitur. Cedit quippe factus, vbi inualescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum Moyses loquebatur, & Dominus respondebat: ita & nunc inter Verbum & Animam, ac si inter duos vicinos familiaris admodum celebratur confabulatio. Nec mirum. Ex vno amoris fonte vtrique influit diligere inuicem, confoueri pariter. Ergo dulciora melle volant hinc inde verba, mutui in se totius suauitatis feruntur aspectus, sancti indices amoris. Denique is illam amicam nuncupat, pulchram pronunciat, pulchram iterat, eidem ab illa vicissim recipiés. Nec ociosa iteratio, quæ amoris confirmatio est, & fortassis aliquid innuit requirendum.

Familiaritas inter verbum & animam.

2. Quæramus geminam animæ pulchritudinem, hoc enim mihi videtur innuere. Decor animæ humilitas est. Non à meipso hoc dico, cum Propheta prior dixerit[a]: *Asperges me hyssopo, & mundabor*; humili herba & pectoris purgatiua, humilitatem significans. Hac se post grauem lapsum Rex & Propheta lauari confidit, & sic niueum quendam innocentiæ recuperare candorem. Verum in eo qui grauiter peccauit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam retinet, & nihilominus humilitatem iungit: nonne is tibi videtur geminum animæ possidere decorem? Sancta Maria sanctimoniam non amisit, & humilitate non caruit. Et ideo concupiuit rex decorem eius, quia humilitatem innocentiæ sociauit. Denique *respexit*, inquit[b], *humilitatem ancillæ suæ*. Ergo beati qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis & innocétiæ, si tamen & decorem induere humilitatis adiiciant. Profecto audiet quæ huiusmodi inuenitur: *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra*. Vtinam vel semel dicas animæ meæ Domine Iesu, Ecce tu pulchra es. Vtinam mihi humilitatem custodias. Nam primam vestem ego malè seruaui. Seruus tuus sum ego[c]. Nec enim audio proficeri amicum, qui testimonium decoris mei cum repetitione non audio. Sufficit mihi si semel audiam. Sed quid si & hoc in quæstione sit? Scio quid faciam, venerabor amicam setuus, cumulatum in ea decorem deformis homunculus admirabor gaudebo ad vocem sponsi tantam nihilominus pulchritudinem admirantis. Quis scit si saltem ex hoc inuenturus sim gratiam in oculis amicæ, vt gratiâ ipsius & ipse inueniat inter amicos? Deniq; amicus sponsi stat, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. En vox eius in auribus dilectæ, audiamus & gaudeamus. Assunt sibi, loquuntur pariter, stemus simul, nulla nos huic subducat colloquio seculi cura, nulla ille cebra corporis.

a Psal. 50. b

Humilitas iuncta innocentiæ magis admiranda.

vti in virg. Deipara.

b Luc. 1. c

c Psal. 118 q

3. *Ecce*, inquit, *tu pulchra es amica mea: ecce tu pulchra*. *Ecce* admirantis vox est, reliquum laudis. Meritò admiranda, cui sanctitas amissa humilitatem non attulit, sed seruata admisit. Meritò pulchra repetitur cui neutra defuit pulchritudo: Rara auis in terris, aut sanctitatem non perdere, aut humilitatem sanctimoniâ non excludi; & ideò beata quæ vtramque retinuit. Denique probatum est, nihil sibi conscia est, & correptionem non abnuit. Nos & enim magna delinquimus, vix ferimus reprehendi: hæc autem æquo animo audit contra se amaritudines, nihil peccans. Nam si desiderat videre claritatem sponsi, quid mali est? Magis & laudis est, & tamen increpata pœnitentiam agit, & dicit[d]: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*.

Cant. 1. d

Sanctus humilis rara auis in terris.

Reprehensio exosa.

d Cant. 1. d

D Hoc est: Sufficit mihi, nolo iam scire nisi Iesum, & hunc crucifixum. Magna humilitas. Actu innocens suscipit pœnitentis affectum, & quæ non habet vnde pœniteat, habet tamen vt pœniteat. Cur ergo, inquis, increpata est, si nihil mali fecit? Sed enim audi nunc dispensationem & prudentiam sponsi. Sicut Abrahæ olim obedientia sanè tentata est[e], ita & nunc humilitas sponsæ. Et quomodo ille impletâ obedientia tunc audiuit: *Nunc cognoui quòd timeas Deum*: sic & huic modò quasi sub aliis verbis dicitur. Nunc cognoui quòd humilis sis. Hoc enim est quod ait. *Ecce tu pulchra es*. Et ideò præconium iterat, vt gloriæ sanctitatis additum signet humilitatis decorem. *Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra*.

e Gen. 22. a

A Nunc cognoui quòd pulchra sis, non solum ex meo amore, sed etiam ex tua humilitate. Non dico nunc pulchrã inter mulieres, nec pulchram in genis nec in collo, sicut ante dicebam: sed pulchram simpliciter fateor, non vtique pulchram ex comparatione, non cum distinctione, non ex parte.

4. Et addit: *Oculi tui columbarum*. Apertè adhuc commendatur humilitas. Ad hoc siquidem respicit, quòd illa reprehensa de alta inquisitione sua, continuò non cunctata est ad simpliciora descendere, ita vt diceret[f]: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi*. Multum profecto distat inter vultum gloriæ & fasciculum myrrhæ: & ideo magnum humilitatis insigne, inde huc acquiescere reuocari. *Ergo oculi tui columbarum*. Iam, inquit, non ambulas in magnis, neque in mirabilibus super te, sed instar simplicissimæ volucris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petræ, meis vulneribus immorans, & libenter ea quę sunt de me duntaxat incarnato & passo, oculo intuens columbino. Aut certè quia in specie auis huius Spiritus sanctus apparuit, spiritualis magis B quàm simplex in ea intuitus columbę nomine commendatur. Et si hoc placeat, oportet referas capitulum præsens ad id, quod paulò ante sodales murenulas ei facere aureas promiserunt, non intendentes (vt tunc docui) ornare aures corporis, sed informare auditum cordis. Potuit itaque fieri vt fide quæ est ex auditu, corde amplius mundato ad videndum quod ante non poterat, instructior redderetur.

f Cant. 1. d

Colũba symbolum humilitatis.

Et quoniam de acceptis murenulis in visu acutiori ad intelligentiam spiritualem visa est profecisse; placuit sponso, cui semper (quod in se est) placet magis videri in spiritu: & annumerans id quoq; eius laudibus, ait: *Oculi tui columbarum*. Iam me, inquit, intuere in spiritu, quia spiritus ante faciem tuam Christus Dominus[f]. Et habes vnde id possis, quia *oculi tui columbarum*. Ante non habebas, & ideò reprimenda fuisti: sed nunc copiam habeto videndi, quia oculi tui columbarum, id est spirituales. Non sanè copiam quam petebas: nec enim vel modo adhuc ad illam potes, sed quæ tamen interim sufficere possit. Sanè ducenda es de claritate in claritatem: C & propterea vide vt potes modo, & cum plus poteris, plus videbis. Non puto, fratres, non puto mediocrem hanc, neque communem esse omnibus visionem, etsi sit inferior illa qua videndus est in futuro. Denique ex his quæ sequuntur aduertite. Sequitur enim: *Ecce tu pulcher es dilecte mi, ecce tu pulcher*. Vides quàm in excelso stat, & in sublime mentis verticem extulit, quæ vniuersitatis Dominum quadam sibi proprietate vendicet in dilectum. Attende enim quomodo non simpliciter dilecte, sed *dilecte mi*, inquit, vt proprium designaret.

f Thren. 4. d

g Cant. 1. a

Magna visio prorsus, de qua ista in id fiduciæ & auctoritatis excreuit, vt omnium Dominum, dominum nesciat, sed dilectum. Existimo enim nequaquam hac vice eius sensibus importitas imagines carnis, aut crucis, aut alias qualescunq; corporearum similitudines infirmitatum. In his namq; iuxta Prophetam *non erat ei species neque decor*. Hæc autem eum intuita nunc pulchrum decorumque pronunciat, in visione meliori illum sibi apparuisse significans. Ore enim ad os (sicut quondam cum sancto Moyse[i]) loquitur cum sponsa, & palam non per ænigmata, & figuras Deum videt. Talem denique ore D pronunciat, qualem & mente conspicatur, visione plane sublimi & suaui. Regem in decore suo viderunt oculi eius, non tamen vt regem, sed vt dilectum. Viderit eum sanè super solium excelsum & eleuatum[k], & alius facie quoq; ad faciem sibi apparuisse testatus sit[l]: mihi tamen videtur eminentia in hac parte esse apud sponsam quòd ibi visus legitur Dominus, hic dilectus. Sic enim habes[m]: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum*. Et item[n]: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea*. Sed *si ego Dominus*, inquit[o], *vbi est timor meus?* Quòd si illis facta est reuelatio cum timore: quia vbi Dominus, ibi timor: ego profecto, si optio daretur, tantò libentius tantoque charius sponsæ amplecterer visioné, quantò in meliori affectio-

6. Familiaritas sponsæ cum sponso, non dominũ eum vocat, sed dilectum.

h Isa. 53. a

i Exod. 33 c

k Esa. 33. e

l Gen. 32 g

m Esa. 6. a & 3. Reg. 22. c

n Gen. 32 g

o Malach. 1 b

ne quæ est amor factam aduerto. Nam timor pœnam habet, perfecta autem charitas foras mittit timorem [p]. Multum sanè interest apparere terribilem in consiliis super filios hominum [q], & apparere speciosum forma præ filiis hominum [r]. *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* Verba ista plane amorem resonant, non timorem.

p 1. Ioan. 4. d — A
q Psal. 65. a
r Psal. 44. a

7. Sed fortè ascendunt cogitationes in corde tuo, & quæris dubius apud te dicens: Qua ratione verba verbi facta ad animam referuntur: & rursum animæ ad verbum, vt illa audierit vocem loquentis sibi, & perhibentis quòd pulchra sit, vicissimq; idem præconium suo mox reddiderit laudatori? Quomodo possunt hæc fieri? Nam verbo loquimur non verbum loquitur. Itemque anima non habet vnde loquatur, nisi os corporis sibi verba formauerit ad loquendum. Benè quæris, sed attende spiritū loqui, & spiritualiter oportere intelligi quæ dicuntur. Quotiens proinde audis, vel legis verbū atque Animam pariter colloqui, & se inuicem intueri, noli tibi imaginari quasi corporeas intercurrere voces, sicut nec corporeas colloquentiū apparere imagines. Audi potius quid tibi sit in huiusmodi cogitandum. Spiritus est Verbum, spiritusque Anima, & habent linguas suas quibus se alterutrum alloquantur, præsentesque indicent. Et Verbi quidem lingua fauor dignationis eius, Animæ vero deuotionis feruor. Elinguis est anima atq; infans quæ hanc non habet, & non potest ipsi vllatenus sermocinatio esse cum verbo. Ergo huiuscemodi linguam suam cū Verbum mouet volens ad Animam loqui, non potest anima non sentire. Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus [s]. Et rursum cum suam animam mouet, Verbum latere multo minus poterit, non solum quia vbique est præsens, sed propter hoc magis quòd nisi ipso stimulante, deuotionis lingua minimè ad ad loquendum mouetur.

Verbi & animæ colloquium quomodo capiendum.
quæ lingua verbi, quæ animæ. — B
s Heb. 4. c

8. Verbo igitur dicere animæ, *pulchra es*, & appellare *amicam* infundere est, vnde & amet, & se præsumat amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare *dilectum*, & fateri *pulchrum*, quod amat & quod amatur, sine fictione & fraude ascribere illi, & mirari dignationem, & stupere ad gratiam. Siquidem pulchritudo illius, dilectio eius, & ideò maior quia præueniens. Medullis proinde cordis & intimarum vocibus affectionum tantò amplius atque ardentius clamitat sibi diligendū, quantò id prius sensit diligens quàm dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio Animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quòd se sentit in diligendo victam, & ideo plus miratur, quòd præuentam agnoscit. Vnde non contenta est semel dicere *pulchrum*, nisi repetat & *decorum*, eminentiam decoris illa repetitione designans. Aut certe in vtraque Christi substantia dignum expressit omni admiratione decorem, in altera naturæ, in altera gratiæ.

Verbi & animæ colloquutio qualis. — C

9. Quàm pulcher es Angelis tuis Domine Iesu in forma Dei, in die æternitatis tuæ, in splendoribus sanctorū ante Luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Patris, & quidem perpetuus minimeque fucatus candor vitæ æternæ. Quàm mihi decorus es Domine mi in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinaniuisti, vbi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiauit. Quàm clara mihi oritis stella ex Iacob [t], quam lucidus flos de radice Iesse egrederis [u], quàm iucundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto. Quàm spectabilis & stupendus etiam Virtutibus supernis in conceptu de Spiritu; in ortu de Virgine; in vitæ innocentia; in doctrinæ fluentis; in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Quàm denique rutilans post occasum sol iustitiæ de corde terræ resurgis, quàm formosus in stola tua demum rex gloriæ in alta cœlorum te recipis. Quomodo non pro his omnibus omnia ossa mea dicent. Domine quis similis tui?

Iesus quam pulcher Angelis in diuinitate, nobis in humanitate.
t Num. 24. c — D
u Esa. 11. a

10. Hæc ergo similiaque puta in dilecto intuentem sponsam aduertisse cum diceret: *Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus.* Neque hæc sola, sed insuper aliquid proculdubio de naturæ decore superioris quod nostrum omninò prætervolat intuitum, & effugit experimentum. Ergò iteratio vtriusque decorem substātiæ designauit. Audi deinde quomodò tripudiat ad aspectum affatumque dilecti, & coram ipso nuptiali carmine quæ amoris sunt gratulabunda decantat. Sequitur enim. *Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.* Sed seruemus recentiori principio sponsæ canulenam, vt & nos de quiete facti alacriores, liberius exultemus & lætemur in ea ad laudem & gloriam sponsi ipsius Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Cant. 1. d

SERMO XLVI.

De statu & compositione totius Ecclesiæ. Item, quomodo per Actiuam vitam quæ sub obedientia agitur, perueniatur ad contemplatiuam.

1. LEctulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina [a]. Epithalamium canit, cubile, & thalamos pulchro sermone describens. Sponsum inuitat ad requiem. Hoc enim melius, quiescere & cum Christo esse. Necessarium autem exire ad lucra propter saluandos. Verum nunc opportunitate (vt putat) inuenta, ornatum nunciat thalamum, lectulumque velut digito monstrans, dilectum (vt dixi) inuitat ad requiem, & cum euntibus in Emaus cordis ardorem non sustinens, ad mentis pertrahit hospitium, secum pernoctare compellit, & cum Petro loquitur: *Domine bonum est non hic esse.*

a Cant. 1. d
b Matt. 17. a

2. Iam quid spiritualiter ista contineant, requiramus. Et in Ecclesia quidem *lectum* in quo quiescitur, claustra existimo esse & monasteria, in quibus quietè à curis viuitur seculi, & sollicitudinibus vitæ. Atq; is lectus floridus demonstratur, cum exemplis & institutis Patrum tanquam quibusdam benè olentibus respersa floribus fratrum conuersatio & vita refulget. Porrò *domos* populares conuentus intellige Christianorum, quos hi qui in sublimitate positi sunt, Christiani vtique vtriusque ordinis principes, qua *tigna* parietes, iustis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quisque lege vel voluntate viuentes, tanquam parietes inclinati & maceriæ depulsæ dissideant à semetipsis, & sic omnis structura ædificij corruens dissipetur. *Laquearia* verò quæ à tignis firmiter pendent, & domos insigniter ornant, puto benè instituti cleri mansuetos & disciplinatos mores, ritusque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines Clericorum, & administrationes eorum, si non principum tanquam tignorum beneficio & munificentia sustententur, & protegantur potentia.

Lectus quietis, claustra & monasteria.
Domus, conuentus populi.
Tigna, Rectores.
Laquearia, Cleri disciplina & officia.

3. Quòd autem *tigna* cedrina, & cypressina *laquearia* describūtur, natura absque dubio habet in his speciebus lignorum quod congruat præfatis ordinibus. Et *cedrus* quidem quoniam imputribile est necnon & odoriferum altæque proceritatis lignum, satis indicat quales oporteat assumi viros in vices tignorum. Ergo validos & constantes necesse est esse eos qui super alios ordinātur, necnon & longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui etiam bonum fidei suæ & conuersationis vbique odorem spargentes, dicere cum Apostolo [c] possint: *Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco.* Cypressus item boni æquè odoris & imputribile similiter lignum, incorruptæ vitæ & fidei etiam quemuis de clero debere esse demonstrat, vt merito decoris domus ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim [d]: *Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.* Vbi sanè & sanctimoniæ decus & indeficientis gratiæ expressa perseuerantia est. Oportet ergò virum qui ad ornamentū & decorem assumitur domus, bonis ornatum moribus esse, & quamuis semper ipse sit intus, bonum tamen testimonium habere & ab his qui foris sunt. Sunt & alia in natura lignorum horum competentia his, quæ spiritualiter disseruntur, sed breuitatis causa prætereo.

Tigna cedrina, denotant principes validos & constantes.
c 2. Cor. 2. d
Cypressus incorruptæ vitæ clericos significat.
d Psal. 92. a
In clerum quales assumendi.

4. Ecclesiæ vigor & fęlix status in quibus consistat.

Notandum verò pulchrè omnem Ecclesiæ statum breui vno versiculo comprehensum, auctoritatem scilicet Prelatorum, Cleri decus, populi disciplinam, Monachorum quietem. In horum prorsus cum rectè sunt omnia, sancta mater Ecclesia consideratione lætatur, & tunc ea quoque offert intuenda dilecto, cum ad eius tanquam omnium auctoris refert omnia bonitatem, nihil sibi ex omnibus tribuens. Nam quod ait *noster* & *nostrarum*, non vsurpationis est signum, sed dilectionis, quod nimiæ videlicet fiducia charitatis, nihil eius quem valdè diligit, à se æstimet alienum. Nec enim se sponsi contubernio, aut quietis eius putat arcendam consortio, quæ semper non quæ sua, sed quæ illius sunt, quærere consueuit: & hæc causa, cur sibi & sponso simul, siue lectulum, siue domos ausa sit pronunciare communes. Dixit enim *lectulus noster*, & *tigna domorum nostrarum*, & *laquearia nostra*: audacter se in possessionem associans, cui iunctam non dubitat in amore. Non ita illa quæ propriæ voluntati nondum abrenunciauit, sed per se iacet, per se habitat: magis autem non per se, sed cum meretricibus luxuriosè viuendo conuersatur, concupiscentias loquor carnis, cum quibus dissipat bona sua, & portionem substantiæ quam sibi diuidi postulauit [c].

Bonorum inter sponsū & sponsam seu Christum & Ecclesiam cōmunio.

c Luc. 15. c

5. Cæterum tu qui has Spiritus sancti voces audis vel legis, putasne aliqua horum quæ dicuntur, valeas applicare tibi, ac de felicitate sponsæ quę hoc amoris carmine ab ipso Spiritu canitur, aliquid recognoscere in temetipso, ne dicatur & tibi quia vocem eius audis, & non scis vnde veniat, aut quò vadat? En fortè appetis & ipse contemplationis quietem, & benè facis, tantum ne obliuiscatis flores quibus lectulum sponsæ legis aspersum. Ergo cura & tu tuum similiter circundare bonorum floribus operum, virtutum exercitio tanquam flore fructum sanctum ocium præuenire. Alioquin delicato satis ocio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, & Liæ fœcunditate neglecta, solis cupias Rachelis amplexibus oblectari. Sed & pręposterus ordo est ante meritum exigere pręmium, & ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus [f]: *Qui non laborat non manducet. A mandatis tuis intellexi*, inquit [g], *vt* scias nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum penitus non deberi. Non igitur putes de propriæ amore quietis, sanctę obedientiæ actibus, seniorumue traditionibus præiudicium vllatenus faciendū. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lecto vno, illo præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque vrticis inobedientiæ aspersisti. Propter quod nō exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet. Nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, vt mori quàm non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane ocium, qui dicit per Prophetam [h]: *Laboraui sustinens*: significans tempus quo exul cœlo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Magis autē vereor, ne te quoque inuoluat formidolosa illa sententia ita intonans in perfidiam Iudæorum [i]: *Neomenias vestras & sabbatum, & festiuitates alias non feram.* Item: *Kalendas vestras & solēnitates vestras: odit anima mea, factæ sunt mihi molestæ.* Et lugebit super te Propheta, & dicet [k]: *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius.* Cur enim quod dilectus repudiat, non irrideat inimicus?

Cautela ne quis præpostere, ac citra obedientiam cōtemplationis quietem captet.

f 1. Thess. 3. c
g Psal. 118. n

Studium cōtemplationis citra obediētiam ingratū Deo.

h Hier. 6. c

i Esa. 1. c

K Thren. 1. c

6. Miror valdè impudentiam aliquorum qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua contumacia, & rebellione contempserint, sua inobedientia coinquinauerint, audeant nihilominus ad tam fœdum concupiscentiæ suę lectulum omni orationum instātia totius puritatis Dominum inuitare. At *cum extenderitis*, ait [l], *manus vestras, auertam oculos meos: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam.* Quid enim? Lectulus non est floridus, magis autem & putidus est, & tu illuc regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? Centurio vetat illum intrare sub tectum suum propter suam indignitatem, cuius tamen fides in vniuerso re?olet Israël [m]: & tu ad te compellis intrare tantorum sordens spurcitiā vitiorum? Clamat Apostolorum princeps [n], *exi à me Domine: quia homo peccator sum*: & tu dicis: intra ad me Domine, quoniam sanctus sum? *Omnes*, inquit [o], *vnanimes in oratione estote, fraternitatem diligite.* Et Vas electionis, *leuātes puras manus*, ait, *sine ira & disceptatione* [p]. Vides ne quomodò concordent sibi, & eodem spiritu de pace & tranquilitate animi (quam habere debet ille qui orat) loquantur princeps Apostolum, & Doctor gentium? Perge ergò tu tota die expādere ad Deum manus tuas, qui fratres tota die molestas, vnanimitatem impugnas, ab vnitate te separans.

Perstringit eos qui præpostere ad cōtemplationē post habita obedientia feruntur.

l Esa. 1. d

m Matt. 8. b
n Luc. 5 b

o 1. Pet. 3. c
p 1. Tim. 2. B

7. Et quid me vis facere, inquis? Profectò vt primò quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ & disceptationis, & murmuris & liuoris, & quicquid omninò aduersari cognoscitur, aut paci fratrū, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circundare tibi flores bonorum quorumque actuum & laudabilium studiorum atque odoramenta virtutum, id est quęcunque sunt vera, quęcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunq; sancta, quæcunque amabilia, quęcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Hæc cogitare, in his exercere curato. Ad istiusmodi securè vocabis sponsum, quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris & tu, quia *lectulus noster floridus*, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Et de lectulo quidem sic.

Quænam cōgrua ad quietem cū sponso capiendam præparatio.

8. Domum verò Dei spiritualem seipsum quisque agnoscat, qui tamen iam non in carne ambulet, sed in spiritu. *Templum enim Dei*, ait [q], *sanctum est, quod estis vos.* Curate ergò, Fratres, spirituali huic ædificio (quod vos estis) ne fortè cum in superiora proficere cœperit, vacillet & corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum & colligatum: curate, inquam, illi tigna dare imputribilia & immobilia, *timorem* videlicet Domini, illum castum qui permanet in seculum seculi: *patientiam* de qua scriptum est [r], quia *patientia pauperum non peribit in finem*: longanimitatem quoq; quæ sub quouis structuræ pondere inflexibilis perseuerans in infinita secula vitæ beatæ protenditur, Saluatore loquente in Euangelio [s]: *Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit.* Magis autem super omnia charitatem quæ nunquam excidit, quia *fortis est*, inquit [t], *vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.* Studete deinde his tignis substernere & alligare ligna alia æquè preciosa & pulchra, cui tamen illa ad manum fuerint inopus laquearium ad decorem domus, sermonem scilicet sapientiæ, siue scientiæ prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, & cætera talia quæ magis noscuntur sanè apta ornatui, quam necessaria fore saluti. De his præceptum non habeo, consilium autem do. Quoniam quidem istiusmodi ligna constat & laboriosè quæri, & difficilè inueniri, & periculosè elaborari (nam & rara ea pręsertim his temporibus terra nostra producere reperitur) consulo sanè & moneo non multoperè ista requiri. Magis autē ex lignis aliis laquearia præparari, quæ etsi minus appareant splendida, non minus tamen valida esse probantur, insuper & facilius possidentur & tutius.

Domus Dei spirit. homo.

q 1. Cor. 3 d

Tigna huius domus timor Domini & patientia.

r Psa. 9. d

s Matt. 10 e

t Cant. 8 b

Alia fulcra huius domus (gratiæ gratis datæ) magis pulcra quam necessaria.

9. Vtinam & mihi illorum suppetat copia lignorum, quibus hortus Sponsi Ecclesia copiosè densatur, pax, bonitas, benignitas gaudium in spiritu sancto, misereri in hilaritate, tribuere in simplicitate, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus [u]. An non tu illam domū (quod ad laquearia spectat) satis abundeque ornatam censeas, quam talibus lignis inspexeris sufficienter cōpositéque tabulatam? Domine dilexi decorū domus tuæ [x], semper da mihi ligna hæc quæso, quibus tibi semper ornatum exhibeam thalamum conscientiæ, conscientiæ dico & meæ & alterius. His contentus ero, erunt & qui meo in hac re consilio acquiescere volent, quia & te puto fore contentum: cætera sanctis Apostolis & viris apostolicis derelinquo. Sed & vos dilectissimi, tametsi illa ligna non habeatis, nihilominus tamen si hæc habetis, confidite, nihilominus cum omni fiducia accedite, ad lapidem summum, angularem, electum preciosum, nihilo-

Alia magis necessaria.

u Rom. 12. c

x Psal. 25. b

minus super fundamentum Apostolorum & Prophetarum & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum Sponsum Ecclesiæ Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO XLVII.

De triplici flore, scilicet Virginitatis, Martyrii, & bonæ Operationis: & de deuotione habenda circa diuinum officium.

1\. *a Cant. 2. a* EGo flos campi, & lilium conuallium[a]. Ad hoc respicere puto, quod sponsa de respersis lectulum floribus commendârat. Nec enim sibi flores adscriberet illos quibus lectulus decoratus, & venustatus thalamus videbatur, infert Sponsus se esse florem campi, nec de thalamo sanè prodire flores, sed de campo, & suo munere & sui participatione fieri quod renitet, & quod redolet. Ne quis ergò exprobrare illi posset & dicere[b]: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? *b 1. Cor. 4. b* Ipse dilectæ suæ sicut ambitiosus amator, ita informator benignus, piè illi dignanterque demonstrat, cui nitorem de quo gloriabatur, ac suaueolentiam lectuli debeat deputare. *Ego flos campi*, inquit, de me est quod glorîaris. Saluberrimè admonemur & ex hoc loco quia nequaquam gloriari oportet: & si quis gloriatur, in Domino glorietur. Et secundum literam istud.

2\. *Sensus mystici inuestigatio.* Nunc iam scrutemur, ipso de quo loquimur adiuuante, spiritualem qui in ea tegitur intellectum. Et primo aduerte nunc mihi trifarium quendam floris statum, in *campo*, in *horto*, in *thalamo*: vt post hoc etiam illud facilius compertum fiat, cur se potissimum *campi florem* elegerit appellare. *Triplex status florum.* Et in campo quidem & in horto oritur flos, in thalamo autem minimè; redolet & lucet in eo, non tamen erectus & stans, vt in horto vel campo, sed planè iacens tanquam qui illatus sit, non innatus. Propterea & necesse est sanè reparare frequenter & semper recentiores apponere flores, quod diu odorem suũ minimè retineant nec decorem. Quod si (vt in alio sermone præfatus sum *) lectulus respersus floribus conscientia est bonis referta operibus, vides certè vt similitudo seruetur, nequaquam sufficere semel vel secundò operari quod bonum est, nisi incessanter addas noua priorib', quatenus seminans in benedictionibus, de benedictionibus & metas. ** præced. serm. n. 7.* Alioquin iacet & marcet flos boni operis, atque in breui omnis ex eo & nitor exterminatur & vigor, si non aliis atque aliis superiectis pietatis actibus continuè reparetur. Hoc in thalamo. *Perseueranter & cõtinuò operibus bonis insistendum.*

3\. *Flos in horto & campo quo discrimine.* In horto autem non ita, sed neque in campo similiter. Ex se enim semel productis floribus assiduè subministrant, vnde diu in ipsis decus ingenitum perseueret. Differunt tamen & ipsi inter se, quòd hortus quidem vt floreat, hominum manu & arte excolitur, campus verò ex semetipso naturaliter producit flores, & absque omni humanæ diligentiæ adiutorio. Putásne iam tibi videris aduertere quisnam ille sit campus, nec sulcatus vomere, nec defossus sarculo, nec fimo impinguatus, nec manu hominis seminatus: venustatus tamen nihilominus nobili illo flore super quem constat requieuisse Spiritum domini? *Ecce*, inquit[c], *odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.* *c Gen. 27. d* *Flos in cãpo sine cultura natus.* Necdum speciem suam ille flos agri induerat, & iam dabat odorem suum, quando cum vt hoc præ gaudio exclamaret præsensit spiritu, corpore marcens sanctus & senex Patriarcha caligans visu, sed odoratu sagax. Non se proinde debuit florem *thalami* protestari, qui flos est perpetuo vigens: sed neque item *horti*, ne humano videretur opere generatus. *Christus de Virgine sine virili opera genitus.* Pulchrè autem & conuenientissimè *flos campi sum*, ait, qui & absque humana industria prodiit, & semel prodeunti nulla est deinceps dominata corruptio, vt sermo impleatur quem dixit: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*[d]. *d Psal. 15. c*

4\. *Alia allegoria loci præf.* Sed si placet accipe & aliam huius rei rationem (vt arbitror) non spernendam. Non enim sine causa sanè multiplex spiritus à sapiente describitur, nisi quòd sub A vno literæ cortice diuersos plerumque sapientiæ intellectus tegere consueuit. Itaque iuxta præfatam de floris statu partitionem, flos est *Virginitas*, flos *Martyrium*, flos *Actio bona*. *Virginitas attribuitur horto.* In *horto* virginitas, in *campo* martyrium, bonum opus in *thalamo*. Et bene in horto Virginitas, cui familiaris verecundia est fugitans publici, latibulis gaudens, patiens disciplinę. Denique in horto flos clauditur, qui in campo exponitur, spargiturque in thalamo. Et habes: *Hortus conclusus, fons signatus*[e]. *e Cant. 4. d* Quod vtique claustrum pudoris signat in virgine, & inuiolatæ custodiam sanctitatis: si tamen talis fuerit quæ sit sancta corpore & spiritu. Benè item *in campo* Martyrium, dum martyres ludibrio omnium exponantur, spectaculum facti & Angelis & hominibus. *Martyrium Campo.* Nonne illorum miseranda vox est in psalmo[f]: *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt?* *f Psal. 78. a* Bene quoque in *Thalamo* actio bona, quæ conscientiam & quietam facit & tutam. *Actio bona Thalamo.* Post bonum denique opus securius in contemplatione dormitur, & tantò quis fiducialius sublimia intueri & inuestigare aggreditur, quantò sibi conscius est minimè se propriæ amore quietis charitatis B operibus defuisse.

5\. *Christo hæc omnia conueniunt.* Et hæc omnia secundum aliquid Dominus Iesus. Ipse flos *horti*, virgo virgâ virgine generatus. Idem flos *campi*, martyr, martyrum corona, martyrij forma. Denique foras ciuitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno eleuatus est, spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item *thalami* flos, speculum, & exemplum totius beneficentiæ, quemadmodum ipse Iudæis protestatus est dicens[g]: *Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo.* *g Ioan. 10. f* Et item scriptura de eo: *Qui pertransiit*, ait[h], *benefaciendo & sanando omnes.* *h Act. 10. f* Si igitur hæc tria Dominus, quæ fuit causa, vt è tribus se *campi florem* maluerit appellare? Profectò vt eam ad tolerantiam animaret, cui nouerat imminere (siquidem vellet piè viuere in Christo) persecutionem pati. *Anima appetit quietem, sed Christus incitat ad laborem.* Id se ergò libentius profitetur ad quod potissimum vult habere sequacem, atque hoc est, quod alias dixi, quoniam semper & illa appetit quietem, & ille incitat ad laborem, denuncians ei, quòd per multas tribulationes oportet intrare C in regnum cœlorum[i]. *i Act. 14. d* Vnde cum noua in terris Ecclesia nouiter desponsata sibi redire ad Patrem disponeret, dicebat ei[k]: *Venit hora vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* *k Ioan. 16. a* Item: *Si me*, ait[l], *persecuti sunt, & vos persequentur.* *l Ioan. 15. c* Potes & tu in Euangelio multa colligere huic denunciationi malorum perferendorum similia.

6\. *m Cant. 2. a* *Christus se nobis certantibus & exemplum & præmium proponit.* *Ego flos campi, & lilium conuallium*[m]. Illa ergo monstrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium prouocat. Nec putat quicquam persuabilius fore illi ad ineuntem certamen, quam si seipsum certantis, aut exemplum proponat aut præmium. *Ego flos campi.* Sanè vtrumuis in hoc sermone intelligi datur, vel quòd sit videlicet pugnantis forma, vel quòd gloria triumphantis. Vtrumque es mihi Domine Iesu, & speculum patiendi, & præmium patientis. Vtrumque fortiter prouocat, ac vehementer accendit. Tu doces manus meas ad prælium exẽplo virtutis tuæ, tu caput meum post victoriam tuæ coronas præsentia maiestatis, siue quia pugnantem te specto, siue quia te expecto non solum coronantem, sed & coronam: in vtroque mirabiliter tibi me allicis; D vterque funis violentissimus ad trahendum. Trahe me post te, libenter te sequor, libentius fruor. Si sic bonus es Domine sequentibus te, qualis futurus es consequentibus? *Ego flos campi*: Qui diligit me, veniat in campum, non refugiat mecum, & pro me inire certamen, vt possit dicere: *Bonum certamen certaui*[n]. *n 2. Tim. 6. c*

7\. *Humiles tantum martyrio idonei.* Et quoniam non superbi vel arrogantes, sed humiles potius qui de se præsumere nesciunt, martyrio idonei sunt, addit se etiam *lilium* esse *conuallium*, id est humiliũ coronam, specialem gloriam futuræ exaltationis ipsorum huius eminentia floris designans. Erit namque cum omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur[o], & tunc candor ille vitæ æternæ lilium planè non collium, sed conuallium apparebit. *o Esa. 40. a* *Iustus germi-*

p Ose. 14. c
q Matt. 3. d

nabit sicut lilium, inquit[p]. Quis iustus nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistæ serui Dominus inclinaret, & ille expauesceret maiestatem. *Sine*, inquit[q], *sic enim decet nos implere omnem iustitiam*, consummationem profectò iustitiæ in humilitatis perfectione constituens. Iustus ergo humilis, iustus *conuallis* est. Et si humiles inuēti fuerimus, germinabimus & nos sicut lilium, & florebimus in æternum ante Dominum. An non verè vel tunc maximè se lilium conuallium comprobabit, cum reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ? Non ait[r] corpus nostrum, sed *corpus humilitatis nostræ*: vt huius lilij miro & sempiterno candore solos significet humiles illustrandos. Et hęc dicta sint pro eo quod spōsus se *florem campi*, & *lilium* esse *conuallium* protestatus est.

Nemo iustus nisi humilis

r Philipp. 3. d

8. Iam etiam quid de sua consequenter charissima protestetur, bonum esset audire, sed hora non patitur. Ex regula namque nostra † nihil operi Dei pręponere licet. Quo quidem nomine Laudum solennia, quæ Deo in oratorio quotidie persoluuntur, pater Benedictus ideò voluit appellari, vt ex hoc clarius aperiret, quàm nos operi illi vellet esse intentos. Vnde vos moneo, dilectissimi, purè semper ac strenuè diuinis interesse laudibus. *Strenuè* quidem, ac sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis, non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, nō fractis & remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes, sed virili (vt dignum est) & sonitu & affectu voces sancti Spiritus depromentes. *Purè* verò, vt nil aliud dum psallitis quam quod psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas & ociosas: vitandæ sunt & illæ illa dumtaxat hora, & illo loco quas officiales fratres pro cōmuni necessitate quasi necessariò frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profectò recipere tunc consuluerim quæ fortè paulo ante in claustro sedentes in codicibus legeratis, qualia & nunc me viua voce disserente ex hoc auditorio Spiritus sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minimè illa salubriter inter psallendum reuoluitis. Spiritus enim sanctus illa hora gratum non recipit, quicquid aliud quàm debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Cuius semper facere voluntatem ad eius voluntatem ipso inspirante possimus, gratia & misericordia sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

† Reg. S. Bened. cap. 43.

Salubris admonitio de officio diuino purè ac strenuè persoluendo.

Quales cogitiones à precibus arcendæ.

SERMO XLVIII.

De laude reciproca quæ sit inter sponsum & sponsam: & qualiter per vmbram Christi intelligatur corpus & fides eius.

1.
a Cant. 2. a
b Gen. 3. d

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias[a]. Non bonæ filiæ quæ pungunt. Attende pessimum germen eius cui maledictum est terræ nostræ. *Cum*, inquit[b], *colueris eam, spinas & tribulos germinabit tibi.* Donec ergo in carne est anima, inter spinas profectò versatur, & necesse est vt patiatur inquietudines tentationum, tribulationumque aculeos. Quòd si lilium est ipsa iuxta sponsi verbum, videat quam vigilem sollicitamq; esse oporteat super custodia sui, septa vndique spinis hincinde aculeos intendentibus. Nec enim vel leuissimam spinæ sustinet vllatenus pūctionem floris teneritudo, sed mox vt modicè premitur, perforatur. Sentis quàm merito necessarieque hortetur nos Propheta[c] *seruire Domino in timore*, & item Apostolus[d], *cum timore* nihilominus *& tremore nostram ipsorum operari salutem*? Tenebant nimirum proprio experimēto huius sententiæ veritatem, vtpote amici sponsi, qui minimè prorsus ambigerent, & ad suas animas pertinere quod dicitur, *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*. Deniq; vnus eorum, *conuersus sum*, ait[e], *in ærumna mea dum configitur spina*. Benè confixus, qui conuersus exinde est. Benè pungeris si compungeris (multi cum sentiunt culpam, corrigunt culpam) & talis dicere potest, *conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina*. Spina culpa est, spina pœna est, spina falsus frater, spina vicinus est malus.

Vita præsens agitur inter spinas & oculos.

c Psal. 2. c
d Philipp. 2. b
e Psal. 31. a

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. O candens lilium, ô tener & delicate flos, increduli & subuersores sunt tecum, vide quomodo cautè ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis. In terra sunt, in aëre sunt, in carne tua sunt. Versari in his, & minimè lædi, diuinæ potentiæ est, non virtutis tuæ. Sed *confidite*, inquit[f], *quia ego vici mundum*. Et si igitur vndique tibi intendi prospicias tribulationum tanquam tribulorum aculeos, non turbetur cor tuum neque formidet, sciens quia tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit[g]. Considera lilia agri, quomodo inter spinas vigent & nitent. Si fœnum quod hodie est & cras in clibanum mittitur, Deus sic custodit, quantò magis amicam & sponsam suam charissimam; Deniq; custodit Dominus omnes diligentes se[h]. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Non mediocris titulus profectò virtutis inter prauos viuere bonum, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem: magis autem si his qui oderunt pacem, pacificum, & amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id planè tibi similitudinem datam de lilio iure quodam proprietatis specialiter vendicabit, quòd ipsas vtiq; pungentes se spinas candore proprio illustrare & venustare non cessat. An non proinde lilium tibi videtur, implere quodāmodo Euangelij perfectionem, qua orare iubemur pro calumniantibus & persequentibus nos, benefacere his qui oderunt nos[i]? Ergo & tu fac similiter, & erit anima tua amica Domini, & laudabit te de te dicens: quia *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*.

2.
Versari inter spinas, & non lædi, difficile.

f Ioan. 16. g
g Rom. 5. a
Facile tamen protegente Deo.
h Psal. 145. d
i Luc. 6. d

3. Sequitur. *Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios.* Reddit spōsa præconij vicem commendanti se sponso: à quo laudari est laudabilem fieri, & quem laudare, intelligere & admirari laudabilem. Et sicut ex eminenti flore figurata à sponso laus eius est, ita è regione & ex excellenti ligno, ipsa illius singularem gloriam eminentiamque demonstrat. Mouet tamen me de ligno hoc, quod non tantæ esse excellentiæ videatur quantæ aliqua cæterorum, & ideò minus dignè assumi in opus similitudinis, vtpote quòd non sufficiat laudis vicem implere. *Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios.* Denique nec sponsa magni æstimasse videtur, quæ hoc in lignis siluarum tantum afferre curauit, nimirum sterilibus, nec fructus humano victui aptos ferentibus. Cur ergò omissis melioribus & nobilioribus lignis huius mediocritas arboris adducta in medium est ad formandum sponsi præconium? Itane ad mensuram laudem recipere debuit, qui ad mensuram Spiritum non accepit? Hęc nempe data de illa arbore similitudo facit vt videatur habere superiorem, qui parem non habet. Quid dicemus ad hæc? Fateor parua laus, quoniam parui laus. Non enim hoc loco prædicatur magnus Dominus & laudabilis nimis, sed paruus Dominus & amabilis nimis, paruulus vtique qui natus est nobis[k].

Cant. 2. a

Sponsus arbori viliori comparatur à sponsa, & cur:

k Esa. 9. a

4. Ergò non maiestas attollitur hic, sed commendatur humilitas, digneque ac rationabiliter quod infirmum & stultum est Dei, hominum fortitudini & sapientiæ anteferturu. Ipsi sunt namque ligna siluestria & infructuosa, quoniam secundum Prophetam *omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum*[l]. *Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios*[m]. Vna inter ligna siluarum Dominus Iesus arbor faciens fructum, secundum hominem sanè, etsi prælatus hominibus, sed ab Angelis minoratus[n]. Miro etenim modo & Angelis sese factus caro subiecit, & Angelos sibi manens Deus subiectos retinuit. Deniq; *videbitis* (inquit[o]) *Angelos ascendentes & descendentes super Filiū hominis*, quod in vno eodemq; homine Christo Iesu & infirmitatē foueant, & stupeāt maiestatē. Quia ergò sponsæ id dulcius quod se imminuit, sapit; libentius attollit gratiam, præfert misericordiam, stupet dignationem. Libuit proinde hominem inter homines admirari, non inter Angelos Deum, tanquam malus inter ligna excellit syluarū, & non planè inter hortorum

Quia hic non attollitur spōsi maiestas, sed commēdatur humilitas.

l Psal. 13. a
m Cant. 2. a
n Psal. 8. b
o Ioan. 1. g

plantaria. Nec putat minui laudes, vbi de cõsideratione infirmitatis, pietatis bonitas exaltatur. Quo enim iuxta aliquid à laudibus temperat, eo item iuxta aliquid magis laudat: minus prosequens gloriam dignitatis, vt gratia dignationis emineat. Sicut ergo Apostolus *quod stultum & infirmum est DEI, sapientius fortiusque* dicit esse *hominibus* [p], sed non Angelis, & sicut Propheta speciosum prædicat forma præ filiis hominum [q], & non præ Angelis: sic ista certe in eodem spiritu loquens sub typo fructiferæ arboris syluestriumque lignorum hoc loco efferre voluit hominem Deum super omnem gratiam hominum, non autem super excellentiam Angelorum.

p 1. Cor. 1. d
q Psa. 44. a

5\. *Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios.* Et bene *inter filios*, quia cum esset vnicus Patris sui, multos illi & absq; inuidia filios acquirere studuit, quos non confunditur vocare fratres, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Iure autem præponitur vniuersis adoptatis per gratiam is qui per naturam filius est. *Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios.* Merito *sicut malus*, qui instar fructiferæ arboris & vmbram refrigerij habet, & fert fructum optimum. An non verè fructiferum lignum cuius flores fructus honoris & honestatis [r]? Denique lignum vitæ est apprehendentibus eum [s]. Non comparabuntur huic omnia ligna syluarum: quia etsi sint arbores pulchræ & magnæ quæ opem ferre videantur orando, ministrando, docendo, exemplis iuuando, solus tamen Dei Sapientia Christus lignum est vitæ, solus panis viuus qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo [t].

Christus filius Dei per naturam excellẽtior filiis per gratiam.
r Eccli. 24. e
s Prou. 3. e
t Ioan. 6. e

6\. Ideò ait [u]. *Sub vmbra eius quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Meritò eius desiderauerat vmbram de quo & refrigerium esset & refectionem pariter acceptura. Nam cætera quidem syluarum ligna etsi vmbram solatij habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. Vnus est enim vitæ auctor, vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus [x], qui dicit sponsæ suæ: Salus tua ego sum. *Non Moyses* (inquit [y]) *dedit vobis panem hunc de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verũ.* Propterea ergo Christi potissimum desiderauerat vmbram, quod solus sit, qui non solum ab æstu refrigerat vitiorum, sed & replet delectatione virtutum. *Sub vmbra eius quem desideraueram sedi.* Vmbra eius, caro eius: vmbra eius, fides. Mariæ obumbrauit proprij Filij caro, mihi Domini fides: quamquam & mihi quoque quomodò non obumbrat caro, qui in mysterio manduco eam? Et sancta nihilominus Virgo fidei & ipsa experta est vmbram, cui dictũ est [z]: *Et beata quæ credidisti.* Sub *vmbra eius quem desideraueram sedi.* Et Propheta. *Spiritus* (inquit [a]) *ante faciem nostram Christus Dominus, in vmbra eius viuemus inter gentes.* In vmbra in gentibus, in luce cum Angelis. In vmbra sumus quandiu per fidem ambulamus, & non per speciem. Et ideò iustus in vmbra, qui ex fide viuit. At qui viuit ex intellectu beatus est: quia non in vmbra iam, sed in lumine. Iustus erat Dauid, & ex fide viuebat cum dicebat Deo [b]: *Da mihi intellectum vt discam mandata tua, & viuam*: sciens successurum fidei intellectum, intellectui reuelandum lumen vitæ, & luminis vitam. Prius est venire ad vmbram, & ita ad id cuius vmbra est pertransire, quoniam *nisi credideritis* (ait [c]) *non intelligetis.*

u Cant. 2. a
Christi vmbra desiderabilis.
x 1 Tim. 2. b
y Ioan. 6. d
Vmbra Christi caro eius, & fides.
z Luc. 1. e
a Thren. 4 d
b Psal. 118 x
c Isa. 7. b

7\. Vides fidem & vitam esse & vitæ vmbram? Nam è regione vita in deliciis agens quoniam non est ex fide, & mors est, & vmbra mortis. *Quæ enim* (inquit [c]) *vidua in deliciis est, viuens mortua est.* Denique *sapientia carnis mors est* [d]. Sed & mortis est vmbra, illius scilicet quæ cruciat in æternum. Sedimus & nos aliquando in tenebrosis & vmbra mortis, carnaliter conuersantes, & non ex fide viuentes, mortui iam quidem iustitiæ, à morte vero secunda paulominus absorbendi. Quantum etenim vmbra prope est corpori cuius est vmbra, tantum pro certo vita illa nostra inferno appropinquauit. Deniq; *nisi quia Dominus adiuuit me,* (inquit [e]) *paulominus habitasset in inferno anima mea.* Nunc autem de vmbra

Vita in deliciis & mors est, & vmbra mortis.
c 1. Tim. 5. a
d Rom. 8. a
e Psal. 93. c

mortis ad vitæ transiuimus vmbram, magis autem A translati sumus de morte in vitam [f], in Christi vmbra viuentes, si tamen viuentes, & non mortui. Nec enim reor continuo, vt quis in vmbra eius fuerit, quod viuat in ea, quia non plane omnis qui fidem habet, ex fide viuit. Nam fides sine operibus mortua est, nec potest dare vitam quam minimè ipsa habuerit. Ideo Propheta cum dixisset [g]: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus:* non contentus fuit sequi & dicere, in vmbra eius sumus, sed *in vmbra* (inquit) *eius viuimus inter gentes.* Et tu ergo vide vt viuas exemplo Prophetæ in vmbra eius, vt quandoque & regnes in lumine eius. Nec enim tantum vmbram habet, habet & lucem. Ipse per carnem vmbra est fidei, ipse intelligentiæ lumen per spiritum. Et caro est enim, & spiritus. Caro in carne manentibus, spiritus ante faciem nostram, id est in futura, si tamen quæ retro sunt obliuiscentes, ad ea quæ ante sunt nosmetipsos extendimus, quo peruenientes experiamur de verbo quod dixit [h]: *Caro non prodest quicquam, spiritus est qui viuificat.* Nec ignoro, quod in carne adhuc manens quis dixesit [i]: *Et si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc* B *iam non nouimus.* At hoc ille. Nos vero qui nondum in paradisum, nondum ad tertium cœlum rapi meruimus, Christi interim carne pascamur, mysteria veneremur, exempla sectemur, fidem seruemus, & viuimus profecto in vmbra.

f 1. Ioan. 3. c
Fides sine operibus inanis.
g Thre. 4. d
h Ioan. 6. g
i 2. Cor. 5. e

8\. *In vmbra eius quem desideraueram sedi.* Fortassis felicius aliquid ista expertam se gloriatur in eo, quòd se in vmbra dicit non, vt Propheta viuere, sed sedisse. Sedere enim quiescere est. Plus est autem quiescere in vmbra, quàm viuere, sicut viuere plus est, quàm tantummodo esse in ea. Igitur quod est commune multorum, Propheta [k] assumens sibi, in *vmbra eius viuimus*, inquit: sponsa vero habens prærogatiuam, etiam quòd sub ea singulariter sederit, gloriatur. Non enim vt ille pluraliter viuimus dixit, ita & hic sedimus, sed singulariter, *sedi:* vt agnoscas prærogatiuam. Vbi itaque nos cum labore viuimus qui conscij peccatorum sub timore seruimus, ibi hæc deuota & amans suauiter requiescit. Deniq; timor pœnam habet, amor suauitatem. Vnde ait [l], *& fructus eius dulcis gutturi meo*, gustum contemplationis significans, quem obtinuerat per amorem suauiter subleuata. At istud in vmbra, quia per speculum & in ænigmate. C Erit cum declinauerint vmbræ crescente lumine, imò penitus disparuerint, & subintrabit sicut perspicua ita & perpetua visio, eritq; non modo suauitas gutturi, sed & satietas ventri; sine fastidio tamen. *Sub vmbra eius quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Nos quoq; vbi sponsa pausat, pausemus pariter, desumpro gustu patremfamilias glorificantes, qui nos ad tales epulas inuitauit, sponsam Ecclesiæ Iesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

k Thren. 4. d
l Cant. 2. a

SERMO XLIX.

Qualiter per discretionẽ ordinatur charitas, vt omnia membra Ecclesiæ, id est, electi inuicem colligentur.

1\. INtroduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem [a]. Vt quidem propositi capituli videtur sonare litera, habito pro votis dulci admodum familiariq; colloquio cum dilecto, illo abeunte sponsa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius affatuq; refecta atq; accensa quatenus ebriæ similis appareret. Et quasi illis stupentibus nouitatem, & quærentibus causam, respondit mirum minimè esse, si vino æstuaret quæ in cellam D vinariam introisset. Et secundum literam ita. Secundum spiritum quoq; non negat ebriam, sed amore, non vino, nisi quòd amor vinum est. *Introduxit me rex in cellam vinariam.* Quando præsens est sponsus, & sponsa ad ipsum sermonem dirigit; tunc *sponsus* dicitur aut *dilectus*, aut *quem diligit anima mea*, inquit, loquens vero de ipso adolescentulis, *regem* nominat. Vt quid hoc? Propterea credo, quia & sponsæ amanti atq; dilectæ conueniat vti familiarius (quòd à se est) amoris nominibus: & adolescentulis tanquam disciplinã indigentibus opus sit reuerendo premi vocabulo maiestatis.

a Cant. 2. a
Modus loquendi sponsæ de sponso.

Introduxit me rex in cellam vinariam. Quænam ista sit cella vinaria, prætereo dicere, quia dixisse me recolo. A Tamen si ad Ecclesiam referatur, sermo, cum repleti Spiritu sancto Discipuli musto ebrii à populo putarentur; tunc tanquam amicus sponsi pro sponsa stans Petrus in medio eorum: *non* (inquit[b]) *sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt.* Attēde interim quòd non omninò ebrios, sed ebrios sicut ab illis æstimati sunt, denegauit. Erant enim ebrii, sed Spiritu sancto, non musto. Et quasi restificarentur ad plebem reuera in cellam se fuisse vinariam introductos, rursum Petrus pro omnibus: *Sed hoc est* (ait) *quod dictum est per Prophetam Ioël*[c]: *Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ. Iuuenes vestri visiones videbunt, & senes vestri somnia somniabunt.* An non tibi cella videtur fuisse vinaria illa domus in qua erant Discipuli pariter congregati, *cum factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes*[d], adimpleuitq; prophetiam Ioëlis? Et nonne vnusquisque illorum exiens inebriatus ab vbertate domus illius, & torrente voluptatis tantæ potatus, dicere merito quibat, *quoniam introduxit me rex in* B *cellam vinariam?*

* b Act. 2. b Apost. ebrietas post acceptum Sp. S qualis.

c Ioel 2. g

d Act. 2. a

3\. Sed & tu quoque, si collecto tuo spiritu mente sobria & vacua curis, orationis domum solus introeas, & stans coram Deo ad vnum aliquod de altaribus cœli ianuam tangas sancti desiderii manu, & præsentatus choris Sanctorum tua penetrante deuotione (si quidem oratio iusti penetrat cœlos) in ipsorum præsentia miserandus deplores miserias & calamitates quas pateris, crebris suspiriis & gemitibus inenarrabilibus prodas necessitatē, flagites pietatem: Si inquam hoc egeris, confido in eo qui dixit[e]: *Petite, & accipietis*, quia si perseueraueris pulsans, non exibis vacuus. Verùm cum te nobis reddideris plenum gratia & charitate, nec poteris spiritu feruens dissimulare munus acceptum, quod sine inuidia communicabis, erisque omnibus in gratia, quæ data est tibi, non modo gratus, sed fortassis etiam admirandus: poteris & ipse veraciter protestari, quia *introduxit me rex in cellam vinariam:* tantum cautus esto, non in te, sed in Domino gloriari. Nec omne donum, quamuis spirituale, prodire dixerim de cella vinaria, cum sint & aliæ penes sponsum cellæ C vel apothecæ, diuersa in se recondita habentes dona atque charismata secundum diuitias gloriæ eius: de quibus cellis memini me alibi latius disputasse *. *Nonne hæc condita sunt* (inquit[f]) *apud me, & signata in thesauris meis?* Ergo pro diuersitate cellarum, diuisiones gratiarum sunt, & vnicuique manifestatur Spiritus ad vtilitatē. Et quanquam alii quidem detur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ, aliis vero prophetia, aliis gratia curationum, aliis genera linguarum, alii interpretatio sermonū[g], aliáque aliis his similia: non tamen quis horum pro huiusmodi dicere poterit quòd introductus fuerit in cellam vinariam. Ex aliis quippe cellis siue thesauris ista sumuntur.

Alia introductio in cellam vinariam.

e Matth. 7. g

Omne donū de cella vinaria depromitur.

* Sup. serm. 23

f Deut. 32. e

g 1. Cor. 12. a

4\. Sed si quis orando obtineat mente excedere in id diuini arcani vnde mox redeat diuino amore vehementissimè flagrans, & æstuans iustitiæ zelo, necnon & in cunctis spiritualibus studiis atque officiis pernimium feruens, ita vt possit dicere[h]: *Concaluit cor meum intra me, & in meditationibus meis exardescit ignis:* is planè cum ex charitatis abundantia beatam & salutarem vini lætitiæ ructare crapulam cœperit, in cellam non immeritò perhibebitur D vinariam introisse. Cum enim duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sanè affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio, etiam & vehementis spiritus repletus zelo, non planè aliunde, quàm è cella vinaria reportantur: & cuicunque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, quia *introduxit me rex in cellam vinariam.* Sequitur.

Item alia introductio in cellam vinariam.

h Psal. 38. a

Contemplationis duplex excessus: vnus in intellectu alter in affectu.

5\. *Ordinauit in me charitatem.* Omnino necessariè. Importabilis siquidem absque scientia est zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absq; scientia minus efficax minusque vtilis inuenitur, plerúmque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior spiritus, profusiórque charitas; eo vigilantiori opus scientia est quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. Proinde sanè ne tanquam nimia & importabilis pro impetu spiritus quem è cella videtur vinaria reportasse, præsertim ab adolescentulis sponsa timeatur, iungit quod discretionis est, etiam se pariter accepisse, id est, ordinem charitatis. Discretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait[i]: *Ordinatione tua perseuerat dies:* diem virtutem appellans. Est ergo discretio non tam virtus quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiúmque naturæ. *Ordinauit in me charitatem.* Factum est autem hoc cum Ecclesia, quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum[k]. Oportet autem vt hos vna omnes charitas liget & contemperet in vnitatem corporis Christi: quod minimè omninò facere poterit, si ipsa non fuerit ordinata. Nam si suo quisque feratur impetu secundum spiritum quem accepit, & ad quæque volet indifferenter prout afficitur, & non rationis iudicio conuolarit, dum sibi assignato officio nemo contentus erit, sed omnes omnia indiscreta administratione pariter attentabunt, non planè vnitas erit, sed magis confusio.

Zelus absque scientia ac discretione minus vtilis, non raro etiam noxius.

i Psal. 118. m Prudentia seu discretio auriga virtutum.

k Eph. 4. b Discretionis regula quam necessaria.

Ordinauit in me charitatem. Vtinam & in me Dominus Iesus tantillum ordinet charitatis quod dedit, vt sic mihi curæ sint vniuersa quæ sunt ipsius, vt tamen quod mei potissimum propositi seu officii esse constiterit, ante omnia curem, sed sane ita id prius, vt tamen ad multa quę mihi specialiter non attinent, afficiar amplius. Non enim semper quod prius curandum, id etiam diligendū amplius erit: cum sæpè quod prius est ad solicitudinem, minus sit ad vtilitatem, ac per hoc minus esse oporteat & in affectu. Frequenter proinde quod veritas iudicat præponitur, de iudicio posthabetur: & quod veritas iudicat præponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis. Nonne (verbi gratia) ex iniuncto incumbit mihi cura omnium vestrum? Iam quicquid huic fortè prætulero operi, quòd minus ipsi inuigilem dignè & vtiliter pro viribus exequendo: etsi ex charitate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quòd si ante omnia quidem (vt debeo) huic intendo curæ, non autem magis ad maiora gaudeo Dei lucra, quæ per alterum fieri fortè comperero, patet me ordinem charitatis ex parte tenere, ex parte nequaquam. Si vero me & ad id amplius, quod specialius incumbit, solicitum, & nihilominus ad illud, quod maius est, magis affectum exhibeam, vtrobique profecto inuenior charitatis ordinem assecutus, & non est cur dicere non possim etiam ipse, quia *ordinauit in me charitatem.* 6.

Charitas in Prælato seu superiore quomodo rectè ordināda.

Si autem dicas difficile quenquam plus alieno gaudere, magno bono, quàm proprio paruo: aduertes certè vel ex hoc excellentiam gratiæ apud sponsam, & quoniam non cuilibet animæ dicere sit, quia *ordinauit in me charitatem.* Quare facies deciderunt quorundam vestrum modò ad hūc sermonem? Nam alta suspiria testantur tristitiam animorum, conscientiarúmque deiectionem. Nimirum metientes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostrę imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit alienæ non inuidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tantò plus quàm ad propriam quemque gratulari, quantò se perpēderit in virtute superatum. Adhuc modicum lumen in nobis est, Fratres, quotquot de nobis ita sentimus. Ambulemus dum lucem habemus, ne tenebræ nos comprehendant[l]. Ambulare, proficere est. Ambulabat Apostolus qui dicebat[m]: *Non arbitror me comprehendisse.* Et addit: *Vnum autem quæ retro sunt obliuiscens, ad ea quæ ante sunt, me extendo.* Quid est, *vnum autem.* Vnum autem, inquit, 7.

Rara virtus alienæ fauere, non inuidere virtuti.

l Ioan. 12. f

* m Ph. 3. d

quasi remansit mihi ad remedium, ad spem, ad consolationem. Quid illud? *Quæ retro sunt me extendo.* Magna fiducia, quòd magnum Electionis Vas perfectum abnuēs, profectum fatetur. Ergo non ambulantem, sed sedentem à mortis tenebris comprehendi periculum est. Et quis sedens, nisi qui non curat proficere? Id caueto: & si morte
n Psal. 138. c præoccupatus fueris, in refrigerio eris. Dices Deo [n]: *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo nihilominus* (inquit) *omnes scribentur.* Qui omnes? Profectò qui in desiderio proficiendi inueniuntur. Sequitur enim. *Dies formabuntur, & nemo in eis,* subaudis, peribit. Dies proficientes intellige, qui si morte præoccupati fuerint, in eo quod eis deest perficiendi sunt. Formabuntur, & nemo in eis informis relinquetur.

8. *Non sensus sed consensus peccatum facit.*

Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est, quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantum non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendi se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum [o]. Non est ergo damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendúmue aliquo modo; magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cum non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Quis sane sapiens hominem damnet qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde [p]? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

o Rom. 6. b
Nota doctrinam solatii plenam pro timoratis conscientiis.
p Matth. 11. d

Sermo L.

De duplici charitate, scilicet actuali & affectuali: & eius ordinatione.

1. VOs forsitan expectatis tractari sequentia, explicitum putantes versiculum qui nouissime tractabatur. Verum ego aliud molior. Habeo enim quod adhuc vobis apponam de fragmentis hesterni conuiuii, quę mihi collegeram ne perirent. Peribunt autem, si nulli apposuero. Nam si voluero ea habere solus, ipse peribo. Nolo proinde vestram illis, quam benè noui, fraudare ingluuiem; præsertim cum sint de ferculo charitatis, eo dulcia quo subtilia, eo sapida quo minuta. Alioquin contra charitatem est valde nimis de ipsa charitate fraudare. Itaque hic sum [a]: *Ordinauit in me charitatem.* Est charitas in *actu*, est & *in affectu*. Et de illa quidem quæ operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatúmque formatum. Nam in affectu quis ita habeat, vt mandatur? Ergò *illa* mandatur ad meritum, *ista* in præmium datur. Cuius initium quidem profectúmque vitam quoque præsentem experiri diuina posse gratia non negamus: sed planè consummationem defendimus futuræ fœlicitati. Quomodò ergo iubenda fuit, quæ implenda nullo modo erat? Aut si placet tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodò acquiescas & tu mihi, quòd minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel poterit adimpleri †. Quis enim sibi arrogare id audeat, quod se Paulus ipse fatetur non comprehendisse [b]? Nec latuit præceptorem, præcepti pondus hominum excedere vires: sed iudicauit vtile ex hoc ipso suæ illos insufficientiæ admoneri, & vt scirent sine ad quem iustitiæ finem niti pro viribus oporteret. Ergo mandando impossibilia, non præuaricatores homines fecit, sed humiles; vt omne os obstruatur; & subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo [c]. Accipientes quippe mandatum, sentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus: & sciemus

a Cant. 2. a
Charitas duplex in actu & affectu.
Affectualis charitatis præceptum in hac vita impleri nequit.
† v. Tract. de dilig. Deo cap. 10. n. 19. Tom. 4. pag. 60. & NOTAS ibid.
b Philip. 3. c
Quorsū ergò præceptum?
c Rom. 3. c

A in illa die, quia non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit [d]. d 2. Tim. 1. c

2. Atque hoc, dixerim, siquidem consenserimus affectualem legē fuisse mandatam? Sed actuali id potius cōuenire inde vel maximè apparere videtur, quod cum dixisset Dominus: *Diligite inimicos vestros* [e]; mox de operibus infert, *benefacite his qui oderunt vos.* Item scriptura [f]: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi:* & hic de actu habes, non de affectu. Sed audi item Dominum etiam de sui dilectione mandantem. *Si diligitis me* (inquit [g]) *sermones meos seruate.* Atque hic quoque ad opera mittimur per iniunctam obseruantiam mandatorum. Superuacuè autem de opere monuisset, si in affectione iam fuisset dilectio. Sic te ergò necesse est & illud accipere, quod iuberis diligere proximum tuum sicut teipsum [h], etsi non ita apertè expressum sit. An non deniq; satis tibi esse iudices ad implendum istud de proximi dilectione mandatum, si id perfectè obserues in quo omni homini rectè de lege naturæ præscribitur: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris?* Et item illud [i]: *Quæcunque vultis vt* B *faciant vobis homines, & vos facite illis.*

De Actuali potius Legis præceptum intelligi.
e Luc. 6. d
f Rom. 12. d
g Ioan. 14. b
h Matth. 22. d
i Matth. 7. b

3. Neque hoc dico, vt sine affectione simus, & corde arido solas moueamus manus ad opera. Legi inter alia quæ scribit Apostolus magna & grauia hominum mala, hoc quoque adnumeratum scilicet, *sine affectione* [k]. Sed est affectio quam *caro* gignit; & est quam *ratio* regit, & est quam condit *sapientia*. *Prima* est quam Apostolus legi Dei dicit non esse subiectam, nec esse posse [l]. *Secunda* quam perhibet è regione consentientem legi Dei, quoniam bona est [m]. Nec dubium distare inter se contentiosam & consentaneam. Longè verò *tertia* ab vtraque distat, quæ & gustat & sapit quoniā suauis est Dominus [n], primam eliminans, secundam remunerans. Nam prima quidem dulcis, sed turpis: secunda sicca, sed fortis, vltima pinguis & suauis est. Igitur per secundam opera fiūt, & in ipsa charitas sedet, non illa affectualis quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini, sed quædam potius actualis: quæ etsi nondum dulci illo amore suauiter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accendit. *Non diligamus* (ait [o]) *verbo neque lingua sed opere & veritate.* C Vides quomodò cautè medius incedit inter vitiosum atque affectuosum amorem, ab vtroque pariter hanc distinguens actualem & salutiferam charitatem? Nec linguæ mentientis in hac dilectione recipit fictum, nec rursum afficientis exigit sapientiæ gustum. *Opere* (inquit) *diligamus & veritate,* quod videlicet moueamur ad bene operandum magis quodam viuidæ veritatis impulsu: quam sapidæ illius charitatis affectu. *Ordinauit in me charitatem.*

k Rom. 1. d
Affectio triplex; carnis, rationis & sapientiæ.
l Rom. 8. b
m Rom. 7. c
n Psal. 33. a
o 1. Ioan. 3. b

4. Cant. 2. a
Quam putas harum? Vtramque, sed ordine opposito. Nam actualis inferiora præfert, affectualis superiora. Etenim in bene affecta mente non dubiū (verbi causa) quin dilectioni hominis Dei dilectio præponatur, & in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternitas tempori: anima carni. Attamen in benè ordinata actione sępè aut etiam semper ordo oppositus inuenitur. Nam & circa proximi curam & plus vrgemur, & pluries occupamur, & infirmioribus fratribus diligentiori sedulitate asistimus, & paci terræ magis, quam cœli gloriæ iure humanitatis & ipsa necessitate intendimus, & temporalium inquietudine curarum vix aliquid sentire de æternis permittimur, D & languoribus nostri corporis postposita animæ cura penè continuè inseruimus, & ipsis denique infirmioribus membris nostris abundantiorem honorem iuxta sententiam Apostoli circundamus [p]: per hoc quodammodo facientes verbum Domini de quo habes [q]: *Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Orantem denique hominem cum Deo loqui quis dubitet? Quotêis tamē inde charitate iubente abducimur & auellimur propter eos qui nostra indigent opera vel loquela? Quotiens piè cedit negociorum tumultibus pia quies? Quotiens bonâ consciētiâ ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quotiens pro administrandis terrenis, iustissimè ipsis supersedemus celebrandis

Quomodo amor Dei suę per omnia saluetur in homine circa proximum & terrena magis quam Deum occupato.
p 1. Cor. 12. e
q Matth. 20. b
NOTA: Necessitate cogente licet spiritualia postponere temporalibus.

Missarum solenniis? Ordo præposterus, sed necessitas nō habet legem. Agit ergò suum actualis charitas ordinem A iuxta patrisfamilias iussionem[t] incipiēs à nouissimis. Pia certè & iusta, quæ non sit acceptrix personarum, nec pretia consideret rerum, sed hominum necessitates. At non ita affectualis, nam à primis ipsa ducit ordinem.

t Ibid.

5\. Est enim sapientia per quam vtique quęque res sapiunt prout sunt: vt (verbi gratia) quæ pluris natura habet, pluris quoque ipsa affectio sentiat, minora minus, minima minimè. Et illum quidem ordinem charitatis veritas facit, hunc autem veritatis ordinem charitas vendicat sibi. Nam & vera in hoc est charitas, vt qui indigent amplius, accipiant prius: & rursus in eo chara apparet veritas, si ordinem tenemus affectu, quem illa ratione. Tu ergo si diligas Dominum Deum tuum toto corde, tota anima, tota virtute tua[f], & amorem amoris illum quo contenta est charitas actualis, affectu feruentiori transiliens, ipso cominus diuino amore (ad quem is est gradus) accepto plenitudine, spiritu totus ignescas, sapit tibi profectò Deus, & si non dignē omninò prout est (quod vtique impossibile est omni creaturæ) certè prout tuum sapere est. Deinde sapies etiam ipse tu tibi prout es, cum te senseris B nil habere prorsus, vnde te ames, nisi inquantum Dei es: quippe qui totum vnde amas, in illum effuderis. Sapies, inquam, tibi prout es, cum ipso experimento amoris tui, & affectionis quam ad teipsum habebis, nihil dignum te esse inuenies, quod vel à teipso ametur, nisi propter ipsum, sine quo ipse es nihil.

Sapientia est per quam vnaquæque res sapit prout est;

f Matth. 22.

Deus homini;

Homo sibi ipsi.

6\. Iam verò *proximus*, quem verè te oportet diligere tanquam teipsum, vt tibi & ipse sapiat prout est; haud aliud profectò sapiet tibi, quam tu tibi, qui hoc est quod tu. Est enim homo. Qui itaque te non diligis nisi quia diligis Deum, consequenter omnes qui similiter diligunt eum, diligis tanquam teipsum. Porrò inimicum hominē, quoniam nihil est, pro eo quod non diligit Deum, non potes quidem diligere tanquam teipsum, qui Deum diligis: diliges tamen vt diligat. Non est autem idipsum, diligere vt diligat, & diligere, quia diligit. Proinde vt tibi & ipse sapiat prout est, sapiet tibi non quidem quod est, qui vtique nihil est, sed quod futurus forsitan est, quod est propè nihili, quippe quod adhuc pendet sub dubio. Etenim de quo constat quòd ad amorem Dei non sit deinceps rediturus, sapiat tibi necesse est non propè iam nihil, sed nihil C ex toto, vtpote quod in æternū nihili est. Illo igitur excepto qui non modò iam non diligendus, insuper & odio habendus est, secundum illud[u]: *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* de cętero nulli vel inimicissimo homini negari, quamtuluncunque affectum charitas sanè in hac parte ambitiosa permittit. Quis sapiens & intelliget hæc?

Et proximus.

Inimicus quomodo aut quare diligendus.

u Psal. 138. d

7\. Da mihi hominem qui ante omnia quidem ex toto se diligat Deum: se verò & proximum inquantum diligunt ipsum, inimicum autem tanquam aliquando forsitan dilecturum; porrò parentes carnis suæ germanius propter naturam, spirituales verò eruditores suos profusius propter gratiam, atque in hunc modum ad cætera quæque Dei ordinato intendat amore, despiciens terram, suspiciens cœlum, vtēs hoc mundo tanquam non vtens, & inter vtenda & fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, vt transitoria transitoriè, & ad id duntaxat quod opus & prout opus est curet, æterna desiderio amplectatur æterno: talem, inquam, da mihi hominem, & ego audacter illum sapientem pronuncio, cui nimirum quæque D res reuera sapiunt prout sunt, & cui in veritate atque securitate competit gloriari & dicere: *quia ordinauit in me charitatem*[x]. Sed vbi ille, aut quando ista? Quod flens dico, quousque odoramus & non gustamus, prospicientes patriam, & non apprehendentes, suspirantes & de longè salutantes? O veritas exulum patria, exilii finis, video te, sed intrare non sinor carne retentus, sed nec dignus admitti, peccatis sordens. O sapiētia quæ attingis à fine vsq; ad finem fortiter in instituendis & continendis rebus, & disponis omnia suauiter in beandis & ordinandis affectibus, dirige actus nostros prout nostra temporalis necessitas poscit, & dispone affectus nostros prout tua veritas æterna requirit, vt possit vnusquisque nostrum securè in A te gloriari & dicere: *quia ordinauit in me charitatem.* Tu es enim Dei virtus & Dei sapientia Christus sponsus Ecclesiæ Dominus noster super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Quis verè sapiens dicendus.

x Cant. 2. a

Sermo LI.

Qualiter sponsa petit sibi accumulari fructus bonorum operum cum floribus, & odoramentis fidei, Item de Spe & Timore.

1\. FVlcite me floribus, stipate me malis: quia amore lāgueo[a]. Creuit amor; quia incentiua amoris plura solito processerunt. Vides siquidem quanta hac vice non videndi tantum, sed & colloquendi copia fuit. Ipsa quoque visio apparet vultu indulta sereniori, & sermo iucundior, & sermocinatio longior atque protractior. Nec solum oblectata colloquio, sed & gloriata præconio est. Ad hęc, eius quem desiderauerat refrigerata est vmbra, cibata fructu, potata calice. Nec enim sitibunda putanda est exisse de cella vinaria, in quam se introductam modo nouissimè B gloriatur. Imò vero sitibunda, quoniam *qui bibit me*, inquit[b], *adhuc sitiet.* Post ista omnia sponso more suo succedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem fuerat experta præsentiā, eo postmodum absentiam molestiorem sensit. Subtractio nempe rei quam amas, augmentatio desiderii est, & quod ardentius desideras, cares ægrius. Rogat proinde ista interim odoramentis florum ac fructuum confoueri, quousque denuo reuertatur quem molestissimè sustinet demorantem. Atque is ordo sermonum.

a Cant. 2. d

Connexio & sensus litteræ.

b Eccli. 24. c

2\. Nunc iam spiritualem fructum qui in ipsis est spiritu duce veritatis tentemus eruere. Et si communis Ecclesia sanctorum hic recipitur loquens, nos in floribus fructibúsque designati sumus, sed & quique conuersi de seculo in toto seculo. In *floribus* quidē nouella & tenera adhuc incipientium conuersatio demonstratur, in *fructibus* verò proficientium fortitudo, & maturitas profectorum. His stipata mater peregrinans & fructificans, cui viuere Christus est, & mori lucrum; profectò æquanimus fert molestiam suæ dilationis, quoniam iuxta scripturam[c] datur *ei de fructu manuum suarum* tanquam ex primitiis spiritus, C & laudant eam in portis opera eius.

Sensus mysticus.

c Prou. 31. b

3\. Si autem secundum moralem sensum in vna anima vis tibi vtraque hæc assignari, & *flores* videlicet & *fructus*: fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue (vt opinor) id tibi videbitur, si aduertas quomodo instar floris necessario præcedentis fructum, bonum quoque opus fide oporteat præueniri. Alioquin sine fide impossibile est placere Deo, Paulo attestante[d]: magis autem æquè ipso docente[e]: *Omne quod non est ex fide, etiam peccatum est.* Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonū. Sed & fides sine operibus mortua est[f], sicut inutiliter quoque flos apparet vbi non sequitur fructus. *Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo.* Ergo ex bonis operibus in fide non ficta radicatis recipit consolationem mens assueta quieti, quoties sibi (vt assolet) lux contemplationis subtrahitur. Quis enim non dico continuè, sed vel aliquandiu dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruatur? At quotiens (vt dixi) corruit à contemplatiua, totiens in actiuam se recipit, inde nimirum tanquam è vicino familiarius reditura in idipsum, D quoniam sunt inuicem contubernales hæ duæ, & cohabitant pariter. Est quippe soror Mariæ Martha. Neq; enim etsi à contemplationis lumine cadit, patitur tamen vllatenus se incidere in tenebras peccati, seu ignauiam ocii, sanè in luce bonę operationis se retinens. Et vt scias etiā opera lucem esse, *luceat lux vestra*, inquit[g], *coram hominibus*: quod non dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri.

Flos denotat fidem, fructus opera.

d Heb. 11. b

e Rom. 14. d

f Iacob. 2. d

Cant. 2. b

Actionis & contemplationis vicissitudo.

g Matth. 5. b

4\. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Cum præsto est quod amatur, viget amor, languet, cum abest. Quod non est aliud quā tędiū quoddam impatientis desiderii, quo necesse est affici mentem vehementer

amantis absente quem amat, dum totus in expectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. Et ideò ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus cum fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso interim requiescat. Loquor vobis experimentum meum quod expertus sum. Siquando sanè comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non me piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio ocio & quieti. Cum enim (verbi gratia) post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis, in sua quisque gratia excreuisse, & seipso melior factus esse agnoscitur, sed & qui forte tepuerant & languebant circa spirituale studium torpentes & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse & euigilasse videntur, & qui deserto fonte sapientiæ foderant sibi propriæ voluntatis cisternas non valentes aquas continere, propteréaq; ad omne iniunctum grauati corde arido murmurabant, nullum in se habentes deuotionis humorem: hi, inquam cum de rore verbi, & pluuia voluntaria quam segregauit Deus hæreditati suæ, refloruisse probantur in opera obedientiæ, facti in omnibus voluntarii & deuoti, non est (dico vobis) vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuero circundatus floribus atque fructibus pietatis. Patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lya mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minimè prorsus pigebit me intermissæ quietis pro curâ sermonis, cum videro in vobis germinare semen meum, atque ex eo augeri incrementa frugum iustitiæ vestræ. Charitas enim quæ non quærit quæ sua sunt [h], id mihi iamdudum facilè persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre vtilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & si qua sunt alia spiritualis studii lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta.

Bernardo omnis laboris solatium profectus suorũ. v. serm. seq. in fine.

Contemplationis & propriæ quietis iacturam non æstimat, si aliorum vtilitate penscetur.

Suis vltrò renunciat commodis, vt studeat alienis.

h 1. Cor. 13. b

Optandus hic affectus in omnibus Prælatis & Rectoribus.

5. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Hoc itaque locuta est sponsa adolescentulis in sponsi absentia, monens eas in fide proficere & operibus bonis, donec veniat, sentiens in eo fore & beneplacitum sponsi & filiarum salutem, & suam ipsius consolationem. Scio me hunc locum in libro de dilectione Dei plenius explicuisse, & sub alto intellectu, potiori ne an deteriori, lector iudicet, si cui vtrumque videre placuerit. Non sanè à prudente de diuersitate sensuum iudicabor, dummodò veritas vtrobique nobis patrocinetur, & charitas, cui scripturas seruire oportet, eo ædificet plures, quo plures ex eis in opus suum veros erudierit intellectus. Cur enim hoc displiceat in sensibus scripturarum, quod in visibus rerum assidue experimur? In quantos (verbi causa) sola aqua nostrorum assumitur corporum vsus? Ita vnus quilibet diuinus sermo non erit ab re si diuersos pariat intellectus, diuersis animarum necessitatibus & vsibus accommodandos. Sequitur.

Cant. 2. d

Plures eiusdẽ scripturæ sẽsus admittendos, modo veritati & Charitati non repugnent.

Cant. 2. a

6. *Læua eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me.* Et super hoc quoque in præfato opusculo memini vberius disputatum: sed signemus sermonis ordinem. Liquet denuo adesse sponsum, credo vt sua præsentia languentem erigat. Quomodo enim non in præsentia eius conualesceret quem absentia consternarat? Ergo non sustinet dilectæ molestiam, adest. neque enim moram facere potest tantis desideriis euocatus. Et quia illam compererat, donec absens fuit, fidelem ad opera, & solicitam ad lucra, in eo nimirum quòd flores sibi & fructus præceperat adunari, etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiæ est reuersus. Denique vno brachiorum suorum sustentat caput iacentis, alterum ad amplexandum parans vt sinu foueat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, & inter Verbi brachia requiescit. *Læua eius sub capite meo, & dextera eius amplexabitur me.* Non ait, amplexatur: sed, *amplexabitur me:* vt noueris priori gratiæ adeo non ingratam, vt secundam gratiarum actione præuenerit.

7. Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. *Diligenter*, inquit [i], *considera quæ tibi apponuntur,* vt nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmẽta ne pereãt [k], id est nec minima beneficia obliuisci. Nunquid non perit quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutũ dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Propter hoc denique sponsa mox vt gratiam de læua sensit, gratias egit, non expectans plenitudinem quæ in dextera est. Neque enim vbi memorata est læuam iam esse sub capite suo, etiam secuta est à dextera se similiter amplexatam, sed *amplexabitur me,* inquit.

Prou. 23. a

k Ioan. 6. b

Ingratitudinis vitium detestabile.

8. Cæterum quid putamus Verbo sponso *læuam* esse siue *dexteram*? Num id quod dicitur hominis verbum istiusmodi corporeas partes habet in se diuisas, & lineamenta distincta, ac distinguentia inter sinistram & dexteram? Quantò magis is, qui Dei & Deus est, sermo, varietatem prorsus aliquam non admittit, sed *est qui est*, in sua nimirũ natura tam simplex vt non habeat partes, tam vnus vt nõ habeat numeros. Est enim Dei sapientia: de qua scriptum est [l]: *Et sapientiæ eius non est numerus.* At si quod inuariabile est, id incomprehensibile, ac per hoc etiam ineffabile esse necesse est: vbi quæso inuenias verba quibus illam maiestatem vel dignè assignes, vel propriè proloquaris, vel competenter diffinias? Tamen vtcunque loquamur, quod vtcunque de ea Spiritu sancto reuelante sentimus: docemur authoritate Patrum, & consuetudine Scripturarum congruentes de rebus notis licere similitudines vsurpare, sed & verba non noua inuenire, sed nota mutuari, vel transferre, quibus dignè & competenter eędem similitudines vestiantur. Alioquin ridiculè ignota per ignota docere conaberis.

Deus omnino simplex & vnus.

l Psal. 146.

Quomodò loquendum de diuinis & arcanis.

9. Ergo quia per *dextrum* & *sinistrum* aduersa solent atque prospera designari: videtur mihi hoc loco intelligi posse *læuam* quidem Verbi comminationem supplicii, *dextram* vero regni promissionem. Est autem cum mens nostra formidine pœnę seruiliter premitur: & tunc nequaquam *sub capite*, sed super caput lęua esse dicenda est: nec potest sic affecta anima omninò dicere: *quia læua eius sub capite meo.* At vero si proficiens ex hoc spiritu seruitutis transierit in quendam spontanei obsequii digniorem affectum, quatenus videlicet præmiis potius prouocetur quàm arctetur suppliciis, magis autem si amore boni ipsi agatur: tunc indubitanter dicere poterit, quia *læua eius sub capite meo:* quippe qui illum seruilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitudine superârit animi, & dignis desideriis etiam ipsi appropiauerit dexteræ in qua sunt omnes promissiones, dicente Propheta ad Dominum: *Delectationes in dextera tua vsque in finem* [m]. Vnde & certa spe concepta cum fiducia loquitur [n]: *Et dextera eius amplexabitur me.*

Dextrum & sinistrũ quid in Deo.

m Psal. 15. c

n Cant. 2. a

10. Tu iam mecum videris, an ita affectæ & assecutæ hunc tantæ suauitatis locum, illud quoque conueniat de psalmo vsurpare, vt dicat etiam ipsa [o]: *In pace in idipsum dormiam & requiescam*, præsertim cum suppetat causa quæ sequitur, *quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.* Quod equidem tale est. Donec quis premitur à spiritu seruitutis, parúmque habet de spe, de timore plurimũ, non est ei pax neque requies, fluctuante nimirum conscientia inter spem & timorem maximéque quòd à superexcellente timore abundantius crucietur. Nam timor pœnã habet. Et ideo non est illi dicere [p]: *In pace in idipsũ dormiam & requiescam,* quando necdum se singulariter in spe constitutum dicere potest. Cæterum si paulatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, & proficere spes, cum demum ad hoc ventum fuerit vt totis viribus exurgens charitas in adiutorium spei foras mittat timorem, nonne eiusmodi anima singulariter in spe constituta videbitur, ac proinde etiam in pace in idipsum dormire iam & requiescere?

o Psal. 4.

Timore præualente spes languet.

p Ibid.

11. *Si dormiatis*, inquit [q], *inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ.* Quod propterea dictum puto, quoniam est locus inter timorem & securitatem, tanquam inter læuam & dexteram, media videlicet spes, in qua mens & consciẽtia molli nimirum supposito charitatis stratu sua-

q Psal. 67. c

uissimè requiescit. Et fortè in consequentibus huius ipsius cãtici hic locus fuerit designatus, vbi in descriptione ferculi Salomonis inter cætera habes: *Media charitate constrauit propter filias Hierusalem.* Nam qui se singulariter in spe constitutum sentit, non iam in timore seruit, sed requiescit in charitate. Denique requiescit & dormit sponsa: pro qua dicitur: *Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas ceruosque camporum, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam quoadusque ipsa velit.* Magna & stupenda dignatio quòd quiescere facit animam cõtemplantem in sinu suo, insuper & custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum, & molestiis negociorum, nec patitur omnino suscitari nisi ad ipsius vtique voluntatem. At istud non in angustiis finiendi iam sermonis adoriẽdum est, magis autem hinc alius inchoetur, quatenus locus delectabilis debita in tractando diligentia non fraudetur. Non quòd vel tunc sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis (præsertim in tam digna tamque excellente & omnino supereminente materia) sed sufficientia nostra ex Deo est, sponso Ecclesiæ Iesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Cant. 3. d

Cant. 2. b

SERMO LII.

De excessu qui contemplatio dicitur, in qua sponsus facit quiescere animam sanctam, pro eius quiete zelans.

1. ADiuro vos filiæ Hierusalem, per capreas ceruósque cãporum, vt non excitetis neque euigilare faciatis dilectã quoadusque ipsa velit. Prohibentur adolescẽtulæ: Has enim filias Hierusalem dicit, quia etsi delicatæ & molles quasi fœmineis adhuc affectibus & actibus infirmę, spõsę tamen inhærent spe proficiendi, & proficiscendi Hierusalem. Prohibentur ergo ab infestatione sponsæ dormientis, ne scilicet præter voluntatem ipsius vllatenus eam excitare præsumant. Propterea enim dulcissimus sponsus læuam suam capiti eius supposuit, secundũ ea quę præmissa sunt, quatenus in sinu suo eam quiescere faceret & dormire. Et nunc sicut subinde scriptura prosequitur, ipse custos illius dignantissimè & beneuolentissimè vigilat super eam, ne adolescentularum crebris minutísque necessitatibus inquietata euigilare cogatur. Ista est literalis cohærentia textus. Sed enim contestatio illa facta per *capreas ceruósque camporum*, nihil omninò secundum literam consequentiæ rationabilis habere videtur, adeo totam sibi eam vendicat intelligentia spiritualis. At quoquo modo illa se habeat, interim bonum est nos hic esse, & intueri paulisper naturæ diuinæ bonitatem, suauitatem, dignationem. Quid namque tu homo in humanis vnquam affectibus expertus es dulcius, quam modò tibi exprimitur de corde Altissimi? Et exprimitur ab illo qui scrutatur alta Dei, & non potest nescire quæ in eo sunt, quia spiritus ipsius est: nec aliud planè loqui quam quod apud ipsum vidit, quoniam veritatis spiritus est.

Cant. 2. b

Cohærentia literæ.

Contestatio per capreas ceruosq; cãporum, quid.

2. Denique nec deest in nostro genere, qui hoc munere felix lætificari meruerit, & sic in semetipso suauissimi arcani huius habuerit experimentum: nisi tamen Scripturæ loco, qui præ manibus est, omninò decredimus, vbi manifestè inducitur cœlestis Sponsus vehementissimè zelans pro quiete cuiusdam dilectæ suæ solicitus seruare inter brachia propria dormientem, ne qua fortè molestia vel inquietudine à somno suauissimo deturbetur. Non me capio præ lætitia, quòd illa maiestas tam familiari dulcique consortio nostræ se inclinare infirmitati minimè dedignatur, & superna deitas animæ exulantis inire connubia, eique sponsi ardentissimo amore capti exhibere affectum non despicit. Sic sic in cœlo esse non ambigo, vt lego in terra: sentiẽtque pro certo anima quod continet pagina, nisi quòd non sufficit ista omninò exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, vt Dei brachiis amplecti se sentiat, Dei sinu foueri, Dei cura & studio custodiri, ne dormiens fortè à quopiam donec vltrò euigilet, excitetur?

A

3. Age iam itaque dicamus si possumus quisnam ille sit somnus, quo dilectam suam sponsus obdormire velit, nec patiatur omninò nisi ad ipsius arbitrium excitari, ne fortè cum legerit quis apud Apostolum [a]: *Hora est iam nos de somno surgere*, siue apud Prophetã [b] exorari ab ipso Deum illuminare oculos suos ne vnquam obdormiat in morte: nominum æquiuocatione turbetur, nec inueniat omninò quid dignè de dormitione sponsæ quæ hoc loco memoratur, sentire possit. Nam ne illud quidem simile est huic quod de Lazaro ait in Euangelio Dominus [c]: *Lazarus amicus noster dormit, eamus & à somno excitemus eũ.* Hoc enim dicebat de morte corporis eius, cum discipuli de dormitione somni dictũ putarent. Non est autẽ is sponsę somnus dormitio corporis, vel placida, quæ sensus carnis suauiter sopit ad tempus, vel horrida, quæ funditus vitam tollere consueuit. Multò magis verò & ab illa alienus existit qua obdormitur morte, cum videlicet in peccato quod est ad mortem, irreuocabiliter perseueratur. Magis autem istiusmodi vitalis vigilque sopor sensum interiorẽ illuminat, & morte propulsata vitam tribuit sempiternã.

Sõnus dilectæ qualis.

a Rom. 13. c

b Psal. 12. b

c Luc. 11. b

B Reuera enim dormitio est: quæ tamen sensum non sopiat, sed abducat. Est & mors (quod non dubius dixerim) quoniam Apostolus quosdam in carne adhuc viuentes commendando loquitur [d]: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.*

d Coloss. 3. a

4. Proinde & ego non absurde sponsæ extasim vocauerim mortẽ, quæ tamen non vita, sed vitæ eripiat laqueis, vt possit dicere [e]: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Inter medios namq; laqueos in hac vita inceditur, qui vtique totiens non timentur, quotiens sancta aliqua & vehementi cogitatione anima à semetipsa abripitur: si tamen eoúsque mente secedat & auolet, vt & hunc communem transcendat vsum & consuetudinem cogitandi. Etenim *frustra iacitur rete ante oculos pennatorum* [f]. Quid enim formidetur luxuria, vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non vita, certè vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam [g]? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis, vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vt non obstupescam ad sensum C libidinis, ad æstum auaritiæ, ad iracundiæ & impatientiæ stimulos, ad angores solicitudinum, & molestias curarũ. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona qua non corpus cadit, sed anima subleuatur.

e Psal. 123. a

Somnus dilectæ mors quædam, seu potius extasis & excessus animæ ad tempus.

f Prou. 1. b

g Psal. 54. b

Mors huiusmodi optanda.

Verum hæc hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam (si dici potest) Angelorum, vt præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporeatúque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis (vt opinior) excessus aut tantum, aut maximè contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus viuendo non teneri, humanæ virtutis est: corporum vero similitudinibus speculando non inuolui, angelicæ puritatis est: vtrumque tamen diuini muneris est, vtrũque excedere, vtrumque te ipsum transcendere est, sed longè vnum, alterũ non longè. Beatus qui dicere potest [h]: *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.* Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, vt minimè iam obedias D concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris: profecisti, separasti te, sed nondum elõgasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum transuolare mentis puritate præualeas. Hucúsque noli tibi promittere requiem. Erras si citra inuenire te existimas locũ quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculũm pacis. Sed da mihi qui illuc peruenerit, & incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat [i]: *Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.* Atque hic verè in solitudine locus, & in lumine habitatio, prorsus iuxta Prophetam [k], tabernaculum in vmbraculũ diei ab æstu, in securitatem & absconsionem à turbine &

Cõtemplatio quid.

h Psal. 54. b

i Psal. 114. b

k Esa. 4. b

l Psal. 26. b

à pluuia. De quo & sanctus Dauid[l]: *Abscondit me*, inquit, *in tabernaculo suo in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui.* A

6. Puto ergo in solitudinem hanc secessisse sponsam, ibiq; amœnitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, id est in spiritu excessisse, quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam quoadúsque ipsa voluerit. At illud qualiter? Non enim simpliciter, neq; leui (vt assolet) cōmonitione prohibitæ sunt: sed omnino noua & insueta contestatione, *per capreas* scilicet *ceruósque camporum*. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ sanctæ animæ exutæ corporibus, simul & qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Vtrumque hoc siquidem vtrisque spiritibus conuenire cognoscimus, nam facilè & petunt summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos atque expeditos signat in contemplatione discursus.

Capreæ ceruique camporum quid designent.

7. Quid sibi vult ergò adiuratio facta per istos? Profectò ne inquietæ adolescentulæ audeant euocare dilectam à tam reuerēdo colloquio: cui absque dubio totiens admiscetur, quotiens contemplando excedit. Pulchrè itaque B horum auctoritate terrentur, quorum societate constat auelli illam ipsarū importunitate. Attendant adolescentulæ quos offendant pariter cum matrem inquietant, & minimè ita materna de charitate confidant, vt non in illum cœlestem conuentum sine magna necessitate irruere vereantur. Id quippe se agere cogitent quotiens in contemplatione quiescenti plus iusto molestæ sunt. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere prout oportere iudicauerit, cum vetatur excitari ab illis quousque ipsa velit. Nouit sponsus quanta flagret dilectione etiam erga proximos sponsa, & satis propria charitate sollicitari matrem de profectibus filiarum, nec se vllo pacto illis subtracturam seu denegaturam quantū & quotiens opus fuerit, propetreáque securè discretioni eius credendam censuit hanc dispensationem. Nō enim est talis quales multos videmus prophetica inustione notatos[m], qui quod crassium est, & forte assumentes, quod debile est proiiciunt. Nunquid medicus valentes requirit, & non potius ęgrotantes? Si contingat, facit forsitan vt amicus, sed non vt medicus. Quos docebis magister bone, si omnes indoctos repuleris? Quibus quæso adhibebis C diligentiam disciplinæ, si indisciplinatos vel effugaueris omnes vel fugeris? In quibus obsecro tuam probabis patientiam, si solos admiseris mansuetos, inquietos excluseris?

Quid adiurátio per istos.

Contemplātiū quies non temerè interpellanda.

m Ezech. 34. c

8. Sunt tamen de hic sedentibus qui vtinam pręsens capitulum attentius obseruarent. Cogitarent certe quanta præpositis reuerētia debeatur, quos temerè inquietando cœli quoque ciuibus se reddunt infestos: & nobis fortè plusculum solitò parcere demum inciperent, nec tam irreuerenter leuitérque se ingererent cum vacamus. Rara satis mihi ad feriandum à superuenientibus (vt benè norunt) conceditur hora, etiam cum ipsi me in omni patientia sustinebunt. Verum ego scrupulosius moueo istiusmodi querelā, ne quis forte pusillanimis supra vires propriæ patientiæ dissimulet à necessitatibus suis, dū me inquietare veretur. Supersedeo igitur, & ne magis impatientiæ exemplum videar dare infirmis. Pusilli Domini sunt credentes in eum[n], non patior vt ex me scandalum patiātur. Non vtar hac potestate: magis autem ipsi me vtantur vt libet, tantum vt salui fiant. Parcent mihi si non pepercerint, & in eo potius requiescam, si non me inquietare ti- D muerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quoad potuero, & in ipsis seruiam Deo meo, quamdiu fuero, in charitate non ficta. Non quæram quæ mea sunt, nec quod mihi est vtile, sed quod multis, id mihi vtile iudicabo *. Hoc solum deprecor, vt fiat acceptum eis fructuosúmque ministerium meum, si forte vel ex hoc inueniam in die mala misericordiam in oculis patris eorum simul & sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui cum eo est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Reuerentia Prælatis debita, non finit eos leuiter interpellari.

n Matth. 18. b

En charitatē & Zelum B. Patris erga filios suos, quibus'e totū impendere cupit

* v. serm. præc. n. 4.

SERMO LIII.

Per montes & colles significari cœlestes spiritus, quos transilis Sponsus per suum in terras aduentum: seu per mysterium Incarnationis suæ.

VOx dilecti mei. Videns Sponsa nouam adolescentularum verecundiam, & verecundum timorē, quòd scilicet de nouo cœpissent non audere se ingerere sancto ocio ipsius, nec sicut heri & nudiustertius molestæ fieri quiescenti in contemplatione præsumerent, agnoscit hoc sibi prouenisse curâ & operâ Sponsi: & exultans in spiritu siue pro illarum profectu, quæ à nimia & superflua inquietudine compescuntur; siue pro sua deinceps futura liberiori quiete, siue etiam pro dignatione & fauore Spōsi adeo pro hac ipsa eius quiete zelantis, & tanto studio defensantis suauissima ocia sua, imò studia feruentissima: ait hoc facere vocem dilecti sui huius rei gratia factam ad illas. Etenim is qui aliis præest in sollicitudine, vix vnquam vel rarò securè vacat sibi, dum semper timet sui penuriam facere subditis, & non placere Deo quòd communi vtilitati propriam præfert quietem, & contemplationis dulcedinem. Non autem parum gaudii & securita- B tis accedit interdum suauiter perianti, cum ex metu quodam & reuerentia erga se immissa diuinitus cordibus subditorum, intelligit suam Deo placere quietem, qui facit vt illi æquo magis animo suas necessitates sustineant, quàm patris spiritualis grata audeant ocia temerè perturbare. Nam iuxtà trepidatio paruulorum manifestè signat audisse eos intus quasi minacem atque increpatoriam illius proculdubio vocem, qui in Propheta loquitur: *Ego qui loquor iustitiam*. Vox eius, inspiratio eius est, ac iusti timoris incussio. 1.

Prælati solliciti vix vacāt sibi, ne se subtrahant subditis.

a Esa. 63. a

Comperta ergo hac voce sponsa gaudens & exultans, *vox*, inquit, *dilecti mei*. Amica est, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. Et addidit: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*. Comperta ex auditu vocis dilecti præsentia, incunctanter intendit benè curiosos oculos ad videndum quem audierat. Auditus ducit ad visū: quia *fides ex auditu* *, qua corda mundantur, vt possit videri Deus. Sic enim habes: *Fide mundans corda*[b]. Videt itaq; venientem quem loquentem audierat, obseruante etiam hic ordinem illum Spiritu sancto, qui apud Prophetam C descriptus est ait[c]: *Audi filia, & vide*. Et vt certius aduertas, non casu, neque fortuitò, sed de studio magis & industria, ob illam scilicet rationem quam pręmisimus, auditum hoc loco præmissum visui, vide si non hic ordo verborum à sancto quoque Iob obseruatus inuenitur, vbi sic loquitur Deo[d]: *Auditu auris audiui te, & nunc oculus meus videt te*. Sed & vbi Spiritus sanctus super Apostolos in die Pentecostes descendisse memoratur, nònne auditu visum præuenisse describitur? Ait enim[e]: *Factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis*. Et infra: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis*. Et hic ergo Spiritus sancti aduentum primo auditus, dehinc visus percepisse refertur. Sed de hoc satis: quoniam tu quoque si curas operam dare huiuscemodi inquisitioni, poteris & ipse fortassis in aliis scripturæ locis nonnulla similia reperire. 2.

Cant. 2. b

Rom 10. c *

b Act. 15. c

c Psal 44. c

Fides ex auditu.

d Iob 42. a

e Act. 2. a

Nunciam illud consideremus, quod diligentioris eget inquisitionis, & difficiliores habet accessus. Ad quod nimirum omninò me egere fateor adiutorio Spiritus sancti, vt ponere in lucem possim, qui sint illi *montes* seu *colles*, super quos salientem & transilientem eos, Ecclesia D sponsum lætis spectauit obtutibus, credo cum properaret ad ipsius redemptionem cuius concupierat decorem. Nam id quidem propterea ita & non dubiè senserim, quoniam simile quid de Propheta occurrit mihi euidenter in spiritu præuidente & exprimente Saluatoris aduētū[f]: *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquā sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam: à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius*. Cursus & recursus is notissimus est à quo: & ad quid initus consummatúsque, notissimum. Quid igitur? Pingemus nobis siue in psalmis ista legentes, siue in præsenti cantico, virum gigantem proceræ staturæ, 3.

Indagatio sēsus mystici. Quinam isti montes seu colles.

f Psal. 18. a

ftaturæ, abfentis cujufpiam mulierculæ amorem captū, & dum properat ad cupitos amplexus, tranfilientem montes collefque hos, quos videmus mole corporea fuper plana terræ tanta altitudine eminentes, vt & fupra nubes aliqui illorum verticem extuliffe cernantur? Verum non decet iftiufmodi corporeas phātafias imaginari, præfertim tractantes hoc canticum fpirituale: fed nec licet omninò nobis, qui meminimus legiffe in Euangelio, quia fpiritus eft Deus, & eos qui adorant eum, in fpiritu oportet adorare[g].

Nota, Pro intellectu huius cantici non decet imaginari corporeas phantafias.

g Ioan. 4. c

4. Qui funt ergò hi fpirituales *montes & colles*, vt poftmodum confequenter agnofcamus, fponfus qui Deus, ac per hoc & fpiritus eft, quales & cujufmodi dabat faltus in illis, vel fuper illos? Si illos putamus in quibus Euangelium[h] refert olim fuiffe relictas nonaginta nouem oues, cum pius paftor earum venit vnam in terris quærere quæ perierat, nihilominus & adhuc in obfcuro res eft, & intellectus hæret, dum difficile fit inuenire fpirituales illas & fupercœleftes beatitudines, (nam ipfæ funt fine dubio quæ ibi memoratæ funt oues) quos vel quales alios habeant fpirituales fimiliter montes vel colles ad habitandum, pafcendumve in illis. Veruntamen fi non in veritate aliqui effent, veritas hoc non dixiffet. Sed neque Propheta longè ante de ciuitate fuperna Hierufalem protuliffet[i], quia *fundamenta eius funt in montibus fanctis*, fi non vere inibi effent montes fancti. Denique quòd cœleftis habitatio fancta illa verè habeat, non modo fpirituales, fed & viuos ac rationales montes collefque audi Efaiam[k]: *Montes & colles cantabunt coram Deo laudes.*

h Matt. 18. b

i Pfal. 86. a

K Efa. 55. d

5. Quinam igitur ifti, nifi iidem ipfi cœli inhabitatores fpiritus, quos dominicâ voce oues diximus appellatos, vt ipfi fint montes qui oues? Nifi forte abfurdum tibi videatur, aut in montibus montes, aut in ouibus oues pafci: & iuxta literam quidem durum fonat, fecundum fpiritualem autem intelligentiam dulce fapit, fi fubtiliter aduertamus quomodò vtrumque ouium paftor, Dei fcilicet fapientia Chriftus, vnum idémque pabulum veritatis aliter in terris, aliter in cœleftibus gregibus fuis adminiftret. Nam nos quidem mortales homines interim in loco peregrinationis noftræ, in fudore vultus noftri comedere panem noftrum neceffe habemus, foris illum in labore & ærumna mendicantes, id eft, vel à doctis viris, vel à facris libris, vel certè per ea quæ facta funt, inuifibilia Dei intellecta confpicientes. Angeli autem in omni plenitudine etfi non à femetipfis, tamen in femetipfis tanta facilitate, quanta & fœlicitate accipiunt, vnde & beatè viuunt. Sunt enim omnes docibiles Dei: quod fane electos hominum quandoque affecuturos certa veritate promittitur, & nondum experiri tribuitur fœlicitate fecura.

Hominum & Angelorum difcrimen quo ad pabulum vitæ & fœlicitatis.

6. Pafcuntur proinde in montibus montes, vel oues in ouibus, cum fane fupernæ illæ fubftantiæ fpirituales intra femetipfas de verbo vitæ vnde fuam beatam perpetuent vitā, affluenter inueniunt, iidem ipfi & montes & oues: montes propter plenitudinem vel celfitudinem, oues propter manfuetudinem. Pleni quippe Deo, celfi meritis, cumulati virtutibus, nihilominus tamen erectos vertices tota & humili obedientia fubmittunt & inclinant illius longè fupereminentis imperio maieftatis, tanquam oues manfuetiffimæ ad nutum fui paftoris per omnia ambulantes, & fequentes eum quocunque ierit. Et in his fecundum prophetam Dauid[l] verè *montibus fanctis* tanquam prima omnium creata fapientia, fundamenta ciuitatis Domini ab initio firmiter ftabilita confiftūt; quæ vtique vna eft in cœlo & in terra, licet ex parte peregrinans, & ex parte regnans. Et ex his nihilominus, iuxta Efaiam[c]: tanquam quibufdam vitalibus cymbalis benè fonantibus jugis refonat gratiarū actio, & vox laudis, fuaui & inceffabili voce implentibus, quod ex eodem Propheta[f] paulo ante memorauimus: quia montes & colles cantabunt coram Deo laudes: & item quod ille alius loquens ad Dominū Deum: *Beati* (ait[g]) *qui habitant in domo tua Domine, in fecula feculorum laudabunt te.*

l Pfal. 86. a

Ecclefia vna etfi alia peregrinans, alia regnans.

c Efa. 51. b

f Efa. 55. d

g Pfal. 83. a

7. Hi ergò (vt ad id recurramus, vnde aliquantulum, fed vt puto neceffariè digreffum eft) illi funt *montes* atque *colles*, in quibus Ecclefia vidit cœleftem Sponfum mira alacritate falientem, cum ad fuos properaret amplexus: nec modo falientem, fed & tranfilientem eos. Vis tibi hos faltus ex literis Prophetarum Apoftolorumque demonftrem? Non quòd nunc omnia quæ de hac re apud illos ab ociofis inueniri queunt teftimonia replicare incipiam (hoc enim longū eft, & opus non eft) fed ea tantummodo pono quæ breuiter & aperte aftruere videantur id quod dicitur de Sponfi faltibus. Dicit de illo Dauid[h], quia *pofuit in fole tabernaculū fuum, & ipfe tanquam fponfus procedens de thalamo fuo: exultauit vt gigas ad currendam viam, à fummo cœlo egreffio eius.* En quantum faltum dedit à fummo cœlo ad terras. Sane enim non inuenio alibi, vbi in fole pofuerit tabernaculum fuum, id eft in luce & in manifefto fuum dignatus fit exhibere præfentiam ipfe lucis inacceffibilis habitator, nifi vtique in terris. Denique *in terris vifus eft, & cum hominibus conuerfatus eft*[i]. In terris, inquam, palam, quod eft in fole pofuit tabernaculum fuum, corpus videlicet quod de virginis corpore ad hoc fibi aptare dignatus eft, vt in eo in fe inuifibilis videretur, & fic videret omnis caro falutare Dei, cum in carne veniffet. Saliit ergò *in montibus*, id eft in illis fupremis fpiritibus, cum ad eos vfque defcendit facramentum à feculis abfconditum, & magnum pietatis myfterium eis dignanter aperiens. Sed tranfiens hos fuperiores atque eminentiores montes, Cherubim fcilicet atque Seraphim, necnon Dominationes, Principatus & Poteftates Virtutéfque etiam vfque ad inferiorem ordinem Angelorum defcendere tanquam ad colles dignatus eft. Sed nunquid vel in illis remanfit? Tranfiliit & colles. *Non enim*, inquit[k], *Angelos, fed femen Abrahæ apprehendit*, quod vtique Angelis inferius eft, vt fermo impleretur quem dixit memoratus Propheta loquens ita ad Patrem de Filio: *Minuifti eum paulominus ab angelis*[l]. Quanquam hoc fane ad commendationem naturæ humanæ dictum poffit intelligi, quòd homo ad imaginem & fimilitudinem Dei conditus ac præditus ratione inftar vtique Angeli, modicum tamen diftet ab Angelo propter corpus de terra.

Salius fponfi quinam.

h Pfal. 18. a

i Baruc 3. d.

Chriftus fponfus quomodo tranfilierit montes & colles.

K Heb. 2. d nimi demittendo fe infra Angelos.

l Pfal. 8. d

8. Sed audi Apoftolum Paulum apertè pronunciantem de eo[m]: *Qui cum in forma Dei effet, non rapinam arbitrabatur effe fe æqualem Deo: quia femetipfum exinaniuit, formam ferui accipiens, in fimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Et rurfum[n]: *Vbi venit* (inquit) *plenitudo temporis, mifit Deus Filium fuum factum ex muliere, factum fub lege, vt eos qui fub lege erant redimeret.* Qui ergò factus ex muliere, factus & fub lege eft, procul dubio non folum montes, id eft maiores fuperioréfque beatitudines, fed etiam minores Angelos defcendendo tranfiliit, qui quidem in comparatione fuperiorum meritò collium nomine defignantur. Cæterum qui minor eft in regno cœlorum, maior eft quouis carnem portante fuper terram, etiam fi fit ille magnus Ioannes Baptifta[o]. Nam etfi fanè Deum hominem fateamur, etiam in homine fuper omnem principatum & poteftatem longe incomparabiliter præeminere, certum tamen quia etfi præit maieftate, fed infirmitate fuccumbit. Ita ergò faliit in montibus, & tranfiliit colles, cum non folum fuperioribus, fed & inferioribus fpiritibus dignantiffimè fe inferiorem exhibuit. Nec modo illis fupernis fpiritibus, fed & ipfis qui domos luteas inhabitant, fubiectum fe exhibuit, tranfiliens & vincens humilitate etiam hominum humilitatem. Erat denique fubditus Mariæ & Iofeph[p], cum effet duodenis in Nazareth: & apud Iordanem Ioannis fe manibus iam iuuenis inclinauit[q]. Sed & inclinata eft dies, nec adhuc omninò de his montibus defcendere libet.

m Philip. 2. a

n Gal. 4. a

o Luc. 7. d

Chriftus non Angelis tantum, fed & hominibus fe minorem exhibuit.

p Luc. 2. f

q Matt. 3. d

9. Cæterum fi hac vice voluerimus cuncta horum prout delectat explorare amœna, abdita perfcrutari; verendum ne aut fermo grata breuitate careat, aut larga excellenfq; materies debita diligētia feftinatione fraudetur. Paufemus proinde hodie iam fi placet in montibus iftis: quoniam bonū eft nos hic effe, vbi à paftore Chrifto vna cū fanctis Angelis in loco pafcuæ collocati, & iucundius

pascimur & vberius. Et nos siquidem oues pascuæ eius. Ruminemus ergo tanquam munda animalia boni pastoris quæ de hodierno sermone tota auiditate glutiuimus, sermone altero residua capituli eiusdem attentius percepturi, largiente sponso Ecclesiæ Iesu Christo Domino nostro, qui super omnia est Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LIV.

Qualiter tantum per montes significantur Angeli & homines, & per colles Dæmones. Item de triplici Timore quo quisque timere debet, ne gratiam bene operandi à Deo acceptam perdat.

1. SVper eodem capitulo quod hesterno sermone versatum est, dicturus sum alium intellectum quem hodierno seruaui, vos probate, & eligite potiora. Non est opus superiora repetere, quæ excidisse non arbitror in tam breui. Si quò minus tamen, scripta sunt vt dicta sũt, excepto stylo, sicut & sermones cæteri, vt facilè recuperetur quod fortè exciderit. Quapropter accipite alia.

Cant. 2. b *Ecce venit is* (inquit) *saliens in montibus, transiliens colles.*

Sponsus, id est, Christus saliit in montibus, cum officium Angelorum suscipit.

Sponsum loquitur: qui profectò tunc in montibus saliit, cum missus à Patre ad euangelizandum pauperibus, Angelorum fungi non est dedignatus officio, factus magni consilij angelus, qui Dominus erat. Per se descendit ad terras, qui alios delegare solebat, per se notum fecit Dominus salutare suum, per se in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam [a]. Cum itaque omnes iuxta Pauli sententiam [b] administratorij spiritus sint, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis: qui erat super illos, factus est inter illos tanquam vnus ex illis, dissimulans iniuriam, & accumulans gratiam. Sed audi ipsum. *Non veni*, inquit [c], *ministrari, sed ministrare, & animam meam dare pro multis.* Quod quidem cæterorum nemo fecisse inuentus est, vt omnes quotquot ministrasse visi sunt, ipse deuotis transierit fidelibusque obsequiis. Bonus minister qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministrauit in pretium.

a Psal. 97. a
b Heb. 1. d
c Matth. 20. d

2. Bonus planè, qui spiritu alacer, charitate feruens, pietate deuotus, non solum salit in montibus, sed & transilit colles, id est superat & vincit alacritate ministrandi, vt pote quem vnxit Deus Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis [d]. In quo vtique singulariter exultauit vt gigas ad currendam viam. Denique transiliit Gabrielem, & peruenit ad Virginem, eodem Archangelo testante, cum ait [e]: *Aue gratia plena, Dominus tecũ.* Quid? Quem modo reliquisti in cœlo, nunc in vtero reperis. Quonam modo? Volauit & præuolauit super pennas ventorum. Victus es ô Archangele: transiliit te qui præmisit te.

transiliit colles, alacritate ministrandi eos vincens.
d Psal. 44. b
e Luc. 1. c

3. Aut certè saliebat in montibus cum in Angelis olim Patribus apparebat, quod vtique proprietati literæ magis conuenire videtur. Non enim (ait) *saliens* in montes, sed *in montibus*, vt ipse in eis videatur salire, qui facit & dat vt saliant, quemadmodum loquitur in prophetis, operatur in iustis, cum illis verba, & istis opera tribuit. *Adde* quod aliqui eorum personam eius gerebant, ita vt loqueretur quisque illorum non tanquam angelus, sed tanquam dominus. Verbi gratia. Ille angelus qui cum Moyse loquebatur, dicebat: Non ego Domini, sed *ego Dominus* [f], atque id frequentius iterabat. Saliebat ergo *in montibus*, id est in Angelis, in quibus & loquebatur, & suam hominibus exhibebat præsentiam. Ad homines enim saliebat sed in Angelis, non in se. Non in sua natura, sed in subiecta creatura. Qui enim salit, de loco ad locum vadit: quod non cadit in Deum. Ergò in montibus, id est, in Angelis saliebat, qui in se non poterat: & saliebat vsque ad colles, id est Patriarchas & Prophetas, cæterósque spirituales viros de terra.

Vel saliit in montibus cum in Angelis apparuit Patribus.
f Exo. Leuit. Num. &c. passim.

4. Sed transiliebat & *colles*, cum non solum magnis & spiritualibus viris, sed & aliquibus de populo etiam & nonnullis mulieribus æquè in angelis loqui & apparere dignatus est. Vel *colles* dicit aërias potestates, quæ inter montes quidem minimè iam numerantur, pro eo quòd à virtutum celsitudine defluxerunt per superbiam, nec tamen vsque ad humilia vallium, siue ad valles humilium per pœnitentiam detumescunt. De his arbitror illud di-

At transiliit colles, cum non solum præcipuis, sed & inferiori bus in populo apparuit.

A ctum in psalmis [g]: *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini.* Hos itaque tumentes ac steriles colles tanquam medios positos inter montes perfectorum & valles pœnitentium proculdubio transiliit, qui in montibus salit, hisque præteritis & despectis descendit ad valles, vt valles abundent frumento. Porro illi è regione æterna ariditate ac sterilitate damnantur, sicut habes Prophetæ super illos imprecationem. *Nec ros*, inquit [h], *nec pluuia descendant super vos.* Atque vt noueris quod ad Angelos qui præuaricati sunt, sub figura montium Gelboe ista loquatur, *vbi*, inquit, *ceciderunt vulnerati multi.* Quàm multi in his maledictis montibus de exercitu Israel ceciderunt à principio & quotidie cadunt. De quibus & habes in eodem Propheta [i], cum dicit Domino: *Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsi sunt.*

g Psal. 96. a
h 2. Reg. 1. d
i Psal. 87. a

Non est ergo mirum si steriles & infructuosi permanent isti, non montes cœlici, sed aërij colles, super quos nec ros nec pluuia descendit, quippe auctore gratiæ & benedictionum largitore transiliente eos, & descendente ad valles, vt cœlesti imbre perfundat humiles, qui sũt super terram, & fructum afferant in patientia, fructum B tricesimum, sexagesimum, & centesimũ. Denique visitauit terram, & inebriauit eam: multiplicauit locupletare eam [k]. Terram visitauit, non aërem: quia misericordia Domini plena est terra [l]. Denique operatus est salutem in medio terræ [m], nũquid & in medio aëris? Hoc aduersum Origenem qui in aëre Dominum gloriæ denuo pro dæmonibus impudenti crucifigi mendacio, cum huius conscius mysterij Paulus affirmet [n] quòd *resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.* 5.

K Psal. 64. b
l Psal. 32. a
m Psal. 73. c
n Rom. 6. b

Verum non solum visitauit terram, qui aërem transiliuit, sed etiam cœlum: dicente Scriptura [o]: *Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.* Vsque ad nubes enim cœlum est quod inhabitant sancti Angeli, quos non transiliit Sponsus, sed salit in eis, ita vt imprimat ipsis duo quædam vestigia pedum suorum Misericordiam & Veritatem. De quibus Domini vestigiis memini me in superioribus sermonibus plenius disputasse. A nubibus verò & infra Dæmonũ habitatio est in aëre isto infimo & caliginoso, in quibus non salit sponsus, sed C transilit illos & præterit, nec vllum in se retinent Dei transeuntis vestigium. Nam quomodò in Diabolo veritas est, de quo in Euangelijs veritatis sententia extat [p], quod in veritate non stetit: sed mendax extitit ab initio? Sed nec misericordem quis dixerit eum, qui nihilominus ab initio homicida fuisse eadem ipsa Euangelij veritate conuincitur [q]. Porrò autem qualis paterfamiliâs, tales & domestici eius. Pulchrè proinde de sponso Ecclesia psallens [r], quod *in altis habitet, & humilia respiciat in cœlo & in terra*, nullam omninò mentionem facit de his qui in aëre versantur spiritibus superbis: quoniam Deus superbis resistit, & humilibus dat gratiam [s]. 6.

o Psal. 35. b
Sponsus salit in Angelis bonis, non in malis.
Dæmonum habitatio in aëre.
p Ioan. 8. F
q Ibid.
r Psal. 112. a
s Iacob 4. b

Videt ergo illum salientem in montibus & transilientem colles, iuxta imprecationem Dauid dicentis. Omnes montes qui in circuitu eius sunt, id est in circuitu Gelboe, visitet dominus, à Gelboe autem transeat. Diabolo nempe (qui per Gelboe designatur) hincinde sunt montes quos visitat Dominus, supra Angeli, infra homines. In pœnam siquidem suam locum in aëre isto medium inter cœlum & terrã de cœlo cadens sortitus est, vt videat & inuideat, ipsaque inuidia torqueatur, Scriptura dicente [u]: *Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fre-* D *met & tabescet.* Quàm miser, cum suspicit cœlos in quibus innumeros montes intuetur diuina claritate fulgentes, diuinis laudibus resultantes, sublimes in gloria, abundantes in gratia. Quàm miserior cum respicit terrã, montes nihilominus quàm plurimos de populo acquisitionis habentem, fide solidos, spe excelsos, charitate spatiosos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cœli tanquam de situ sponsi quotidianam capientes benedictionem. Cum quanto putamus dolore & rancore aspiciat ille cupidissimus gloriæ istos in circuitu suo tam gloriosos montes, cum se & suos è regione incultos, tenebrosos, bonis omnibus iniucundos de- 7.

t 2. Reg 1. d
Per montes Gelboe significati superbi, Dæmones in primis
Cur in aere, loco inter cœlum & terram medio, versantur.
u Psal. 111. b
Qua ampœnalis iste locus Dæmonibus.

ſpiciat, ita vt ſe ſentiat eſſe opprobrium hominum & Angelorum, qui omnibus exprobrat, ſecundum illud in A pſalmis[x]: *Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei.*

x Pſal. 103. c

8\. Atque hoc, quia ob ipſorum ſuperbiam tranſilit eos ſponſus, ſaliens in montes qui in circuitu eius ſunt, tanquam fons aſcendens de medio paradiſi, irrigans vniuerſa, & implens omne animal benedictione: Beati qui torrente voluptatis huius potari interdum vel rarò promerentur, in quibus etſi non continuò fluit, ſaltem per horas ſalit aqua ſapiẽtiæ, & fons vitæ, vt fiat in ipſis quóque fons aquæ ſaliẽtis in vitam æternam. Et quidẽ huius fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei, & ſanè perenniter & affluenter. In noſtros autem montes qui in terra ſunt, vtinam interdũ facta quaſi inundatione ſaltus dare aliquos non deſpiciat, quibus ſufficienter irrigati, nobis quoque qui valles ſumus, ſtillare vel raras guttulas poſſint, ne omninò aridi & ſteriles remaneamus. Miſeria & egeſtas & omninò fames valida in regione illa quæ nullis vnquam iſtiuſmodi vel ſaltibus, vel inſtillationibus humectatur, præterfluente & tranſiliente illam fonte ſapientiæ. *Et quia non habuerunt*, inquit[y], *ſapientiam, perierunt propter ſuam inſipientiam.*

Dæmones ob ſuperbiam diuinæ gratiæ incapaces.

y Baruch 3. c

B

9\. *Ecce venit iſ ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Ad hoc ſalit vt tranſiliat, qui non vult ad omnes pertingere. Neque enim in omnibus beneplacitum eſt Deo. Fratres, ſi iuxta ſapientiam Pauli[a] ſcripta ſunt iſta ad correctionem noſtram, obſeruemus Sponſi diſcretos & circunſpectos ſaltus, quemadmodum videlicet tam apud Angelos quàm apud nos, & in humiles ſaliat, & ſuperbos tranſiliat: Siquidem *excelſus Dominus & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit*[b]. Hæc, inquam, attendamus, quo cauti ſimus Sponſi nos ſalutiferis ſaltibus præparare, ne veluti à montibus Gelboë fortè tranſeat, & à nobis, ſi indignos nos ſua viſitatione conſpexerit. Quid ſuperbis terra & cinis? Et de Angelis tranſilit Dominus execrans eorum ſuperbiam. Ergo repudiatio Angelorum fiat emendatio hominum: ſcripta eſt enim ad ipſorum correctionem. Cooperetur mihi in bonum etiam Diaboli malum, & lauem manus meas in ſanguine peccatoris. Qualiter inquis? Audi. Superbo certè diabolo horrenda, & formidoloſa maledictio intorquetur, propheta Dauid in ſpiritu dicente de illo ſub typo Gelboë, vt ſupra memoratum eſt: Montes, inquit*, qui in circuitu eius ſunt, viſitet Dominus, à Gelboë autem tranſeat.

Cant. 2. b

a 1. Cor. 10. c

Deus ſuperbos præterit, humiles viſitat.

b Pſal. 137. b

C

* Verba è quodã Reſp. Eccleſiaſtico 10. v. alias 2. Reg. 1. d 10.

Sane ego hoc legens, referenſque oculos in me, & intuens diligenter, inuenio me peſte ipſa infectum, quam in Angelo Dominus intantum exhorruit, quatenus propterea declinaret ab eo, cũ omnes in circuitu eius montes, ſiue de Angelis, ſiue de hominibus viſitationis ſuæ gratia dignaretur: & pauens tremenſque aio ad memetipſum: Si ſic actum eſt cum Angelo, quid de me fiet terra & cinere? Ille in cœlo intumuit, ego in ſterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite ſuperbiam quàm in paupere ducat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduerſum eſt pro eo quòd eleuatum eſt cor illius, nec ei profuit quòd cognata potentibus ſuperbia eſſe cognoſcitur, quid de me exigendum & miſero & ſuperbo? Denique iam luo pœnas iam acerbiſſimè vapulo. Non ſine cauſa ſanè ab heri & nudiuſtertius inuaſit me languor iſte animi, & mentis hebetudo, inſolita quædam inertia ſpiritus. Currebam benè: ſed ecce lapis offenſionis in via, impegi, & corrui. Superbia inuẽta eſt in me, & Dominus declinauit in ira à ſeruo ſuo. Hinc iſta ſterilitas animæ, & deuotionis inopia quam patior. Quomodo ita exaruit cor meum, coagulatum eſt ſicut lac, factum eſt ſicut terra ſine aqua? Nec compungi ad lachrymas queo; tanta eſt duritia cordis. Non ſapit pſalmus; non legere libet; non orare delectat, meditationes ſolitas non inuenio. Vbi illa inebriatio ſpiritus? Vbi mentis ſerenitas & pax & gaudium in Spiritu ſancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias ſomnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgentior, ſegnior obtuſiorque ad prædicationem. Heu omnes montes in circuitu meo viſitat Dominus, ad me autem non appropinquat. Num collis non ſum ex his quos tranſilit dominus ſponſus? Nam alium quidem intueor A ſingularis abſtinentiæ, alium vero patientiæ admirandę, alium autem ſummæ humilitatis & manſuetudinis, aliũ multæ miſericordiæ & pietatis, illum in contemplatione frequẽter excedere, hunc pulſare & penetrare cœlos orationum inſtantià, alioſque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquam, conſidero omnes feruentes, omnes deuotos, omnes in Chriſto vnanimes, omnes donis cœleſtibus, & gratia affluentes, tanquam ſpirituales reuera montes qui à Domino viſitantur, & ſpõſum in ſe ſalientem frequenter recipiunt. Ego autem, qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem quàm vnũ de montibus Gelboë quem præterit in ira & indignatione ſua ille cæterorum omnium benigniſſimus viſitator?

Dæmonum ruina hominum ſit cautela.

Superbiæ damna in ſeipſo grauiter & graphicè repræſentat.

D

Nota, vnde illa in pleriſq; ſiccitas & ariditas ſpiritus.

Pia æmulatio cõſideratione alienæ virtutis excitatur.

Filioli, hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, ſponſi ſaltibus præparat. Hæc ego in me transfiguraui propter vos, vt & vos ita faciatis. Imitatores mei eſtote. Quod non de exercitio dico modo virtutum, aut morũ diſciplina, aut gloria ſanctitatis (nec enim de huiuſmodi quicquam mihi temerè arrogauerim imitatione dignum,) ſed volo vos non parcere vobis, ſed B accuſare voſmetipſos, quotiens forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutem languеſcere deprehenditis, ſicut & ego pro huiuſmodi memetipſum accuſo. Hoc facere hominis eſt, qui curioſus circunſpector eſt ſui, & ſcrutator viarum ſuarum ac ſtudiorum, atque in omnibus ſemper ſuſpectum habet arrogantiæ vitium ne ſubrepat. In veritate didici nil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm ſi omni tempore coram Deo inueniaris non altum ſapere, ſed timere. *Beatus homo qui ſemper eſt pauidus*[c]. Time ergo cum arriſerit gratia, time cum abierit, time cum denuò reuertetur, & hoc eſt ſemper pauidũ eſſe. Succedant viciſſim ſibi in animo tres iſti timores, ſecundum quòd gratia vel adeſſe dignatur, vel offenſa recedere, ſeu iterũ placata redire ſentietur. Cum adeſt, time ne non dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apoſtolus[d]: *videte* (inquiens) *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Et ad diſcipulum[e]. *Noli* (inquit) *negligere gratiã quæ in te eſt.* Et de ſemetipſo dicebat[f], *quia gratia Dei in me vacua non fuit.* Sciebat homo conſilium Dei habens, redundare in contemptum donantis, donum negligere, nec expendere ad C quod donatum eſt, idque intolerabile eſſe ſuperbiam iudicabat, & propterea ſtudioſiſſimè hoc malum & ipſe cauebat, docebatque cauendum.

11\.

Curioſo ſui ipſius ſcrutinio opus cõtra arrogantiæ vitium.

c Prou. 28. c

Salutaris timor ſēper & vbique neceſſarius.

1\. timendum præſente gratia.

d 2. Cor. 6. a

e 1. Tim. 4. d

f 1. Cor. 15. b

Sed rurſum latet fouea hic, quæ nolo vos lateat, de qua is ipſe ſuperbię ſpiritus tantò periculoſius quantò occultius (ſicut habetis in pſalmo[g]) *inſidiatur quaſi leo in ſpelunca ſua.* Nam ſi impedire non præualet actionem, tentat intentionem, ſuggerens & ſuadens quatenus effectũ gratię arroges tibi. Quod quidem ſuperbiæ genus longè illo priore intolerabilius eſſe non ambigas. Quid enim odioſius illa voce qua quidam dixerunt[h]? *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia?* 12.

g Pſal. 9. f

Verſutia Dæmonis nitẽtis vitiare intentionem cum non poteſt impedire actionem.

h Deut. 32. e

Si ergo timendum manẽte gratia. Quid ſi receſſerit? Num multò magis tunc timendum? Planè multò magis, quia vbi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid dator gratiæ dicat[i]: *Sine me* (ait) *nihil poteſtis facere.* Time ergo ſubtracta gratia tanquam mox caſurus. Time & contremiſce Deo tibi vt ſentis irato. Time quia reliquit te cuſtodia tua. Nec dubites in cauſa eſſe ſuperbiam, etiam ſi non appareat, etiam ſi nihil tibi cõſcius ſis. Quod enim tu neſcis, ſcit Deus, & qui te iudicat, ipſe eſt. Sed D nec qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat[k]. Nunquid commendat te Deus, cũ gratia priuat? Aut nunquid qui humilibus dat gratiam, humili auferet datam? Ergo argumentum ſuperbiæ, priuatio eſt gratiæ. Quanquam tamen interdum ſubtrahitur gratia ſiue retrahitur non pro ſuperbia quæ iam eſt, ſed quæ futura eſt, niſi ſubtrahatur. Habes huius rei euidens documentũ de Apoſtolo[l] qui ſtimulos carnis ſuæ ſuſtinebat inuitus, non quia extolleretur, ſed ne extolleretur. Sed ſiue iam exiſtens, ſiue nondum, ſuperbia tamen ſemper cauſa erit ſubtractæ gratiæ.

13\.

2\. Timendũ recedẽte gratia.

i Ioan. 15. a

k Iacob. 4. b

Argumẽtum ſuperbiæ priuatio eſt gratiæ.

l 2. Cor. 12. b

Iam ſi gratia repropitiata redierit, multò amplius tunc

timendum, ne fortè contingat recidiuum pati, iuxta illud in Euangelio [m]: *Ecce sanus factus es, vade & amplius iam noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat.* Audis recidere, quàm incidere esse deterius? Proinde inualescente periculo, inualescat & metus. Beatus es, si cor tuũ triplici isto timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longè plus pro recuperata. Hoc fac, & eris hydria in Christo conuiuio impleta vsque ad summum, continens nimirum metretas non binas tantum, sed & ternas, vt Christi merearis benedictionem quæ aquas tuas conuertat in vinum lætitiæ, & perfecta charitas foras mittat timorem [n].

l. Timendum quoque recidiuum gratiæ. — m Ioan. 5. c — Beatus qui triplici isto timore ducitur. — n 1. Ioan. 4. d

5\. Quod dico, tale est. Aqua timor est, quoniam ab æstu refrigerat desideriorum carnalium. *Initium* (inquit [o]) *sapientiæ timor Domini.* Et habes. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum. Si timor sapientia, & sapientia aqua timor aqua est. Denique *timor Domini*, inquit, *fons vitæ* [p]. Porro hydria mens tua. *Capientes*, inquit [q], *singulæ metretas binas vel ternas.* Tres metretæ, timores tres. *Et impleuerunt eas*, inquit [q], *vsque ad summum.* Non vnus timor, non duo quoque, sed toti tres simul replent vsque ad summum. Omni tempore time Deum, & ex omni corde tuo, & implesti hydriam tuam vsque ad summum. Amat Deus integrum munus, affectum plenum, perfectũ sacrificium. Cura proinde nuptiis cœlestibus plenã inferre hydriam, vt de te quoque dicatur, *quia repleuit eum spiritus timoris Domini* [r]. Qui sic timet, nihil negligit. Vnde namque negligentia intret in plenitudinem? Alioquin quod capere adhuc aliquid potest, plenũ non est. Eadem sanè ratione non potest simul & sic timere, & altum sapere. Non est enim quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de cæteris vitiis sentiendum, quia necesse est omnia plenitudine timoris excludi. Tunc demum si plenè, si perfectè timueris, dabit charitas saporem aquis tuis ad Domini benedictionem. Sine charitate enim timor pœnam habet. Et quidem charitas vinum, quod lætificat cor hominis [s]. Perfecta autẽ charitas foras mittit timorem [t], vt vbi aqua fuerat, vinũ esse incipiat ad laudem & gloriam Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

o Psal. 110. b & Eccli. 1. a — p Prou. 14. d — q Ioan. 2. b — Hydriæ in Cana Gal. vino impletæ tropolog. explicatæ. — r Esa. 11. a — Timor Domini excludit omnia vitia. — Timor sine charitate pœnalis est. — s Psal. 103. b — t Ioan. 4. b

SERMO LV.

Qualiter homo per veram pœnitentiam possit euadere iudicium Dei.

1\. *Similis est dilectus meus capreæ hinnulóque ceruorum.* Ex præcedenti versiculo pendet. Quem enim salientem & properantem modo descripserat, consequenter comparat capreæ hinnulóque ceruorum. Aptè quidem, quòd hoc genus animantium cursu velox, & saltu agile sit. Porrò sermo de sponso est, & sermo sponsus est. Et Propheta dicit de Deo [a], quia velociter currit sermo eius, sanè congruens huic loco, vbi sponsus (qui sermo Dei est) saliens transiliensque describitur, similis proinde factus capreæ hinnulóque ceruorum. Et hæc ratio similitudinis. Adde tamen ne nulla similitudinis ipsius vel minima proportiuncula vacet, quia caprea quidem non modò cursus pernicitate, sed & acumine visus eminet. Quod vtique proprie illam respicit narrationis partem, qua Sponsus, non solum *saliens*, sed & *transiliens* apparere refertur: quia nisi acuto & perspicaci intuitu non posset omninò, præsertim inter currendum, discernere in quos salire, & quos transilire deberet. Alioquin poterat sufficere ad designandum festinantis velocitatem, de solo hinnulo comparatio. Is quippe rapidiori se ferre noscitur cursu. Nunc verò quoniam sponsus iste etsi ardenter amans cursim ruere in dilectæ videatur amplexus, nihilominus tamen gressus vel potius saltus suos prudenti consideratione dirigere nouit, cautus vbi oporteat figere pedem, oportuit profecto cum hinnulo etiam de caprea similitudinem dari, quatenus & per illum salientis desiderium, & per hanc eligentis exprimeretur iudicium. Christus nempe iustus & misericors, saluator & iudex, & quia amat, vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis [b]: & quia

1\. Cant. 2. b — a Psal. 147. a — Ratio similitudinis sponsi cum caprea & hinnulo. — b 1. Tim. 2. b

A iudicat, nouit qui sunt eius, & ipse scit quos elegit à principio [c]. c Ioan. 13. b

2\. Igitur duo hæc bona Sponsi, misericordiam scilicet & iudicium in his duobus animantibus cõmendata à Spiritu sancto nobis interim sentiamus, vt in testimonium integritatis & perfectionis fidei nostræ, nos quoque Prophetam imitantes [d], *misericordiam & iudicium* cantemus Domino. Ego autem non dubito, & alia de horum natura ab his quidem, qui talium curiosi & gnari sunt, posse monstrari, quæ Sponso aptari vtiliter & congruenter queant: sed hęc (vt arbitror) sufficere possunt ad dandam rationem adductę similitudinis. Pulchrè tamen Spiritus sanctus non de ceruo, sed de *hinnulo ceruorum* similitudinem dedit, in quo & patrum fecit mentionem, è quibus Christus secundum carnem, & infantiæ meminit Saluatoris. Vt hinnulus quippe apparuit paruulus qui natus est nobis [e]. Verum tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum qui per Prophetam dicit [f]: *Et erit in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis.* Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. B Scrutabitur renes & corda, ipsaq; cogitatio hominis confitebitur illi [g]. Quid tutum in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco Prophetam Hierusalem nomine designasse illos qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt: vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certe occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.

Sponsi misericordiam & iustitiam in his animantibus designari. — d Psal. 110. a — e Esa. 9. a — f Sopho. 1. c — g Psal. 7. c — Christi iudicis rigidum scrutinium quam timendum.

3\. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Hierusalem. Ait namque sub persona Domini [h]: *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valdè C cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum est tamen, *si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtique iudicabimur* [i]. Bonum iudicium quod me illi districto diuinoque iudicio subducit & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus. Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur [k]. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini [l] seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantum feci. Dabo operam nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea: quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis [m], nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum.

h Psal. 74. a — Ipsæ iustitiæ nostræ seu opera bona iudicio obnoxia. — i 1. Cor. 11. g — k 1. Cor. 2. d — Iudicari non vis? teipsum iudica. — l Luc. 17. c — m Sopho. 1. c

4\. Quis mihi det ita ad liquidum prosequi & persequi vniuersa delicta mea, vt in nullo oporteat vereri oculos capreæ, in nullo ad lumen contingat erubescere lucer-D narum? Et nunc video, sed non video. Presto est oculus cui omnia patent, etsi non patet ipse. Erit quãdo cognoscam sicut & cognitus sum. At nunc quidem cognosco ex parte, non tamẽ ex parte cognitus, sed ex toto. Vereor aspectum exploratoris illius qui post parietem stat. Hoc enim scriptura addit de illo quem pro acumine visus *capreæ* assimilauit. *En ipse stat*, inquit [n], *post parietem respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* De quo suo loco videbimus. Huncergò vereor occultum occultorum exploratorem. Sponsa nihil veretur, quia nihil sibi conscia est. Quid denique vereatur, amica, columba formosa? Nempe subinde habes. *En dilectus meus*, inquit [o], *loquitur mihi.* Mihi non loquitur, & ideo formido aspectum, quoniam non habeo testimonium. Tu quid

Oculi iudicis omnia videntis timendi. — n Cant. 2. c — o Ibidem.

audis de te ô sponsa? Quid tibi loquitur dilectus tuus? *Surge*, inquit, *propera amica mea, columba mea, speciosa mea.* Verum hoc quoque alteri seruabo principio, nec breuitate arctabo ea quæ diligentiam desiderantia sunt; ne forte & de hoc reus inueniar, si quo minus vos inueniamini in hac parte ædificati ad intelligentiam & amorem Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LVI.

Quod peccata & vitia sunt tanquam parietes mediantes inter Deum & peccatorem.

1. EN *ipse stat post parietem, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*[a]. Secundum literam quidem videtur dicere, quia is qui cum saltibus aduentare prospiciebatur, appropiasset vsque ad contubernium sponsæ, & stans post parietem curiosius introspiceret per fenestras & rimas, & verecundè non præsumeret sese ingerere. Secundum spiritum autem appropiasse quidem nihilominus intelligitur, sed aliter, ita satiè quemadmodum & à cœlesti sponso agi oportuit, & Spiritu sancto dici. Nil quippe quod vel auctorem dedeceat vel narratorem, vetus & spiritualis intellectus admittet. Ergò appropiauit parieti, cum adhæsit carni. Caro paries est: & appropiatio Sponsi, Verbi incarnatio. Porrò *Cancellos & fenestras* per quas respicere perhibetur, sensus (vt opinor) carnis, & humanos dicit affectus, per quos experimentum cœpit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit[b]. Humanis ergò affectionibus sensibusque corporeis pro foraminibus vsus est & fenestris, vt miserias hominum homo factus experimento sciret, & misericors fieret. Sciebat & ante, sed aliter. Sciebat denique virtutem obediendi ipse Dominus virtutum; & tamen, teste Apostolo[c], *didicit ex his quæ passus est, obedientiam.* In hunc modum & misericordiam didicit, etsi misericordia Domini ab æterno. Docet hoc quoq; idem gentium Doctor[d], vbi cum asserit *tentatũ per omnia pro similitudine absque peccato, vt misericors fieret.* Vides ne factum esse quod erat, & quod nouerat didicisse, & sibi apud nos quæsisse rimas, & fenestras, per quas calamitates nostras diligentius exploraret? Tot autem in nostro ruinoso & pleno rimarum pariete inuenit foramina, quot nostræ infirmitatis & corruptionis in suo corpore sensit experimenta.

a Cant. 2. c

Quid paries, cancelli, & fenestræ in Sponso.

b Esa. 53. b

Humanæ affectiones & sensus corporei quorsum in Christo.

c Heb. 5. c

Sciẽtia Christi experimẽtalis.

d Heb. 4 c

2. Sic itaque sponsus post parietem stans, & per fenestras & cancellos respiciens erat. Et bene *stans*, quia solus reuera in carne stetit, qui carnis peccatum non sensit. Possumus & hoc fideliter sapere, quia stetit per diuinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso[e]: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Ego autem puto etiam illud huic sententiæ suffragari, quod sanctus Dauid in hoc mysterio, vtpote Propheta Domini & prophetans de Domino loquebatur: & quidem Moysen loquens, sed Dominũ intuẽs. Ipse n. verus est Moyses, qui verè per aquam venit, & non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine. Ait itaque memoratus Propheta[f]: *Dixit vt disperderet eos* (patrem siquidem loquebatur) *si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius ne disperderet eos.* Quonam modo quæso, Moyses stetit in confractione? Quemadmodum, inquam, aut stetit, si confractus est: aut si stetit, quomodo confractus est? At ego tibi ostendo si vis qui verè stetit in confractione. Ego alium noui neminem qui hoc potuerit nisi Dominum meum Iesum, qui certè in morte viuebat, qui corpore fractus in cruce, diuinitate stabat cum Patre, in vno nobiscum supplicans, in altero cum Patre propitians. Et stabat post parietem, dum, quod iacebat in illo, manifestum erat in carne: & quod stabat in ipso, quasi post carnem latebat, sanè vnus idemque homo manifestus, & Deus absconditus.

Mysterium ex verbo *stans* petitum.

e Matt. 26. d

f Psal. 105. d

Christus stãs post parietem ratione sui ipsius quomodo.

3. Sed vnicuique nostrum, qui desideramus aduentum ipsius, puto illum nihilominus post parietem stare, dum corpus hoc nostrum, quod certè peccati est, abscondat interim nobis faciem eius, & præsentiã intercludat. Denique *quandiu sumus in hoc corpore*, inquit[g], *peregrinamur à Domino.* Non quia in corpore, sed quia in corpore hoc, quod vtique de peccato est, & sine peccato non est. Et vt scias quoniam obstãt non corpora, sed peccata, audi scripturam: *Peccata nostra*, inquit, *separant inter nos & Deum*[h]. Et vtinam vnus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem patiar id quod est in carne peccatum, & non multæ intersint maceriæ vitiorum. Vereor enim ne etiam præter illud quod in natura est, quàm plurima de propria iniquitate adiecerim, quorum à me interiectu nimium elongauerim sponsum, ita vt si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum stare fatear, non post parietem.

Et quomodo respectu nostri.

g 2. Cor. 5 d

h Esa. 59. a

Parietes, quibus à Christo seiungimur.

4. Sed dico hoc planius. Sponsus quidem æqualiter atque indifferenter præstò vbique est, diuinæ vtiq; præsentiã maiestatis, & magnitudine virtutis suæ. Gratiæ tamen exhibitione seu inhibitione quibusdam longè, quibusdam propè esse dicitur Angelorum duntaxat & hominum, id est rationalium creaturarum. Denique longè à peccatoribus salus[i]. Et sanctus Dauid nihilominus dicit: *Vt quid Domine recessisti longè*[k]? Cæterum à sanctis pia dispensatione ad tempus, & non ex toto, sed iuxta aliquid aliquandò longè se facit. Peccatoribus autem de quibus dicitur[l]: *Superbia eorũ ascendit semper*: & item[m]: *Inquinatæ sunt viæ illorum in omni tempore*: semper valdeque longè est, atque in ira hoc, & non in misericordia. Quamobrem orat ad Deum sanctus, & ait[n]: *Ne declines in ira à seruo tuo.* Sciens quia & in misericordia potuerit declinare. Propè est ergo Dominus sanctis & electis suis etiam cum longè esse videtur, & non æqualiter omnibus, sed aliis plus, aliis minus, pro meritorum diuersitate. Nam etsi propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & iuxta est his qui tribulato sunt corde, non tamen omnibus forsan ita, vt dicere possint, quia *ipse stat post parietem.* Sponsæ vero quàm prope est, qui vno tantum pariete diuiditur? Propterea cupit dissolui, & rupto medio pariete cum illo esse, quem post parietem esse confidit.

Christus quibusdam longè, quibusdam prope.

i Psal. 118. b

k Psal. 9. d

l Psa. 72. a

m Psal. 9. c

n Psal. 26. e

5. Ego autem quoniam peccator sum, dissolui non cupio, sed formido, sciens quia mors peccatorum pessima[o]. Quomodo non pessima mors, vbi non subuenit vita? Formido exire, & in ipso contremisco portus ingressu, dum non confido propè assistere qui excipiat exeuntem. Quid enim? Securè ne exeo, si non Dominus custodiat exitum meum? Heu ero ludibrio dæmonum intercipientium me, non assistente qui redimat, neque qui saluum faciat. Nil tale verendum erat animæ Pauli, cui ab aspectu & amplexu dilecti vnus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inueniebat in membris suis. Ipsa est carnis *concupiscentia*, qua carere omninò non potuit donec in carne fuit. Hoc sanè vno interiecto pariete non longè peregrinabatur à Domino. Vnde & optabat clamans[p]: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* sciens se mortis compendio continuo ad vitam peruenturum. Hac ergo Paulus se fatebatur vna lege teneri, scilicet concupiscentia quam carni suæ immobiliter insitam tolerabat inuitus. *De cætero nihil*, inquit[q], *mihi conscius sum.*

o Psal. 33.

Horror mortis ex peccato.

Varii parietes inter nos & Christum interiecti. 1. Concupiscentia.

p Rom. 7. d

q 1. Cor. 4. a

6. Verum quis similis Paulo, qui non videlicet huic interdum consentiat concupiscentiæ ad obediendum peccato? Nouerit proinde is qui peccato consenserit, & alterum sibi se opposuisse parietem, ipsum vtique prauũ illicitumque *consensum*: nec potest gloriari qui huiusmodi est, quia stet sibi post parietem sponsus, quando iam parietes intersint, non paries. Multo minus si consensus venerit ad effectum, cum tertius quoque iam paries sponsi arceat impediatque accessum; *actus* videlicet ipse *peccati*. Quid si & *consuetudo* forte peccatũ in vsum, aut vsus etiam in *contemptum* perduxerit? sicut scriptum est[r]: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit.* Nonne si ita exieris, millies ante à rugientibus præparatis ad escam poteris deuorari, quàm peruenire ad sponsum, non vno siquidem iam, sed tanta à te parietum numerositate interclusum? Primus concupiscentia. Secundus consensus. Tertius actus. Quartus consuetudo. Quintus contemptus. Cura ergo concupiscen-

2. Consensus.

3. Actus peccati.

4. Consuetudo.

5. Contemptus.

r Prou. 18. a

Consensus in peccatum solicite cauendus.

tiæ priori totis resistere viribus, vt non pertrahat in consensum, & omnis deinceps malignitatis fabrica euanescit: nec est omninò quod sponsum prohibeat appropinquare tibi præter solum parietem corporis, quatenus gloriari possis & tu dicens de illo: quia *en ipse stat post parietem nostrum.* A

7. Sed & hoc tibi tota vigilantia prouidendum, vt apertas semper inuenias fenestras, & cancellos quosdam cõfessionum tuarum, per quos te intus benignè respiciat: quoniam respectus eius, profectus tuus. Aiunt cancellos angustiores esse fenestras, quales vtique hi qui libros describunt, aptare sibi solent ad recipiendum lumen paginis. Vnde & puto cancellarios eos appellari, qui chartis conscribendis ex officio deputantur. Cum ergò sint duo genera compunctionis, *vnum* in mœrore pro nostris excessibus, *alterum* in exultatione pro diuinis muneribus, quotiens sanè eam quæ sine angustia cordis minimè fit, peccatorum scilicet meorum facio confessionẽ: videor mihi cancellum, id est, angustiorem aperire fenestram. Nec dubium quin libenter per istã respiciat is qui stat post parietem pius explorator: quia *cor contritum & humiliatum Deus non despiciet*[f]. Denique & hortatur ad hoc ipsum. *Dic tu* (inquiens) *iniquitates tuas vt iustificeris*[e]. Quod si interdum corde dilatato in charitate, pro consideratione diuinæ dignationis ac miserationis libet animum laxare in vocem laudis & gratiarum actionem: puto me non iam angustam, sed amplissimam stans post parietem sponso aperire fenestram per quam (ni fallor) tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat eum. Ad manum est de scripturis vtramque hanc approbare confessionem, sed scientibus ista loquor, & non estis superfluis onerandi, qui vix necessariis indagandis sufficitis. Tanta quippe sunt sacramenta epithalamij huius, & laudum præconia quæ in eo decantantur Ecclesiæ & Sponso eius Iesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen. B

Cancellarii vnde dicti.

Cõpunctionis duo genera. Vnum in mœrore.

f Psal. 50.

e Esa. 43. d

Alterum in exultatione.

SERMO LVII.

De visitationibus Domini obseruandis; quibus indiciis vel signis ea deprehendi possint.

1. EN *dilectus meus loquitur mihi*[a]. Videte processus gratiæ, & dignationis diuinæ animaduertite gradus. Attendite sponsæ deuotionem atque solertiam, quàm vigili vtique oculo Sponsi obseruat aduentum, & deinceps ipsius omnia intuetur. Venit ille, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur, & nihil horum momentorum sponsæ industriam effugit, anticipatue notitiam. Venit in Angelis, accelerat in Patriarchis, appropiat in Prophetis, adest in carne, respicit in miraculis, alloquitur in Apostolis. Vel sic. Venit affectu & studio miserendi, accelerat subueniendi zelo, appropiat humiliando semetipsum, adest præsentibus, prospicit in futuros, loquitur docens & suadens de regno Dei. Sic ergo est aduentus Sponsi. Benedictiones & diuitiæ salutis cum eo, & vniuersa quę de ipso sunt, affluunt deliciis redundantia certè iucundis ac salutaribus sacramentis. Porrò quæ amat, vigilat & obseruat, & beata quam Dominus inuenerit vigilantem[b]. Non transibit illam, nec præteribit ab ea, sed stabit & loquetur ei, loqueturque amatoria siquidem vt dilectus. Sic quippe habes: *En dilectus meus loquitur mihi.* Bene dilectus qui venit amatoria locuturus, non autem increpatoria. C

a Cant. 2. c

Spõsæ deuotio ac solertia in obseruãdo sponsi aduentu.

b Luc. 12. e

2. Neque enim de illis est qui à Domino meritò arguuntur[c], quòd faciem cœli diiudicare nossent, tempus vero aduentus eius minimè cognouissent. Hæc namque tam solers & prudens ac benè vigilans, & venientem à longè prospexit, & salientem pro festinatione aduertit: & transilientem superbos vt humili sibi per humilitatem propinquaret, vigilantissimè obseruauit, & demum cum iam staret, & occultaret se post parietẽ, nihilominus præsentem agnouit, sed & respicientem per fenestras cancellosque persensit; & nunc pro remuneratione tantæ deuotionis & religiosæ sollicitudinis loquẽtem audit. Sanè enim si respexisset, & minimè locutus fuisset, suspectus poterat esse ille respectus, ne fortè magis indignationis foret, quàm dilectionis. Deniq; respexit Petrum[d], & non fecit ei verbum. Et ideo fortassis fleuit ille, quòd respiciens se, tacuerit. Hæc autem quoniam post aspectum meruit & affatum: non modo non flet, sed & gloriatur præ lętitia clamans: *En dilectus meus loquitur mihi.* Vides intuitum Domini cum in se semper maneat idem, non tamen eiusdem semper efficaciæ esse, sed conformari meritis singulorum quos respicit, & aliis quidem incutere metum, aliis vero magis consolationem & securitatem afferre? Denique respicit terram, & facit eam tremere[e]: cum è regione respexerit Mariam, & infuderit gratiam. *Respexit* (ait) *humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*[f]. Non sunt hæc verba plorantis aut trepidantis, sed gaudentis. Respexit similiter hoc loco sponsam, & nec tremuit illa, nec fleuit instar Petri, quia non sapiebat terram, sicut ille. Dedit vero lætitiam in corde eius, affatu testificans quo eam respexerit affectu. D

c Matt. 16. a

d Luc. 22. g

Dei respectus varius: aliis metum, aliis cõsolationem adfert.

f Luc. 1. e

3. Deniq; verba quæ loquitur, audi quàm non indignantis sint, sed amantis. Sequitur. *Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.* Felix conscientia, quæ de se ista meretur audire. Quis putas in nobis est adeo vigilans & obseruans tempus visitationis suæ, sponsumque aduentantem ita per singula eius momenta diligenter explorans, vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiat ei[g]? Non enim sic ista de Ecclesia referuntur, vt non singuli nos, qui simul Ecclesia sumus, participare his eius benedictionibus debeamus. Etenim in hoc generaliter omnes atque indifferenter vocati sumus, vt benedictionem hæreditate possideamus. Vnde & audebat dicere ad Dominum quidam[h]: *Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.* Illa puto hæreditate qua se esse præsumebat filium patris sui qui est in cœlis. Porro si filium, & hæredem: hæredem Dei, cohæredẽ autem Christi. Magnam vero rem gloriatur se acquisiuisse hæreditate ista, testimonia Domini. Vtinam ego de me vel vnum meruerim tenere testimonium Domini: quia is non in vno, sed in multis exultat testimoniis. Denique ait iterum[i]: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Et reuera quid diuitiæ salutis, quid deliciæ cordis, quid animæ vera & cauta securitas, nisi Domini attestationes? *Non enim,* inquit[k], *qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.*

Cant. 2. e

Tempus visitationis diuinæ diligenter obseruandum.

g Luc. 12. e

h Psal. 118. e

i Psal. 118. b

Testimonia diuinæ visitationis quænam.

k 2. Cor. 10. d

4. Vt quid nos hactenus adhuc fraudamur commendationibus seu attestationibus his diuinis, & paterna hæreditate priuamur? Quasi minimè & nos voluntarie genuerit verbo veritatis, sic in nullo nos meminimus ab illo taliter commendatos, nec vlla de nobis assecuti testimonia eius. Vbi est quod Apostolus dicit[l], *quia ipse Spiritus Dei testimonium perhibet spiritui nostro quòd filii Dei sumus?* Quomodo filij, si expertes hæreditatis? Arguit nos pro certo negligentiæ & incuriæ ipsa inopia nostra. Nam si quis nostrum integrè & perfectè iuxta verbum Sapientis[m], cor suum tradat ad vigilandum diluculò ad Dominum qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecetur, simulque votis omnibus studeat secundum Esaiam Prophetam[n] parare vias Domini, rectas facere semitas Dei sui, cui cum Propheta sit dicere[o]: *Oculi mei semper ad Dominum,* & quia *prouidebam Dominum in conspectu meo semper*[p]: nonne hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo[q]? Visitabitur profectò frequenter, nec vnquam ignorabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is qui in spiritu visitat, clandestinus veniat & furtiuus, vtpote verecundus amator. Adhuc ergo longè agentem benè vigilans anima sobria mente prospiciet, & deinceps vniuersa comperiet: quæ in dilecti aduentu sponsam tam solerter quàm signanter aduertisse monstrauimus: quia ipse ait[r]: *Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me.* Nam & desiderium festinantis agnoscet: & quando propè, & quando præsto iam erit, continuò sentiet, sed & respicientis se oculum quasi solis radium per fenestras & rimas parietis subeuntem beato oculo cernet, &

l Rom. 8. c

Quomodo illa obtinenda.

m Eccl. 39. c

n Esa. 4. a

o Psal. 24. c

p Psal. 15. c

q Psal. 23. a

Quid facto opus, vt visitemur à Deo.

r Prou. 8. b

demum audiet voces exultationis & amoris appellata amica, columba, formosa.

5. Quis sapiens & intelliget hæc, ita vt ea etiam dignè abinuicem distinguere, & designare singula queat, ac diffinire ad intelligentiam aliorum? Si à me illud speratur, ego ea mallem ab experto audire, & qui assuetus sit & exercitatus in talibus. At quoniam quisq; qui huiusmodi est, verecundè magis silentio abscondere eligit quod silentio percipit, & seruare secretum suum sibi, id sibi tuti arbitratur: dico ego cui ex officio loqui est, nec tacere licet, quicquid illud est quod de huiusmodi vel proprio, vel alieno teneo experimento, & quod facile experiri plures queunt, sanè altiora relinquens apprehendere illa valentibus. Si igitur admonitus fuero, vel foris ab homine, vel intus à spiritu de tuenda iustitia, & seruanda æquitate, istiusmodi salutaris statio erit mihi profectò prænuncia imminentis aduentus sponsi, & præparatio quædam ad dignè suscipiendum supernum visitatorem, Propheta hęc mihi indicante, dicendo [s], quia *iustitia ante eum ambulabit*. Et item loquitur Deo sic [t]: *Iustitia & iudicium* (inquit) *præparatio sedis tuæ*. Nihilominus vero spes eadem arridebit, si sermo insonuerit de humilitate vel patientia, seu etiam de fraterna charitate & obedientia deferenda prælatis: maxime autem de sectanda sanctimonia & pace, & cordis puritate quærenda, quoniam quidē scriptura ait [u]: *Domum Domini decet sanctitudo, & factus est in pace locus eius* [x], *& mundi corde Deum videbunt* [y]. Quicquid itaque siue de his siue de aliis quibuslibet virtutibus suggestum animo fuerit, significatio, vt dixi, erit mihi visitationem Domini virtutum imminere animæ meæ.

Viri pii singularia rerū cœlestium experimenta celare studēt.

Visitatio Domini quibus indiciis deprehendi possit.
1 Indicium Suggestio bona.
s Psal. 84. b
t Psal. 88. c
u Psal 92. a
x Psal. 75. a
y Matth. 5. a
z Psal. 140. b

6. Sed & si corripuerit me iustus in misericordia, & increpauerit me, idipsum sentiam, sciens quia æmulatio iusti & beneuolentia iter faciunt ei qui ascendit super occasum. Bonus occasus, cum ad correptionem iusti stat homo, & corruit vitium, & Dominus ascendit super illud, conculcans hoc pedibus & conterens ne resurgat. Non ergo cōtemnenda increpatio iusti, quæ ruina peccati, cordis sanitas est, necnon & Dei via ad animam. Sed nec vllus omnino sermo qui ædificet ad pietatem, ad virtutes, ad mores optimos, negligenter est audiendus, quoniam & illic iter quo ostenditur salutare Dei. Quod si sermo gratus venit & placidus, quatenus pulso fastidio cum desiderio audiatur: tum non modò venire sponsus, sed & accelerare, id est cum desiderio venire credendus est. Illius nāque desiderium tuum creat, & quòd tu eius properas sermonem admittere, inde est quòd ipse festinat intrare. Non enim nos eum, sed *ipse* (inquit [a]) *prior dilexit nos*. Iam & si etiam ignitum eloquium sentis, atq; ex eo conscientiam vri in recordatione peccati, recordare tunc de quo scriptura dicit [b], *quia ignis ante ipsum præcedet*: & ipsum prope esse non dubites. Denique iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde [c].

2. Correptio.
3. Exhortatio.
a 1. Ioan. 4. b
4. Cōpunctio.
b Psal. 96. a
c Psal. 33. d

7. Si vero non solum compungeris in sermone illo, sed & conuerteris totus ad Dominum, iurans & statuens custodire iudicia iustitiæ eius: etiam adesse ipsum iam noueris, præsertim si te inardescere sentias amore eius. Etenim vtrumq; de illo legis, & ignem videlicet ante ipsum præcedere, & ipsum nihilominus ignem esse. Moyses siquidē de illo dicit [d], quia *Deus ignis consumens est*. Differunt autem, quòd is qui præmittitur ignis ardorem habet, sed nō amorem: coquens, sed non excoquens: mouens nec promouens. Tantum ad excitandum præmittitur & præparandum, simulque ad commonendum quid ex te sis, quo dulcius sapiat postmodum quod ex Deo mox eris. At verò ignis qui Deus est, consumit quidem, sed non affligit, ardet suauiter, desolatur fœliciter. Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, vt in anima vicem exhibeat vnctionis. Ergò in virtute qua immutaris, & in amore quo inflammaris, Dominum præsentem intellige. Nam dextera Domini facit virtutem [e]. Nō autem fit hæc mutatio dexteræ excelsi nisi in feruore spiritus, & in charitate non ficta, ita vt dicat qui huiusmodi est [f]: *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis*.

5 Conuersio.
d Deut. 4. c
e Psal. 117. c
f Psal. 38. a

8. Porro hoc igne consumpta omni labe peccati, & rubigine vitiorum, si iam emundatā ac serenatā conscientiā, sequatur subita quædam atque insolita latitudo mentis, & infusio luminis illuminantis intellectum vel ad scientiam scripturarū, vel ad mysteriorum notitiam, quorum alterum propter nos oblectandos, alterum propter ædificandos proximos reor dari: oculus respicientis proculdubio est iste educens quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tāquam meridiē: iuxta illud Prophetę Esaiæ: *Orietur* (inquit [g]) *tanquam sol lux tua*, &c. Sed sanè non per ostia aperta, sed per angusta foramina is tantæ claritatis radius se infundet stante adhuc duntaxat hoc ruinoso pariete corporis. Erras si aliter speras, ad quantamcunque cordis proficias puritatem, cum ille præcipuus contemplator dicat [h]: *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*.

6 Dilectio & illuminatio mentis.
g Esa. 58. b
h 1. Cor. 13. d

9. Post hunc tantæ dignationis ac miserationis respectum sequitur vox blande & leniter diuinam insinuans voluntatem, quæ non est alius quàm ipse amor, qui ociosus esse non potest, de his quæ Dei sunt sollicitās & suadēs. Denique audit sponsa, vt surgat & properet [i], haud dubiū quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera & casta contemplatio habet, vt mentem quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo & desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat: & rursum potita votis, aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit, & item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacritate recurrat.

7. Insinuatio diuinæ voluntatis.
i Cant. 2. c
Contemplationis synceræ vis & natura.
Contēplationis & actionis alternatio.

10. Cæterum inter has vicissitudines plerunque mens fluctuat, metuens, & vehementer exæstuans, ne forte alteri horum dum suis affectionibus hincinde distrahitur, plus iusto inhæreat, & sic in vtrolibet vel ad modicum à diuina deuiet voluntate. Et fortasse tale aliquid sāctus Iob patiebatur cum diceret [k]: *Si dormiero, dico, quādo consurgam? & rursum expectabo vesperam*, hoc est. Et quietus neglecti operis, & occupatus perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & somnum contemplationis grauiter æstuare: & in bonis licet semper versantem, semper tamē quasi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem? Vnicum quippe in huiusmodi remedium seu refugium oratio est, & frequens gemitus ad Deum: vt quid, quādo, & quatenus nos facere velit, assiduè nobis demōstrare dignetur. Habes (vt ego opinor) tria hæc id est prædicationem orationem, contemplationem, in tribus commendata & designata vocabulis. Ea enim merito *amica* dicitur, quæ sponsi lucra studiose ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando conquirit. Meritò *columba*, quæ nihilominus pro suis delictis in oratione gemens & supplicans, diuinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Meritò quoque *formosa* quæ cœlesti desiderio fulgens, supernæ contemplationis decorem se induit horis duntaxat quibus commode & opportunè id potest.

Cur ea sæpè piosangat.
k Iob 7. a
Prædicatio dicitur Amica, oratio columba.
Contemplatio formosa.

11. Sed & illud vide, si valeat coaptari huic triplici vnius animæ bono, de tribus videlicet personis illis in domo vna commanentibus [l], amicis vtique Saluatoris, & admodum familiaribus ei: *Martham* loquor ministrantem, & *Mariam* vacantem, & *Lazarum* quasi gementem sub lapide, & resurrectionis gratiam flagitantem. Hęc dicta sunt pro eo quod sponsa describitur adeo solers & peruigil in obseruando semitas Sponsi, vt minimè eam latere possit quando, & in quanta festinatione ad se veniat, sed & quando longè, & quando propè, & quando præsens sit: nulla subitatione præoccupari valeat vt ignoret: & quia proinde metuerit, non solum respici misericorditer, sed & dignanter lætificari amoris vocibus, & gaudere gaudio propter vocem sponsi.

l Luc. 10. g

12. Nos quoq; ad hęc (quāuis audacter) adiecimus, quod quęuis etiam de nobis anima si similiter vigilet, similiter & salutabitur vt *amica*, consolabitur vt *columba*, amplexabitur vt *formosa*. Perfectus omnis reputabitur in cuius anima tria hæc congruenter atque opportunè concurrere

Perfectus reputari meretur, qui Martham, Mariam & Lazarum copulare nouit. videbuntur, vt & gemere pro se, & exultare in Deo nouerit, simul & proximorum vtilitatibus potens sit subuenire, placens Deo, cautus sibi, vtilis suis. Sed ad hæc quis idoneus? Vtinam ipsa in vniuersis nobis, etsi non tota in singulis, saltem singula in diuersis sicut hodie haberi videntur, longis reseruentur temporibus. Habemus siquidem

quinam repræsentent討ham: qui Lazarum, Martham tanquam Saluatoris amicam in his qui exteriora fideliter administrant. Habemus & Lazarū tanquam columbam gementem nouitios vtique, qui nuper peccatis mortui, pro recentibus adhuc plagis laborant in gemitu suo sub timore iudicii, & sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nemo est memor amplius, sic se non putant reputari, donec ad Christi iussionem sublato pondere timoris tanquam prementis lapidis mole, respi-

qui Mariam. rare in spem veniæ possint. Habemus quoque Mariam contemplantem, in illis qui processu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius & lætius proficere potuerunt, quando iam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorū, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte insatiabiliter delectantur, interdum etiam reuelata facie gloriam Sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eādem imaginem transformantur de claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu. Iam ad quid sponsam surgere & properare hortetur is qui paulo ante defensare visus est eam, ne dormiens suscitaretur, alio sermone videbimus. Adsit ipse, vt & huius nobis sacramenti rationem aperire dignetur Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LVIII.

Quomodo sponsus hortatur sponsam, id est, viros perfectos ad regimen imperfectorum. Item de putatione vitiorum in eis facienda, vt virtutes succrescant.

1. SVrge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni [a]. Quis hoc dicit? Absque dubio Sponsus. Et nōne ipse est, qui paulo ante suscitari dilectam tantopere prohibebat? Quo pacto ergò nunc non solum vt surgat, sed vt & acceleret iubet? Venit in mentem simile quid ex

a Cant. 2. c

b Matth. 26. d Euangelio [b]. Ea quippe nocte qua Dominus tradebatur, cum fatigatos productioribus vigiliis Discipulos qui secū erant, dormire demum ac requiescere præcepisset, in ipsa hora surgere cogit: *surgite eamus* (inquit) *ecce appropinquat qui me tradet*. Nunc quoque similiter vno pene momento & prohibet suscitari sponsam, & suscitat, *surge* (inquiens) *& veni*. Quid sibi itaque vult tam subita hæc

Vicissitudo sanctæ quietis, & necessariæ actionis. mutatio voluntatis siue consilii? Putamus ne leuitate vsū sponsum, & aliquid voluisse prius quod mox noluerit? Minimè. Sed agnoscite eas quas vobis supra, si meministis, commendaui & non semel vicissitudines vtique sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; & quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas ocii, vbi officii & operis cogentior vrget instantiorque vtilitas. More igitur suo Spōsus vbi dilectam paululo in sinu proprio quieuisse persentit, ad ea denuò quæ vtiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi inuitam; nec enim quod fieri vetuit, faceret vllatenus ipse. Sed trahi sane à sponso sponsæ est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso; quippe qui viuere sponsus est & mori lucrum.

3. Et est desiderium vehemens, quod eam non tantū surgere, sed & surgere festinanter sollicitat. Sic quippe habes: *Surge, propera & veni*. Nec parum confortat quod audit, *veni*: & non, vade: per hoc se intelligens non tam mitti quā duci, & secum pariter sponsum esse venturum. Quid enim difficile sibi illo comite reputet? *Pone me* (inquit [c]) *iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me*. Item [d]. *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es*. Non vtique suscitatur præterquam velit, quādo sit prius vt velit: quod non est aliud nisi sancti questus

c Iob 17. a
d Psal. 22. a

A immissa auiditas. Animatur etiam ad opus iniunctum, & de temporis opportunitate redditur alacrior. Tempus faciendi (inquit) ô sponsa, quia *hyems transiit*, quando operari nemo poterat. *Imber* quoque qui inundatione facta operiebat terrā, culturas impediebat, & vel sata necabat, vel seri vetabat: is, inquam, imber excurrit, *abiit & recessit*. *Flores apparuerunt in terra nostra* [f], vernalem profectò tēperiem adesse signantes, operandi commoditatem, frugū vicinitatem ac fructuum. Deinde subdit vbi & quid primum operari oporteat. *Tempus* (inquiens [g]) *putationis aduenit*. Ad vineas ergo excolendas ducitur. Quæ vt possint vberioribus fructibus respondere colonis, ante omnia necesse est sarmenta sterilia proiici, succidi noxia, putari superflua. Hæc iuxta literam.

e Cant. 2. c
f Ibid.
g Ibid.

3. Nunc iam videamus quid istiusmodi quasi historico schemate spiritualiter nobis innuatur intelligendum. Et *Vineas* quidem animas esse vel Ecclesias, simulque huius rei rationem quænam sit, dixi vobis iam, & audistis, nec opus habetis iterato audire. Ad has itaq; reuisendas, corrigendas, instruendas, saluandas, anima perfectior inuitatur, quæ tamen id ministerii sortita sit non sua ambitione,

Animæ vel Ecclesiæ significatæ per vineas.

B sed vocata à Deo tanquam Aaron. Porrò inuitatio ipsa quid est, nisi intima quædam stimulatio charitatis piè nos sollicitantis æmulari fraternam salutem, æmulari decorē domus Domini, incrementa lucrorum eius, incrementa frugum iustitiæ eius, laudem & gloriam nominis eius? Istiusmodi itaq; circa Deum religiosis affectibus quoties is qui animas regere, aut studio prædicationis ex officio intendere habet, hominem suum interiorem senserit permoueri, totiens pro certo Sponsum adesse intelligat, totiens se ab illo ad vineas inuitari. Ad quid? nisi vt euellat & destruat, & ædificet & plantet?

Inuitatio spōsi ad curandas animas vnde colligenda.

Verum quoniam operi huic sicut & omni rei sub cœlo non omne tempus suppetit & aptum est, addit is qui inuitat, *tempus putationis aduenisse*. Adesse hoc nouerat qui dicebat [h]: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum*. Vitiosa sine dubio atque superflua, & omne denique quod offendiculum dare, & impedire fructum salutis possit, putare iam & resecare monebat, sciens quia tempus putationis aduenerit. Ideo & aiebat fideli cuidam cultori vinearum [i]: *Argue, increpa, obsecra*. in pri-

4. Tēpus putationi idoneū obseruandū.
h 2. Cor. 6. a

i 2. Tim. 4. a

C mo & secundo horum putationem vel extirpationem, in vltimo plantationem indicens. Et hæc quidem sponsus per os Pauli de tempore operandi. Sed audi quid per proprium os de temporum consideratione sub alio quidem rerum schemate & nomine cum noua sponsa sit locutus. *Nōnne vos dicitis* (inquit [k]) *quia quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis. Leuate oculos vestros & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem*. Itē [l]: *Messis quidem multa, operarii pauci: rogate Dominum messis vt mittat operarios in messem suam*. Sicut igitur ibi metendi animarum segetes tempus adesse monstrabat, ita & hic vineas æquè intelligibiles, id est, animas vel ecclesias tempus putandi aduenisse denunciat; id forsitan inter vtrasque res volens vocabulorum diuersitate distingui, vt messes plebes, vineas congregationes sanctorum cohabitantium intelligamus.

Temporis cōmoditas in operatione spirituali cōsideranda.
k Ioan. 4. d

l Matth. 9. d

5. Porrò hyemale tempus quod præteriisse significat, illud mihi designare videtur cum Dominus Iesus iam non palam ambularet apud Iudæos, eo quòd conspirassent aduersus eum volentes eum interficere. Vnde & dicebat

Tempus hyemale quod,

D ad quosdam [m]: *Tempus meum nondum aduenit, tempus autem vestrum semper est paratum*. Et rursum [n]: *Ascendite vos ad diem festum hunc, ego non ascendam*. Ascendit tamen postea & ipse, non palam, sed quasi in occulto. Ex tunc ergò & deinceps vsque ad aduentum Spiritus sancti quo recaluerunt torpentia fidelium corda tanquā igne quem Dominus ad hoc ipsum misit in terram [o], hyems fuit. Tu ne negaueris hyemem tunc fuisse, cum Petrus sederet ad prunas non minus gelido corde, quam corpore [p]? Denique *erat frigus*, inquit. Magnum reuera frigus cor negantis constrinxerat. Nec mirum tamen, cum ignis ab eo ablatus esset. Nam pauloantè non paruo feruebat zelo, quippe adhuc igni proximus, qui euaginato gladio, ne

m Ioan. 7. a
n Ibid.
tempore quod passionem & Spir. S. missionem antecessit.
o Luc. 12. f

p Ioan. 18. c
Petri frigus.

q Luc. 22. e r Matt. 26. e Intēpestiuus eius zelus in stringendo gladio. ignem perderet, serui auriculam amputauit q. Sed nō erat tempus putationis, & ideo audit r: *Conuerte gladium tuum in locum suum.* Erat enim hora & potestas tenebrarum, & quisquis tunc Discipulorum leuaret gladium vel ferri, vel verbi, aut ferro truncandus erat, & neminem lucraretur, nec quippiam fructus offerret: aut certè timoris gladio ad negandum cogendus, & sic magis ipse periret, iuxta verbum Domini quod subiunxit mox ita dicens s: *Omnis qui accipit gladium, gladio peribit,* Quis nempe cæterorum ante pauendam mortis imaginem impauidus staret, trepidante & cedente principe ipso, & qui voce confortatoria sui imperatoris fuerat præmunitus & præmonitus alios confortare o?

s Ibid.

o Luc. 22. d

6. Cæterum nec is, nec illi sibi adhuc induerant virtutem ex alto, & ob hoc tutum non erat eis exire in vineas, & exerere linguæ sarculum, & gladio Spiritus putare vites, purgare palmites, vt fructum plus afferrēt. Denique ipse Dominus tacebat in passione, & in multis interrogatus non respondebat t, *factus* (iuxta Prophetam u) *sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Dicebat autem x: *Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem & interrogauero, non respondebitis mihi,* sciens tempus putationis nondum aduenisse, nec responsuram prorsus vineam suam impensis laboribus, id est, nec fidei nec boni operis fructum aliquem relaturam. Quare? Quia hyems erat in cordibus perfidorum, & hyemales quidam malitiæ imbres occupauerant terram, iacta semina verbi suffocare quam fouere paratiores, sed & cultui vinearum omnem nihilominus impendendam operam frustraturi.

t Matth. 27. b u Psal. 37. e x Luc. 22. e B

7. Quos vos me nunc putatis dicere imbres? Istos ne quos videmus currentes per aëra nubes turbulento spiritu spargere super terram? Non est ita. Sed quos de terra in aërem sursum ferunt homines turbulenti spiritus, ponentes in cœlum os suum, & lingua eorum transiens in terram, tanquam pluuia amarissima terram ipsam palustrē ac sterilem facit, & tam plantis quam satis inutilem, non quidem his visibilibus atque corporeis ad nostros vtique corporeos vsus datis, de quibus nulla planè, sicut nec de bobus cura est Deo. Sed quibus? Profectò quæ seuit & plantauit Dei manus & non hominis, quæ & vel germinare, vel radicari in fide & charitate poterant, & fructus parturire salutis, si bonis & temporaneis imbribus rigarentur. Animæ denique sunt pro quibus Christus mortuus est. Væ nubibus pluentibus istiusmodi imbres super eas qui lutum faciant, fructum non afferant. Nam sicut sunt & bonæ & malæ arbores ferentes quæque fructus pro sui dissimilitudine differentes, bonæ videlicet, bonos, & malæ malos: ita & arbitror nubes & bonas quæ bonos, & malas quæ malos pluant imbres. Et vide ne forte innueret nobis hanc nubium imbriumque differentiam qui dicebat. *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam* (haud dubium quin super vineam) *imbrem.* Cur putas adiunxisse signanter, *meis,* nisi quia sunt & malæ nubes, quæ non sunt eius? *Tolle tolle* (inquiunt b) *crucifige eum.* O nubes violentas & turbidas! O imbrem procellosum, ô torrentem iniquitatis, euertere magis quam fœcundare idoneum! Nec minus malus minusue amarus, minus licet impetu proruens, imber ille qui subsecutus est c; *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Christus rex Israël descendat nunc de cruce, & credimus ei.* Philosophorum ventosa loquacitas non bonus imber est, qui sterilitatem magis intulit terris quam fertilitatem. Multò magis praua dogmata hæreticorum, mali imbres sunt, quæ pro fructibus spinas producunt & tribulos. Mali imbres etiam traditiones Pharisæorum quos Saluator redarguit, & ipsi nubes malæ. Et nisi existimes me iniuriam facere Moysi, nam bona nubes est illa, non omne quod pluit vel ipsa, bonum tamen dicam, ne illi contradicam qui ait d: *Dedi illis,* id est Iudæis *præcepta non bona,* haud dubium quin per Moysen, *& iustificationes in quibus non viuent in eis.* Literalis illa (verbi causa) obseruatio sabbati sonantis requiem non donantis, indictus sacrificiorum ritus, interdictus porcinæ carnis esus, nonnullorumque similium quæ immunda à Moyse censentur, pluuia est hoc totum ex illa nube descendens, sed nolo in

Imbres noxii plantis spiritualibus.

Imbres boni & tēperanei, iisdem vtiles. C

a Esa. 5. b Noxii erant crudeles Iudæorū voces. b Ioan. 19. e

c Luc. 23. d

tales & ventosa Philos. loquacitas. Item Hæreticorū dogmata. D

d Ezec. 20. d

agrum vel hortum meum quandoque descendat. Fuerit sanè bona suo tempore, post tempus si venerit, non bonam iam censeo. Omnis etiam lenis & leniter descendens pluuia si sit intempestiua, molesta est.

8. Donec ergo istiusmodi aquæ pestilentes occupauerunt terram, & inualuerunt super eam, tempus suum vineæ non habuerunt, nec fuit quod sponsa inuitaretur ad putandas vineas. Cæterum illis decurrentibus terra apparuit arida, & flores apparuerunt in ea, significantes tēpus putationis adesse. Quæris quando hoc fuit? Quando putas, nisi cum refloruit caro Christi in resurrectione? Et hic primus & maximus flos qui apparuit in terra nostra, nam primitiæ dormientium Christus e. Ipse, inquam, flos campi f, & lilium conuallium Iesus, vt putabatur filius Ioseph à Nazareth g, quod interpretatur flos. Is ergo flos apparuit primus, non solus. Nam & multa corpora sanctorum qui dormierant, pariter surrexerunt h, qui veluti quidam lucidissimi flores simul apparuerunt in terra nostra. Denique venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis i. Flores etiam fuerunt qui primi crediderunt de populo, primitiæ sanctorum. Flores eorum miracula instar florum producentia fructum fidei. Nam postquam ille infidelitatis imber aliquantulum vel ex parte abiit & recessit, secuta mox est pluuia voluntaria quam segregauit Deus hæreditati suæ, & flores apparere cœperunt. Dominus dedit benignitatem, & terra nostra dedit flores suos, ita vt vna die tria millia k, in alia quinque millia de populo crederēt l, adeo in breui creuit florum numerus, id est credentium multitudo. Et non potuit gelu malitiæ præualere aduersus flores qui apparebant, nec præripere (vt assolet) fructum vitæ quam promittebant. Nam cum omnes qui crediderant, induerentur virtute ex alto: surrexerunt ex eis homines qui minas hominum contempserunt, fortes in fide, passi sunt quidem quam plurimos contradictores, sed non cesserunt, neque subterfugerunt quo minus & facerent & annunciarent opera Dei. Nam iuxta illud in psalmo m spiritualiter quidem *& seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis.*

Tēpus putationis quodnam. Et qui flores. e 1. Cor. 15. c f Cant. 2. a g Luc 3. e

h Matth. 27. f

i Ibid.

k Act. 2. g l 4. a

m Psal. 115. a & 106. d

9. Processu temporis tempestas sedata est, & pace reddita terris creuerunt vineæ, & propagatæ & dilatatæ sunt, & multiplicatæ super numerum. Et tunc demum sponsa ad vineas inuitatur, non quidem ad plantandum, sed ad putandum quod plantatum iam erat. Opportunè quidem, nam id opus pacis tempus requirebat. Quando etenim persecutionis tempore id liceret? Alioquin sumere in manus gladios ancipites, facere vindictam in nationibus, increpationes in populis, alligare reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis; & facere in eis iudicium conscriptum n: hoc quippe putare vineas est. Hæc inquam omnia vix vel pacis tempore actitantur in pace. Et de his satis.

n Psal. 149. b

10. Poterat etiam finiri sermo, si prius quemque vestrum iuxta morem meum de sua vinea monuissem. Quis enim ita ad vnguem omnia à se superflua resecauit, vt nil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & sopita denuo excitantur. Parum est ergo semel putasse, sæpe putandum est. Immò si fieri possit semper, quia semper quod putari oporteat (si non dissimulas) inuenis. Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebuseus o, subiugari potest, sed non exterminari. *Scio* (inquit p) *quia non habitat in me bonum.* Parum est nisi & malum inesse fateatur. Ait, *non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Si autem quod odi illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Aut te ergo si audes præfer Apostolo (nempe ipsius ista vox est) aut fatere cum illo te quoque vitiis non carere. Medium denique vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eges non solum putatione, sed & circuncisione. Alioquin verendum ne circunquaque à lambentibus vel potius à rodentibus vitiis illa, dum nescis, paulatim elangueat, ausis supercrescentibus.

Putationi vineæ spiric. semper incumbendū.

o Iudic. 1. e p Rom. 7. a

Virtus est medium vitiorū vtrimque reductum. Horat. Elegans monitum de putatione spirituali.

suffocetur. Vnum in tanto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & mox vt renascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. A Non potest virtus cum vitiis pariter crescere. Ergo vt illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt, vtilitati accedit quicquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas vt virtus roboretur.

11. Religiosis seu hominibus Deo deuotis quomodo nō sit hyems, sed æstas.

Nobis, fratres, putationis semper est tempus, sicut semper est opus. Confido enim quia nobis hyems iam trāsiit. Scitis quam hyemem dicam? Timorem illū qui non est in charitate, qui cum omnes initiet ad sapientiā, neminem consummat: quoniam superueniens charitas extundit illum tāquam hyemem æstas. Æstas enim charitas est. Quæ si iam venit, immò quia venit (sicut iustū est mihi sentire de vobis) siccauerit necesse est omnem hyemalem imbrem, omnem videlicet anxietatis lachrymam, quam amara recordatio peccati, & timor ante extorquebat iudicii. Itaq; (quod non dubius dico) etsi non de omnibus vobis, profectò de pluribus hic iam imber abiit & recessit. Nam & flores apparent, indices pluuiæ suauioris. Habet & æstas pluuias suas suaues & vberes. Quid dulcius lachrymis charitatis? Flet quippe charitas, sed ex amore, non ex mœrore. B Flet ex desiderio. Flet cum flentibus. Tali imbre non ambigo rigatos vberius actus obedientiæ vestræ, quos lætus intueor, non murmure tetros, non tristitia subobscuros: sed quodam spirituali gaudio iucundos & floridos. Sic sunt ac si semper flores gestetis in manibus.

Timor seruilis instar hyemis; charitas æstatis.

12. Ergo si hyems transiit, imber abiit & recessit, si demū flores apparuerunt in terra nostra, & subinde quædam spiritualis gratiæ vernalis temperies tempus putationis indicit, quid restat nisi vt de cætero toti incumbamus huic operi tam sancto, tam necessario? Scrutemur iuxta Prophetam [q] vias nostras & studia nostra, & in eo se quisque iudicet profecisse; non cum non inuenerit quod reprehendat, sed cum quod inuenerit, reprehendet. Tunc te non frustra scrutatus es, si rursum opus esse scrutinio aduertisti. Et totiens non te fefellit inquisitio tua, quotiens iterandam putaueris. Si autem semper hoc cum opus est facis, semper facis. Semper ergo opus esse tibi memineris superni auxilii, & misericordiæ Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

q Thren. 3. c

Examen sui ipsius commendat.

C

Sermo LIX.

De gemitibus animæ suspirantis ad cælestem patriam, & de commendatione castitatis & viduitatis

1. **V**ox *turturis audita est in terra nostra* [a]. Minimè iam dissimulare queo, quod ecce secundò is qui de cœlo est, de terra loquitur. Vtiq; tam dignanter, tam socialiter, quasi vnus è terra. Sponsus est iste. Qui cum præmitteret flores apparuisse in terra, adiunxit, *nostra*: & nunc nihilominus *vox* (inquit) *turturis audita est in terra nostra*. Ergone ratione carebit Deo quidem tam insueta (ne dicam indigna) locutio? Nusquam (vt opinor) de cœlo sic locutum reperies, nusquam alibi de terra. Aduerte igitur quantæ suauitatis sit Deum cœli dicere *in terra nostra*. Quique terrigenæ & filii hominum audite: Magnificauit Dominus facere nobiscum [b]. Multum illi cum terra, multum cum sponsa, quam de terris sibi asciscere placuit. *In terra* (inquit) *nostra*. Non planè principatum sonat vox ista, sed cōsortium, sed familiaritatem. Tanquam Sponsus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor est, & consortem se reputat. Amor loquitur, qui Dominum nescit. Carmen nimirum amoris est, nec aliis hoc quam amatoriis fulciri oportuit. Amat & Deus, nec aliunde hoc habet, sed ipse est vnde amat. Et ideò vehementius, quia non amorem tam habet, quā hoc est ipse. Verum quos amat, amicos habet non seruos. Deniq; amicus fit de magistro, nec enim amicos discipulos diceret si non essent.

a Cant. 2. c

b Psal. 125. a

Deus amat & est amor ipse.

Vides amori cedere etiam maiestatem? Ita est, fratres neminem suspicit amor, sed ne despicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfectè se amant, & in seipso celsos humilesq; contemperat. nec modo pares, sed vnum eos facit. Tu Deum forsitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas, sed qui adhæret Deo, vnus spiritus est [c]. Quid miraris hoc? Ipse factus est tanquam vnus ex nobis. Minus dixi, non tanquam vnus, sed vnus. Parum est parem esse hominibus, homo est. Inde terram nostram vendicat sibi, sed quasi patriam, nō quasi possessionem. Quidni vendicet? Inde illi sponsa, inde substantia corporis. Inde sponsus ipse, inde duo in carne vna. Si caro vna, cur non & patria vna? *Cœlum cœli Domino* (inquit [d]) *terram autem dedit filiis hominum*. Ergo vt filius hominis hæreditat terram, vt Dominus subiicit, vt conditor administrat, vt sponsus communicat. Dicendo nempe, *in terra nostra*, proprietatem profectò abnuit, societatem non respuit. Et hæc pro eo, quod Sponsus tam benigno vsus est verbo, vt dignatus sit dicere *in terra nostra*.

Maiestas cedit amori.

c 1. Cor. 6. d

d Psal. 113. d

3.

Nunc cætera videamus [e]. *Vox turturis audita est in terra nostra*. Et hoc indicium est transactæ hyemis, tempus nihilominus putationis adesse denuncians. Id iuxta literam. Aliàs Turturis vox non dulce admodum sonat, sed signat dulcia. Ipsa auicula si emis, non magni: si discutis, non parui precii est. Et vox quidem gemēti, quam canenti similior, peregrinationis nostræ nos admonet. Illius doctoris libenter audio vocem, qui non sibi plausum, sed mihi plāctum moueat. Verè turturem exhibes, si gemere doceas. Et si persuadere vis, gemendo id magis, quam declamando studeas oportebit. Exemplum sanè tum in aliis multis, tum vel maximè hoc in negocio verbo efficacius est. Dabis voci tuæ vocem virtutis, si quod suades prius tibi illud cognosceris persuasisse. Validior operis, quam oris vox. Fac vt loqueris, & non solum me facilius emendas, sed te quoq; non leui liberas probro. Non iam pertinebit ad te si quis dicat [f]: *Alligāt onera grauia & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere*. Sed neque illud verearis oportet [g]. *Tu qui alios doces, teipsum non doces?*

e Cant. 2. c

Turturis consideratio mystica.

Vtile monitū prædicatorib.

Exemplo potius docendū quam verbo.

f Matt. 23. a

g Rom. 2. e

4.

Vox turturis audita est in terra nostra. Donec homines pro Dei cultu mercedem tantum in terra, & tantum terram acceperunt (illam vtique lacte & melle manantem) minimè se cognouerunt peregrinos super terram, nec more turturis ingemuerunt veluti patriæ reminiscentes: magis autem pro patria exilio abutentes, dederunt se comedere pinguia, & bibere mulsum. Ita tam diu non est vox turturis audita in terra nostra. Vbi ergo regni cœlorum promissio facta est, tunc intellexerunt homines se non habere hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirere tota auiditate cœperunt, & tunc primum manifestè sonuit in terra vox turturis. Nam dum sancta quæque iam anima Christi præsentiam suspiraret, regni dilationem molestè ferret, desideratam patriam gemitibus & suspiriis à longè salutaret: nonne tibi videtur vice fungi gemebundæ ac castissimæ turturis quæcunque anima in terris ita fecisset? Extunc ergò & deinceps vox turturis audita est in terra nostra. Quidni moueat mihi crebras lachrymas & gemitus quotidianos Christi absentia? Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus [h]. Laboraui in gemitu meo [i], tu scis; sed beatus, qui dicere potuit: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo* [k]. D Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius, gemitus isti comperti sunt. Hoc quippe est quod ipse aiebat: *Nunquid possūt* (inquit [l]) *filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc lugebunt*. Ac si diceret: Et tunc vox turturis audietur.

Vox gementium pro cœlesti patria nouæ legi potissimum cōuenit non veteri.

h Psa. 37. b

i Psal. 6. a

k Ibidem.

l Matt. 9. b

Ita est, Iesu bone, venerunt dies illi. Nam & ipsa creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc, reuelationem filiorum Dei expectans. Non solum autem illa, sed & nosipsos intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri; hoc scientes, quia quamdiu sumus in corpore hoc, peregrina- 5.

Fuit & veterum Patrum, sed paucorũ.

mur à Domino. Nec vacui gemitus, quibus è cœlo tam misericorditer respondetur: Propter miseriam inopum A & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Fuit in tempore Patrum vox ista gementium, sed rata & penes quemque suus gemitus. Vnde & dicebat quis [m]: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*. Sed & qui aiebat [n]: *Gemitus meus à te non est absconditus*, profectò monstrabat absconditum esse, qui soli DEO non esset absconditus. Et ideò tunc dici non potuit: *Vox turturis audita est in terra nostra*, quoniam secretum adhuc paucorum iam tunc in multitudinem non exiuit. At vbi palam clamatum est [o], *quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera DEI sedens*, ad omnes iam cœpit pertinere gemitus iste turtureus, & vna omnibus esse gemendi ratio, quia omnes sciebant Dominum, secundum quod in Hieremia legitur [p]: *Et cognoscent me omnes à minimo vsque ad maximum, dicit Dominus*.

m Esa. 24. c
n Psal. 37. b
o Coloss. 3. a
p Hier. 31. f

6. Cur vnius turturis fiat mentio.
q Rom. 8. e

Cæterum si multi gementes, quid sibi vult vnius expressio? *Vox turturis*, inquit. Quare non turturum? Fortè Apostolus id soluit vbi ait [q], quia *ipse Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus*. Ita est. B Ipse inducitur gemens, qui gementes facit. Et quamlibet multi sint quos ita gemere audias, vnius per omnium labia vox sonat. Quidni illius qui ipsam in ore singulorum pro quorumque necessitatibus format? deniq; vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem [r]. Sua vox quemque manifestum facit, & præsentem indicat. Et audi ex Euangelio quod vocem habeat Spiritus sanctus. *Spiritus* (inquit [s]) *vbi vult spirat, & vocem eius audis: & nescis vnde veniat, aut quo vadat*. Et ille nesciebat, qui literam occidentem docebat mortuos magister mortuus *, nos sciamus, qui translati de morte ad vitam per viuificantem Spiritum, certo & quotidiano experimento ipso nos illuminante probamus vota & gemitus nostros ab ipso venire, & ad eum ire, illicque inuenire misericordiam in oculis DEI. Quando enim sui Spiritus vocem irritam faceret Deus? At ipse scit quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.

r 1. Cor. 12. a
s Ioan. 3. b
*Nicodemus.

7. Turtur castitate commendatur.
t Luc. 2. d
Ideo pro partu virgineo meruit dari hostia.

Nec soli commendant turturem gemitus, commendat & castitas. Huius denique merito digna fuit dari hostia pro virgineo partu. Sic quippe habes [t], *par turturum, aut duos pullos columbarum*. Et licet alias quidem per columbam Spiritus sanctus soleat designari, tamen quia libidinosa auis est, non decuit offerri eam in sacrificium Domini, nisi ea sanè ætate, qua nesciret libidinem. At turturis non designatur ætas. quoniam agnoscitur castitas in quacunque ætate. Denique compare vno contenta est, quo amisso alterum iam non admittit, numerositatem in hominibus nuptiarum redarguens. Nam etsi forsitan culpa propter incontinentiam venialis est, ipsa tamen tanta incontinentia turpis est. Pudet ad negocium honestatis rationem non posse in homine, quod natura possit in volucre. Cernere enim est turturem tempore suę viduitatis, sanctæ viduitatis opus strenuè atq; infatigabiliter exequentem. Videas vbiq; singularem, vbiq; gementem audias, nec vnquam in viridi ramo residentem prospicies, vt tu ab eo discas voluptatum virentia velut virulenta vitare. Adde quòd in iugis montium & in summitatibus arborum frequentior illi conuersatio est, vt quod vel maximè propositum pudicitiæ decet, doceat nos terrena despicere, D & amare cœlestia. Ex quibus colligitur quod vox sit turturis, etiam prædicatio castitatis. Neque enim à principio vox ista in terris audita fuit, sed magis illa: *Crescite & multiplicamini, & replete terram* [u]. Incassum profectò vox illa pudicitiæ sonuisset, necdum propalata resurgentium patriâ: in qua longè fœlicius homines neque nubent neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cœlis [x]. Tu ne voci illi tempus fuisse tunc dicas cũ maledicto omnis subiacebat sterilis in Israel, cum patriarchæ ipsi plures simul haberent vxores, cum frater fratris absque liberis defuncti semen suscitare ex lege compellebatur? At vbi insonuit ex ore cœlestis turturis com-

Turtur polygamiam redarguit.
Turtur castitatis & continentiæ præco.
u Gen. 1. e
x Luc. 20. f
Tempus legis inopportunũ prædicandæ continentiæ.

mendatio illa spadonum [y], qui se castrauerunt propter regnum Dei, & item alterius cuiusdam castissimę turturis [z] concilium de virginibus vbique inualuit, tunc primum dici veraciter potuit, quia *vox turturis audita est in terra nostra*.

y Matth. 19. c
z Pauli 1. Cor 7. d

8. Ergo si in terra nostra & flores apparuerunt, & vox turturis audita est, profectò & visu veritas comperta est, & auditu. Vox quippe auditur, flos cernitur. Flos miraculum est, vt nostra superior interpretatio habet, cõquod voci accedens fructum parturit fidei. Et si fides ex auditu, sed ex visu confirmatio est. Sonuit vox, splenduit flos, & veritas de terra orta est [a], per fidelium confessionem verbo signoque pariter concurrentibus in testimonium fidei. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis, dum flos voci, auri oculus attestatur. Audita visa confirmant, vbi duorum testimonium (auris loquor & oculi) ratum sit. Propterea Dominus aiebat [b]: *Ite renunciate Ioanni* (eius nempe Discipulis loquebatur) *quæ audistis & vidistis*. Nec breuius illis, nec planius intimari fidei valuit certitudo. Eadem sane in breui etiam vniuersæ terræ persuasio facta est, & eodem argumenti compendio. *Quæ audistis* (inquit) *& vidistis*, O verbum abbreuiatũ, attamen viuum & efficax. Haud dubius profectò assero quod auribus oculisque percepi. Intonet tuba salutaris, coruscant miracula, & mundus credit. Cito persuadetur quod dicitur, dum quod stupetur, ostenditur. Habes autem [c], quia *profectio Apostoli prædicauerunt vbique Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis*. Habes in monte stupenda claritate transfiguratum, & nihilominus superna testificatum voce [d]. Habes in Iordane similiter & columbam designantem, & vocem testificantem [e]. Itaque hæc duo vbique pariter vox & signum ad introducendam fidem ex diuina largitate concurrunt, vt latus ad animam per vtrasque fenestras ingressus pateat veritati.

Fides ex auditu, ex visu cõfirmatio est.
a Psal. 84. b
b Luc. 7. d
c Matt. 16. b
d Matt. 17. a
e Matt. 3. b
Vox & signũ passim ad introducendam fidem cõcurrunt.

9. Sequitur. *Ficus protulit grossos suos* [f]. Non comedamus ex eis, nec enim esui habiles sunt ob immaturitatẽ sui. Bonarum ficuum habẽt speciem, sed similitudinem, non saporem, forte hypocrisas designantes. Non abiiciamus tamen, aliàs forsitan his opus habebimus. Alioquin satis per seipsos leuiter & ante tempus cadent, sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit [g]. quod ego de hypocritis dictum reor. Non sine causa tamẽ in carmine nuptiali eorum mentio facta est. Erunt sine dubio etsi non esui, vsui qualicunq;. Multa in nuptiis præter dapes necessariè procurantur. Ego verò istud adeò minimè prætereundum existimo, vt quicquid illud est inter angustias extremitatum sermonem huius discutere nolim: sed differre in diem alterum, & horam liberiorem. An verò necessariè, vobis tũc experiri licebit. tantum mihi opportunitatem facultatemq; obtineant vota vestra ad proferendum quod sentio, in vestram ipsorum ædificationem, in laudem & gloriam Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

f Cant. 2. c
g Psal. 12

SERMO LX.

De incredulitate Iudæorum qua compleuerunt mensuram patrum suorum occidendo Christum.

1. **F***icus protulit grossos suos* [a]. Ex superioribus pendet præsens locus, dixerat enim tempus putationis venisse, tam ex floribus qui iam apparebant, quam ex audita turturis voce hoc asserens. Idipsum adhuc ex grossorum productione affirmat: quia non solum ex floribus & voce turturis experimentum capitur temporis, capitur & ex ficu. Non enim non est aër indulgentior tunc cum ficus grossos suos protulerit. Ficus flores non habet, sed pro floribus grossos mittit tempore quo cæteræ arbores florent. Et quomodo flores apparent & transeunt, ad nihil vtiles nisi quod secuturi fructus quidam prænuncii sunt: ita & grossi oriuntur, sed immaturè cadunt, & dant locum maturandis, ipsi minimè habiles ad vescendum. Et hinc ergo (vt dixi) sumit sponsus experimentum temporis, & argumentum suasionis, vt nõ pigritetur pergere sponsa ad vineas.

a Cant. 2. c
Sensus literalis.

quia non perit opera quæ tempestiua venit. Et litera quidem sic.

3. *Sensus spiritualis. Per ficum designatur populus.*

Quid verò spiritus? Vt plane hoc loco non ficum intueamur, sed populum: nempe de hominibus cura est Deo, non de arboribus. Verè ficus est populus, fragilis carne, paruulus sensu, animo humilis, cuius primi fructus (vt interim nomini alludamus) grossi vtique & terreni. Nec enim popularis est studii primum quærere regnum Dei & iustitiam eius[b], sed, vt ait Apostolus[c], cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant vxoribus, vel illæ viris. Tribulationem carnis habebunt huiusmodi, sed in nouissimis non negamus eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint nouissimam confessionem, maximeque si carnis opera eleemosynis redemerint. Ergo primi plebium fructus nec fructus sunt, non magis quam ficuum grossi. Deniq; si dignos postmodum fructus pœnitentiæ fecerint (non enim prius quod spirituale est, sed quod animale[d]) dicetur illis[e]. *Quem fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis.*

b Matt. 6. d
c 1. Cor. 7. e
d 1. Cor. 15. f
e Rom. 6. d

3. *Præsertim Iudæus.*

Ego tamen hoc loco non quemuis populum interpretari liberum puto, vnus signanter exprimitur. Neq; enim, protulerunt, dixit, quasi de pluribus, sed quasi de vna, *protulit*, inquit, *ficus grossos suos*, & (vt sentio ego) quæ est plebs Iudæorum. Quanta in hanc Saluator parabolicè in Euangelio loqui videtur? vt est illud[f]. *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua*, &c. Item[g]. *Videte ficulneam & omnes arbores.* Et Nathanaëli dictum est[h]: *Cum esses sub ficu, vidi te.* Et rursum maledicit ficulneæ pro eo quod non inuenit in ea fructum[i]. Bene ficus, quæ bona licet Patriarcharum radice prodierit, nunquam tamen in altum proficere, nunquam se humo attollere voluit, nunquam respõdere radici proceritate ramorum, generositate florum, fœcunditate fructuum. Malè prorsus tibi cum tua radice conuenit arbor pusilla, tortuosa, nodosa. Radix enim sancta. Quid ea dignum tuis apparet in ramis? *Ficus* (inquit) *protulit grossos suos.* Non hos nobili à radice traxisti semen nequam. Quod in ea est, de Spiritu sancto est, ac per hoc subtile totum ac suaue. Tibi vnde hi grossi? Et verè quid non grossum in gente illa? Nec actus profectò, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine literæ, cultus in sanguine pecudum & armentorum.

f Luc. 13. c
g. Luc. 21. f
h Ioan. 1. g
i Marc 11. b
Populi Iudaici ruditas.

4. At dicit aliquis: Cum istiusmodi grossos non aliquando proferre gens illa cessauerit, ergò non aliquando tẽpus putationis non extitit, quia vnum vtriq; rei tempus existere, perhibetur. Non ita est. Dicimus mulieres filios procreasse, non cum parturiunt, sed cum iam pepererunt. Dicimus & arbores edidisse flores suos, non cum cœperint florere, sed potius cum desierint. Ita hic quoq; dictum est quia *ficus protulit grossos suos*, non cum aliquos edidit, sed cum totos, id est, cum ad finem peruenit editio. Quæris quo tempore istiusmodi complementum illi populo accidit? Cum Christum occidit, tunc completa est malitia eius, iuxta quod ipse eis prædixerat[k]. *Implete mensuram Patrum vestrorum.* Vnde in patibulo traditurus iam spiritum, *consummatum est*, inquit[l]. O qualem consummationem, dedit grossis suis ficus hæc maledicta, & subinde æterna ariditate damnata? O quã sunt nouissimi peiores prioribus? Incipiens ab inutilibus, ad perniciosos peruenit & venenatos. O grossum vipereumque affectum, odire hominem qui hominum & corpora sanat, & animas saluat.

K Matt. 23 d
l Ioan. 19. f

5. *Iudæorũ hebetudo & stupiditas.*

O nihilominus intellectum grossum & certe bouinum, qui Deum non intellexerunt nec in operibus Dei. Nimium me fortasse queratur in sui suggillatione Iudæus, qui intellectum illius dico bouinum. Sed legat in Esaia[m]: & plus quam bouinũ audiet. *Cognouit*, (inquit) *bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel nõ cognouit me, populus meus non intellexit.* Vides me Iudæe mitiorem tibi Propheta tuo? Ego te comparaui iumentis, ille subiicit. Quanquam in sua persona Propheta non dixit hoc, sed in Dei, qui Deum se & ipsis operibus clamat. *Et si mihi*, inquit[n], *non creditis, operibus credite; & si*

m Esa. 1. a
n Ioan. 10. g

A *non facio opera Patris mei, nolite credere*, nec sic tamẽ euigilant ad intelligẽdum. Non fuga dæmonum, non obedientia elementorum, non vita mortuorum bestialem hanc & plus quam bestialem hebetudinem ab eis depellere quiuit. De qua non minus mirabili, quam miserabili cæcitate factum est, vt in illud tam horrendum tamque enormiter grossum facinus proruerint, Domino maiestatis iniicientes manus sacrilegas. Extunc itaq; dici potuit quia *ficus protulit grossos suos*, cum iam videlicet legitima illius populi esse cœperũt quasi in exitu super summum, vt nouis (iuxta veterem prophetiam[o]) superuenientibus vetera proiicerẽtur. Non aliter sanè quam quomodo grossi cadunt & cedunt suborientibus ficubus bonis. Quamdiù, inquit, non cessauit ficus producere grossos suos, non te vocaui ô sponsa, sciens non posse venà prodire optimas ficus. Nunc autem productis qui prius producendi erant non iam intempestiuè te inuito, cum boni ac salutares fructus in proximo esse noscãtur, inutiles expuncturi.

Iudæi vnde in tantum scelꝰ lapsi.
o Leuit. 26. b

6. Nam *vineæ*, inquit[p], *florentes odorem dederunt*, quod
B nihilominus appropinquantis fructus indicium est. Hic odor serpentes fugat. Aiunt florescentibus vineis omne reptile venenatum cedere loco, nec vllatenus nouorum ferre odorem florum. Quod volo attendant nouicii nostri, & fiducialiter agant, cogitantes qualem spiritum acceperunt, cuius primitias dæmones non sustinent. Si sic nouicius feruor, quid erit absoluta perfectio? Perpendatur ex flore fructus, & saporis virtus ex vi æstimetur odoris. *Vineæ florentes odorem dederunt.* Et in principio quidem sic fuit. Ad prædicationem nouæ gratiæ secuta est nouitas vitæ in his qui crediderunt, qui conuersationem suam inter gentes habentes bonam, Christi erant bonus odor in omni loco[q]. Odor bonus, testimonium bonum. Hoc de bono opere tanquam de flore odor procedit. Et quoniam tali flore & tali odore inter primordia nascentis fidei fideles animæ veluti quædam spirituales vineæ refertæ apparuerunt, habentes testimonium bonum & ab his qui foris erant, non incongruè (vt opinor) de ipsis dictum sentimus quia *vineæ florentes odorem dederunt.* At quid? Vt eo
C sanè prouocati etiam qui necdum crediderant, ex bonis operibus illos considerantes glorificarent & ipsi Deum, atque ita eis odor vitæ ad vitam esse inciperet. Idcircò ergò dedisse odorem non immeritò referuntur, qui non suam gloriam, sed aliorum de sua bona opinione quæsiere salutem. Alioquin poterant more quorundam quæstum æstimare pietatem, verbi gratia, ostẽtationis, mercedis. At istud esset non dare odorem, sed vendere. Nunc verò quia omnia sua in charitate faciebant, non planè vendiderunt odorem, sed dederunt.

p Cant. 2. c
Serpentes nõ ferunt florescẽtes vineas.
q 2. Cor. 2. d
Primi fideles comparantur vineis florentibus, & bonum odorem spargentibus.

Cæterum si vineæ animæ, flos opus, odor opinio est, 7.
fructus quid? Martyrium. Et verè fructus vitis, sanguis est martyris. *Cum dederis*, inquit[r], *dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini filii merces fructus ventris.* Propemodum dixissem, fructus vitis. Quidni sanguinem vuæ dixerim meracissimum, sanguinem innocentis, sanguinem iusti? Quidni mustum rubens probatum, preciosum, plane de vinea Soreth, torculari passionis expressum? Deniq; preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius[s]. Hęc pro eo quod dictum est vineas florentes odo-
D rem dedisse.

r Psal. 126. a
s Psal. 115. a

Ita si ad tempora gratiæ hunc locum respicere malimus, aut si placet magis referri ad Patres: (nam vinea Domini Sabaoth domus Israel est[t]) erit sensus: Christum in carne nasciturum & moriturum odorauerunt Prophetæ & Patriarchæ, sed nõ dederunt tunc eundem odorem suum, quia non exhibuerunt in carne quem in spiritu præsenserunt. Non dederunt odorem suum, nec secretum suum publicauerunt, expectantes vt reuelaretur in suo tempore. Qui sanè tunc caperet sapientiam in mysterio absconditam, in corpore nõ exhibitam? Ita vineæ tunc quidem non dederunt odorẽ suum. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentem ex se Christum secundum carnem partu virgi-

8.
t Isa. 5. b
Sẽsus allegor. de Christo.

neo seculis ediderunt. Tunc planè, inquam, spirituales illæ vineæ dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei [u], & cœpit præsentem habere mundus, quem pauci adhuc absentem præsentiebant. Vir ille (verbi causa) qui Iacob tangens, & Christum sentiens, *ecce*, inquit [x], *odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus*: cum hoc dicebat, habebat delicias suas sibi, nec cuiquam illas communicabat. *At vbi venit plenitudo temporis in quo misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret* [y]: tunc prorsus odor ille qui in illo erat, sese vbiq; sparsit, adeò vt à finibus terræ ipsum sentiens clamaret Ecclesia, *oleum effusum nomen tuum* [z], curerentq; adolescentulæ in odore olei. Ita ista vinea dedit odorem suum, & eo temporis dederūt & cæteræ in quibus hic ipse odor vitæ extiterat. Quidni dederunt, è quibus Christus secundum carnem? Dictum est itaq; vineas dedisse odorem, siue quia fideles animæ bonam de se vbiq; opinionem spargunt, siue quod palam facta sunt mundo oracula & reuelationes patrum, & in omnem terram exiuit odoratus eorum, dicente Apostolo [a]: *Manifestè magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria.*

u Tit. 3. b
x Gen. 27. d
y Galat. 4. a
z Cant. 1. a
a 1. Tim. 3. d

9. Mirum verò si nec ficus, nec vineæ istæ aliquid habent quod mores ædificet. Ego hunc locum arbitror esse & moralem. Dico autem per gratiam Dei quæ in nobis est, & ficus nos habere & vineas. Ficus quidem qui suauiores in moribus sunt, vineas verò qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, & non solum sine querela conuersatur inter fratres, sed & multa cum suauitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicem agere ficus conuenientissimè dicam? Qui tamen grossos suos prius protulerit proieceritque: oportet timorem vtique iudicii, quem perfecta charitas foras mittit: & amaritudinem peccatorum, quæ veræ confessioni & infusioni gratiæ, crebrarumque profusioni lachrymarum cedat necesse est, cæteraque talia instar grossorum præeuntia fructuum suauitatem, quæ vos quoque per vosmetipsos cogitare potestis. Vt tamen adhuc ego aliquid adiiciam de eiusmodi quod occurrit, videte ne forte etiam hæc inter grossos deputari possint, scientia, prophetia, linguæ, similiaq;. Etenim ista more grossorum deficere habent, & cedere melioribus, dicente Apostolo [b] quia *& scientia destruetur, & prophetiæ euacuabuntur, & linguæ cessabunt.* Fidem quoque ipsam intellectus excludet, speiq; succedat visio necesse est. Quod enim videt quis, quid sperat? Sola non excidit charitas, sed illa qua Deus toto corde, tota anima, tota virtute diligitur [c]. Ideo hanc minimè grossis annumerauerim, ne ad ficum quidem dixerim pertinere, sed ad vineas. Iam qui vineæ sunt, seueriores nobis, quam suauiores se exhibent in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrimè corripientes, aptantes sibi congruentissimè vocem illam [d]: *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Item [e]: *Zelus domus tuæ comedit me.* Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei eminere videntur. Sed libet pausare sub hac vite & sub hac ficu, vbi Dei proximique obumbrat dilectio. Vtramque teneo cum te amo Domine Iesu Christe, qui meus proximus es, quoniam homo es, & fecisti mecum misericordiam, & nihilominus es super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Sensus moralis.
Religiosos suaues in moribus comparat ficubus;
Spiritu feruentiores vineis.
b 1. Cor. 13. c
c Luc. 10. e
d Psal. 138. d
e Psal. 68. b

SERMO LXI.

Quomodo Ecclesia reperit diuitias diuinæ misericordiæ in foraminibus vulnerum Christi: & de fortitudine Martyrum quam à Christo receperunt.

1. SVrge, propera amica mea, sponsa mea, & veni [a]. Commendat Sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio affectionis expressio est: & quod rursum ad laborem vinearum solicitat dilectā, ostendit quàm sit de animarum salute solicitus. Nam vineas animas esse iam audistis, non immoremur superuacue in his quæ dicta sunt. Videte sequentia. Sponsam tamen nusquam (vt memini) in hoc toto opere apertè adhuc nominatam, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Quæ cum venerit & perfecta fuerit, faciet spirituale coniugium, & erunt duo non in carne vna, sed in vno spiritu: dicente Apostolo [b] *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.* Sequitur.

a Cant. 2. c
b 1. Cor. 6. d

2. *Columba mea in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis* [c]. Amat, & pergit amatoria loqui. Columbam denuò blandiendo vocat, *suam* dicit, & sibi asserit propriam: quodq; ipse rogari obnixius ab illa solebat, ipsius nunc versa vice & conspectum postulat, & colloquium. Agit vt Sponsus: sed vt verecundus, publicum erubescit, decernitque frui deliciis suis in loco sequestri, vtique in foraminibus petræ, & in cauernis maceriæ. Puta ergò sic dicere sponsum: Ne timeas amica, quasi hæc ad quam te hortamur opera vinearum negocium amoris impedire seu interrumpere habeat. Erit certè & aliquis vsus in ea ad id quod pariter optamus. Vineæ sanè macerias habent, & diuersoria grata verecundis. Hic literalis lusus. Quidni dixerim lusum? Quid enim serium habet hæc literæ series? Ne auditu quidem dignū quod foris sonat, si non intus adiuuet spiritus infirmitatem intelligentiæ nostræ. Ne ergo remaneamus foris, ne & turpium (quod absit) amorum videamur lenocinia recensere, afferte pudicas aures ad sermonem qui in manibus est de amore: & cum ipsos cogitatis amantes, non vtrum & fœminam, sed Verbum & animam sentiatis oportet. Et si Christum & Ecclesiam dixero, idem est, nisi quòd Ecclesiæ nomine non vna anima, sed multarum vnitas, vel potius vnanimitas designatur. Nec sanè foramina petræ, aut cauernas maceriæ, latebras putetis operantiū iniquitatem, ne qua prorsus suspicio subeat de operibus tenebrarum.

c Cant. 2. d
Literalis sēsus
Pudicæ aures & animus purus ad intelligentia huius cantici adferendus.

3. Alius hunc locum ita exposuit, foramina petræ vulnera Christi interpretans. Rectè omnino nam petra Christus. Bona foramina, quæ fidem astruunt resurrectionis, & Christi diuinitatem. *Dominus meus*, inquit [d], *& Deus meus.* Vnde hoc reportatum oraculum nisi ex foraminibus petræ? In his passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos suos [e]. In his se columba tutatur, & circumuolitantem intrepida intuetur accipitrem. Et ideo ait: *Columba mea in foraminibus petræ.* Vox columbæ [f]: *In petra exaltauit me.* Et item. *Statuit*, inquit [g], *supra petram pedes meos.* Vir sapiens ædificat domum suam supra petram [h], quod ibi nec ventorum formidet iniurias, nec inundationum. Quid non boni in petra? In petra exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto. Securus ab hoste, fortis à casu, & hoc quoniam exaltatus à terra. Anceps est enim & caducum terrenum omne. Conuersatio nostra in cœlis sit, & nec cadere nec deiici formidamus. In cœlis petra, in illa firmitas atque securitas est. Petra refugium herinaciis [i]. Et reuera vbi tuta firmáque infirmis securitas & requies, nisi in vulneribus Saluatoris? Tantò illic securior habito quantò ille potentior est ad saluandum. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado; fundatus enim sum supra firmam petram. Peccaui peccatum grande, turbatur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamque efficax medicamentum, nulla iam possum morbi malignitate terreri.

Foramina petræ vulnera Christi.
d Ioan. 20. d
e Psal. 83. a
f Psal. 26. b
g Psal. 39. a
h Matt. 7. d
i Psal. 103. b
In vulneribus Saluatoris habitatio secura
Vulnerū Christi memoria nostrorum vulnerū medela.
k Esa. 53.

4. Et ideo liquet errasse illum qui ait [l]: *Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear.* Nisi quòd non erat de mēbris Christi, nec pertinebat ad eum de Christi merito, vt suum præsumeret, suū diceret, quod illius esset tanquam reum capitis membrum. Ego verò fidenter quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt: nec desunt foramina

l Gen. 4. b
Christi passio mors & vulnera quam efficacia ad spem & salutem.

pet quæ efflant. Foderunt manus eius & pedes, latusq; lancea forauerunt: & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, id est gustare & videre quoniam suauis est Dominus. Cogitabat cogitationes pacis, & ego nesciebam. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? At clauus reserans, clauus penetrans factus est mihi, vt videam voluntatem Domini. Quidni videam per foramen? Clamat clauus, clamat vulnus quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi. Ferrum pertransiit animam eius, & appropinquauit cor illius, vt non iam non sciat compati infirmitatibus meis. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet magnum illud pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro addictis morti & damnatis.

Ingens homini solatium ex misericordia Domini.

5. Meum proinde meritum, miseratio Domini. Non plane sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit. Quod si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sim mihi conscius delictorum? Nempe vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia [m]. Et si misericordiæ Domini ab æterno & vsq; in æternum [n], ego quoq; misericordias Domini in æternum cantabo. Nunquid iustitias meas? Domine memorabor iustitiæ tuæ solius [o]. Ipsa est enim & mea. Nempe factus es mihi tu iustitia à Deo. Nunquid mihi verendum, ne non vna ambobus sufficiat? Non est pallium breue, quod secundum Prophetam [p] non possit operire duos. Iustitia tua iustitia in æternum [q]. Quid longius æternitate? Et te pariter & me operiet largiter larga & æterna iustitia. Et in me quidem operit multitudinem peccatorum, in te autem Domine quid nisi pietatis thesauros, diuitias bonitatis? Hæc in foraminibus petræ reposita mihi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ in illis, opertæ quidē, sed in his qui pereunt. Vt quid enim sanctum detur canibus, vel margaritæ porcis? Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum, etiam & apertis foraminibus introduxit in sancta, quanta in his multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum.

Meritum hominis, miseratio Domini.

m Rom. 5. d
n
o Psal. 70. c
p Esa. 28. f
q Psal. 18. f

6. Ibo mihi ad illa sic referta cellaria, atque ad admonitionem Prophetæ [r] relinquā ciuitates, & habitabo in petra, ero quasi columba nidificans in summo ore foraminis, vt cum Moyse [s] positus in foramine petræ, transeunte Domino merear saltem *posteriora eius prospicere.* Nam faciem stantis, id est, incommutabilis claritatem quis videat, nisi qui introduci iam meruit non in sancta, sed in sancta sanctorum? Nec vilis tamen aut contemnenda posteriorum contemplatio. Contemnat Herodes, ego tanto magis non contemno, quanto magis contemptibilem se ostendit Herodi. Habent etiam aliquid & posteriora Domini quod videre delectet. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Erit cum ostendet faciem suam, & salui erimus. Sed interim præueniat nos in benedictionibus dulcedinis, illis vtiq, quas post se relinquere consueuit. Nunc dignationis suæ posteriora demonstret, aliàs in gloria dignitatis faciem suam demonstraturus. Sublimis in regno, sed suauis in cruce. In hac me visione præueniat, in illa adimpleat. *Adimplebis me*, ait [t], *lætitia cum vultu tuo.* Vtraq; visio salutaris, vtraq; suauis: sed illa in sublimitate, ista in humilitate. Illa in splendore, hæc in pallore est.

r Hier. 48. e
s Exod. 33. d

Non faciem, sed posteriora Domini videre quid.

t Psal. 15. e

7. Denique inquit [u], *& posteriora dorsi eius in pallore auri.* Quomodo non in morte pallescat? Sed melius pallens aurum quam fulgens aurichalcum, & quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Aurum verbum, aurū sapientia est. Hoc aurum semetipsum decolorauit abscondens formam Dei, & formam serui prætendens. Decolorauit & Ecclesiam, quæ ait [x]: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decolorauit me sol.* Ergo & posteriora ipsius in pallore auri, quæ fuscum non erubuit crucis, vstionem passionis non horruit, liuorem vulnerum non refugit. Et iam complacet sibi in illis, & optat nouissima sua fore horum similia. Idcirco denique audit: *Columba mea in foraminibus petræ*, quod in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & iugi meditatione demoretur in illis. Inde martyrii tolerantia, inde illi magna fiducia apud Deum Altissimum. Non est quod vereatur martyr exanguem liuidamq; leuare ad eum faciē, cuius liuore sanatus est, gloriosam repræsentare similitudinem mortis eius vtique in pallore auri. Quid vereatur cui etiam à Domino dicitur [y]: *Ostende mihi faciem tuam?* Ad quid? vt mihi videtur, se magis ostendere vult. Ita est, videri vult, non videre. Quid enim ille non videt? Non est ei opus vt quis se ostendat, à quo nil non videtur, nec si se abscondat. Vult ergo videri, vult benignus dux deuoti militis vultum & oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem.

u Psal. 67. c
x Cant. 1. b

Passionis & vulnerū Christi martyrum confortatio.

y Cant. 2. d

8. Enimuerò non sentiet sua dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians & triumphans toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter, sed & alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem. vbi ergò tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Iesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus scrutans ea, ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret; succumberet, & negaret. Nunc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petræ durauerit? Sed neq; hoc mirum, si exul à corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo ex petra martyris fortitudo, inde planè potens ad bibendum calicem Domini. Et calix hic inebrians quam præclarus est [z]. Præclarus, inquam, atq; iucundus non minus imperatori spectanti, quam militi triumphanti. Gaudium etenim Domini, fortitudo nostra. Quidni gaudeat ad vocem fortissimæ confessionis? Denique & requirit eam cum desiderio. *Sonet*, inquiens [a], *vox tua in auribus meis.* Nec cunctabitur rependere vicem secundum suam promissionem continuò, vt qui se confessus fuerit coram hominibus, confiteatur & ipse eum coram Patre suo [b]. Rumpamus sermonem, nec enim potest finiri modo: ne sit sine modo, si cuncta quæ adhuc ex proposito capitulo restant, vno isto velimus sermone complecti. Ergo quod superest seruemus principio alteri, vt de nostro sanè & verbo & modo gaudeat Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Vnde Martyribus tanta in suppliciis cōstantia.

z Psal. 22. b
a Cant. 2.
b Matt. 8 d

SERMO LXII.

Quid sit animam fidelem commorari in foraminibus petræ; *& quid* in cauernis maceriæ. *De Dei voluntate potius quam maiestate scrutanda. Denique de puritate mentis necessaria ad prædicationem veritatis.*

1. a Cant. 2. d

COlumba mea in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ [a]. Non tantum in foraminibus petræ tutum reperit columba refugium, reperit & in cauernis maceriæ. Quod si *maceriā* non cōgeriem lapidum, sed sanctorum communionem accipimus, videamus ne fortè cauernas maceriæ dixerit Angelorum, qui ob superbiam lapsi sunt, loca quasi vacua derelicta: quippe quæ repleri ex hominibus habent tanquam ruinæ de lapidibus viuis reficiendæ. Vnde Apostolus Petrus: *Accedentes*, inquit [b], *ad lapidem viuum & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales.* Nec puto ab re esse, si intelligimus Angelorum custodiam vicem exhibere maceriæ in vinea Domini, quæ est Ecclesia prædestinatorum: cum Paulus dicat [c]: *Nonne omnes administratorii spiritus sunt missi in ministerium propter eos qui hereditatem capiunt salutis?* Et Propheta [d]: *Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Et si ita sedet, erit sensus quia Ecclesiam tempore & loco peregrinationis suæ duæ res cōsolentur. De præterito quidē memoria Passio-

b 1. Pet. 2.

Angelorum custodia Ecclesiæ maceria.

c Heb. 1. d
d Psal. 33. b

Duæ res consolantur Ecclesiam, memoria passionis, & exspectatio cœlestium mansionum.

nis Christi, de futuro autem, quod se in sortem Sanctorum cogitat & confidit recipiendam. Ambo hæc velati ante & retrò oculata insatiabili desiderio contuetur, & vterque illi intuitus admodum gratus, vterque est illi refugium, à tribulatione malorum & dolore integra consolatio: cum non solum quid sibi expectandum, sed & vnde id sit præsumendum nouerit. Expectatio læta nec dubia, quæ Christi morte firmata est. Cur paueat ad præmii magnitudinem, quæ precii dignitatem considerat? Quàm libens mente inuisit foramina per quæ sibi sacrosancti sanguinis precium fluxit. Quàm libens cauernas perambulat & diuersoria & mansiones quæ sunt in domo Patris multæ atque diuersæ, in quibus habet collocare filios suos pro quorumque diuersitate meritorum. Et nunc quidem (quod solum interim potest) sola in his memoria requiescit, cœleste habitaculum quod desursum est, iam animo induens. Erit autem cum implebit ruinas, cum cauernas & corpore inhabitabit & mente, cum vacua domicilia quæ antiqui reliquerunt habitatores, ipsa suæ vniuersitatis illustrabit præsentia, nec vlla vltra apparebit cauerna penitus in cœlesti maceria, fœlici de cætero perfectione sui atque integritate gaudente.

2\. Aut si id magis probas, dicemus has cauernas à studiosis & piis mentibus non inueniri, sed fieri. Quonam modo inquis? Cogitatione & auiditate. Cedit nempe in modum materiæ mollioris pia maceries desiderio animæ, cedit puræ contemplationi, cedit crebræ orationi. Deniq; oratio iusti penetrat cælos[c]. Non vtiq; aëris huius corporei spatiosas altitudines veluti quodam remigio alarum suarum instar volucris volantis scindet, aut quasi gladius acutus ipsius firmamẽti solidum celsumq; verticẽ perforabit. Sed sunt cœli sancti, viui, rationales, qui enarrant gloriam Dei; qui fauorabili quadam pietate nostris se votis libenter inclinant, & sinuatis ad tactũ nostræ deuotionis affectibus in sua nos recipiunt viscera, quoties digna ad eos intentione pulsamus. Pulsanti enim aperietur. Licebit itaque vnicuique nostrum etiam hoc tempore nostræ mortalitatis cauare sibi, quacunque parte volet, cauernas supernæ materiæ: nunc quidem Patriarchas reuisere, nunc verò salutare Prophetas, nunc senatui immisceri Apostolorum, nunc Martyrum inseri choris; sed & beatarum Virtutum status & mansiones à minimo Angelo vsq; ad Cherubim & Seraphim tota mentis alacritate percurrẽdo, lustrare prout quemque sua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immittente sibi spiritu prout vult, si steterit & pulsauerit, confestim aperietur ei, & facta quasi cauerna in montibus, vel potius mentibus sanctis, dum se vltrò inflectunt ad pietatem, requiescet vel paululum apud illos. Omnis animæ sic facientis & facies & vox Deo grata existit; facies propter puritatem, vox propter confessionem. Etenim confessio & pulchritudo in conspectu eius[f]. Vnde & dicitur illi qui eiusmodi est[g]. *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Vox admiratio in animo contemplantis, vox gratiarum actio est. Delectatur admodum istiusmodi cauernis Deus, è quibus sibi vox resonat gratiarum actionis, vox admirationis & laudis.

c Eccles. 35. c

Animæ fidelis commoratio in cauernis materiæ, id est, inter diuersos sanctorum ordines.

f Psal. 95. b

g Cant. 2. d

3\. Felix mens quæ sibi in hac maceria frequenter cauare studuit: sed quæ in petra, fœlicior. Licet quidem cauare, & in petra, sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis potioribus sanctitatis. Et ad hæc quis idoneus? Nempe ille qui dixit[h]: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hic erat in principio apud Deum.* Nonne tibi videtur ipsis se Verbi penetralibus immersisse, & de abditis pectoris eius quandam intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? Quid ille[i] qui sapientiam loquebatur inter perfectos, sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum mundi huius cognouit? Nonnè vno & altero cælo acuta, sed pia curiositate tenebratis, è tertio tandem hanc pius scrutator eruexit? ac ipsam non siluit nobis verbis quibus potuit fidelibus fideliter intimans. Audiuit autem

Animæ fidelis habitatio in foraminibus petræ, id est, arcanis diuinitatis.

h Ioan. 1. a

i Paulus 1. Cor. 2.

A verba ineffabilia, quæ non licuit illi loqui[k]. Non vtique homini, nam sibi illa loquebatur & Deo. Puta ergo Deũ quasi solicitam Pauli charitatem hoc modo consolari, & dicere: Quid anxiaris quod conceptum tuum auditus non capit humanus? *Sonet vox tua in auribus meis,* hoc est, Si quod sentis; non licet reuelare mortalibus, consolare tamen, quod vox tua diuinas queat mulcere aures. Vides sanctam animam nunc quidem charitate sobriam nobis, nunc verò puritate excedentem Deo? Vide etiam de sancto Dauid ne fortè ipse ille sit homo de quo cùm Deo quasi de alio loquitur, *quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi*[l]. Ergo quod de cogitatione prophetica verbo & exemplo Prophetæ venire ad medium poterat, id Propheta in publicam mox laxabat confessionem, & ex eo confitebatur in populis Domino; reliquum sibi & Deo seruans, vnaq; festiuum ducens in lætitia & exultatione. Hoc ergò est quod nobis intimare memorato versiculo voluit, quicquid videlicet sua illa scrutabunda & auida cogitatione ex arcano sapientiæ eruere præualebat, partem quam poterat in salutem populorum solicita B prædicatione impartiebatur, reliquum quod capere plebes non poterant, festiua iubilatione in Dei laudibus expendebat. Vides sanctæ contemplationi deperire nihil, dum quod expendi in plebium ædificationem non potest, id vel maximè Deo sit iucunda decoraque laudatio.

k 2. Cor. 12.

Sancti viri ex arcanis cœlestis sapientiæ quæ hominibus penitus non possunt, ... sibi Deoque celebrant.

l Psal. 75. b

Quæ cum ita sint, duo liquet contemplationis genera esse, *vnum* de statu & fœlicitate & gloria ciuitatis supernæ, quo vel actu vel ocio ingens illa cœlestium ciuium occupata sit multitudo: *alterum* de regis ipsius maiestate, æternitate diuinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hoc quantò difficilius cauatur, tantò suauius quod inde eruis sapit. Nec verearis illud quod Scriptura minatur scrutatoribus maiestatis m, tantum affer purum & simplicem oculum: non opprimeris à gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria, dum procliuis in istam, ad illam leuare ceruicem non sinitur, nimirum grauem cupiditate. Hic excussa secure scrutemur in petra in qua thesauri absconditi sapientiæ & sciC entiæ sunt. Si adhuc dubitas, audi ipsam petram. *Qui operantur,* inquit n, *in me, non peccabunt.* Quis dabit mihi pennas sicut columbę, & volabo & requiescam o? Ibi requiem inuenit mansuetus & simplex, vbi dolosus opprimitur, vel elatus, & cupidus inanis glorię. Ecclesia columba est, & ideo requiescit. Columba, quia innocẽs, quia gemens. Columba, inquam; quia in mansuetudine suscipit insitum verbum. Et requiescit in verbo, hoc est in petra. nam petra est verbum. Ecclesia ergo in foraminibus petræ per quam introspicit, & videt gloriam Sponsi sui, nec opprimitur tamen à gloria, quoniam non sibi vsurpat eam. Non opprimitur, quia non scrutatrix maiestatis est, sed voluntatis: nam quod maiestati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed & si quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Dei est iste, dignanter leuans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta peruadens. Cum enim Apostolus raptum se commemoret, vt ausum excuset: quisnam alter præsumat mortaliũ huic se diuinę maiestatis horrendo scrutinio propriis intricare conatibus, & importun' contéD plator pauenda irrumpere in arcana? Scrutatores proinde maiestatis tanquam irruptores dici reor, non qui scilicet rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur à gloria.

4\. Duo contemplationis genera.

m Prou. 25 d Maiestatem Dei quomodo scrutari liceat.

n Eccli. 24 c

o Psal. 54. b

Ecclesia Dei potius voluntatem quam maiestatem scrutatur.

p 2. Cor. 12. a

5\. Ergo formidolosa scrutatio maiestatis, at voluntatis tam tuta quàm pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suauis gloria quæ non aliunde quàm de ipsius suauitatis contemplatione procedit, quã de diuitiarum bonitatis ac multę miserationis intuitu. Deniq; vidimus gloriam hanc, gloriam quasi Vnigeniti à Patre q. Totum nempè benignum & verè paternum quod apparuit glorię in hac parte. Non me opprimet

Voluntatis scrutatio tutior quam maiestatis.

q Ioan. 1. b

gloria ista totis licet viribus intendentem in se, ego potius imprimar illi. Etenim reuelata facie speculantes in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu[t]. Transformamur cum conformamur. Absit autem vt in maiestatis gloria, & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea hæc est, si vnquam de me audiero: Inueni hominem secundum cor meum. Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? *Estote*, ait[s], *misericordes sicut & Pater vester misericors est*. Hæc forma quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit: *Ostende mihi faciem tuam*[t]: forma pietatis & mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia leuat ad petram cui similis est. *Accedite*, inquit[u], *ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur*. Quo pacto humilis ab humili confunderur, à pio sancta, & à mansueto modesta? Non planè abhorrebit à puritate petræ pura facies sponsæ, non magis quam à virtute virtus, à lumine lumen.

t 2. Cor. 3. d · *s Luc. 6. f* · *t Cant. 2. d* · *u Psal. 33. a*

6. Sed quia non ex omni interim parte adhuc ad petram forandam Ecclesia accedere potest (neque enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei) ideò non solum *in foraminibus petræ*, sed & *in cauernis maceriæ* habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari ac penetrare arcana sapientiæ & puritate conscientiæ audent & intelligentiæ acumine possunt, habitat in foraminibus petræ. De reliquo in cauernis maceriæ, vt qui in petra per semetipsos fodere aut non sufficiunt, aut non præsumunt, in maceria fodiant, contenti vel gloriam Sanctorum mente intueri. Si cui ne hoc quidem possibile sit, huic sanè proponet Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborauit. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt fit fidelis. Nec verendum quod patiatur repulsam, qui & vocatur vt intret. *Ingredere*, inquit[x], *in petram, abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius*. Infirmæ adhuc & inertii animæ (quæ iuxta quod in Euangelio[y] quidam de semetipso confitetur, fodere non valet, mendicare erubescit) fossa ostenditur humus vbi lateat, donec conualescat & proficiat, vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora Verbi, animi vtriq; vigore & puritate.

Foraminibus petræ perfectionibus, cauernas maceriæ imperfectionibus cõuenire · *x Isa. 2. b* · *y Luc. 16. a*

7. Et si intelleximus fossam humum, illam quæ ait[z]: *Foderunt manus meas & pedes meos*: non erit ambigendum de sanitate in ea citius adipiscenda animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quid enim tam efficax ad curanda conscientiæ vulnera, necnon ad purgandam mentis aciem quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfectè fuerit, non video qualiter illi aptari possit quod dicitur[a]: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis*. Quomodo denique faciem suam ostendere audeat, vel leuare vocem suam, cui & latere indicitur? *Abscondere*, inquit[b], *in fossa humo*. Quare? Quia non est pulchra facie, nec digna quæ videatur. Non erit digna videri, quandiu non erit videre idonea. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei & ipsa possit: tunc demum quæ videbit, fiducialiter iam loquetur, voce & facie placens. Placeat necesse est facies quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim id posset nisi clara ipsa quoq; esset & pura, vtiq; transformata in eandem quam conspicit claritatis imaginem. Alioquin ipsa dissimilitudine resiliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem ipsius Sponsus videre cupiet, consequenter & vocem eius audire.

z Psal. 21. d · *Vulnerum Christi vis ad curanda animæ vulnera* · *a Cant. 2. d* · *b Isa. 2. b*

8. Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis, ostendit eum subinde infert[c]: *Vox enim tua dulcis*. Quia enim non placeat vox si displiceat facies, demonstrat cum illico subdit: *Et facies tua decora*. Quid internæ decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque prædicationis voce complacuit, illa absque ista in nemine. Impuris non se ostendit veritas, non se credit sapientia. Quid ergò loquuntur quam non viderunt? *Quod scimus*, inquit, *loquimur, & quæ vidimus testamur*[d]. Id ergo tu audes testari quod nõ vidisti, & loqui quod ignoras? Quæris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumptu euangelium, qui euangelizat vt manducet, qui quæstum æstimat pietatem, qui non requirit fructum, sed datum. Impuri sunt tales, & cum non habeant vnde videant veritatem propter impuritatem, habent tamen vnde illam loquantur. Quid præpropere agitis? Cur lucem non expectatis? Cur opus lucis ante lucem præsumitis? Vanum est vobis ante lucem surgere. Lux est puritas, lux charitas, quæ non quærit quæ sua sunt[e]. Hæc præcedat, & pes linguæ in incerto non ponitur. Superbo oculo vetitas non videtur, synceto patet. Non est quod se veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. *Peccatori autem dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum*[f]? Multi puritate neglecta, ante loqui quam videre conati sunt, & aut grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, neq; de quibus affirmarent: aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, seipsos non docuissent. A quo nos gemino malo semper custodiat exoratus à nobis Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

c Cant. 2. d Puritatem mentis requirit prædicatio veritatis. · *d Ioan. 3. b* · *Quinam impuri, adeoque inidonei ad prædicationem veritatis.* · *e 1. Cor. 13. b* · *f Psal. 49. d*

SERMO LXIII.

De vinea viro pio & sapienti, id est, sua cuiq; vita, seu mente & conscientia seriò colenda. Et de duobus vulpium generibus; scilicet Adulatoribus & detractoribus. Et de tentationibus Monachorum nouiciorum.

CApite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit. Liquet quòd non ociosè ad vineas itum sit, quando ibi inuentę sunt vulpes demolientes eas. Litera quidem istud. Spiritus autem quid? Ante omnia sanè vt communem & vsitatum literę sensum in hac explanatione penitus respuamus: vtpote ineptum & insulsum, indignumq; planè qui recipiatur in scriptura tam sancta tam authentica. Nisi quis fortè ita vecors & animo stolidus sit; vt pro magno habeat didicisse ex ea instar filiorum huius seculi curam gerere terrenarum possessionum, custodire & defensare vineas ab incursantibus bestiis, ne forte contingat amittere fructum vini, in quo est luxuria[a], simulque pereat opera & impensa. Grande scilicet damnum, vt propterea librum sanctum tanto studio & tanta cum veneratione legamus, quod docemur in eo à vulpibus vineas custodire, ne in excolendis illis frustra marsupia vacuentur, si in custodiendis pigri fuerimus. Non estis tam rudes, neque adeò spiritualis gratiæ expertes, vt ita carnaliter sapiatis. Ergo in spiritu ista quæramus. Ibi sanè inuenimus, sano quidem intellectu, sensuque nihilominus digno, & vineas florentes, & vulpes demolientes, in quibus capiendis vel amouendis & honestius laboratur & fructuosius. An vos dubitatis longè vigilantius insistendum mentibus seruandis quam frugibus, longè curiosius inuigilandum cauendis propter illas spiritualibus nequitiis, quam capiendis propter istas fraudulentis vulpeculis?

1. Cant. 2. d · *a Eph. 5. d* · *S. Scriptura non ad carnis, sed Spiritus cõmodum interpretãda.*

2. Sed iam à me demonstrandæ sunt spirituales istæ tam vites quam vulpes. Vestra intererit filii, suæ quemq; vineę prouidere, cum me disputante aduerterit in quibus sibi, & à quibus maximè sit cauendum. Viro sapienti sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum desertumue in se sapiens derelinquet. Stultus non ita. Cuncta apud eum neglecta inuenies, cuncta iacentia, cuncta inculta & sordida. Non est vinea stulto. Quomodo vinea, vbi nil plantatum, nil elaboratum vspiam paret? Tota spinis siluescit & tribulis stulti vita; & vinea est? Et si fuit, iam nõ est, redacta in solitudinem. Vbi vitis virtutis? Vbi botrus boni operis? Vbi vinum lętitiæ spiritualis? *Per agrū hominis pigri trãsiui*, inquit[b],

Vinea sapienti colenda, vita eius est, seu conscientia. · *b Prou. 24. f*

Vinea stulto nulla, sed meræ urticæ & spinæ.

& per vineam viri stulti, & ecce totum repleuerant urticæ, & operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Audis Sapientem irridentem stultū, quod bona naturæ & dona gratiæ, quæ fortè per lauacrum regenerationis acceperat, tanquam illam quam plantauit Deus & non homo primam suam vineam, in non vineā negligendo redegit. Deniq; non potest vinea esse, vbi vita non est. Nam stultus quod viuit, mortem potius quam vitam esse censuerim. Quomodo vita cum sterilitate? Arbor arida & in sterilitatem versa, nónne mortua iudicatur? Et sarmēta mortua sunt. *Et occidit*, inquit[c], *in grandine vineas eorum*; monstrans vita priuatas quæ sterilitate damnatæ sunt. Sic stultus eo ipso quod inutiliter viuit, viuens mortuus est.

Vita stulti potius mors.

c Psal. 77. e

3. Soli sapienti conuenit habere vineam.

Soli itaq; conuenit sapienti habere vel potius esse vineam, qui vitam habet. Est lignum fructiferum in domo Dei, ac per hoc lignum viuens. Siquidem & ipsa sapientia qua sapiens dicitur & est, lignum vitæ est apprehendentibus eam[d]. Quidni viuat apprehensor eius? Viuit, sed ex fide. Iustus nempe est sapiens, & iustus ex fide viuit[e]. Et si anima iusti sedes est sapientiæ, sicut est; profectò is sapiens, qui iustus. Is ergo siue iustum nomines, siue sapientem, nunquam absq; vinea viuet, quia nunquā non viuet. Hoc quippe est illi vinea quod vita. Et bona vinea iusti, immò bona vinea iustus, qui virtus vitis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscientiæ, cui lingua torcular expressionis. Denique *gloria nostra hæc est*, inquit[f] *testimonium conscientiæ nostræ*. Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conuersatio, & si quid aliud ex eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, & vinea Domini Sabaoth? Quid deniq; illi de se perire possit, quando & folium eius non defluet?

d Prou. 3. c.

e Heb. 10. c.

f 2. Cor. 1. e

Apud sapientē nihil vacat.

Vineæ sapientis nunquam desunt infestationes vulpium.

Cæterum tali vineæ nunquam infestationes, nunquam insidiæ deerunt. Nempe vbi multæ opes, multi sunt & qui comedunt eas.[g] Sapiens erit solicitus seruare vineam suam non minus quam excolere, nec sinet eam vorari à vulpibus. Pessima vulpes occultus *detractor*, sed non minus nequam *adulator* blandus. Cauebit sapiens ab his. Dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt, sed capere beneficiis atque obsequiis monitisque salutaribus & orationibus pro his ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici, & item super adulatoris, quousq; (si fieri potest) & illi inuidiam, & isti simulationem de corde tollat, faciens mandatum sponsi dicentis: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* An non tibi captus ille videtur qui suffusus ora rubore, quippe proprium erubescens iudicium, ipse suæ confusionis & pœnitudinis testis est, siue quòd oderit hominem amore dignissimum, siue quòd dilexerit tantum verbo & lingua eum à quo se diligi opere & veritate vel sero expertus est? Captus planè, & captus Domino, secundum quod nominatim ipse expressit: *capite*, inquiens, *nobis*. Vtinam ego omnes aduersantes mihi sine causa ita capere possim, vt Christo eos vel restituam vel acquiram. Sic sic confundantur & reuereantur qui quærunt animā meam, auertantur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi mala, quatenus inueniat & ipse obediens sponso, non modo in capiendo vulpes, sed & in capiendo ipsi. Sed reflectatur sermo ad sui principium, vt suo ordine series explanationis procedat.

g Eccl. 5. b.

Tales Detractor & Adulator.

5. Cant. 2. d

Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas. Locus moralis est, & iuxta morum disciplinam, nos iam ostendimus spirituales has vineas, non nisi spirituales viros esse: quorum cum omnia interiora culta sunt, omniaque germinantia, omnia fructificantia & parturientia spiritum salutis, quomodò de regno Dei[h], sic de his vineis æquè Domini Sabaoth possum dicere, quoniā intra nos sunt. Deniq; in Euangelio legitur[i], dari gentibus regnum facientibus fructus eius. Hi sunt quos Paulus enumerat dicens[k]. *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Fructus isti, profectus nostri. Hi accepti sponso, quia ipsi

h Luc. 17. e

i Matt. 21. g

k Galat. 5. b Fructus spirit.

A cura est de nobis. Num de virgultis cura est Deo? Homines non arbores amat homo Deus, & nostros profectus suos fructus deputat. Tempus horum diligenter obseruat, arridet apparētibus, & solicitus satagit ne pereant nobis, cùm apparuerint, immò verò ne pereant sibi: se enim reputat tanquam nos. Ideoq; prouidens capi sibi iubet insidiantes vulpeculas, ne nouellos fructus ipsæ præripiant. *Capite*, inquit, *nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* Et quasi quis dicat, præpropere times, nondum venit fructuum tempus: non est ita, inquit: *nam vinea nostra floruit.* Post flores non est fructuum mora, adhuc illis cadentibus isti erumpunt illicò, illicò incipiunt apparere.

6. Nouitii in Religione vineæ florentes.

Parabola ista instantis est temporis. Videtis istos nouicios? Nuper venerunt, nuper conuersi sunt, non possimus de ipsis dicere, quia vinea nostra floruit. Floret enim. Interim quod in eis apparere videtis, flos est, fructuum tempus nondum aduenit. Flos nouella conuersatio est, flos formula recens vitę emendatioris est. Induerunt sibi faciem disciplinatam, & bonam totius corporis compositionem. Placent, fateor, quæ in facie sunt,

Flores qui nā

B negligentior vtique is qui foris apparet corporum cultus & vestium, sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus maturior. Verum quia hæc nouiter cœpere, ipsa sui nouitate flores censenda sunt, & spes fructuum magis quam fructus. Vobis filioli, non timemus à fraude vulpium, quæ fructibus magis quam floribus inuidere noscuntur. Vestrum aliunde periculum est. Vstionem, certè metuo floribus, non subreptionem, sed vstionem à frigore. Aquilo mihi suspectus est & frigora matutina quæ intempestiuos flores solent perdere, fructus præripere. Itaque ab Aquilone panditur vestrum malum. A facie frigoris eius quis sustinebit? Hoc frigus si semel anima, (animæ quidem vt assolet incuriā spiritu dormitante) peruaserit, ac nemine deinde (quod absit) inhibente ad interiora eius peruenerit, descenderit in viscera cordis & sinum mentis, concusserit affectiones, occupauerit consilii semitas, perturbauerit iudicii lumen, libertatem addixerit spiritus, mox (vt in corpore solet euenire febricitantibus) subit quidam animi rigor, & vigor lentescit, languor fingitur virium, horror austeritatis intenditur, timor solicitat paupertatis,

Et quibus si periculus obnoxii.

Defectionem & ruinam nouitiorū, quin & ipsorum Religiosorum, eleganter describit.

C contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ratio, spiritus extinguitur, deferuescit nouitius feruor, ingrauescit tepor fastidiosus, refrigescit fraterna charitas, blanditur voluptas, fallit securitas, reuocat consuetudo. Quid plura? Dissimulatur lex, abdicatur ius, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremò impudentiæ manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus, plenus ille ignominia & confusione saltus de excelso in abyssum, de pauimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnum, de claustro in seculum, de paradiso in infernum. Principium & originem huius pestis, & vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non est huius temporis demonstrare. Alias erit hoc, nunc cœpta prosequamur.

Ad prouectiores & firmiores sermo est retorquendus ad vineam quæ iam floruit, cui quidem etsi non est quod floribus formidet à frigore, sed non fructus securi sunt à vulpibus. Dicendum apertius quid sint spiritualiter hæ vulpes, cur pusillæ dicantur, cur iubeantur potissimū 7.

D capi, & non abigi vel occidi: etiam introducenda diuersa genera harum bestiarum ad maiorem audientium notitiam & cautelam, non sanè sermone isto; vt fastidio consulamus, & nostræ deuotionis alacritas perpetuetur in gratia & confessione gloriæ magni Ecclesiæ Sponsi Domini nostri Iesu Christi qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO LXIV.

De tentationibus Monachorum prouectiorum, quas patiantur vulpes, seu tentationes magis sibi infestas. Item de Hæreticis, vulpibus Ecclesiæ, capiendis.

ADsum promissioni meæ. *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit*[a]. 1.

a Cant. 2. d

vulpes, tentationes sunt. Necesse est vt veniant tentationes. Quis enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit[b]? Aut quomodo certabunt, si desit qui impugnet? Tu ergò accedens ad seruitutem Dei sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem[c], certus omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem passuros[d]. Porrò tentationes diuersæ sunt, pro temporum diuersitate. Et initiis quidem nostris tanquam nouellarum teneris floribus plantationum in euidenti vis algoris incumbit, cuius meminimus in sermone altero, & Incipientes ab hac peste cautos reddidimus. Iam verò Proficientium sanctioribus studiis minimè quidem sese opponere contrariæ virtutes apertè audent, sed solent ex occulto insidiari quasi quædam fraudulentæ vulpeculæ: specie quidem virtutes; re autem, vitia. Quantos (verbi gratia) ingressos vias vitæ, progressos ad meliora, super semitas iustitiæ benè secureque proficiscentes & proficientes, fraude, proh pudor! vulpium harum turpiter supplantatos expertus sum, & serò in se virtutum suffocatos plangere fructus.

b 2. Tim. 2. a
c Eccle. 2.
d 2. Tim. 3. c
Tentationes Incipientium apertæ, Proficientium magis occultæ.

2. Vidi ego hominem currentem benè, & ecce cogitatio (quidni vulpecula fuit?) quantis, inquit, bonum quo solus fruor, si essem in patria, possem vtique impartiri fratribus & cognatis, notis & amicis? Amant me, & facilè acquiescerent suadenti. Vt quid perditio hæc? Vado illuc, & saluo multos ex illis, & me pariter. Nec verendum in loci mutatione. Etenim dum benefaciam, quid interest vbi, nisi quod illic procul dubio satius vbi fructuosius degam? Quid plura? It, & perit miser, non tam exul ad patriam, quam canis reuersus ad vomitum. Et se perdidit infelix, & suorum acquisiuit neminem†. En vna vulpecula ista videlicet frustratoria spes, quam habuit in acquisitione suorum. Potes tu quoq; per teipsum in teipso alias atque alias similes huic inuenire seu aduertere, si non negligas.

Vulpeculæ insidiantes prouectioribus religiosis.
1. spes frustratoria.
† v. NOTAS vbi simile, & quidem recẽs Exemplum leges ad cautelam.

3. Vis tamen vt vnam adhuc ego ostendam tibi? Facio etiam & tertiam, & quartam quoque demonstrabo, si te ad capiendas eas, quas fortè ex his in tua aduerteris vinea, inuenero vigilantem. Interdum benè proficientis cuiuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, non quidem ad parentes & propinquos, iuxta illud[e] *continuo non acquieui carni & sanguini*: sed quasi purius, fructuosius, fortiusque passim ad extraneos & ad omnes. Cauè omninò. Sanè timet propheticum[f] incurrere maledictum, si quæ abscondito accepit frumenta, abscondat in populis: & contra Euangelium facere, nisi quæ in aure audiuit, prædicauerit super tecta[g]. Vulpes est, atque illa priore eò nociuior, quò occultior veniens. Sed capio tibi eam. Primus Moyses dicit[h]: *non arabis in primogenito bouis.* Hoc paulus interpretans: *non neophytum*, inquit[i], *ne in superbiam elatus incidat in iudicium Diaboli.* Et rursum. *Nec quisquam*, inquit[k], *sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Item ipse[l]. *Quomodo prædicabunt*, ait, *nisi mittantur?* Et scimus monachi officium esse non docere, sed lugere*. Ex his similibusq; collectis mihi texo rete, & capio vulpem, ne demoliatur vineam. Ex his nempe claret & certum est, quod publicè prædicare nec monacho conuenit, nec nouitio expedit, nec non misso licet. Porrò contra hæc tria venire, quanta conscientiæ demolitio est? Ergò quicquid tale animo suggeratur, siue sit illud tua cogitatio, siue immissio per angelum malum, dolosam agnosce vulpeculam, id est malum sub specie boni.

2. Desiderium prædicandi.
e Galat. 1. a
f Prou. 11. d
g Matt. 10. c
h Deut. 15. d
i 1. Tit. 3. b
k Heb. 5. a
l Rom. 10. e
* Monachus nõ doctoris sed plangentis habet officium &c S. Hieron. cont. Vigil. v. de Hugon. de S. Vict. lib. 5. erud. doctr. cap. 8.

4. Sed aspice aliam. Quantos ex monasteriis spiritu feruentes eremi solitudo suscepit, & aut tepefactos euomuit, aut tenuit contra eremi legem non modo remissos, sed etiam dissolutos: sicque apparuit vulpeculam affuisse. vbi tanta facta est vastatio vineæ, id est vitæ & cõscientiæ hominis detrimentum. Cogitabat si solus degeret, multo se copiosiores fructus spiritus percepturũ, quippe qui in communi vita tantum spiritualis gratiæ fuisset expertus. Et bona visa est sua cogitatio sibi, sed rei exitus indicauit magis eandem illi cogitationem, vulpem demolientem fuisse.

3. Vulpes. Præposterus amor vitæ eremiticæ.

5. Quid illud quod nos quoq; totiens in domo ista tam grauiter inquietat, notabilem loquor quorundam qui inter nos sunt superstitiosamq; abstinentiam, ex qua se omnibus, sibiq; omnes molestos reddunt? Quomodo non hæc ipsa discordia tam generalis & suæ illis conscientiæ dissipatio est, & quod in ipso est, grandis vineæ huius quam plantauit dextera Domini, vestræ scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit[m]. *Qui scandalizauerit*, inquit[n], *vnum de his pusillis*, durum est quod sequitur. Quanto duriora meretur qui tantam & tam sanctam multitudinem scandalizat? Iudicium prorsus durissimum portabit quicunque est ille. Sed hæc aliàs.

4. Superstitiosa & indiscreta abstinentia
m Matt. 26 b
n Marc. 9. f

6. Nunc verò intendamus iis quæ à Sponso dicuntur super pusillis & astutis his animalibus demolientibus vineas. Pusillis dixerim, non malitia, sed subtilitate. Astutum siquidem natura hoc genus est animantis, promptumq; admodum ad nocendum in occulto: & videtur mihi congruentissimè designare subtilissima quædam vitia specie palliata virtutum, qualium vtique formam præmissis ad notitiam exemplis, paucis licet, iam aliquãtisper expressi. Nec enim aliter nocere queunt, nisi quòd se virtutes virtutum quadam similitudine mentiuntur. Sunt autem cogitationes hominum vt vanæ aut factæ immissiones per angelos malos, angelos Satanæ qui se transfigurant in angelos lucis[o], parantes sagittas suas in pharetra, hoc est in occulto, vt sagittent in obscuro rectos corde[q]. Vnde & pusillas eas propter hoc reor dici, quòd cum cætera vitia quadam quasi corpulentia sui manifesta se præbeant, hoc genus pro sui subtilitate haud facilè agnosci, & ideò nec caueri possit: nisi duntaxat à perfectis & exercitatis, & qui habeant illuminatos oculos cordis ad discretionem boni & mali, maximeq; ad discretionem spirituum, qui cum Apostolo possint dicere[q]: *quia non ignoramus astutias satanæ, neq; cogitationes eius.* Et vide ne forte ob hoc à sponso iubeantur non quidem exterminari, vel abigi vel occidi, sed capi: quod videlicet huiusmodi spirituales dolosasque bestiolas omni vigilantia & cautela obseruari oporteat & examinari, & sic capi, id est comprehendi in astutia sua. Ergò cum proditur dolus, cum fraus aperitur, cum conuincitur falsitas, rectissimè tunc dicitur capta vulpes pusilla quæ demoliebatur vineam. Denique dicimus hominem in sermone capi, sicut habes in Euangelio[r], quia *conuenerunt Pharisæi in vnum vt caperent Iesum in sermone.*

Peruul... designantur vitia quæ dã nos fallunt specie & vmbrâ virtutum.
o 2. Cor. 11. c
g Psal. 10. a
q 2. Cor. 2. c
Quomodò hæ vulpes capiendæ.
r Matt. 22. A

7. Ita ergo Sponsus capi iubet vulpes pusillas, quæ demoliuntur vineas, id est deprehendi, conuinci, prodi. Solum hoc malignitatis genus id proprium habet, vt agnitum iam minimè noceat, ita vt agnosci sit illi expugnari. Quis enim nisi demens comperta decipula sciens & prudens pedem mittit in illam? Sufficit proinde si capiantur quæ eiusmodi sunt, hoc est si prodas & deducas ad medium, quippe quibus apparere, perire est. Non sic cætera vitia. Nempè manifestè veniunt, manifestè nocent, scientes captiuant, superant reluctantes, vtpotè vi non dolo agentia. Ergo contra huiusmodi apertè sæuientes bestias non inuestigatione opus est, sed refrenatione. Solas has vulpes paruulas, dissimulatrices maximas (quia proditę iam non nocent) sufficit educi in lucem, & capi in calliditate sua. Nam foueas habent. Tali itaque ex causa vulpes istæ & capi iubentur, & paruulæ describuntur. Vel deo paruulæ, vt nascentia vitia, in ipso ortu, donec vtiq; paruula sunt, vigilanter obseruans illico comprehendas, ne crescentia plus noceant, & difficilius capiantur.

Aliæ vulpes seu vitia quæ apertè insurgunt.
Nascentia vitia in ipso ortu extinguenda.

8. Et si iuxta allegoriam Ecclesias vineas, vulpes hæreses vel potius hæreticos ipsos intelligamus: simplex est sensus, vt hæretici capiantur potius quam effugentur. Capiantur, dico, non armis, sed argumẽtis quibus refellantur errores eorum: ipsi verò si fieri potest reconcilientur catholicæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc est enim volũtas eius, qui vult omnes homines saluos fieri,

Hæretici capiendi potius argumentis quam armis
s1. Tim. 2. b.
v. NOTAS.

& agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter capite vulpes: sed, *capite*, inquit, *nobis vulpes paruulas*. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est catholicæ iubet acquiri has vulpes cum ait: *Capite eas nobis*. Itaque homo de Ecclesia exercitatus & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi [t]: quia *qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum*. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam & secundam admonitionem (vtpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitandus [u]. Ex hoc iam melius (vt quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quam sinitur vineas demoliri.

t Iacobi 5. d

u Tit. 3. c

9\. Labor in confutandis hæreticis non frustraneus, quantumuis inefficax.

Nec propterea sanè nihil se egisse putet qui hæreticum vicit & conuicit, hæreses confutauit, verisimilia à veris clarè apertéque distinxit, praua dogmata, plana & irrefragabili ratione praua esse monstrauit, prauum denique intellectum extollentem se aduersus scientiam Dei in captiuitatem redegit. Nempe cepit nihilominus, qui talia operatus est, vulpem, etsi non ad salutem illi: & cepit eam sponso & sponsæ, quamuis aliter. Nam etsi hæreticus non surrexit de fece, Ecclesia tamen confirmatur in fide, & quidem de profectibus sponsæ, sponsus sine dubio gratulatur. Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra [x]. Denique non putat à se aliena lucra nostra, qui se nobis tam dignanter associat, dum iubet capi vulpes non sibi, sed nobis secum, *capite*, inquiens, *nobis*. Aduertere est enim quod ait, *nobis*. Quid hac voce socialius? An non tibi videtur hoc dicere, quasi quidam paterfamilias qui per se nihil habeat, sed omnia communia cum vxore & filiis atque domesticis? Et qui loquitur Deus est, minimè tamen vt Deus id loquitur, sed vt Sponsus. *Capite nobis vulpes*.

x 2. Esd. 8. c

10\. Vis diuini amoris erga Ecclesiam.

Vides quam socialiter loquitur qui socium non habet? Poterat dicere, *mihi*, sed maluit, *nobis*, consortio delectatus. O suauitatem, ô gratiam, ô amoris vim. Ita ne summus omnium vnus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius, dignatione diues, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique *semetipsum exinaniuit* [y], vt scias amoris fuisse quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associata est. Cum quonam tibi ô admirande Sponse tam familiare consortium? *Nobis*, inquis, *capite*. Cui tecum? An Ecclesiæ de gentibus? De mortalibus & peccatoribus collecta est. Illam scimus quæ sit. Sed tu quis es, Æthiopissæ huius tam deuotus tam ambitiosus amator? Sane non alter Moyses [z], sed plusquam Moyses. Num tu ille es *speciosus forma præ filiis hominum* [a]? Parum dixi, candor es vitæ æternæ [b], splendor & figura substantiæ Dei [c]. Postremo super omnia Deus benedictus in secula Amen.

y Philip. 2. a

z Num. 12. a
a Psal. 44. a
b Heb. 1.
c Rom. 9.

SERMO LXV.

Confer cum hoc sermone Epist. Bern. 240. vbi depingit Henricum hæreticũ quem eum asseclis suis etiã hic impugnat

De clandestinis Hæreticis; quorum præposteram religionem, & studium occultandi mysteria sua, nec non scandalosũ fœminarum contubernium perstringit.

1\. Triplices vulpes.

DVos vobis super vno capitulo disputaui sermones, tertium edere paro, si audire non tædeat. Et necessarium reor. Nam quod ad nostram quidem spectat domesticam vineam (quæ vos estis) satis me arbitror in duobus fecisse sermonibus pro munimento illi aduersus insidias tripartiti generis vulpium, qui sunt adulatores, detractores, ac seductorii quidam spiritus, gnari & assueti mala sub specie boni inducere. Verum dominicæ vineæ non ita. Illam loquor quę impleuit terram, cuius & nos portio sumus: vineam grandem nimis, Domini plantatam manu, redemptam sanguine, rigatam verbo, propagatam gratia, fœcundatam spiritu. Ergo plus proprii curam gerens, in commune minus profui. Mouet me autem pro ipsa multitudo demolientium eam, defensantium paucitas, difficultas defensionis. Difficultatem occultatio facit. Nam cum Ecclesia semper ab initio sui vulpes habuerit, cito omnes compertæ & captæ sunt. Confligebat hæreticus palam, nam inde hæreticus maximè, quod palam vincere cupiebat, & succumbebat. Ita ergò facile illæ capiebantur vulpes. Quid enim si posita in lucem veritate hæreticus in suæ pertinaciæ tenebris remanens, solus foris religatus arescebat? Nihilominus capta reputabatur vulpes condemnata impietate, & impio foras misso, ostentui vtique iam victuro, non fructui. Ex hoc iuxta Prophetam [a], erant illi vbera arentia, & venter sterilis: quia non repullulat error publicè confutatus, & falsitas aperta non germinat.

a Osee 9. d

2\. Hæreticis insistitum vanæ gloriæ studium.

Quid faciemus his malignissimis vulpibus, vt capi queant, quæ nocere quam vincere malunt, & ne apparere quidem volunt, sed serpere? Omnibus vna intentio hæreticis semper fuit captare gloriam de singularitate scientiæ; sola ista * maligniot cæteris versutiorque hæresibus, damnis pascitur alienis, propriæ gloriæ negligens. Docta, credo, exemplis veterum, quæ prodita euadere non valebant, sed confestim capiebãtur, cauta est nouo maleficii genere operari mysterium iniquitatis, eo licentiusquo latentius. Denique indixêre (vt dicitur) latebras sibi, firmauerunt sibi sermonem nequam. Iura, periura: secretum prodere noli. Enimueto alias ne tenuiter quidem iurare vllatenus acquiescunt, propter illud de Euangelio [b], *non iurare neque per cælum neque per terram, &c*. O stulti & tardi corde, repleti planè pharisaico spiritu, liquantes culicem, & camelum glutientes. Iurare non licet, & peierare licet? An in hoc solo vtrunque licet? De quonam mihi Euangeliorum loco producidis istam exceptionem, qui ne iota quidem (vt falso gloriamini) præteritis? Patet vos & superstitiosè obseruare de iuramento, & flagitiosè præsumere de periurio. O peruersitatem. Quod ad cautelam consultum est, videlicet, *non iurare*: hoc isti mandati vice tam contentiosè obseruant: & quod immobili iure sancitum est, non peierandum scilicet, hoc tanquam indifferens pro sua voluntate dispensant. Non, inquiunt, sed ne mysterium publicemus. Quasi gloria Dei non sit reuelare sermonem. An Dei inuident gloriæ? Sed magis credo quod pandere erubescant, scientes inglorium. Nam nefanda & obscœna dicuntur agere in secreto, siquidem & vulpium posteriora fœtent.

* Henricianã & Petrobrusianã intelligit.
v Baron in Annal. ad. an. Ch. 1147. & ipsum S Bern. Ep. 240. & l 3. vita Ber. c. 5 & Petr. Ven. Abb Clun. in Epist.
b Matt. 5. f
Iacob. 5. c
Hæreticorum præpostera religio.

Auersantur iuramenta, at non periuria.

3\. c Matt. 7.

Sed taceo quę negarent: ad manifesta respondeant. An iuxta Euangelium [c] cauent sanctum dare canibus, & margaritas porcis? At istud apertè fateri est, se non esse de Ecclesia, qui omnes qui de Ecclesia sunt, canes censent & porcos. Sine exceptione enim omnibus qui de sua secta non sunt, suum illud quicquid est subtrahendum existimant. Cæterum hoc & si sentiant, non respondebunt, ne manifesti fiant, nempè quòd omnimodò fugiunt, sed non effugient. Responde mihi, ô homo, qui plus quàm oportet sapis, & plus quam dici potest desipis. Dei est an non mysterium quod occultas? Si est, cur non ad eius gloriam pandis? Nam gloria Dei reuelare sermonem. Si non, cur fidem habes in eo quod non est Dei; nisi quia hęreticus es? Aut igitur Dei secretum ad Dei gloriam prodant, aut Dei negent mysterium, & minimè se hæreticos negent: aut certè nihilominus manifestos se fateantur inimicos gloriæ Dei, qui nolunt manifestum fieri quod ei norunt fore ad gloriam. Stat nempè Scripturæ veritas [d]; *Gloria regum celare verbum, gloria Dei reuelare sermonem* *. Non vis tu reuelare? Non ergo vis Deum glorificare. Sed fortè non recipis scripturam hanc. Ita est, solius Euangelii se profitentur æmulatores, & solos. Respondeant proinde Euangelio. *Quod dico*, ait [e], *in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis prædicate super tecta*. Iam non licet silere. Vsquequo occultum tenetur quod palam Deus fieri iubet? Vsquequo opertum est euangelium vestrum? Suspicor: vestrum non est Pauli. Nam ille suum fatetur opertum non esse. *Etsi*, inquit [f], *opertũ est Euangeliũ meũ, in his opertũ est qui pereunt*. Videte ne vos diceret apud quos Euangeliũ inuenitur opertũ. Quid aperti quòd pereatis? An

Suspectũ eorum studium, in occultandis mysteriis suis.

d prou. 25. a
Hanc sententiam Vulg. Edit. nunc legit sensu contrario
* NOT.
e Matt. 10. c
f 2. Cor. 4. a

forte nec Paulum recipitis? De quibusdam ita audiui. A Non enim inter vos omnes per omnia concordatis, etsi à nobis omnes dissentiatis.

4. At verò eorum verba & scripta & traditiones qui corporaliter cum Saluatore fuerunt, pari auctoritate Euangelij, cuncti (ni fallor) indifferenter recipitis. Nunquid illi opertum tenuere Euangelium suum? Nunquid in Deo carnis infirma, mortis horrida, crucis ignominiã tacuere? Etquidem in omnem terram exiuit sonus eorum [g]. Vbi apostolica forma & vita, quam iactatis? Illi clamant, vos susurratis. Illi in publico, vos in angulo. Illi vt nubes volant [h], vos in tenebris ac subterraneis domibus delitescitis. Quid simile illis in vobis ostenditis? An quod vobiscum mulierculas non vtique circunducitis, sed includitis *? Non æquè comitatio vt cohabitatio suspicioni patet. Verum quisnam de illis sinistrũ quippiam suspicaretur, qui mortuos suscitabant? Fac tu similiter, & vnà recubantem putabo fœminam virum. Alioquin temere tibi vsurpas illorum dispensationem, quorum sanctitatem non habes. Cum fœmina semper esse, & non cognoscere fœminam, nónne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est non potes, & quod maius est vis credam tibi? B Quotidie latus tuum ad latus iuuenculæ est in mensa. Lectus tuus ad lectum eius in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspicione non careo. Scandalo mihi es, tolle scandali causam, quo te probes verum (vt iactitas) Euangelij æmulatorem. Qui scandalizauerit vnum de Ecclesia, nónne Euangelium [i] condemnat illum? Tu Ecclesiam scãdalizas. Vulpes es demoliens vineã. Iuuate me socii vt capiantur. Vel potius capite vos nobis eam, ô angeli sancti. Versuta est valde, operta est iniquitate & impietate sua. Planè tam pusilla atque subtilis, vt facilè quidem humanos frustretur obtutus. Nunquid & vestros? Propterea vox illa ad vos, vtpote sodales sponsi [k]: *Capite nobis vulpes paruulas.* Ergo facite quod iubemini, capite nobis hanc tam versipellem vulpeculam, quam ecce iam diu frustra insequimur. Docete & suggerite qualiter fraus deprehendatur. Hoc enim est cepisse vulpem: quia longè plus nocet falsus catholicus, quam si verus appareret hæreticus. C Non est autem hominis scire quid sit in homine, nisi quis fortè adhoc ipsum fuerit vel illuminatus spiritu Dei, vel angelica informatus industria. Quod signum dabitis, vt palam fiat pessima hæresis hæc docta mentiri non lingua tantum, sed vita?

g Psal. 18. a
h Esa. 60. b
Hæretici quã alieniã moribus Apost.
* v. cit. Epist. Bern.
Familiaritas cum fœminis periculo & scandalo patet.
Matth. 15. a
Angelos ad capiendas vulpes id est, hæreticos inuocat
K Cant. 2. d
Plus nocet falsus catholicus quam verus hæreticus.

5. Et quidem recens vastatio vineæ vulpem indicat affuisse, sed nescio qua arte fingendi ita sua confundit vestigia callidissimum animal, vt quà vel intret, vel exeat, haud facilè queat ab homine deprehendi. Cúmque pateat opus, non apparet auctor: ita per ea quæ in facie sunt, cuncta dissimulat. Denique si fidem interroges, nihil Christianius: Si conuersationem, nihil irreprehensibilius: & qua loquitur, factis probat. Videas hominem in testimonium suæ fidei frequentare Ecclesiam, honorare presbyteros, offerre munus suum, confessionem facere, sacramentis communicare. Quid fidelius? Iam quod ad vitam motésque spectat, neminem circumuenit, neminem supergreditur. Pallét insuper ora ieiuniis, panem non comedit ociosus, operatur manibus vnde vitam sustentat. Vbi iam vulpes? Tenebramus eam: quomodo elapsa est è manibus? Quomodo tam repente disparuit? D Instemus, inuestigemus: à fructibus eius cognoscemus eam. Et certe vinearum demolitio testatur vulpem. Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici & Sacerdotes populis Ecclesiisque relictis intonsi & barbati apud eos intertextores & textrices plerunque inuenti sunt. An non grauis demolitio ista? An non opera vulpium hæc?

Hæretici versipelles & hypocritæ.
Ex fructibus cognoscendi.

6. Verum non apud omnes fortè ista tam manifesta deprehenduntur: & si sint, non est vnde probentur. Quonam modo capimus illos? Reuertamur ad consortium & contubernium fœminarum. Hoc enim inter eos nemo qui careat. Interrogo vnum quempiam horũ. Heu tu bone vir, quænam hæc mulier, & vnde hæc tibi? Vxor- A ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sane nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in iis qui vouere continentiam, Ecclesia vetat *. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eiice fœminam. Alioquin ex hoc vno cætera quæ non adeò manifesta sunt, proculdubio credibilia fiunt.

Fœminarum contuberniũ continentiam professis vetitum.
* c. à nobis de cohabit. cler. Synod Nicena. can. 3. ref. c. interdixit, dist. 32. & c. cum omnib. dist. 81. &c.

7. Sed quo mihi, inquit, Euangelii loco monstras prohibitum istud? Euangelium appellasti? ad euangelium ibis. Si obedias Euangelio non facies scandalum. Prohibet enim planè Euangelium scandalum fieri [l]. Facis autem tu, istam non amouendo iuxta constitutum Ecclesiæ. Suspectus eras, at nunc manifestè censebere & contemptor Euangelii, & Ecclesiæ aduersator. Quid iudicatis fratres? Si pertinax fuerit vt nec obediat Euangelio, nec Ecclesiæ acquiescat: quid iam tergiuersari potest? Nónne aperte vobis videtur deprehensa fraus, comprehensa vulpes? Si non amouet fœminam, non amouet scandalum. Si non amouet scandalum cum amouere possit, transgressor tenetur Euangelii. Quid factura Ec- B clesia est, nisi vt amoueat illum qui non vult amouere scandalum, ne sit similis illi inobediens? Nam hoc mandatum habet ex Euangelio [m], non parcere nec proprio oculo scandalizanti se, non manui, non pedi: sed eruere illum, abscindere ista, & proiicere à se. *Si*, inquit [n], *Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.*

l Matt. 15. a
Ex Euang. conuincuntur hæretici.
m Matt. 5. e
n Matt. 18. c

8. Fecimus ne aliquid? Puto quia fecimus. Cepimus vulpem: quia fraudem percepimus. Manifesti sunt qui latebant falsi catholici, veri deprædatores catholicæ. Etenim dum mecum dulces capiebas cibos, Corpus dico & Sanguinem Christi, dum in domo Dei ambulauimus cum consensu, fuit suadendi locus, immò opportunitas seducendi, iuxta illud Sapientiæ [o]: *Simulator ore decipit amicum suum.* Nunc autem facile secundum sapientiam Pauli [p], post vnam & secundam admonitionem hæreticum hominem deuitabo, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, ac proinde cautus prouidere ne iam sit & subuersor. Itaque nonnihil est (iuxta verbum Sapientis [q]) in insidiis suis captos esse iniquos. Illos præsertim iniquos, qui insidiis pro armis vti cauti C sunt. Nam conflictus omnino ab his & defensio petiit. Vile nempè hoc genus & rusticanum ac sine literis, & prorsus imbelle *. Denique vulpes sunt, & pusillæ: sed neque illa in quibus malè sentire dicuntur, defensibilia sunt, nec tam subtilia, idque duntaxat mulierculis rusticis & idiotis, & quales vtique omnes sunt quotquot adhuc de secta hac esse expertus sum. Nec enim in cunctis assertionibus eorum (nam multæ sunt) nouum quid aut inauditum audisse me recolo, sed quod tritum est, & diu ventilatum inter antiquos hæreticos, à nostris autem contritum & euentilatum. Dicendum tamen & dicam quænam illæ ineptiæ sint, partim quas sciscitantibus se catholicis minus cautè respondentes ipsi confessi sunt, partim quas diuisi abinuicem litigantes de inuicem prodiderunt, partim quoque quas nonnulli eorum redeũtes ad Ecclesiam detexerunt: non quòd ad omnes respondeam (nec enim necesse est,) sed tantum vt innotescant. At istud alterius erit opus sermonis, in laudem, & gloriam nominis Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula. D Amen.

o Prou. 11. b
p Tit. 3. c.
q Prou. 11. b
* Petri Bruis & Henrici deliciis infatuatum.
Hæreticorũ dogmata qualia.

SERMO LXVI.

De erroribus Hæreticorum circa Nuptias, Baptismum paruulorum, Purgatorium, Orationes pro defunctis & Inuocationem sanctorum. v. serm. præced.

1. CApite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas [a]. Ecce ego ad vulpes istas. Ipsæ sunt quæ prætergrediuntur vitam, & vindemiant vineam. Non sunt contentæ deserere viam, nisi & desertate vineam possint, addentes præuaricationem. Non sufficit hæreticos esse, nisi & hypocritæ sint, vt sit supra modum peccans peccatum. Hi sunt qui veniunt in vestimentis ouium ad

a Cant. 2. d
Hæretici hy-

pocritæ. Oues habitu, astu vulpes: actu lupi.

nudandas oues, & spoliandos arietes. An non tibi vtraque res impleta videtur vbi & fide plebes, & plebibus sacerdotes deprædati inueniuntur? Quinam isti prædones? Hi oues sunt habitu, astu vulpes, actu & crudelitate lupi. Hi sunt qui boni videri, non esse: mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt & boni videri volunt, ne soli sint mali: mali videri timent, ne parum sint mali. Etenim minus semper malitia palam nocuit, nec vnquã bonus nisi boni simulatione deceptus est. Ita ergò in malũ bonorum boni apparere student; mali nolũt, vt plus liceat malignari. Neque enim est apud eos virtutes colere, sed vitia colorare quodam quasi virtutum minio. Denique superstitionis impietatem nomine religionis intitulant. Innocentiam diffiniunt tantum in aperto non lædere, innocentiæ proinde solum sibi vendicantes colorem. In operimentum turpitudinis, continentiæ se insigniere voto. Porrò turpitudinem in solis existimant reputandam vxoribus: cum vel sola sit ea, quæ cũ vxore est, causa quæ turpitudinẽ excusat in coitu. Rusticani homines sũt & idiotæ & prorsus contẽptibiles, sed non est (dico vobis) cum eis negligenter agendum. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum vt cácer serpit[b].

Vitia colore virtutum obducunt.

2. 1 Tim. 4. a Hæreticorum deceptio ex Apost.

Deniq; non neglexit Spiritus sanctus, qui de his quõdam tam manifestè vaticinatus est, dicente Apostolo: *Spiritus autem manifestè dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione.* Istos prorsus istos dicebat. Hi nubere prohibent, hi à cibis abstinent quos Deus creauit, de quibus postea videbimus. Nunc autem videte si non propriè dæmonum & non hominum ludificatio hæc, secundum quod prædixerat Spiritus. Quære ab illis suæ sectæ auctorem, neminem dabunt. Quæ hæresis non ex hominibus habuit proprium hæresiarcham? Manichæi Manem habuere principem & præceptorem, Sabelliani Sabellium, Ariani Arium, Eunomiani Eunomium, Nestoriani Nestorium. Ita omnes cæteræ huiusmodi pestes singulæ singulos magistros homines habuisse noscuntur, à quibus originem simul duxêre & nomen. Quo nomine istos tituloue censebis? Nullo, quoniam non est ab homine illorum hæresis, neque per hominem illam acceperunt. Absit tamen, vt per reuelationem Iesu Christi, sed magis & absque dubio (vti Spiritus sanctus prædixit[d]) per immissionem & fraudem dæmoniorum, *in hypocrisi loquentium mendacium prohibentium nubere.*

Hæreses certũ aliquem habuerunt auctorem.

d 1. Tim. 4. d

3. Nuptias dãnant hæretici. Eorum dolositas, stupiditas & malignitas.

In hypocrisi planè hoc & vulpina dolositate loquuntur, fingentes se amore id dicere castitatis, quod magis causa turpitudinis fouendæ & multiplicandæ adinuenerunt. Res tamen tam in aperto est, vt mirer quomodò vnquam homini Christiano persuaderi potuerit: nisi quod hi adeò aut bestiales sunt, vt non aduertant qualiter omni immunditiæ laxat habenas, qui nuptias damnat: aut certè ita pleni nequitia, & diabolica malignitate absorpti, vt aduertentes dissimulent, & lætentur in perditione hominum. Tolle de Ecclesia honorabile connubium & torum immaculatum, nõnne reples eam cõcubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorũ concubitoribus, & omni denique genere immundorũ? Elige ergò vtrumlibet, aut saluari vniuersa monstra hçc hominum, aut numerum saluandorum ad continentium redigi paucitatem. Quam parcus in vno, quam largus in altero? Neutrum horum competit Saluatori. Quid? Coronabitur turpitudo? Nihil minus decet honestatis auctorem. Damnabitur vniuersitas præter paucülos continentes? Non est hoc esse saluatorem. Rara in terris continentia, neque pro tantillo quæstu ad terras plenitudo illa semetipsam exinaniuit. Et quomodo de illa omnes accepimus, si solis indulsit continentibus participium sui? Non est quod ad hoc respondeatur. Sed neq; ad illud credo: Si honestari in cœlis est locus, non sit autem honesto & turpi consortium, sicut non est societas luci ad tenebras: profectò neminem immundorum locus in loco salutis manet. Si quis aliter sapit, arguet illum apostolica vox absq; omni ambiguo asserens[e] *quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Quà iam exiet de cauerna hæc insidiosa vulpecula? Puto in fouea deprehensam, in qua sibi duo quasi foramina fecerit, vnum quo intret, alterum quo exeat. Nam cõsueuit ita. Vide ergò quomodò vtrobique illi interclusus sit exitus. Si solos in cœlestibus collocat continentes, perit ex maxima parte salus. Si omnem spurcitiam pariter cum continentibus collocat, perit honestum. Sed iustius perit ipsa, neq; hac exitura illac, reclusa perpetuo & capta in fouea quam fecit.

Coniugium tollere est omnem spurcitiam inducere.

Non solos cõtinentes saluandos.

e Gal. 5. d

4. Aliis error de matrimonio inter virgines tantum contrahendo.

Quidam tamen dissentientes ab aliis, inter solos virgines matrimonium contrahi posse fatentur. Verũ quid in hac distinctione rationis afferre possint, non video: nisi quòd pro libitu quisq; suo sacramenta Ecclesiæ tanquã matris viscera dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt. Nam quod dicuntur prætendere de primis coniugibus, quia virgines erant, quid istud quæso matrimonii præiudicat libertati, quò minus & inter nõ virgines contrahi liceat? Sed nescio quid se in Euangelio inuenisse susurrant, quod suæ ineptiæ frustra existimant suffragari. Illud credo quòd Dominus cũ præmisisset testimonium de Genesi[f], *Et creauit hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam, masculum & fœminam creauit illos:* postea intulit[g]: *Ergo quod Deus coniunxit, homo non separet.* Hos, inquiunt, coniunxit Deus, quia virgines ambo erant, & iam non licuit separari: non erit autem ex Deo copulatio secus præsumpta. Quis tibi dixit propterea à Deo coniunctos, quia virgines erant? Nam scriptura hoc non loquitur. An non virgines erant? inquit. Erant, sed non est idipsum, copulatos virgines, & copulatos, quia virgines. Quanquam neque hoc quidem nominatim dictum reperies quod virgines essent, quamuis essent. Sexuum sane expressa diuersitas est, non virginitas, cum dictum est[h], *Masculum & fœminam creauit illos.* Merito quidem. Non enim maritalis copula corporum requirit integritatem, sed sexuum aptitudinẽ. Benè proinde ipsam instituens Spiritus sanctus, sexum expressit, & virginitatem tacuit, nec dedit occasionem venandi verbum insidiosis vulpeculis. Quod vtique libenter fecissent; quanuis id quoq; frustra. Quid enim si dixisset, Virgines creauit illos? Num propterea continuo obtinuisses solos virgines licere coniungi? Et tamen quomodo exultasses ex sola verbi occasione? quomodo exsufflasses secundas & tertias nuptias? quomodo insultasses * catholicæ scorta lenonesque adinuicem tanto libentius coniungenti, quanto proinde eos de turpi ad honestum transire non dubitat? Fortassis & reprehenderes Deum Prophetæ præcipientem fornicariam ducere: nunc autem & occasio deest, & libet gratis hæreticum esse. Nam testimonium quod vsurpasti ad astruẽdum errorem tuum, plus ad destruendum valere inuentum est, pro te facere nihil, contra te plurimum.

f Gen. 1. d

g Mar 10. a

h. Gen. 1. d

Ostendit non solis virginibus concessũ esse coniugiũ.

* Ecclesiæ

i Ozeæ 1. a

5.

Nunc autem audi, quod te ex toto aut confundit aut corrigit, & hæresim tuam prorsus conterit & comminuit[k]: *Mulier quanto tempore vir eius viuit, alligata est viro; si autem dormierit vir eius, soluta est à lege viri, cui vult nubat, tantum in Domino.* Paulus est qui concedit viduæ, vt cui vult nubat: & tu econtra præcipis, nulla præter virginem nubat, & hoc non nisi virgini: vt non cui vult nubat vel ipsa. Quid manum Dei abbreuias? Quid largam benedictionem nuptiarum restringis? Quid proprium vendicas virgini, quod indultum est sexui? Non concederet hoc Paulus nisi liceret. An parum dico concedit, vult quoque. *Volo*, inquit[l], *adolescentiores nubere.* nec dubium quin viduas dicat. Quid manifestius? Ergo quod concedit quia licet etiam vult quia expedit. Quod licet & expedit, hæreticus prohibet? Nihil ex hac prohibitione persuadebit, nisi quòd hæreticus est.

k 1. Cor. 7. g

Viduis nuptias repetere licitum.

l 1. Tim. 5. c

6.

Superest vt & de residuo apostolicæ prophetiæ istos aliquantulum exagitemus. Abstinent namq; hi (vt prædixit ille[m]) à cibis quos creauit Deus ad percipiendũ cũ gratiarum actione. Hinc quoq; hæreticos se probabunt,

m 1. Tim. 4.

Inter abstinentiam Catholicorum & hæreticorum quod discrimen.

non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent A Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum [n] quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est [o]: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli [p]. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriant carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & ne improperet etiam mihi Propheta quia panem meum comederim in saturitate [q]. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distentio sanè ventris vsque ad titillationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremo omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent.

n 1. Cor. 9. d
o Ephe. 5. d
p 1. Tim. 5. d
q Leui. 26. a & Ezech. 16. f

7. Animalia nata ex coitu, an vitanda.

Cæterùm quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Verumtamen si de regula medicorum hæc profets nobis, non reprehendimus curam carnis quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de di- B sciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insaniæ Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam: te magis immundum dixerim qui immundum quid putas. *Omnia munda mundis*, ait [r] ille rerum optimus æstimator: & nihil immundum, nisi ei qui immundum quid putat. *Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta eorum & mens & conscientia.* Væ qui respuitis cibos quos Deus creauit, iudicâtes immundos & indignos quos traiiciatis in corpora vestra: cum propterea vos corpus Christi, quod est Ecclesia, tanquam pollutos & immundos expuerit.

Manichæorũ superstitiosa abstinentia à carnis creaturis.

r Tit. 1. d

8. Hæreticorum vesania.

Non ignoro quòd se & solos corpus Christi esse glorientur: sed sibi hoc persuadeant, qui illud quoque persuasum habent, potestatem se habere quotidie in mensa C sua corpus Christi & sanguinem consecrandi ad nutriendum se in corpus Christi & membra. Nempe iactant se esse successores Apostolorum, & apostolicos nominant, nullum tamen apostolatus sui signum valentes ostendere. Quousque lucerna sub modio? Vos estis lux mundi, dictum est Apostolicis [s]; & ideo Apostoli super candelabrum, vt toto luceant mundo. Pudeat successores Apostolorum lucem non esse mundi, sed modii, mundi autem tenebras. Dicamus eis: Vos estis tenebræ mundi, Et transeamus ad alia. Se dicunt ecclesiam, sed contradicunt ei qui dicit [t]: *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Ita ne lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum, & implentem mundum, vestris creditis inclusum antris? Et ne hic quidem immorandũ. Ipsa opinio refugit publicari, suo contenta susurrio. Habet & semper habebit integram Christus hæreditatem suam & possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illam conantur detrahere.

s Matt. 5. b

t Ibid. Aptissimè hæc in Hæreticos nostri temporis.

6. Alii hæreticorum errores de Baptismo paruulorum, Oratione pro defunctis, suffragiis SS.

Videte detractores, videte carnes. Irrident nos quia baptizamus infantes; quod oramus pro mortuis; quod D Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christũ, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxiliis, viuentes nihilominus Sanctorum qui decesserunt suffragiis spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris, nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precii? Se magis precio fraudant qui ipsum euacuare conantur. Quid enim si infans pro se loqui non potest; pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris clamat ad Deum de terra? Astat & clamat nihilominus mater Ecclesia. Quid tamen infans? Nonne & ipse videtur tibi inhiare quodammodo de fontibus Saluatoris, vociferati ad Deum, suisq; vagitibus clamitare, Domine vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ: quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergo clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad Patrem. Porro pater seipsum negare non potest, pater est.

Baptismus Paruulorum defenditur.

10. Baptizantur in fide Matris Ecclesiæ.

Nemo mihi dicat quia non habet fidem, cui mater impertit suam, inuoluens illi in sacramento quousq; idoneus fiat proprio non tantum sensu, sed assensu euolutam purámque percipere. Nunquid breue pallium vt non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? ideo audiuit [u]: *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti.* Nunquid minor fide illorum qui Paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuere salutem? Deniq; habes [x]: *Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et paulo post. *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Qui hæc credit, facile huic persuadebitur merito Ecclesiam præsumere non solum paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrii. Quæ cum ita sint, nullum præiudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est [y]: *Sine fide impossibile est placere Deo*, cum sine fide non sint qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est [z]: *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Quid enim credere est nisi fidem habere? Itaque & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate [a]; & infantibus per lauacri regenerationem succurretur; & adulti qui continere non poterunt, coniugii tricesimo fructu se rediment; viuentium quoq; preces & hostias mortui qui opus habebunt & digni erunt, mediantibus percipient Angelis; & eorum qui iam peruenerunt, viuentib. adhuc nequaquam solatia deerunt per Deum qui vbiq; est, & in Deo nusquam affectu charitatis absentium. Nã & Christus propter hoc mortuus est & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorum [b]. Propter hoc quoque & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset ætati.

u Matth. 15. c

x Matth. 6. a Fides aliena pluribus profuit.

y Heb. 11. b

z Mat. 16. f

a 1. Tim. 2. d Assertio summaria doctrinæ Catholicæ de Baptismo, Coniugio, Orat. pro defunctis, Inuocat. SS.

b Rom. 14. b

11. Purgatorium male negant Hæretici.

Non credunt autem ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo, qui dixit [c] quoddam peccatum esse quod neq; in hoc seculo neq; in futuro remittetur, cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatione peccati? Iã verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si Ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si Instituta non recipiũt, si Sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiendis idonei Sacramentis. Nunquam verò duo ista conueniunt, episcopum esse & peccatorẽ? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si negas episcopũ, arguet te testimonium Ioannis qui eum in testimonium sui pontificatus etiam prophetasse refert. Apostolus erat Iudas, & licet auarus & sceleratus, electus à domino. An tu de illius apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? *Nonne ego*, inquit [e], *vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est?* Audis eundem electum Apostolum, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopum qui peccator est? Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, & qui non obedierunt eis tanquam episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem & dicentem [f]: *Quæ dicunt facite.* Patet quan-

c Matt. 12. c

Alii ipsorum errores refelluntur.

d Ioan. 11. f & 18 c

e Ioan. 6. g

f Matt. 23. a

vis Scribæ, quamuis Pharisæi, quamuis videlicet maximi peccatores, propter cathedram tamen Moysi ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit g: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.*

g Luc. 10. c

12. Multa quidem & alia huic populo stulto & insipienti à spiritibus erroris in hypocrisi loquentibus mendacium mala persuasa sunt, sed non est respondere ad omnia. Quis enim omnia nouit? Deinde labor infinitus esset, & minime necessarius. Nam quantum ad istos, nec rationibus conuincuntur, quia non intelligunt: nec auctoritatibus corriguntur, quia non recipiunt: nec flectuntur suasionibus, quia subuersi sunt. Probatum est, mori magis eligunt quam conuerti. Horum finis interitus, horum nouissima incendium manet. Horum siquidem in facto Sampson h ex succensis vulpiũ caudis signa præcessit. Plerunq; fideles iniectis manibus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cum de quibus suspecti videbantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cumque iam negare possunt, quippe deprehensi, aqua eos non recipiente, arrepto, vt dicitur, freno dentibus tam miserè quàm liberè impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes, & pro ea mortem subire parati. Nec minus parati inferre qui astabant. Itaque irruens in eos populus nouos hæreticis suæ ipsorum perfidiæ martyres dedit. Approbamus zelum, sed factũ non suademus: quia fides suadenda est, non imponenda. Quanquam melius procul dubio gladio coercentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quam in suum errorem multos traiicere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui malè agit i.

Hæreticorum pertinacia: mori malunt, quã conuerti.
h Iudic. 15. a
Proba aquæ pressis vsurpata, sed iam damnata.
v. Notas.
Hæretici martyres.
Fides suadenda non imponenda
i Rom. 13. b

13. Mirabantur aliqui, quod non modo patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem; sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas diaboli, non modo in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederit. Nõnne plus est sibimet hominem iniicere manus, quam id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse Diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt aut suspenderunt. Deniq; Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente k. Ego tamen maius existimo, magisque admiror quod potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quam vt semetipsum suspenderet. Nihil ergo simile habent constantia martyrum, & pertinacia horũ: quia mortis contẽptũ in illis pietas, in istis cordis duritia operatur. Et ideò propheta martyris forsitan voce dicebat l: *Coagulatũ est sicut lac cor eorum, ego verò legem tuã meditatus sum:* pro eo videlicet quod & si pœna eadem videretur, longe diuersa esset intẽtio, illo vtiq; durante cor cõtra Dominũ, isto in lege Domini meditante.

Quid sentiendum de constantia seu potius pertinacia hæreticorum mortem subeuntium.
k Mat. 27. a
Discrimen constantiæ in veris & falsis martyribus.
l Psal. 118. f

14. Quæ cum ita sint, non est opus (vt dixi) frustra multa aduersus homines stultissimos atque obstinatissimos dicere, sufficit innotuisse illos vt vitentur. Quamobrem vt deprehendantur, cogendi sunt vel abiicere fœminas, vel exire de Ecclesia: vt pote scandalizantes Ecclesiã in conuictu & contubernio fœminarum. Dolendum valdè quòd non solum laici principes, sed & quidam, vt dicitur, de Clero, necnon de ordine Episcoporum, qui magis eos persequi debuerant, propter quæstum sustineant, accipientes ab eis munera. Et quomodo, inquiũt, damnabimus nec conuictos, nec confessos? Friuola satis non ratio, sed occasio. Hoc solo etiam si aliud non esset facilè deprehendis, si (vt dixi) viros & fœminas qui se continentes dicunt, ab inuicem separes, & fœminas quidem cum alijs sui & sexus & voti degere cogas, viros æquè cum eiusdem propositi viris. Per hoc enim consultum erit vtrorũmq; voto simul & famæ; cum continentiæ suæ & testes habuerint & custodes. Quod si non sustinent, iustissimè eliminabuntur de Ecclesia quam scãdalizant non solum notabili, sed etiam illicita cohabitatione. Ergo ista sufficiant pro deprehendendis harum vulpium dolis, ad dandam sciẽtiam & cautelam dilectæ & gloriosæ sponsæ Domini nostri Iesu Christi qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Hæreticos in clero & ordine Episcoporum inuenire fautores nimis indignũ.
Consilium Bernardi.

A

Sermo LXVI.

De mirabili affectu dilectionis sponsæ quem erudiat propter amorem Christi sponsi.

Dilectus meus mihi, & ego illi a. Hactenus verba Sponsi. Adsit ipse vt dignè ad gloriam ipsius & nostram ipsorum salutem sponsæ eius possimus inuestigare sermones. Neque enim tales sunt qui à nobis considerari & discuti, prout dignum fuerit, valeant, nisi ipse fuerit dux verbi. Sunt enim quàm suaues ad gratiam, tam fœcundi ad sensus, tam etiàm profundi ad mysteria. Cui similabo eos? Vni interim alicui epularum, quæ triplici quadam emineat gratiâ, deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic inquam, sic singulus quisque sponsæ sermo, & ex eo quod suauiter sonat, affectum mulcet, & de sensuũ vbertate mentem impinguat & nutrit, & de altitudine mysteriorum dum intellectum quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inflantis scientiæ. Etenim si vnus quispiam ex his fortè qui sibi scioli videntur, curiosius sese dederit scrutinio horum, cum viderit ingenij sui succumbere vires, & redigi in captiuitatem omnem B intellectum persenserit, nõnne humiliatus ad illam vocem compelletur, vt dicat b. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam?* Et nunc quidem principium verborum eius quantæ suauitatis insigne profert? Nam vide quale principium dederit: *Dilectus*, inquit, *meus mihi, & ego illi.* Simplex vox videtur, quoniam suauiter sonat. Sed de hoc videbitur postea.

a Cant. 2. d
Suauitas vbertas, & profunditas sensuum huius cantici.
b Psal. 138 a

2. Nunc verò à dilectione incipit, de dilecto prosequitur, nihil aliud se scire indicans nisi dilectum. Patet de quo sermo: cum quo, non ita. Nõ enim vt cum ipso eodem fuerit sentire permittitur, cum ipse iam non affuerit. Neque id dubium, nempè mox eum reuocare videtur, & quasi post tergum clamare: *reuertere*, inquiens, *dilecte mi.* Vnde adducimur non aliud sanè conijcere, nisi quòd finitis verbis suis, iterum suo more se absentauerit, & illa remanserit nihilominus de eo loquens, qui nunquam absens est sibi. Ita est, in ore retinuit, qui non recedebat à corde, nec quando recedebat. Quod de ore exit, de corde venit, & ex abundantia cordis os loqui- C tur c. Ergo loquitur de dilecto, vt verè dilecta & verè diligenda, quoniam diligit multum. Quærimus cum quo? Nam de quo, nouimus; & non occurrit, nisi forte cum adolescentulis quæ à matre abesse non possunt, vbi discesserit sponsus. Sed melius (vt opinor) sentimus secum potius, & non cum altero sic locutam, præsertim quòd trunca & minus continens inueniatur ipsa locutio, insufficiens planè ad dandam intelligentiam auditori, ob quam vel maximè inuicem loquimur. *Dilectus meus mihi*, inquit, *& ego illi.* Nõ plus? Pendet oratio immo non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur.

c Luc. 6 g

3. Quid est hoc quòd dicit, *ille mihi, & ego illi?* Nescimus quid loquitur: quia non sentimus quod sentit. O sancta anima quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam, quæso, hæc inter vos tam familiaris fauorabilitérque discurrens exhibitio & redhibitio? Tibi ille, túque vicissim illi. Sed quid? Idipsum ei tu, quod tibi ille, an aliud? Si nobis, si ad nostram loqueris intelligentiam, euidenter quod sentis edicito. Quousq; animas nostras tollis? An D secundum Prophetam d secretum tuum tibi? Ita est, affectus locutus est, non intellectus, & ideò non ad intellectum. Ad quid ergo? Ad nihil nisi quòd mirabiliter delectata & affecta vehementer ad desideratos affatus, finem illo faciente nec tacere omninò quiuit, nec tamen quod sensit exprimere. Neque enim vt exprimeret sic locuta est, sed ne taceret. Ex abundantia cordis os locutum est, sed non pro abundantia. Habent suas voces affectus, per quas se etiam cum nolunt, produnt: timor (verbi causa) meticulosas, dolor gemebundas, amor iucundas. Nunquid dolentium planctus, mœrentiumue singultus vel gemitus, percussorum itémque pauentium subitas & efferatas clamitationes, seu etiam saturato-

d Esa. 24. c
Affectus etiã suas habent voces.

tum ructus, aut vsus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordinat, aut præmeditatio format? Ejusmodi certum est non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac vehemens amor præsertim diuinus, cum se intra se cohibere non valet, non attendit quo ordine, qua lege, qua ve serie seu paucitate verborum ebulliat, dummodo ex hoc nullum sui sentiat detrimentum. Interdum nec verba requirit, interdum nec voces omnino vllas, solis ad hoc contentus suspirijs. Inde est quòd sponsa sancto amore flagrans, idque incredibili modo, sanè pro captanda quantulacúnq; euaporatione ardoris quem patitur, non considerat quid, qualiter eloquatur: sed quicquid in buccam venerit, amore vrgente non enunciat, sed eructat. Quidni eructet sic refecta & sic repleta?

Amoris vox seu locutio qualis. Amor leges nescit.

4\. Reuolue textum epithalamij huius ab ipso exordio vsque huc, & vide si tanta vspiam illi, quanta hac vice in cunctis visitationibus & allocutionibus Sponsi copia ejus indulta fuerit, & si vnquam ex ore ipsius non modo tam multos, sed & tam jucundos sermones acceperit. Quæ ergo repleuerat in bonis desiderium suum, quid mirum si ructum potius quam verbum fecit? Et si verbum fecisse tibi videtur, eructatum puta, & non subordinatum aut præordinatum. Nec enim sponsa rapinam arbitratur sibi aptare Prophetæ dictum[e]: *Eructauit cor meũ verbum bonũ*, quippe eodẽ repleta spiritu[f]: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Nihil consequentiæ habet, deest orationi. Quid inde? Ructus est. Quid tu in ructu quæris orationum juncturas, solennia dictionum? Quis tu tuo ructui leges imponis vel regulas? Non recipit tuam moderationem, non à te compositionem expectat, non commoditatem, non opportunitatem requirit: per se ex intimis non modo cum non vis, sed & cum nescis erumpit, euulsus potius quam emissus. Tamen odorem portat ructus, quandoque bonum, quandoque malum pro vasorum è quibus ascendit contrarijs qualitatibus. Denique bonus homo de bono thesauro suo profert bonum, & malus malum[g]. Bonum vas sponsa Domini mei, & bonus mihi odor ex illa.

e Psal. 44. a. f Cant. 2. d. g Mat. 12. c.

5\. Gratias ago tibi Domine Iesu, qui me dignatus es admittere saltem ad odorandum. Ita Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum[h]. Mihi, fateor, benè redolet ructus dilectæ tuæ, & de plenitudine eius quamuis modicum quid gratanter accipio: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructat mihi, & nescio quid ineffabile tuæ dignationis & amoris odoratus sum in voce ista: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Ipsa (vt dignum est) epuletur & exultet in conspectu tuo, & delectetur in lætitia. Veruntamen sic tibi excedat, vt sobria sit nobis. Ipsa ergò repleatur in bonis domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potetur: sed quæso, perueniat ad me pauperem vel tenuis odor eructante illa cum satiata fuerit. Bene mihi eructauit Moyses, & bonus odor in ructu eius creantis potentiæ. *In principio*, inquit[i], *creauit Deus cœlum & terram.* Bene Esaias, nam suauissimum redimentis misericordiæ odorem dedit, ita eructans[k]: *Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit*, vt non perirent. Quid æquè misericordiam redolet? Bonus quoque ex ore Hieremiæ ructus, bonus ex Dauid, qui ait[l]: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & eructantes omnia impleuerunt bonitate. Ructum Hieremiæ requiritis[m]? Non sum oblitus, iam parabam illum. *Bonum est præstolari cum silentio salutare Domini.* Eius est (non fallor) admouere naribus, balsamum vincit suauitas remunerantis iustitiæ quam importat. Patientem pro iustitia vult me expectare mercedem in posterum, non recipere in præsenti, quòd iustitiæ merces salutare non seculi, sed Domini sit. *Si moram fecerit*, inquit[n], *expecta eum & ne murmuraueris, quoniam bonum est cum silentio expectare.* Ego faciam quod hortatur, expectabo Dominum saluatorem meum.

h Mat. 15. c. i Gen. 1. a. k Esa. 53. d. l Psal. 44. a. m Thre. 3. c. n Abac. 2. a.

6\. Sed peccator sum, & adhuc mihi grandis restat via, A quia longè à peccatoribus salus. Non murmurabo tamen, in odore vel dolore interim consolabor me. Lætabitur iustus in Domino, gustu experiens, quod ego sentio odoratu. Quẽ spectat iustus, peccator expectat, & expectatio odoratio est. *Nam expectatio*, ait[o], *creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.* Porrò spectare gustare est, & videre quoniam suauis est Dominus. An potius iustus qui expectat; & qui iam tenet, beatus? Denique expectatio iustorum lætitia[p]. Nam peccator nihil expectat. Et inde peccator, quòd bonis præsentibus non modo detentus, sed & contentus, nihil in futurum expectat, surdus ad vocem illam *Expecta me* (dicit Dominus) *in die resurrectionis meæ in futurum*[q]. Et ideo iustus erat Simeon[r], quia expectabat & odorabat iam Christũ in spiritu, quem necdum in carne adorabat. Et beatus in expectatione sua; quia per odorem expectationis peruenit ad gustum contemplationis. Denique ait, *& viderunt oculi mei salutare tuum.* Iustus quoque Abraham qui *& ipse expectauit vt videret diem Domini*, & non est confusus ab expectatione sua, nam *vidit & gauisus est*[s]. Iusti Apostoli cum audiebant[t]: *Et vos similes* B *hominibus expectantibus Dominum suum.*

Iustorũ est experiri gustu, peccatorum odoratu sentire. Illorum spectare, horũ exspectare. o Rom. 8. d. p Prou. 10. d. Exempla Iustorum. q Soph. 3. b. Simeon. r Luc. 2. d. Abraham. s Ioan. 8. g. Apostoli. t Luc. 12. e.

Quidni iustus & Dauid quando aiebat[u]: *Expectans expectaui Dominum?* Ipse est quartus de numero prænominatorum ructatorum meorum, quem penè præterieram. Non expedit quidem. Iste os suum aperuit & attraxit spiritum[x], & saturatus non modo eructauit, sed & cantauit, Iesu bone, quantam meis naribus & auribus iste infudit suauitatem in ructu & cantu suo de oleo lætitiæ, quo vnxit te Deus Deus tuus præ consortibus tuis ex myrrha & gutta & cassia à vestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo[y]? Vtinam me digneris occursu tanti Vatis & amici tui in die solennitatis & lætitiæ, quando egredietur de thalamo tuo epithalamium suum canens in psalterio iucundo cum cithara, affluens deliciis, respersus & respergens vniuersa istiusmodi puluere pigmentario. In illa die, vel potius in illa hora, nam hora est siquando est, & fortassis ne hora quidem, sed horæ dimidium, iuxta illud scripturæ[z]: *Factum est silentium in cœlo quasi media hora*: ergo in illa hora replebitur gaudio os meum, & lingua mea exultatione, dum singulos non dico psal- C mos, sed versus singulos sentiam ructus; & quidem odoriferos super omnia aromata. Quid Ioannis ructu fragrantius, qui verbi mihi redolet æternitatem, generationem, diuinitatem? Quid de Pauli ructibus loquar, quanta orbem suauitate repleuerint? Denique Christi bonus odor erat in omni loco[a]. Verba certe ineffabilia & si non profert vt audiam[b]; offert tamen vt cupiam: & libeat odorare quæ audire non licet. Nescio enim quo pacto: quo plus latent, plus placent: & auidius inhiamus negatis. Sed iam aduerte apud sponsam similem rem: quomodo instar Pauli, in præsenti capitulo, & secretum non aperit, nec præterit tamen intactum, aliquid quasi olfactui nostro indulgens: quod gustui fortè interim non competere iudicarit: siue propter indignitatem nostram: siue propter incapacitatem.

Dauid. u Psal. 39. a. x Psal. 118. l. y Psal. 44. a. Sensum & gustum ructuum Dauidis desiderat. z Apoc. 8. a. Ioannes. Paulus. a 2. Cor. 2. d. b 2. Cor. 12. b.

8\. *Dilectus meus mihi: & ego illi*[c]. Quod non est dubium: duorum quidem hoc loco amor mutuus flagrat: sed in amore summo vnius profecto fœlicitas: alterius mira dignatio. Neque enim inter pares est consentio seu complexio hæc. Cæterum quid ista ex hac prærogatiua amo- D ris glorietur impensum sibi, repensúmque vicissim à se: quis se liquidò nosse præsumat: nisi qui præcipua puritate mentis, & corporis sanctitate, in semetipso meruerit tale aliquid experiri? Res est in affectibus: nec ratione ad eam pertingitur: sed conformitate. Quam pauci vero qui dicant[d]: *Nos autem reuelata facie speculantes gloriam Domini: in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem: tanquam à Domini spiritu.*

c Cant. 2. d. In amore sponsi erga sponsam, illius mira dignatio, huius magis felicitas spectanda. d 2. Cor. 3. d.

Verum vt sub aliqua qualicunque intelligentiæ forma, quod legitur redigatur: saluo quidẽ sponsæ suo singulari secreto, ad quod interim non datur accedere; præsertim talibus quales nos sumus; apponendum sanè

Ratio vel connexio literæ.

aliquid

aliquid nobis; eò accommodatius ad communem sensum, quo vsitatius quod & verbis consequentiam & in- A
tellectum det paruulis. Et mihi quidem videtur satis esse ad nostram grossam, & quodammodo popularem intelligentiam: si dicendo: *Dilectus meus mihi*: subaudiamus, *intendit*: vt sit sensus: dilectus meus intendit mihi: & ego illi. Quanquam tamen nec solus ego id senserim nec primus: cum Propheta ante me dixerit[c]: *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.* Habes apertè intentionem Domini ad Prophetam: habes & Prophetæ ad Dominum in eo quod ait: *expectans expectaui.* Nam qui expectat, intendit: & expectare intendere est. Idem omnino sensus: eadem penè verba apud Prophetam, quæ apud sponsam, sed prius ex Propheta transposita. Prius si quidem is quod illa posterius posuit: & èconuerso.

c Psal. 39. a

10. Cæterum sponsa rectius locuta est, & non prætendens meritum, sed præmittens beneficium, & se præuentam dilecti gratia confitens. Rectè omnino. Nam quis prior dedit illi & retribuetur ei[f]? Denique audi Ioannẽ quid in epistola super hoc senserit: *In hoc est charitas,* inquit[g], *non quasi nos dilexerimus Deum, sed ipse prior dilexit nos.* Propheta tamen gratiæ præuentionem etsi ta- B
cuit, non negauit subsecutionem. Planè non tacuit. Sed accipe & alio loco certiorem de re ista ipsius confessionem[h]. *Et misericordia tua,* inquit (Domino loquebatur) *subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Audiet de præuentione identidem ipsius non minus certam manifestamue sententiam. *Deus meus,* inquit[i], *misericordia eius præueniet me.* Item ad Dominum. *Cito,* ait[k], *anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.* Pulchrè sponsa posterius (ni fallor) hæc eadem verba non eodem ordine ponit, sed sequitur & ipsa Prophetæ ordinem, loquens hoc modo: *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.* Cur ita? Nempè vt tunc magis gratia plenam se probet, cum totum gratiæ dederit, & primas scilicet illi partes asscribens & vltimas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit, quod non sit ex gratia? Non est quo gratia intret, vbi iam meritum occupauit *. Ergo iam plena confessio gratiæ, ipsius gratiæ plenitudinem signat in anima confitentis. Nam si quid de proprio inest, inquantum est, gratiam cedere illi necesse est. Deest gratiæ, quicquid meritis deputas. Nolo C
meritum quod gratiam excludat. Horreo quicquid de meo est, vt sim meus, nisi quòd illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Denique vbi spiritus Domini, ibi libertas.

f Rom. 11. d
g 1. Ioan. 4. b
Sponsa in se non agnoscit meritum, sed solum sponsi beneficium.
h Psal. 22. b
i Psal. 58. c
k Psal. 78. b
Confessio gratiæ in sponsa laudabilis.
* Meriti & gratiæ pugna. v NOTAS.
l 2. Cor. 3. d

11. O fatuam sponsam Synagogam, quæ contemnẽs Dei iustitiam, id est gratiam sponsi sui, & suam volens constituere, iustitiæ Dei non est subiecta! Ob hoc misera repudiata est, & iã non est sponsa, sed Ecclesia, cui dicitur: *Desponsaui te mihi in fide*[m]. *Desponsaui te mihi in iudicio & iustitia. Desponsaui te mihi in misericordia & miserationibus.* Nec tu me elegisti, sed ego elegi te: nec vt te eligerem, tua inueni merita, sed præueni. Ita ergo in fide desponsaui te mihi, & non in operibus legis, desponsauique in iustitia, sed iustitia quæ est ex fide, non ex lege. Restat vt iudices iudicium rectum inter me & te, iudicium quo te desponsaui, vbi constat interuenisse non tuum meritum, sed meum placitum. Hoc est autem iudicium vt tua merita non extollas, non præferas opera legis, non iactes pondus diei & æstus[n], quæ magis in fide D
& in iustitia quæ est ex fide, nec non in misericordia & miserationibus nosceris desponsata.

Repudiatur synagoga cõstituẽs salutẽ in operibus legis.
m Osee 2. d
n Matt. 20. b

12. Quæ verè sponsa est agnoscit ista, & vtramque gratiam confitetur. Primo quidem eam quæ prima est, qua & præuenta est, postea verò & subsequentem. Ait itaq; nunc, *dilectus meus mihi, & ego illi*: principium dilecto tribuens. In consequentibus, *ego*, inquit, *dilecto meo, & dilectus meus mihi*, consummationem illi æquè concedens. Nunc iam videamus quid dicat, *& dilectus meus mihi.* Si enim hoc recipitur vt subaudiamus, intendit, sicut iam diximus, & sicut Propheta ait[o]: *Expectans expectaui* A
Dominum & intendit mihi: ego autem in verbo isto sentio nescio quid non planè exiguum, nec mediocris prærogatiuæ. Sed non est ingerenda fatigatis auribus & mẽtibus res omni alacritate digna. Si non grauat, differatur, & non in longum: crastinus inde incipiat sermo. Tantum orate vt ab irruentibus occupationibus interim custodiat nos gratia & misericordia Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Cant. 2. d
o Psal. 39. a

Meritum Christianum *non aduersatur gratiæ; sed meritum* Pelagianum. *Illud enim nascitur ex radice gratiæ, hoc propriis viribus nititur. De hoc itaque* Bern. *loquitur, sed vide plenius in* NOTIS *ad finem Tom. III.*

SERMO LXVIII.

Quomodo sponsus Christus *intendit sponsæ* Ecclesiæ, *& hæc illi. Et de cura quam habet Deus de electis, Item de merito & fiducia Ecclesiæ.*

AVdite iam quod heri distulimus, audite gaudium meum quod sensi. Et vestrum est: audite gaudentes. In vno verbo sponsæ sensi hoc, & quasi odoratus abscondi, eo vobis hodie festiuius exhibendum, quò tem- B
pestiuius. Sponsa locuta est, & dixit Sponsum intendere sibi. Quæ est Sponsa, & quis est Sponsus? Hic Deus noster est, & illa (si audeo dicere) nos sumus, cum reliqua quidem multitudine captiuorum, quos ipse nouit. Gaudeamus. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*[a]. Nos sumus in quos intendit Deus. Quanta tamen disparilitas. Quid terrigenæ & filij hominum coram illo? Secundum Prophetam[b] sic sunt, quasi non sint, & quasi nihilum & inane reputati sunt ei. Quid sibi ergò vult ista inter tam dispares comparatio? Aut illa in immensum gloriatur, aut is in immensum amat. Quam admirabile est, quòd illius intentionem ista sibi quasi propriam vendicat dicens[c]: *Dilectus meus mihi*; Nec eo cõtenta tamen, pergit amplius gloriari, respondere se illi quasi ex æquo morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim. *Et ego illi.* Insolens verbum, *Et ego illi.* Nec minus insolens, *dilectus meus mihi*: nisi quòd vtroque insolentius vtrumque simul.

a 2. Cor. 1. c
b Isa. 40. d
c Cant. 2. d

O quid audet cor purum, & conscientia bona, & fides non ficta? Mihi, inquit, intendit. Ita ne huic intenta 2.
est illa maiestas: cui gubernatio pariter & administratio vniuersitatis incumbit, & cura seculorum, ad sola transfertur negocia, imò ocia amoris & desiderij huius? Ita planè. Ipsa est enim Ecclesia electorum, de quibus Apostolus: *Omnia,* inquit[d], *propter electos.* Et cui dubium quòd gratia & misericordia Dei sit in sanctos eius, & respectus in electos illius[e]? Ergo prouidentiam cæteris creaturis non negamus, curam sponsa vendicat sibi. Nũquid de bobus cura est Deo? Nec dubium quin idem possimus dicere de equis, de camelis, de elephantis, & de cunctis bestiis terræ: similiter & de piscibus maris, & volatilibus cœli, postremo de omni re quæ est super terram, solis sane exceptis quibus dicitur[g]: *Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis.* An non tibi videtur veluti his verbis dictum, Intendite illi quia ipse intendit vobis? Et obserua Apostolum Petrum (eius enim verba sunt) si non & ipse verborum sponsæ obseruauerit ordinem. Nempe non ait: *omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum,* vt sit ipsi cura de vobis: sed, *quia ipsi cura est de vobis*: apertè proinde monstrans, Ecclesia sanctorum non mo- D
do quoniam dilecta, sed & quòd prius dilecta fuerit.

Deus homini intendit & peculiari eum prouidentia curat.
d 2. Tim. 2. b
e Sapien. 4. c
f 1. Cor. 9.
g 1. Pet. 5.
Singularis Dei erga suos electos cura.

Constat non ad eam pertinere de verbo, quod *de bobus* dixit Apostolus, nam curam illius habet qui dilexit illam, & semetipsum dedit pro illa[h]. Nonne hæc est ouis errans, cuius cura etiam supernorum curæ gregum prælata est[i]? Denique illis expositis, pastor descendit ad istam, quæsiuit diligenter, inuentam non reduxit, sed reuexit: noua cum illa & de illa intulit cœlis festa gaudiorum populis Angelorum inuitatis ad solennitatem. Quid ergo? Propriis humeris dignatus est eam reportare, & curam illius non habebit? Ideò non con- 3.

h 1. Cor. 9. b
i Matt. 18. b

A

fundiitur dicere[k]: *Dominus solicitus est mei*. Nec se existimat errare cum item dicit: *Dominus retribuet pro me*[l]. Et si quid est aliud quod curam Dei circa ipsam significare videatur. Inde est quòd Dominum Sabaoth dilectum suum dicit, & eum qui cum tranquillitate iudicat omnia, sibi intendere gloriatur[m]. Quidni glorietur? Audiuit illum dicentem sibi[n]: *Nunquid mater potest obliuisci vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.* Denique oculi Domini super iustos[o]. Et quid sponsa nisi congregatio iustorum? Quid ipsa, nisi generatio quærentium Dominum, quærentium faciem sponsi? Non enim ille intendit huic, & non ista illi. Propterea vtrumque ponit dicens. *Ille mihi, & ego illi. Ille mihi*, quia benignus & misericors est: *ego illi*, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia: ego illi gratiam pro gratia. Ille meæ liberationi, ego illius honori. Ille saluti meæ, ego illius voluntati. Ille mihi & non alteri, quoniam vna sum columba eius: ego illi, & non alteri. Nec enim audio vocem alienorum, nec enim acquiesco dicentibus mihi, Ecce hic est Christus: aut, ecce illic est[q]: Hæc Ecclesia.

k Psal. 39. d
l Psal. 137. b
m Sa. 12. c
n Esa. 49. d
o Psal. 33. c
q Marc. 13. c

B

4.
An quæ Ecclesiæ conueniunt, animæ sanctæ in specie applicari possint.

Quid singulis quisque nostrum? Putamus ne in nobis quempiam esse cui aptari queat quod dicitur: Quid dixi in nobis? Ego autem & de quouis intra Ecclesiam constituto, si quis hoc quærat, non omninò reprehendendum censuerim. Nec enim vna vnius ratio est atque multorum. Denique non propter animam vnam, sed propter multas in vnam Ecclesiam colligendas, in vnicam astringendas sponsam Deus tam multa & fecit & pertulit, cum operatus est salutem in medio terræ. Charissima illa est vna vni, non adhærens alteri sponso, non cedens alteri sponsæ. Quid ista non audeat apud tam ambitiosum amatorem? Quid non ab illo speret qui se quæsiuit è cœlo, vocauit à finib. terræ? Nec modo quæsiuit, sed acquisiuit. Adde & de modo acquisitionis in sanguine acquisitoris. Alias verò (vt assolet) propterea magis præsumit, quoniam prospiciens in futurum non ignorat quoniam Dominus se opus habet. Quæris ad quid? Ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, vt laudetur cum hæreditate sua[r]. Nec parum hoc opus existimes, nullum dico tibi remanebit opus perfectum, si hoc nutârit. Nonne de statu & consummatione Ecclesiæ finis omnium pendet? Tolle hanc, & frustra inferior ista creatura reuelationem filiorum Dei expectat. Tolle hanc, & neque Patriarchæ, neque Prophetæ aliqui consummabuntur, cum Paulus asserat Deum ita prouidisse pro nobis, *ne sine nobis consummarentur*[f]. Tolle hanc, & ipsa Sanctorum Angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei ciuitas de sui integritate gaudebit. Vnde ergo implebitur propositum Dei, & mysterium voluntatis eius, magnúmque illud pietatis sacramentum?

Sponsæ seu animæ piæ apud sponsum, id est, Christũ quãta fiducia.
r Psal. 105. a
Deus ad complementum suæ gloriæ nobis quodãmodo opus habet.

C

f Heb. 11. g

5.
Vnde postremò dabis mihi infantes & lactentes quorum ex ore laudem suam perficiat Deus[t]? Cœlum non habet infantes, habet Ecclesia, quibus & dicit[u]: *Lac vobis potum dedi, non escam.* Et hi ad laudem quasi complendam à Propheta inuitantur, dicente[x]: *Laudate pueri Dominum.* Tu putas Deum nostrum totam habiturum suæ gloriæ laudem donec veniant qui in conspectu Angelorum psallant sibi? *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala*[y]. Hoc genus lætitiæ cœli nescierunt nisi per Ecclesiæ filios: hoc nemo vnquam lætatur, qui nunquam non lætatur. Opportunè post tristitiam gaudium subit, post laborem quies, post naufragium portus. Placet cunctis securitas, sed ei magis qui timuit. Iucunda omnibus lux, sed euadenti de potestate tenebrarum iucundior. Transisse de morte ad vitam, vitæ gratiam duplicat. Pars mea hæc in cœlesti conuiuio, & seorsum ab ipsis spiritibus beatis. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, nisi si dignetur fateri, quòd per charitatem ea in me fruitur, & per me. Aliquid sanè videtur etiam perfectioni illi accessisse ex me, neque hoc parum. Denique gaudent Angeli ad pœnitentiam peccatoris[a]. Quod si deliciæ Angelorum lachrymæ meæ, quid deliciæ? Omne opus ipsorum laudare Deum, sed deest laudi, si desint qui dicat[b]: *Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*

t Psal. 8. a
u 1. Cor. 3. a
x Psa. 112. a
y Psa. 89. b
Læta gratiora accidunt expertis tristia.

D

a Luc. 15. b
b Psal. 65. c

6.
Felix proinde in sua vniuersitate Ecclesia, cuius omnis gloriatio impar est causæ, non pro his tantum quæ illi iam facta sunt, sed pro his quoq; quæ de illa adhuc oportet fieri. Nam & de meritis quid sollicita sit, cui de proposito Dei firmior suppetit securiórque gloriandi ratio? Non potest seipsum negare Deus, neque non facere quæ iam fecit, vt scriptum est[c], qui fecit quæ futura sunt. Faciet, faciet, nec deerit suo proposito Deus. Sic non est quod iam quæras quibus meritis speremus bona, præsertim cum audias apud Prophetam: *Non propter vos, sed propter me ego faciam, dicit Dominus.* Sufficit ad meritum scire, quòd non sufficiant merita. Sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere: sic carere meritis, satis ad iudicium est. Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita. Quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætati est. Merita proinde habere cures; habita, data noueris: fructum sperato eris Dei misericordiam, & omne periculum euasisti paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Perniciosa paupertas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ. Et ideo diuitias & paupertates ne dederis mihi Domine, ait Sapiens[d]. Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet vnde præsumat, sed non merita. Habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eo præsumit securius, quo non præsumit: & nõ est quod confundatur in verbo gloriæ, cui multa materies gloriandi. Misericordiæ Domini multæ, & veritas eius manens in æternum.

c Esa. 46.
Meritorum qualis cura nobis esse debeat.
Ezech. 36. e
Meritis Christi nostra iungenda.
d Prou. 30. b
Merita nostra non sunt præsumptionis materia.

Quidni glorietur secura, in cuius testimonium gloriæ, misericordia & veritas obuiauerunt sibi[e]? Siue igitur dicat, *dilectus meus mihi*: siue dicat[f], *expectans expectaui Dominum, & intendit mihi* siue etiam[g], *Dominus solicitus est mei*, vel si quæ sunt eiusmodi voces aliæ atque aliæ, quæ diuinum quendam affectum ac singularem fauorem erga aliquid similiter exprimere videantur, nihil horum à se alienum putabit, cui ratio præsumendi Domini constitutio est, præsertim cum non alteram videat sponsam, alterámue Ecclesiam, cui possint fieri quæ non possunt non fieri. Ergo de Ecclesia patet, quòd in nullo illa omnia sibi aptare verebitur. De vna anima quæritur etiam si sit spiritualis & sancta, liceat ne illi vllo modo audere in talibus. Neque enim prærogatiuas omnes vnius illius catholicæ multitudinis, ob quam omnia fiũt, vna de multitudine arrogabit sibi, quantalibet emineat sanctitate. Et ideò difficilius, vt sentio ego, inuenietur (si tamen inuenietur) quomodo possit licere. Vnde necessarium reor, alio istud sermone tentari, nec modo ingredi vias scrupulosę disputationis, quarum adhuc exitum ignoramus, nisi prius super verbo abscondito oratum fuerit ad eum qui aperit & nemo claudit, Sponsum Ecclesię Iesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

e Psal. 84. a
f Psal. 39. a
g Ibidem.
An quod Ecclesiæ, etiam conueniat animæ sanctæ.

SERMO LXIX.

Qualiter omnis altitudo se extollens aduersus scientiam Dei, deiicitur: De aduentu & mansione Patris & Verbi apud animam diligentem, & familiaritate quæ inde inter Deum & animam contrahitur.

1.
DIlectus meus mihi, & ego illi[a] Hanc vocem vniuersali Ecclesię sermo superior assignauit, propter factas sibi à Deo promissiones vitę eius quę nunc est pariter & futurę. De anima proposita quęstio est: quia non potest sibi arrogare vna quod vniuersitas audeat, nec aliquo modo ad se trahere illam. Si non licet, referamus proinde oportet ita ad Ecclesiam, vt nullatenus ad

a Cant. 2. d
Conuenire hæc etiam cuilibet animæ piæ.

personam. Nec modò hinc, sed & reliquas voces similes huic loquentes gradia, verbi gratia [b]. *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi*, & si quas alias sermo superior perstrinxit. Quod si quis licere putat, ego non abnuo, sed interest, cui. Non enim cuicunque. Prorsus habet Ecclesia Dei spirituales suos, qui non modo fideliter, sed & fiducialiter agant in eo, cum Deo quasi cum amico loquentes, testimonium illis perhibente conscientia gloriæ eius. Quinam illi sint, id quidem penes Deum, tu vero audi qualem te esse oporteat, si talis vis esse. Quod tamen dixerim non quasi expertus, sed quasi experiri cupiens.

b Psal. 39. a

2. Da mihi animam nihil amantem præter Deum, & quod propter Deum amandum est, cui viuere Christus non tantum sit, sed & diu iam fuerit, cui studii & ocii sit prouidere Deum in conspectu suo semper, cui sollicitè ambulare cum Domino Deo suo, non dico magna, sed vna voluntas sit, & facultas non desit: da, inquam, talē animam, & ego non nego dignam Sponsi cura, maiestatis respectu, dominantis fauore, solicitudine gubernantis: & si voluerint gloriari, non erit insipientis, tantum vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ita in quo multi audent, audet & vnus, sed alia ratione. Nempe sanctam multitudinem causæ supradictæ fidentem faciunt, sanctam animam duplex quædam ratio. Primo quidem quòd habeat in natura simplicissima Sponsi diuinitas quasi vnum respicere multos, & quasi multos vnum. Nec ad multitudinem multus erit, nec ad paucitatem ratus, nec ad diuersitatem diuisus, nec restrictus ad vnū, nec anxius ad curas, nec perturbatus seu turbulentus ad solicitudines. Sic sanè vni intentus, vt non detentus: sic pluribus, vt non distentus.

Anima pia & spiritualis quæ censenda.

Fiducia animæ sanctæ duplicitatione nixa.

3. Deinde quod vt probare suauissimum, ita charissimum probasse est: tanta est Verbi dignatio, tanta beneuolentia Patris verbi erga benè affectam & bene compositam animam (quod quidem ipsum Patris munus, & Verbi opus est) vt quam sua tali benedictione præuenerint & præparauerint sibi, sua quoque dignentur præsentia, & ita vt non modo ad eam veniant, sed etiam mansionem apud eam faciunt [c]. Non enim sufficit exhiberi, nisi & copiam sui præbeant. Quid est venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia? Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapientiæ, vt dicere possit [d]: *Quia amatrix facta sum formæ illius*. Patris diligere est, & ideò Patris aduentus ex infusa dilectione probatur. Quid faceret eruditio absque dilectione? Inflaret. Quid absque eruditione dilectio? Erraret. Denique errabant de quibus dicebatur [e]: *Testimonium illis perhibeo quòd zelum Dei habent, sed non secundum scientiam.* Non decet sponsam Verbi esse stultam: porro elatam Pater non sustinet. Pater enim diligit filium, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Verbi, semper in promptu habet deiicere atque destruere, siue immittendo zelum, siue intendendo: quorum alterum misericordiæ, alterum iudicii est. Vtinam in me omnem extollentiam comprimat, imò deiiciat, & ad nihilum redigat non accensus furor, sed infusus amor. Vtinam discam non superbire, sed vnctione potius quam vltione magistra: Domine ne in furore tuo arguas me, sicut Angelum extollentem se in cœlo: neque in ira tua corripias me, sicut hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt, altitudinem affectantes, ille potentiæ, iste scientię. Denique credidit insipiens mulier pollicenti, sed seducenti [f]: *Eritis sicut dii, scientes bonum & malum.* Iam sese ante seduxerat, cui persuaserat similem fore Altissimo [g]. Nam qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit [h].

c Ioan. 14 c

d Sapien. 8. a

Dilectionis & eruditionis necessaria copula.

e Rom. 10. a

Angelus & homo altitudinem affectantes deiecti sunt.

f Gen. 3. b

g Esa. 14. d

h Gal. 6. a

4. Verum vtraque altitudo deiecta est, sed in homine mitius; iudicante ira illo qui omnia facit in pondere & mensura. Nam Angelo in furore punito, imò damnato, homo iram tantum sensit, & non furorem. Nempe cum iratus fuit, misericordię recordatus. Propter hoc semen eius filii irę & non furoris vsque in hodiernum diem. Si non nasceret filius irę, non opus esset renasci. Si furoris filius nasceretur: aut non contigisset, aut non profuisset renasci. Vis videre furoris filium? Si vidisti Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo, quod est in impetu furoris præcipitatum; & cognouisti de furore Dei. Denique non est recordatus misericordiæ suæ: quia cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur, non cum iam vsque ad furorem exarserit. Væ filiis diffidentiæ, his quoque qui ex Adam sunt, qui nati iræ filii, ipsi sibi iram in furorem, virgam in baculum, imò in malleum diabolica obstinatione conuertunt. Denique: thesaurizant sibi iram in die iræ [i]. Ira autem accumulata, quid nisi furor? Peccauerunt peccatum diaboli, & diaboli sententia percelluntur. Væ etiam quamuis mitius quibusdam filiis iræ, qui nati in iram, non expectauerunt renasci in gratia. Nempe mortui in quo & nati, iræ filii permanebunt. Iræ dixerim, non furoris: quia vt piissimè creditur, & humanissimè gemitur, mitissimæ sunt pœnæ totum quo addicti sunt aliunde trahentium.

Homo mitius Angelo punitur.

A

i Rom. 2.

5. Ergo in furore diabolus iudicatus est: quia inuenta est iniquitas eius ad odium, hominis autem ad iram, & ideò in ira corripitur. Ita omnis altitudo contrita est, & quæ inflat, & quæ præcipitat, Patre nimirum zelante pro Filio. Vtrobique siquidem iniuria Filii est, & de vsurpata potentia aduersus virtutem Dei quæ ipse est, & de præsumpta scientia aliunde, quam à sapientia Dei quæ nihilominus ipse est. Domine quis similis tibi? Quis nisi splendor & figura substantiæ tuæ? Quis nisi imago tua? Solus in forma tua, solus non rapinam arbitratus est esse se æqualem tibi Altissimus Altissimi filius [k]. Quomodo non æqualis? etiam vnum estis ipse & tu. Sedes illi à dextris tuis, non sub pedibus. Quo pacto audet quis peruadere locum Vnigeniti tui? Præcipitetur. Ponit sibi sedem in excelso: subuertatur cathedra pestilentiæ. Item quis docet hominem scientiam? Nonne tu ô clauis Dauid aperiens cui vis, & cui vis claudens? Et quomodo sine claue ad thesauros sapientiæ & scientię introitus imò irruptio tentabatur? Qui non intrat per ostium, fur est & latro. Petrus ergò intrabit qui claues accepit. Non tamen solus, nam & me si voluerit introducet, aliumq; excludet quem forte voluerit, in scientia & potestate sibi data desuper.

B

K Philip. 2. a

6. Et hę claues quæ? Potestas aperiendi, & claudendi, atque inter excludendos & admittendos discretio. Et non in serpente thesauri, sed in Christo. Et ideò non potuit dare scientiam serpens quam non habuit: sed qui habuit, dedit. Nec enim potuit habere potestatem quā non accepit: sed qui accepit, habuit. Dedit Christus, accepit Petrus [l], nec inflatus de scientia, nec pręcipitandus de potentia. Quare? Quia in neutra extollit se aduersus scientiam Dei, qui nihil horum pręter Dei scientiam affectauit: sicut ille qui dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium [m]. Quomodo denique pręter scientiam Dei, qui se scribit Apostolum Iesu Christi secundum præscientiam Dei Patris [n]? Et hęc dicta sint pro eo quod incidit de zelo Dei, quem intendit in pręuaricantes Angelum hominémque. Nā in ambobus reperit prauitatem, qualiter videlicet in ira & in furore suo destruxerit omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei.

C

Claues christi Petro datæ.

l Mat. 16 c

m

n 1 Pet. 1 a

7. Nunc iam recurrendum ad zelum misericordię, id est, qui non intenditur, sed qui immittitur. quoniā qui intenditur (vt iam diximus) iudicii est, & satis nos terruit ex memoratis exemplis tam grauiter punitorum. Propterea ibo ego mihi ad locum refugii à facie furoris Domini, ad illum vtiq; pietatis zelum suauiter ardentē, efficaciter expiantem. Nunquid nō expiat charitas? Et potēter. Legi quod operiat multitudinē peccatorū [o]: sed dico, Nunquid non idonea est seu sufficiens ad deiiciendam, humiliandámq; omnē extollentiā oculorū & cordis? Et maxime. Nā non extollitur, non inflatur. Si ergo Dominus Iesus dignetur venire ad me, vel potius in me, non in zelo furoris, & ne ira quidem: sed in charitate & spiritu mansuetudinis, ęmulans me Dei ęmulatione (quid n. ira Dei vt charitas? nēpe & Deus est) si, inquā, in ista venerit, in hoc cognoscam quòd non sit solus, sed venerit etiam pater suus cum eo. Nam quid ęquè

D

o 1 Pet. 4 d

paternum? Propter hoc nempe, non Pater Verbi tantũ, sed & Pater misericordiarum est appellatus [p], quòd innatum habeat misereri semper & parcere. Si sensero aperiri mihi sensum, vt intelligam scripturas, aut sermonem sapientiæ quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper reuelari mysteria, aut certè expãdi mihi quasi quoddam largissimum cœli gremium, & vberiores desursum influere animo meditationum imbres, non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæ copiæ sunt, & de plenitudine eius ista accipimus. Quod si se pariter infuderit humilis quædam, sed pinguis intimæ aspersionis deuotio, vt amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne fortè aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me: tunc prorsus paternè sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseuerauero huic dignationi dignis semper (quod in me est) affectibus & actibus respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit: etiam mansionem apud me facit tam Pater enutriens, quàm Verbum erudiens.

p 2. Cor. 1. a — Patris & Verbi præsentia & mansio in nobis, vnde colligenda.

8. Quanta putas ex hac mansione inter Animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est (vt opinor) quòd iam talis anima dicere vereatur. *Dilectus meus mihi*: quæ ex eo quòd se diligere, & vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia, studióque quo incessanter & ardenter inuigilat quémadmodum placeat Deo, æquè hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit recordans promissionis eius [q]: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*: nisi quòd redhibitionem gratiæ prudens sponsa ad suam magis cauta est trahere partem, sciens se potius præuentam à dilecto. Inde est quod illius operam præfert. *Dilectus*, inquiens, *meus mihi, & ego illi*. Ergo ex propriis quæ sunt penes Deum agnoscit: nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. Amor Dei amorem animæ parit, & illius præcurrens intentam animam facit, sollicitudóque sollicitam. Nescio enim qua vicinitate naturæ cum semel reuelata facie gloriam Dei speculari anima poterit, mox illi se conformari necesse est, atque in eandem imaginem transformari. Igitur qualem te parau eris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus erit, & cum viro innocente innocens erit [r]. Quidni æquè & cum amante amans, & cum vacante vacans, & cum intento intentus, & sollicitus cum sollicito.

Familiaritas inter Deum & animam.

q Mat. 7. a

r Psal. 17. d

Denique ait [s]. *Ego diligentes me diligo, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me.* Vides quomodo non solum de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sollicitudine sua quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? vigilat & ille. Consurge in nocte in principio vigiliarum tuarum, Accelera quantum vis etiam ipsas anticipare vigilias, inuenies eum, non præuenies. Temerè in tali negocio vel prius aliquid tribuis tibi, vel plus, & magis amat & ante. Si hæc anima scit, imò quia scit, miraris quòd illa maiestatem quasi cætera non curantem soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa postpositis curis omnibus tota se deuotione custodit. Sermo finem desiderat, sed vnum dico spiritualibus qui in nobis sunt mirum quidem, sed verum: animam Deum videntẽ haud secus videre quàm si sola videatur à Deo. Ea ergò fiducia dicit illum intendere sibi, séque illi, nihil præter se & ipsum videns. Bonus es Domine animæ quærenti te, occurris, amplecteris, sponsum exhibes, qui Dominus es, imò qui es super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

9. s Prou. 8. b

Dei gratia & cura præuenit omnem hominis conatũ.

SERMO LXX.

Vnde Sponsus dilectus *dicatur; & de veritate, mansuetudine & iustitia, cæterisq; virtutibus quæ sunt* lilia *inter quæ pascitur.*

1. DIlectus meus mihi, & ego illi: qui pascitur inter lilia [a]. Quis huic iam imputet præsumptioni vel insolentiæ, si se dicat iniisse societatem cum illo qui pascitur in-

a Cant. 2. d

A ter lilia? Etiam si inter sidera pasceretur, eo solo quo pasceretur, nescio quid magnum videri possit cum eiusmodi amicitiis seu familiaritatem habere. Aliquid prorsus ignobile & humile sonat pasci. Nunc verò cum & pasci inter lilia perhibetur, dilectionis adiectio longius amouet & propulsat temeritatis notam. Quid enim sunt lilia? Iuxta verbum Domini [b], fœnum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Quantus est iste qui fœno pascitur, quasi vnus agnorum aut vitulorum? Et agnus planè & vitulus saginatus. Sed tu fortè vigilantius aduertisti non pabulum hoc loco designari, sed locum: nec enim dictum est, liliis eum pasci: sed, *inter lilia*. Esto. Non fœnum comedit vt bos, in fœno tamen versari, & super fœnum discumbere instar vnius de turba, quid eminentiæ habere potest? Quid vero gloriæ hinc, habere dilectum illum qui hoc egerit? Et secundum literam quidem sponsæ verecundia & cautela prudentiæ eius in loquendo satis apparet, vtique disponentis sermones suos in iudicio, & rerum gloriam verborum modestia temperantis.

b Mat. 6. d

Alias autem non ignorat vnum esse & qui pascitur, & 2.
B qui pascit: inter lilia commorantem, & regnantem super sidera. At libentius humilia Dilecti memorat, propter humilitatem quidem, vt dixi, magis autem quod exinde cœpit esse dilectus, ex quo & pasci. Nec modo exinde. Nam qui in altissimis est Dominus, in imis est Dilectus, super sidera regnans, & inter lilia amans. Amabat & super sidera, quia nusquam & nunquam potuit non amare, quia amor est: sed, donec ad lilia descendit, & pasci inter lilia compertus est, nec amatus est, nec factus dilectus. Quid? Num amatus est à Patriarchis & Prophetis? Est, sed non prius quàm visus est, & ab ipsis inter lilia pasci. Neque enim non viderunt quem præuiderunt: nisi ita quis absq; spiritu sit, vt videntem in spiritu, putet videre nihil. Vnde ergo videntes (nam sic prophetæ appellati sunt [c]) si nihil viderunt? Inde est quod voluerunt videre quæ non viderunt. Nec enim poterant velle videre in corpore, quem in spiritu non vidissent. Sed dico, nunquid omnes prophetæ? Quasi omnes videre voluerint, aut fuerit omnium fides? Sed enim qui viderunt, aut prophetæ fuerunt, aut prophetis
C acquiescentes. Et credidisse enim, vidisse est. Non modo namque qui per prophetiæ spiritum, sed & qui per fidẽ videt, si quis ipsum quoque dicat videre in spiritu, mihi non videtur errare.

Christus magis dilectus in humilitate natura humanæ, quàm in maiestate diuinitatis.

c 1. Reg. 9. b

Ita ergo quòd ad lilia descendere, & inter lilia pasci dignatus est is qui omnes pascit; dilectum fecit illum, quia non potuit ante diligi, quàm agnosci. Ac per hoc cùm de dilecto facta est mentio, pulchrè & illud memoratum est, quod dilectionis & agnitionis extitit causa. Quærenda in spiritu refectio hæc inter lilia: nam corporea cogitare ridiculum est. Quin ipsa lilia spiritualia (si quidem potuerimus) demonstranda à nobis erunt. Puto hoc quoque dicere nos oportebit, vnde inter lilia pascatur Dilectus, liliis ne ipsis, an aliis inter lilia reconditis herbis vel floribus? Et in his illud mihi difficilius apparet, quod pasci non pascere perhibetur. Nam quia pascat dubium non est, nec enim indignum ei. At pasci, indigentiam sonat, & ne spiritualiter quidem sine iniuria maiestatis facile illi posse assignari videtur. Nec ego sanè recordor vsque modo aduertisse me in hoc cantico pastũ vspiã perhiberi, cum pascentem puto recordemini & vos mecum. Denique postulauit [d] sibi aliquando demonstrari, vbi in meridie pasceret & cubaret. Et
D nunc quidem (quod necdum dixerat) perhibet pasci, sed non similiter postulat locum indicari sibi; sed ipsa indicat, assignans inter lilia. Nouit hoc, illud non nouit: quia æquè præsto esse non potest quod sublime & in sublimi est, & quod humile & super terram. Sublime opus, sublimis & locus: nec accessus ad eum vsque adhuc vel ipsi sponsæ. 3.

Refectio sponsi inter lilia spiritualis inquiritur.

d Cant. 1. b

Et ideò semetipsum exinaniuit vsq; ad hoc vt pasceretur ipse omniũ pastor, & inuentus est inter lilia, & visus ab Ecclesia, adamatus est ab inope pauper, factus dilectus propter similitudinem. Non solum autẽ, sed & pro- 4.

Psal. 44. a — Vnde sponsus tantum sibi conciliauerit amorem.

pter veritatem & mansuetudinē & iustitiam [c]: quod per A eam scilicet promissiones adimpletæ sunt, quod superbi dæmones vna cū principe suo iudicati sunt, quod iniquitates remissæ sunt. Talis ergò apparuit qui meritò amaretur *verax* per se, *mitis* hominibus, *iustus* pro hominibus. O vere amandum & totis medullis cordis amplectendum Sponsum! Quid iam cunctetur Ecclesia totam se tota deuotione committere tam fido redditori, tam pio indultori, tam iusto propugnatori? Porrò præmiserat Propheta dicens [f]: *Specie tua & pulchritudine tua intende prospere.* Vnde species hæc & pulchritudo? Puto ex liliis. Quid lilio speciosius? Sic nihil formosius Sponso. Quæ sunt ergo illa lilia, è quibus species decoris eius? *Procede*, inquit [g], *& regna propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam.* Lilia sunt, lilia, inquam, orta de terra, nitentia super terram, eminentia in floribus terræ, fragrantia super odorem aromatum. Ergo inter hæc lilia Sponsus, & omnino ex his speciosus & pulcher. Alias enim (quod quidem ad carnis infirma spectat) non erat ei species neque decor.

(Marginalia: f Ibid. — Lilia sponsi quæ? — g Ibidem. — h Esa. 53. a)

5\. Bonum autem lilium *veritas*, candore conspicuum odore præcipuum. Deniq; *candor est* lucis æternæ, splendor & figura substantiæ Dei [i]. Lilium planè, quod ad nouam benedictionem terra nostra produxit & parauit B ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium [k]. Donec sub maledicto fuit terra, spinas & tribulos germinauit. At nunc veritas de terra orta est [l], Domino benedicente, speciosus omnino quidem flos campi, & lilium conuallium. Agnosce lilium ex candore, qui mox in ipso exortu floris pastoribus de nocte emicuit, dicente Euangelio [m], quia *Angelus Domini stetit iuxta illos, & charitas Dei circumfulsit illos.* Benè Dei, quia non Angeli, sed lilij candor ille aderat, sed illuc micabat absque Bethleem. Agnosce lilium & *ex odore*, quo & longè positis innotuit Magis. Et quidem stella apparuit, sed eam minimè viri graues secuti fuissent, nisi intima quadam suaueolentia orti lilii traherentur. Et verè liliū veritas, cuius odor animat fidem, splendor intellectum illuminat. Leua etiam oculos nunc in ipsam personam Domini, qui in Euangelio loquitur [n]: *Ego sum veritas.* Et vide quàm competenter veritas lilio comparetur. Si non aduertisti, aduerte de medio floris huius quasi virgulas aureas prodeuntes, & cinctas cādidissimo flore pulchre ac decenter dispositio in coronam: & agnosce auream in Christo diuinitatem humanæ coronatam puritate naturæ, id est, Christum in diademate quo coronauit eum mater sua. Nam in quo coronauit eum Pater suus, lucem inhabitabat inaccessibilem, nec posses in eo illum interim adhuc videre. Sed de hoc aliàs.

(Marginalia: 1. Lilium veritas. Candor eius. — i Sapien. 7. d — k Luc. 2. e — l Psal. 84. a — m Luca 2. b — Odor eiusdē. — n Ioan. 14. b — Veritas lilio comparatur.)

6\. Nunc vero lilium veritas est. Est & mansuetudo. Et bene lilium mansuetudo habens innocentiæ candorem, & odorem spei, *quoniam sunt reliquiæ*, inquit [o], *homini pacifico.* Bonæ spei vir mansuetus, nec minus etiam in præsenti lucidum quoddam vitæ est socialis exemplar. An non lilium quæ lucet officio, redolet spe? Adde quod sicut veritas de terra orta est, ita mansuetudo. Nisi quis dubitet ortum de terra agnum dominatorem terræ [q], illum agnum qui ad occisionem ductus est & non aperuit os suum [r]. Nec tantum mansuetudo seu veritas de terra orta est, sed & iustitia: Propheta dicente [s]: *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul.* Quod autem iustitia lilium sit, recordamini de scriptura [t], quia iustus *germinabit sicut lilium*, & florebit in æternum ante Dominum. Nequaquam lilium hoc hodie est, & cras in clibanum mittitur, quia in æternum florebit. Et florebit ante Dominum, cuius in memoria æterna erit iustus, & ab auditione mala non timebit [u], illa scilicet, auditione qua in clibanum ignis peccatores ire iubentur. Porro huius lilij candor cui non splendet, nisi cui non placet? Denique sol est, non ille qui oritur super bonos & malos. Neque enim qui dicturi sunt [x]: *Sol iustitiæ non ortus est nobis*: lucem illius quandoque viderunt: viderunt autem quotquot audierunt: Vobis autem qui timetis Deum, orietur sol iustitiæ [y]. Ergo candor huius

(Marginalia: 2. Lilium mansuetudo. Candor & odor eius quis. — o Psal. 36 g — p Psal. 24. b — q Esa. 16. a — r Esa. 53. c — s Esa. 45. b — 3. Lilium iustitia. — t Osee 14. c — u Psal. 111. b — x Sapien. 5. c — Candor eius. — y Mala. 4. a)

lilii apud iustos; fragrantia etiam vsque ad iniquos diffunditur; etsi non in bonum ipsis. Denique audiuimus iustos, dicentes, quia *Christi bonus odor sumus in omni loco, sed aliis quidem odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem* [z]. Quis vel sceleratissimus iusti non probet opinionem, quamuis non amet opus? Et beatus si se non iudicat in eo quod probat. Iudicat autem, quod probans bonum, & non amans: ideoque non beatus planè, sed miser proprio condemnatus iudicio. Quid eo miserius cui odor vitæ, non vitæ, sed mortis nuncius est? Imò nec nuncius quidem, sed baiulus.

(Marginalia: Odor eius. — z 2. Cor. 2. d)

Sunt multa apud Sponsum & alia lilia præter hæc quæ ex Propheta inciderunt nobis, veritatē loquor, & mansuetudinem, & iustitiam; nec erit difficile iam cuilibet vestrum similia reperire per semetipsum in horto tam deliciosi sponsi. Abundat & superabundat talibus. Quis illa enumeret? Nempe quot virtutes, tot lilia. Quis finis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenitudo virtutum in Christo & liliorum, & fortassis propterea ipse se lilium appellauit, quod totus versetur in liliis, & omnia quæ ipsius sunt, lilia sint: conceptio, ortus, conuersatio, eloquia, miracula, sacramenta, passio, mors, resurrectio, ascensio: quid horum non candidum, & non suauissimè redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas desuper venientis abundantia Spiritus, vt ne ipsa quidem Virgo sancta sustinuisset, si non sibi obumbratum foret à virtute Altissimi. Porro *ortum* candidauit incorrupta virginitas Matris, *conuersationem* innocentia vitæ, *eloquia* veritas, *miracula* puritas cordis, *sacramenta* pietatis arcanum, *passionem* patiendi voluntas, *mortem* libertas non moriendi, *resurrectionem* martyrum fortitudo, *ascensionem* exhibitio promissionum. Quam bonus fidei odor in his singulis, nostra quidem qui candorem non vidimus, tempora & viscera replens. Et beati qui non viderunt, & crediderunt [a]. Pars mea in his odor vitæ qui procedit ex ipsis. Infusus naribus meis apto quodam fidei instrumento, & quidem copiosius pro multitudine liliorum sanè & exilium leuat, & patriæ desiderium assiduè innouat in visceribus meis.

(Marginalia: 7. Alia sponsi lilia. — Tot lilia sponsi quot virtutes. — Omnia eius gesta lilia, vtpote cādore splendidiss. odore suauissima. — a Ioan. 20. g — Odor fidei quid in nobis operetur.)

8\. Habent lilia & aliqui sodalium sponsi, sed non copiā. Omnes enim ad mensuram spiritum acceperunt [b], ad C mensuram virtutes & dona; Solus ille non habet modū, qui habet totum. Aliud est lilia habere, aliud non nisi lilia habere. Quem dabis mihi de filiis captiuitatis adeò innocentem & sanctum, qui totam terram suam floribus occupare potuerit, istiusmodi floribus? Nec infans certe vnius diei sine sorde est super terram [c]. Magnus est qui tria vel quatuor lilia ædificare potuerit in terra sua in tanta densitate spinarum & tribulorum, quæ sunt germina inueterata maledictionis antiquæ. Mecum verò qui pauper sum, benè agitur si vnquam ab hac pessima segete iniquitatum videlicet atque vitiorum tantillum terræ meæ vendicare extirpando & excolendo sufficiam, vnde vnum saltem producere lilium possim, si fortè & penes me pasci interdum dignetur is qui pascitur inter lilia.

(Marginalia: b Ioan. 3. d — Lilia sodaliū sponsi. — c Iob 14 b — Christi lilia id est charismata sine mensura. — At nostra quam rara & exilia.)

9\. At parum dixi, vnum de penuria cordis mei os meum locutum est. Vnum prorsus non sufficit, duo ad minus necessaria sunt. Dico autem *continentiam* & *innocentiam*: quarum vna sine altera nec saluabit. Frustra denique ad vnam quamlibet harum inuitabo sponsum, qui non ad lilium pasci, sed *inter lilia* perhibetur. Dabo proinde D operam habere lilia, ne de singularitate causetur lilii, qui non vult nisi inter lilia pasci, & sic declinet in ira à seruo suo. Pono itaque primam omnium innocentiam: & si huic iungere continentiam quiuero, diuitem me putabo in possessione liliorum. Rex sum autem, si tertiam his adiungere potero *patientiam*. Et quidem possunt sufficere illæ, sed quia & deficere in tentationibus possunt, siquidem tentatio est vita hominis super terram [d]: opus profectò *patientia* est, quæ vtriusque sit quasi nutrix quædam & custos. Puto si venerit amator ille liliorum & ita inuenerit, quod dedignabitur iam pasci apud nos, & apud nos facere pascha: vbi illi & multa suauitas in

(Marginalia: Duo lilia nobis necessaria. — Quibus tamē addendum & tertium. — d Iob 7. a)

duabus, & magna erit securitas propter tertiam. Verum quo pacto dicatur pasci, qui pascit omnia, postea videbitur. Nunc vero apparet Sponsum non modo apparere inter lilia, sed minimè omnino extra lilia posse aliquando inueniri, cum omne quod de eo est & ipse sit, lilium Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Sermo LXXI.

De liliis spiritualibus, id est, Operibus bonis, quorum odor recta conscientia, color fama, & quomodo Sponsus & pascit nos, & pascitur à nobis. Item de vnitate Dei Patris cum Filio, & animæ sanctæ cum Deo.

1. Finis præcedentis sermonis, principium huius. Est ergo lilium Sponsus, sed non lilium inter spinas, quoniam non habet spinas qui peccatum non fecit. Denique sponsam protestatus est lilium inter spinas[a]; quoniã si dixerit vel ipsa, quia spinas non habeat, seipsam seducit, & veritas in ea non est. Se verò florem quidem & lilium professus est, non tamen inter spinas. Magis autẽ, *ego* (inquit) *flos campi, & lilium conuallium*[b]: & non est spinarum mentio, quòd solus sit hominum qui opus non habeat dicere[c]: *Conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina.* Ergo absque liliis nunquam est, qui absque vitiis semper est: quia totus & semper est candidus, speciosus forma præ filiis hominum d. Tu ergò qui hæc audis vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum, studium tuum, desiderium tuum, lilia esse protestentur moralis quidem rerum ipsarum candor atque odor. Habent & mores colores suos, habent & odores. Neque enim in spiritibus idipsum est color & odor, non magis, quam in corporibus. Ergò de colore conscientia consuletur; de odore fama. *Fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius*, aiunt, illi dicentes de opinione[e]. Porrò colorem operi tuo dat cordis intentio, & iudicium conscientiæ. Nigra sunt vitia, virtus candida est. Inter hanc atque illa, conscientia consulta discernit. Stat sententia Domini[f] de oculo nequam & lucido, quia inter candidum & nigrum certos fixit limites, & diuisit lucem à tenebris. Quod ergo de corde puro & conscientia egreditur bona, candidum est, & est virtus. Si autem & bona fama secuta fuerit, & lilium est, quippe cui nec candor illi desit nec odor.

[Margin: a Cant. 2. a — b ibidem. — c Psal. 31. a — d Psal. 44. a — Lilia spiritualia quomodo vnicuiq; curanda. — e Exod. 5. d — Color operis intentio: odor fama. — f Matth. 6. c]

2. Porro virtus etsi non propterea maior, pulchrior tamen illustriórque efficitur. Quod si in conscientia næuus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit næuo. Nam si radix in vitio: & ramus. Ac per hoc quicquid illud sit quod radix vitiata non absq; traduce vitii ex se produxerit: verbi gratia, sermo, actio, oratio: etiã si fama applaudere videatur, non est quod debeat lilium dici, quia & si odor conniuere videtur, sed non color. Quo pacto enim lilium cum impuritatis næuo? Nec fanè fama valebit vendicare virtuti, quod esse vitium conuicerit conscientia. Erit quidem virtus contenta candore conscientiæ, vbi sequi non poterit odor famæ: cæterum odor famæ nec excusare sufficiet vitium conscientiæ decoloris. Prouidebit tamen semper (quod in se est) homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus[g], vt verè sit lilium.

[Margin: Bonum opus vitiatur aliquando ex mala conscientia, quantum vis applaudat fama. — Fama non diluit vitium conscientiæ. — g Rom. 12. d]

3. Sed est etiam candor animæ indulgentia Dei, ipso dicente per Prophetam[h]: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus velut lana alba erunt.* Et est candor quem sibi induit is qui miseretur in hilaritate. Etenim si intuearis illum quem Propheta[i] depingit iucundum hominẽ, qui miseretur & commodat: nonne is sibi videbitur de ipsa animi iucunditate induisse candorem quendam pietatis vultui pariter & operi suo? Sicut è regione si ex tristitia & velut ex necessitate quis tribuat, non candidum planè, sed tetrum præfert manu & fronte colorem. Et ideo *hilarem datorem diligit Deus.* Nunquid & tristem? Profectò qui respexit ad Abel ob alacritatis candorem, auertit faciẽ à Cain, quia conciderat facies eius, vtrique à tristitia & liuore[k]. Aduerte qualis color tristitiæ seu inuidiæ sit, qui Dei à se auertit aspectum. Pulchrè & elegãter in colorando beneficio candor iucunditatis laudatus est voce illa poëtæ: *Super omnia vultus Accessere boni*[l]. Nec modo hilaris dator, sed & qui tribuit in simplicitate, diligitur à Deo, simplicitas candor est[m]. Probamùs à contrario, nam næuus duplicitas. Parum dixi, macula est. Quid duplicitas nisi dolus? Sed enim qui dolose egit in conspectu Dei, inuenta est iniquitas eius ad odium[n]. Et ideò beatus cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus[o]. Pulchrè Dominus paucis vtramque notauit maculam, dolum tristitiamque, *nolite*, inquiens[p], *fieri sicut hypocritæ tristes.* Spõsus itaq; & cùm sit virtus, in virtutibus complacet sibi; & cum sit lilium, libenter inter lilia commoratur: & cum sit candor, delectatur candidis.

[Margin: h Esa. 1. c — i Psal. 111. a — Hilaritas commendat opera misericordiæ. — k 2 Cor. 9. b — l Gen. 4. a — l Ouid. 8. met. — m Rom. 12. b — n Psal. 35. a — o Psal. 31. a — p Mat. 6. c]

4. Et fortassis hoc est quod dicitur *pasci inter lilia*, candore & odore virtutum delectari. Et quidem pascebatur olim corporaliter apud Mariam & Martham, & recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nã lilia erant) nihilominus spiritum refocillabat deuotione & virtutibus mulierũ. Quod si illa hora intrasset propheta, aut angelus, seu alius quiuis spiritualis, tantum non ignorans quæ maiestas recumberet, nonne stupens dignationem & familiaritatem quam illi esse conspiceret cum puris animis pudicisque, corporibus tamen terrenis & sexus infirmioris, meritò testaretur, quia vidi illum non modo commorantem, sed & pascentem inter lilia? Ita ergò fecundũ vtrũq; (carnem dico & spiritũ) pasci inter lilia Sponsus inuẽtus est. Puto autẽ quod & ipse vicissim pasceret, sed in spiritu. Hoc ipso quo pascebatur, quomodo pascebat? Quomodo inquam cõfortabat timiditatẽ fœminarũ, iucundabat humilitatẽ, impinguabat deuotionẽ? Sed si vidisti, quod pasci illi sit pascere, vide et nunc ne fortè & econuerso pascere sit ei pasci. *Domine qui pascis me à iuuentute mea*[r], ait sanctus patriarcha Iacob. Bonus pater familias, qui suorũ domesticorũ curã gerit, maximè in diebus malis, vt alat eos in fame, cibans illos pane vitæ & intellectus, & sic nutriens ad vitam æternam. At pascens ita puto nihilominus pascitur ipse, & quidem escis quibus libenter vescitur profectibus nostris. Etenim gaudium Domini fortitudo nostra.

[Margin: Christus recumbens in domo Marthæ & Mariæ pascebatur inter lilia. — Et vicissim pascebat. — r Gen. 48. c]

5. Ita ergò & cum pascit pascitur, & cum pascitur pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, & de nostro æquè spirituali profectu gaudens. Cibus eius pœnitentia mea, & cibus eius salus mea, cibus eius ego ipse. An non cinerem tanquam panem manducat? Ego autem quia peccator sum, cinis sum, vt manducer ab eo. Mandor cũ arguor, glutior cum instituor, decoquor cum immutor, digeror cum transformor, vnior cum conformor. Nolite mirari hoc, & manducat nos, & manducatur à nobis, quo arctius illi astringamur. Non sane alias perfectè vnimur illi. Nam si manduco & non manducor, videbitur in me esse ille, sed nondum in illo ego. Quod si manducor quidem nec manduco, me in se habere ille, sed nõ etiam in me esse videbitur. Nec enim perfecta vnitio in vno quouis horum. Si enim manducet me, vt habeat me in se: & à me vicissim manducetur vt sit in me, quatenus integra firmáque sit connexio, cùm ego in eo, & nihilominus in me ipse erit.

[Margin: Christus est pascit, pascitur, & vicissim. Cibus eius profectus noster. — Christus mãducat nos, & manducatur à nobis]

6. Vis tibi per simile ostendam quod dicitur? Attolle oculos nunc in quandam sublimiorem quidem rerum conuenientiam, similem tamen huic. Si ipse Sponsus in Patre ita esset, vt non tamen in ipso Pater, aut ita Pater in ipso esset, vt nõ esset ipse in Patre: audeo dicere, & ipsorum citra perfectum vnitas remaneret, si tamen iam vnitas esset. Nunc vero cum & ipse in Patre, & Pater in ipso sit, non est quo claudicet vnitas, sed verè perfectéq; vnum sunt ipse & Pater. Sic igitur anima cui adhærere Deo bonum est[s], non ante se existimet ipsi perfectè vnitam, nisi cũ & illum in se & se in illo manẽtem persenserit. Non quia vel tunc vnum dicatur cum Deo, sicut vnum sunt Pater & Filius: quamuis qui adhæret Deo, vnus spiritus est[t]. Legi hoc, sed illud non legi. Non dico de me, qui nihil sum, sed planè nemo nisi demens siue de terra, siue de cælo vsurpabit sibi illam Vnigeniti

[Margin: Simile ex mysterio diuinitatis. — s Psal. 72. d — t 1. Cor. 6. d]

u Ioan. 10. f
x Ioan. 4. d

vocem u. *Ego & Pater vnum sumus.* Et tamen ego licet puluis & cinis, fretus quidem Scripturæ auctoritate x minimè istud dicere verear, quia vnus cum Deo spiritus sum: si vnquam tamen certis fuero persuasus experimentis Deo me adhærere instar vnius illorum qui in charitate manent, ac per hoc in Deo manent, & Deus in eis, mãducantes Deum, & manducati à Deo. Nam de tali adhæsione puro dictum z *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.* Quid ergo? Dicit Filius a. *Ego in Patre, & Pater in me est, & vnum sumus.* Dicit homo, Ego in Deo, & Deus in me est, & vnus spiritus sumus.

z 1. Cor. 6. d
a Ioan. 10. f

Inter vnitatẽ hominis cum Deo, & Dei Patris cũ filio quæ differẽtia

7. Sed nunquid Pater & Filius vt sint in inuicem, ac proinde vnum, inuicem se manducant, sicut Deus & homo mutua se quadam in sese manducatione traiicit, vt per hoc etsi non vnum, vnus certe spiritus sint? Absit. Nec enim vno modo insunt sibi hi atq; illi, sed neq; vna vnitas vtrorũque. Denique inuenitur tibi vnitatũ diuersitas per *vnus* & *vnum*, quoniam nec Patri & Filio vnus, nec homini & Deo vnum poterit conuenire. Tu si sapis occasione accepta eris sapientior, prudenter aduertens illic quidem per *vnum* vnitatem substantiæ vel naturæ: hic vero per *vnus* æquè vnitatem, sed ideo longè alteram, B quia inter substantias & naturas, homini nempe & Deo sua cuiq; & natura, & substantia est, cum Patris Filiique constet penitus esse vnam. Vides illam nec vnitatem esse si quidem huic singulari summæq; vnitati comparetur? Nam quomodo vnitas vbi numerus naturarum, substantiarum diuersitas? Et tamen vnus spiritus dicitur & est cum Deo anima adhærens Deo, nec præiudicat rerũ pluralitas vnitati huic, quam facit non confusio naturarum, sed voluntatum consensio. Propter hanc quoque multa corda vnum, multæ animæ vna dicuntur, sicut scriptum est: b *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna.* Et hæc ergo vnitas.

Vnitas in humanis est voluntatum consensio.

b Act. 4. f

Vnitas in diuinis naturæ idemnitas.

8. Cæterum quid ad illam quæ non vnitione constat, sed extat æternitate? Non plane illam quædam instar huius mutua manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Sed nec coniunctio vel quasi compositio, vel tale aliquid quod vnius non est. Est autem Patri Filioq; natura, essentia, voluntas non modo vna, sed vnum. Hoc nempe est illis esse, quod naturam esse: hoc velle quod esse, vel naturam esse. Non est itaque quod vnitas qua vnum sunt C Pater & Filius, dicatur fieri de naturis vel essentiis, vel voluntatibus, quia non sunt: non est quod dicatur vel fieri, quia est. Nec enim factitia est, sed natiua. Sunt in sese Pater & Filius, non solum ineffabili, sed etiam incomprehensibili modo sui ipsorum capabiles pariter & capaces, sed sanè ita capabiles vt non partibiles, ita capaces vt non participes. Nam vt in hymno Ecclesia canit: In Patre totus Filius, & totus in Verbo Pater. Est Pater in Filio, in quo sibi semper bene complacuit: & est Filius in Patre, à quo vt nunquam non natus, ita nunquam est separatus. Porro per charitatem homo in Deo, & Deus in homine est, dicente Ioanne c: quia *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Consensio quædam hæc, vt sint duo in vno spiritu, imò vnus spiritus sint. Vides ne diuersitatem? Non est idem profectò consubstantiale & consentibile.

Non dicenda fieri, sed esse.

c 1. Ioan. 4. f

9. Quanquam si aduertisti, satis tibi per *vnus* & *vnum*, ipsatum quoque innuitur differentia vnitatum, quoniam quidem nec Patri & Filio, *vnus*: nec homini & Deo, *vnum* poterit conuenire. Non possunt dici vnus Pater & D Filius, quia ille Pater, & ille Filius est: vnum tamen dicũtur & sunt, quod vna omnino illis, & non cuiq; sua substantia est. Quo contra homo & Deus, quia vnius nõ sũt substantiæ vel naturæ, vnũ quidem dici nõ possunt, vnus tamen spiritus certa & absoluta veritate dicuntur, si sibi glutino amoris inhæreant. Quam quidem vnitatem non tam essentiarum cohærẽtia facit, quam conniuentia voluntatum.

Amoris glutino constat vnitas inter Deum & hominem.

10. Patet (ni fallor) satis non modo diuersitas, sed & disparilitas vnitatum, vna in vna, altera in diuersis existente essentiis. Quid iam distans à se quam vnitas plurium & vnius? Ita inter vnitates (vt dixi) discriminant vnus & vnum, quod per *vnum* quidem in Patre & Filio essentiæ A vnitas, per *vnus* vero inter Deum & hominem non hæc, sed consentanea quædam affectionum pietas designatur. Cum adiectione tamen etiam Pater & Filius sanissimè dicuntur vnus, verbi causa vnus Deus, vnus Dominus, & quicquid aliud est quod ad se quisq; & non alterum dicitur. Siquidem non est illis diuersa diuinitas siue maiestas, non magis, quam substantia, vel essentia vel natura. Nempe hæc ipsa omnia si pie cõsideres non diuersa seu diuisa in illis, sed vnum sunt. Minus dixi, vnum sunt & cum illis. Quid illa vnitas, qua multa corda vnum, & multæ animæ vna leguntur d? Nec censenda (vt reor) nomine vnitatis comparata huic quæ non multa vnit, sed vnum singulariter signat. Ergo singularis ac summa illa est vnitas quæ non vnitione constat, sed extat æternitate. Nec sane hanc spiritualis illa præfata manducatio facit, quia nec fit. Est enim. Multo minus eam facere putanda est essentiarum qualiscunq; coniunctio, seu consensio voluntatum, quia non sunt. Vna enim illis (vt dictum est) & essentia & voluntas: vni vero non est consensus, non compositio, non copulatio, aut tale aliquid. Duas esse oportet ad minus voluntates, vt sit consensus, duas æquè essentias vt sit coniunctio siue vnitio per cõsensum. Horum nihil in Patre & Filio, quippe nec essentias duas, nec duas habẽtibus voluntates. Vna est vtraq; res illis: vel potius (vt præfatum me memini) vnum duo ista in illis, vnum & cum illis sunt, ac per hoc ipsi sicut incomprehensibiliter, ita incommutabiliter inuicem in se manentes, verè & singulariter vnum sunt. Si quis tamen inter Patrem & Filium dicat esse consensum; non contendo, dummodo non voluntatum vnionem, sed vnitatem intelligat voluntatis.

Disparitas vnitatum amplius declaratur.

Homo cum Deo vnus, Pater cum filio vnum dicitur

d Act. 4. f

Vnitas diuina non vnitione constat, sed extat æternitate: nam

Vna in diuinis essentia, vna voluntas.

At qui Deum & hominem, quia propriis extant ac distant & voluntatibus & substantiis, longè aliter in se alterutrum manere sentimus, id est, non substantiis confusos, sed voluntatibus consentaneos. Et hæc vnio ipsis communio voluntatum, & consensus in charitate. Felix vnio si experiatis, nulla si comparaueris. Vox experti e. *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Bonum planè, si omni ex parte adhæseris. Quis est qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens tanquam dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit vicissim diligendo? Ergò cum vndiq; inhærent sibi homo & Deus, inhærent autẽ vndique intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominẽ in Deo esse haud dubie dixerim. Sed homo quidem ab æterno in Deo tanquam ab æterno dilectus, si tamen ex illis sit qui dicunt f: *Quoniam dilexit & gratificauit nos in dilecto Filio suo ante mundi constitutionem.* Deus verò in homine, ex quo dilectus ab homine est. Et si ita est, homo quidem in Deo est & quando in homine Deus non est; Deus autem in homine non est qui non sit in Deo. Manere enim in dilectione non potest etsi forsitan ad tempus diligat non dilectus, potest autem nondum diligere etiam dilectus. Alioquin quomodo stabit g: *Quoniam ipse prior dilexit nos?* Porro cum iam etiam diligit qui ante diligebatur, & homo in Deo, & Deus in homine est. Qui autem nunquam diligit, constat quod nunquam dilectus est: ac per hoc nec ipse in Deo, nec Deus in eo est. Hæc dicta sint ad dandam differentiam inter illam cõnexionem qua Pater & Filius vnum sunt; & illam qua adhærens Deo anima, vnus spiritus est: ne forte quia legitur de homine manente in charitate, quia in Deo manet, & Deus in eo, & item de Filio, quod nihilominus in Patre sit, & Pater in ipso: par prærogatiua adoptati putaretur & vnici. 11.

Vnio hominis cum Deo est voluntatũ consensio.

e Psal. 72. d

f Ephes. 1. b

Quomodo homo in Deo & Deus in homine.

g 1. Ioan. 4. d

His ergo ita absolutis, recurrendum nobis ad illum qui pascitur inter lilia, quia inde excursus hic factus est vsq; huc, vtrumnam non ociosè, vos iudicabitis. Et tam quidem loci ipsius duos intellectus posueram, siue quod virtutibus pascitur candidatorum qui virtus & candor est: siue quod peccatores recipit ad pœnitentiã in corpore suo (quod est Ecclesia) pro quibus sibi incorporandis seipsum fecit peccatum h, qui peccatum non fecit, vt destrueretur corpus peccati, cui aliquando complantati fuere peccantes, essentq; iustitia in ipso iustificati gratis. 12.

Duobus sensibus suppositis,

h Rom. 6. a

Additur tertia expositio.

13. Tertiam adhuc pono sententiam quæ occurrit; & satis fore reor non modo pro loci explanatione, sed & pro fine sermonis. Sermo Dei veritas est, & ipse sponsus. Nostis hoc, audite cætera. Is cum auditur, & minimè obeditur illi; vacuus interim & ieiunus quodammodo remanet, omnino tristis & querulus, quod prolatus in vacuum sit. Si autem obeditum fuerit, nonne tibi verbũ videbitur in quandam excreuisse corpulentiam, quia verbo opus accessit, vtpore refectum quibusdam fructibus obedientiæ, iustitiæ frugibus? Inde est quod in Apocalypsi loquitur[l]. *Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.* Videtur approbari hic sensus & apud Prophetam sententia domini, vbi dicit[k], quod verbum suum non reuertetur ad eum vacuum, sed prosperabitur, & faciet ad quæ misit illud. *Non reuertetur*, inquit, *ad me vacuum* vel ieiunum, sed quasi prosperè in omnibus agẽs, saturabitur bonis actibus eorum qui in dilectione acquiescent illi. Deniq; vsu loquendi sermo impletus tunc dicitur, cum fuerit mancipatus effectui, quòd videlicet tamdiu inanis & macer ac quodãmodo famelicus sit donec opere compleatur.

l Apoc. 3.
Sponsus pascitur, cum illi obeditur.
k Isa. 55. d
Fraudatur suo pabulo cum sermo eius negligitur.

14. Sed audi ipsum quo se dicat cibo ali. *Meus*, inquit[l], *cibus est vt faciam voluntatem Patris mei.* Verbum Verbi est aperte indicantis esse suum cibum factum bonum, si tamen inuenerit illud inter lilia, hoc est inter virtutes, Alioquin si extra reperit, & si bonus (quod in se est) videtur cibus, non tanget illum is qui pascitur inter lilia. Verbi causa, non recipit eleemosynam de manu raptoris seu fœneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cũ facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, vt glorificetur ab hominib9[m]. Sed nec illius orationem aliquo modo exaudiet qui amat orare in angulis platearum vt ab hominibus videatur[n]. Nempe oratio peccatoris execrabilis erit[o], frustra quoque offert munus suum ad altare, qui conscius est sibi, quod frater suus habet aliquid aduersum se[p]. Deniq; non respexit ad Cain munera, eo quòd non rectè ambularet cum fratre suo[q]. Teste sancto Propheta[r] etiam abominabatur sabbata & neomenias & sacrificia Iudæorum, ita vt manifestè protestaretur odisse ea animam suam, & dicebat: *Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsiuit ea de manibus vestris.* Credo non redolebant lilia manus illæ, & propterea respuebat munus ex illis qui pasci inter lilia consueuit, & non inter spinas. Quidni spinosas habebant manus, quibus aiebat[s]: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt?* Et manus Esau pilosæ erant spinosis similes, ideoque non sunt admissæ vt ministrarent Sancto.

l Ioan. 4. e
m Mat. 6. a
n Ibidem.
o Prou. 28. b
p Mat. 5. c
q Gen. 4. a
r Esa. 1. d
s Ibid.

15. Vereor ne & inter nos aliqui sint quorum non acceptet munera sponsus, eo quòd non redoleant lilia. Etenim si in die ieiunii mei inueniatur voluntas mea, non tale ieiunium elegit Sponsus, nec sapit illi ieiunium meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis sapit. Ego autem non solum de ieiunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, posttemo de omni obseruatione monachi vbi inuenitur voluntas sua in ea, & non obedientia magistri sui, idipsum sentio. Minimè prorsus obseruantias illas etsi bonas in se, tamen inter lilia, id est, inter virtutes censuerim deputandas: sed audiet à Propheta qui eiusmodi est[t]: *Nunquid tale est* obsequium *quod elegi? dicit Dominus.* Et addit in die bonorum tuorum inueniuntur voluntates tuæ. Grande malum propria voluntas, qua fit vt bona tua tibi bona non sint. Oportet proinde extra lilia fiant qui huiusmodi sunt, quia nihil omninò quod propria inquinatum sit voluntate, gustabit is qui pascitur inter lilia. Sapientia est vbiq; attingens propter munditiam suam, & nil inquinatum in eam incurrit. Ita ergo inter lilia pasci amat sponsus, id est, apud munda & nitida corda. Sed quousque? *Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ*[u]. Vmbrosus locus est & condensus, non intremus syluam hanc profundi sacramenti nisi clara luce diei. Iam enim disputante me longius inclinata est dies, dum inuiti abstrahimur ab his liliis. Nec sum veritus prolixitatem, cui fastidium omne detraheret odor florum. Modicum quid restare videtur de præsenti capitulo. At istud modicum reconditum nimis, sicut & cætera vniuersa carminis huius. Sed qui reuelat mysteria, aderit vt confido cum pulsare cœperimus: & non claudet ora loquentium se, cui familiare magis est reserare clausa, Sponsus Ecclesiæ Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Ieiunium propriæ voluntatis seu expers obedientiæ, ingratum Deo.
t Isa. 1. d
Propriæ volũtatis mala.
u Cant. 2. d

SERMO. LXXII.

Dies aspirans, & vmbræ inclinatæ *quæ sint. Deinde varii hominum dies exponuntur. Et quod iustos, vtpote in luce viuentes maneat clarior dies; impios verò in operibus tenebrarum versantes æterna nox.*

1. D*ilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ*[a]. Nouissima tantum capituli huius tractanda pars est, & dubito in ipso ingressu cuinam potissimum eam iungam duarum præcedentium. Nam possum indifferenter vtrique. Siue enim dicas, *dilectus meus mihi, & ego illi donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ*, interposito tantum, *qui pascitur inter lilia*, siue pro literæ serie, *qui pascitur inter lilia donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ*: non inconuenienter vtrouis assignas. Hoc sane refert quòd, *donec*, si primo iunxeris, inclusiuum oportet intelligas: si medio, exclusiuum sentias necesse est. Esto nempe quòd desinat Sponsus pasci iam inter lilia vbi aspirauerit dies, nunquid similiter cessabit etiam sponsæ intendere, aut ipsa illi? Absit. In æternum perseuerabunt sibi, nisi quòd tunc felicius cum vehementius, tunc vehementius cum expeditius. Sic ergo tale hoc, *donec*, quale est illud apud Matthæum[b], vbi narratur non cognouisse Mariam Ioseph, *donec peperit Filium suum primogenitum.* Non enim post cognouit. Vel certe quale est illud in psalmo[c]: *Oculi nostri ad Deum Dominum nostrum donec misereatur nostri.* Non enim auertentur cum cœperit misereri. Vel quale item illud Domini ad Apostolos[d]: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Non enim post non erit cum illis. Verum hoc ita, si *donec*, referas ad *dilectus meus mihi, & ego illi.* Si autem ad *qui pascitur inter lilia*, respicere malis, erit alio sensu accipiendum. Porrò operosius ostendetur quomodo tunc dilectus pasci desinat cum aspirauerit dies. Etenim si dies resurrectionis is est, quidni multo magis pasci ibi inter lilia iuuet, vbi horum maior admodum copia erit? Et pro aptanda quidem literæ consequentia hæc dicta sint.

a Cant. 2. d
Litteræ connexio & sensus.
b Matt. 1. d
c Psal. 122. a
d Matt. 28. d

2. Nunc iam aduerte mecum, toto licet liliis fulgentibus regno, sponsoque medio existente & deliciante, nõ tamen esse quòd dicatur & pasci, iuxta id quidem quod ante consueuerat. Vbi namque iam peccatores quos sibi incorporet Christus mansos morsosque quasi quibusdam dentibus disciplinæ austerioris, afflictione scilicet carnis, & cordis contritione? Sed neque cibum sibi iam exiget Verbum sponsus ex aliquibus factis seu operibus obedientiæ, vbi omne negotium ocium, soloque in intuitu & affectu res erit. Et quidem cibus eius vt faciat voluntatem Filius vnigenitus Patris sui: sed hic, non ibi. Quid enim faciat factam? Et perfectam tunc esse cõstat. Denique probare iam tunc est omnibus Sanctis, quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et certe post perfectum, faciendum superest nihil. Frui de cætero restat, non fieri: experiri, non operari: ea viuere, non exerceri in ea. Nonne ipsa est quam instantissima prece docti quidem à Domino, sicut in cœlo, ita & in terra perfici postulamus, quo eius iam delectet fructus, actus non fatiget? Non erit itaque Sponso Verbo operis cibus, quia cesset necesse est omne opus, vbi plenius ab vniuersis percipitur sapientia. Nam qui minorantur actu, percipiunt eam[f].

Quomodo Christus in gloria pascatur inter lilia.
e Matt. 6. d
f Eccl. 38. e

3. Sed videamus nunc si quod dicimus stare possit, & secundum illam sententiam, qua *pasci inter lilia*, candidatu virtutum oblectari, quidam interpretantur. Nam & nos ipsam inter cæteras non prætериuimus. Dice-

mus ne aut non fore, aut sponso minimè sapere tunc virtutes? Et quidem sentire alterutrum, dementiæ est. Sed vide ne forte alias illis delectetur, nam constat delectari, sed forsitan potu magis, quàm pastu. Sane in tempore & corpore isto nulla nostra virtus ita ad purum defæcata erit, nulla ita suauis & mera, vt sponso habilis sit ad potandum. Sed qui vult omnes homines saluos fieri, dissimulat multa, & quos non potest potandi interim facilitare glutire, curat ex ea vel quippiam elicere sapidum, quasi arte quadam & quodam labore mandendi. Erit cum erit virtus colabilis, nec premetur dente, nec fatigabitur à mandente, vel potius non fatigabit mandentem, quæ bibentem absq; opera delectabit, tanquam vtiq; potus, non esca. Deniq; habes spondentem in Euangelio g quia *non bibam de hoc genimine vitis*, inquit, *donec bibam illud nouum vobiscum in regno Patris mei*. Et de cibo nulla mentio est. Sed apud Prophetam quoque legitur h, *tanquam potens crapulatus vino*. De cibo autem nihil ibi penitus inuenitur. Sponsa ergo conscia mysterii huius, cum dilectum pasci inter lilia competisset ac perhibuisset, constituit terminum quoad id dignaretur, imò constitutum agnouit & perhibuit dicens i, *donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ*. Sciebat enim virtutibus eum postea potandum potius quàm pascendum. Conuenire videtur, & consuetudo est, quia post cibum potus sumi de more solet. Ergo qui hic manducat, illic bibet, eo tunc suauius, quo securius; glutiturus & ea ipsa quæ scrupulosius modo & quodammodo laboriosius quasi mandendo liquat.

Virtutes nostræ in vita præsente non prorsus defæcatæ.

g Matt. 26. c

h Psal. 77. g

i Cant. 2.

4. Nunc iam intendamus considerare de die illo & illis vmbris, qui ille, quæ istæ: ille qua ratione aspirans, hæ in qua potestate habeant inclinari. Signanter omninò dictum est: *donec aspiret dies*, imò singulariter. Solo quippe hoc loco (nisi fallor) diem aspirantem comperies. Auræ nempè, non tempora spirare dicuntur. Spirat homo, spirant animalia cætera, quibus indesinenter reciprocatus aër vitam continuat. Et quid hoc nisi ventus? Spirat & Spiritus sanctus, & inde spiritus. Quo pacto ergò dies spirās, qui nec ventus, nec spiritus, nec animal est? Quāquam nec spirans quidem, sed quod signantius sonat *aspirans* dictus sit. Nec minus præter solitum dictum, *& inclinentur vmbræ*. Denique ad exortum huius corporei visibilisque luminis vmbræ non inclinantur, sed adnullantur. Extra proinde corpora quærenda hæ res. Et si quidem spirituales inuenerimus diem & vmbras, tunc forsitan & inclinatio harum, & illius aspiratio facilius elucebit. Qui illum diem de quo Propheta dicit k: *Melior est dies vna in atriis tuis super millia*; corporeum opinatur, nescio quid iam non corporeum opinetur. Est & in mala significatione dies, cui maledixêre Prophetæ l. Absit autem, vt ex visibilibus his, quos fecit Dominus. Itaque spiritualis est.

Quis ille Dies aspirans.

k Psal. 83. c

l Iob 3. a Ierem. 20. d

5. Iam vmbram quis ambigat spiritualem, quia Mariæ obumbratum est concipienti, & item eam quæ in Propheta sic memoratur m: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, sub vmbra eius viuemus inter gentes*? Ego tamen vmbrarum nomine hoc loco magis arbitror designatas contrarias potestates, quæ non modo vmbræ, vel tenebræ, sed *& principes tenebrarum harum* ab Apostolo perhibentur n, simulq; inhærentes illis ex genere nostro filios vtiq; noctis, & non lucis neq; diei. Hæ siquidem vmbræ non planè cum aspirauerit dies in nihil reuertentur, sicut à facie huius corporeæ lucis vmbras corporeas non disparere tantum, sed & penitus deperire videmus. Itaq; erunt minime quidem extremius nihilo, miserius tamen. Erunt, sed inclinatæ & subditæ. Denique *inclinabit se*, inquit o, *& cadet* (haud dubium quin princeps vmbrarum) *cum dominatus fuerit pauperum*. Ergo non natura delebitur, sed potentia subtrahetur. Non peribit substantia, sed transibit hora & potestas tenebrarum. Tolluntur ne videant gloriam Dei, non adnullantur, vt semper vrantur. Quidni inclinabuntur vmbræ, cum deponentur potentes de sede, ponenturq; scabellū pedū? Quod vtiq; oportet fieri cito. Nouissima hora est. Nox præcessit, dies autē appropinquauit p. Aspirabit dies, & expirabit nox. Nox diabolus est, nox angelus Satanæ; etsi se transfiguret in angelum lucis q: Nox etiā Antichristus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui r. Nunquid nō Dominus dies est? Dies plane illustrans & spirans, qui spiritu oris sui fugat vmbras, & destruit laruas illustratione aduentus sui.

Vmbrarū inclinatio quid.

m Thren. 4. d

n Eph. 6. b

Nempè, Diabolicæ potestatis subiectio.

o Psal. 9.

p Rom. 13. d

q 2. Cor. 11. c

r 2. Thess. 2. b

6. Aut si magis placet simpliciter verbum *inclinationis* accipere, nihilq; aliud inclinari quàm adnihilari esse putandum, neque huic desimus sensui: dicimus vmbras figuras & ænigmata scripturarum, necnon & sophisticas locutiones, cauillationesque verborum & implicita argumentorum, quæ omnia veritatis interim lumen obumbrant. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus s. Verum aspirante die inclinabuntur vmbræ, quia occupante omnia luminis plenitudine, nulla pars superesse poterit tenebrarum. Denique *cum venerit quod perfectum est, tunc euacuabitur quod ex parte est* t.

Alia expos. inclinationis vmbrarum.

s 1. Cor. 13.

t Ibidem.

7. Hactenus de his sufficere poterat, si spirans dies illa & non *aspirans* dicta fuisset. Nunc vero pro tantillo licet additamento adhuc aliquid addendum existimo, nimirum pro inuestiganda huius diuersitatis ratione. Ego enim (vt verum fatear) iam olim mihi persuasi in sacri preciosique eloquii textu, nec modicam vacare particulam. Solemus autem hac voce vti cum vehementer aliquid desideramus, vt (verbi gratia) cum dicimus, ille ad illum honorem, vel illam dignitatem aspirat. Designatur itaque per hoc verbum mira affutura affluentia vehementiaque spiritus die illo, cum non solum corda, sed & corpora suo quidem in genere spiritualia erunt, & qui digni inuenientur, inebriabuntur ab vbertate domus Domini, & torrente voluptatis illius potabuntur.

In Scriptura S. nihil otiosum.

8. Vel aliter. Iam sanctis Angelis dies sanctificatus illuxit *spirans* illis iugi impetu perpetis meatus melliflua sempiternæ diuinitatis arcana. Deniq; fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, sed ciuitatem cui dicitur x: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*. Cum autem & nobis qui terram inhabitamus, spirare adiecerit, erit non modo spirans, sed & *aspirans*, quod dilatato sinu admittat & nos. Vel (vt paulo altius repetamus, & disseramus latius (plasmato homine de limo terræ, plasmator, sicut vera narrat historia y, *inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ*, factus proinde illi dies *inspirans*. Et ecce inuida nox callidè impegit in diem hanc, luceutique simulata. Nam dum quasi splendidius lumen scientiæ pollicetur, inopinatas nouæ luci offudit praui tenebras consilii, & primordinis originis nostræ terram damnosæ præuaricationis inuexit caliginem. Væ væ, nescierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant nescientes, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras z. Deniq; comedit de ligno mulier quod sibi dederat serpens, quod vetuerat Deus: deditq; viro suo, & cœpit illis quasi de nouo diescere. Nam illico aperti sunt oculi amborum a, & factus est dies *conspirans*, inspirantem extrudens, & substituens *expirantem*. Conspirauerunt siquidem & conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, serpentis astutia, mulieris blanditiæ, viri mollities. Vnde & loquebantur mutuo, Dominus scilicet & Christus eius b. *Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis*, quod ad vtriusque iniuriam iactantibus se peccatoribus acquieuisset.

Dies spirans.

u Psal. 54. a

x Psal. 86. a

Dies aspirans.

y Gen. 2. b

Dies inspirās

z Esa 5. c

a Gen. 3 b

Dies conspirans. Dies expirans.

b Gen. 3. d

9. In hac die nascimur vniuersi. Portamus denique omnes impressum nobis cauterium conspirationis antiquæ, Eua vtique viuente in carne nostra, cuius per hæreditariam concupiscentiam serpens nostrum suæ factioni sedula satagit solicitudine vendicare consensum. Propterea (vt dixi) huic diei maledixere Sancti c, breuem optātes & citò verti in tenebras, quod sit contentionis & cōtradictionis dies, dum nō cesset in ea caro concupiscere aduersus spiritum, legique mentis membrorum contraria lex rebellione infatigabili assiduè contradicat. Iaque dies *exspirans* factus est. Extunc enim & deinceps, quis est homo qui viuet & non videbit mortem d?

Dies, cui maledicunt sancti, quis.

c Iob 3. a Ierem. 20 d

d Psal. 88. g

Dicat pro ira quis, ergo non minus pro misericordia putem, ne electos scilicet propter quos omnia fiunt, diu defatiget molesta contradictio qua captiui ducuntur & ipsi in lege peccati, quæ est in membris ipsorum. Horrent nimirum ægerrimeq; ferunt turpem captiuitatem, & tristem contentionem. Festinemus proinde respirare à conspiratione antiqua & iniqua, quoniã breues dies hominis sunt[e]. Ante sane excipiat nos dies respirans, quam nox suspirans absorbeat æternæ caliginis tenebris exterioribus inuoluendos.

Mors piis beneficium.

10. Quæris in quo respiratio ista? In eo si incipiat spiritus vicissim concupiscere aduersus carnem. Huic si repugnas, respiras. Si spiritu facta carnis mortificas, respirasti. Si hanc cum vitiis & concupiscentiis suis crucifigis, respirasti. *Castigo* (inquit[f]) *corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Vox est respirantis, imò qui iam respirarat[g]. *Vade & tu fac similiter*, vt te respirasse probes, vt diem denuò inspirantem tibi noueris illuxisse. Nec nox mortis præualebit aduersus rediuiuum hunc diem, magis autem in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt. Intantum non reor nec vita decedente cedere lumen vitæ, vt nemini congruentius quàm sic mortuo assignandam censeam vocem illam[h]. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.* Quidni clarius videat, nube vel potius fece corporis euolutus? Erit sine dubio vinculis solutus corporeis inter mortuos liber, & inter cæcos videns. Nam quemadmodum olim omni oculo caligante per vniuersam Ægyptum solus in mediis tenebris clare videbat populus videns Deum, id est, populus Israel: dicente scriptura[i], quia *vbicunq; Israel erat, lux erat*: sic inter filios tenebrarum in terra mortis caligine fulgebunt iusti & videbunt, eo vtiq; clarius quo exuti corporum vmbris. Nam & hi qui ante non respirauerunt (nec enim quæsierunt inspirantis diei lumen, & sol iustitiæ non ortus est eis) hi inquam, ibunt de tenebris in tenebras densiores, vt qui in tenebris sunt, tenebrescant adhuc: & qui vident, videant magis.

f 1. Cor. 9. d — g Luc. 10. g — h Psal. 138. b — *Iustis à morte oritur vera dies.* — i Exod. 10. f — *Impiis densa nox.*

11. Vbi non inconuenienter forsitan adducetur etiam sermo Domini quem dixit[k], quia *habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Ita est, & additur in morte videntibus, & non videntibus demitur. Quo enim hi minus & minus, eo illi magis magisq; vident, donec & hos excipiat suspirans nox & illos aspirans dies, quæ sunt nouissima vtrorumque, extrema videlicet cæcitas, & suprema claritas. Ex hoc iam non est quod dematur omninò vacuis, non est, quod addatur plenis, nisi quòd hi nescio quid pleno amplius se accepturos præsumunt secundum promissionem à Deo ad se factam. Et promissionis quidem verbum tale est[l]. *Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* An non plus pleno quodammodo tibi esse videtur quod supereffluit? Porro placidè audies plenum & plenius, si te legisse memineris *in æternum & vltra*[m]. Ergo is cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adiiciet ad mensuram inspiratæ plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita vt redundet in corpora supereffluens clarificationis adiectio. Hac de causa enim non spirans, sed aspirans dicta est, quòd addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu sancto per adiectam, *ad*, præpositionem: quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris & stola gloriæ induit eos.

k Luc. 19. d — l Luc. 6. e — m Exod. 15. e — *Æternæ retributionis affluentia.*

12. Atque id satis pro danda ratione vocabuli quod est *aspirans*. Et si vultis scire, dies *aspirans* ipse est Saluator quem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ[m]. Nam & *inspirans* nihilominus idem ipse est, secundum operationem, qua nos respirare prius facit in lumine quod inspirat, vt simus & nos dies respirans in ipso, secundum quod interior noster homo renouatur de die in diem, & renouatur in spiritu mentis suæ ad imaginem eius qui se creauit, factus proinde dies ex die, & lumen ex lumine. Cum igitur duo in nobis præcedant dies, vnus quidem *inspirans* pro corporis vita, alter verò *respirans* in sanctificationis gratia, porrò tertius supersit *aspirans* in resurrectionis gloria: claret profectò aliquando adimpletum iri in corpore quod præcessit in capite, magnum vtique pietatis sacramentum, & Prophetæ testimonium, qui ait[n]: *Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius, sciemus, sequemurque, vt cognoscamus Dominum*, ipse est in quem Angeli prospicere concupiscunt, Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

m Philip. 3. d — *Dies inspirãs, corporis vita.* — *Respirans, sanctificationis gratia.* — *Aspirans, resurrectionis gloria.* — n Osee 6. a

Sermo LXXIII.

Qualiter Christus ad iudicandum veniet in forma humana, vel suauis appareat Electis, & quomodo minor Angelis, iisdemq; sublimior.

1. Reuertere, similis esto dilecte mi, capreæ hinnuloque ceruorum[a]. Quid? Modo it, modò reuocas? Quid subitum in tam breui emersit? Oblita ne aliquid? Etiam oblita totum quod non ille est, se quoq; ipsam. Denique cum sit rationis non expers, non tamen modo vt videtur rationis est compos. Sed nec in sensu illi vllatenus apparet verecundia esse, quam fortè habet in moribus. Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in se triumphans captiuansq; pudoris sensum, conuenientiæ modum, deliberationis consilium, totius modestiæ & opportunitatis neglectum quendam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum penè adhuc incipientem ire, iam tamen redire flagitat. Etiam accelerare rogat, & quidem currere instar vnius alicuius feræ syluarum velociter currentis, verbi gratia, capreæ hinnuliue ceruorum. Hic literæ tenor, & hæc Iudæorum* portio.

a Cant. 2. d — *Sensus literæ.* — * qui scil. non nisi crassum & carnalem sensum norũt.

2. Ego verò quemadmodum accepi à Domino, in profundo sacri eloquii gremio spiritum mihi scrutabor & vitam; & pars mea hæc, qui in Christum credo. Quidni eruam dulce ac salutare epulum spiritus de sterili & insipida altera tanquam granum de palea, de testa nucleũ, de osse medullam? Nihil mihi & literæ huic, quæ gustata carnem sapit, glutita mortem affert. Sed enim quod in ea tectum est, de Spiritu sancto est. Spiritus autem loquitur mysteria, teste Apostolo[b]: sed Israël pro velato mysterio ipsum mysterii velamen tenet. Quare, nisi quia adhuc velamen est positum super cor eius? Ita quod sonat litera, illius est: quod designat, meum est: ac per hoc illi ministratio mortis in litera, mihi vita in spiritu. Nam spiritus est qui viuificat[c], dat quippe intellectum. An non vita intellectus? *Intellectum da mihi & viuam*, ait Propheta Domino[d]. Intellectus non remanet extra, non hæret in superficie, non instar cæci palpat forinseca, sed profunda rimatur, preciosissimas solitus exinde veritatis exuuias tota auiditate diripere ac tollere sibi, & cum Propheta dicere Domino[e]: *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Nempe ita regnum veritatis vim patitur, & violenti rapiunt illud[f]. Verum ille senior frater[g] qui de agro veniens formam tenuit populi veteris & terreni, qui pro terrena hæreditate doctus diligere trituram, attrita fronte gemit anxius sub graui iugo legis, portatq; põdus diei & æstus: is, inquam, quia intellectum non habuit, foris stat etiam nunc, & non vult nec inuitatus à patre intrare domum conuiuii, semetipsum fraudans vsq; adhuc participio symphoniæ & chori & vituli saginati. Miser qui renuit experiri quàm bonum sit & quam iucundum habitare fratres in vnum. Et hæc dicta sint pro distinctione partis Ecclesiæ, partisq; synagogæ, quo & cæcitas huius, ex illius prudentia manifestior fiat: & fœlicitas illius, ex huius miseranda fatuitate præemineat.

Sensus spiritualis Bernardo potior litera. — b 1. Cor. 14. a — c Ioan. 6. g — d Psal. 118. e — e Ibid. — f Matt. 11. b — g Luc. 15. g — *Cæcitas & fatuitas synagogæ sub iugo legis spreto Euang. gemẽtis.*

3. Nunc iam scrutemur verba sponsæ, & sic conemur castos exprimere sancti amoris affectus, vt nil in sacro eloquio ratione carens, nil indecorum importunumue resedisse omninò appareat. Et si in mentem venerit hora illa[h], cum Dominus Iesus (is enim Sponsus est) transiret ex hoc mundo ad Patrem, simulque quid tunc animi gereret sua illa domestica Ecclesia, noua vtiq; nupta,

Sensus mysticus. — h Ioan. 13. a

cum se deseri cerneret quasi viduam desolatam vnica spe sua (Apostolos loquor, qui relictis omnibus secuti fuerant eum, atq; cum ipso permanserant in tentationibus suis) si hæc, inquam, cogitauerimus, non immeritò neque incongruè puto videbitur quantum de abscessu tristis tantum sollicita extitisse de reditu præsertim sic affecta & sic relicta. [Secundum Christi aduentum desiderat Ecclesia.] Itaque diligenti & indigenti hæc ipsa duplex ratio erat commonendi dilectum, vt quandoquidem persuaderi non poterat quin iret & ascenderet vbi erat prius, saltem promissum denuò maturaret aduentum. Quòd enim optat & postulat similem fore feris, & eiusmodi feris quæ cursu agiliores esse videntur, cupientis animi indicium est, cui nihil satis festinatur. Nonne hoc quotidie postulat cum dicit in oratione [i]: *Adueniat regnum tuum?* [i Mat. 6. b]

4. Ego tamen præter agilitatem, existimo non minus significanter exprimi etiam infirmitatem, & quidem sexus in caprea, ætatis in hinnulo. [Eumq; in humana specie, adeoq; in habitu misericordiæ.] Vult itaq; eum (vt mihi videtur) etsi eum potestate venire, non tamen in forma Dei in iudicio apparere, sed sanè qua non modo natus, sed & paruulus natus est nobis, idq; solo de infirmiori fœmineo sexu. Cur hoc? Nempe vt ex vtroq; admoneatur infirmo mitescere in die iræ, memineritq; in iudicio misericordiam superexaltare iudicio. Etenim si iniquitates obseruauerit, etiam electorum quis sustinebit [k]? [k Psal. 129. a] Astra non sunt munda in conspectu eius, & in angelis suis reperit prauitatem [l]. [l Iob 25. b] Audi denique Sanctum & electum quid dicat Deo: *Tu* (inquit [m]) *remisisti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* [m Psal. 31. b] [Sanctis quoque pro peccatis orandũ.] Opus itaq; habent & Sancti pro peccatis exorare, vt de misericordia salui fiant, propriæ iustitiæ non fidentes. Omnes enim peccauerunt, & egent misericordia Dei. Vt ergo cum iratus fuerit, misericordiæ recordetur, rogatur ab ista apparere in misericordiæ habitu, illo de quo Apostolus: *Et habitu,* inquit [n], *inuentus vt homo.* [n Philip. 2.] Necessariè quidem.

5. Si enim eum hoc quoq; temperamento tanta erit in iudicio æquitas, in iudice feritas, in maiestate sublimitas; nouitas in facie ipsa rerum, vt secundum Prophetã [o] non possit *cogitari dies aduentus eius*, quid putas foret, si ignis ille consumens (Deum loquor omnipotentem) in illa suæ diuinitatis magnitudine, fortitudine, puritate, venisset contra folium quod vento rapitur ostensurus potentiam suam, & stipulam siccam persecuturus? [o Malach. 3. a] [In iudicio nõ exhibebitur diuinitas, sed humanitas.] Et homo est, inquit, & quis videbit eum? Et quis stabit ad videndum eum [p]? [p Malach. 3. a] Quantò magis Deum nobis absque homine exhibentem nemo hominum ferret; vtpote claritate inaccessibilem, celsitudine inattingibilem, incomprehensibilem maiestate [q]? [q Psal. 2. c] Nunc verò eum exarserit in breui ira eius, quàm grata propter filios gratiæ apparebit blanda quædam visio hominis, sane firmamentum fidei, spei robur, fiduciæ augmentum. quòd scilicet gratia & misericordia sit in sanctos eius, & respectus in electos illius. [Deus Iudicãdi potestatẽ dedit filio, sed homini, & quare.] Denique ipse pater Deus dedit Filio iudicii potestatem, & non quia suus, sed quia Filius hominis est [r]. [r Ioan. 5. c] O vere Patrem misericordiarum, vult per hominem homines iudicari, quo in tanta trepidatione & perturbatione malorum, electis fiduciam præstet naturæ similitudo. Prædixerat hoc quondam sanctus Dauid orans pariter & prophetans, *Deus* inquiens [s]) *iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.* [s Psa. 71. a] Sed neque huic dissonat promissio facta per angelos qui eo assumpto ita ad Apostolos loquebantur [t] *Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum,* hoc est in hac ipsa corporis forma atque substantia. [t Act. 1. b]

6. Liquet ex his omnibus sponsam in se diuinum habere consilium, & mysterium supernæ voluntatis minimè ignorare, quæ sub vmbra imbellium imbecilliumq; animantium naturam infirmiorem vel potius inferiorem (quia iam infirma non erit) in iudicio exhibendam, & orantis affectu, & spiritu prophetantis enunciat, quatenus qui cœlum terramq; mouebit in virtute sua, accinctus potentia contra insensatos, & suauis nihilominus & mitis & quasi omninò inermis appareat propter electos. [Clementiam & lenitatem futuri iudicis Sponsa rogat.] Vbi hoc quoq; addi potest quia ad discernendum alterutros à se, opus erit quodammodo illi tum hinnuli quidem saltibus, luminibus capreæ, quatenus viuere & discernere in tanta multitudine & in tanta turbatione possit in quosnam salire, & quos transire oporteat, ne forte contingat iustum pro impio conculcari, cum in ira populos confringet. [Ad discriminationẽ bonorũ & malorũ aptat Iudici oculos capreæ & saltus hinnuli.] Nam quantum ad impios, necesse est vt impleatur prophetia Dauid, imò sermo Domini loquentis per os eius [u]: quia *comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum delebo eos.* [u Psal. 17. f] Et item alius sermo quem per alium Prophetam prædixerat, impletus nihilominus tunc cognoscetur, cum ad Angelos rediens dicet: *Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea.* [x Esa. 63. a]

7. Si cui autem magis ita intelligendum videtur, vt malos potius transilire, atq; in bonos salire hinnulus noster debeat, non contendo: tantum cogitet salius dispositum iri in discriminatione bonorum malorúmve. Nam & à me (si bene memini) ita dictum est in sermone altero *, vbi capitulum idem alibi supra & ab auctore positum, & à me expositum nihilominus reperitur. [*Hinnuli salientis & transilientis alia expos. datur Sup. Serm. 54.] Verum ibi secundum dispensationem quidem gratiæ quæ in præsenti vita aliis datur, aliis non datur, iusto quidem Dei iudicio, sed occulto, salire & transilire is hinnulus dictus est, hic autem secundum vltimam ac variam retributionem meritorum. Et fortè sensui huic videatur astipulari extremum capituli huius, quod quidem penè oblitus fueram. Dicens namque [y]: *Similis esto dilecte mi, capreæ hinnulóque ceruorum,* addit, *supra montes Bethel.* [y Cant. 2. b] Nec enim in domo Dei (quod sonat Bethel) mali montes sunt. Quamobrem saliens in eos hinnulus non conculcat, sed lætificat, vt scriptura impleatur quæ dicit [z]: *Montes & colles cantabunt coram Deo laudes.* [z Esa. 55. d] Et quidem sunt montes quos, secundum Euangelium [a], tollit fides comparata sinapi, sed non sunt montes Bethel. [a g Mat. 17. c] Etenim quicunq; sunt Bethel, minimè eos tollit fides, sed colit.

8. Quòd si Principatus & Potestates, necnon & cætera nihilominus beatorum Spirituum agmina cælorumque Virtutes montes sunt Bethel, vt de his intelligamus dictum [b]: *Fundamenta eius in montibus sanctis,* non sane is hinnulus vilis ac contemnendus, qui supra tam excellentes montes visus est apparere, tantò Angelis melior effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit [c]. [Christus Angelis superior factus.] [b Psal. 86. a] [c Hebr. 1. b] Quid enim si in psalmo [d] legimus *minoratum ab Angelis?* [d Psal. 8. b] Neque enim non melior, quia minor, nec contraria sunt locuti Apostolus & Propheta, quippe habentes eundem spiritum. [Quomodo minoratus ab Angelis: conciliantur Apost. & proph.] Nam si dignationis fuit quòd minoratus est, nõ necessitatis, nihil planè in hoc bonitati præscribitur, sed ascribitur. Deniq; minoratum Propheta perhibuit, non minorem, attollens gratiam, & propellẽs iniuriam. Nam & minoritatem natura recusat, & minorationem excusat causa. Nempe minoratus est, quia ipse voluit. Minoratus est sua voluntate, & nostra necessitate. [Christi minoratio fuit mera miseratio.] Sic minorari, misereri fuit. Quænam perditio hæc? Profecto accessit pietati, quicquid maiestati visum est deperiisse. Quanquam nec Apostolus tacuit hoc magnum magnæ pietatis arcanum, sed ait [e] *Eum autem qui modico quàm Angeli minoratus est videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum.* [e Hebr. 2. a]

9. Et hæc diximus pro nomine & similitudine *hinnuli,* quatenus Sponso eam (iuxta sermonem sponsæ) absque maiestatis iniuria aptaremus. Quid dico absque maiestatis iniuriã, quando nec infirmitas inhonorata remansit? *Hinnulus* est, paruulus est, *caprea* quoque similis perhibetur, tanquam factus ex muliere, attamen *super montes Bethel,* attamen excelsior cœlis factus. Non dicit, excelsior cœlis manens vel existens: sed *excelsior cœlis factus* [f], ne quis putet de illa natura dictum in qua est, qui est. [f Hebr. 7. b] Sed & vbi præfertur Angelis, melior nihilominus perhibetur effectus [g], & non dicitur manens vel existẽs melior. [g Heb. 1. b] Ex quibus apparet quòd non modo in eo quod ab æterno est, sed etiam in eo quòd in tempore factus est, omnem sibi eminentiam vendicet supra omne Principatum & Potestatem, supra omnem denique creatu- [Christus vt homo maior Angelis.]

tam, vt pote primogenitus omnis creaturæ. Itaque quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Hoc quidem Apostolus [h]. Mihi autem non videtur errare si quis etiam sapientiæ & fortitudini Angelorum præferendum dicat identidem stultum infirmumque Dei. Ita ergò præsens locus conuenienter aptabitur vniuersali Ecclesiæ.

h 1. Cor. 1. d

10. Quomodo hæc singulariter conueniant animæ sanctæ.

10. Iam verò quod ad vnam singulariter animam spectat, nam & vna, si Deum dulciter, sapienter, vehementer amat, sponsa est, quisque spiritualis in semetipso aduertere potest, quid sibi inde proprium respondeat experimentum. Ego vero quicquid illud est quod in me de huiusmodi experiri donatum est, coram eloqui non verebor. Nam & si vile forsitan cum fuerit auditum & despicabile videatur, non mea refert, quia qui spiritualis est, non me despiciet: qui minus, non me intelliget. Attamen si in alium istud sermonem seruauero, fortè non deerunt qui ædificentur in iis quæ exoratus interim Dominus inspirabit, Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Sermo LXXIV.

De visitationibus Verbi Sponsi quam occultæ fiant ad animam sanctam, idque Bernardus suiipsius exemplo ad ædificationem suorum demisse ac verecundè declarat.

1. a Cant. 2. d

1. REuertere (inquit [a].) Liquet non adesse quem reuocat, affuisse tamen, idq; non longè ante, quippe qui dum adhuc abiret, reuocari videtur. Intempestiua reuocatio magni *vnius* amoris, magnæ *alterius* amabilitatis indicium est. Qui sunt isti charitatis cultores, amatoriiq; tam indefessi sectatores negocii, quorum alterum prosequitur, alteram vrget tam inquietus amor. Et mihi quidem, vt memini meæ promissionis, incumbit assignare hunc locum Verbo & Animæ; sed ad hoc vt dignè vel aliquantisper fiat, ipsius adiutorio Verbi egere me fateor. Et certè sermo iste decuerat magis expertum magisq; conscium sancti & arcani amoris, sed non possum officio deesse meo, non vestris omnino votis. Periculum meum video & non caueo, vos me cogitis. Prorsus cogitis ambulare in magnis & in mirabilibus super me. Heu quàm vereor ne subinde audiam: Quare tu enarras delicias meas, & assumis sacramentum meum per os tuum? Audite me tamen hominem qui loqui trepidat, & tacere non potest. Excusabit forsitan ausum trepidatio ipsa mea, magis autem vestra, si prouenerit, ædificatio. Et forte hæ lachrymæ pariter videbuntur. *Reuertere*, ait. Bene. Abibat, reuocatur. Quis mihi referet huius mutabilitatis sacramentum? Quis mihi dignè explicet ire & redire Verbi? Nunquid leuitate vtitur Sponsus? Vnde, quò venire seu denuo ire queat, qui totum implet? Quem denique motum habere localem possit qui spiritus est? Aut quem postremo vel cuiuscunq; generis motum das illi qui Deus est? Est quippe omninò incommutabilis.

Semitæ sponsi quam obscuræ & absconditæ.

2. Scriptura de DEO loquitur ἀνθρωποπαθῶς

2. Verum hæc qui potest capere, capiat. Nos autem in expositione sacri mysticiq; eloquii cautè & simpliciter ambulantes geramus morem scripturæ quæ nostris verbis sapientiam in mysterio absconditam loquitur nostris affectibus, dum Deum figurat, insinuat notis rerum sensibilium similitudinis, tanquam quibusdam vilioris materiæ poculis ea quæ preciosa sunt, ignota & inuisibilia Dei mentibus propinat humanis. Sequamur proinde & nos eloquii casti consuetudinem, dicamusque Verbum Dei Deum sponsum animæ prout vult venire ad animam, & iterum dimittere eam, tantum vt sensu animæ non Verbi motu ista fieri sentiamus. Verbi causa, cum sentit gratiam, agnoscit præsentiam: cum non, absentiam queritur, & rursum præsentiam quærit, dicens cum Propheta [b]: *Exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Quidni requirat? Neq; enim subducto sibi tam dulci sponso, interim aliquid aliud non dico desiderare, sed nec cogitare libebit. Restat igitur vt absentem studiosè requirat, reuocet abeuntem. Ita ergo reuocatur Verbum, & reuocatur desiderio animæ, sed eius animæ cui semel indulserit suauitatem sui. Nunquid non desiderium vox? Et valida. Denique *desiderium pauperum*, inquit [c], *exaudiuit Dominus.* Verbo igitur abeunte, vna interim & continua animæ vox, continuum desiderium eius, tanquam vnum continuumque *reuertere* donec veniat.

b Psal. 26. c

c Psal. 9. d

3. Qualis anima sit tedium sponsi desiderare.

3. Et nunc da mihi animam quam frequenter Verbum sponsus inuisere soleat, cui familiaritas ausum, cui gustus famem, cui contemptus omnium ocium dederit: & ego huic incunctanter assigno vocem pariter & nomen sponsæ, nec ab ea penitus locum qui in manibus est, censuerim alienum. Talis nempe inducitur loquens. Quem enim reuocat, eius absq; dubio probat se meruisse præsentiam, etsi non copiam. Alioquin non reuocasset illum, sed vocasset. Porro reuocationis verbum *reuertere* est. Et fortè ideò subtraxit se, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc volebat, sed volebat audire. *Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit* [d]. Et rursum alia vice super mare ambulans, cum Apostoli nauigarent & laborarent in remigando, quasi volens præterire eos, nec tunc quidem illud volebat, sed magis probare fidem, & elicere precem. Denique sicut ait Euangelista [e], *turbati sunt & clamauerunt, putantes phantasma esse.* Ergo huiusmodi piam simulationem, imò salutarem dispensationem quam tunc corporaliter Verbum corpus interdum exhibuit, non cessat identidem Verbum spiritus modo suo spirituali cum deuota sibi anima sedulo actitare. Præteriens teneri vult, abiens reuocari. Neque enim hoc irreuocabile verbum. It & redit pro beneplacito suo, quasi visitans diluculo, & subito probans. Et ire quidem illi, quodammodo dispensatorium: redire verò semper voluntarium est: vtrunque autem plenum iudicij. At penes ipsum horum ratio.

d Luc. 24. d

Sponsus abitum simulat, vt maius sui desiderium excitet.

e Mar. 6. g

4. f Ioan. 14. d g Ioan. 16. c

4. Nunc vero constat in anima fieri huiusmodi vicissitudines euntis & redeuntis Verbi, sicut ait [f]: *Vado & venio ad vos.* Item [g]: *Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me.* O modicum & modicum. O modicum longum. Pie Domine, modicum dicis quòd non videmus te? Saluum sit verbum Domini mei, longum est & multum valde nimis. Veruntamen vtrunque verum, & modicum meritis, & non modicum votis. Habes vtrunq; in Propheta [h]: *Si moram fecerit*, inquit, *expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit.* Quomodo non tardabit, si moram fecerit, nisi quòd ad meritum satis est, sed non satis ad votum? Porrò anima amans votis fertur, trahitur desideriis, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida deniq; & inuerecunda reuocat Verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans non Dominum, sed Dilectum. *Reuertere dilecte mi.* Et addit [i]: *Similis esto capreæ hinnuloque ceruorum super montes Bethel.* At istud postea.

Absentiam sponsi animæ amàti grauis & molesta.

h Abac. 2. a.

i Cant. 2. d

5.

5. Nunc vero sustinete modicum quid insipientiæ meæ. Volo dicere, nam & hoc pactus sum, quomodo mecum agitur in eiusmodi. Non expedit quidem. Sed prodar sanè, vt prosim. & si profeceritis vos, meam insipientiam consolabor. Si non, meam insipientiam confitebor. Fateor & mihi aduentasse Verbum, in insipientia dico, & pluries. Cumque sæpius intrauerit ad me, non sensi aliquotienscum intrauit. Adesse sensi, affuisse recordor, interdum & præsentire potui introitum eius, sentire nunquam, sed ne exitum quidem. Nam vnde in animam meam venerit, quòue abierit denuo eam dimittens: sed & qua vel introierit vel exierit, etiam nunc ignorare me fateor, secundum illud [k]: *Nescis vnde veniat, aut quo vadat.* Nec mirum tamen, quia ipse est cui dictum est: *Et vestigia tua non cognoscentur* [l]. Sanè per oculos non intrauit, quia non est coloratum. Sed neq; per aures, quia non sonuit. Sed neq; per nares quia non aeri miscetur, sed menti, nec infecit aerem, sed fecit. Neq; vero per fauces, quia non est mansum vel haustum. Nec tactum comperi illud, quia palpabile non est. Qua igitur introiuit? An forte nec introiuit quidem, quia non de foris venit?

Quam occultæ sint sponsi semitæ seu visitationes, proprio experimēto Bern. declarat.

k Ioan. 3. a

l Psal. 76. d

Neque enim est vnum aliquid ex iis quæ foris sunt. Porrò nec de intra me venit quoniam bonum est, & scio quoniam non est in me bonum. Ascendi etiam superius meum, & ecce supra hoc Verbum eminens. Ad inferius quoque meum curiosus explorator descendi, & nihilominus infra inuentum est. Si foras aspexi, extra omne exterius meum comperi illud esse, si intus, & ipsum interius erat. Et cognoui verum quidem esse quod legeram[m]: quia *in ipso viuimus, mouemur, & sumus*: sed ille beatus est, in quo est ipsum, qui illi viuit, qui eo mouetur.

m Act. 17. f

6. Quæ signa vel indicia præsentis in anima verbi seu sponsi.

Quæris igitur cum ita sint omninò inuestigabiles viæ eius, vnde adesse norim? Viuum & efficax est, moxq; vt intus venit, expergefecit dormitantem animam meam, mouit & molliuit & vulnerauit cor meum, quoniam durum lapideumq; erat, & malè sanum. Cœpit quoque euellere & destruere, ædificare & plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, necnon & mittere praua in directa, & aspera in vias planas, ita vt benediceret anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Ita igitur intrans ad me aliquotiens Verbum sponsus, nullis vnquam introitum suum indiciis innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. Nullis deniq; suis motibus compertum est mihi, nullis meis sensibus illapsum penetralibus meis, tantum ex motu cordis (sicut præfatus sum) intellexi præsentiam eius, & ex fuga vitiorum, carnaliumq; compressione affectuum aduerti potētiam virtutis eius, & ex discussione siue redargutione occultorum meorū admiratus sum profunditatem sapientiæ eius, & ex quātulacunq; emendatione morum meorum expertus sum bonitatem mansuetudinis eius, & ex renouatione ac reformatione spiritus mentis meæ, id est interioris hominis mei percepi vtcunq; speciem decoris eius, & ex contuitu horum omnium simul expaui multitudinem magnitudinis eius.

Quod operetur in anima præsens verbum.

7. Abeunte verbo retrigescūt omnia:

Verum quia hæc omnia vbi abscesserit Verbum, perinde ac si ollæ bullienti subtraxeris ignem, quodam illico languore torpentia & frigida iacere incipiunt, atque hoc mihi signum abscessionis eius, tristis sit necesse est anima mea, donec iterum reuertatur, & solito recalescat cor meum intra me, idq; sit reuersionis indicium. Tale sanè experimentum de Verbo habens, quid mirum si & ego vsurpo mihi vocem sponsæ in reuocando illud cum se absentauerit, qui etsi non pari, simili tamen vel ex parte desiderio feror? Familiare mihi erit quoad vixero pro Verbi reuocatione reuocationis verbum, quod vtique reuertere est. Et quotiens elabetur, totiens repetetur à me, nec cessabo clamitare quasi post tergum abeuntis ardenti desiderio cordis vt redeat: & reddat mihi lætitiam salutaris sui, reddat mihi seipsum. Fateor vobis, filii, nil aliud interim libet, dum non præsto est quod solū libet. Et hoc oro, vt non vacuum veniat, sed *plenum gratia & veritatis*[n], more vtiq; suo sicut heri & nudiustertius. In quo mihi similitudinem capreæ & hinnuli exhibitum iri posse videtur, cum Veritas *capreæ* oculos habeat, Gratia *hinnuli* hilaritatem.

Hinc redditus eius tantopere desideratur.

n Ioan 1. b

8. Veritas & gratia necessaria ad visitationē verbi.

Vtraq; res necessaria mihi, & *veritas* quidem cui abscondi non possim, *gratia* autem cui nolim. Alioquin sine alterutra visitatio plena non erit, cum & illius seueritas absq; hac onerosa, & huius hilaritas absq; illa dissoluta possit videri. Amara est *veritas* sine condimento *gratiæ*, sicut absq; veritatis freno leuis & nesciens modū plerunque & insolens ipsa deuotio. Quàm multis non profuit gratiam percepisse, pro eo quod temperamentū de veritate pariter non acceperint? Ex hoc enim plus quàm oportuit complacuere sibi in ea, dum veriti non sunt veritatis obtutus, dum non respexerunt ad capreæ maturitatem, magis autem se totos hinnuli leuitati hilaritatiq; dederunt. Inde factum est, vt in qua priuatim exultare voluerant gratia priuarentur, quibus vel sero dici potuerit: Euntes ergo discite quid sit[o]: *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Dixerat namq; sancta anima quædam in abundantia sua[p]: *Non mouebor in æternum*, cum subito sensit auersam à se faciem Verbi,

Gratia sine temperamento veritatis seu cruda & immatura deuotio, multis damnosa.

o Psal. 2. c

p Psal. 29. b

seq; non modo motam, sed etiam conturbatam, & sic in tristitia didicit opus fuisse sibi cum munere quidem deuotionis, etiam pondere veritatis. Ergo non in sola quidem gratia plenitudo gratiæ est, sed ne in sola quidem veritate. Quid prodest scire quid te oporteat facere, si non detur & velle facere? Quid si velis quidem, sed minimè possis? Quantos expertus sum agnita veritate tristiores, & ideò magis, quòd iam confugere ad ignorantiæ excusationem non liceret, scientes & non facientes quod Veritas hortaretur?

Scire & non facere tristitiæ caussa.

Quæ cum ita se habeant, neutrum sine altero sufficit. 9.
Parum dixi: Non expedit quoq;. Vnde id scimus? *Scienti* (inquit[q]) *bonum & non facienti, peccatum est illi.* Item[r]. *Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens digna, vapulabit multis.* At illud pro parte veritatis. Pro gratiæ quid? Scriptum est[s]: *Et post buccellam introiuit in eum Satanas.* Iudam loquitur, qui accepto munere gratiæ, quia in veritate non ambulabat cum veritatis magistro, vel potius cum magistra veritate, locum in se diabolo dedit. Audi adhuc[t]: *Cibauit illos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.* Quos? Inimici Domini mentiti sunt ei[u]: Quos melle cibauit & adipe, hi mentiti sunt ei facti inimici: quia veritatem gratiæ non iunxerunt. De quibus alibi habes[x]: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis.* Quidni claudicarent, vno pede gratiæ contenti, & non apponentes veritatem? Erit igitur tempus eorum in secula, sicut & principis ipsorum, qui & ipse in veritate non stetit, sed fuit mendax ab initio[y], ideoq; audiuit[z]. *Perdidisti in decore tuo sapientiam.* Nolo decorem qui mihi sapiētiam tollat.

q Iacob. 4 d
r Luc. 12. f
s Ioan. 13. e
Gratia sine veritate claudicat.
t Psal. 88. c
u Psal. 80. d
x Psal. 17. g
y Ioan. 8. f
z Ezec. 28. d

Quæris quis ille tam noxius tamq; perniciosus decor? 10.
Tuus. Adhuc forte sine intellectu es? Planius audi. Priuatus, proprius. Non culpamus donum, sed vsum. Denique si aduertisti, non decore, sed *in suo decore* dictus est ille perdidisse sapientiam. Et (ni fallor) vnus Angeli animæq; decor ipsa est. Quid enim vel hæc vel ille absq; sapientia, nisi rudis deformisque materia est? Ea ergo ille non modo formatus, sed & formosus fuit. Sed perdidit eam cum fecit suam: vt nō sit aliud in decore suo, quàm in sua sapientia perdidisse sapientiam. Proprietas in caussa est. Quod sibi sapiens fuit, quòd non dedit gloriam Deo, quòd non retulit gratiam pro gratia, quòd non secundum veritatem ambulauit in ea, sed ad suam eam retorsit voluntatem: istud est cur eam perdidit, imò istud est quòd eam perdidit. Etenim sic habere, perdere est. *Et si Abraham* (inquit[a]) *ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Et ego. Non ergo in tuto inquam. Perdidi quicquid habeo non apud Deum. Nam quid tam perditum quàm quod extra Deum exulat? Quid mors nisi priuatio vitæ? Ita nihil perditio nisi alienatio à Deo est. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes[b]. De vobis dicitur[c]: *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudētium reprobabo.* Perdiderunt sapientiam: quia sua sapientia perdidit eos. Quid non perdiderūt qui ipsi perditi sunt? An vero non perditi quos nescit Deus? 11.

Gratiæ abusu gratiam perdit, cum scilicet in ea suam non DEI gloriam quærit.
a Rom. 2. d
b Esa. 5. b
c 1. Cor. 1. e

Porro autem virgines fatuæ, quas quidem non aliunde fatuas puto, nisi quia dicentes se esse sapientes, stultæ factæ sunt: hæ, inquā, à Deo audire habent[d]: *Nescio vos* Et item illi qui gratiam miraculorum ad suam vsurpauerunt gloriam[e], nihilominus audituri sunt, *quia non noui vos*: vt liquido ex his clarescat gratiam non prodesse, vbi veritas non est in intentione, sed obesse magis. Et quidem penes Sponsum vtraque res. Denique *gratia & veritas per Iesum Christum facta est*, ait Ioannes Baptista[f]. Si ergo cum vna quauis harum sine altera pulsauerit ad ostium meum Dominus Iesus Christus (ipse est enim Dei Verbum, animæ Sponsus) intrabit sanè non tanquam Sponsus, sed tanquam iudex. Absit, nequaquā fiat hoc. Non intret in iudicium cum seruo suo. Intret pacificus, intret iucundus & hilaris, maturus tamen & serius intret qui seueriori quodam veritatis vultu in me dum insolentiam reprimit, purget lætitiam. Intret quasi *hinnulus* saliens, quasi *caprea* circumspectus, qui cul-

d Matt. 25. b
e Matt. 7 d
f Ioan. 1. B

pam dissimulando transiliat, pœnam miserando respiciat. Intret quasi descendens de montibus Bethel festiuus & splendidus, quasi procedens à Patre suauis & mitis, qui non dedignetur dici & fieri sponsus animæ quærenti se, cum sit super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LXXV.

DEVS quærendus est debito tempore, modo & loco. Et quòd nunc sit acceptabile tempus, in quo quisque per bona opera potest sibi inuenire Deum, ac suam operari salutem.

1. a Cant. 3. a

IN *lectulo meo quæsiui per noctes quem diligit anima mea*[a]. Non est reuersus Sponsus ad vocem & votum reuocantis. Quare? Vt desiderium crescat, vt probetur affectus, vt exerceatur amoris negocium. Sanè ergo dissimulatio est, non indignatio. Sed superest vt quæratur, si forte reperiatur quæsitus, qui vocatus non venit: dicente Domino[b]: *Omnis qui quærit inuenit.* Porro verbum reuocationis tale est[c]. *Reuertere assimilare dilecte mi capreæ hinnuloque ceruorum.* Ad quam vocem dum non est reuersus, vtique ob illas causas quæ dictæ sunt: hinc ista quæ amat facta cupidior, mox sese ad requirendum tota auiditate dedit. Et primo quidem quærit illum *in lectulo*, sed minimè inuenit. Surgit inde, circuit ciuitatem, it & redit per plateas & vicos, & non occurrit neque apparet. Interrogantur quique fortè occurrerint, nihilque certi reportatur. Neque vici vnius aut vnius noctis quæsitio hæc, & hæc frustratio, cum dicat ista, quia quæsiui per noctes. Quid hoc desiderii est & ardoris, vt surgens de nocte publicum non erubescat, percurrat ciuitatem, percunctetur palam & passim de dilecto, atque à vestigandis semitis eius nulla valeat ratione auerti, nulla præpediri difficultate, non tempestiuæ retineri amore quietis, non sponsæ verecundia, non vel timore nocturno? Et tamen in his omnibus frustrata est vsque adhuc à desiderio suo. Quare? Quid sibi vult pertinax hæc & diuturna fraudatio tædiorum nutrix, suspicionum fomes, impatientiæ fax, nouerca amoris, mater desperationis? Si adhuc dissimulatio est, nimis est molesta.

b Matt. 7. b
c Cant. 2. d

Sponsæ auiditas & constantia in quærendo sponso.

2. Esto quòd piè vtiliterq; interim fuerit dissimulatum, donec in sola adhuc vocatione seu reuocatione res erat. Nunc vero cum requiritur & ita requiritur, quid iam conferre poterit dissimulatio? Si de carnalibus sponsis & pudendis amoribus quæstio est, sicut literalis superficies prælusisse videtur, & si inter illos talia contingere queant, mea non interest, ipsi viderint. Quòd si animarum quærentium Dominum, mentibus & affectibus pro quantulocunq; posse meo respondere & satisfacere me oportet, eruendum sanè est de scriptura sancta (in qua se vitam habere confidunt) eo vitale aliquid quo spirituale; vt edant pauperes & saturentur, & viuant corda eorum. Et quid tam cordium vita, quàm Dominus meus Iesus Christus, de quo aiebat qui eo viuebat[d]: quia *cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Ipse ergo ad medium veniat, quo & nobis veraciter dici possit: *Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis*[e]. Quanquam nescio quomodo non sciatur à spiritualibus sponsus spiritus, qui tamen ita in spiritu profecerunt, vt possint dicere cum Propheta[f]: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*: & cum Apostolo[g]: *Et si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus.* Nonne is est quem sponsa quærebat? Is verè est sponsus, & amans & amabilis. Is, inquam, verè sponsus, sicut caro eius verè est cibus, & sanguis eius verè est potus[h]: totum quod de ipso est, verè est, quando ipse est, non aliud sanè quam ipsa veritas.

Sponsi dissimulatio, seu latitatio quid sibi velit.

d Coloss. 3. a
e Ioan. 1. d
f Thren. 4. d
g 2. Cor. 5. d
h Ioan. 6.

3. Verùm is Sponsus quid est quod non inuenitur quæsitus, cum requiratur tam studiosè & impigrè, nunc quidem in lectulo, nūc vero in ciuitate, aut etiam in plateis vel vicis, ipse autem dicat[i]: *Quærite & inuenietis: & qui quærit inuenit:* Propheta[k] quoq; loquitur ad eum: *Bonus es Domine animæ quærenti te*: & item sanctus Esaias[l]: *Quærite Dominum dum inueniri potest?* Quomodo ergo implebuntur scripturæ? Neq; enim quæ hic inducitur quærens, vna est ex his quibus ipse ait[m]: *Quæretis me, & non inuenietis.* Sed attendite tres esse causas quæ interim occurrunt & quærentes frustrari solent, cum *aut* videlicet non in tempore quærunt, *aut* non sicut oportet, *aut* non vbi oportet. Si enim omne tempus aptum est ad quærendum, cur ergo dicit Propheta[n] (quod iam memoraui.) *Quærite Dominum dum inueniri potest?* Erit absque dubio cum inueniri non poterit, & ideo addit: *Vt inuocetur dum prope est:* quia futurum est, iam non prope futurum. A quo enim tunc non requiretur? *Mihi* (inquit[o]) *curuabitur omne genu*, &c. Nec tamen inuenietur ab impiis, quos vltores Angeli arcebunt profectò & tollent ne videant gloriam Dei. Frustra inclamabunt & fatuæ virgines[p], minimè prorsus iam ad eas exit, *clausâ ianuâ.* Sibi proinde dictum putent illæ[q]: *Quæretis me, & non inuenietis.*

Sponsus quæsitus cur non inuenitur.
i Matt. 7. b
k Thren. 3. c
l Esa. 55. b

m Ioan. 7. c
Tres causæ cur quærentes frustrantur.
n Esa. 55. b
1. Si opportunum tempus negligant.
o Esa. 45. d
p Matt. 25. a
q Ioan. 7. e

4. Cæterum nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis sunt[r], tempus planè & quærendi & inuocandi, quando plerunq; & antequam inuocetur adesse sentitur. Audi denique quid polliceatur. *Antequam me inuocetis* (inquit[s]) *dicam, ecce adsum.* Nec latuit benignitas hæc & facilitas temporis quod nunc est, illum qui in psalmo loquitur[t]: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Quòd si per bona opera quæritur Deus, ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes[u], præsertim quia Dominus[x] apertè prænunciat venire noctem, quando nemo potest operari. Tune aliud ad quærendum Deum, ad operandum quod bonum est reperturus es tibi tempus in seculis venturis, præter hoc quod constituit tibi Deus in quo recordetur tui? Et ideo dies salutis: quia in his ipse Deus rex noster ante secula operatus est salutem in medio terræ.

r 2. Cor. 6. a
s Esa. 65. d
t Psal. 9. d
u Gal. 6. c
x Ioan. 9. a
y Psal. 74. e

5. I ergo tu, & in medio gehennæ expectato salutem, quę iam facta est in medio terræ. Quam tibi somnias prouenturam inter ardores sempiternos facultatem veniam promerendi, cum iam transiit tempus miserendi? Non relinquitur tibi hostia pro peccatis, mortuo in peccatis. Non crucifigitur iterum Filius Dei, mortuus est semel, iam nō moritur[z]: Non descendit ad inferos sanguis qui effusus est super terram. Ebiberunt omnes peccatores terræ, non est quod sibi ex eo vendicēt dæmones ad restinguendos focos suos; sed neq; homines socii dæmoniorum. Semel illo descendit non sanguis, sed anima, & hæc portio eorum qui in carcere erant, vna illa visitatio, quæ tunc facta est per præsentiam animæ, cum corpus penderet exanime super terram. Sanguis aridam rigauit, sanguis infudit terram, & inebriauit eam, sanguis quę in terra & quæ in cœlis sunt pacificauit: non autem & quæ apud inferos, nisi quod semel illo, vt dixi, anima eius excucurrit, & fecit ex parte redemptionem, ne vel eo momenti vacarent opera charitatis, sed vltra non adiiciet*. Ergò nunc tempus acceptabile & aptum ad quærēdum, in quo plane qui quærit inuenit: si tamen vbi & vti oportet quærit. Et hæc vna causa quæ impedire potest ne inueniatur sponsus à quærentibus se, cum non quærunt in tempore opportuno. At nō ea impedit sponsam, nempè inuocantem & quęrentem in tempore opportuno. Sed ne illa quidem eum tepidè aut negligenter seu perfunctoriè quęrit: nam corde ardenti & omnino infatigabiliter quærit, planè vt decet.

z Rom. 6. b
Tempus opportunum bonis operibus est præsēs nō futurum.
* v. NOTAS.
2. causa, si nō vti decet, quærant.

6. Restat vt de tertio videamus ne videlicet vbi non decet quærat[a]. *In lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea.* An fortè nō in lectulo quærendus erat, sed in lecto: quippe cui orbis angustus est? Sed non horreo lectulum, qui noui paruulū. Paruulus deniq; nobis natus est[b]. Exulta tu & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël[c]. At idē Dominus in Sion magnus, apud nos paruulus, apud nos infirmus repertus est, ex vno iacere, ex altero & in lectulo iacere habens. An non lectulus tumulus? an non lectulus præsepium? an non lectulus vterus virginis? Neque enim magni Patris vterus lectulus est, sed lectus magnus: de quo ad Filium: *Ex vtero* (inquit[d]) *ante luciferum genui te.* Quanquam

a Cant. 3. a.
3. si non vbi par est, quærant.
b Esa. 9. b
c Esa. 12. b
Lectulus sponsi quis.
d Psal. 109. a

nec lectus quidem forsitan dignè cēsendus sit vetus ille, qui regentis potius quàm iacentis est locus. Manens A enim in Patre regit cum Patre vniuersa. Deniq; nō iacere, sed sedere ad dexteram Patris filium fides indubitata habet, & ipse cœlum sibi sedem esse non lectū per-
e Esa. 66. a hibet[e]: vt scias illum in suis, id est in superis nequaquam solatia habere infirmitatis, sed potestatis insignia.

7. Infirmitas Christi ex nobis est

Meritò proinde sponsa ponens lectulum dicit suum, quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum est, sed de nostro. Ex nobis assumpsit quæ pro nobis sustinuit, nasci, lactari, mori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas paruuli, mea expiratio crucifixi, mea sepulti dormitio. Quæ priora transierunt, & ecce noua sunt omnia. *In lectulo meo quæsiui per noctes quem diligit anima mea.* Quid? In tuo quærebas, qui se iam in sua receperat? Num videras Filium hominis ascendentem vbi erat prius? Iam cœlum tumulo commutauit & stabulo, & tu illum in tuo adhuc lectulo quæris? Surrexit, non est hic. Quid quæris in lecto fortem, in lectulo magnum, clarificatum in stabulo? Introiuit in potentias Domini, decorem induit & fortitudinem: & ecce sedet super Cherubim, qui sub lapide iacuit. Ex hoc iam non iacet, sed sedet: & tu tanquam ia- B centi subsidia paras? Siue, vt absolutior veritas sit, aut sedet iudicans, aut stat adiuuans.

8. Sponsus frustra quæsitus in lectulo, est Christus post resurrect. frustra quæsitus in tumulo.

Sic vos ô bonæ mulieres, cuinam quæso excubias exhibetis, cui aromata comparatis, paratis vnguenta? Si sciretis quantus is sit, quamque sit inter mortuos liber mortuus iste quem vngere pergitis, vos forsitan petissetis ab eo potius vngi. Nonne iste est quem vnxit Deus suus oleo lætitiæ præ consortibus suis[f]? Beati eritis vos
f Psal. 44. b si gloriari potueritis reuertentes, & dicere, quia de ple-
g Ioan. 1. b nitudine eius & nos accepimus[g]. Enimuero factum est ita. Nam reuera vnctæ remeant, quæ vncturæ venerant. Quidni vnctæ tam læto nuncio nouæ odoriferæque resurrectionis? Quam speciosi pedes euangelizantium
h Rom. 10. c pacem, euangelizantium bona[h]. Missæ ab Angelo opus faciunt Euangelistæ: factæque apostolæ Apostolorum dum festinant ad annunciandum mane misericordiam Domini, dicunt: In odorem vnguentorum tuorum currimus. Ex tunc ergo & deinceps frustra in lectulo quæsitus est sponsus, quia etsi cognouerat eum Ecclesia secundum carnem, id est secundum carnis infirmitatem, C sed nunc iam non nouit. Denique quæsitus est postmodum à Petro & Ioanne identidem in sepulchro, sed minimè inuentus. Vide tu vtrum ne aptè & competenter quisque horum tunc dicere quiuerit: *In lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui & non inueni.* Nempe itura ad Patrem caro quæ non erat ex Patre, prius per gloriam resurrectionis omne infirmum se exuit, accinxit potentia, induit lumine sicut vestimento: in quali nimirum gloria & ornatu decuit eam paternis aspectibus præsentari.

9. Dilectio sponsæ spiritualis non carnalis.

Pulchrè vero sponsa, non quem diligo ego, sed *quem diligit anima mea*, inquit, quòd verè & propriè ad solam pertineat animam illa dilectio qua aliquid spiritualiter diligit, verbi gratia. Deum, Angelum, animam. Sed & diligere iustitiam, veritatem, pietatem, sapientiam, virtutesq; alias, eiusmodi est. Nam cum secundum carnem quippiam diligit vel potius appetit anima, verbi gratia cibum, vestimentum, dominium, & quæ istiusmodi

Emphasis huius Phrasis Diligit an. mea.

sunt corporalia siue terrena, carnis potius quàm animæ amor dicendus est. Et hoc pro eo quòd sponsa minus vsitatè, sed non minus propriè animam suam sponsum D diligere dicit, monstrans proinde spiritum esse sponsum, & à se non carnali, sed spirituali amore diligi. Et benè
i 1. Thess. 5. b per noctes se quæsisse eum ait. Nam si iuxta Paulū[i], *qui dormiūt, nocte dormiūt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt*: ita non absurde (vt opinor) dici potest quòd qui ignorant, nocte ignorant: ac per hoc qui quærunt, nocte quærunt. Quis enim quærat quod palam habet? Porrò dies palam facit quod nox abscondit, vt reperias in die quod in nocte quæsieras. Nox est itaq; donec quæritur Sponsus: quoniam si dies esset, de medio fieret, & minimè quæreretur. Et de hoc satis: nisi fortè numerositas hæc *noctium* adhuc aliquid quærendum signet: quia non noctem, sed A noctes posuit.

10. Mundi noctes plurimæ.

Et mihi videtur, si tu melius non habes, talis posse ratio reddi. Habet mundus iste noctes suas, & non paucas. Quid dico quia noctes habet mundus, cum pene totus ipse sit nox, & totus semper versetur in tenebris? Nox est Iudaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica prauitas, nox etiam catholicorum carnalis animalisue conuersatio. An non nox vbi non percipiuntur ea quæ sunt spiritus Dei? Sed & apud hæreticos vel schismaticos quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes iustitiæ solem & lumen quæritis veritatis, id est sponsum: quia nulla societas luci ad tenebras. Sed dicit aliquis quòd non sit tam stulta tamue cæca sponsa, vt quærat lumen in tenebris, quærat dilectum apud ignorantes, & qui non diligunt eum. Quasi vero se per noctes nunc quærere dicat, & non potius quæsisse. Non ait quæro: sed, *quæsiui per noctes, quem diligit anima mea.* Et est sensus, quia cum esset paruula, sapiebat vt paruula, cogitabat vt paruula, & quærebat veritatem vbi non erat, errans, & non inueniens: iuxta illud in psalmo[k]: *Er-* k Psal. 118. y
B *raui sicut ouis quæ periit.* Deniq; in lectulo se memorat tunc adhuc esse; tāquam ætate imbecillem ac paruulam sensu.

11.

Si tamen ita construas: *in lectulo meo*, subaudis existens vel iacens: *quæsiui quem diligit anima mea.* Non quæsiui in lectulo, sed sedens in lectulo quæsiui. Hoc est: Cum adhuc infirma & inualida forem, & omnino minus idonea sequi sponsum quocunq; iret, sequi & ardua & excelsa sublimitatis illius, incidi in multos qui cognoscentes desiderium meum dicebant mihi[l]: Ecce hic est Chri- l Marc. 13.
stus, ecce illic est: & neq; hic, neq; illic erat. Incidi autē, & non ad insipientiam mihi. Nam quo propius accessi, & exploraui diligentius, eo citius certiusq; cognoui veritatem apud eos minimè esse. Quæsiui enim, & non inueni: & deprehendi noctes, qui se dies mentiebantur.

12.

Et dixi[m]: *Surgam, & circuibo ciuitatem: per vicos &* m Cant. 3. a
plateas quærā, quem diligit anima mea. Intuere vel nunc, quia iacet quæ dicit, surgam. Pulchrè omninò. Quidni surgeret, recognito de resurrectione Dilecti? Cæterum, ô beata, si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet, neq; deorsum, sed sursum quæras Christum necesse est: vbi sedet in dextera Patris[n]. Sed *circui-* n Coloss. 3. a
C *bo* (ait) *ciuitatem.* Ad quid? In circuitu impii ambulant. Iudæis istud relinquito: quibus proprius eorum Prophe-
ta hoc vaticinatus est[o], quia *famem patientur vt canes, &* o Psal. 58. b
circuibunt ciuitatem. Et si introieris in ciuitatem, secun-
dum Prophetam alium[p], ecce attenuati fame: quod vti- p Hier. 14. d
que non esset si in ea fuisset panis vitæ. Surrexit de corde terræ, sed super terram non remansit. Ascendit autem vbi erat prius. Nam qui descendit, ipse est & qui ascendit, panis viuus qui de cœlo descēdit, idem ipse Sponsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LXXVI.

De claritate Sponsi in qua coæqualis Patri sedet à dextris gloriæ eius: & qualiter boni pastores debent esse soliciti vigiles & discreti circa pascendas animas sibi commissas.

1.

PEr *vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea*[a]. a Cant. 3. a
Adhuc vt paruula sapit. Puto arbitrata est egressum de tumulo, publicum mox petiisse, vt solito doce-
D ret populos, ac sanaret infirmos, & vt manifestaret gloriam suam in Israel, si fortè reciperent resurgentem de morte, qui se recepturos promittebant descendentem de cruce. Verum ille perfecerat opus quod sibi dederat Pater vt faceret: quod sanè ista intellexisse debuerat vel
ex voce pendētis, illa scilicet qua illicò expiraturus ait[b]: b Ioan. 19.
Consummatum est. Non erat iam quòd se denuò crederet turbis: quæ nec sic forsitan erant in eum crediture.
Et festinabat ad Patrem qui sibi diceret[c]: *Sede à dextris* c Psal. 109.
meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Fortius nempè atq; diuinius cum exaltatus fuerit à terra, omnia trahet ad seipsum. Hæc autem per vicos &

plateas quærendam putauit, fruendi auida, sed ignara mysterii. Iterum ergo frustrata repetit dicens[d]: *quæsiui illum & non inueni*: vt sermo impleretur quem dixi[e]: *quia vado ad Patrem, & iam non videbitis me*.

d Cant. 3. a
e Ioan. 16. b

2. Dicat forsitan ista, Quomodo ergo credent in eum, quem non viderunt? Quasi fides ex visu sit, & non potius ex auditu. Quid magni est credere quod videris, & tuis non negare oculis fidem quid laudis meretur? Sed si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, & patientia meritum est. Beati deniq; qui non viderunt & crediderunt[f]. Proinde vt nō euacuetur meritum fidei, subducat se visui, dans virtuti locum. Etiam & tempus est vt iam in suum sese recipiat. Quæris in quem suum? In dexteram patris. Neque enim rapinam arbitrabitur esse se æqualem Deo, cū sit in forma Dei[g]. Ergo is sit Vnigeniti locus, in quo omnis eius iniuria propulsata videatur. Sedeat sane iuxta non infra, vt omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem. In hoc apparebit maiestatis æqualitas, si nec inferiorem Patre, nec posteriorem suspexeris. At ista interim nihil horum aduertit, sed quasi ebria præ amore hac illacq; discurrens quærit oculis, quem iam oculus non contingit, sed fides. Non enim existimat Christum aliter oportere intrare in gloriam suam, nisi prius resurrectionis gloria palam mundo innotescente confutetur impietas, exultent fideles, glorientur discipuli, populi conuertantur, demumque ab vniuersis glorificetur ipse, cum ex præsentia resurgentis cunctis claruerit veritas prædicentis. Falleris ô sponsa. Oportet quidem hæc fieri: sed in tempore.

Visio quomodò nō tollat meritum fidei.
f Ioan. 20. g
g Philip. 2. a
Sessio Christi ad dexteram Patris est eius cum Patre æqualitas.
B
Sponsa amore ebria, oculis quærit, quē non nisi fides inuenit.

3. Nunc vero interim vide ne forte id dignum magis & supernæ consentaneum iustitiæ sit, si non detur sanctum canibus, & margaritæ porcis, si potius secundum scripturam[h] tollatur impius ne videat gloriam Dei; si non fraudetur fides merito, quæ tunc sanè probatior esse dignoscitur, cum creditur quod non videtur, si penes ipsam seruetur dignis, quod occultatur indignis; vt qui in sordibus sunt sordescant adhuc, & iusti iustificentur magis[i], si non dormitet præ tædio. Cœli & cœli cœlorum tabescant & confundantur ab expectatione sua, si non ipse Pater omnipotēs diutius iam frustretur à desiderio cordis sui: si nō demum Vnigenitus vltra ab introitu gloriæ suæ (quod vel solum indignissimum est) aliquatenus retardetur. Quanti putas æstimanda sit gloria quantacūq; mortalium, vt ab ea quæ à Patre suo ab æterno parata est, debeat eum vel ad modicum retinere? Adde quòd nulla ratione in lōgius protrahi decet ipsius Filii petitionem. Quam dicam petitionē quæris? Nempe illam qua dicit[k]. *Pater clarifica Filium tuum*. Quod tamē eum petiisse senserim non vt supplicem, sed vt præscium. Liberè petitur quod in potestate petentis accipere est. Ergò dispensatoria Filii petitio est non necessaria: quippe donātis cum Patre quicquid à Patre acceperit.

h Esa. 26. d
i Apoc. 22. b
Cur Christus paulopost resurrectionem in gloriam ad dext. Patris euectus.
C
K Ioan. 17. a
Quomodo Christ' roget se clarificari à Patre.

4. Vbi & hoc dicendum, quia non solum Pater clarificat Filium, sed & Filius clarificat Patrem, ne quis dicat Filiū minorem Patre, quasi à Patre clarificetur, cum & ipse clarificet Patrē: dicente Filio[l]. *Pater, clarifica Filium tuū, vt Filius tuus clarificet te*. Sed forte adhuc summittendū putes Filium, quòd quasi inglorius videatur à Patre recipere claritatem quam demum Patri refundat. Audi quia non est ita: *Clarifica me (inquit) Pater claritate quā habui priusquam mundus fieret apud te*. Si ergo claritas Filii posterior nō est, vtpote quæ ab æterno est: ex æquo se clarificant Pater & Filius. Et si ita est, vbi Patris primatus? Æqualitas profectò est, vbi coæternitas. Et vsqueadeò æqualitas, vt vna sit claritas amborum, sicut ipsi vnum sunt. Vnde mihi videtur dicendo rursum: *Pater clarifica nomen tuum*, non sanè aliud petere quàm se clarificari, in quo & per quem nomen Patris proculdubio clarificaretur. Et responsum accepit à Patre[n]: *Et clarificaui & iterum clarificabo*. Quæ quidem ipsa responsio non parua filii glorificatio fuit. Cæterum abundantius ad fluenta Iordanis augustiusq; clarificatus dignoscitur & Ioannis testimonio, & columbæ designatione, & voce dicentis[o]: *Hic est Filius meus dilectus*. Sed & in monte[p] coram tribus Discipulis nihilominus magnificentissimè clarificatus est, tum voce eadem denuo ad se cœlitus delapsa, tum mira illa eximiaq; transfiguratione corporis sui, tum etiam Prophetarum attestatione duorum, qui ibidem apparuerunt cum eo loquentes.

l Ibidem.
Inter Patrem & Filium reciproca & mutua clarificatio.
D
m Ioan. 12. d
n Ibid.
Christi glorificatio ad Iordanem.
o Matt. 3. d
p Ibid. 17. a
In monte Thabor.

5. Superest ergo vt iuxta promissum Patris semel adhuc clarificetur, eaque erit plenitudo gloriæ, cui non queat amplius addi. Sed vbi illa dabitur benedictio? Non est, vt ista suspicata est, in plateis vel vicis, nisi forte in illis de quibus dicitur[q]: *Plateæ tuæ Hierusalem sternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos alleluya cantabitur*. In his reuera illam recepit à Patre Filius claritatem, cui non poterit similis inueniri, ne in cœlestibus quidem. Cui enim aliquando Angelorum dictum est[r]: *Sede à dextris meis*? Non modò autem de numero Angelorū, sed nec de superioribus quidem reliquis beatorum ordinibus omninò quis repertus idoneus est ad capessendam superexcellentem hanc gloriam. Ad neminem prorsus illorum facta est vox illa gloriæ singularis, nemini vocis in se efficientiam experiri datum. Siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates, profectò desiderant in eum prospicere, non se illi comparare præsumunt. Igitur Domino meo singulariter à Domino & dictum & datum est sedere à dextris gloriæ ipsius[s], vtpote in gloria coæquali, in essentia consubstantiali, pro generatione consimili, maiestate non dispari, æternitate nō posteriori. Ibi ibi enim illum qui quæret inueniet, & videbit gloriam eius: non gloriam quasi vnius cæterorum, sed planè gloriam quasi Vnigeniti à Patre[t].

Suprema in cœlis addext. Patris.
q Tob. 13. c
r Heb. 1. b
Sessio ad Patris dext. soli Christo propria.
s Psal. 109. a
t Ioan. 1. b

6. Quid facies ô sponsa? Putas potes sequi eum illuc? Aut te ingerere audes vel vales huic tam sancto arcano, tamque arcano sanctuario, vt Filium in Patre, & Patrem intuearis in Filio? Non vtique. Vbi est ille, tu non potes venire modo, venies autem postea. Age tamen, sequere, quære, nec te inaccessibilis claritas vel sublimitas à quærendo deterreat, ab inueniendo desperare faciat. Si potes credere: omnia possibilia sunt credenti[u]. *Prope est* (inquit[x]) *verbum in ore tuo, & in corde tuo*. Crede & inuenisti. Nam credere inuenisse est. Norunt fideles habitare Christum per fidem in cordibus suis. Quid propius est? Quære ergo secura, quære deuota, bonus est Dominus animæ quærenti se[y]. Quære votis, sequere actibus, fide inueni. Quid non inuenit fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit. Fidenter dixerim, æternam beatamque Trinitatem quam non intelligo, credo; & fide teneo, quod non capio mente.

Sponsæ vbi & quomodo quærendus Dilectus.
u Matt. 9. b
x Rom. 10. b
Deut. 30. c
y Thren. 3. c
Fidei vis & efficacia.

7. Sed dicit aliquis, quomodo credet sine prædicante, cum fides ex auditu sit[z], auditus per verbum prædicationis? Deus hoc prouidebit. Et ecce iam præsto sunt qui nouam sponsam cœlesti nupturam sponso, de quibus oportet, instruant & informent, fidem doceant, formam pietatis ac religionis tradant. Audi deniq; quid adiiciat[a]: *Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem*. Qui enim vigiles hi? Nempe illi quos Saluator in Euangelio beatos pronunciat[b], si cum venerit inuenerit vigilantes. Quàm boni vigiles qui nobis dormientibus ipsi peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus nostris. Quàm boni custodes qui vigilantes animo, atq; in orationibus pernoctantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrantur. Hi sunt fratrum amatores & populi Christiani, qui multum orant pro populo & vniuersa sancta ciuitate. Hi sunt qui multum soliciti pro sibi commissis dominicis ouibus, cor suum tradunt ad vigilandum diluculò ad Dominum qui fecit illos, & in conspectu Altissimi deprecantur. Et vigilant & deprecantur, scientes suam insufficientiam in custodienda ciuitate, & quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam[c].

z Rom. 10. c
a Cant. 3. a
b Luc. 12. e
Vigiles & custodes animorum.
Cæteris dormientibus egūt excubias.
c Psal. 126. a

8. Porro cum Dominus ita præcipiat[d]: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem*: liquet quòd absque duplici

d Luc. 22. e

Vigilandum ipsis & orandum. hoc exercitio fidelium, studioque custodum, non potest esse secura ciuitas, non sponsa, non oues. Horum differentiam quaeris? Vnum sunt. Ciuitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem, oues propter mansuetudinem. Vis scire hoc sponsam quod ciuitatem esse? *Vidi*, inquit[c], *ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de caelo, à DEO paratam tanquam sponsam ornatam viro suo.* Identidem tibi hoc & de ouibus liquido apparebit, si recorderis primus ille custos (Petrum loquor) cum sibi primo oues committerentur, quàm attentè simul de amore commonitus sit. Quod vtique tanta cura sapiens creditor non fecisset, nisi se sentiret sponsum, id sibi vtique ex intimo respondente conscientia. Audite haec amici Sponsi, si tamen amici. At parum dixi, amici: amicissimi sint oportet, qui priuilegio tantae familiaritatis donantur. Non ociosè totiens repetitum est[f], *Petre amas me*, in commissione ouium. Et ego quidem id significatum perinde puto ac si illi dixisset Iesus: Nisi testimonium tibi perhibente conscientia quòd me ames, & valde perfecteque ames, hoc est plus quàm tua, plus quàm tuos, plus quàm & te, vt huius repetitionis meae numerus impleatur, nequaquam suscipias curam hanc, nec te intromittas de ouibus meis pro quibus sanguis vtique meus effusus est. Terribilis sermo, & qui possit etiam impauida quorumuis tyrannorum corda concutere.

c *Apoc. 21. a*

Cur Petrus suscepturus curam ouium, seu praefecturam Ecclesiae tantopere commonitus de amore.

f *Ioan. 21. c*

9. Propterea attendite vobis quicunque opus ministerii huius sortiti estis. attendite, inquam, vobis, & pretioso deposito quod vobis creditum est. *Ciuitas* est, vigilate ad custodiam concordiamque. *Sponsa* est, studete ornatui. *Oues* sunt, intendite pastui. Et haec tria ad illam Domini trinam suscitationem fortè non incongruè pertinere dicentur. Porrò custodia *ciuitatis* vt sit sufficiens, trifaria erit, à vi tyrannorum, à fraude haereticorum, à tentationibus daemonum. *Sponsae* vero ornatus in bonis operibus & moribus & ordinibus. At pastus *ouium* communiter quidem in pascuis Scripturarum tanquam in haereditate Domini, sed est distinctio in illis. Nam sunt mandata quae duris atque carnalibus animis imponuntur ex lege vitae & disciplinae. Et sunt olera dispensationum, quae infirmis & pusillis corde de respectu misericordiae apponuntur. Et sunt consiliorum solida fortiaque, quae ex intimis sapientiae proponuntur sanis, & qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. Paruulis namque tanquam anniculis adhortationis lac potus datur, non esca. Ad haec boni soliciti que pastores impinguere pecus nô cessant bonis laetisque exemplis, & suis magis quàm alienis. Nam si alienis & nô suis, ignominia est illis, & pecus ita non proficit. Si enim (verbi causa) ego qui videor inter vos pastoris gerere curam, vobis apposuero Moysi mansuetudiné, patientiam Iob, misericordiam Samuelis, Dauid sanctitatem, & si qua sunt eiusmodi exempla bonorum: immitis ipse & impatiens atque immisericors & minimè sanctus, sermo (vt vereor) minus sapidè eueniet, & vos minus auidè capietis. Verum hoc supernae pietati relinquo, vt quod minus vobis ex nobis est, ipsa suppleat: & quod perperam, ipsa corriget. Nunc vero bonus pastor hoc quoque curabit, vt secundum Euangelium[g] inueniatur habere sal in semetipso, sciens quia sermo sale conditus quantum placuerit ad gratiam, tantum proderit ad salutem. Hec interim de custodia ciuitatis, atque ornatu sponsae, necnon & pastu ouium dicta sint.

Aurea Paraenesis ad Praelatos & pastores Animarum.

Animae custodiendae vt Ciuitas:

ornandae vt sponsa:

pascendae vt oues.

Boni Pastoris est bonis exemplis docere:

& suis potius quam alienis.

g *Matt. 9. g*

10. Volo tamen adhuc eadem paulò expressius designare propter eos qui dum auidè nimis honoribus inhiant, minus prouidè grauibus se supponunt oneribus, exponunt periculis: vt sciant ad quid venerint, sicut scriptum est[h]: *Amice ad quid venisti?* Ni fallor, ad solam *ciuitatis* custodiam vt quantum satis est procuretur, opus est viro forti, spirituali, fideli. Forti ad propulsandas iniurias, spirituali ad deprehendendas insidias, fideli qui non quae sua sunt, quaerat. Porrò autem ad mores honestandos vel corrigendos (quod vtique ad decorem pertinet *sponsae*) quis non liquido agnoscat pernecessariam fore cum multa quidem diligentia disciplinae censuram?

h *Matt. 26. e*

Pulchrè exprimit eorum munus & debitum quibus animarum cura incumbit. Nota haec tu qui temerè nimis & audacter huc inuolant.

A Et propter omnis cui hoc opus incumbit, oportet feruere zelo illo quo accensus praecipuus ille amulator sponsae Domini aiebat[i]: *Aemulor vos DEI aemulatione: despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo.* Iam quomodo in pascua diuinorum educet eloquiorum *greges dominicos* pastor idiota? Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum ne non tam nutriat doctrina vberi, quàm sterili vita noceat. Temerè itaque & in hanc partem hoc onus subitur absque scientia pariter vitaque laudabili. Sed ecce quod non laudamus. Finis indicitur, vbi non erat finis. Euocamur in materiam alteram, & cui hanc cedere indignum. Angor vndique, & quod aegrius feram ignoro, auelli ab ista, an distendi in illa, nisi quòd vtrobique simul vtrunque molestius. O seruitutem! O necessitatem! Non quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Notate tamen vbi desinimus, vt quam citò in id redire liberum erit, inde mox ordiamur in nomine Sponsi Ecclesiae Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

i *2. Cor. 11. a*

Diligentia, zelus & scientia in pastore anim. requisita.

SERMO LXXVII.

B *De malis Pastoribus Ecclesiae, item quomodo Beati in Caelo simul cum Angelis adiutorio sunt Electis adhuc peregrinantibus.*

EIa expediti sumus. Diximus hesterno sermone quales in via hac qua ambulamus, vellemus habere duces, non quales habemus. Longè dissimiles experimur. Non omnes sunt amici sponsi quos hodie sponsae hincinde assistere cernis, & qui (vt vulgo aiunt) eam quasi addextrare videntur. Pauci admodum sunt qui non quae sua sunt quaerant, ex omnibus charis eius. Diligunt munera, nec possunt pariter diligere Christum, quia manus dederunt mammonae. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis quam sponsae custodem? Vnde vero hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriem, congeriem vasorum argenteorum & aureorum, nisi de bonis sponsae? Inde est quòd illa pauper & inops & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hispida, exangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non est custodire, sed C perdere: non est defendere, sed exponere: non est instituere, sed prostituere: nô est pascere gregem, sed mactare & deuorare: dicente de illis Domino[a]: *Qui deuorant plebem meam, vt cibum panis*: & quia *comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt*[b]. Et in alio Propheta[c]. *Peccata populi mei comedent*: quasi dicat. Peccatorum precia exigunt, & peccantibus debitam sollicitudinem nô impendunt. Quem dabis mihi de numero Praepositorum qui non plus inuigilet subditorum vacuandis marsupiis, quam vitiis extirpandis? Vbi, qui orando flectat iram; qui praedicet annum placabilem Domino? Leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. 1.

Praelatorum Ecclesiae luxum & splendorem grauiter perstringit.

Ecclesiae desolatio vnde.

a *Psal. 13. b*

b *Psal. 78. b*

c *Osee. 4. b*

Sine causa tamen vel his vel illis immoramur; quia non audiunt nos. Sed & si literis forsitan mandentur ista quae dicimus, dedignabuntur legere: aut si fortè legerint, mihi indignabuntur, quamuis rectius sibi hoc facerent. Propterea relinquamus istos non inuentores sponsae, sed venditores; & inquiramus potius illos à quibus sponsa se inuentam loquitur. Et quidem illorum isti sortiti sunt ministerii locum, sed non zelum. D Successores omnes cupiunt esse, imitatores pauci. O vtinam tam vigiles reperirentur ad curam, quàm alacres currunt ad cathedram. Vigilarent vtique solicitè seruantes ab illis inuentam, sibi creditam, imò verò euigilarent pro semetipsis, nec sinerent de se dici[d]. *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Iusta omnino querimonia, nec ad vllam instius quàm ad nostram referenda aetatem. Parum est nostris vigilibus quòd non seruant nos, nisi & perdant. Alto quippe demersi obliuionis somno, ad nullum dominicae comminationis tonitruum expergiscuntur, vt vel suum ipsorum periculum expauescant. Inde est, vt non 2.

Monitum censura ingrata. Nec tamen vitia nostra, nec remedia pati possumus.

d *Psal. 37. b*

Desidia Praelatorum non tantum non seruat, sed & perdit subiectos.

parcant suis, qui non parcunt sibi, perimentes pariter & pereuntes.

3. Sed enim quinam illi sunt vigiles à quibus se inuentam perhibet sponsa? Nempe Apostoli, atque apostolici viri. Verè hi sunt qui custodiunt ciuitatem, id est eam ipsam quam inuenerunt Ecclesiam, eoquevigilantius, quò nunc temporis grauius periclitantem conspiciunt, à malo vtique domestico & intestino, sicut scriptum est[c]: *Et inimici hominis domestici eius.* Neque enim pro qua vsque ad sanguinem restiterunt, suo derelinquunt patrocinio destitutam, sed protegunt & custodiunt eam die ac nocte, hoc est in vita & in morte sua. Et si preciosa est in conspectu Domini mors Sanctorum eius[f], non ambigo ego quin etiam tanto in morte potentius id agant, quantò in ipsa etiam confortatus est principatus eorum[g].

Vigiles Ecclesiæ Apostoli & viri apostolici.

c Mich. 7. b

f Psal. 115. a

g Psal. 138. b

4. Sic ista asseris, ait quis, ac si oculis tuis videris ea: sunt autem ab humanis seclusa conspectibus. Cui ego: Si tu tuorum oculorum testimonium fidele putas, testimonium Dei maius est. Ait verò[h]: *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes tota die & tota nocte, in perpetuum non tacebunt.* Sed de Angelis, inquis, id dictum est. Nō abnuo, omnes sunt administratorii spiritus[i]. At quis me prohibeat itidem & de istis sentire, qui potentia quidem minimè iam ipsis Angelis impares sunt, affectu autem & misericordia eo nobis forsitan germaniores existunt, quò natura coniunctiores? Iunge & tolerantiam earundem passionum & miseriarum in quibus nos pro tempore adhuc versamur. Nihil ne amplius miserationis pro nobis vel solicitudinis operabitur in mentibus sanctis, quod & se transisse per eas proculdubio meminerunt? Nonne illa ipsorū vox est[k]: *Transiuimus per ignē & aquam, & eduxisti nos in refrigerium?* Quid? Ipsi transierunt, & nos in mediis ignibus vel fluctibus derelinquent, nec saltem manum porrigere dignabuntur periclitantibus filiis? Non est ita. Benè tecum agitur, ô Mater Ecclesia, benè tecum agitur in loco peregrinationis tuæ: de cœlo & de terra venit auxilium tibi. Qui custodiunt te, non dormitant neque dormiunt. Custodes tui Angeli sancti, vigiles tui spiritus & animæ Iustorum. Non errant qui te ab vtrisq; inuentam spiritibus senserint ab vtrisq; pariter custodiri. Et est huius solicitudinis ratio quibusq; sua, his quidem quòd sine te non consūmentur, illis verò quòd nisi de te ad sui plenitudinem minimè restaurentur. Nam quis nesciat Satana cadente de cœlo & eius complicibus, numerum supernæ multitudinis parte non modica imminutum? De te itaq; omnes consummationem expectant, alii numeri, alii desiderii sui. Agnosce proinde vocem in psalmo[l]: *Me expectant iusti donec retribuas mihi.*

Sancti in cœlo quam fideles Ecclesiæ custodes.

h Esa. 62. e

i Hebr. 1. d

K Psal. 65. c

Angeli nec minus cæteri Beati excubias agūt pro Ecclesia.

Quæ causa vtrique tam solicitè custodiendi Ecclesiam.

l Psal. 141 b

5. Et aduertendum quòd non ista illos, sed illi istam potius inuenisse referūtur, vtq; ego suspicor, ad hoc ipsum studium destinati. Nam quomodo prædicabunt nisi mittantur? Denique habes loquētem in Euangeliis[m]: *Ite ecce ego mitto vos, & ite prædicate Euangelium omni creaturæ*[n]. Ita est. Illa quærebat sponsum, & sponsū non latebat. Nempe qui in hoc ipsum excitauerat eam, vt se quæreret, & dederat illi cor ad præcepta & legem vitæ & disciplinæ, dummodo esset qui instrueret & doceret viā prudentiæ. Et misit in occursum eius plantatores & rigatores qui eam enutrirent & confirmarēt in omni certitudine veritatis, hoc est indicarent illi certamq; redderent de dilecto; quia veritas est quam quærit, & quam verè diligit anima eius. Et reuera quis fidus verusue animæ amor, nisi vtiq; is quo veritas adamatur? Rationis sum compos, veritatis sum capax, sed vtinam non forē si amor veri defuerit. Horum quippe ramorum is fructus est, & ego radix. Non sum securus à securi si absque eo inueniar. In illo nimirum naturæ munere illud diuinæ imaginis enitere insigne haud dubium est, ex quo cæteris præsto animantibus. Inde est quòd audet anima mea ad dulces castosq; assurgere veritatis amplexus, & sic in amore ipsius tota securitate ac suauitate quiescere, si tamen inueniat gratiam in oculis tanti Sponsi, vt dignā reputet, quæ ad hanc pertingat gloriam, imò ipse eam sibi exhibeat non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi. Quam putas esse discriminis quæ ne dignum pœna tantum Dei donum otiosum teneret? Verum hoc aliàs.

m Luc. 10. a

n Marc. 16. c

Missio prædicatorum

Amor veritatis solus fidus & verus.

6. Nunc vero sponsa quem quærebat, minimè repetit: & quos non quærebat, reperta est ab ipsis. Audiant hoc qui sine duce & præceptore vias vitæ ingredi non formidant. Ipsi sunt in arte spirituali existentes & discipuli pariter & magistri. Non sufficit hoc, etiam coaceruant discipulos sibi, cæci duces cæcorum. Quam multi ex hoc à recto tramite periculosissime aberrasse comperti sunt. Nimirum ignorantes astutias Satanæ & cogitationes ipsius, factum est vt qui spiritu cœperant, carne consūmarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. Videāt proinde qui eiusmodi sunt, quomodo caute ambulent, & de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum quem desiderabat, vllo modo valuit peruenire, quàm sibi occurrerent quorum magisterio vteretur ad cognoscendum de dilecto, certè ad discendum timorem Domini. Seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptori. Et qui dimittit oues in pascua absq; custode, pastor est non ouium, sed luporum.

Spiritualis vitæ studiū sine duce & magistro inane.

NOTA Prouerbium.

7. Nunc iam videamus de sponsa quomodo se dicat inuentam. Mihi enim insuetæ satis verbum inuentionis posuisse videtur. Nam ita hoc dicit, ac si vno de loco Ecclesia venerit. Venit enim ab Oriente & Occidente, iuxta verbum Domini[o], & à cunctis finibus terræ. Sed neq; aliquando congregata est in vnum locū, vbi ab Apostolis seu ab Angelis inueniretur deducenda vel dirigenda ad eum quem diligit anima sua. Fuit ne prius inuenta quàm collecta? Non: quia nec erat. Quamobrem si collectam, si congregatam, si certe (quod magis vocabulo Ecclesiæ competit) conuocatam à prædicatoribus se dixisset, transissem simpliciter, minimè in aliquo cunctabundus. Coadiutores enim Dei sunt, quem & audite loquentem[p]: *Qui non colligit mecum, dispergit.* Sed neq; hoc mihi ab re videbitur, si dixerit quis ab eis fundatā siue ædificatam. Siquidem hoc fecerunt vna cū illo qui in Euangeliis loquitur[q]: *Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam:* &[r], *quia fundata est supra firmam petram.* Nunc vero nihil horum loquens, sed præter solitum quidem perhibens se inuentam, cunctari aliquantum nos facit, atque in suspicionem adducit latere loco, quod sit diligentius intuendum.

o Matt. 8. b

Sponsa quomodo se dicat inuentam.

p Matt. 12. c

q Matt. 16. c

r Matt. 7. d

8. Volebam fateor præterire, meq; subducere huic scrutinio, cui sufficere non sentirem. Cæterum reminiscens in quātis æquè dubiis & obscuris vobis quidem sursum corda leuantibus, etiam supra spem meam adiutum me senserim, pudet diffidentię: & reprehendens timorem meum adorior non quidem temerè quod timidè refugiebam. Aderit (vt confido) solitum adiutorium: quod si minus, apud beneuolos tamen auditores non erit ociosum quod volui. Verum hoc habebit sequens sermo principium, nam præsentem hic claudimus. Ipse autem det vobis ea quę dicuntur non solum tenere memoriter, sed & ardēter diligere, & efficaciter adimplere Spōsus Ecclesiæ Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sęcula, amen.

SERMO LXXVIII.

Quòd sponsa, id est, Ecclesia Electorum prædestinata est à Deo ante secula, & præuenta ab eo vt quæreret eum & conuerteretur.

1. AD verbum *inuentionis* (si bene memini) illic stetimus & hæsimus scrupulosius, videlicet audientes, quod sponsa à prædicatoribus suis se inuentam dixerit. Porro causæ nostræ cunctationis & dubitationis à nobis expressæ sunt, & visum est à nobis aliquid esse quærendum: sed non in calce sermonis, quo iam arctabamur, quod quæsitum est, potuit explicari. Quid restat, nisi vt debitum iam soluamus? In explicatione sacramenti magni, illud loquor quod Doctor gentiū interpretatus est[a] *in Christo & in Ecclesia* sanctum castumque connubium: ipsum est opus nostræ salutis: in eo, inquam, tres sibi inuicem cooperātur, Deus, Angelus, Homo. Et Deus

a Eph. 5.

In mysterio incarnationis seu opere salutis nostræ tres concurrerunt; Deus, Angelus, Homo.

quidem quidni operetur, & curam gerat nuptiarum dilecti Filij sui? Ipse verò ac tota voluntate & vtique per se ipse sufficeret, & absque adminiculo horum, hi autem sine ipso possunt facere nihil. Ergò quod ex illis asciuit in opus ministerij huius, non sibi solatium, sed profectum quæsiuit in illis. Nam hominibus quidem merita locauit in opere, secundum illud[b]: *Dignus est operarius mercede sua*: & quia *vnusquisque secundum proprium laborem accipiet*[c], siue qui in fide *plantat*, siue qui *rigat* quod plantatum fuerit. Angelorum autem cum ad salutem humani generis ministerio vtitur, nonne facit vt ab hominibus Angeli diligantur? Nam quia ab Angelis homines diligantur, inde vel maximè aduerti potest, quòd antiqua suæ ciuitatis damna ex hominibus resarcitum iri Angeli non ignorant. Nec aliis profectò legibus regnum charitatis regi decebat quam piis ipsorum, qui pariter regnaturi sunt mutuisque amoribus & puris affectionibus in inuicem & in Deum.

b *Luc.* 10 b

c 1. *Cor* 3. b

Quorsum Deus vtatur ministerio hominum & Angelorum.

2. Quæ differentia inter Operationes Dei.

Est autem in modo operandi differentia multa, pro cuiusque nimirum operarij dignitate. Deus nempe facit quod vult sola ipsa facilitate volendi, sine æstu, sine motu, sine præiudicio loci vel temporis vel causæ vel personæ. Est enim Dominus Sabaoth, qui cum tranquillitate iudicat omnia[d]. Est sapientia disponens omnia suauiter. Porro Angelus non absque motu operatur tam locali quàm temporali, sine æstu tamen. Homo autem nec ab æstu animi, nec à motu corporis animique liber est in operando. Denique cum timore & tremore suam ipsius iubetur operari salutem[e], atque in sudore vultus sui comedere panem suum[f].

d *Sapien* 8. a

Angeli, Hominis.

e *Philip.* 2. b

f *Gen.* 3. d

3. Tria in opere salutis nostræ Deo propria & peculiaria. 1. Prædestinatio.

His ita explicitis, intuere nunc mecum in hoc tam magnifico opere nostræ salutis tria esse quædam quæ sibi vendicat auctor Deus, præuenitque in illis omnes auxiliatores & cooperatores suos, Prædestinationem, Creationem, Inspirationem. Quarum *Prædestinatio*, non dico ab exortu Ecclesiæ, sed ne à mundi principio quidem principium habuit, non denique à tempore illo vel illo: ante tempora est. Porro *Creatio* cum tempore. *Inspiratio iam* in tempore fit vbi & quando vult Deus. Sane secundum prædestinationem nunquam Ecclesia Electorum penes Deum non fuit. Si miratur hoc infidelis, audiat quod magis miretur, nunquam non grata extitit, nunquam non dilecta. Quidni audacter loquar arcanum quod mihi de corde Dei promptus ille supernorum delator consiliorum aperuit? Paulum dico, qui vt multa alia, ita hoc quoque de diuitiis bonitatis eius non est veritus diuulgare secretum. *Benedixit nos* (inquiens[g]) *in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate*. Et addit[h]. *Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipso, secundum propositum voluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto Filio suo*. Nec dubium quin voce omnium electorum ista dicantur, & ipsi Ecclesia sunt. In illo igitur tam profundo æternitatis sinu antequam in lucem opus prodiret huius creationis, quis illam vel beatorum spirituum inuenire aliquo modo valuerit: nisi cui ipsa æternitas Deus voluerit reuelare?

g *Ephe.* 1. a

h *Ibid.*

4. 2. Creatio.

Sed & cum iam ad nutum creantis visa est emersisse in species formásque factitias has atque visibiles, non continuo tamen inuenta est à quoquam hominum vel Angelorum, eo quòd non agnosceretur, imagine terrestris hominis adumbrata, & operta mortis caligine. Sine quo generalis velamine confusionis nemo filiorum hominum intrauit hanc vitã, vno sane excepto qui ingreditur sine macula. Emmanuel *is* est, qui tamen & ipse ex nobis pro nobis nostri se induit maledicti nostrique peccati similitudinem, non veritatem. Sic enim habes[i]: quia *apparuit in similitudine carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne*. De cætero vnus omnibus per omnia introitus est, electis dico & reprobis. Non enim est distinctio. Omnes peccauerunt, & omnes capitium suæ verecundiæ portant. Propter hoc itaque etsi in rebus conditis iam creata existens Ecclesia, nec sic tamen à creatura

i *Rom.* 8. a

vlla inueniri poterat vel agnosci, miro vtroque modo interim latens & intra gremium beatæ prædestinationis, & intra massam miseræ damnationis.

5. 3. Inspiratio seu infusio gratiæ.

Cæterum quam celauerat ab æterno prædestinans Sapientia; & item creans Potentia minimè prodiderat ab initio; visitans profecto gratia suo in tempore reuelauit, secundum operationem, quam ideò *inspirationem* supra nominaui, quod de Sponsi spiritu humanis infusum spiritibus quippiam fuerit in præparationem Euangelij pacis, id est, parare viam Domino, atque Euangelio gloriæ eius ad corda omnium quotquot erant prædestinati ad vitam. Frustra vigiles laborassent in prædicando, si non hæc gratia præcessisset. Nunc verò videmus velociter currere verbum, & populos nationum ad Dominum in omni facilitate conuerti, concurrere in vnitatem fidei tribus & linguas, atque in vnam colligi matrem catholicam terminos terræ, cognouerunt de diuitiis gratiæ, quæ à seculis absconditæ tenebantur in abdito prædestinationis æternæ, & gauisi sunt eam se inuenisse, quam ante secula Dominus elegerat in sponsam sibi.

6. Conuersio nostra Deo adscribenda.

Ex quo (vt opinor) clarum fit non ociosum esse, quod se inuentam ab his sponsa testata est; sed propterea, quod se ab ipsis collectam agnosceret, non electam; compertam non conuersam. Et nempe ascribenda cuique conuersio est, cui dicere necesse habent vniuersi illud de psalmo[k]: *Conuerte nos Deus salutaris noster*. Sed non æquè illi fortassis inuentionis vocem competenter aptarim, sicut conuersionis, imò vero sic est. Non est inuenire Domino, sed præuenire, & inuentionem præuentio excludit. Denique quid inueniat, qui nihil vnquam non nouit? *Nouit Dominus qui sunt eius*, ait quidam[l]. Ipse vero quid: *Ego scio* (ait[m]) *quos elegerim à principio*. Planè quam ab æterno præsciuit, quam elegit, quam dilexit, quam condidit; rationis non erat ab eodem perhiberi inuentam: præparatam tamen ab ipso vt inueniretur, fidenter dixerim. Nam qui vidit, testimonium perhibuit, & scimus quia verum est testimonium eius[n]. *Vidi*, inquit[o], *ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam tanquam sponsam ornatam viro suo*. Isque è vigilibus vnus qui custodiunt ciuitatem. Sed audi ipsum eius præparatorem veluti digito eam demonstrantem vigilibus, sed sub tropo altero. *Leuate oculos vestros*, ait[p], *& videte regiones quia albæ sunt iam*, id est præparatæ *ad messem*. Ex hoc Paterfamiliâs operarios inuitat ad opus, quando iam senserit sic omnia præparata, vt absque multo sui ipsorum labore gloriari & dicere queant, quoniam coadiutores Dei sumus. Quid enim facturi sunt? Nempe sponsam quæsituri, inuentamque indicaturi de dilecto. Non enim suam quærent, sed Sponsi gloriam, quoniam Sponsi amici sunt. Et pro hac non multum apud illam laborabunt; adest, iamque illum tota deuotione requirit, intantum præparata est voluntas eius à Domino.

k *Psal.* 84. a

l 2. *Tim.* 2. c

m *Ioan.* 13. b

Sponsi a dilecto non inuenta, sed præparata.

n *Ioan.* 19 f

o *Apoc.* 21 a

p *Ioan.* 4 c

Deus præmissa præparatione adhibet operarios.

7. Denique necdum illis vigilibus quicquam loquentibus interrogat de dilecto, & præuenit prædicatores suos, præuenta ipsa, percunctans & dicens[q]: *Num quem diligit anima mea, vidistis*? Benè proindè se inuentam perhibuit ab his qui custodiunt ciuitatem, quæ à Domino ciuitatis præcognitam iam se nouerat & præuentam, quatenus illi talem eam inuenirent, non facerent. Sic à Petro Cornelius, & Paulus ab Anania inuenti sunt: nam ambo præuenti à Domino erãt & præparati. Quid Saulo paratius, qui supplici iam & mente & voce clamauerat[r]: *Domine, quid me vis facere?* Nec minus Cornelius, qui eleemosynis & orationibus suis, Domino quidem eas sibi inspirante, promeruit peruenire ad fidem[s]. Inuenit quoque Philippus Nathanaëlem[t], sed prius Dominus illum, cum esset sub ficu, iam viderat. Quæ Domini visio, nunquid non præparatio fuit? Et Andreas[u] Simeonem fratrem suum nihilominus inuenisse refertur, sed præuisum æquè è Domino atque præscitum, vt vocaretur Cephas[x], quasi fortis in fide.

q *Cant.* 3. b

r *Act.* 9. a

s *Act.* 10. a

t *Ioan.* 1. f

u *Ibidem.*

x *Ibidem.*

8. Legimus de Maria quòd inuenta fuerit in vtero habẽs de Spiritu sancto[y]. Existimo autẽ simile quid habere in hac parte sponsam Domini Matri ipsius. Nisi enim &

y *Matt.* 1. c

ipsa inuenta esset habens de Spiritu sancto, nequaquam ab inuentoribus suis tam familiariter requisisset de eo cuius Spiritus est ille. Non sustinuit vt illi efferrentur ad quid venissent; ipsa locuta est, & quidem ex abundantia cordis. *Num quem diligit anima mea, vidistis?* Sciebat quia beati oculi qui vidissent: & admirans eos qui videbant, ajebat: Num vos estis quibus videre donatum est quem tot reges & prophetæ voluerunt videre & non viderunt? Num vos estis qui meruistis in carne aspicere sapientiam, in corpore veritatem, in homine Deum? Multi dicunt, ecce hic est, & ecce illic: sed ego tutius mihi arbitror fidem accommodare vobis, qui manducastis & bibistis cum eo postquam resurrexit à mortuis. Et hoc dictum sit de eo quod sponsi sciscitata est à vigilibus. Si quo minus, supplebitur sermone alio. Nunc autem ex hoc, vel maxime liquet præuentam fuisse à Spiritu sancto: ab his verò qui custodiunt ciuitatem inuentam comperiamque, quòd verè ipsa sit quam præsciuit, & prædestinauit ante secula Deus, præparauitque dilecto Filio suo delicias sempiternas in sæculis æternis, vt sit sancta & immaculata in conspectu eius, germinans sicut lilium, & florens in æternum ante Dominum Patrem Domini mei Iesu Christi Sponsi Ecclesiæ, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

Sponsa à Spiritu sancto præuenta, à custodibus inuenta.

A

B

Sermo LXXIX.

De amore tenaci & indissolubili quo anima tenet sponsum. Item de reditu sponsi in fine seculi ad Synagogam Iudæorum saluandam.

1\. a Cant. 3. b

NUm quem diligit anima mea, vidistis[a]? O amor præceps vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non sinis, fastidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus. Confundis ordines, dissimulas vsum, modum ignoras, totum quod opportunitatis, quod rationis, quod pudoris, quod consilij iudiciive videtur, triumphas in temetipso, & redigis in captiuitatem. Enimuero quod cogitat ista & quod loquitur, te sonat, te redolet, & aliud nihil: ita tibi ipsius & cor vendicasti, & linguam. Ait: *Num quem diligit anima mea, vidistis?* Quasi vero illi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso sciscitaris? Et non habet nomen. Quæ tam vero tu, & ille quis? Et hæc ita dixerim propter singularitatem eloquij, & insignem verborum incuriam, quæ præsenti scriptura cæteris dissimilis satis apparet. Vnde in epithalamio hoc nô verba pensanda sunt, sed affectus. Cur ita, nisi quòd amor sanctus, quem totius huius voluminis vnam constat esse materiam, non verbo sit æstimandus, aut lingua, sed opere & veritate? Amor vbique loquitur: & si quis horum quæ leguntur, cupit adipisci notitiam, amet. Alioquin frustra ad audiendum legendumve amoris carmen, qui non amat, accedit: quoniam omnino non potest capere ignitum eloquium, frigidum pectus. Quomodo enim Græcè loquentem non intelligit qui Græcum non nouit, nec Latinè loquentem, qui Latinus non est, & ita de cæteris: sic lingua amoris ei qui non amat barbara erit sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens[b]. Isti vero (vigiles loquor) quoniam de Spiritu, & ipsi acceperunt vt ament, sciunt quid loquitur Spiritus, & amoris vocibus optimè compertis sibi, in promptu habent respondere in simili lingua, id est, studiis amoris, pietatisque officiis.

Mira vis amoris.

NOTA Regulam. Ad intelligentiam Cantici non verba pensanda sed affectus, adeoque Ad eius intellectum amore opus.

C

Non capit, qui non amat.

b 1. Cor. 13. a

2\. c Cant. 3. b

Denique ita in breui edoctam emittunt de eo quod quærit, vt dicat[c]: *Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea.* Bene *paululum*, quia verbum abbreuiatum fecerût ei, symbolum fidei tradentes. Et quod sequitur, tale est. Oportebat quidem sponsam transire per eos per quos cognosceret veritatem, sed tamen & pertransire. Nisi enim pertransisset, & ipsos, non inuenisset quem quærebat. Atque hoc ipsum suasum ab illis non ambigas. Non enim prædicabant semetipsos, sed Dominum suum Iesum, qui absque dubio, & supra ipsos est, & vltra. Vnde & ait[d]: *Transite ad me omnes qui concupiscitis me.* Nec sufficiebat transire, sed & pertransire docetur. Siquidem pertransierat is quem vestigabat. Non modo enim de morte ad vitam transierat, sed pertransierat ad gloriam. Quidni etiam hanc oportuit pariter pertransire? Alioquin non poterat apprehendere, quem non per eadem vestigia sequeretur quocumque ierat.

D

d Eccl. 24.

Ascensionis Christi congruentia.

3\. Et vt quod dico clarius fit, si Dominus meus Iesus surrexisset quidem à mortuis, sed ad cœlos minimè ascendisset, non poterat dici de eo, quòd pertransierit; sed tantum transierit, ac per hoc sponsam illum quærentem transire solummodò oporteret, non pertransire. Nunc verò quoniam iam resurgendo transierat, & adiecerat pertransire, vtique ascendendo, merito se etiam ista non transisse, sed pertransisse perhibuit: quæ hunc quidem fide & deuotione ad cælos vsque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. Et fortasse (quod vna dierum dixisse me memini cum tractarem*) nouerat illam, istam non nouerat. Ergò quod sibi deerat instructa ab illis, quia scilicet, qui resurrexerat, etiam ascendisset; ascendit & ipsa pariter, hoc est, pertransiit & inuenit. Quidni inuenerit pertingens mente, vbi ille corpore est? *Paululum cum pertransissem eos:* & bene *eos*, nam tam ipsos quam cætera membra sua quæ sunt super terram, caput nostrum punctis præcessit duobus atque transcendit, resurrectione (vt iam diximus) & ascensione. Etenim primitiæ Christus. Quòd si ille præcessit, & fides nostra. Vbi enim illa eum non sequeretur? Si ascenderit in cœlum, ipsa illic est: si descenderit in infernum, adest. Et si sumpserit pennas suas diluculo, & habitauerit in extremis maris, illuc, ait, manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Nonne denique secundum hanc omnipotens, & summè bonus Pater Sponsi conresuscitauit & consedere nos fecit in dextera sua in cælestibus? Atque hoc pro eo quòd dixit Ecclesia, quia *pertransiui eos*, quoniam & semet pertransiit, fide stans quo necdum re ipsa peruenit. Arbitror & illud planum, cur se pertransisse potius quam transisse dicere maluit. Et nos transeamus ad ea quæ sequuntur.

Christus resurgens transiit: Ascendens pertransiit.

* Serm. 1. in Festo Pasch.

Fides nostra Christum vbique sequitur.

4\. *Tenui eum nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ*[c]. Ita est. extunc & deinceps non deficit genus Christianum, nec fides de terra, nec charitas de Ecclesia. Venerunt flumina, flauerunt venti, & impegerunt in eam, & non cecidit, eo quòd fundata esset supra petram[f]: Petra autem est Christus. Itaque nec verbositate Philosophorum, nec cauillationibus Hæreticorum, nec gladiis Persecutorum potuit ista, aut poterit aliquãdo separari à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu[g], adeo fortiter tenet quem diligit anima sua, adeo illi adhærere Deo bonum est[h]. *Glutino bonum est*, ait Esaias[i]: Quid hoc tenacius glutino, quod nec aquis eluitur, nec ventis dissoluitur, nec scinditur gladiis? Denique aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem[k]. *Tenui eum, nec dimittam.* Et sanctus Patriarcha: *Non te*, inquit,[l] *dimittam, nisi benedixeris mihi.* Ita non vult eum dimittere, & forte magis quàm Patriarcha id non vult, quia nec pro benedictione quidem. Siquidem ille benedictione accepta dimisit eum, hæc autem non sic: Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram[m]? Non dimittam te, nec si benedixeris mihi.

c Cant. 3. b

f Matt. 7. d

Ecclesiæ firmitas & constantia, aduersus Philos. Hæret. & persecut.

g 1. Cor. 10.

h Psal. 72. d

i Esa. 41. b

k Cant. 8. b

l Gen. 32. f

m Psal. 72. d

5\. *Tenui, nec dimittam.* Nec minus forsitan ille teneri vult, cum perhibeat dicens, *Delicias meas esse cum filiis hominum*[n]. Quodque pollicens ait[o]: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Quid hac copula fortius, quæ vna duorum tam vehementi voluntate firmata est? *Tenui eum*, inquit. Sed nihilominus ipsa vicissim tenetur ab eo quem tenet, cui alibi dicit[p]: *Tenuisti manum dexteram meam.* Quæ tenetur & tenet, quomodo iam cadere potest? Tenet fidei firmitate, tenet deuotionis affectu. At nequaquam diu teneret, si non teneretur. Tenetur autem potentia & misericordia Domini. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Magna Ecclesiæ charitas, quæ nec æmulæ quidem Synagogæ suas delicias inuidet. Quid benignius, quàm vt quem diligit anima sua, ipsum communicare parata sit inimicæ?

n Prou. 8. d

o Matt. 28 d

p Psal. 72. d

Ecclesia tenet & tenetur.

q Ioan. 4. e

Nec mirum tamen, quia salus ex Iudæis est q. Ad locum vnde exierat, reuertatur Saluator, vt reliquiæ Israël saluæ fiant. Non rami radici, non matri filii ingrati sint. Non rami radici inuideant, quod ex ea sumpsere, non filii matri quod de eius suxêre vberibus. Teneat itaque Ecclesia firmiter salutem quam Iudæa perdidit, ipsa apprehendit, donec plenitudo gentium introeat, & sic omnis Israël saluus fiat. Velit in commune communem venire salutem, quæ sic ab omnibus capitur, vt nil singulis minuatur. Vtique hoc facit, & plus. Quid plus? Quod & nomen sponsæ illi optat & gratiam. Prorsus super salutem hoc.

Magna Ecclesiæ charitas erga synagogam.

6.
Incredibilis charitas, si non sermo quem locuta est ipsa, fecisset fidem. Dixit enim (si aduertisti) velle se introducere quem tenebat, non modo in domum matris, sed & in cubiculum quoque, quod est prærogatiuæ indicium. Sufficiebat ad salutem, si domum intraret: at secretum cubiculi signat gratiam. *Hodie*, ait r, *huic domui salus facta est.* Quidni sit domesticis salus Saluatore ingresso domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet secretum suum sibi. Salus domui sit: thalamo deliciæ reconduntur. *In domum matris meæ introducam eum*, inquit s. In quam domum, nisi de qua olim prænunciarat Iudæis t; *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*? Fecit quod dixit, sicut habes, & de hoc testimonium eius in Propheta: *Reliqui*, ait u, *domum meam, dimisi hereditatem meam*: & nunc ista pollicetur reducere illum, & domui matris suæ perditam salutem restituere. Et si hoc parum videtur, audi quid boni adiiciat: *Et in cubiculum genitricis meæ.* Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia. Saluator indignabundus exierat de domo & hæreditate sua; & nunc ad huius gratiam mitigatus inflectitur ita, vt redeat non modo Saluator, sed & Sponsus. Benedicta tu à Domino filia, quæ & indignationem compescis, & hæreditatem restituis. Benedicta tu matri tuæ, cuius beneficio auertitur ira, reuertitur salus, reuertitur qui dicat illi x: *Salus tua ego sum.* Non sufficit hoc, addat & dicat y: *Desponsabo te mihi in fide; desponsabo te mihi in iudicio & iustitia, desponsabo te mihi in misericordia & miserationibus.* Sed memento, quia quæ has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum & hunc sponsum alteri cedit, ne dicam cupit? Non est ita. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen vt cedat illi, sed vt communicet. Sufficit vnus duabus, nisi quòd iam non erunt duæ, sed vna in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit vtramque vnam, vt sit vna sponsa, & sponsus vnus Iesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Cui non inuidet consortium sponsi.
r Luc. 19. b
s Cant. 3. b
t Luc 13. g
u Hier. 12. b
Christus amore sponsæ etiam sibi synagogam desponsare paratus.
x Psal. 34. a
y Osee 2. d
Christi vna sponsa: id est, vna ex Iudæis & gentibus coalescens Ecclesia.

SERMO LXXX.

De imagine siue Verbo Dei, & Anima quæ ad imaginem est, subtilis disputatio: & de errore Gillberti Pictauensis Episcopi, quem Eugenius Papa damnauit in concilio Remensi *.

* v. Chronol. nostram initio Operum præmissam.

1.
QVidam vestrum (vt comperi) minus æquo animo ferunt, quòd ecce iam per aliquot dies, dum stupori & admirationi sacramentorum inhærere delectat, sermo quem ministramus, aut nullo fuerit, aut exiguo admodum mortalium sale conditus. Id quidem præter solitũ. Sed num quæ dicta sunt, reuisere licet? Non procedo, nisi prius reuoluam omnia. Eia dicite (si recordamini) à quonam scripturæ loco cœperit defraudatio hæc, vt rursum inde adorsar. Meum est resarcire damna, imò Domini, de quo totum præsumimus. Quo itaque repetendum principio? An inde a: *In lectulo meo quæsiui per noctes, quem diligit anima mea*? Ni fallor, inde. Abhinc tantum & deinceps cura vna fuit mihi harum allegoriarum densa discussa caligine ponere in lucem Christi, & Ecclesiæ secretas delicias. Igitur redeamus ad indaganda moralia. Nec enim mihi poterit esse pigrum, quod vobis commodum fuerit. Atque hoc ita congruè fiet, si quæ dicta sunt in Christo & in Ecclesia, Verbo Animæque eadem nihilominus assignemus.

a Cant. 3. a
Post allegorias redit ad moralia.

A Sed dicit mihi aliquis: Quid tu duo ista coniungis? Quid enim Animæ & Verbo? Multum per omnem modum. Primo quidem quòd naturarum tanta cognatio est, vt hoc imago, illa ad imaginem sit: deinde quòd cognationem similitudo testetur. Nempe non ad imaginem tantum, sed ad similitudinem facta est. In quo similis sit quæris? Audi de imagine prius. Verbum est veritas, est sapientia, est iustitia: & hæc imago. Cuius? Iustitiæ, sapientiæ, & veritatis. Est enim imago hæc iustitia de iustitia, sapientia de sapientia, veritas de veritate, quasi de lumine lumen, de Deo Deus. Harũ rerum nihil est anima, quoniam non est imago. Est tamen earumdem capax, appetensque: & inde fortassis ad imaginem. Celsa creatura in capacitate quidem maiestatis, in appetentia autem rectitudinis insigne præferens. Legimus b quia Deus hominem rectum fecit, quod & magnum, capacitas (vt dictum est) probat. Oportet namque id quod ad imaginem est, cum imagine conuenire, & non in vacuum participare nomen imaginis, quemadmodũ nec imago ipsa solo, vel vacuo nomine vocitatur imago. Habes vero de eo qui imago est, quia *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo* c. Vbi tibi vtique eius &
B in forma Dei innuitur rectitudo, & in æqualitate maiestas, vt dum rectitudini rectitudo, & magnitudo magnitudini comparatur, consonanter sibi altrinsecus respondere appareat quod ad imaginem est, & imaginem: sicut imago quoque nihilominus in vtroque respondet illi cuius imago est. Nempe ipse est, de quo sanctum Dauid audistis in psalmis canentem d, nunc quidem: *Magnus Dominus noster, & magna virtus eius*: nunc vero e, *Rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.* Ab isto recto & magno Deo habet imago eius, vt & ipsa recta & magna sit, habet anima quæ ad imaginem est.

2. Verbi & Animæ quæ cognatio vel similitudo. Illud imago, hæc ad imaginem.
c Philip. 2. a
Imaginis magnitudo & rectitudo: eam suo modo refert anima.
d Psal. 146 a
e Psal. 91. c

Sed dico, nihil ne ergo amplius habet Imago ab Anima quæ ad imaginem est, quia & huic magnum rectumque assignantus? Et plurimum. Hæc ad mensuram accepit, illa ad æqualitatem. An non plus hæc? Aduerte & aliud. Huic vtrumque aut creatio, aut dignatio contulit, illi generatio. Atque id magnificentius esse non dubium est. Sed ne hoc quidem eminentius esse quis abnuat, quod cum à Deo huic, illi & de Deo vtrumque sit, id est de Dei substantia. Est enim consubstantialis Deo imago
C sua, & omne quod eidem suæ imagini impartiri videtur, ambobus est substantiale, non accidentale. Adhuc vnum attende in quo imago non parum eminet. Magnum & rectum, ista duo natura à sese discrepare quis nesciat? In imagine vnum sunt. Neque hoc solum, vnum sunt, & cum imagine. Imagini enim non modo id rectum est esse, quod magnum esse, sed etiam id magnum rectúmque esse, quod esse. Animæ non ita. Et magnitudo eius, & rectitudo ipsius diuersæ ab ea, diuersæ ab inuicem sunt. Si enim (vt supra docui) eo anima magna est quo capax æternorum, eò recta quò appetens supernorum, quæ non quærit nec sapit quæ sursum sunt, sed quæ super terram: non plane est recta, sed curua, cum tamen pro huiusmodi magna esse non desinat, manens vtique etiam sic æternitatis capax. Neque enim illius aliquando non capax erit, etiam si nunquam capiens fuerit, vt sit quomodo scriptum est f. *Veruntamen in imagine pertransit homo.* Ex parte tamen, vt eminentia Verbi appareat de ipsa integritate. Quo enim à magno rectóve Verbum cadat, quod sic ea vtique habet, vt sit quæ habet? Vel ideò ex parte, ne si toto priuaretur, non superesset spes salutis.
D Nam si desinat magna esse, & capax. Quippe de capacitate (vt dixi) æstimatur animæ magnitudo. Quid vero sperare posset cuius capax non foret?

3. Imaginis & Animæ discrimen.
1.
2.
3.
Animæ magnitudo ex capacitate æstimatur æternorũ. Rectitudo ex desiderio supernorum.
f Psa. 38. b

4.
Itaque per magnitudinem quam retentat etiam perdita rectitudine, in imagine pertransit homo, vno quasi claudicans pede, & factus filius alienus. De talibus enim reor dictum g: *Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis.* Pulchrè appellati sunt *filij alieni*: nam *filij* propter retentam magnitudinem, *alieni* propter amissam rectitudinem. Nec dixisset, *claudicauerunt*, sed corruerunt, aut quippiam simile, si ex toto hominis imaginem exuissent. Nunc

Anima rectitudinem amittens retenta magnitudine.
g Psal. 17. g

verò secundum magnitudinem quidem in imagine pertransit homo: quantum vero ad rectitudinem veluti claudicans conturbatur & deturbatur ab imagine, Scriptura ita dicente[h]: *Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatur. Frustra* omnino *thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea*. Cui ignorat nisi quia inclinans se ad hæc infima & terrena, thesaurizat sibi terram? Prorsus ignorat de his quæ terræ committit, cui congregabit ea, tineæ ne demolienti, an furi effodienti, hosti diripienti, an igni deuoranti. Et inde misero homini incuruanti se, & incubanti his quæ in terra sunt, flebilis vox illa de psalmo[i]: *Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem, tota die cõtristatus ingrediebar*. In semetipso siquidem experitur veritatem illius sententiæ Sapientis: [k]*Deus rectum hominem fecit, ipse autem se implicuit doloribus multis*. Et continuo vox ludibrii ad eum: *Incuruare vt transeamus*[l].

Ideò claudicat quærens superna
*h Psal. 38. b
Vana hominum thesaurizatio interitus.
i Psal. 37. a
k Eccles. 7. d
l Esa. 51. g

5. Sed vnde venimus huc? Nempe inde cum docere vellemus rectum magnúmque (quo gemino bono diffinieramus imaginem) nec in anima esse vnum, nec cum anima, quemadmodum in Verbo & cum Verbo ea vnum esse fideli æquè assertione docuimus. Et de rectitudine quidem ex his quæ dicta sunt, liquet, quod diuersa & ab anima sit, & ab animæ magnitudine, quandoquidem ea etiam non existente, & anima manet, & magna. Verum magnitudinis animæque diuersitas vnde docebitur? Non enim inde poterit, vnde rectitudinis animæque mõstrata est, cum non sicut rectitudine, ita & magnitudine sua priuari anima possit: non est tamen sua magnitudo anima. Nam etsi anima non inuenitur absque magnitudine sua, ipsa tamen & extra animam reperitur. Quæris vbi? In Angelis. Inde quippe magni sunt Angeli, vnde animæ magnitudo comprobatur, ex captu videlicet æternitatis. Quod si eo constitit animam discrepare à rectitudine sua, quod ea carere possit: quidni æquè liqueat esse diuersam, & à sua magnitudine quam sibi propriam vendicare non possit? Cum itaque nec illa in omni, nec ista in sola sit anima, patet vtramque indifferenter differre ab ea. Item. Nulla forma est id, cuius est forma. Est autem magnitudo forma animæ. Non enim ideo non forma, quia inseparabilis est illi. Hoc siquidem sunt substantiales differentiæ omnes, hoc non modo propriè propria, sed & propria quædam, hoc etiam aliæ innumerabiles formæ. Non igitur sua magnitudo anima, non magis quam sua nigredo coruus, quam suus candor nix, quam sua risibilitas seu rationalitas homo: cum tamen nec coruum sine nigredine, nec sine candore niuem, nec hominem qui non & risibilis sit & rationalis, vnquam repertas. Ita & anima & animæ magnitudo, etsi inseparabiles, diuersæ tamen ab inuicem sunt. Quomodo non diuersæ: cum hæc in subiecto, illa subiectum & substantia sit? Sola summa & increata natura quæ est Trinitas Deus, hanc sibi vendicat meram singularémque suæ essentiæ simplicitatem, vt non aliud & aliud, non alibi quoque & alibi, sed ne modo quidem, & modo inueniatur in ea. Nempe in semet manens quod habet est: & quod est, semper & vno modo est. In ea & multa in vnum, & diuersa in idem rediguntur, vt nec numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat. Loca omnia continet, & quæque suis ordinat locis, nusquam contenta locorum. Tempora sub ea transeunt, non ei. Futura non expectat, præterita non recogitat, præsentia non experitur.

Magnitudinis & animæ diuersitas.
Multa etsi inseparabilia, sunt tamen diuersa.
Deus summè simplex, vnus, & immutabilis

6. Recedant à nobis, charissimi, recedant nouelli non dialectici, sed hæretici, qui magnitudinem qua magnus est Deus: & item bonitatẽ qua bonus, sed & sapientiam qua sapiens, & iustitiam qua iustus: postremo diuinitatem qua Deus est, Deum non esse impiissimè disputant. Diuinitate, inquiunt, Deus est, sed diuinitas nõ est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse quæ tanta est vt faciat Deum. Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Equidem non das Deum esse. Sed ne nihilum quidem (vt opinor) dabis, quam vsque adeò necessariam Deo esse fateris, vt non modo absque ea Deus esse non possit, sed ea sit. Quòd si aliquid est, quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut maior, aut par. At quomodo minor, qua Deus est? Restat vt aut maiorem fatearis, aut parem. Sed si maior, ipsa est summum bonum, non Deus. Si par, duo sunt summa bona, non vnum. Quod vtrumque catholicus refugit sensus. Iam de magnitudine, bonitate, iustitia, sapientiáque, idem per omnia, quod de diuinitate, sentimus, vnum in Deo sunt & cum Deo. Nec enim aliunde bonus quam vnde magnus, nec aliunde iustus aut sapiens, quam vnde magnus & bonus: nec aliunde denique simul hæc omnia est, quam vnde Deus, & hoc quoque non nisi se ipso.

Contra errores Gilberti Porretani disputat.
Deus idem quod sua essentia.
Dei iterum essentia non distinguitur ab esse.
v. S. Thom. 1. p. q. 3. a. 3. & 4
Dei attributa non distinguuntur realiter ab eius essentia.

7. Sed dicit hæreticus: Quid? Deum diuinitate esse negas? Non, sed eandem diuinitatem qua est, Deum nihilominus assero, ne Deo excellentius aliquid esse assentiar. Nam & magnitudine dico magnum, sed quę ipse est, ne maius aliquid Deo ponam: & bonitate fateor bonum, sed non alia, quam ipse est, ne melius ipso aliquid mihi videar inuenisse: & de cęteris in hunc modum. Securus & libens pergo inoffenso (vt aiunt) pede in eius sententiam qui dicebat*: Deus non nisi ea magnitudine magnus est, quę est quod ipse. Alioquin illa erit maior magnitudo quàm Deus. Augustinus hic est validissimus malleus hæreticorum. Si quid itaque de Deo propriè dici possit, rectius congruentiusque dicetur, Deus est magnitudo, bonitas, iustitia, sapientia: quàm Deus est magnus, bonus, iustus, aut sapiens.

* S. August. lib. 5 de Trin. cap. 10
Elogium Augustini Validissimus malleus hæreticorum.

8. Vnde non immeritò nuper in Concilio quod papa Eugenius Remis celebrauit, tam ipsi quam cæteris Episcopis peruersa visa est, & omninò suspecta expositio illa in libro Gilleberti episcopi Pictauensis, quo super verba Boëtij *de Trinitate* sanissima quidem atque catholica, commentabatur hoc modo. Pater est veritas, id est, verus. Filius est veritas, id est verus. Spiritus sanctus est veritas, id est verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed vna veritas, id est vnus verus. O obscuram peruersamque explanationem! Quàm verius saniusque per contrarium ita dixisset: Pater est verus, id est veritas. Filius est verus, id est veritas. Spiritus sanctus est verus, id est veritas. Et hi tres vnus verus, id est vna veritas. Quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait*: Vna quippe veritas vnius Dei, imò vna veritas vnus Deus non patitur seruitium atque culturam creatoris creaturæque coniungi. Bonus corrector, qui veracissime de veritate loqueretur, qui piè catholicéque sentiret de vera & mera diuinæ simplicitate substantiæ, in qua nihil esse possit quod ipsa non sit, & ipsa Deus. Quanquam manifestius in nonnullis locis aliis à rectitudine fidei liber ille præfati Episcopi visus est discrepare, quorum (verbi causa) adhuc vnum pono. Nam dicente auctore: Cum dicitur, Deus Deus Deus, pertinet ab substantiam: noster commentator intulit, non quæ est, sed qua est: quod absit, vt assentiat catholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquam omnino rem qua Deus sit, & quæ non sit Deus.

Gilberti sententia in Concil Remensi damnata.
* S. Fulg. lib. de fide orth. ad Donat. cap. 5.
Alii eiusdem errores.

9. Sed hæc minimè iam contra ipsum loquimur (quippe qui in eodem conuentu sententiæ Episcoporum humiliter acquiescens, tam hæc quàm cætera digna reprehensione inuenta proprio ore damnauit) sed propter eos, qui adhuc librum illum contra apostolicum vtique promulgatum ibidem interdictum transcribere & lectitare feruntur, contentiosius persistentes sequi Episcopum, in quo ipse non stetit, & erroris quàm correctionis magistrum habere malentes. Non solum autem, sed & propter vos, occasione accepta de differentia imaginis, & animæ quæ ad imaginem facta est, operæpretium credidi excursum hunc facere, vt si qui forte ex aquis furtiuis, quæ dulciores videntur, aliquando aliquid biberint, sumpto antidoto euomant illud, & purgato mentis stomacho, ad id quod secundum promissionem nostram dicendum de similitudine superest accendentes, puriora iam in gaudio non de nostris hauriant, sed de fontibus Saluatoris Sponsi Ecclesiæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

Resipuit in eodem Concilio.
Liber eius auctoritate Apost. prohibitus.

SERMO LXXXI.

De Conuenientia & similitudine Animæ cum Verbo secundum identitatem essentiæ, & vitæ Immortalitatem, & arbitrij libertatem

1. QVæsitum est ante de affinitate Animæ ad Verbum: atque id quidem necessariè. Quæ enim conuentio tantæ maiestati & tantæ paupertati, vt more & amore sponsorũ veluti ex æquo se se complecti referantur sublimitas illa & illa humilitas? Nam si verè id dicimus, valdè læta fiducia est: si falso, valdè punienda audacia. Propterea ergo de conuenientia horum quærendum fuit, quæ quidem iam multa inuenta est, sed non omnis. Quis enim vel nimis hebes non videat, quàm se è vicino respiciant imago, & quod ad imaginem est? Quorum vtique vnum vni, & alterum alteri, sermo (si recolitis) assignauit hesternus. Nec de imagine tantum, sed etiam de similitudine demonstrata ibidem propinquitas est, nisi quòd ipsa similitudo in quo vel in quibus potissimum constet, nec dum à nobis est declaratum. Age iam intendamus declarationi huic, vt quo anima plenius suam agnouerit originem, eo amplius erubescat vitam habere degenerem. Imò vero quod peccato vitiatum deprehenderit in natura, studeat reformare industria: vt dignè suo genere, Dei quidem munere sese regens, ad amplexus Verbi fidenter accedat.

Affinitas seu conuenientia Imaginis, & eius quod est ad imaginẽ, id est, Verbi & Animæ, vlterius declaratur.

2. Aduertat igitur ex hac diuinæ ingenuitate similitudinis inesse sibi illam suæ substantiæ naturalem simplicitatem, qua hoc est illi esse, quod viuere: & si non quod benè, quodve beatè viuere: vt sit similitudo, non æqualitas. Gradus propinquus, gradus tamen. Neque enim vnius excellentiæ parisve fastigij sunt, hoc habere esse quod viuere, & item habere hoc esse quod beatè viuere. Ergo si Verbi est illud propter sublimitatem, hoc Animæ propter similitudinem, salua quidem eminentia Verbi: palam est affinitas naturarum, palam animæ prærogatiua. Et vt quod dicitur planius fiat, soli Deo, id est esse, quod beatum esse, atque hoc primum & purissimum simplex. Secundum autem simile est huic, id videlicet habere esse quod viuere, atque hoc animæ est. Ex hoc etsi inferiori gradu ascendi potest, non modo ad benè, sed etiam ad beatè viuendum, non quia vel tunc fit hoc esse quod beatum esse illi qui eò peruenerit; quatenus ita glorietur pro similitudine, vt tamen pro disparitate habeat semper vnde omnia ossa eius dicant: Domine, quis similis tui? Bonus tamen animæ gradus, ex quo & solo ad beatam ascenditur vitam.

Primò secundum identitatem esse & viuere.

Animæ idem esse quod viuere, sed non quod benè ac beatè viuere.

3. Sunt namque viuentia, & horum genera duo, quæ sentiunt, & quæ non sentiunt. Porrò insensibilibus sensibilia præferũtur, atque vtrisque vita qua viuitur & sentitur. Non stabunt pariter in gradu vno vita & viuens, multo minus vita, & quæ sunt sine vita. Vita anima est viuens quidem, sed non aliunde quàm seipsa, ac per hoc non tam viuens, quàm vita, vt propriè de ea loquamur. Inde est quòd infusa corpori viuificat illud, vt sit corpus de vitæ præsentia non vita, sed viuens. Vnde liquet, ne viuo quidẽ corpori id viuere esse, quod esse, cum esse, & minimè viuere possit. Multò minus quæ vitæ expertia sunt, ad hunc gradum assurgent. Sed nec omne quod vita dicitur, vel est, continuo valebit pertingere huc. Est pecorum, est & arborum vita, sensu altera vigens, altera carens. At neutri tamen idem esse quod viuere est: cum (vt quidẽ multorum opinio est) ante in elementis, quàm vel illa in membris, vel ista in ramis extiterint. At secundum hoc cum desinũt viuificare, simul viuere cessant, sed non & esse. Soluuntur pariter & dissoluuntur, tanquam non alligatæ tantum, sed colligatæ. Neque enim vnum simplex est quæque harum, sed ex pluribus constans: & propterea non redigitur in nihilum, sed dissilit in partes, vt & ad suum quodque recurrat principium: verbi causa aër ad aërem, ignis ad ignem, & reliqua in hunc modum. Nequaquam igitur tali vitæ idem esse & viuere est, quæ est & quando non viuit.

Viuentium duo genera.

Anima potius vita quam viuens.

Corpori non idem viuere quod esse.

Vegetabilia, & sensibilia resolui in elementa ex quibus constant.

4. Porro nihil horũ, quibus non hoc esse quod viuere sit, ad benè beateque viuendum quandoque proficiet vel emerget: quippe quod neque ad hunc inferiorẽ gradum potuit peruenire. Sola quæ in ipso stare cognoscitur anima hominis, in eo dignitatis creata est vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali: vt non sit longe à summo gradu, vbi scilicet id esse quod beatè viuere est, in quo solus stat beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium. Accipit itaque in sui conditione anima etsi non esse, posse tamen esse beata, summo proinde gradui quantum licet appropians, non pertingens tamen. Neque enim vel ipsi (vt supra diximus) hoc erit aliquando esse quod beatam esse, nec quando beata erit. Fatemur similitudinem, æqualitatem renuimus. Verbi causa, vita Deus, vita & anima est: similis quidem, sed dispar. Porrò similis, quod vita, quod seipsa viuens, quod non tantũ viuens, sed & viuificans: sicut & ille hæc omnia est. Dispar verò, quantum à Creante creata. Dispar, quòd vt nisi creata ab illo non esset, sic nisi ab ipso viuificata nõ viueret. Non viueret dico, sed spirituali vita, non naturali. Nam naturali quidẽ etiam quæ non spiritualiter viuit, immortaliter viuat, necesse est. At qualis vita, in qua satius foret non nasci, quam non ab ea mori? Mors potius est, & ideò grauior, quia peccati, non naturæ. Denique mors peccatorũ pessima [a]. Ita ergo quæ secundũ carnem viuit anima, viuens mortua est, quippe cui bonũ erat omnino nõ viuere quàm sic viuere. A qua nimirũ vitali quadam morte minime vnquã resurget, nisi per verbũ vitæ, imò per Verbũ vitam, viuentem vtique & viuificantem.

4. Conuenientia Verbi & Animæ secundum immortalitatẽ.

Anima quatenus similis Deo, & quatenus dispar.

Animæ mors spiritualis.

a Psal. 33. d

Anima secundum vitam naturalem immortalis.

5. Alias autem immortalis est anima, & in hoc nihilominus verbo similis quidẽ, sed non æqualis. Nam in tantũ superexcellit immortalitas Deitatis, vt Apostolus dicat Deo [b]: *Qui solus habet immortalitatẽ.* Quod ego reor pro eo dictũ: quod solus sit natura incommutabilis Deus, qui ait [c]: *Ego Dominus, & non mutor.* Vera namque & integra immortalitas tam non recipit mutationẽ, quàm nec finẽ, quod omnis mutatio quædam mortis imitatio sit: omne etenim quod mutatur, dum de vno ad aliud transit esse, quodammodo necesse est moriatur quod est, vbi esse incipiat quod non est. Quòd si tot mortes quot mutationes, vbi immortalitas? Et huic vanitati subiecta est ipsa creatura non volens, sed propter eũ qui subiecit eam in spe [d]. Attamen immortalis anima est: quoniam cum ipsa sibi vita sit, sicut non est quo cadat à se, sic non est quo cadat à vita. Verum cum constet suis affectibus mutari eam, agnoscat ita se Deo in immortalitate similem, vt sciat sibi deesse non modicã immortalitatis partẽ, soli cedens absolutã perfectãmque immortalitatẽ, apud quem non est trãsmutatio, nec vicissitudinis obũbratio. Non mediocris tamen animæ dignitas præsenti disputatione comperta est, quæ gemina quadam vicinitate naturæ Verbo appropiare videtur, simplicitate essentiæ, & perpetuitate vitæ.

b 1. Tim. 6. c

c Mal. 3. b

Mutari est quodeam mori.

d Rom. 8. b

Immortalitatis Dei & animæ discrimen.

6. Sed enim adhuc vnum occurrit quod minimè prætereundum: nec enim minus insignẽ similẽmve minus Verbo animam facit, & forte etiam plus. Arbitrij libertas hæc est. plane diuinum quiddam præfulgens in anima tanquam gemma in auro. Ex hac nempe fit illi inter bonum quidẽ & malũ, necnon inter vitam & mortem, sed & nihilominus inter lucẽ & tenebras & cognitio iudicij, & optio eligendi: & si qua sunt alia quæ similiter circa animi habitum sese è regione respicere videantur, nihilominus inter ipsa censorius quidam arbiter is animæ oculus diiudicat & discernit: sicut arbiter in discernendo, ita in eligendo liber. Vnde & liberum nominatur arbitriũ, quòd liceat versari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendũ potis. Omne etenim quod feceris bonum malúmve, quod quidem non facere liberũ sit, merito ad meritũ reputatur. Et vt merito laudatur, non is tantũ qui potuit facere mala & non fecit, sed qui & potuit non facere bona & fecit: ita malo non caret merito tam is qui potuit nõ facere mala & fecit, quam qui potuit facere bona & non fecit. Vbi autẽ non est libertas, nec meritum. Propterea quæ sunt carẽtia ratione animalia nihil merẽtur: quia sicut deliberatione, ita & libertate carent. Sensu aguntur, ferũntur impetu, rapiuntur appetitu. Neque enim iudicium habent quo se diiudicent siue regant, sed ne instrumentum quidẽ iudicij, id est rationem: inde est quod non iudicantur, quia non iudicant. Quanam quip-

7. Similitudo inter Verbum & animam secundum Libertatem Arbitrij.

Vis liberi arb.

Liberum arbitrium vnde sic dictum.

Libertas requisita ad meritum.

Bruta non aguni sed aguntur.

peratione ab his exigatur ratio quam non acceperunt?

7. Hanc vim à natura solus homo non patitur, & ideo solus inter animantia liber. Et tamen interueniente peccato patitur quandam vim & ipse, sed à voluntate, non à natura, vt ne sic quidem ingenita libertate priuetur. Quod enim voluntarium, & liberũ. Et quidem peccato factum est, vt corpus quod corrumpitur aggrauet animam [e], sed amore, non mole. Nam quod surgere anima per se iam non potest quæ per se cadere potuit: voluntas in causa est, quæ corrupti corporis vitiato ac vitioso amore languescens & iacens, amorem pariter iustitiæ non admittit. Ita nescio quo prauo & miro modo ipsa sibi voluntas, peccato quidem in deterius mutata, necessitatem facit, vt necessitatem facit, vt nec necessitas cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodammodo voluntaria. Est fauorabilis vis quædam, premendo blandiens, & blandiendo premens: vnde sese rea voluntas, vbi semel peccato consenserit, nec excutere iam per se, nec excusare tamen vllatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis huius: *Deinde*, inquit [f], *vim patior, responde pro me.* Sed rursus sciens, quod non iuste causaretur aduersus Dominum, cum voluntas sua ipsius potius in causa foret, attende quid secutus intulerit: *Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim?* Premebatur iugo, non alio tamen, quam voluntariæ cuiusdam seruitutis, & erat pro seruitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est quæ se cum esset libera seruam fecit peccati, peccato assentiendo: voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet voluntarie seruiendo.

e Sapien. 9. 2. Concupiscẽtia vehemens minuit voluntarium.

Necessitas voluntaria non excusat peccatum.

f Esa. 38. e

Ibidem.

8. Vide quid dicas, ait aliquis mihi: Tu ne voluntarium dicis, quod iam necessarium constat esse? Verum quidem est, quod voluntas seipsam addixerit, sed non ipsa retinet magis retinetur & nolens. Bene hoc saltem das, quia retinetur. Sed vigilanter retine voluntatem esse quam retineri fateris. Itaque voluntatem nolentem dicis? Non vtique voluntas retinetur non volens. Voluntas enim volentis est, non nolentis. Quod si volens retinetur, ipsa se retinet. Quid ergo dicet, aut quid respondebit ei, cum ipsa fecerit? Quid fecit? Seruam se fecit: vnde dicitur [g]: *Qui facit peccatum seruus est peccati.* Propterea cum peccauit (peccauit autem cum peccato obedire decreuit) seruam se fecit. Sed sit libera, si non adhuc facit. Facit autem in eadem seruitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est. Ergo quia volens, seruam seipsam fecit: non modo fecit, sed facit. Merito proinde (quod sæpe memorandum est) quis respondebit illi cum ipsa fecerit, ipsa & facit?

Voluntas cogi non potest.

g Ioan. 8. d

9. Sed non me, inquis, decredere facies necessitatem quam patior, quam in memetipso experior, contra quam & assidue luctor. Vbinam quæso hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod & necessariò vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum obluctans. Porro vbi voluntas, & libertas. Quod tamen dico de naturali, non de spirituali, qua libertate (vt dicit Apostolus [h]) Christus nos liberauit. Nam de illa idem ipse dicit: *Vbi spiritus Domini, ibi libertas* [i]. Ita anima miro quodam & malo modo sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate & ancilla tenetur & libera: ancilla propter necessitatẽ, libera propter voluntatem: & quod magis mirum, magisque miserũ est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit à calumnia huius pudendę seruitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo, miser quia seruus. Liber, quia similis Deo: miser, quia contrarius Deo. *O custos hominum, quare posuisti me contrarium tibi* [k]? Posuisti enim cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, & factus sum mihimetipsi grauis. Iustissimè quidem, vt hostis tuus, hostis sit & meus, & qui tibi repugnat, repugnet & mihi. Ego vero qui tibi, ego qui mihimet contrarius factus sum, atque in membris meis inuenio quod contradicat, & menti meę, & legi tuæ. Quis me liberabit de manibus meis? Non

h Gal. 4. d

i 2. Cor. 3. d

Anima libera quodammodo simul & ancilla.

k Iob. 7. c

A enim quod volo, hoc ago [l], sed me non alio prohibente. Et quod odi, illud facio, sed me nõ alio cõpellente. Atq; vtinã prohibitio hæc & hæc compulsio, ita esset violenta, vt nõ esset volũtaria, forsitã enim sic possem excusari, aut certe ita esset volũtaria, vt nõ violẽta, profectò enim sic possem corrigi. Nunc vero nusquam exitus misero pateт, quem & voluntas (vt dixi) inexcusabilem, & incorrigibilem necessitas facit. Quis me eripiet de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui?

l Rom. 7. c

Hominis miserio ab rebellionem seu luctum carnis & spiritus.

10. Quærit quis de quo querar? De me. Ego ille peccator, ille exlex, ille iniquus. Peccator, quia peccaui: exlex, quia voluntate persisto agere contra legem. Nam mea voluntas ipsa est lex in membris meis, legi diuinæ recalcitrans. Et quoniam lex Domini lex mentis meæ, sicut scriptũ est [m]: *Lex Dei eius in corde ipsius*; per hoc & mihi ipsi mea ipsius voluntas contraria inuenitur, quæ est iniquitas maxima. Cui enim non iniquus qui mihi sum? *Qui sibi nequam*, ait [n], *cui bonus?* Fateor non sum bonus, quia non est in me bonũ. Consolabor me tamen, quia & Sanctorũ vox ista est. *Scio quia non est in me bonum*, inquit [o]. Discernit tamen quod dicit: *in se*, in carne sua interpre-

m Psal. 38. f

n Eccli. 14. b

o Rom. 7. d

Hanc sancti quoque in se agnoscunt.

B tans, propter contradictoriam legem, quæ in ea est. Nam habet legem & in mente, eaque melior. An non lex Dei bona? Quod si malus propter legẽ malã: quomodo non propter bonam bonus? An mala sua est quæ est in carne sua, & ideo de mala malus, & minime bonus de bona? Non est ita. Lex Dei eius in mente ipsius, atque ita in mente, vt sit & mentis. Testis est ipse qui ait [p]: *Inuenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Nunquid suum quod carnis suæ est, & non suum quod mentis suæ est? Ego dico & plus. Quidni dicã, quod idẽ ipse magister dicit? Nam *mente quidem seruiens legi Dei, carne autẽ legi peccati*, quid magis suum fateatur euidenter ostendit, cum malum quod in carne est, ita à se alienum censet, vt dicat [q]: *Itaque iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Et ideo fortassis signanter aliam dixerit legem inuentã in membris suis, quod alienam hanc, & quasi aduentitiam reputaret. Vnde & adhuc ego aliquid audeo amplius, haud temerè quidem, Paulum videlicet non iam malum, propter malum quod in carne habet, magis autẽ bonũ, propter bonum quod in mente habet. An non bonus, qui consentit legi Dei quo-

p Rom. 7. a

q Ibid.

Motus concupiscentiæ indeliberati, seu citra voluntatis assensum, non faciunt hominem malum seu peccatorem.

C niam bona est? Nam & si se itidem fateatur seruire legi peccati, carne hoc facit, non mente. Cum autem mente quidem seruiat legi Dei, carne autem legi peccati, quidnam potissimũ horum Paulo imputandũ putes, tu videris: nam mihi fateor facile persuasum quod mentis, quàm quod carnis est pluris esse non solũ mihi, sed & ipsi Paulo, vt iam dictum est, qui ait [r]: *Si autem quod nolo illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ.*

r Ibid.

11. Sed de libertate ista sufficiant. In libello quem de gratia, & libero arbitrio scripsi, diuersa fortassis de imagine & similitudine disputata leguntur, sed (vt arbitror) non aduersa. Legistis illa, ista audistis, quænam magis probetis, vestro iudicio derelinquo: vel si quid melius vtrisque sapitis, in hoc gaudeo & gaudebo. At quoquo modo illa se habeant, tria quidem in præsentiarum præcipua commendata tenetis, simplicitatem, immortalitatem, libertatem. Et hoc vobis liquido apparere iam arbitror, Animã pro ingenita atque ingenua similitudine, quæ in his tam eximiè claret, non paruam cum Verbo habere affinitatem, sponso Ecclesiæ Iesu Christo Domino nostro, qui

Lib. Bern. de Grat. & lib. arb.

D est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

SERMO LXXXII.

Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate, & libertate.

1. QVid vobis videtur? Possumus ne iam regredi ad exponendi ordinem vnde digressi sumus, quia patet propinquitas Verbi & Animæ, pro qua vtiq; demonstranda digressio ipsa facta est? Possemus (vt mihi videtur) nisi parum quid dubietatis in his quæ dicta sunt adhuc residere sentirẽ. Nil furari volo. Nõ libẽter prætereo quod vobis vtile putem. Et quomodo id audeam, de his præsertim quæ vobis accipio? Scio hominem aliquid ali-

Prædicatoris libertainet, quod ibi eis suggessit, in alios effundere.

quando

quando inter loquendum ex his quæ suggerebat spiritus (etsi non infideli, minus tamen fidenti animo) retentantem & reseruantem sibi, vt haberet quod diceret denuo tractaturus, & ecce vox ad eum (vt quidem ei visũ est) donec istud tenebis, aliud non accipies. Quid si retinuisset, non prouidendo suæ inopiæ, sed fraternis profectibus inuidendo, nonne merito & hoc ipsum quod videbatur habere, auferretur ab eo? Quod quidem longè à seruo vestro semper faciat Deus, sicut semper fecit. Sic mihi iugiter abundare dignetur fons ille indeficiens sapientię salutaris, quomodo sine inuidia vobis communicaui, & refudi quicquid mihi infundere hactenus dignatus est ipse. Si ego vos fraudo, à quo iam non verear ipse fraudari? Ne à Deo quidem.

2.
Dubiũ circa superiora mouet & explicat.

Est itaque in his quæ dicta sunt aliquid quod (vt vereor ego) offendiculum dare queat, si non complanetur. Et, ni fallor, sunt de hic stantibus, quibus iam scrupulum mouit quod dicere volo. Trina illa Verbi similitudo quam Animæ assignauimus, imò qua insignitam aduertimus, recolitis ne quod etiã inseparabiliter inesse illi visa fuerit nobis? Id quidẽ videatur aliquibus scripturarum testimoniis obuiare: vt, verbi gratia, est illud in psalmo[a]: *Homo cũ in honore esset, non intellexit, comparatus est iumẽtis insipiẽtibus, & similis factus est illis.* Et item illud[b]: *Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnũ*, sed & quod aperte dictũ est in persona Dei[c]: *Existimasti inique, quod ero tui similis?* & pleráque alia quæ similitudinem Dei in homine post peccatum deletam concorditer asseuerare videntur. Quid ergo dicemus ad hęc? Tria illa in Deo minime esse, & sic alia quærenda in quibus similitudinẽ assignemus, aut esse quidem in Deo, sed non in anima, & ne sic quidẽ in his similitudinem inueniri; aut esse & in anima, sed posse etiam non inesse, ac per hoc non inseparabilia esse? Absit. Et in Deo, & in Anima sunt, & semper insunt, nec est quod nos aliquid horum dixisse pœniteat, ita totum subnixum est indubitata, & absolutissima veritate. Sed quod scriptura loquitur de dissimilitudine facta: non quia similitudo ista deleta sit loquitur, sed quia alia superducta. Non plane anima natiuam se exuit formam, sed superinduit peregrinam. Illa addita, non ista perdita est: & quæ superuenit, obscurare ingenitam potuit, sed non exterminare. Denique *obscuratum est insipiens cor illorum*, ait Apostolus[d]. Et Propheta[e]: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Obscuratum aurum plangit, sed aurum tamen, mutatum colorem optimum, sed non fundamentum coloris euulsum. Manet in fundamento prorsus inconcussa simplicitas, sed minimè apparet duplicitate operta humanæ dolositatis, simulationis, hypocrisis.

a Psal. 48. d
b Psal. 105. d
c Psal. 49 d
Quomodo similitudo animæ ad Deũ subsistat cum aliis peregrinis similitudinibus.
d Rom. 1. c
e Thre. 4. a

3.
Dolus sathanæ.

Quam incongruè simplicitati duplicitas admiscetur, quã indignè tali fundamento talis structura committitur. Huiusmodi sibi versutiam Serpens induerat, cum se, vt deciperet, consiliarium exhibebat, simulabat amicum. Huiusmodi quoque seducti ab eo Paradisi incolæ induerant sibi[f], cum pudendam iam nuditatem tegere conarẽtur, & vmbra frondosi ligni, & frondiũ succinctoriis, & verbis excusatoriis. Quàm late extũc & deinceps omnẽ posteritatem hæreditarium hypocrisis virus infecit. Quẽ dabis de filiis Adã qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri? Sed perseuerat nihilomin' in omnia anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, vt de collatione cõfusio augeatur. Perseuerat æquè immortalitas, sed fusca & tetra, irruente tenebrosa corporeæ mortis caligine. Nam etsi non priuatur vita, vitæ tamen beneficium suo corpori iam non sufficit vendicare. Quid quod ne suã quidẽ spiritualẽ duntaxat vitã retinet sibi? Anima nempe quæ peccauerit, ipsa morietur[g]. Nonne morte ista duplici incursante, illa qualiscũque immortalitas quã retentat, tenebrosa satis redditur & misella? Adde quod appetentia terrenorũ (quæ quidẽ omnia ad interitũ sunt) densat tenebras, ita vt in anima sic viuente nil à parte aliqua nisi pallida facies & imago quædam mortis apparere cernatur. Cur non enim quæ immortalis est, similia sibi immortalia appetit & æterna: vt quod est, appareat, & quod facta est, viuat? Cæterum contraria sapit & quærit, & mortalibus sese degeneri conuersatione conformans, immortalitatis candorem quodam mortiferæ consuetudinis piceo colore denigrat. Quidni mortalium appetitus immortalem mortali similem, immortali dissimilem faciat? Qui tangit picem (ait Sapiens[h]) inquinabitur ab ea. Fruendo mortalibus mortalitatem se induit, & vestem immortalitatis incidente mortis similitudine decolorauit, non exuit. Euam attende quomodo eius anima immortalis, immortalitatis suæ gloriæ, fucum mortalitatis inuexit, mortalia vtique affectando. Vt quid enim cum immortalis esset, mortalia non contempsit & transitoria, contenta sibi similibus immortalibus & æternis? *Vidit*, inquit[i], *lignum quod esset pulchrum oculis, & aspectu delectabile, ac suaue ad vescendum.* Non est tua, ô mulier ista suauitas, ista delectatio, istaque pulchritudo. Et si tua pro parte luti, non tua solius, sed communis cunctis animantibus terræ. Tua, quæ verè tua est, aliunde & alia: nam æterna est de æternitate.

g Ezech. 18. a
Qualis homini post peccatum reliqua immortalitas.
h Eccl. 13. a
Homo mortalibus inhiãs quidni mortalis.
i Gen. 3. b

Quid tu animæ tuæ aliam formam, imò deformitatem imprimis alienam? Enimuerò quod delectat habere, id etiam perdere timet, & timor color est. Is libertatẽ dum tingit, regit & eam nihilominus sibimet reddit dissimilẽ. Quàm dignius sua origine nihil cuperet, vbi nihil metueret, ac per hoc à seruili timore isto ingenitam sibi defenderet libertatem, manentem in vigore & decore suo. Heu non ita est, mutatus est color optimus. Fugitas & latitas, audis vocem Domini Dei, & abscondis te. Cur hoc nisi quia quem amabas times, & libertatis speciem forma seruilis exclusit? Sed & voluntaria illa necessitas & contraria lex inflicta in membris (de qua proximo sermone disserui) eidem incubat libertati, & liberam natura creaturam per propriam ipsius voluntatem dum allicit, subiicit seruituti, implens faciem eius ignominia, ita vt vel carne seruiat legi peccati, & non volens. Quia ergo naturæ ingenuitatem, morum probitate defensare neglexit: iusto auctoris iudicio factum est, non quidem vt libertate propria nudaretur, sed tamen superinduceretur *sicut diploide* confusione sua[k]. Et bene sicut diploide, vbi veste veluti duplicata manente libertate propter voluntatem, seruilis nihilominus conuersatio necessitatem probat. Hoc de simplicitate, hoc de immortalitate animæ aduertere est: & nil tibi in ea, si benè consideres, apparebit quod non sit istiusmodi similitudinis pariter & dissimilitudinis diploide adopertum. An non diplois vbi non innata, sed affixa, & quadã quasi acu peccati assuta simplicitati fraus, immortalitati mors, necessitas libertati? Neque enim essentiæ simplicitati præscribit duplicitas cordis, non naturæ immortalitati mors, aut voluntaria peccati, aut necessaria corporis non arbitrii libertati necessitas voluntariæ seruitutis.

4.
Libertas hominis in statu naturæ corruptæ, quantopere arctata.
k Psal. 108 d
Quanta hominis cõfusio à tam nobili statu esse degenerem.

Itaque bonis naturæ mala aduentitia dum non succedunt, sed accedunt, turpant vtique ea non exterminant, conturbant non deturbant. Inde anima dissimilis Deo, inde dissimilis est & sibi: inde cõparata iumentis insipiẽtibus, & similis facta est illis: inde quod legitur[m] cõmutasse gloriam suam in similitudinẽ vituli comedentis fœnum: inde homines tanquam vulpes duplicitatis & fraudis foueas habent: & quia pares vulpibus se fecerũt, partes vulpium erunt: inde iuxta Salomonem[n] *vnus exitus homini & iumento.* Quidni similiter exeat, qui similiter vixit? More bestiali incubuit terrenis, morte bestiali excedet terris. Audi aliud. Quid mirum si similem sortimur exitum, qui & similem habemus introitum? Vnde enim hominibus, nisi de similitudine bestiali ille tam intemperans ardor in coitu; tam immoderatus dolor in partu? Ita homo in conceptu & ortu, in vita & morte comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quid quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit vt domina, sed sequitur & obsequitur vt ancilla? Nonne & in hoc se assimilat & annumerat cæteris animantibus quæ natura non in libertatem vocauit, sed condidit in seruitutem seruire suo ventri, appetitui obedire? Nonne tali merito confunditur perhiberi vel existimari similis Deus? Ideoque ait[o]: *Existimasti inique quod ero tui similis?* Et infert: *Arguam te, & statuam*

5.
l Psal. 48. d
m Psal. 105. c
n Eccl. 3. d
Similis homini & iumento exitus quomodo.
6.
o Psal. 49. d

contra faciem tuam. Non est sese videntis animæ, Deum existimare similem sibi, animæ dũtaxat (qualis mea est) peccatricis & iniquæ. Eiusmodi namque arguitur: *Existimasti inique* (ait) & nõ dicit, existimasti animo, vel existimasti homo, quòd ero tui similis. Sed si statuatur iniqu⁹ ante faciem suam, & contra vultum quendam morbidũ putidumque interioris hominis sui sistatur, vt dissimulare aut declinare non queat impuritatem conscientię suę, sed videat, vel inuitus sordes peccatorum suorum, vitiorum inspiciat deformitatem, nequaquam poterit existimare Deum fore similem sibi, sed quasi diffidens pro tanta dissimilitudine quam videbit, puto exclamabit & dicet[p]: *Domine, quis similis tibi?* Quod quidem dictum pro voluntaria illa & nouicia dissimilitudine. Nam manet prima similitudo, & ideo illa plus displicet, quod ista manet. O quantum bonum ista, quantumque malum illa ex mutua tamen collatione vtraque res in genere suo plus eminet.

Homo ignorans seipsum & dissimulans impuritatem suam, Dei similitudinem frustra venditat.

p Psal. 34. b

7. Cum ergo Anima tantum in se vna rerum distantiam cernit, quidni clamet inter spem & desperationem vtriq; posita: Domine, quis similis tui? Trahitur in desperationẽ pro tanto malo, sed reuocatur in spẽ à tanto bono. Inde est, vt quo sibi plus displicet in malo quod in se videt, eo se ardentius ad bonũ quod æquè in se conspicit trahat, cupiátq; fieri ad quod facta est, simplex & recta, & timẽs Deũ, ac recedens à malo. Quidni recedere possit, ad quod accedere potuit? Quidni accedere, à quo recedere potuit? Quod tamen vtrumq; dixerim de gratia præsumendum, nõ de natura, sed ne de industria quidẽ. Nempe sapientia vincit malitiam[q], non industria vel natura. Nec deest occasio præsumendi, ad Verbum est conuersio eius. Non est apud Verbũ ociosa animæ generosa cognatio, de qua triduo iam tractamus, & cognationis testis similitudo perseuerans. Dignanter admittit in societatem spiritus similẽ in natura. Et certe de ratione naturæ, similis similẽ quærit. Vox requirentis[r]: *Reuertere Sunamitis, reuertere vt intueamur te.* Intuebitur similẽ, qui dissimilẽ nõ videbat, sed & se intuendũ præstabit. Scimus quoniã cũ apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[s]. Puta ergo de difficultate magis, quam de impossibilitate venire illam percunctationem[t]: *Domine, quis similis tibi?*

Agnoscens se corruptam dissimilitudine & vitiis de diuina similitudine præsumit.

Gratiæ necessitas.

q Sap. 7. d

r Cant. 6. d

s 1. Ioan. 3. a

t Psal. 34. b

8. Aut si hoc magis probas, vox est admirantis. Admirãda prorsus & stupenda illa similitudo quã Dei visio comitatur, imò quæ Dei visio est, ego autẽ dico in charitate. Charitas illa visio, illa similitudo est. Quis non stupeat charitatem Dei spreti & reuocantis? Merito iniquus arguitur ille qui supra inductus est Dei similitudinem vsurpans sibi, cum diligendo iniquitatem, neque possit se diligere, neque Deum, sic enim habes[u]: *Qui diligit iniquitatẽ, odit animam suam.* Facta igitur de medio iniquitate, quæ eam quæ ex parte est dissimilitudinem facit, erit vnio spiritus, erit mutua visio, mutuáq; dilectio. Siquidẽ veniẽte, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est[x], eritque ad alterutrum casta & consummata dilectio, agnitio plena, visio manifesta, coniunctio firma, societas indiuidua, similitudo perfecta. Tunc cognoscet anima sicut cognita est, tunc amabit sicut amata est, & gaudebit sponsus super sponsam, cognoscens & cognitus, diligens & dilectus, Iesus Christus Dominus noster, qui es super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

Miranda Dei Charitas.

u Psal. 10. b

Status futuræ gloriæ perfectio.

x 1. Cor. 13. c

Sermo LXXXIII.

Qualiter anima quamumcunque vitiis corrupta adhuc per amorem castum & sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est, Christi.

1. QVantũ quidem regularis hora permisit quã nobis constituimus ad loquendum, biduũ hoc in demonstranda Verbi Animæque affinitate expensum est. Quæ vtilitas in omni labore isto? Nempe hæc, docuimus omnẽ animam licet oneratam vitiis, peccatis irretitam, captam illecebris, exilio captiuam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam mẽbris, confixã curis, distentam negociis, contractam timoribus afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinib. anxiam, suspicionib⁹ inquietam, & postremo aduenam in terra inimicorũ iuxta Prophetæ vocem, coinquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt, licet, inquam, sic damnatam, & sic desperatam, docuimus tamen hãc in sese posse aduertere nõ modo vnde respirare in spem veniæ, in spẽ misericordiæ queat, sed etiã vnde audeat aspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire fœdus societatis nõ trepidet, suaue amoris iugũ cum Rege ducere Angelorum nõ vereatur. Quid enim non tute audeat apud eũ cuius se insignem cernit imagine, illustrem similitudine nouit? Quid, inquam, vereatur de maiestate, cui de origine fiducia datur? Tantum est vt curet naturæ ingenuitatem vitæ honestate seruare, imò cœleste decus quod sibi originaliter inest, dignis quibusdam studeat morum affectuúmque venustare & decorare coloribus.

a Baruc 3. d

Anima quantumuis ex corruptione naturę misera, magnæ tamen gratiæ & felicitatis capax.

2. Vt quid enim dormitet industria? Grande profecto in nobis donũ naturæ ipsa est: quæ si minus suas exequatur partes, nonne quod reliquum habet natura in nobis, totum turbabitur, totum quasi quadam vetustatis operietur rubigine? Id quidem iniuria auctori. Et vtique ad hoc auctor ipse Deus diuinæ insigne generositatis perpetuo voluit in anima conseruari, vt semper hæc in sese ex Verbo habeat quo admoneatur semper, aut stare cũ Verbo, aut redire si mota fuerit. Non mota quasi locis migrans, aut pedibus gradiens, sed mota (sicut substantiæ utiq; spirituali moueri est) cum suis affectibus, imò defectibus à se quodammodo in peius vadit, cum se sibi vitæ & morum prauitate dissimilem facit, reddit degenerem: quæ tamen dissimilitudo non naturæ abolitio, sed vitium est, bonum ipsum naturæ quantum sui comparatione attollens, tantum fœdans coniunctione. Iam vero animę reditus, conuersio eius ad Verbum, reformandæ per ipsum, conformandæ ipsi. In quo? In charitate. Ait enim[a]: *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit vos.*

Insigne diuinæ imaginis quorsum in homine.

b Ephe. 5. a

3. Talis conformitas maritat animam Verbo, cũ cui videlicet similis est per naturã, similẽ nihilominus ipsi se exhibet per voluntatẽ, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformitate iucũdius? quid optabilius charitate? qua fit vt humano magisterio non cõtenta, per temet, ô anima, fiducialiter accedẽs ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percuncteris consultésque de omni re, quantũ intellectu capax, tantũ audax desiderio. Vere spiritualis sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi contractus complexus est. Complexus planè, vbi idem velle, & nolle idẽ, vnum facit spiritum de duobus. Nec verendũ ne disparitas personarum claudicare in aliquo faciat conuenientiã voluntatum, quia amor reuerentiam nescit. Ab amando quippe amor, nõ ab honorãdo denominatur. Honoret sane qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur; vacant hæc omnia penes amantẽ. Amor sibi abundat, amor vbi venerit, cæteros in se omnes traducit & captiuat affect⁹. Propterea quæ amat, amat, & aliud nouit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori & miraculo est, amari tamen plus amat. Sponsus & sponsa sunt. Quã quęris aliam inter sponsos necessitudinem, vel connexionem præter amari & amare? Hic nexus vincit etiã quod natura arcti⁹ vinxit, vinculũ parẽtũ ad filios. Denique *propter hoc*, ait[c], *relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit sponsæ.* Vides iste affectus, quam sit in sponsis non cęteris tantum affectibus, sed etiam seipso potentior.

Animæ & verbi connubium.

Eius iucunditas.

Amor cæteros animi affectus absorbet.

c Matth 19 a

4. Adde quod iste sponsus non modo amans, sed amor est. Nunquid honor? Contendat quis esse, ego non legi. Legi autẽ quia *Deus charitas est*[d], & nõ quia honor est, vel dignitas legi non quia honorem non vult Deus, qui ait[e]: *Si ego pater, vbi est honor meus?* Verũ id pater. Sed si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, & dicet: Si ego spõsus, vbi est amor meus? Nam & ante ita locutus est[f]. *Si ego Dominus, vbi est timor meus?* Exigit ergo Deus timeri vt Dominus, honorari vt pater, vt sponsus amari. Quid in his præstat, qui eminet? Nẽpe amor. Absque hoc & timor, pœnam habet, & honor non habet gratiam. Seruilis est timor, quãdiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore nõ venit honor, nõ honor, sed adulatio est. Et qui-

d 1. Ioan. 4. a

e Mala. 1. c

f Ibid.

Deus vult amari, timeri, & honorari, sed mauult amari.

dem soli Deo honor & gloria, sed horũ neutrũ acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se A sufficit, is per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmium sibi est amor, præter se non requirit causam, non fructũ. Fructus eius, vsus eius. Amo, quia amo, amo, vt amem. Magna res amor, si tamẽ ad suũ recurrat principium, si suę origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat vnde iugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus sensibus atque affectibus, in quo potest creatura etsi non ex æquo respondere auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. Verbi gratia: Si mihi irascatur Deus, num illi ego similiter reirascar? Non vtique, sed pauebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, sed ex me potius iustificabitur. Nec si me iudicabit, iudicabo ego eum, sed adorabo; & saluans me non quærit à me ipse saluari, nec vicissim eget ab aliquo liberari, quia liberat omnes. Si dominatur, me oportet seruire: si imperat, me oportet parere, & non vicissim à Domino, vel seruitium exigere, vel obsequium. Nunc iam videas de amore quam aliter sit. Nam cum amat Deus, non aliud vult, quam amari, quippe non ad aliud amat nisi vt ametur, sciens ipso amore beatos qui se amauerint.

Amor solus sibi sufficit.

Solo amore potest homo respondere Deo, licet non ex æquo.

B 5. Magna res amor, sed sunt in eo gradus. Sponsa in summo stat. Amant enim & filij, sed de hæreditate cogitant: quã dum verentur quoquo modo amittere, ipsum à quo expectant hæreditas, plus reuerentur, minus amant. Suspectus est mihi amor, cui aliud quid adipiscendi spes suffragari videtur. Infirmus est qui forte spe subtracta, extinguitur, aut minuitur. Impurus est qui & aliud cupit. Purus amor mercenarius non est. Purus amor de spe vires non sumit, nec tamen diffidentiæ damna sentit. Sponsæ hic est, quia hoc sponsa est quęcunque est. Spõsæ res & spes vnus est amor. Hoc sponsa abundat, hoc contentus est sponsus. Nec is aliud quærit, nec illa aliud habet. Hinc ille spõsus, & sponsa illa est. Is sponsi proprius est quem alter nemo contingat, nec filius quidem. Denique ad filios clamat[g], *vbi est honor meus?* & non vbi est amor meus dicit, seruans sponsæ prærogatiuam. Sed & iubetur homo honorare patrem suũ & matrem suam[h], & de amore tacetur: non quia non amandi sint parẽtes à filiis, sed quia multi filiorũ honorare parẽtes magis, quã amare affecti sunt. Esto quod honor regis iudiciũ diligat, C sed sponsi amor, imò sponsus amor solum amoris vicem requirit & fidẽ. Liceat proinde redamare dilectã, quidni amet sponsa, & sponsa amoris? Quidni ametur amor?

Purus amor mercenarius non est, tamẽ sine mercede non est.

g Mala. 1. c

h Deut. 5. b

6. Merito cunctis renuncians affectionibus aliis, soli & tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam & cum se totam effuderit in amorem quantũ est hoc ad illius fontis perenne profluuium? Non planè pari vbertate fluunt amãs & Amor, anima & Verbum, sponsa & Sponsus, Creator & creatura, non magis, quam sitiens & fons. Quid ergo? Peribit propter hoc, & ex toto euacuabitur nupturæ votũ desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet ex æquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo qui charitas est? Non. Nam etsi minus diligit creatura, quoniam minor est, tamen si ex tota se diligit, nihil deest vbi totũ est. Propterea (vt dixi) sic amare, nupsisse est: quoniam non potest sic diligere, & parũ dilecta esse, vt in cõsensu duorum integrũ stet perfectumque cõnubium: nisi quis dubitet animã à Verbo & prius amari, & plus. Prorsus & præ D uenitur amando, & vincitur. Felix quæ meruit præueniri in tantæ benedictione dulcedinis. Felix cui tantæ suauitatis complexũ experiri donatum est. Quod non est aliud, quam amor sanctus & castus, amor suauis & dulcis, amor tantæ serenitatis, quantæ & synceritatis, amor mutuus intimus, validusque, qui non in carne vna, sed vno plane in spiritu duos iungit, duos faciat iam non duos, sed vnum, Paulo ita dicente[i]: *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.* Et nunc potius eã super his audiamus quã facilè magistram de omnibus fecit, & magistra vnctio, & frequens experiẽtia. Nisi forte id melius seruamus in aliud

Sponsa tota in amorẽ dilecti incumbit.

Amor sponsæ non remittendus quantumuis impar amori sponsi.

Amor sponsi & sponsæ qualis.

i 1. Cor. 6. d

sermonis principium, ne rem bonam coarctemus inter angustias huius iam propemodum finiendi. Et si probatis, facio finem etiam ante finem; vt famelici tempestiuè conueniamus cras ad delicias sanctæ animæ, quibus beata meretur frui cum Verbo, & de Verbo sponso vtique suo Iesu Christo Domino nostro: qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO LXXXIV.

Quod anima quærens Deum, præuenta est ab eo, & quid sit illa quæsitio in qua iam ab eo præuenta est.

1. IN *lectulo meo per noctes quæsiui quẽ diligit anima mea*[a]. Magnum bonum quærere Deum. Ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo. Primum in donis, vltimum in profectibus est. Virtutum nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat quam nulla præcedit? Cui præcedat quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus ascribi possit non quærenti Deum? aut quis terminus quærenti Deum? *Quærite* (inquit[b]) *faciem eius semper.* Existimo, quia nec cum inuẽtus fuerit, cessabitur à quærendo. Non pedum passibus, sed desideriis quęritur B Deus. Et vtique non extundit desiderium sanctum felix inuentio, sed extendit. Nunquid consummatio gaudij, desiderij consumptio est? Oleũ magis est illi; nam ipsum flamma. Sic est. Adimplebitur lætitia, sed desiderij non erit finis, ac per hoc nec quærendi. Tu vero cogita, si potes, quærendi hoc studium sine indigentia, & desiderium sine anxietate. Alterũ profectò præsentia, alterum copia excludit.

a Cant. 3. a

b Psal. 104. a

Desideria sancta non languescunt obtenta, ac amata.

2. Nunc iam videte cur ista præmiserim. Nimirum, vt omnis inter vos anima quærens Deum, ne magnum bonum in magnum sibi detorqueat malum, nouerit se præuentam in illo, & ante quæsitam quàm quærentem. Sic enim de magnis bonis mala oriri nõ minima solent; cum facti eximij de bonis Domini, vtimur donis tanquã non datis, non damus gloriam Deo. Ita profectò qui maximi videbamur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputamur apud Deum. Ego autẽ parco vobis. Vsus sum mollestioribus vocibus, maximo, minimoque, sed quod sentio non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo: optimum pessimumque dixisse debueram. Nam verè & absque dubio, eo quisque pessimus quo optimus, C si hoc ipsum quo est optimus, adscribat sibi. Nẽpe pessimum hoc. Quod si dicat quis: absit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum; studeat autem captare gloriolam pro gratia quam accepit; nonne fur est & latro? Audiat qui eiusmodi est: *Ex ore tuo te iudico serue nequam*[c]. Quid nequius seruo vsurpante sibi gloriam Domini sui?

Abusus optima quæque reddit pessima.

Dona Dei nõ nobis, sed auctori adscribenda: alias nobis in perniciem futura.

c Luc. 19. d

3. *In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea.* Quærit anima mea Verbum, sed quæ à Verbo prius quæsita sit. Alioquin semel à facie Verbi egressa vel eiecta, non reuertetur oculus eius vt videat bona, si non requiratur à Verbo. Quasi vero aliud anima nostra sit, quàm spiritus vadens & non rediens, si sibi fuerit derelicta. Audi profugam & deuiam, quid doleat, & quid petat: *Erraui*, ait[d], *sicut ouis quæ periit, quære seruum tuũ.* O homo redire vis? Sed si in voluntate res est, quid opem flagitas? Quid aliunde mendicas, in quo abundas tu tibi? Palam est, quia vult & non potest, sed spiritus est vadẽs & non rediens, etsi is sit longius agẽs, qui nec vult: quãquam non omninò illam animã expositam dixerim vel relictam, quæ reuerti cupit, & requiri petit. Vnde enim D voluntas hæc illi? Inde (ni fallor) quòd à Verbo visitata iam sit & quæsita: nec ociosa quæsitio, quæ operata est voluntatem sine qua reditus esse non poterat. Sed non sufficit semel quæri, tantus est animæ languor, tantaque in reditu difficultas. Quid enim si vult? Iacet voluntas, vbi facultas non suppetit. *Nam velle adiacet mihi*, inquit[e], *perficere autem bonum non inuenio.* Quid ergo ille quẽ de psalmo induximus, quærit? Non plane aliud quàm quæri, quod non quæreret nisi quæsitus fuisset, & rursum nõ quæreret, si quæsitus satis fuisset. Quod & postulat, *quære*, inquiens[f], *seruum tuum*, vt qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate.

Anima quærens Deum prius à Deo quæsita.

d Psal. 118. y

Homo ex se seu propriis viribus non potest cõuerti ad Deum.

e Rom. 7. d

f Psal. 118. y

4. Mihi tamen non videtur istiusmodi animæ posse com-

petere locus præsens, quæ secundam gratiam necdum A percepit, volens quidem, sed non valens adire quem diligit anima sua. Nā quomodo potest illi cōuenire quod ibi sequitur [g], *surgere & circuire ciuitatem, sed & per vicos & plateas quærere dilectum*, quæ eget ipsa quæri? Faciat hoc quæ potest, tantum se meminerit quæsitā prius, sicut & prius dilectam, atq; inde esse, & quod quærit & quod diligit. Oremus & nos, charissimi, vt citò anticipet nos misericordiæ istæ, quia pauperes facti sumus nimis; quod non de omnibus nobis dico. Scio enim quamplurimos vestrum ambulantes in dilectione qua Christus dilexit nos; & in simplicitate cordis quærentes illum. Sed sunt aliqui (quod tristis dico) qui nullum nobis adhuc in se dedere indicium huius tam salutaris anticipationis, ac per hoc nec suæ salutis, homines seipsos amantes, non Dominum, & quærentes quæ sua sunt, non quæ Domini.

g Cant. 3. a

5. *Quæsiui* (ait illa) *quem diligit anima mea*. Nempe huc te prouocat anticipantis benignitas illius qui te & prior quæsiuit, & prior dilexit. Minimè prorsus nisi prius quæsita quæreres, sicut nec diligeres nisi dilecta prius. Non in vna tantum benedictione, sed in duabus præuenta es, dilectione & quæsitione. Dilectiō causa quæsitionis, quæsitio fructus dilectionis est & certitudo. Dilecta es, ne ad supplicium potius quæsitam suspiceris. quæsita es, ne frustra dilectam conqueraris: vtraque tam amica comperta suauitas, & ausum dedit, & verecundiam depulit, & reditum persuasit, & mouit affectū. Hinc zelus, hinc ardor iste quærendi quem diligit anima tua, quia profectò nec non quæsita quærere poteras, nec non quærere quæsita nunc potes.

Cant. 3. a

Dilectio & quæsitio Dei nostram præuenit.

6. Sed noli obliuisci vnde huc veneris. Et vt in me potius transfigurem quæ dicuntur (id enim tutius) tu ne es, ô anima mea, quæ relicto viro tuo priore cum quo tibi benè fuerat primam fidem irritam fecisti, iens post amatores tuos? Et nunc quoad libuit fornicata cum illis, fortè & contempta ab illis, audes impudens, & frontosa velle reuerti ad illum quem superba cōtempsisti? Quid Digna latebris quæris lucem, & curris ad sponsum, dignior plagis quàm osculis? Mirum si non pro sponso iudicem offendas. Felix qui ad hæc animam suam responC dentem audierit: Non timeo, quia amo: quod non amarem omnino non facerem. Itaque etiam amor. Nihil dilectæ timendum. Paueant quæ non amant. Quidni assidue inimicitias suspicentur? Ego vero amans, amari me dubitare non possum, non plusquàm amare. Nec possum vereri vultum cuius sensi affectum. In quo? In eo quòd talem non modo quæsiuit, sed & affecit, fecitque certam proinde de quæsitu. Quidni respondeam in quæsitu, cui in affectu respōdeo? Nunquid irascetur quæsitus, qui etiam contemptus dissimulauit? Quinimmo non repellet requirentem, qui & contemnentem requirit. Benignus est spiritus Verbi, & benigna nunciat mihi, intimans & suadens de verbi & zelo desiderioque, quod vtique sibi non potest esse absconditum. Scrutatur alta Dei, conscius earum quas cogitat cogitationes pacis & non afflictionis. Quidni animer ad quærendum experta clementiam, & persuasa de pace?

Anima audet quærere Deū quem alias contempsit, ô mirum! sed

Amantis magna securitas: &

Mira de diuinis bonitate fiducia.

7. Fratres, hoc suaderi à Verbo quæri est: persuaderi, inueniri est. Sed non omnes capiunt hoc verbum. Quid faciemus paruulis nostris (illos loquor qui adhuc inter nos incipiētes sunt, non tamen insipientes) cum teneant initium sapientiæ, subiecti inuicem in timore Christi? Vnde illis, inquam, facimus fidem, quòd hæc ita se habeant penes sponsam, cum ipsi talia agi secum necdum persenserint? Sed mitto eos ego ad talem cui decredere non debeant. Legant in libro, quod in corde altero, quia non cernunt, non credūt. Est scriptum in Prophetis [h]: *Si dimiserit vir vxorem suam, & illa recedens duxerit virum alium: nunquid reuertetur vltra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: & tamen reuertere ad me dicit Dominus, & ego suscipiam te*. Verba Domini sunt: non est fas suspendere fidem. Credant quod non experiūtur, vt fructum quandoq; experientiæ fidei merito consequantur.

Quid faciendum Incipientibus seu tyronibus hæc reipsa nondū expertis.

h Hier. 3. a

Credāt, quod non sentiunt.

Satis arbitror declaratum, quid sit, quæri à Verbo, & quæ hæc sit necessitas non verbo, sed animæ: nisi quòd quæ experta est, & plenius ista nouit & felicius. Restat vt sequenti tractatu doceamus sitientes animas quærere à quo quæsitæ sunt, vel potius id discamus ab illa quę hoc loco inducitur quęrens ipsum quem diligit anima sua Sponsum animæ Iesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

SERMO LXXXV.

De septem necessitatibus propter quas anima quærit Verbū: quæ tandem reformata accedit ad eius dulcedinem contemplandam atque perfruendam.

IN lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea [a]. Ad quid? Dictum est, & iterare superfluū: propter quosdam tamen, qui non interfuerunt, cum tractaretur, dico aliquid breuiter, & quod fortassè ne hos quidem qui interfuerunt, audire pigebit. Nec enim totum dici tunc potuit. Quærit anima Verbum cui consentiat ad correctionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui con- B formetur ad decorem, cui maritetur ad fœcunditatem, quo fruatur ad iucunditatem. Propter has omnes causas quęrit anima Verbum. Non ambigo esse quàm plures & alias, sed hæ interim occurrūt. Poterit autem si cui cordi fuerit, facilè alias atque alias aduertere in semetipso. Siquidem multę sunt auersiones nostrę, multæ & infinitæ animæ necessitates, & anxietatum non est numerus. At Verbum ditius pleniusq; superabundat in bonis, vtpotè sapientia vincit malitiam, vincens in bonis mala. Et nūc harum quas posui, accipite rationem. Et primo quod primum est, videte quemadmodū consentiat ad correptionem. Legimus verbum in Euangeliis loquens: *Esto consentiēs*, inquit [b], *aduersario tuo, dum es cū illo in via, ne forte tradat te iudici, & iudex tortori*. Quid consultius? Verbi consilium est (ni fallor) se aduersarium protestātis, quòd aduersetur carnalibus desideriis nostris dum dicit, semper hi errant corde [c]. Tu verò qui hæc audis, si pauens cœperis velle fugere à ventura ira: credo sollicitus eris quomodo huic consentias aduersario qui tibi illam tam terribiliter intentare videtur. At istud impossibile, nisi C dissentias tecum, nisi tibimet aduerseris, nisi graui & vigili lucta rupse contra teipsum infatigabiliter prælieris: postremò nisi valefacias inueteratæ consuetudini, innatæque affectioni. Id quidem durum: Si tuis attemperaueris viribus, tale erit, ac si in vno digitorum tuorū torrentis impetum sistere, aut ipsum denuo coneris Iordanem conuertere retrorsum. Quid facies? Quære verbū cui consentias, ipso faciente vt consentias. Fuge ad illum qui aduersatur, per quem talis fias cui iam non aduersetur, vt blandiatur qui minabatur, & fit ad immutandū efficacior infusa gratia, quàm intensa ira.

1. a Cant. 3. a

Caussæ ob quas anima quærit verbum.

Prima caussa. Consensus ad correptionem.

b Matt. 5 d

c Psal. 94. b

Abnegatio sui ipsius. Secū dissentiat oportet, qui Deo consentire velit.

Id humanis viribus impossibile.

2. Hæc prima (vt opinor) necessitas ob quam anima incipit quærere verbum. Sed si ignoras quid ille velit cui iam voluntate consentis, nonne & de te dicetur, quia zelum Dei habes, sed non secundum scientiam [d]? Et ne hoc leue existimes, memineris scriptum [e], quia ignorans ignorabitur. Scire vis quid consulam, & in hac necessitate? Quod in prima. Meo consilio nunc quoque ibis ad Verbum, & docebit te vias suas, ne volendo quidem, sed ignorando bonum dum curris contingat excurrere, & errare in inuio & non in via. Lux est enim verbum. De- D claratio deniq; sermonum illuminat, & intellectum dat paruulis [f]. Beat' es si dicas & tu: *Lucerna pedib. meis verbū tuū, & lumē semitis meis*. Nec parū profecit anima tua cuius immutata volūtas, cuius illuminata ratio est, vt bonū, & velit & nouerit. In altero vitā, in altero visū recepit. Nā & malū volendo mortua erat, & bonū ignorando cæca.

2. Caussa, Illuminatio ad cognitionē.

d Rom. 10. a

e 1. Cor. 14 g

f Psal. 118. r

g Ibidem. n

3. Iam viuit, iam videt, iam stat in bono, sed ope & opere verbi. Stat manu verbi leuata veluti super pedes duos, deuotionem & agnitionem. Stat inquam, sed sibi putet dictum [h]: *Qui se existimat stare, videat ne cadat*. Putasne stare per se possit quæ surgere per se non potuit? Non opinor. Quid enim? Verbo Domini cæli firmati sunt [i], & terra stabit sine Verbo? Cur ergo si stare per se poterat, orabat homo de terra [k]: *con-*

3. Caussa, confortatio ad virtutem.

h 1 Cor. 10. c

i Psal. 32. b

k Psal. 118.

formam me, inquiens, in verbis tuis? Denique & probarat. Ei[l] ipsius illa vox fuit[l]: *Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me.* Quæris quis ille impulsor? Non est vnus. Impulsor *diabolus est*, impulsor *mundus*, impulsor *homo*. Quis iste homo sit quæris? Quisque sui. Noli mirari, vsque adeo homo impulsor sibi est, & sui met præcipitator, vt non sit quod ab altero impulsore formides, si ipse à te proprias contineas manus. *Quis enim*, inquit[m], *vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* Manus tua cōsensus tuus: à si diabolo suggerente vel seculo suadente quod non oportet, assensum tuum tenueris, & non dederis mēbra arma iniquitati, nec permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore: bonum te æmulatorem probasti, cui malitia omnino nil nocuit, vide ne magis profuerit. Scriptum est enim[n]: *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Confusi sunt qui quærebant animam tuam, tu vero cantabis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero*[o]. Boni plane æmulatoris insigne dedisti, si, consilio Sapiētis, misereris animæ tuæ[p], si omni custodia seruas cor tuum[q], si iuxtà Apostolum[r] teipsum castum custodis. Alioquin & si vniuersum mundum lucreris, animæ autem tuæ detrimentum patiaris[s], non plane bonum te censemus æmulatorem, quoniamquidem nec Saluator.

l Psal. 117. b
Tres æmuli, seu impulsores, qui nos impellunt in ruinam.
m 1. Pet. 3. c
Homo sui ipsius præcipuus impulsor.
n Rom. 13. a
o Psal. 18. d
p Eccl. 30. d
q Prou. 4. d
r 2. Cor. 3. d [?]
s Matt. 16. d

4. Cum igitur tres sint stanti imminentes stratores, homo *diabolus* liuore malitiæ, *mundus* vento vanitatis, *homo* semetipsum pondere suæ corruptionis impellit. Impellit diabolus, sed non euertit, siquidem tuum illi negaueris assensum. Denique habes[t]: *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* Iste est qui stantes in paradiso impulit inuidus & euertit, sed consentientes, non resistentes. Iste est qui seipsum de cœlo superbus nullo impellente præcipitauit: vt scias multò magis hominem suo ipsius casui imminere, quem propriæ substantiæ pondus grauat. Est & *mundus* impulsor, quia in maligno positus est: impellit omnes, sed solos euertit amicos suos, id est consentaneos sibi. Nolo esse amicus mundi, ne cadam. Nam qui vult esse huius mūdi amicus, inimicus Dei constituitur[u], quo vtique nullus grauior casus. Ex quibus satis claret quàm sit homo præcipuus impulsor sui, qui suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo cadere non potest. Cuinam horum præcipue resistēdum? Nempe huic qui eo molestior quo interior solus deiicere sufficit, cum sine ipso alii possint facere nihil. Non sine causa Sapiēs expugnatori prætulit vrbium virum qui animo dominatur[x]. Multum hoc ad te, opus virtute habes, & non quacunque, sed qua induaris ex alto. Ipsa enim si perfecta sit, facilè sic animum victorem facit, & sic inuictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi credere nescius pro tuenda ratione. Aut si magis probas, vigor animi immobiliter stantis cum ratione vel pro ratione. Vel sic: Vigor animi, quod in se est omnia ad rationem cogens vel dirigens.

t Iac. 4. b
Diabolus & mundus non euertunt hominē nisi cōsentientem.
u Iacob. 4. b
Nemo homini seipso nocentior.
x Prou. 16. d

5. Quis ascendet in montem Domini? Huius ad verticem montis, id est ad virtutis perfectionem quisque conscendere adorietur, sciet profecto quàm sit ascensus arduus, & casus concitus absque Verbi adiutorio. Felix anima quæ Angelis spectantibus præbuit gaudium pariter & miraculum sui, vt audiret de se loquentes: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum*[y]? Alioquin frustra nititur, si non innititur. Sanè etiam contra se innitens inualescet, & facta seipsa validior coget pro ratione vniuersa: iram, metum, cupiditatem & gaudium veluti quendam animi currum bonus auriga reget: & in captiuitatem rediget omnem carnalem affectū, & carnis sensum ad nutum rationis in obsequium virtutis. Quidni omnia possibilia sint innitenti super eum qui omnia potest: Quantæ fiduciæ vox[z], *omnia possum in eo qui me confortat*? Nil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quàm quòd omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Denique omnia possibilia sunt credenti[a]. An non omnipotens cui omnia possibilia sunt? Ita animus si non præsumat de se, sed si confortetur à Verbo, poterit vtique dominari sui, vt non dominetur ei omnis iniustitia. Ita, inquam, Verbo innixum, & indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla iam illecebra poterit, vel stantem deiicere, vel subiicere dominantem.

y Cant. 8. e
Conatus nostri sine Deo inanes.
Fiducia in Deum facit hominem quasi omnipotentem.
z Phil. 4. c
a Marc. 9. d

6. Vis non timere impulsorem? Non veniat tibi pes superbiæ, & manus impellentis non moueat te. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem[b]. Ibi Diabolus & angeli eius corruerunt, qui licet non pulsi extrinsecus expulsi sunt tamen, nec potuerunt stare. Denique in veritate non stetit, qui non innixus est Verbo, qui in sua virtute confisus est. Et ideo fortassis sedere voluit, quia stare nō valuit. Dicebat enim[c]: *Sedebo in monte testamenti.* Cæterum Deo aliter iudicante, nec stetit, nec sedit, sed cecidit: dicente Domino[d]: *Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Ergo qui stat, si non vult cadere, non fidat sibi, sed nitatur Verbo. Verbum loquitur: *Sine me nihil potestis facere*[e]. Ita est, nec surgere ad bonum, nec stare in bono possumus sine Verbo. Tu ergo qui stas, da gloriam Deo, & dic[f]: *Statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* Cuius manu erigeris, ipsius necesse est virtute tenearis. Hæc pro eo quòd dixi opus nos habere Verbo cui innitamur ad virtutem.

Cauenda superbia, vt sis securus à ruina.
b Psal. 35. b
c Esa. 14. d
d Luc. 10. c
e Ioan. 15. a
f Psal. 39. a

7. Nunc iam videndum est de eo quod item memoraui, per verbum scilicet nihilominus nos reformari ad sapiētiam. Verbum virtus, Verbum sapientia est. Sumat ergo anima de virtute virtutem, ac de sapientia sapientiam & vni Verbo munus vtrumque ascribat. Alioquin si aliunde aut vtramque aut alterutram arroget sibi: neget etiam simul, vel de fonte riuum, vel de vite vinum, vel lumē oriri de lumine. Fidelis sermo: *Si quis*, inquit[g], *indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.* Hæc ille. Ego vero haud secus de virtute senserim. Cognata virtus sapientiæ est. Donum Dei virtus est, deputanda in donis optimis, descendens & ipsa de sursum à Patre Verbi. Etsi quis existimet id per omnia eam quod sapientiam esse, non inficior, sed in Verbo, non in anima. Quæ enim in Verbo pro eius singulari diuinæ naturæ simplicitate vnum sunt, vnum tamen affectum in anima non habens, sed ad illius varias & diuersas necessitates veluti diuersa sese participanda accommodat. Iuxta quam rationem profecto aliud est animo virtute agi, & aliud sapientia regi: aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciari. Licet namque & sapientia potens, & virtus suauis existat; vt tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientiam placiditas animi cum spirituali quadā suauitate demōstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, vbi post multa hortamenta pertinentia ad virtutem, adiecit, quod sapientiæ est: *In suauitate, in Spiritu sancto*[h]. Igitur stare, resistere, vim vi repellere, quæ vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idipsum honorem tuum laboriose defendere, & quietè possidere. Non est idem virtute agi, & virtute frui. Quicquid virtus elaborat, sapientia fruitur: & quod sapientia ordinat, deliberat, moderatur, virtus exequitur.

4. Causa Reformationis ad sapientiam.
g Iacob. 1. a
h 2. Cor. 6. a

8. *Sapientiam scribe in ocio*, ait Sapiens. Ergo sapientiæ ocia negocia sunt, & quo ociosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoque probatior quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem diffinierit, non à vero deuiare videbitur. Vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et fortè sapientia à sapore denominatur, quod virtuti accedens quoddam velut condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa quodammodo & aspera sentiebatur. Nec duxerim reprehendendū si quis sapientiam saporē boni diffiniat. Hunc saporem perdidimus ab ipso pene exortu generis nostri. Ex quo cordis palatum sensu carnis præualente infecit virus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare. Denique *proni sunt sensus hominis, & cogitationes in malum ab adolescentia*[k], hoc est ab insipientia primæ mulieris. Ita insipientia mulieris saporem boni exclusit, quia serpentis malitia mulieris insipiētiam circumuenit. Sed vnde malitia visa est vicisse ad tempus, inde se victam dolet in æternum. Nam ecce denuo sapientia mulieris cor & corpus impleuit, vt qui per fœminam deformati in insipientiam sumus, per fœminam reformemur ad sapientiam. Et nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus ad quas intrauerit, saporem mali quem illa inuexit, sapore exterminans meliori.

i Eccli. 38. e
Sapientia quid sit.
Sapientia seu Saporē boni homo perdidit post peccatum.
k Gen. 8. d
Sed ei tuit Sapientia æterna.

Intrans sapientia dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum, cordis palatum sanat & repatat. Sano palato sapit iam bonum, sapit ipsa sapientia, qua in bonis nullum melius. A

9. Multa fieri bona, sine sapore boni. Quam multa fiunt bona, & non sapiunt facientibus: siquidem non sapore boni ad illa, sed aut ratione aut qualicunque occasione, seu necessitate impelluntur: & e contrario multis quæ faciunt non sapiunt mala, sed ad hæc inducuntur, aut metu, aut cupiditate rei cuiuspiam potius quam sapore mali. Sic & mala sine sapore mali. Qui autem transierunt in affectum cordis, aut sapientes sunt, & ipso delectantur sapore boni, aut maligni sunt, & ipsa complacet sibi malitia, etiã nulla spe alterius commodi blandiente. Malitia vero quid nisi sapor est mali? Beata mens quam sibi totam vendicauit sapor boni, & odium mali. Hoc reformari ad sapientiam est, hoc sapientię victoriam feliciter experiri. Nam in quo euidentius sapientia vincere malitiam comprobatur, quã cum excluso sapore mali, qui non aliud quam ipsa malitia est, boni quidam intimus sapor mentis intima occupare tota suauitate sentitur? Itaque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiam gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum, & sustinere Dominum, virtutis est: gustate & videre quoniam suauis est Dominus, sapientiæ est. B Et vt magis ex proprio bono naturæ bonum quodque clarescat: modestia animi probat sapiẽtem, constantia virum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia, quòd virtus sit quoddam quasi stabile fundamentum super quod sapiẽtia ædificet sibi domum. Oportuit autem præcedere notitiam boni, quia non est societas luci sapientiæ, & tenebris ignorantiæ. Oportuit & bonam voluntatem, quia in maleuolam animam non
l Sap. 1. b introibit sapientia [l].

10. 5. causa, conformatio ad decorem. Iam si in voluntatis mutatione reddita innotuit animæ vita, in eruditione sanitas, in virtute stabilitas, in sapientia postremo maturitas: superest vt decorem illi inueniamus, sine quo specioso forma præ filiis hominum placere non
m Psal. 44. a potest. Denique audit quia *concupiscet rex decorẽ suum* [m]. Quanta enumerauimus animæ bona, dona Verbi, voluntatem bonam, scientiam, virtutem, sapientiam, & nihil horum Verbum rex concupiscere legitur: sed tantum *con-*
n Psal. 92. a *cupiscet*, inquit, *rex decorem tuum*. Ait Propheta [n]: *Dominus regnauit, decorem induit.* Quidni imagini suæ pariter
Animæ decor in quo consistat: nempe, In honesto. & sponsæ simile cupiat indumentum? Tanto profecto sibi charior illa quanto similior sibi. In quo ergo animę decor? an forte in eo quod honestum dicitur? Hoc interim sentiamus, si melius non occurrit. De honesto autem exterior interrogetur conuersatio, non quòd ex ea honestũ prodeat, sed per eam. Nam in conscientia & habitatio eius & origo. Siquidem claritas eius testimonium con-
Honesti decorẽ & Conscientiæ synceritatem conuersatio prodit. scientiæ. Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Sed qualem? Pudicam, verecundam, pauidam, circunspectam, nihil penitus admittentem quod euacuet gloriam conscientiæ attestantis, in nullo consciam sibi quod erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem quasi confusam & recussam à lumine Dei.
Quis decor oblectet oculos diuinos. Hoc planè, hoc illud decorum est, quod super omnia bona animæ diuinos oblectat aspectus, & nos nominamus ac diffinimus honestum.

11. Cum autem decoris huius claritas abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras necesse est tanquam lucerna latens sub modio, imò lux in tenebris lucens, latere
Corpus mẽtis simulacrum. nescia. Porro effulgentem & veluti quibusdam suis radiis erumpentem mentis simulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, risus, si tamen risus mixtus
Debita exterioris hominis cõpositio testis interioris. grauitate, & plenus honesti. Horum & aliorum profecto artuum sensuumque motus, gestus & vsus cum apparuerit serius, purus, modestus, motus, expers insolentiæ atq; lasciuiæ, tum leuitatis, tum ignauiæ alienus, æquitati autẽ accommodus, pietati officiosus: pulchritudo animę palã erit, si tamen non sit in spiritu eius dolus. Potest enim fieri vt simulentur omnia hæc, & non ex abundantia cordis taliter moueantur. Et vt magis eluceat is animæ decor, ipsum si placet honestum in quo hunc locandum cen-

A suimus, diffiniatur mentis ingenuitas sollicita seruare conscientia bona famæ integritatem. Vel iuxta Apostolum, *prouidere bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus* [o]. Beata mens quæ hoc se induit castimo- o 2. Cor. 9. d
niæ decus, & quendam veluti cœlestis innocentiæ candidatum, per quem sibi vendicet gloriosam conformitatem, non mundi, sed Verbi, de quo legitur quòd sit candor vitæ æternæ [p], splendor & figura substantiæ Dei [q]. p Sap. 7. d q Heb. 1. a

Et quo iam gradu audet quæ huiusmodi est cogitare 12.
de nuptiis. Quidni audeat, eo se nubilem, quo similem 6. Caussa, connubio ad fœcunditatem.
cernens? Non terret celsitudo quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hęc est: *Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ* [r]. Hanc secuti Apostoli aiebant [s]: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* r Psal. 118. o s Matth. 19. d
Simile est illud quod in carnali quidem dictũ Christi & ecclesiæ connubiũ spirituale signauit [t]: *propter* t Eph. 5. g
hoc relinquet homo patrem suum & matrẽ suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Et apud Prophetam [u] gloriatio maritatæ: *Mihi autem adhærere Deo bo-* u Psal. 72. d
num est: ponere in Domino Deo spem meam. Ergo quãdo videris animam relictis omnibus Verbo votis omnibus
B adhærere: Verbo viuere: Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo: quæ possit dicere [x], *mihi viuere* x Philip. 1. e
Christus est & mori lucrum: puta coniugem. Verboque maritatam. Confidat in ea cor viri sui, sciens fidelem, quæ præ se omnia spreuerit, omnia arbitretur vt stercora, vt sibi ipsum lucrifaciat. Talem nouerat de quo dicebat [y]: y Act. 9. c
Vas electionis est mihi iste. Prorsus pia mater & fidelis viro suo anima Pauli cum diceret [z]: *Filioli mei, quos iterum* z Galat. 4. e
parturio donec formetur Christus in vobis.

Sed attende in spirituali matrimonio duo esse genera 13.
pariendi: & ex hoc etiam diuersas soboles, sed non aduersas: cum sanctæ matres aut prædicando animas, aut meditando intelligentias pariunt spirituales. In matrim. spirit. duo genera pariendi. In hoc vltimo genere interdum exceditur & seceditur etiam à corporeis sensibus, vt sese non sentiat quæ Verbum sentit. Hoc fit cum mens ineffabilis Verbi electa dulcedine quodammodo se sibi furatur, imo rapitur atque elabitur à se ipsa vt Verbo fruatur. Aliter sane afficitur mens fructificans verbo, aliter fruens Verbo. Illic sollicitat necessitas proximi, hic inuitat suauitas Verbi. Et quidem læta in prole
mater, sed in amplexibus sponsi lætior. Chara pignora fi- 7. Causa, fruitio ad iucunditatem.
C liorum, sed oscula plus delectant. Bonum est salutare multos: excedere autem & cum Verbo esse, multo iucundius. At quando hoc, aut quandiu hoc? Dulce commercium; sed breue momentum, & experimentum rarum: hoc est quod supra post alia memini me dixisse, quærere vtique animam Verbum, quo fruatur ad iucunditatem.

Pergat quis forsitan quærere à me etiam Verbo frui 14.
quid sit? Respondeo. Quærat potius expertum à quo id Verbo frui quid.
quærat. Aut si & mihi experiri daretur, putas me posse eloqui quod ineffabile est? Audi expertum: *Siue*, inquit, a 2. Cor. 5. c
mente excedimus Deo, siue sobrii sumus vobis, hoc est. Aliud Expertus hoc solum nouit.
mihi cum Deo, solo arbitro Deo: aliud vobiscum mihi. Illud licuit experiri, sed minime loqui, in hoc ita condescendo vobis, vt & ego dicere, & vos capere valeatis. O quisquis curiosus es scire quid sit hoc, Verbo frui, para Sed eloqui nequit.
illi non aurem, sed mentem. Non docet hoc lingua: sed docet gratia. Absconditur à sapientibus & prudentibus, & reuelatur paruulis. Magna, fratres, magna & sublimis virtus humilitas, quæ promeretur, quod non docetur,
D digna adipisci quod non valet addisci, digna à Verbo & de Verbo concipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? non quia sit meritum, sed quia sic placitum coram Patre Verbi Sponsi animæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Sermo LXXXVI.

De cautela & verecundia sponsæ quærentis Verbum: & de commendatione Verecundiæ. A

1\. NOn est quod à me iam quæratur cur quærat anima Verbum, satis superque id intimatum supra. Age prosequamur reliqua præsentis capituli, duntaxat quæ ad mores spectant. Vbi primam nunc aduerte sponsæ verecundiam, qua nescio an quicquam gratius aduerti in moribus hominum queat. Hanc primò omnium libet quodammodo in manibus sumere, & quasi speciosum quendam florem decerpere loco, nostrisq; apponere adolescentibus. Non quia non sit & in prouectiori ætate omni studio retinenda, quæ est certe omnium ornatus ætatum: sed quòd teneræ gratia verecundiæ in teneriori ætate amplius pulchriusque eniteat. Quid amabilius verecundo adolescente, quàm pulchra hæc & quàm splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis, quàm vera & minimè dubia bonæ nuncia spei, bonæ indolis index? Virga disciplinæ est illi qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus actusq; leues coerceat, cõprimat insolentes. Quid ita turpiloquij & omnis deinceps turpitudinis fugitans? soror continentiæ est. Nullum æquè manifestum iudicium columbinæ simplicitatis: & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens, vt nil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Ita expunctrix malorum, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ, & famæ custos, vitę decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honesti. Rubor ipse genarum quem forte inuexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet?

Verecundia gratissima virtus.

Præsertim in adolescentib.

Præclara encomia verecundiæ.

2\. Vsque adeo genuinum animi bonum verecundia est, vt & qui malè agere non verentur, videri tamen verecũdentur, dicente Domino: *Omnis qui malè agit, odit lucem.* Sed & qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt[b]: opera nimirum tenebrarum & digna latebris, tenebris occultantes. Interest tamen, quòd occulta dedecoris, quæ verecundia horum non habere, sed prodere erubescit, sponsæ verecundia omnino non operit, sed expuit, sed propellit. Idcirco ait Sapiens[c]: *Est pudor adducens peccatum, & est pudor adducens gloriam.* Quærit sponsa Verbum verecunde quidem, quia in lectulo, quia per noctes: sed hęc verecũdia habet gloriam, non peccatum. Quęrit hoc ad purificationem conscientiæ: quærit ad testimonium, vt possit dicere[d]: *Gloria mea hæc est testimonium conscientiæ meæ. In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea*[e]. Verecundia tibi, si aduertis, & loco signatur & tempore. Quid tam amicum verecundo animo quàm secretum? Porro secretum & nox, & lectulus habet. Denique orare volentes iubemur intrare cubiculum[f], vtique secreti gratia. Id quidem ad cautelam: ne coram orãtibus laus humana orationis furetur fructum, frustretur effectum. Sed doceris nihilominus verecundiam sententia hac. Quid tam proprium verecundiæ quàm proprias vitare laudes, vitare iactantiam? Patet quòd signanter & ad verecundiam orantibus petere secretum indixerit pudoris filius & minister. Quid tam indecorum maximè adolescenti quàm ostentatio sanctitatis? Cum tamen ab hac potissimum ætate aptum profecto capiatur temporaneumq; religionis exordium, Hieremia dicente[g]: *Bonum est homini, si portauerit iugum Domini ab adolescentia sua.* Bona commendatio securæ orationis, si præmittas verecundiam: dicens[h], *Adolescentulus sum ego & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus.*

B

C

a Ioan. 3. c
b 1. Thess. 5. b
c Eccli. 4. c
d 2. Cor. 1. c
e Cant. 3. a
f Matt. 6. a

Oraturo cum secretum cõmendatur.

Ostẽtatio sanctitatis adolescenti præcipue indecora.

g Thren. 3. c

D

h Psal. 118

3\. Nec modo locum, sed & tempus obseruare oportet eum qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusque: maximè autem cum profundũ nocturnus sopor indicit silentium, tunc planè liberior exit puriorq; oratio: *Consurge in nocte,* inquit[i], *in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui.* Quam secura ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo, sanctoq; Angelo qui illam superno altari suscipit præsentandam. Quàm grata & lucida verecundo colorata rubore. Quàm serena & placida nullo interturbata clamore vel strepitu. Quam denique mũda atq; syncera nullo respersa puluere terrenę sollicitudinis, nulla aspicientis laude seu adulatione tentata. Propter hoc ergo sponsa non minus verecundè quã cautè & lectuli secretum petebat & noctis, orare hoc est Verbum quærere volens. Vnum est enim. Alioquin non rectè oras, si orando præter Verbum aliquid quæras, aut quod propter Verbum non quæras, quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedium vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi deniq; quicquid accipere vel habere hominibus expedit, quicquid decet, quicquid oportet. Sine causa ergo illud à Verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam & si ista temporalia, cum necesse est, postulare videmur, si Verbum in causa est (vt quidem dignum est) non vtiq; illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Norunt hoc qui omnem vsum harum rerum ad promerendum Verbum dirigere consueuerunt.

Tempus orãdi obseruandum.

i Thren. 2. f

Nocturnum orationi in primis idoneum.

Orando nil quære nisi Deum.

In ipso enim sunt omnia.

4\. Non pigeat tamen scrutari adhuc secreta *lectuli* huius & *temporis*, si forte in his aliquid lateat spirituale quod venire ad medium prosit. Et si placet sentire *lectuli* quidem nomine humanam figurari infirmitatem, nocturnis autem *tenebris* ignorantiam æquè humanam, consequens est & congruum satis vt Dei virtus & Dei sapientia Verbum, contra vtrumq; originale malum instantius requiratur. Nempe quid conuenientius quàm vt infirmitati virtus, ignorantiæ sapiẽtia opponatur? Et ne quid simpliciorum cordibus de hac interpretatione resideat dubium; audiant quid super hoc sanctus Propheta dicat[k]: *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.* Atque id quidem de lectulo. Iam de ignorantiæ *nocte* quid manifestius quàm quod in alio identidem loquitur psalmo[l]: *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant?* pro certo exprimens ipsam in qua nati sunt totius humani generis ignorantiam. Ipsa est (vt opinor) cui se beatus Apostolus & fatetur natum, & gloriatur ereptum, dicens[m]: *Qui eruit nos de potestate tenebrarum.* Vnde & dicebat[n]. *Non sumus filii noctis neque tenebrarum.* Item ad omnes electos[o]: *Vt filii,* inquit, *lucis ambulate.*

Lectulus humana infirmitas.

k Psal. 40. a

Nox ignorantia

l Psal. 81. c

m Coloss. 1. b
n 1. Thess. 5. b
o Ephes. 5. b

AD LECTOREM.

Ecce habes Sermones melliflui Patris S. BERN. in Cantica. Diuinum planè Opus; & arcanæ Sapientiæ Thesaurum. In cæteris mirus est, hic seipso maior. Admirare & cole Virum sanctum. Sed Deum præcipuè in Sancto suo tam mirabilem venerare. O si licuisset illi hoc opus ad finem perducere! Sed non potuit morte præuentus; & ne vltimus quidem Sermo perfectus videtur: nã & cæteris breuior est; & vsitatâ clausulâ caret. Alius quidem è Cisterciensium familia, imò è S. BERNARDI disciplina, GILBERTVS de Hoylandia suscepit hoc Opus & pari ferè filo stiloque aliquousque perduxit. Sed & ille operi immortuus est. Nempe vtrumque Mors, aut potius Amor morte fortior citius dissoluit, vt essent cum DILECTO, quem identidem canit hoc Amoris Canticum. Vtiq; multò melius coram, & facie ad faciem contemplari DILECTVM, quam in carne & ænigmate plura de eo commentari.*

** Extat Tom. V.*

FINIS TOMI III. OPERVM

S. BERNARDI.

ANNOTATIONES
IN OPERA
S. P. BERNARDI
ABBATIS
CLARA-VALLENSIS
AD LECTOREM.

HIc ego iam defunctus videri poteram labore meo, quem BERNARDO dicaueram; nisi vlterius me fides Lectori obstricta cogeret, qui Annotationes vberiores à me suo iure requirit. Ad has ergo nunc promissi reus accingor. Nam etsi complura passim per totum Opus in gratiam Lectoris notauerimus, vbi lux aliqua requiri visa est: Plura tamen reseruauimus in hunc locum, vbi spatiosior daretur campus locis quibusdam vberius pertractandis. Et sic quidem visum ab initio. Sed interim, dum Editio præsens ad vmbilicum tendit, intelligo Doctissimum è Cisterciensi Familia Virum D. IOANNEM CARAMVEL *de Lobkouuitz Doct. Theol. & Abbatem Melrosensem*, SINGVLARIA BERNARDI, moliri. Cuius quidem Operis Argumentum ex Titulo, interpretabar ego huiusmodi fore, in quo sententias & opiniones raras & singulares, quas fortè in BERNARDI Operibus reperiri contingeret, explicandas, stabiliendas, vel illustrandas sibi dictus Auctor sumeret. Hæc mea de illo Opere coniectura fuit: sed an scopum mentemque Auctoris attingat, tempus & res ipsa docebit. Interim illud Opus à Viro excellenter Docto, & Doctoris Melliflui, vti par est, studiosissimo, vehementer exspecto; vt pote cuius spe & intuitu hîc ego multa transilio, aut parcius expendo, nempe apud dictum Scriptorem, talia ex professo tractantem, potius requirenda. Bene vale.

AD EPISTOLAM. I.

PRima hac Epist. non sine insigni miraculo scripta. Nempe sub dio in medio imbre dictata, à pluuia mansit intacta. vide lib. I. Vitæ, cap. XI. *Simile quiddam de S.* ANTONIO à Padua *tradit historia Vitæ**. *Nā sub concione (quā in agro habuit ob frequentiam populi) immanis orta tempestas, fulgura & tonitrua, & pluuia ad fugam populum concitabant: quod ille cernens, inquit,* Sitis bono animo; nec vos loco moueatis: ne gutta quidem pluuiæ quemquam vestrûm continget. *Atque ita illis manentibus euenit. Pluuia, grando copiosè profusa è cælo omnes illos intactos reliquit, ne quidem locum vbi erat concio, madefaciens; cùm tamen aquæ ad instar muri circumstagnarent. Similia referunt de* B. Ioanne ab Aluernia, *celebri Concionatore Ordin. Francisc. Nam pluuia descēdens vniuersam terram irrigauit: suggesto intacto & loco vbi vir sanctus concionem habebat ad populum. Sed & S.* Bernardinus Senensis *aliquando sub dio concionans, labentem imbrem, qui populum frequentem abigebat, crucis signo continuis, repressitque tantisper, dum verba faceret. Finita concione, cum populus domum rediisset; tanta vis imbrium proruit, vt putasses velut vrnis effusos. De Cerbonio Populonii Episcopo narrat S. Gregorius magnus, cum in Helba Insula defunctum; iussisse autem corpus suum sepeliri Populonii.* Cum igitur cymba veheretur, collectis in aëre nubibus immensa vis pluuiæ erupit. Sed vt patesceret omnibus, cuius Viri corpus nauis illa portaret, per illud maris spatium quod ab Helba Insula vsque Populonium XII. millibus distat, circa vtraque nauis latera procellosa valde pluuia descendit, sed in nauem ne vna quidem pluuiæ gutta cecidit. *Similia multa occurrent in Vitis seu Historiis Sanctorum; veluti de S.* Vbaldo *Episcopo Eugubino apud* Surium *Tom. III. Item de* S. Genouefa *& aliis. Hæc idcirco recensere non abs re duximus, vt videas quam verum sit illud,* Sapiens dominabitur astris, *cùm Sanctos homines pluuiis & tempestatibus pro nutu suo vsos legamus.*

* cap. 18.

Pet. Radul l. 2. hist. Seraph.

Vita B. Bernardini c. 46.

S. Gre. Dial. l. 3. c. 11.

Porrò quid BERNARDVS *vel scribendo, vel orando (quod indicat Epist. 32.) profecerit, in Roberti reductione, colliget Lector ex Lib. de Viris illustrib. Ord. Cisterc. vbi res tota narratur. Non pigebit verba adscribere è M. S. cum non exstet editus.*

Dominus Robertus quondam Domus-Dei Abbas, & B. Bernardi secundum carnem propinquus, in adolescentia sua iugum Domini suaue, & onus eius leue apud

Cistercium susceperat. Postmodum vero Viro Dei Bernardo primo Claræ-vallis Abbate constituto, sub ipso in eodem Cœnobio cœlestibus disciplinis instituebatur. Cumq; doceretur à pio Patre carnis incentiua sacris orationibus repellere, petulantes & inquietos adolescentiæ motus labore manuum, vigiliis & ieiuniis edomare, delicatus adolescens pusillanimitate victus, sacrorum quoque exercitiorum assiduitate pressus, minus patienter verbum post tergum monentis audiebat. Interea Cluniacenses Fratres, audientes quod idem adolescens Ordini Cisterciensi se reddidisset, indignati sunt vehementer, asserentes, eum hoc iuris ratione nullo modo facere potuisse, quippe qui ipsorum Monasterio, à Parentibus suis ad Regulam S. Benedicti puer promissus fuisset. In adstipulationem etiam suæ assertionis monstrabant terram, quam à Parentibus suis cum eo Cluniacensi Monasterio fuisse donatam memorabant. Cumque auctoritate B. Bernardi premerentur, ne eum publicè repetere præsumerent, ad calli-diora sese argumenta vertêre. Missus est namque Prior quidam ab ipso summo Priore magnæ illius Domus, vt si fieri posset, blanditiis & suasionibus suis iuuenem illum circumuenirent, quatenus abdicato Cisterciensi Ordine, Domoque Claræ-vallis relicta, spontanea voluntate Cluniacum sese transferret. Veniens itaque memoratus Prior Claram-vallem, speciem pietatis, quam foris in vultu & habitu prætendebat, intus habere credebatur. Sed, heu, nequam tuta fides: idcirco fallimur omnes: Heu væ illud quod intentatur peccatori terram ingredienti duabus viis, cuius cor & cor diuerberat conscientiam, in ipsa quoque Religione, (quod sine gemitu dicere non possumus) duplicitatis & maledictionis spinas germinare quoque deprehenditur.

Hic enim, de quo loquimur, Prior conueniens Magistros Fratrum, petebat sibi dari licentiam loquendi fratri Roberto, gratia visitandi & consolandi eum se venisse testatus. Sed quis hoc tali viro negaret? quis non crederet, nouum Christi Tirunculum de tanti Senis ædificatoriis verbis virtutis incrementum capere, quo validior ad vitia propulsanda efficeretur? Sed, heu! Pelle sub agnina deprehensa est mens lupina, & qui credebatur ad virtutem prouocare, suadet rudi adhuc Militi stationem suam deserere, arma proiicere; nec tam spontanea, quam misera voluntate crudeli hosti se vltro tradere. Quid plura? Suadet & persuadet delicato adolescenti duros Clara-vallensium labores fugere, Cluniacensium mollia, carnemq; magis quam spiritum redolentia instituta capessere. Sequitur itaque ouicula lupum nesciens, se in horrendum apostasiæ ruere barathrum.

Venerabilis autem Pater Bernardus, licet factum hoc ægerrimè ferret, dissimulauit tamen, ne lædentibus se vel in aliquo talionem reddidisse videretur. Postea verò quam aliquamdiu dissimulauit, eundem Fratrem per Epistolam statuit reuocare. Quo dictante Dominus Guilhelmus, Rieuallis postea Monasterii primus Abbas, in membrana scribens eandem excipiebat Epistolam. Erant autem pariter sub dio sedentes (ad dictandum quippe secretius septa Monasterii egressi fuerant.) Subitò autem inopinatus imber erupit, & is qui scribebat, sicut ipso referente didicimus, chartam reponere voluit. Ad quem Pater Sanctus: *Opus*, inquit, *Dei est, scribe, ne timeas*. Scripsit ergo Epistolam in medio imbre sine imbre. Cùm enim vndique plueret, chartam expositam virtus operuit charitatis: & quæ dictabat Epistolam, fœdulam quoque pariter conseruabat. Et hæc quidem Epistola ob tam grande miraculum in Codice Epistolarum eius à Fratribus non immeritò prima est ordinata. Eiusdem verò textus hic erat: *Satis & plus quam satis sustinui, dilectissime fili Roberte.*

Accepta itaque & perlecta hac Epistola, Frater ille, mox vt diligentis se Abbatis & propinqui sui characterem recognouit, perpendens quam intimis charitatis visceribus calamum tinxerit, simul etiam considerans quam dissimilibus studiis in loco, vbi tunc manebat, & illo quem inconsultò reliquerat, viueretur, compunctus resipuit: &, licet serò, se errasse, vel ab aliis in errorem missum ingemuit. Spiritum denique libertatis tota mente concipiens, locum quem inordinatè petierat, ordinatè deseruit, & Claram-vallem rediens sub disciplina B. Patris Bernardi in tantum profecit, vt succedentibus virtutum incrementis, Domus-Dei postmodum Abbas fit constitutus. *Ita Liber de Viris Illustr. Ord. Cisterc. dist. 3. c. 10.*

Nec honoris ambitio, sicut Iulianum Apostatam.] *pag. 5.* *Theodoretus* Histor. Eccles. lib. 3. cap. 3. *testatur Iulianum imperii cupiditate incensum, perlustrasse Græciam, conquisiuisse Vates & Ariolos, sciscitaturum ab illis, Voti necompos futurus esset.* Atque incidit fortè in hominem, qui hoc ei prædicere pollicitus sit. Qui quidem deducto eo in fanum simulachrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos Dæmones inuocat. Quibus, specie qua solent, apparentibus, metus coëgit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur, Dominici trophæi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim euanuerunt. *Crucis signo Dæmones fugati.* Tum præstigiator, caussa, cur fugerent, intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, quo correptus erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit. Nam Dæmones, quoniam eius figuram ferre non poterant, aufugisse. Cui præstigiator: Ne, inquit, amabo te, sic existimes. Siquidem non eam ob caussam formidabant, sed tuum fastum detestati, se ab oculis nostris remouerunt. Ita miser ab eo in fraudem impulsus, tum impiis initiatur mysteriis, tum pectus eius scelere completur, & infelix propter Imperii cupiditatem pietate omnino spoliatur. *Ambitio Iulianum fecit apostatam.* *Ita Theodoretus, cuius verba, etsi prolixiora, recenseo, quia ad ea Bernardus planè mihi allusisse videtur.*

Vt sic offerretur coram testibus.] *An & qualis obligatio nascatur ex facto Parentum, filios impuberes Religioni deuouentium, seu offerentium, Vide Regul. S. Bened.* cap. 59. & ibid. *Comment. Anton. Peres. Caramuelem, & alios.* Ibid. num. 9.

AD EPIST III.

Guilhelmi Catalaunensis Episcopi.] *Is alias Guillelmus de Campellis dictus, Archidiaconus primum Parisiens. & Canon. S. Victoris. Ab eo S. Bernardus in Abbatem consecratus est. v. Vitam* S. Bern. lib. 1. cap. 7. *obiit Ann. 1119. sepultus in Clara-valle. Henriquez* in Menolog. Cisterc. 6. Iulii, *ex Seguino tradit eum abdicata Episcopali dignitate, & assumpto habitu Cisterciensi in Clara-valle, non sine magna sanctitatis opinione migrasse ad Christum. v. de eo Otton. Frising.* lib. 1. cap. 47. & 48. *pag. 9.*

AD EPIST. V.

Ad Adam Monachum.] *Hic Monachus existens, vagatus est cum Arnaldo Abbate suo Morimundensi pertotam Germaniam superiorem, Bohemiam, & præcipue per vtramque Austriam: vbi cum prædicto suo Abbate nonnulla Ordinis Monasteria fundasse legitur, ex. M.SS. Monasterii * Sunethallensis in Austria, quæ penes me habeo. Idem ille Adam agente S. Bernardo à peregrinatione sua reuocatus, (id contigisse credo anno 1125.) factus est Primus Abbas Monasterii Ebracensis, Diœcesis Herbipolensis in Franconia, fundati Anno 1126. vbi obiit, non sine opinione sanctitatis, vt est videre in Menologio Cisterciensi* 5. Calend. Martii. *Idem iam Abbas, hortante S. Bernardo, expeditionem in Palæstinam prædicauit apud Principes Germanos, vt videre est apud Othonem Frisingensem*, de Gestis Frederici I. Imperat. lib. 1. cap. 40. *Ita Dn. Gaspar. Iongelin in M.SS. mihi communicatis.* *pag. 10.*

* alias dicitur *Clara-vallis, in superiori Austria.*

AD EPIST. VII.

pag. 13. O istorum temporum Paule Simplex.] *Ita per ironiam appellat Adamum præpostere obedientem.* Paulus enim cum adisset Antonium, *ait ruffinus*, vt iter ab eo salutis inquireret; ille intuens hominem simplicis naturæ esse, respondit ei, ita demum eum posse saluari, si his quæ à se dicerentur, obediret. Tunc ille omnia, quæcunque sibi præciperet, facturum se esse respondit. Vt ergo promissionem eius probaret Antonius, ante fores cellulæ stanti, Hic, inquit, exspecta me, orans, donec egrediar. Et ingrediens Antonius, mansit intrinsecus per totum diem & per totam noctem; per fenestram tamen ex occulto frequentius respiciens, videbat eum indesinenter orantem, & nusquam prorsus moueri, sed stare in æstu diei & rore noctis, & ita esse mandati memorem, vt ne parum quidem loco moueretur. *Ita Ruffin. lib. 2. cap. 31. de Vis. P P. apud Rosuueid. Vide Pallad. ibid. lib. 8. cap. 28.*

AD EPIST. VIII.

pag. 15. Ad Brunonem Colon. Electum.] *Bruno II. filius Engelberti, Altera Comitis, consecratus Ann.* 1132. *à Guilielmo Card. Episcopo Prænestino.* v. Baron. h. ann. *Sepultus Barri in Apulia in Basilica S. Nicolai*, Ann. 1137. *v. Otton. Frising.* lib. 7. Chron. cap. 21. *vbi vocat eum Virum apprimè eruditum. Porro eius sepulchrum, vti & Ranulphi Ducis *, Rogerius Princeps Siciliæ paulo post effregis, & cadauera eorum educta per forum traxit, ac demum plusquam barbara crudelitate lacerauit. v. Sigonium*, de Reg. Italiæ lib. 11. *Ottonem Frinsing.* lib. 7. Chron. cap. 23.

* *Ali vocant Reinaldum.*

Ibid. Si occurrat de Ambrosio, quod de tribunalibus.] *Imo adhuc Catechumenus: nam cum, Theodoreto teste, dissensio esset in eligendo Mediolanensi Præsule, Ambrosius iam tum vrbis Præfectus, veritus ne quid nouarum rerum molirentur, propere ad Ecclesiam contendit. At mox seditione compressa, vno ore omnes postulant, vti Ambrosius, etsi necdum sacris Baptismi mysteriis initiatus, ipsis designetur Episcopus. Itque protinus approbante Imperatore, etsi non parum reluctante Ambrosio, factum est.* v. Theodor. lib. 4. histor. cap. 6. *& Vitam à Baronio scriptam, quæ Operibus Ambrosii præmittitur.*

p. 16. n. 4. Habetis Dominum Norbertum.] *Alias Northbertum, Præmonstratensis Ordinis Patriarcham, Archiepiscopum Magdiburgensem, Primatem Germaniæ. Meritò ad eius consilium remisit Brunonem in hac caussa anxium, cum alibi etiam illum pro oraculo habeat, & ut eius* fistulam cœlestem *appellet, Epist. 56. Porro Norbertus tunc Coloniæ forsan moram traxerat caussa Cœnobii Knechsteldensis, quod id temporis ab Hugone Comite Spanheimensi, Decano Colon. ædificabatur.*

AD EPIST. XI.

pag. 16. Ad Guigonem Priorem.] *Guigo de Castro, (Alii alii legunt Guido) natione Gallus, patria Delphinas, natiuitate Valentinensis, Carthusiæ Maioris V. à B. Brunone Prior generalis. Scripsit* Vitam S. Hugonis *Gratianopolitani Episcopi, Innocentio II. Pontifici Max. dicatam. (Extat apud Surium Tom. II.)* Librum Meditationum, Item de Contemplatione, & de Scala Claustralium, *seu* de quatuor Gradib. spiritualib. *quem hactenus titulo S. Bernardi editum, nos hac Editione suo Auctori vindicauimus. Tractatum quoque scripsit* De Veritate & Pace, *qui extat M. S. in Biblioth. Carthusiæ Colon. Et* Epistolas varias, *è quibus illam, quam tantopere hac Epistola celebrat Bernard. diu multum quæsiuimus, sed frustra. Tres nihilominus alias perquam elegantes nacti, edidimus ad calcem Appendicis Operum S. Bern. quibus lectis facile erit ex vngue nosse leonem. Vide de hoc Guigone Petrum Sutorium*, lib. 2. de Vita Carthus. cap. 5. *Dorlandum* in Corona Carthus. Petreium Annotat. in Biblioth. Carthus. *V. etiam Chronolog. nostram his Operibus præmissam; Ann. 1135. sed vbi ad Ann. 1137. potius referendus mors eius erat.*

AD EPIST. XIII.

Si electioni illustris illus Viri.] *Illustrem non genere aut stemmate, sed eruditione & virtute; adeoque Ecclesiæ Gallicanæ vtilem futurum commendas: vt patet ex sequentibus. Constat sanè ex Ottone Frising. Petrum Abailardum in Synodo Suessionensi, ab egregiis Viris & nominatis Magistris Alberico Remensi & Leutaldo Nouariensi; Sabellianum hæresicum iudicatum esse. Porro ex Catalogo Episcoporum Catalaunensium constat, Guilelmo defuncto successisse Ebalum, vt hinc colligi possit, frustra pro Alberico laborasse Bernardum. V. Galliam Christianam* Claudii *Roberti, & Epist. 58. Bernar. Sed demum iam grandæuus Archiepiscopatum Bituricensem obtinuit.* pag. 19.

AD EPIST. XIV.

De quibus aduersus eam caussantur Luxouienses.] Ibid.
Non Lexouienses, *vt quidam legunt. Luxonium Burgundiæ Cœnobium à S. Columbano structum ad horrida Vosagi iuga sub Theodorico Rege Francorum circa Ann. D C. II. Alii, vt Author Vitæ S. Eligii Nouiomensis, Audoenum Rothomagensem Archiepiscopum eius fundatorem faciunt. Sed primum certius. Vide Ionam S. Columbani contemporaneum & Vitæ eius scriptorem, apud Andr. Quercetan.* Not. in Epist. Pet. Abb. Cluniac. *Gall. Purpur.* lib. 2. pag. 131.

AD EPIST. XV.

Ad Haimericum Cancellarium.] *Adde*, S.R.E. Diaconum Cardin. *Alii sine aspiratione legunt* Aimericum. *Fuisse primum Canonicum Lateranensem, testatur Ioan. Bapti. Signius* lib. 1. de ord. Canon. *Ad eum frequenter scribit. Bernar. Item* Tract. de dilig. Deo, *in eius gratiam conscripsit. Obiit An. 1148. At iuxta Onuphr. An. 1141.* Ibid.

AD EPIST. XVIII.

Sed nescio quid in me, pro me, quod non sum ego.] Ibid.
Argute Bern. refellit laudes; aut reprimit suos laudatores: imitatus, nisi fallor, Augustinum, iisdem pene verbis in simili occasione vtensem. Non pigebit eadem ob elegantiam huc in gratiam Lectoris adscribere. Quoniam non mihi placet, *inquit*, cum à charissimis meis talis esse existimor, qualis non sum. Profectò enim non me, sed pro me alium sub meo nomine diligunt. Si non quod sum, sed quod non sum, diligunt. Nam in quantum me nouerunt, vel de me verum credunt, ego ad eis diligor: in quantum autem mihi tribuunt, quod in me non cognoscunt, alium, talem, qualem me putant, pro me diligunt. *Ita venuste & eleganter S. August. Epist. 7. init. Vide S. Bern. Ep. 72. & 78. vbi etiam laudatores suos auersatur.*

AD EPIST. XXI.

Ad Matthæum Legatum.] *Adde*, Episcopum Albanensem. *Is nobilibus parentibus in Remensi Prouincia progenitus, deinde Canonicus Remensis, sed mox repudiatis omnibus monachismum Parisiis in Monasterio S. Martini à Campis, Congreg. Cluniacensis profitetur, demum Episcopus Albanens. & Cardin. creatur ab Honorio II. Ann. 1125. Vide de vita & virtutibus eius prolixè disserentem Petr. Abb. Clun.* lib. 2. mirac. cap. 3. 4. 5. & plurib. seqq. pag. 20.

AD EPIST. XXIII.

Ad Attonem Trecensem Episcopum.] *Alii leg.* Hattonem. *Sed apud Petrum Abb. Cluniac. qui frequenter ad eum litteras dedit, vbique legitur* Ato. *Claudius Robert. in* Gallia Christ. *ais eum ex Monacho Cluniacensi factum Episcopum. Ann. 1122. Idem scribit* Andr. *Quercet. in* pag. 21.

Notis ad Epist. Pet. Clun. *Sed legenti eiusdem Abbatis* A *Epistolas id merito dubium videri possit. Nam* lib. 2. Epist. *50. non obscurè indicat, eum in Episcopatu primum se deuouisse Cluniacensibus. Vnde cunctantem reddere vota, serio compellat & hortatur, vt tandem, memor promissi, seu reus voti, fidem liberet; & deposita pastoralis curæ sarcina, dulce ac suaue iugum Christi suscipiat. Ecce pauca è multis verba depromam:* Sed, vt iam non parcam, & literis fidis, nota tantum nobis duobus secreta committam: vbi est deuotio illa, vbi est affectus ille cœlo appropians, immo ipsum cœlum, vt iam videbatur, exsuperans; Quo te mihi, mihi, inquam, immo ipsi, quod magis dicendum est, Deo, non dico in fratrem, sed vt verbis tuis te familiariter arguam, in filium ad Monachum deuouisti? Vbi fides data, vbi tempus constitutum, vbi denominata dies, quando te mundum desercre, regnum Dei rapere, abiicere sæcularem fastum, humilem & pauperem IESVM sequi, sublimis adhuc & diues Episcopus deuouisti?...... An fortè irruentibus agminibus Episcopalium negotiorum, ista ab animo explosa sunt, & occupantibus aliis cogitantibus locum, ea quasi repulsa cesserunt, *&c. quæ legisse non pigebit. Vide eiusdem* Epist. 27. lib. 4. *Obiit dictus Atto* Anno Christi, 1146. *sepultus in Monasterio Ripatorii Ordinis Cisterciensis à se fundato* anno Domini 1144. *Eo sedente habita est Synodus Trecens. in qua Ordo Templariorum approbatus est agente S. Bern. adn. 1127.*

AD EPIST. XXIV.

pag. 22. Ad Gilbertum vniuersalem.] *Sic dictum, quod in omni litteratura excelleret. Nam ob* ἐγκυκλοπαιδείαν *Scriptores coætanei hoc eum titulo seu elogio celebrem fuisse testantur. Nisi fortè & ob S. Scripturam vniuersam glossis illustratam id nominis meruerit. Nam Petrus Faber ex Veteri Necrologio Eccles. S. Stephani Altisiodorens. hæc verba refert:* Prid. Id. Augusti obiit venerabilis memoriæ M. Gilbertus Veteris & Noui Testamenti Glossator eximius (qui vniuersalis merito appellatus est) huius Ecclesiæ Canonicus, *&c.*

AD EPIST. XXX.

pag. 23. Ad Alberonem Primicerium Metensem.] *Olim nomen Primicerii frequens fuisse reperitur apud Scriptores antiquos, nec tamen vni certo officio, functioni aut dignitati proprium, sed eis tribui solitum, qui in quocunque ordine primum locum obtinerent. Hinc in Nouella* Constit. 8. *sæpius repetitur, Notariorum primicerius, id est, primus. Et Primicerius fabricæ* l. 2. C. de Fabricens. l. 11. *Primirius domesticorum, protectorum, equitum*, l. 2 & l. vlt. C. de domest. & prot. *Primicerius mensorum*, l. 1. C. de Mensor. lib. 12. *Primicerius in officio protectorum Præterio apud Veget* l. 2. c. 21. *Primicerius protect. apud Ammian. Marcell.* l. 18. *Primirius præceptorum, Singulariorũ, Augustaliũ, Scriniorum, Deputatorum, Sacri Cubiculi*, l. 1. qui à præbit. tyro. in Cod. Theodos. *Et apud Cassiod.* lib. 11. Var. *Sic primicerius Legion. apud Guil. Tyr.* l. 2. de bello sacr. cap. 19. *Sic Primicerius Defensorum, & Cardinalis Primicerius, apud Luitprand.* l. 6. de reb. per Europ. *Sic S. August. vocat S. Stephanum primicerium Martyrum*, Sermo 21. de temp.

Hic apud Bern. Primicerius intelligi videtur Præfectus scholæ Cantorum. Nam olim in Ecclesia Cathedrali fuit instituta Cantorum scola; quorum munus erat, Officiis Diuinis, seu Horis Canonicis in Choro piè & decenter cantandis operam nauare, vt Diuinæ laudes non nisi religiosè persoluerentur. Is verò, qui Clericis ad Chorum & cantum destinatis erudiendis præficiebatur, Primicerius dictus est. Vide in Iure Canon. cap. 1. de Officio Primicerii.

AD EPIST. XXXI.

ibid. Si caussa Dei factus es ex Comite Miles.] *Nescies an non hac verborum forma vellat aurem Hugoni, seu tacitè conscientiam eius pungat, vt nempe ipse motiuum, seu caussam nouæ & repentinæ professionis secum dispiciat. Nec enim suspicione vacare videbatur. Legat cui lubet, Iuonem Episcopum Carnotensem* Epist. 245. ad eundem Hugonem, *vbi insinuat ipsum vel fastidio vxoris (quam duxerat, dimissa scilicet ob consanguinitatis vinculum Constantia Philippi Regis Galliæ filia,) vel certè inuita vxore sacræ Militiæ se deuouisse. Proindeque hortatur eundem, vt cautus si aduersus imposturas sathanæ, qui sæpe transfigurat se in Angelum lucis, moliturque fallere per vitia virtutibus similia, quos impellere non valuit ad manifesta flagitia. Demum subiungit:* Hæc tibi, charissime, ausu charitatis scripsi, vt propositum tuum ita circumspicias, quatenus sicut videtur laudabile in oculis hominum, ita in oculis Dei videatur acceptum, & sic impleas vota voluntaria, vt non omittas legitima. Duxisti vxorem, quod lex naturæ initiauit, & lex Euangelica atque Apostolica subsecuta firmauit. Dicit enim vobis Lex: *Propter hoc relinquet homo Patrem & Matrem, & adhærebit vxori suæ*, &c. Et Euangelium: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et Apostolus: *Vnusquisque habeat vxorem suam, &c. nisi fortè ex consensu, &c.* Hic autem consensus ita debet esse volontarius, vt nulla vi sit extortus, vel aliqua simulatione palliatus. Alioqui, si absq; consensu vxoris seruas castimoniam, etiã si pro Deo fiat, non seruas coniugalem copulam, nec sacrificium offers de tuo, sed de alieno. *Non enim, secundùm Apostolum, Vir habet potestatem sui corporis*, &c. Quæ enim vouentur de alieno, non placent Altissimo. *Ita Iuo.* B

Viro non licet vouere cõtinentiam sine vxoris consensu [marginal note, partly illegible: "Viro non li- cet vouere ĉõ- tinentiam ... vita"]

AD EPIST. XXXVII.

Laudabili Principi Theobaldo.] *Mira & magna eius encomia passim leguntur apud Auctores seu Scriptores eius ætatis. Certè ab officiis charitatis & misericordiæ in Religiosos & pauperes, à Bernardo Bona-vallis Abbate mirificè celebratur in vita S. Bernard.* lib. 2. cap. 8. *Item à Gaufrido Clara-valensi*, lib. 4. cap. 3. *Dignissima essent eorum verba, quæ huc adscriberentur, nisi Vitam ipsam S. P. Lector haberet his Operibus adiunctam. Itaque nolumus actum agere. Tu ipse require locis citat. Videbis sanè, quantum S. Bernardi familiaritate profeceris: sed & præclara pro instructione boni piique Principis documenta istic reperies. In Menolog. Cisterciens. 2. Octob. legitur demum habitum Ordin. Cisterc. sumpsisse in Clara-valle, ibidemque defunctus & sepultus.* pag. 25. C

AD EPIST. XXXIX.

Inter cætera quæ apud Theobaldum sollicitat hæc Epist. S. Bernar. intercedit, pro misero, qui duello victus, iussu Principis & oculis & loculis mulctatus est, vt nec superesset, vnde miseram vt cunque vitam sustentaret. Id grauius & acerbius Bernardo visum est, vnde non alienum à pietate & æquitate duxit, vel tenue vitæ subsidium eidem relinqui, siue restitui. Sed cur in victorem nihil pœna vel vltionis decernitur, cùm vterque seu victor, seu victus pari se scelere polluant? Nempe per pœnam victo constitutam, vtrumque deterrere mens fuit, cùm incerta esset duelli alea, & vel alterutrum maneret victoria, vel etiam non rarò vtrumque vitæ iactura. Semper quidem piis Principibus & Magistratibus curæ fuit, reprimere malesanos homines, qui barbaro furore sese inuicem mactant Orco victimas; & hinc tales vel oculis, vel honoribus bonisque spoliabant, vel perpetuo damnabant exilio, vel dedecore & infamia notabant. pag. 26. D Duellorum detestatio.

Sed quodnam pœnæ genus illi timeant, qui nec ipsa morte terrentur; in cuius præsentissimum discrimen sese ipsos vltro coniiciunt; mortis, inquam, non temporalis tantùm, sed & æternæ? Vnde videmus tales & Ecclesiæ censuram, & Ecclesiasticæ sepulturæ iacturam, & certissimum animæ periculum ac perditionem non attendere.

Vide quò ira, studium vindictæ, & falsa honoris famæque persuasio homines agat præcipites.

Grauiter in eos animaduertit Synodus Tridentina, (vt varias Principum sanctiones præteream) Sess. 25. de Reform. cap. 19. *vbi sic ais:* Detestabilis duellorum vsus, fabricante Diabolo, introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur: ex Christiano Orbe penitus exterminetur. Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine, Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio... priuati intelligatur. *Vide cet. l. c.*

Ibid. Tanti celebratione Concilii voluit honorare.] *Concilium Trecense, pro confirmanda Templariorum Militum Religione Trecis à Matthæo Albanense Legato Sed. Apost. indictum Theobaldo commendat, vt Præsidi Concilii, aliisque Episcopis sedulam operam nauet, hortatur. Acta huius Synodi, & Episcopos, aliosque Viros illustres qui interfuerunt, refert Ioannes Michaelensis, Notarius Concilii, apud Ioan. Picardum* in Not. *Vide Chronol. nostram Operibus præmissam ann. 1127. Ad hunc enim annum retulimus nos cum Baronio, aliisque Concil. Trec. cum dictus Author referat ad anum seq.*

Ibid. Et de casamento quod tenetis.] *Apud Iuonem Episcop. Carnot. quoque hæ voces leguntur. Epist. 173.* Vtrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum, quæ tenent potentes homines. *Et rursus Epist. 284.* Quidquid hactenus de casamento Carnotensis Ecclesiæ, concessione possidentium & præsidentium, per annum & diem quiete possederint, *&c. Videtur itaque nomine* casamenti *intelligi prædium beneficiorum, feudum, vel beneficium, vel ius percipiendi ex prædio, seu re frugifera portionem redituum & commodorum. Fulbertus Episcopus Epist. de forma fidelitatis apud Iuonem,* Decret. p. 12. c. 76. *vbi expositis sex rebus ad eum spectantibus, qui fidelitatem Domino suo iurat, adiungit:* Vt fidelis hæc nocumenta caueat, iustum est, sed nô ideo casamentum meretur... Restat ergo, vt in eisdem sex supradictis consilium & auxilium Domino suo fideliter præstet, si beneficio dignus videri vult.

Ibid. Homagium quod debetis.] *Homagium est quædam astrictio seruitutis liberi hominis facta domino per pactionem, vel petitionem, vel stipulationem, promittente libero homine domino suo fidelitatem, & constituente se hominem vel vasallum suum. Est verò homagium (alii etiam vocant hominium) multiplex secundum Specul.* de Feud. §. nunc de Homag. *Quoddam est legium, quoddam non legium; quoddam est edictale, quoddam decretale. Sed de his vide Lexica Iuris Spigelii, Pratei. Scosi, vel, quod est instar omnium, Ioannis Caluini I. C. Hotoman. de verb.* Feudal.

AD EPIST. XLII.

Ibid. Ad Henricum Senonensem.] *Hic dictu Henr. Aper Sanglier; electus anno 1122. castitatis, prudentiæ ac piæ liberalitatis laude excelluit, teste* Gallia Christ. *Idem cum* S. Bern. *interfuit Concilio Trecensi anno 1128. Synodum celebrauit anno 1127. præsentibus Stephano Parisiensi, Atone Trecensi, & Burchardo Meldensi Episcopis. Et alteram habuit* anno 1140. *in qua P. Abailardi errores damnati sunt. Interfuerût præter Suffraganeos Sampson Remensis, Ioslenus Suessionensis, & Galfridus Catalaunensis. Obiit* anno 1144. 4. Idus Iunii. *Porro insigni, & perelleganti Epistola, seu Libro potius & Tractatu eum hortatur ac instruit* BERNARDVS *de moribus & officio Episcopi: idque non tam sponte & motu proprio, quam rogatu, & instantia ipsius* Henrici. *Nobis proinde visum fuit, hoc scripti genus inter Tractatus Tom. IV. referre. Rationem alibi reddimus* (Præfar. Tom. IV.) *illic Lector, si placet, requirat. Si quid præterea ad hanc Epistolam notandum, ibidem in Notis videat.*

AD EPIST. XLV.

pag. 27. Regi Francor. Ludouico Stephanus Abb. Cisterc.] *Stephanus ille cognomine Hardingus; nobili apud Anglos familia oriundus, tertius post S. Robertum Cistercii Abbas, quique S. Bern. cum triginta sociis è sæculo venientem suscepit. Plura de eo vide Lib. de Viris Illustr. Ordin. Cisterc.* lib. 1. cap. 15. & seqq. *Henriq. in Fascic.* lib. 1. dist. 5. *& in Menolog.* 17. Aprilis. *& in Martyrolog. Rom. eodem die. Obiit* an. 1134. 28. Martii.

Porrò hi religiosi Viri caussam Episcopi Parisiensis suam arbitrati sunt; hinc Ludou. Regem aduersus Episcopum iniqua molientem, mira sed religiosa libertate monent & redarguunt: quin & iura fraternitatis (nam in hanc, pro communicatione meritorum, sese olim cooptari fecerat) læsa queruntur.

Et quidem ex hac professione fraternitatis sumit Picardus argumentum religionis & pietatis Ludouici Regis. Sed si occasionem & caussam persecutionis aduersus Episcopum Parisiensem aliosque attendimus; parum pius fuisse videbitur: vtpote, qui (teste Baronio) vel ob hoc persecutus est Episcopos, quod hi cupientes esse pii, secessissent ab Aula. Nam exemplo & monitis Cisterciensium, conuersi à studiis & moribus sæculi, deinceps se pietati & muneri pastorali totos addixerant. Id quod S. Bernardus Epist. 49. satis apertè significat.

*Sed præter hæc Baronium audire, non absre fueris; cùm sit nonnemo *, qui de hoc negotio, seu Regis illius in Præsules odio, altum putet apud Historicos esse silentium.* Profecerant siquidem (*inquit Baronius*) Episcopi Prouinciæ Senonensis, Cisterciensium Monachorum exemplo, atque verbis, literisque S. BERNARDI, præcipuè verò, quem diximus; Parisiensis Episcopus atque Parisiensis Abbas S. Dionysii Sugerius, qui Monasterium illud, monastica penitus disciplina solutum, fibula regularis obseruantiæ arctè constrinxerat: quo nomine ipsi S. Bernardus congaudens, gratulatoriam ad eum dedit Epistolam. Quod verò etiam & ipse Metropolitanus Senonensis Archiepiscopus Henricus æquè admonitus litteris S. Bernardi, & quidem prolixioribus, ad meliorem frugem conuersus, ea quæ essent optimi Pastoris munera diligenter expleret: eadem ex caussa eiusdem Principis indignationem incurrit, nec quidem mediocriter, sed planè eam, cuius caussâ eidem S. Bernardo cum reliquis Abbatibus rursus scribendum fuerit eidem Honorio Papæ, atque Cancellario Cardinali, & planè exclamandum, quod ob vitam optimè institutam persecutionem paterentur Episcopi; non quidem ab hostibus, sed ab ipsis Principibus Christianis, eo nomine comparandis Herodi. Quo quid monstruosius potuisset audiri? Sed quæ ista reformatio, inquis, fuit, quæ adeo displicere Regi potuerit Christianissimo? Illa scilicet, quod Episcopi assueti prius relicta Ecclesia, curiæ Regis assistere militiam sectari, iam sese ad Ecclesiam è curia atque militia auocassent, atque etiam subditos sibi Clericos pariter reuocassent. Erat horum haud exiguus numerus in palatio Regis militantium; nec in ipsa Palatina tantum, sed & in Castrensi militia merentium. Quod deplorat idem S. Bern. cum in pluribus locis, tum præsertim (quod ad rem spectat) in Epist. ad Sugerium Abbatem Parisiensem, &c. *v. Script. Ann. To. 12.*

* I. Picardus Can. S. Vict.

Non vtique Episcopo Parisiensi.] *Grauis haud dubiè fuit iniuria, cuius caussa Bernardus & religiosi illi Viri non tantum Regem ipsum tam seriò compellare, sed & Cardinalium; ipsiusque Pontificis opem implorare compulsi sint: quamuis iniuriam non tam Episcopo, quàm ipsi Deo irrogatam insinuent, iuxta illud:* Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. *Et:* Qui vos spernit, me spernit. *Porrò Stephanum ex Franciæ Cancellario, & Ecclesiæ Parisiens. Archidiacono, nec non Aurelianensi Decano, factum Parisiensem Episcopum; testatur Claud. Roberti,* in Gall. Christ. *vbi & alia de ipso notantur.* Ibid.

Si tamen prius (quod quidem ipsa iustitia exigere videtur) res ei suæ iniustè ablatæ restituantur.] *Nimirum exspoliati prius sunt restituendi, quam ad caussam vocandi. Vide Canones à Gratiano collectos* caussa 3. q. 1. *vbi ait Caius Papa:* Episcopis suis rebus exspolia- Ibid

tis, vel à propriis sedibus eiectis, omnia quæ eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda; quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis obiici potest. *Ibidem Ioannes Papa:* Redintegranda sunt omnia exspoliatis... & in eo loco, vnde abscesserant, funditus reuocanda... ante accusationem, aut regularem ad Synodum vocationem eorum, *&c. Vide ibidem plura: Item Capitula in Decretal. Gregor.* Tit. de restit. spol. *Vnde & Goffridus Vindocin. Epist. ad Iuonem ita scribit:* Cum de te nostra à nob. diu & iustè possessa, & iniustè ablata secundum sacros Canones inuestiri fuerimus; si postea de nobis conqueruntur, quod iustus iudex, quod diuina lex faciendum iudicauerit, non recusamus. *Vide Eundem* Epist. ad Ranulfum Sanctonens. Episcop. *vbi etiam, cum Bernardo, testatur legibus Apostolicæ Ecclesiæ prohibitum*, Ne quilibet exspoliatus vocetur ad iudicium.

AD SERM. XLVIII.

In hac Epistola vide zelum & inuictam constantiam beati Viri pro domo Dei decertantis. Miratur tamen, se aut vera dicendo, aut recta agendo odium & inuidiam incurrisse. Adeoque facta quædam recenset, ob quæ putetur criminationi factus obnoxius: rogatque ob quodnam eorum lapidetur, aut potius laceretur in Curia; cum, si quid eis insit laude vel calumnia dignum, ad alios potius auctores referendum sit. Sed & vide, quibus verbis dolorem suum testetur ob tyrannidem Regis Galliæ auctoritate Apostolica roboratam, &c.

pag. 27. Quod Lauduni de prostibulo Veneris.] *Rem gestam ex Roberto Continuatore Sigeberti accipe.* Anno 1128. Lauduni in Ecclesia S. Ioan. consilio Regis & Principum, Monialibus quæ infames erant reiectis, & Monachis in earum locum substitutis, Drogo religione & facundia venerabilis à Bartholomæo Episcopo primus Abbas ordinatur.

AD SERM. LV.

pag. 29. Fidelissimo ac prudentiss. seruo Dei Gaufrido.] *Virtutum huius magni Præsulis, magnus admirator & præco, vti & testis oculatus Bernardus fuit; vtpote qui cum eo ad varia Ecclesiæ negotia conficienda sæpius authoritate Pontificis adhibitus fuit. Vide Vit. S. Bern.* lib. 2. cap. 1. 2. & 6. *& alibi. Sed fuisse Virum verè Apostolicum, & Bernardi moribus, affectui & ingenio per omnia parem, vel ex eo patet, quod dulcissimam illius sibi fateatur esse memoriam. En quibus idipsum verbis ostendat.* Sed ô mihi locum suauem, *inquit*, vbi incidit occasio memorandi, & nominandi suauissimi odoris virum, Episcopum loquor GAVFRIDVM Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus administrauit; idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipse, *&c.* lib. 4. de Consid. cap. 5. *vbi legere est, quam constanter & generosè oblata sibi munera refutauerit: & quibus exinde præconiis à Bern. celebretur. Vide etiam Petrum Abb. Clun.* lib. 4. Ep. 43. *vbi videre est, quanti eum faciat: Sarisberiensem* Polycratici lib. 5. cap. 15. *Henriq.* in Menolog. 1. Febr. *Idem* in Fascic. lib. 2. dist. 10. cap. 12. *è cœtu Cisterciensium assumptum ad Cathedram Carnotens. testatur. Vide etiam Baron.* tom. 12. Anno 1135. *& aliis, vbi complura de ipso refert prorsus illustria. Certè in Vita B. Guilielmi Ducis Aquit. dicitur* Vir plenus spiritu consilii & fortitudinis. *Sed vnius Bernardi elogium nobis est instar omnium. v. loca supra cit. Obiit Anno 1138. 8. Cal. Febr.*

AD EPIST. LVI.

Ibid. Verum de Antichristo cum inquirerem.] *Non Norberto solum, sed multis antiquiorum Patrum (vt de recentioribus taceam) persuasum subinde fuit, præ foribus Antichristum, & extremum mundi diem adesse: vti videre apud Hieron. Leonem Papam, Gregor. M. & ipsum S. August. Nempe ex temporum iniquitate, & signis mundi finem præcessuris, à Christo prædictis, quorum pleraque iam tum apparebant, id sibi haud vanè colligere visi sunt.*

Et vt rem paulo altius repetamus, iam inde ab Apostolorum temporibus varia semper fuerunt multorum de Antichristo & fine mundi iudicia, coniecturæ, opiniones, vaticinia. Philosophi plerique & Astronomi, complures etiam impostores, ludiones & nugiuenduli, Hæretici item & fanatici quidam hîc Vates esse, & vltra cæteros mortalium sapere videri voluerunt: sed quorum vaticinia pleraque iam clusit euentus, & vates istos vanitatis & falsitatis conuicit. Reliqua haud dubiè quæ futurum tempus etiamnum respiciunt, similiter sequens eludet ætas, vt pateat, quam verè dictum sit: Non est vestrum nosse tempora vel momenta. *Item:* De die autem illa nemo scit. *Non erit iniucundum Lectori, si ex plurimis paucorum Exempla referamus.*

Inprimis ipsi Thessalonicenses male intellectis Apostoli verbis: Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rap. cum illis, *&c. 1. Thessalon. 4. mox diem mundi supremum adfore rati sunt. His ergo ab hac opinione reuocandis alteram ad Thessalonicenses Epistolam scribere necesse habuit, teste Hieron.* Epist. ad Minerium & Alex.

Lactantius arbitratus est Anno 500. à Christo *exterminium mundi futurum,* lib. 7. c. 25. diu. inst.

Alii durationi mundi post Christum mille annos præfixerunt, Chiliastæ dicti: idque ex verbis S. Ioan. Apoc. 20. Et cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo.

Episcopus quidam Florentinus asserebat Antichristum natum anno 1105. Vide Plat. in Paschale II.

Petrus Ioan. Beguinarum & Begardorum Princeps affirmabat anno 1335. Antichristi regnum finiendum. Ios. Acosta de temp. nouiss.

Hispanus quidam nomine Arnoldus, teste Florimundo, in annum 1345. Antichristi tempus retulit, cuius scilicet anni ipso die Pentecostes Antichristi discipuli essent prodituri.

Abbas Ioachim existimabat Antichristum intra 60. annos à suo tempore affuturum, vixit autem circa annum 1200.

Petrus de Aliaco Card. & Episc. Camerac. ex astronomicis indiciis & obseruationibus prædixit Antichristum ann. Dom. 1789. exoriturum.

Nicolaus Cusanus non dubitauit asserere, Antichristi aduentum futurum an. Christi 1700. vel 1734.

Ioannes Picus Mirandula Princeps in assertionibus Concl. 9. affuturum coniicit Antichristum anno redempti orbis 1994.

Hieron. Cardan. lib. 2. de variet. c. 2. & Iacob. Naclant. in prælud. Medullæ c. 4. existimabant venturum Antichristum an. 1800.

Superiori sæculo, nescio qua vaticinandi prurigine, plures tum Astrologi, tum heterodoxi tempus interituri mundi prædicentes, fabulam & risum mundo etiamnum stanti præbuerunt. Ioannes Regiomontanus magnus alias Mathematicus, anno à partu Virginis Prognosticon de anno 1588. tanquam mundo fatali edidit. Similia Ioann. Stofflerus, & ipse insignis Astrologus, Item Henricus Ranzouius Nobil-Danus, in suo de annis climacter. & Imperiorum periodis libro,

Sic plures Astronomi, dum voluerunt ex syderum motu, coniunctionibus, & variis aspectibus futura pronunciare, quæ mero Dei subsunt arbitrio & gubernationi, toti se mundo ridiculos præbuerunt. Euenitque illis, quod S. Thom. in 4. distinct: 44. scribit: Omnes *ait*, qui tempus prædictum numerando voluerunt prænunciare, falso loqui inuenti sunt, quorum falsitas iam patet, & similiter patebit falsitas illorum, qui adhuc computare non cessant.

Si quem fortè magis lepida & ridicula fanaticorum hominum de fine mundi præsagia, aut potius somnia & deliramenta legere delectat, adeat Tilmanni Bredenbachii, Viri piissimi, & illustris Ecclesiæ S. Gereonis hîc quondam Canonici, Collationes *sacras*, libro septimo capite 32. & 33. *Item Cochlæum* in Actis Lutheri An. 1533. *Frider Nauseam Episc.* Vienn. lib. de consumm. sæculi. *Vel præ cæteris*

Florimandum de progress. hæres. l.2. c. 4. & lib. de Antichristo cap. 7. *Denique* Harpocratem *diuin. Remacli de Vaulx.*

Hac occasione memorati de Antichristo vaticinii commemorare visum est, non tamen in sugillationem Norberti, viri sanctissimi, quem alias fistulam cœlestem Bern. *appellat. Nec enim solus ipse, sed & plures sanctorum Patrum finem mundi suo tempore haud procul abesse opinati, aut ominati sunt: vti inter cæteros Tertull.* lib. de fuga in persec. c. 12. *Cypr.* Ep. 56. 58. 63. *Hieron.* Epist. ad Ageruch. *vel Geront. Leo* Serm. 8. de Ieiun. 10. m. *Basil.* Ep. 71. *Chrysost.* hom. 33. in Ioan. *Ambros.* Orat. in Satyrum frat. *Gregor.* lib. 4. Ep. 72. & Homil. 1. & 15. in Euangel. *Bern.* serm. 6. in Psal. 90. *Vincentius Ferrer. Ord. Prad.* Epist. ad Benedict. Papam. *& plures alii. Sed aduerte longè diuersa ratione Viros sanctos de fine mundi locutos, quàm quos suprà meminimus. Illi enim vel ex obseruatione syderum & Planetarum, (quæ ferè in aliis prædictionibus, sed in hac maximè, nimis fallax est) vel ex quibusdam Script. sententiis in falsum sensum detortis, vel sola mentiendi & fallendi libidine, vel studio popularis auræ & venerationis, huiusmodi commenta sparserunt. At sancti Viri, horrore scelerum & malorum, quæ passim toto Orbe inundabant, vix vltra posse mundum consistere putabant, nec aliud superesse quam vt propediem mole criminum & iniquitatum impellente fatisceret, ira scilicet Dei terminum Orbi constitutum prauertente.*

Et hinc piè ac prudenter monet Auctor quidam recentior, ita inquiens. [Si plures Patres, quos propter eximiæ sanctitatis & doctrinæ præstantiam admiramur, animaduertentes suorum temporum, vel improbitatem ac malitiam, vel magnitudinem atrocitatemq; persecutionum, Christianos vrgentium, vel horrendas hæreticorum grassationes, aut denique incendia vrbium, bellorum procellas, ingentes terræ motus, cœli, aërisq; atque elementorum tetras ac funestas immutationes, imperiorum occasus, humani sanguinis inhumanas effusiones, in eam cogitationem metu & trepidatione tot tantorumq; malorum adducebantur, vt iam prope affuturum Antichristum & finem seculi, vel pertimescerent, vel fortè crederent, non sunt aut leuitatis aut falsitatis traducendi, vel quoquo modo linguæ virulentia contaminandi: nam sic opinati aut locuti sunt, quod præsentia mala semper videantur atrociora: quorum intuitu, timore propè consternebantur, ac aliis timorem, vt nimirum emergerent, & se ad frugem bonam, vt dicitur, reciperent, incutere, & animo connitebantur, & prædicatione contendebant; arbitrabantur etiam totum hoc tempus quod decurrit, vel breuissimam moram esse æternitati comparatum. Denique Dei iudicium in dies singulos magis atque magis appropinquare citra veritatis dispendium, & dicere poterant & proclamare. Quod quidem Scripturis familiare esse ac proprium, nemini eorum qui illas legerit, potest esse imperuium. *Ita Author Harpocratis diuini.*

Nec absimilia fuerunt varia Prophetarum oracula; quibus finem mundi ob impendentia mala quasi iam futurum precinuerunt. Cuiusmodi est illud: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ, *& huic similia. Huc referri potest visio illa Redempti Florentiæ Ciuitatis Episcopi, de qua B. Greg.* lib. 3. Dial. cap. 38. *Mira sunt; quæ narrantur apud Baron. nempe circa annum Domini 419. tot visa signa, & tam horribilia portenta super montem* Oliueti, *vt multa vicinarum gentium, tam visu quam auditu perterrita ad Christianorum sacra conuolauerint, omniumq; baptizatorum in tunicis Crux Christi Saluatoris, diuinitatis nutu expressa fuerit. Huius rei admirabilis occasione de tempore Aduentus Domini, ex diuinis prædictionibus cœpti sunt vbiq; misceri sermones. Et hinc videtur Hesychius scripsisse ad* S. *Augustinum de supremo mundi die inquirendo, cui respondet August.* Epist. 78. & 88. *quam posteriorem in hac materia omninò expediet legere, quippe quæ plurima Script. loca variè de fine sæculi loquentia doctè & prolixè explicat. Sed nunc ad alia transeamus.*

AD EPIST. LIX.

Harbertus in illa Eccl. primus Abbas.] *Canonici* pag. 30.
S. Stephani Diuionensis ex sæcularibus Regulares facti sub Annum MCXXV. vti ostendit Piccardus: & primus Abbas illis datus Harbertus. In huius gratiam rogat, vt non obstante contrario Capituli decreto, res & bona illi Ecclesiæ attinentes, & hactenus à Garnerio (fortè Decano eiusdem Ecclesiæ) possessas cedere velit dictæ Ecclesiæ, ne nouus ille Abbas pateat inuidia & calumniis, quasi per eius introductionem Ecclesia illa tantum detrimenti ceperit.

AD EPIST. LXV.

Aluiso Abbati Aquiscincti.] *Monasterium Ord. S. Bened.* pag. 31.
ad Scarpum fluuium, secundo milliari à Duaco: Anno MCXXIX. inceptum est hoc Cœnobium (S. Saluatoris dictum) in insula quæ dicitur Aquiscinctus, *à viris illustribus Sichero ac VValtero, sub Gerardo II. Cameracensi Præsule, ad cuius Diœcesim tunc locus ille pertinebat. v. Aub. Miræum* in Chron. Ord S. Bened. cap. 68. *Porrò Congregationi Cluniacensi Aquiscinctini Monachi se aggregarunt; eiusque reformationem susceperunt Anno MCX. vti refert Iperius in Chronico S. Bertinensi.* Anno Domini millesimo centesimo decimo, Monasterium Aquiscincti ad Religionem reparatum est & reductum per Dominum Lambertum Abbatem nostrum, cum ex Monachorum dissensionibus nactus esset opportunitatem, Monachis Aquiscincti inter se tumultuantibus, in tantum, vt suum Abbatem expellentes deponerent. Hoc itaque Dominus Lambertus considerans, per secretos internuntios illos induxit; vt virum venerabilem, moribus egregium, & prudentia facundiaq; decoratum sibi sumant in Abbatem, quo collapsa eorum Ecclesia reueletur: Et eis nominari fecit Dominum Aluisum, Monachum nostrum reformatum, Ecclesiæ S. Vedasti tunc intendentem. Igitur Aquiscinctenses Monachi Aluisum instinctu Lamberti Abbatis nostri in suum Abbatem elegerunt, qui consilio & auxilio eiusdem Lamberti eandem Ecclesiam reformauit, & in spiritualibus ac temporalibus sic exaltauit, vt eius nomen celebre fieret vbique, & idem Aluisus tandem eligeretur in Episcopum Attrebatensem*. *Hactenus Iperius.*

* Id factum Anno 1130. infr. ad eundem iam Episc. scribit Bern.

Porrò huius Monasterii fama ac gloria plurimum toto Orbe creuit à Gymnasio Aquiscinctino, quod in Duacena Academia excitauit Ioan. Lentaillerus huius loci Abbas digniss. & PP. Soc Iesu, raro sed præclaro exemplo, tradidit. v. Iacobum Bonfrer. *Soc. Iesu Theol. & insignem Script. Interpretem Dedicat. in* Pentateuchum.

AD EPIST. LXVIII.

Nam cum semper apud vos gyrouagus fuisset.] *S. Be-* pag. 33.
ned. Reg. c. 1. quatuor assignat Monachorum genera, Cœnobitas, Anachoretas, *seu Eremitas*, Sarabaitas *&* Gyrouagos, *quos ait* tota vita sua per diuersas Prouincias ternis aut quaternis diebus per diuersorum cellas hospitari, semper vagos, nunquam stabiles, propriis voluptatibus & gulæ illecebris seruientes, & per omnia deteriores Sarabaitis. *Hinc Matth. Paris. in Hist. Angl. mihi pag.* 731. S. Benedictus reprobat illud genus Monachorum, quod gyrouagum est.

Petrus Dam. Ep. 9. lib. 5. In monachico sanè ordine; *inquit*, quos in claustris sub Abbatis imperio regulariter manere conspicimus, consequenter vtique Monachos appellamus. Quos autem proprium possidere, indifferenter huc illucq; discurrere, solutos legibus, iuxta propriæ voluntatis arbitrium diffluere cernimus, non Monachorum, sed gyrouagorum dignos potius vocabulo iudicamus.

AD EPIST. LXIX.

Pro pœnitentia tibi iniung. vii. Pœnitent. Psalm.] pag. 34.
Notandum hic quàm, à religione olim Sacerdotes & Mini-

stri Altaris operati sint sacrosanctis mysteriis, cum defectus & errores etiam inuoluntarios talibus pœnitentiæ operibus expiandos duxerint quos hodie plerique nostrum non tanti faciunt. Porrò, quæ hic definit & consulit S. Bern. in similibus casibus facienda, per omnia consonat moderna Theologorum *doctrina: & ipsis Romani Missalis Rubricis, De Defectibus circa Missam occurrentibus. Notanda demum in hac Epist. illustria testimonia pro sacrificio Missæ, contra Sectarios.*

AD EPIST. LXII.

pag. 35.

Cum ergo ...iuxta verbum Dom. Vnus sit Pater noster in cœlis, nos autem omnes fratres simus, non immerito Domini Patrisque celsa nomina, scuto à me veritatis repuli, congruentius pro his me Fratrem nominans.] *Vide qua submissione animi venerandus ille omni honore* Pater, Patris *à se nomen remoueat. Idem fecêre præter alios quidam ex Sanctis illis Bernardo coæuis. Guigo V. Prior Maioris Carthus. Vir sanctitate pariter ac humilitate præclarus, ita ad Petrum Abbat. Cluniac. scribit:* * Vnde petimus per eam qua in nos indignos vestra feruent viscera, dilectionem, vt quando nostræ exiguitati vestra scribere dignatur Serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, vt infirmitatem nostram periculosa non inflictis elatione. Et illud præ omnibus, & super omnia quæsumus, & defixis in terram genibus obsecramus, ne vtilitatem nostram, *Patris* nomine dignam vlterius æstimetis; satis & super satis est, si Frater, si Amicus, si Filius appelletur, qui nec Serui nomine dignus habetur. *Ita ille.*

* apud Petr. Clun. lib. 1. Ep. 25.

Patris nomē Bernardus. Guigo & Petr. Clun. detrectant.

Pari *ratione, & Guigonis exemplo ipse* Petrus *Abbas Clun. scribens ad B. Bern. refugit ab eo* Pater *appellari.* De Patris, *inquit*, nomine hoc tibi, Reuerende Frater, scribo, quod singularis suo tempore, & præclarissimus Religionis flos, Dominus Guigo Prior Carthusiensis mihi quondam scripsit. Scribebam ei frequenter, & sæpe, cum eo, vel verbis adinuicem collatis, vel literis familiaribus delectabar, & eum in Epistolis meis Patrem nominabam. Tolerauit hoc primum, putans me finem facturum scribendi, at postquàm me persistere vidit, & frequentibus literis *Patris* nomen iterare: in hæc verba tandem Sanctus ille prorupit, *&c. v. integram Epist. inter Bernardinas num.* 353. *pag.* 139. *Ecce non minori contentione à sanctis illis Viris tituli & honoris agnomina detrectantur, quam hodie à multis ambiuntur, sed quid? Ergone culpandi hodie Viri religiosi, qui* Patris *nomen passim admittunt?*

Est sanè non nemo è religiosa familia Scriptor, & is inter eruditos quidem, imò & Ecclesiastas nomen adeptus, qui in religiosis Viris *vix æquo animo fert* Patris *nomen, aut certè religiosis recentioribus haud permittit attribui: notat insuper eosdem, quasi dedignati Clericum nomen, (quod ipsis magis conuenire censet) aliud gloriosius affectent.* Cum sacrosanctum Concil. Trident. *inquit*, Societatem Iesv, Clericorum religionem olim appellarit, honoris caussa, his verbis. *Per hac tamen. S. Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere, quin Religio CLERICORVM Societ. Iesu, iuxta pium eorum institutum à S. Sede Apost. approbatum, Domino & eius Ecclesiæ inseruire possint*, &c. Inuenti tamen sunt, qui pulchro hoc Clericorum nomine, illis sanè vndequaque conuenientissimo, cum qua ordine Clerici sunt, tum qua iuuentutem erudiunt, quod est Clericorum & hominum literatorum, Societati illi, non dicam malignè, sed potius imperitè derogant, vixq; vnquam vlli eorum adscribunt: sed aliud sufficiunt quasi gloriosius & inuidiosius, & minus ipsis conueniens *, tam ratione temporis, (*noui* enim *recentesque venerunt* in laboris & belli euangelici societatem, vti & nos olim Franciscani, & cæteri Ordines omnes. cum primum emersimus) quam ratione operis, quo populos iam pridem Christo genitos aluerunt hactenus. & adhuc dum alunt, vnà cum cæteris feliciter, iuxta illud Pauli: *Nam si decem millia Pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.*

Sess 5 tit. de Regu. c. 16.

* Patris *scil.*

1. Cor 4.

Contemnant tamen quicunque volent, Clericorum nomen, (*pergit Idem*) ego cum homines illius Societatis voco, aut scribo, vel *Clericos* cum Concil. Trident. vel *Collegas*, aut *Socios*, arbitror, & verissimè & dignissimè appellari: admissos scilicet in societatem Belli, quod aduersus hæreses & vitia gerimus, communiter omnium Ordinum professores. Abrogato igitur nomine, quod vel imperiti, vel malè blandi homines illis arrogarunt: & restituto in perpetuum primo Clerici vocabulo, ab Ecclesia Romana, aut imposito, aut admisso, quod multis illi sensim derogarunt, sperem fieri posse, vt Clerici nomen, olim tam venerabile, nunc ob multorum imperitiam adeo contemptum, quasi postliminio redeat in pristinum gloriæ suæ gradum, vocatis illo suo nomine iis hominibus, qui literas & eruditionem cumprimis profitentur.

Denique, ad restituendum in pristinum honoris gradum Clericorum nomen, hanc censet commodissimam viam, si illi, quos Clericos Societatis Iesu Ecclesia Catholica appellat, nomen suum primitiuum Clericorum conentur recuperare, arctè tueri: nec patiantur, vt hactenus, sibi imperitè derogari: irrogari verò aliud illud minus pertinens. Denique illud illi vsurpent in colloquiis, in scriptutis, & in monumentis communiter *&c. Ita Dictator ille & Concionator religiosus*, in Scip. Claud. p. 2. Conc. 12.

Idem alibi quoque non videtur probare nomen Societatis IESV, seu Iesuitarum: idq; ob reuerentiam illi sanctissimo Nomini debitam. Vnde & olim, *inquit*, apud Iudæos, vt nomen Iehova maneret semper reuerendum, illud nec legere, nec scribere, nec pingere. nec proferre licebat, sed eius vim scribebant & pronunciabant, nunc El, id est Fortis, nunc Elohim, vel Elohe, id est Deus. Imò nec Leuitis ipsis, nec minoribus Sacerdotibus licebat augustum illud nomen proferre, sed summo duntaxat Sacerdoti, neque ei quidem ipsi, quoties vellet, sed semel annuatim duntaxat, idque cum in Sancta Sanctorum ingrederetur.

Addit idem; ex Historicis eius temp. (Thuano fortè, aut similis genii) Iesuitas anno 1566. à Parisiensi Concilio admissos ea lege, vt aliud quam Societatis Iesu, seu Iesuitarum nomen assumerent ac sic ludum in Clara-montana schola aperuisse. Ita ille Conc. in Circumcis. Domini, mihi pag. 282. *putatque non alia id ratione factum, quam quod reuerentia nominis IESV consultum vellent.*

Cæterum, ne hic prolixior sim, remitto Lectorem ad Virum multæ lectionis & eruditionis Iulium Nigronium in Comm. Regul. Commun. Societ. Reg. 22. n. 15. *vbi nomen* Patris *in Religiosis Societ. à calumnia vindicat, ostenditque id veteribus quoque Monachis vsitatum. Bene insuper explicat locum Euang.* Et Patrem nolite vocare vobis super terram. *vide l. cit. n.* 16. *Matth.* 23.

Memini, cum aliquando in colloquium hominis Itali, etiam Sacerdotis, incidissem, & mentio fortè Patrum Societatis fieret, eum mox acerbius stomachantem nō tulisse hanc appellationem. Cumq; non sine bile caussam huiusce nuncupationis à me requireret, respondi: Patres non immerito vocari, quod multos Deo spirituales filios, docendo, catechizando, &c. gignerent. iuxta illud Pauli: Per Euangelium ego vos genui. *Sed indignabundus regessit, Et aliorum Ordinum Religiosos idem facere. Cui ego: Ergo Patres vocentur & illi. Quis vetat? Ita lis sopita est.* 1. Cor. 1.

Porro quo ad nomen Iesuitæ, *seu* Societas Iesv, *videat Lector eundem P. Nigronium* Comment. in Tit. Reg. Comm. p. 3. num. 39. 40. & seqq. *vbi dictam appellationem egregiè propugnat. Vide etiam, si lubet. Nicol. Serarium* Prolegom. in Iosue cap. 2. Quæst. 19. *vbi quærit, An à nomine* Iesv *possit quis rectè vocari Iesuatus vel Iesuita.*

Sed vt ad Bernardum redeamus, refugit eodem loco, vt Pater, *sic* Dominus *appellari. Mira Viri sancti humilitas. At hodie quid vulgarius? Imò* Dominum *vocari, plurimis iam nimis vile, & nisi hic titulus grandioribus stipatus epithetis veniat, respuetur.*

Domini appellationem refugit Bern.

Vete-

Veteribus Christianis, præsertim Religiosis visum DOMINI *nomen integrum illibatumque Deo cœli terræque Domino reseruare. Attamen detracta vna litera Domnos se vocari patiebantur. Inde forte enatum Hispanorum & Italorum* Don, *quod etiam secularibus, sed illustribus personis tribuunt. Sed quid de Christianis loquor? Cæsarem Augustum quoque constat* Domini *nuncupationem detrectasse. De eo sic Sueton. in Augusto c. 53.* Domini appellationem vt maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cum expectante eo ludos, pronũciatum esset à mimo: O Dominum æquum & bonũ! & vniuersi, quasi de ipso dictũ exultantes comprobassent; statim manu vultuq; indecoras adulationes repressit, & insequẽti die grauissime corripuit edicto; Dominũq; se posthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus, vel serio vel ioco passus est. *Hæc Sueto. à quo mutuatur Tertull. in Apol. c. 34.* Augustus, *inquit,* Imperii formator, ne Dominum quidem dici se volebat: & hoc enim Dei est cognomẽ. *Mirum videri possit, vnde homini Ethnico tanta huius nominis religio ac reuerentia. Sed id ex Orosio, vt alios omittam, audiamus. Siquidem ille lib. 6. Histor. c. 22.* Eodem tempore, hic, ad quem rerum omnium summa cõcesserat, Dominum se hominum appellari passus non est: imo non ausus, quo verus Dominus totius generis humani inter homines natus est. *Augustum imitatus est Tyberius, qui, teste, præter Dionem & Tacitum, Suetonio,* Dominus appellatus à quodam, denũciauit, ne se amplius contumeliæ caussa nominaret.

Item Augustus.

Et Tyberius. Sue. in Tyb.

Cæterum posterioribus seculis loco Domini *Domni appellationem Religiosis hominibus vsurpatam, antiquiora monumenta testantur. S. Bened.* Reg. c. 63. *iubet Abbatem Domnum appellari, S. Grego. M. honorato, Viros Domnos, imo & fœminas Domnas vocat,* lib. 1. Ep. 6. lib. 7. Ep. 127. *Item Greg. Turon. Venant. Fortun. Pet. Blesl. Iuo Carnot. Goffrid. Vindocin. Vide Serar.* lib. 1. de Litan. c. 13. *Hinc & in Litaniis Pontif. Max.* Domnum Apostolicũ *nominandum ex antiquiss. Mss. constat. Nunc fere Casinenses S. Benedicti discipuli, Monachis suis omnibus* Domni *appellationem tribuunt. Ex nostra, inquiunt, antiqua consuetudine, ad differentiam Mendicantium, Monachos nostros appellamus Domnos, sed affectu Fratres. Ita Casin. c. 63.* Reg. S. Bened. in fin. *Hodie Clerici Regulares Theatini, item S. Pauli imitantur.*

AD EPIST. LXXV.

pag. 36.

Non nobis videtur tutum, illum illam non consentientem dimittere.] *Quidam post diutinam in domo & habitu Religionis conuersationem ad seculum reuersus vxorem duxerat. Desuper consultus Bern. non satis aperit mentẽ suam, quid de huiusmodi coniugio sentiat.* Periculosũ *id ais fuisse, &* fortasse illicitum. *Et quia illud qualecunque coniugium solemniter celebratum sit, sibi non videri tutum, vxorem inuitam dimitti. Præterea non satis patet, quali voto obstrictus ille fuerit, nisi quod diutina gestatio habitus religiosi videatur fuisse voti solemnis argumentum.*

Difficultatem motæ quæstionis auget August. Epist. 70. ad Bonifac. *qui concepto prius voto monachismi, post suscepit Comitis potestatem, duxitque vxorem. Hunc enim hortatur ad vetus propositum, si per vxorẽ liceat; si non liceat, potestate mundana recte vtatur. Idem* in lib. de bono viduali c. 9. *ita habet:* Sed quoniam nõ omnes capiunt verbum hoc &c. Quæ potest ergo capere, capiat, quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet, quæ aggressa est, perseueret. *Et paulo post:* Sed in viduali & virginali cõtinentia, excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam nõ capessere nuptias, sed etiamsi non nubantur, nubere velle damnabile est... Non, quia ipsæ nuptiæ vel talium damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio boni inferioris, sed ruina ex bono superiore, *&c.* Ibid. cap. 10. *Negat sibi probari eorum sententiam, qui dicunt nuptias post votum castitatis initas, non esse veras nuptias, sed adulteria. Contendit autem verum ac ratum esse coniugium, nec debere dissolui. Vide Tanner.* To. 3. disp. 5. q. 4. dub. 4.

Similem alibi habet sententiam August. ad cuius autho-

Annotationes.

ritatem quid ipse Bernardus respondeat, v. To. IV. de præcep. & dispens. cap. 17. *vbi simul videre & admirari licet eius erga SS. Patres reuerentiam, quos non facile lapsus aut erroris arguit.*

Cæterum nunc constans Theologorum & totius Ecclesiæ sententia est, Votum solemne Religionis non solum impedire matrimonium contrahendum, sed etiam dirimere contractum. An vero id fiat iure diuino & naturali, an solum positiuo & Ecclesiastico, controuersum est. S. Thom. Bonauent. Durandus, Soto, Sanchez, *aliique permulti contendunt Votum solemne iure naturali ac diuino dirimere matrimonium. Ratio est, nam votum solemne non est nuda promissio, sicut votum simplex, sed est vera traditio de præsenti & translatio sui ipsius iuris perpetuum, seu in possessionem & obsequium Dei, eaque per Ecclesiam vice Dei acceptata. Itaque traditione illa semel facta, non est homo deinceps sui iuris, vt se alteri cuipiam in possessionem tradere possit: etenim donatio prior impedit & irritam reddit posteriorem. Nam iure diuino ac naturali, nemo potest alteri donare quod suum non est. Vnde fit, vt iure naturali ac diuino irritum sit coniugium post votum solemne.*

Votũ solemne impedit ac dirimit coniugium.

S. Thom. 4. sent. dist. 38. q. 1. a. 1. aliique ibid.

Verum alii hoc fundamentum, quod hi Authores supponunt, non admittunt, & iure solum Ecclesiastico, per votum solemne matrimonium irritari asserunt. Ita Palud. in 4. dist. 38. Caiet. 2. 2. q. 88. a. 7. Vasquez disp. 165. cap. 6. Azorius lib. 12. c. 6. Less. de Iust. c. 41. dub. 8. n. 1. *& omnes Canonistæ, teste Panormitano* in cap. rursus, qui Clerici vel vouentes. *Porro decretũ Ecclesiæ videre licet Concil. Tolet.* 1. can. 16. *Chalcedon.* can. 14. & 15. *Triburien.* can. 23. *vbi nititur authoritate superioris, & aperte præcipit, vt separentur, qui post votum solemne matrimonio se coniunxerint. Turonen.* II. c. 16. *Denique Synod. Trident.* Sess. 24. can. 9. *definit sub anathemate* inualida esse matrimonia ab iis contracta, qui castitatem solemniter professi fuerint. *Porro hoc non est rata matrimonia dissoluere, aut essentiam sacramenti mutare, sed personas ad contrahendum matrimonium illegitimas & inhabiles reddere; siue contractum huiusmodi irritum facere, qui in sacramento matrimonii prærequiritur.*

Iam vero non sine prægnanti ratione id facit Ecclesia. Nam cum Religiosus per votum solemne se Deo in Religione palam consecret, ac tradat, adeoque nouum vitæ statum, in ordine ad Deum, profiteatur, conueniens fuit, vt Ecclesia eorum perseuerantiæ omni meliori modo consuleret, & publicis scandalis, quorum magna hic seges esset, obuiam ire. Id autem commodissime factum est, dum professionem eorum huiusmodi circunstantiã muniuit. Quando itaque in diuersam sententiam citantur Patrum ac Canonum testimonia (nam etsi omnes facilè in hoc conueniant, illicita esse post votum matrimonia; tamen alii dicunt, vera ac valida esse, si contrahantur; nec debere dissolui: alii dicunt esse mera adulteria, vel peiora adulteriis, adeoque dissoluenda, etiam vi, & implorato, si opus sit, seculari iudice.) Tunc, inquam, sic accipi debent, vt priores intelligantur loqui de Voto simplici, *quod impedit contrahendum, sed contractum non dirimit: Posteriores de* Voto solemni, *quod & impedit contrahendum, & dirimit contractum. Quamuis alii velint, priores indifferenter etiam de voto solemni loquutos, & solum ex decreto Ecclesiæ professionem Religionis matrimonia irritare cœpisse: Quando autem id factum, non determinate constare. Sed hic subsistere monet instituti ratio. Vide* S. Thom. l. c. Bellarm. Tom. III. De Matrimon. ca. 21. Estium in 4. sent. dist. 38. Tanner. To. 3. disp. 5. q. 4. dub. 4. & Tom. 4. disp. 8. q. 4. dub. 3. Plat. de bon. stat. rel. lib. 2. c. 21.

AD EPIST. LXXVIII.

Ibidem.

Ad Sugerium Abbat. S. Dionysii.] *Abbatia S. Dionysii Areopagitæ Franciæ Apostoli, secundo à Lutetia Parisiorum vrbe lapide, in vico Catuliaco Ord. S. Bened. inter Abbatias Galliæ celeberrima, fundata à Dagoberto Rege Francorum, qui regnauit ab anno 631. vsque ad an. 648. quo mortuus est. Porro Sugerius successit Adamo, quem vt vitiis infamem Abælardus accusat* in Histor. Calam. *pag. 19. v. Quercet.* ibid. in Not. *Successit, inquam, an. 1123.*

B

electus absens. Agebat enim apud Calixtum II. Papam, missus à Rege Ludouico Crasso, pro quibusdam Regni Galliarum negotiis. Obiit an. 1152. æt. 70. sepultus in Ecclesia, quam ipse instaurauit eo schemate, quo etiamnum visitur A *perquam magnifica in forma crucis, longa pedes 390. lata 100. alta à pauimento ad fornicem 80. Columnis seu pilis 60. suffulta. Vitreis fenestris incomparabilibus. Choro vario marmore strato, & 60. sedibus superioribus ornato. Pluribus Regum Procerumque aliorum sepulchris decorata. v.* Gall. Christ. in Abbat. Galliæ.

Hic ergo, attestantibus Annalibus dicti Monasterii, Per industriam suam, Ordinem sanctæ Religionis instaurauit. Antea namque per Abbatum negligentiam, qui ante ipsum fuerant, & quorundam illius Monasterii Monachorum regularis initio ita ab eodem loco abiecta fuerat, vt vix speciem Religionis Monachi prætenderent. *v. ipsum Bern. præf. Epist. n. 4.*

pag. 37. Tuus ille habitus & apparatus cum procederes, paulo insolentior.] *An fortè Sugerius hic, Abbas ille, quem* (Apol. ad Guil. Abb. c. 10. n. 4.) *alibi Bern. notat à fastu & pompa, qua procedere soleat in publicum; nempe 60. equos ducens in comitatu.* Mentior, *inquit*, si non vidi Abbatem Ordinis nostri, &c. *nostri, ait, etsi ille Benedictinus esset: nam & Cistercienses Regulam Benedicti profitentur.* Cuius enim cor non indignatur, cuius vel clam lingua non submurmurat, B

pag. 38. Diaconum (contra Euangelium) Deo pariter & Mammonæ ministrantem, sic quippe sublimatum honoribus Ecclesiasticis, vt nec Episcopis inferior videatur: sic implicatum militaribus officiis, vt præferatur & Ducibus. Rogo quid hoc est Monstri, vt cum & Clericus & Miles simul videri velit, neutrum sit. Par satis vtrobique abusio, siue quod Diaconus mensæ regiæ deputetur ministerio, siue quod Regis Dapifer mysteriis Altaris inseruiat. Quis sanè non miretur, immò & detestetur, vnius esse personæ, & armatum armatam ducere militiam, & alba stolaque indutum in medio Ecclesiæ pronunciare Euangelium? *Locus notabilis, ideoque prolixius recensendus. Porrò Diaconus ille fuit* Stephanus de Garlanda *Seneschallus, siue Dapifer Regis Galliarum: (quem alii malè confundunt cum Stephano Cancellario, qui postea factus Episcopus Parisiensis, de quo supr. in Not.) De quo Teulphus* in Annalibus Moriniacensis Cœnobii, *ita scribit lib.* 2. Defuncto Vuillelmo Anselli Dapiferi germano Stephanus frater amborum Ma- C ior Regiæ Domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, vt homo, qui Diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post Regem duceret principatum. Hic vir industrius, & sæculari præditus sapientia, cum multis Ecclesiasticorum bonorum reditibus, tum familiaritate Regis, quam sic habebat, vt ei potius diceretur à quibusdam imperare, quam seruire: temporali fœlicitate supra cæteros mortales nostris temporibus efflorebat. Tradita verò Nepte sua in coniugium Almarico de Monte-forti, cum honore de Rupe-forti, qui puellæ de Matrimonio obuenerat, tumefactus oblitusque sui, Adelam Reginam frequentissimis molestiis sibi reddidit infestam; odiisq; crescentibus, Rege turbato, depositus ab honore pulsatur à Curia. (Digna arrogantiæ catastrophe.) Ipse verò, veluti quadam correptus insania, Regnum turbare totis viribus enititur; & Viri in armis strenui, Almarici dico, fretus auxiliis, Patriam hanc bellis accendit, *&c. Vide hominem, & quidem Ecclesiasticum, blandientis fortunæ fauonio in sublime euectum, sed ad grauiorem sui ruinam, Patriæque cla-* D *dem: quales vereor, ne & nostra ætate apud Reges & Principes foueantur, & tollantur in altum, tandem lapsu grauiore ruituri: quod tamen minus dolendum, si soli perirent; nec secum Remp. in exitium traherent. Idem, nisi fallor, Stephanus (nam & de* Guarlanda *cognominatur) malè audit apud* Iuonem Episcopum Carnot. Epist. 87. *vbi apud Cardinales arguit Beluacenses eum sibi in Episcopum assumentes. Nempe quod* postposita omni canonica obedientia Clericum quendam illiteratum, aleatorem & cæteris huiusmodi lenociniis vacantem, procul etiam à sacris ordinibus inuentum, quondam quoque propter publicum adulterium à Legato Rom. Eccl. Lugdunensi Archiep. de Ecclesia eiectum pro voluntate Regis, & illius contubernalis suæ in Episcopum assumpserunt. Prædictus autem intrusus, Stephanus vocatur de Guarlanda: cui si ad Episcopalem ministrationem, aliquando Apostolica authoritate patuerit aditus, manifestum est temporibus nostris exitiale silentium impositum esse canonicis legibus. Quomodo enim ad fontem scientiæ pertingemus, si ab ipsis, qui clauem tenent, intrare non permittimur? *Ita Iuo.*

Cumq; sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusq; in diuersis Ecclesiis; nihil horum tamen tam eum quam Regis delectat vocitari Dapiferum. (Ibidem.)] *Dum Bern. Clericum illum cumulantem dignitates Ecclesiasticas, sed haud pro dignitate æstimantem ita perstringit, vide, quid de nostræ ætatis Clericis & Prælatis sentiat; illis, inquam, qui non solum genere, sed sacris iisquemultis Ecclesiæ beneficiis ac dignitatibus illustres, plus tamen prophanis ac gentilitiis titulis & insigniis, quam sacris vel Ecclesiasticis gloriantur. Magis seculari ac militari habitu, quam Ecclesiastico ac Clericali prodire gaudent, sæpiusque in curia, quam in choro, potius in campo quam in Capitulo conspici. Magnus sanè despectus Ordinis sacri, grauis Ecclesiasticæ dignitatis iniuria, nobiles sæculi adscitos in Clerum tam iniquos esse vtriusque status sui æstimatores, vt nesciant cui plus debeant. Nam cui plus tribuant, mores, actiones, habitus, & omnis vitæ ratio satis ostendunt. Gentilitii sanè tituli apud eos præferuntur Ecclesiasticis, & illis præ his compellari gaudent. An non denominatio à potiori sumenda est, & hierarchicis potius, quam politicis insigniis prærogatiua deferenda? Sed hoc magis indignum, quod dignitatis minus digna munia, sic dignioris officium obruant, & quasi absorbeant, vt vix eius vestigium in nonnullis appareat. Quæ sæculari statui conueniunt, strenuè exequuntur; quæ sacro incumbunt, fastidiunt, vel negligunt. Quin tu nunc etiam, Bernarde spectatis his moribus nostris, aut potius abusibus, exclames denuò:* O noua & exosa peruersitas! Qui Clero militiam, forum anteponit Ecclesiæ, diuinis profectò humana, cælestibus terrena præferre conuincitur. (hac ead. Ep.)

Cum honores non paucos, sed quantos nec Canones, nisi inuiti patiuntur, teneat in Ecclesia. (Ibidem.)] *Ergo Canonibus vis infertur, vt liceat, quod non licet. Ita quidem libet permultis facere: Nec ingenium deest ambitioni, cupiditati, auaritiæ promouendæ. Multa comminiscitur & fingit intellectus, vt deprauato obsequatur affectui, sed mentitur iniquitas sibi, & nunquam efficiet, vt liceat, quod illicitum est. Erit qui tandem iustitias iudicabit. Esto ad tempus dissimulet, interim tamen nunc etiam non rarò, tacito scilicet verbere conscientiam quatiente, Væ intentat his qui coniungunt domum ad domum, & agrum agro copulant.* Serventur Canones, et cessabunt Hæreses, *dicebat nonnemo Pontificum* * *: Certè si vllibi, hic certè seruari, Ecclesiæ intererat. Nam vnde, aut quando maius detrimentum cœpit Ecclesia; vel vbi maior diuino cultui & saluti proximorum irrogatur iniuria, quam dum in vnam eandemque personam cumulantur beneficia: & quæ singula singulas requirebant personas, Dei & Ecclesiæ seruitio mancipatas, hæc omnia in vnum congesta sunt, qui vix vnius beneficii debito, seu officio par est, imò nusquam est, quia vbique est?* (* Adrian. VI. teste Opmero.)

Ioan. Gerson Cancel. Paris. inter signa ruinæ, quæ imminet Ecclesiæ, ponit Pluralitatem. Tertium signum est, ait, immoderata personatum inæqualitas, qua alius & sæpe dignior esurit: alius & frequenter indignior ebrius est. Nam sicut in bona musica requiritur quidem vocum inæqualitas, sed proportionabilis & moderata (nam si nimia fuerit, tollitur harmonia) ita & in Ecclesia, &c. *Vide Gerson. Serm. de Sign. ruin. Eccl. 1. p. mihi pag. 201.*

Et certè, qui Pluralitati hæresum originem adscripserit, non errabit, me iudice. Nam postquam insanabile illud cumulandi cacoëthes multos tenere cœpit, mox creuerunt curæ sæculi, opera carnis & ventris studia, (quis enim nescit luxus administram esse Pluralitatem?) at cura gregis decreuit, imò neglectus & obliuio passim inualuit. Cum

ergo

ergo à luxu in somnum proni sint sensus hominum, nil mirum, si dormiente Patre-fam. inimicus homo in Agrum Dominicum spargat Zizania? Adde, si lupus inuadat ouile, aut impune in gregem grassetur, quis id Pastoris absentiæ dubitet imputandum? Iam verò dum Præsules & Pastores Ecclesiæ pluribus implicantur beneficiis, (præsertim curatis) an non coguntur à suis abesse sæpius Ecclesiis, & ad alias aliasque subinde diuertere? Quid mirum, si lupus interim in omnem semper nocendi rapiendique occasionem intentus, gregem Pastoris cura diutius destitutum inuadat? Sed fortè vbique aduigilare studet. Quis verò credat hoc eum posse? Quid si diuersis ac longè dissitis gregibus, plures insidientur lupi, quomodo vnus arcebit omnes? Si quis dixerit, satis custodire, qui custodit per alium, is mihi nescire videtur, quid de mercenario dixerit Dominus. Restat ergo hoc vnum, nisi fallor, vt quia non sufficit vnus tanto gregi, nedum tot gregibus, saltem in vnius custodia gregis acquiescat. Vigilet porrò is, vt par est, regat pascat, reducat quod sedu{ctum} est, sanet quod morbidum est: satagat per omnia etiam in vno, etiam quantumuis pusillo grege; inueniet quod agat; imò quod eum angat, quod affligat & vehementius cruciet, præsertim cum tempus aderit, quo Pastor supremus de manu Pastoris oues suas requiret. Hoc probè olim ponderabant sancti Ecclesiæ Pastores; & hinc timebant accumulare greges, immò vel vnius curam horrebant. Quis non miretur, legens & audiens, quam difficiles ad hæc munia venerint (cogi eos, trahique non rarò necesse fuit) quis, inquam, non miretur, vbi viderit modo plures adhuc ipsa tam promptos & faciles, imò cupidos auidosque properare? O mores dissimiles! Illi vim passi sunt, vt Præsulatus acciperent, nos vim facimus, vt accipiamus. Quod tamen leuius ferri posset, si vis illa ipsis Legibus & sacris Canonibus non incumberet.

Nunc autem (quod & hic Bernardus queritur) plures Ecclesiæ Dignitates inuitis Canonum decretis obtinentur. Si placet, aliqua ex his delibemus: simulque caussas illicitæ & vetitæ pluralitatis assignemus.

1. *Textus Planus c. Quia in tantum, de Præbend.* Quia in tantum quorundam processit ambitio, vt non duas vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam prouisionem impendere: Per Fratres & Coëpiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de Præbendarum multitudine Canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam & euagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum qui Ecclesiis deseruire valeant, indigentiam volumus subleuari.

2. *c. Sanctorum, 70. dist.* Omnino autem in duabus (Ecclesiis) aliquem titulari non liceat. *Item*, Canonicus præbendarius, nisi vnius Ecclesiæ, in qua conscriptus est, esse non debet.

3. *Textus elegans, c. Clericus 21. q. 1.* Clericus ab instanti tempore non connumeratur in duabus Ecclesiis. Negotiationis enim hoc est, & turpis lucri proprium. & ab Ecclesiastica consuetudine prorsus alienum. Audiuimus enim ex ipsa Domini voce, quod nemo possit duobus Dominis seruire, &c.

4. *c. Quia nonnulli, de Cler. non residen. Ex Conc. Later.* Quia nonnulli modum auaritiæ non ponentes, dignitates diuersas Ecclesiasticas, & plures Eccles. contra sacrorum Canonum instituta nituntur accipere, vt cum vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vendicent plurimorum: ne id de cætero fiat, districtius inhibemus. Cum igitur Ecclesia vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco, & curam eius per seipsam valeat exercere, &c.

5. *c. Adhæc, de Præbend.* Illud est omni rationi contrarium, vt vnus Clericus in vna vel diuersis Ecclesiis plures dignitates vel personatus obtineat, quum singula officia, in singulis Ecclesiis assiduitatem exigant personarum.

6. *Alexand. III. ad Archiep. Genuens. & refertur c. Cum non ignores, de præbend.* Cum non ignores, quod vna Ecclesia vnius debeat esse Sacerdotis, mirabile gerimus & indignum, quod vni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, vel in Episcopatu tuo inducere consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, quæ cum vnum ad plura recipiat beneficia, contra sanctorum Canonum instituta, non approbatur à nobis, licet non possit præ multitudine delinquentium emendari *v. cætera.*

7. *Extrau. Execrabil. Ioan. 22. tit. de Præb.* Execrabilis quorundam ambitio, quæ semper plus ambiens, eo magis fit insatiabilis, quo sibi amplius indulgetur, & improbitas importuna petentium, à nobis & Prædecessoribus nostris Rom. Pontificibus non tam obtinuisse quam extorsisse plerumq; noscuntur, quod vnus interdum etiam ad vnum beneficium Ecclesiasticum minus idoneus, in diuersis Ecclesiis ... duas aut tres aut plures dignitates, personatus, officia, ... possit dispensatiue (cum aliàs non liceret de iure cõmuni) recipere, & simul licitè retinere. Vnde inter cætera incõuenientia, subscripta sequuntur, quod videlicet vnus, qui vnicum quamuis modicum vix officium impleret sufficienter, plurimorum sibi vendicet stipendia, quæ multis literatis viris vitæ puritate, ac testimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, possent abundè sufficere, æqua distributione collata, habentibus ipsa paratur vagandi materia, diuinus cultus minuitur, hospitalitas in ipsis beneficiis debita nõ seruatur. Et dũ non sunt sui in vnaquaq; regione rectores, Ecclesiarum detrahitur cõmodis & honori, quæ carentes defensorum auxilio, in iuribus suis & libertatibus multipliciter collabuntur, & ruinis patent ædificia nobilia, quæ magnificentia extruxerat decessorum, & (*quod amarius est dolendum*) animarum cura negligitur, & vitiorum sentibus fomentum periculosè præbetur. *Ecce quã verè dicat Bern. inuitis Canonibus beneficia cumulari.*

Sed solemne multis nunc est, in temporum difficultates caussam conicere. Nimirum aliter modo non potest honestè, & pro ratione status viui. Bellorum clades, anni steriles varia secum damna & incommoda trahunt, omnium rerum indies crescunt pretia, in quotidianas impensas vnius beneficii census non sufficit. Ergo quærenda ex pluribus subsidia. Sed quid tempora caussamur, quorum ipsi fabri sumus? Tales nempe mores talia merentur tempora. Quis dubitat? Vt Deum nos colimus, sic ille nos visitat. *Sanè ex moribus nostris fingi nobis anni tempestates, fructuum terræ, frumenti, olei vinique prouentus; adde belli pacisque varios casus, omnis Scriptura testatur: quamuis id stupor & cæcitas humana minus agnoscat: sed in alias quascunque caussas potius ista rerum detrimenta referas: quasi his caussis non præsideret summa & prima Caussa, in certos fines, certo consilio dirigens omnia; vt nihil ab illis inferioribus caussis fortuitum aut casuale prouenire censendum sit, quod supremæ Caussæ sapientissima & singulari prouidentia non gubernetur.*

Verum, ô mira & iusta Dei consilia! Videmus tales, (& sæpius vidimus) adeo non obtinere, quod intendebant, vt miserius & sordidius viuant, qui pluribus onusti beneficiis, quam qui vno contenti viuunt: sed & minus æris proprii, plus alieni relinquere heredibus: vel denique, quæ hoc modo collegerant, tandem velut spumam euanescere, luxuriosè prodigi, vanè consumi. Ita quidem, vt malè quæsitis vel ipsi non fruantur, vel iis certè tertius non gaudeat heres.

Sed longius digredior, quam ferat instituti ratio, aut etiam patientia Lectoris: cui videbor fortè quasi immemor propositi, vt qui Annotationes tantum pollicitus eram, Digressiones cudere. Ignosce, candide Lector. Nam, (vt verum fatear) iam pridem aduersus Pluralitatem, (pestem, inquam, qua non vlla Ecclesiæ nocentior) mihi bilis feruet ac bullit. Nimirum illa sic inualuit, vt iam penè frustra antidoton & medicina paretur. Hoc tamen restat, vt, quando infecti iam lue seu tabe corrupti ad interitum sine spe remedii vergunt, sanos saltem & incolumes adhibita cura & necessaria cautione muniamus; quo scilicet intellecto morbi periculo, ac pernicie, tanto magis abhorreant & caueant. Ad hoc ergo Canones adducti seruient, ac plures etiam adduci poterant, si locus hic pateretur.

Vnius tamen sacri Concilii Trid. verba sanè grauissima non possum præterire. Nam Sess. VII. cap. 2. sic ait: Nemo quacumque etiam dignitate, gradu ac præeminentia præfulgens, plures Metropolitanas, seu Cathedrales Ecclesias in titulum siue commendam, aut alio quouis nomine contra sacrorum Canonum instituta, recipere, & simul retinere præsumat, cum valde felix sit ille censendus, cui vnam Ecclesiam bene ac fructuosè, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit, *&c.*

Et rursus Sess. 24: cap. 17. Cum Ecclesiasticus Ordo peruertatur, quando vnus plurium officium occupat Clericorum: sanctè sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbę cupiditatis affectu, seipsos, non Deû decipientes, ea quæ bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt: sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti Decreto, quod in quibuscunque personis, quocunque titulo, etiamsi Cadinalatus (*nam aliàs Cardinales excepera Ioan. XXII. Extrau. Execrabilis*) honore fulgeant, mandat obseruari, statuit, vt imposterum vnum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidem, si ad vitam eius, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumq; personalem residentiam non requirat, eidem conferri, *&c.*

Ecce *sic Canones, sic Concilia de Pluralitate loquuntur, Mirum si hæc non percellant animos Pluralium. Pestē Ecclesiæ perniciosissimam vocaui, sed & vorax bestia ac fera pessima appellari meretur. Quidquid potest, rapit, absorbet, ac velut inani semper ventre deglutit. Et interim tamen omnis freni ac habenæ impatiens, vix se tangi, nedum constringi aut compesci sinit. Vnde & hæc ipsa proferens, vix essem securus, nisi sub vmbra vel vmbone Bernardi & sacrorum Canonum laterem. Per horum me latus feriat rodatq; oportet, si fortè mordax os, liuidosq; dentes in me pares infigere. Vide rursus* infra Epist. 271. & Tom. IV. Tract. de dignit. & off. Episc.

pag. 39.

Vt enim clericalis constat non esse dignitatis, Regum stipendiis militare: sic nec regiæ maiestatis, rem fortium administrare per Clericos.] *Hic Bern. pariter & Clericum Regi militantem reprehendit, & Regem Clerico militaria munia demandantem perstringit. Et verò vterque reprehensibilis, ille quod dignitatem sui status non agnosceret, hic quod aulæ militiæq; functiones sine personarum delectu ac discrimine conferret; Clericos adhibens, vbi Laicos oportebat.*

Suam quisq; artem exerceat: nec falcē mittat in messem alienam.

Occurrit simile quid in alio quoque Galliarum Rege Ludouico XI. Nam cum ab eo Cardinalis Balua Episcopus Ebroicensis Lutetiam Parisiorum missus ad recensendos milites, veste linea ornatus, mula vectus munus illud (indignum Pontifice) executus esset: Id Equitum Magister Chabanius † *ægerrimè tulit: & Regem adit, & prouinciam visitandi, Ebroicense Canonicorum Collegium, seu de initiandis ibi Clericis scrutinium sibi demandari cupit. Mirum, inquit Rex, qua id fronte petere audeas, an nescis illud muneris à persona & conditione tua nimis alienum esse? Tum Chabanius. Cur minus, inquit, mihi conueniat Clericos in ordinem cogere, quam Episcopo milites recensere? Quæ verba Regi stuporem, cæteris risum mouerunt.* Guaguinus *lib. 10.* Hist. Cl. Espencæus, *Vir eruditione ac sanctitate in Gallia celebris Digress. lib. 2. cap. 6. in Epist. 1. ad Timoth.* Bosquier. *in Plutarcho Christ.* Corozetus *in Apophteg. Gall.*

† Gall. Seigneur de Chabanes Magni tunc Regni Gall. Magister.

Hic mihi rursus exoranda Lectoris venia: nam à Clericis Pluralibus ad Clericos Milites venio, eosq; Canonibus oppugnandos mihi sumo, si tamen hoc armorum genere terreantur, qui & ipsi aliud armorum genus, sed nominis non absimilis (Canônes) *tractare norunt. Sed primum caussam seu fundamentum prohibitæ Clericis militiæ ex doctrina Doctoris Angelici D. Thomæ proferamus. Ad humanæ, inquit, societatis bonum plura quidem necessaria sunt, alia autem ab aliis melius expediuntur, quam ab vno: Nam quædam adeo pugnātia sunt, vt commodè simul exerceri nequeant. Quibus ergo maiora mandantur, minora prohiberi solent: Sic humanæ leges negotiatione interdicunt militibus ad exercitia bellica deputatis. Ea verò Clericorū & Episcoporum officiis maximè repugnant, primum quidem generali ratione, quia bella præ nimia inquietudine, quam plurimum impediunt animum à diuino cultu, diuinorum contemplatione, oratione, doctrina, reliquoq; clericali ministerio: vt ergo secularia negotia (ceu nimis animum implicantia) Clericis interdicuntur,* 2. Tim. 2. *sic exercitia bellica.*

Cur militia non conueniat Clericis ex sent. S. Th.

Ratione item speciali: nam sacri Ordines ad Altaris ministerium ordinantur, in quo Domini passio recolitur & annunciatur, Matth. 26. 1. Cor. 11. *Vt igitur quod mysterio gerunt, opere Clerici imitentur, magis ad proprium pro Christo sanguinem fundendum, quam alienum paratos esse competit. Nemini autem id licet, per quod officio, cui alligatus est, incongruus fiat. Bella itaque Clericis, vt ad sanguinis effusionem ordinata illicita, quorum militiæ arma spiritualia sunt, non carnalia,* 2. Cor. 10. *Ita ferè S. D.* 22. q. 40. a. 2. & q. 63. art. 4. 7. 8. *Sed nunc Canones audiamus.*

Canon Concil. Meldens. ita habet: Quicunque ex Clero arma militaria ne sumant, neue armati incedāt, secus vt sacrorum Canonum contemptores, & authoritatis Ecclesiasticæ profanatores, proprii gradus amissione mulctentur.

Concilia & Canones Clericis militia & armis interdicunt.

Turonense I. Can. 5. Si quis Clericus relicto officii sui ordine, militiæ se tradiderit, excommunicationis pœna feriatur.

Dist. 20. q: 3. Eos qui semel in Clero taxati, aut Monasterio fuerint deputati, decernimus ad militiam non venire.

Lib. 3. de vita & honest. Cl. cap. 2. *Clericos arma portantes Concil. Pictauiense excommunicat. Item,* de voto & voti redemp. c. 9. *Cum Clericos clericatus ad pugnandum inhabiles reddat, Innocentius III. magis expedire rescripsit, voti eos vltramarini redemptionem capere, quam ad votum prosequendum cogi, &c. Idem* de pœnis c. 5: *Tam Sacerdotes nauim ad pugnandum gubernātes, quā personaliter conflictum exercentes, & alios ad pugnandum incitantes, omnes enormiter peccare, & rigore canonico deponendos censet.*

De sent. excomm. ca. in audientia, *Clemens III. Clericos arma militaria relicto habitu clericali gestare nō erubescentes, si qua eis fuerit corporalis iniuria illata, vel se à captione redemerint, consulenti, num debeant Clericorū immunitate gaudere, quâ temerarii manuum in Clericum iniectores excommunicati iure notantur? Respondet,* frustra Ecclesiæ auxilium eos implorare, qui in eam committant.

Clerici militantes non gaudent priuilegio Clericali.

Bonifacio Germano consulenti super Episcopis armatis in exercitu pugnantibus, manuque propria hominum sanguinem fundentibus Zacharias Ro. Pontif. respondit, tales ore proprio falsos conuinci Sacerdotes, sæcularibus peiores. Nulla itaque ratione sacerdotio fungi permittendos, qui non ab humani sanguinis effusione manus seruant innoxias, qui propriis manibus seu Christianos, seu Paganos necant, & quibus in remissionē peccatorum Christi sacramenta, ne in cæterum perirent, impendere debuerant, hos sacrilegis manibus ipsi perimant: quis eos sapiens æstimet Sacerdotes? aut eorum sacrificiis placatum iri Deum, (qui viros sanguinum abominatur, *Psal. 5.*) credat?

Sed quid his prolixius immoramur, cum verear me surdis canere? Hoc tantum dico, vel etiam prædico (vtinam sim falsus vates) Infeliciter bella nostra procedent, quamdiu per eos gerentur, qui sanctiori militiæ nomen dedere. At arma militiæ eorum non sunt carnalia, sed spiritualia. Vtinam hæc illis magis cordi forent, & illa potius cederēt aliis Viris generosis & strenuis. Iam verò, dum vnam professi militiam, aliam quoque temere inuadunt & vsurpant; nihil proficiunt, nisi quod limites status sui ac professionis egressi, & in alienam messem mittentes falcem, diuina & humana temere commisceant, omnia sursum deorsum vol-

Clerici militantes infeliciter rem gerunt.

uant, nec in vlla functione quidquam egregium dignumque laude gerant: sed aliorum Magnatum odio potius & calumnia, quam gloria digni habeantur. Quin ergo, si sapiunt, & felices bellorum euentus ad salutem subditorum & Reipubl. desiderant homines Deo dicati, arma inprimis corripiant militiæ sua propria. Sanè si potius cum Moyse amarent versari in tabernaculo Domini, leuarentque puras manus ad Deum, non deesset in campis Iosue, qui fortiter & feliciter rem gereret, hostesq; profligaret. Nunc verò, quia ordinem rerum peruertimus, & sacris sæcularia anteponimus, vel confundimus; nulla ex æquo tractamus, nusquam rem seriò & cum fructu gerimus, nullibi triumphamus. Nimirum, sua negligentes, & aliena factitantes, ordinisq; à Deo præscripti incuriosi, cura & benedictio diuina destituit. Sic sapientia huius mundi confunditur, & mera apud Deum stultitia esse probatur.

Potius illis pugnandum cum Moyse, quam Iosue.

Non sic prius ille Episcopus Hildesheimensis Ioannes II. *quem cùm Bibliothecæ videndæ cupidum Canonici Aulicique in armarium optimè instructum deduxissent, hisce libris Episcopatum contra hostes defendendum fore dictitantes: Apage, inquit, talem* Bibliothecam, *nec visa mea instituto, nec moribus congruentem. Statimque relicto Episcopatu ad priuatam vitam rediit, non multo post Augustæ Vindelicorum factus* Episcopus: *vbi inter libros, quibus Bibliotheca illa mirificè instructa est, vitam tranquillam & Præsule dignam duxit.*

Ioan II. Episc. Hildesh. detestatur armarium, amans potius Bibliothecam.

Non absimilis isti Antistes Magdeburgicus Fridericus ex Comitum Familia. Huic nescio qua caussa infensus Fridericus II. Dux Saxoniæ bellum inferre parabat. Monetur Præsul à suis, ad defensionem sese præparet. Sed respondet, armorum quidem se imperitum & incurium esse, alia nescire arma, quam quæ Ecclesiæ & sacro Præsuli conueniant, horum duntaxat sibi curam fore; quo ad cætera pendere ex Deo, illi caussam suam cordi futuram. Quod vbi renunciatum est Duci, protinus mutato consilio, ab armis inferendis abstinuit, veritus cum Præsule congredi, qui neglectis armis, solo Deo niteretur, velut sat in eo præsidii & tutelæ contra hostem habiturus. Georg. Fabr. in Hist. Saxon. Drexel. Heliot. l. 5. c. 4.

Simile exemplum Abbatis cuiusdam Gallicani refert Petrus Damiani Card. & Episc. Ostiens. lib. 4. Epist. 9. *qui miro modo Principem contra se armatum expugnauit: v. l. cit. digniss. est tota Epist. quæ in hac materia legatur. Adde Scholion seu Annotat. ibidem appositam: Aut vide* Baron. *an.* 1053.

Huiusmodi armorum genere sancti Præsules de hostibus olim feliciter triumpharunt. Exemplis talium plena sunt Ecclesiastica Historia. His armis Leo I. Pontifex repressit Attilam: Lupus Episc. Trecens. eundem. Basilius Valentem, Chrysostomus Eudoxiam: alii alios hostes & Tyrannos.

Sed illustre præ cæteris est S. Ambrosii sanctissimi Præsulis & Doctoris exemplum. Non pigeat quæso, benigne Lector, hoc ipsissimis verbis audire. Sic enim Orat. in Auxentium de Basilicis tradendis suos ad constantiam & tolerantiam exhortatur: Dolere, flere, gemere potero, aduersus milites etiam Gothos; lachrymæ meæ arma sunt: Talia Sacerdotis sunt munimenta: aliter, nec debeo, nec possum resistere. *Et ad Orationis finem:* Si obiiciunt quod à pauperibus defensionem requiram, non nego; ambio etiam: habeo, inquam, defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci, claudi, debiles, senes bellatoribus fortiores sunt, pauperum munera Deum obligant velut fœnerando, Bellatorum præsidia diuinâ sæpe gratiam non merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Planè nô abnuo. Grande carmen, quoq; nihil potentius. Trinitatis fides, versibus prædicata: Cõfessio populi totius ore celebrata.

Epist. 33.

Et de eiusdem caussa statu scribens ad Sororem, refert se cum suis ita locutum: Rogamus, Auguste, non pugnamus, aut timemus. Hoc Christianos decet, vt & pacis fideiq; tranquillitas optetur, & nec mortis periculo veritatis constantia reuocetur. *Et post pauca:* Basilicam tradere non possum, sed pugnare non debeo, habeo arma, sed in Christi nomine corporis mei offerendi potestatem. *Sed imbellis forsan Episcopus, dum lingua, non manu; ore, non ferro repugnat, turpiter victus est: immo verò inermis armatos gloriosè vicit.* Nos summo, *inquit,* animi dolore legebamus, Deus venerunt gentes &c. nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, & imprudentes aliud opinabamur. Quæ enim reuera gentes, & plusquam etiam gentes ad inuadendam Dei hæreditatem venerunt, facti sunt Christiani, cohæredes Dei: defensores habeo & socios, quos hostes putabã & aduersarios. Completum est illud Psal. 75. Factus est in pace locus eius, confregit cornua arcuum, scutum, gladium & bellum: Cuius autem munere & opere, nisi tuo Domine Iesu? Videbas armatos ad templum tuum venire, hinc populum frequentem adesse & gemere, inde vim militibus, Imperatori, mortem ante oculos mihi, Ne quid inter hæc furori liceret, mediû te inseruisti, fecisti vtraque vnum: armatos compescuisti, velut dicens, si ad arma concurritur, si in tẽplo meo lis mouetur, quæ vtilitas in sanguine meo? Tu Domine, saluum fecisti populum tuum, & me lætitia præcinxisti hæc dicebam miratus Imperatoris animum, studio militum, obsecratione Comitum, populi precatu posse mitescere. Sed dum totum biduum mœrore, Psalmis & Prophetis de more legendis & sermone exigimus, nec mora, nunciatur Imperatorẽ iussisse vt recederent milites. Quæ totius plebis lætitia, populi plausus atque gratia! Die quo se Dominus pro nobis tradidit, & in Ecclesia pœnitentia relaxatur, certatim hoc milites nunciare, altaribus, irruere, osculis pacis insigne significare. *En inermem Episcopum, sed omnibus armatis fortiorem, & sine cæde ac sanguine victorem.*

Hostiæ caudam iunge capiti.] *Id est, finem iunge principio. Hortatur ad perseuerantiam, alludens ad ritum legis, iubentis caudam hostiæ simul offerri,* Exod. 29. Leuit. 3. *Rationem tropolog. dat Radulphus.* Cauda, *ait*, quæ finis est corporis, symbolum est consummationis & perseuerantiæ in sanctis operibus. *Vnde & S. Gregor. 1. Moral. cap. 40.* Cauda, *ait*, iubetur adoleri Deo, vt omne bonum quod incipimus, etiam perseuerantiæ fine impleamus. *Idem Hom. 25. in Euang.* Præcepto legis, *inquit*, cauda hostiæ in sacrificio iubetur offerri; in cauda quippe finis est corporis, & ille bene immolat, qui sacrificium boni operis vsque ad finem debitæ perducit actionis. Ibid.

AD EPIST. LXXXII.

Ad Abbat. S. Ioann. Carnot.] *Nomen Abbatis expressit Vuilhelm. Tyrius* lib. 13. cap. 25. *Ex quo etiam colligitur, eum consilio Bernardi non acquieuisse. Nam ita habet, agens de Patriarcha Hierosolym.* Cui (*nempe defuncto Patriarcha*) substitutus est quidam vir secundũ carnem nobilis, sed vita & moribus multò nobilior, Stephanus nomine Abbas S. Ioan. de Valle, qui locus in vrbe Carnotensi habetur. *Cæterum, fuisse Cœnobium Canonicorum S. Augustini, patet ex charta Iuonis Episc. Carnot. his verbis:* Ego igitur Iuo Sanctæ Dei Matris Ecclesiæ Carnotensis Episcopus communi consilio, & assensu totius Capituli, Primatumque nostrorum in prætaxata S. Ioannis Ecclesia Canonicos tales esse decreui, qui proprietate posthabita canonicam habeant vitam iuxta B. Augustini institutionem. pag. 40

Vrsum Abbatem S. Dionysii.] *Talis non fuit Bernardi æuo in Monasterio S. Dionysii iuxta Parisios, de quo ad* Epist. 78. *Ergo aliud fuerit Monasterium eiusdem tituli. Est quidem* Gallia Christ. *meminis alterius in Vrbe Remensi. Item Prioratus S. Dionysii Cluniacensis Congreg. in Diœc. Carnot.* Ibid.

AD EPIST. LXXXIV.

In similibus enim factis, caussa dissimilis, simile recusat iudicium.] *At similia non sunt, nam secundũ Philosophos, caussæ finales & impulsiuæ faciunt actionum discrimina. Itaque similia tantum sunt in genere entis, vt* Pag. 41.

Facta similia secundum entitatẽ, ex caussis impulsiuis fiunt dissimilia secundum moralitatem.

cum iisdem loquamur) non in genere moris. Sed hoc Axioma eleganter enarrantem Augustinum audiamus: Cum boni, *inquit*, & mali eadem faciunt, eademq; patiuntur, nõ factis & pœnis, sed caussis vtique discernẽdi sunt. Pharao populũ Dei duris laboribus atterebat, Moyses eundẽ populum impiè agentem duris coërcitionibus affligebat. Similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerũt; ille dominatione inflatus; iste zelo inflammatus est. Iezabel occidit Prophetas: Elias occidit Pseudo-prophetas. Puto quod diuersa sunt merita patientiũ, & diuersa passorũ.. Deus proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; & de Iuda dicitur, quod introierit in eũ Sathanas, vt traderet Christũ, cum ergo & Pater tradiderit Filiũ suũ, & Iudas Dominum suũ, cur in hac traditione Deus est pius, & homo reus, nisi quia in vna re quam fecerunt, caussa non vna est, ob quam fecerunt? *Et post inducta plura exempla, tandem subiungit:* Discamus in similitudine operum, discernere animos operantium: *Ita S. August. Epist. 48.*

AD EPIST. LXXXVI.

pag. 42 Velle te audire scripsisti, quid te ego facere velim.] *Inter hunc Guillelmum & S. Bernardum artissimum fuisse charitatis & amicitiæ vinculum, scripta & litteræ vtriusque satis ostendunt. Lege primum librum* de Vita S. Bern. *ab hoc Guillelmo scriptum, præsertim* cap. 12. *Item* Epist. Bern. 85. & 86. *Hac itaque sancti Viri familiaritate & conuersatione, adeo* Guillelmus *studio vitæ perfectioris inflammatus est, vt deposita Abbatis dignitate, Cisterciensi Ordini & vitæ priuatæ sese deuouere omnino cogitaret. Sed* Bernardus *etsi non improbaret affectum & sanctum desiderium, dissuasit tamen, aut potius distulit in aliud tempus magis opportunum: Fortè, veritus ne id æmulationem tunc inter* Cluniacenses *& Cistercienses gliscentem magis accenderet: aut etiam, quod videret virum dotibus ad regimen & prælaturæ munus idoneis instructum, infructuosè mutare stationem, & auelli ab instituto, quæ in re similia molientibus non semel restitisse Bernardum, facilè ex Epistolis eius colligimus. Hortatus itaque* v. Epist. seq. *est eum ad perseuerantiam in suscepto munere; insinuans opportuno tempore non defore votis eius effectum. Ita contigit. Nam post obitum* S. Bern. *abdicata* Prælatura, *habitum in* Clara-valle *suscepit, & deinceps in Signiacensi Monasterio vixit & mortuus est, Anno, nisi fallor,* 1160. *vbi & vitæ* S. Bern. lib. 1. *putatur scripsisse: Quamuis, si Vita attentè legatur, non obscurè deprehendi videatur, Bernardo etiamnum superstite scriptam. Vide de eo* Menolog. Henriq. 12. Iãuar. *&* Fascic. eiusd. lib. 2. distin. 16.

AD EPIST. LXXXVII.

Ibid. Ad Ogerium Canonicum Regularem.] *Huiusmodi titulum plerique calumniantur aut rident, quod verba synonyma seu idẽ significantia, etsi diuerso idiomate, frustra congeminet: quasi Canonici alii sint quam regulares: siue quasi regulares alii sint, & alii irregulares. Sed vide* Ioan. Bapt. Signium lib. de Ord. Canon. cap. 2. *&* Nauarr. Com. 1. de Regul. ad. c. Cui portio Deus xii. q. 1. *vbi docet, non omnem verborum geminationem censendam esse battologiam. Nam & apud Iurisperitos eiusdem clausulæ vel dictionis geminatio plurimum operatur.* v. l. Baptista, §. ad Senatuscons. Trebell. *Adde quod & geminatio eiusdem verbi apud Hebræos singularem habet vim & emphasim intendendi vel augendi id, quod dicitur* Psalm. 86. Homo & homo natus est in ea, *id est, multi homines. Psalm. 67.* Rex virt. dilecti, dilecti, *id est, dilectissimi, & alibi sæpe. V. Genebr. ll. cit. Porrò fuit Ogerius primus Præses S. Nicolai Pratensis ad Tornacum Neruiorum, sub annum* 1125. *Teste Picardo ex schedis Dionysii Villerii* Canon *&* Cancel. *Tornac.*

Ibid. Videris tu, si consultè meum de hac re consilium mutaueris.] *Suaserat Bern. ne renuntiaret curæ Pastorali, etiam amore quietis propriæ. Hinc iam improbat factum Ogerii, huic consilio non parentis: & quamuis licentiam ab Episcopo acceperit, eum tamen non esse securum, vt quæ extorta sit, & violentia potius dicenda sit: additq; diuinæ eum ordinationi resistere, vt qui premotus à Deo, sese deiiciat, aliaq; plura in eandem sententiam.*

Hinc ergo oritur grauis Quæstio, *An non liceat renunciare curæ pastorali, & sese subducere turbis & negotiis, ad quietius vacandum Deo & saluti propriæ: Augent Quæstionis difficultatem tam multa sanctiorum Virorum exempla, quos id fecisse nouimus. Inter minores quidem Prælatos plurimi fuerunt, sed nec pauci Episcoporum, Cardinalium, imo & Pontificum nonnulli.* Bruno III. *Comes de Altena, Coloniensis Præsul, abdicato Pontificatu ad Monasterium Veteris Montis Ord. Cister. secessit, an* 1199. Vuilhelmus Catalaunensis *Episc.* Eskilus Lundensis *in Dania Archiepisc. in Clara-valle vitæ se priuatæ dediderunt.* Petrus Damiani *ex Monacho Benedictino Card. & Episcopus Ostiensis, postquam pro ratione officii & dignitatis caussam Ecclesiæ annis aliquot strenuè, & mira constantia gessisset, amore solitudinis & quietis Cluniacum reuersus, vitam cum Fratribus in tranquillitate deinceps exegit: sed redargutus à summo* Pontifice, *cur publicam curam saluti priuatæ, vir vtilis & idoneus, posthaberet. De quo illud memorabile, quod iniunctam ob repudiatum Episcopatum à Pontifice centum annorum pœnitentiam (quæ nempe iubebatur indies ad Psalmi* 50. *recitationem disciplinam facere, idq; centum annis, si tot viueret) vnius anni spatio, integram compleuerit. Ita alias legisse memini. Vide Operum eius* Tom. I. Epist. 10. *seu, iuxta nouam E-ditionem,* Tom. III. Opusc. 20. ad Alexand. Pontif. & Hildebrand. Cardin. *qui postea factus Pontifex nomine Greg. VII. vbi se purgat ob dimissum Episcopatum, & factum suum, improbatum à Pontifice & Cardin. plurimis adductis exemplis tuetur.*

Sed, si legibus potius quam exemplis iudicandum est, vti ICtus ait, videndum restat, Quid ratio & Canones præcipiant. Doctor Angelicus ita respondet: Proximorum salutem, ad quam procurandam sese Pastor obligauit, negligere non debet, nec propter diuinæ contemplationis quietem: cum Apost. ob subditorum necessitatem, etiam à futura vitæ meditatione differri se patienter toleraret. Quid, *inquit*, eligam, ignoro. Coarctor enim è duobus, desideriũ habens dissolui, & esse cum Christo, mihi quidem multo melius, &c. Philip. 1. *Adde quod cum Episcopalis status perfectior sit quam Monasticus, vt non licet de hoc ad seculum redire, ita neque ab illo ad hunc, vt minus perfectum transire: hoc enim est, manu aratro admota retro respicere, quod qui facit, censetur aptus regno Dei, Lucæ 9. Sed tu ipse S. D. lege* 22. q. 85. art. 4. in Corp. & Resp.

Nunc porrò magnum Eccle. Doct. Augustinum *audiamus* Epist. ad Eudoxium Abbatem *debitæ in hac parte moderationis regulam Religiosis Viris præscribentem. & habetur* 16. q. 1. c. Vos autem, Fratres, exhortamur, *ait*, in Domino, vt propositum vestrum custodiatis, & vsque in finem perseueretis: ac si quã operã vestram Mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis: sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eũ qui vos regit, qui diligit mites in iudicio, quid docet mãsuetos vias suas. Nec vestrum ocium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturiẽti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inueniretis. Sicut autem inter ignem & aquam tenenda est via, vt nec exuratur homo, nec demergatur: sic inter apicẽ superbiæ, & voraginem desidiæ iter nostrum tẽperare debemus, sicut scriptum est, *Non declinantes, neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Sunt enim, qui, dũ nimis timent, ne quasi in dexterã rapti extollantur, in sinistrã lapsi demerguntur. Et sunt rursus, qui, dum nimis se auferũt à sinistra, ne torpida vacationis mollitie sorbeantur, ex altera parte iactantiæ fastu corrupti atque consumpti, in fauillam fumumq; vanescunt. Sic ergo, dilectissimi, diligite ocium, vt vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locum

Priuatum ocium non præferendum necessitatib. Ecclesiæ.

Extrema cauenda, medio tutissimus ibis.

esse, vbi non possit laqueos tendere, qui timet ne reuolemus ad Deum, & inimicum omnium bonorum, cuius captiui fuimus, vindicemus; nullamq; nobis esse perfectam requiem cogitemus, donec transeat iniquitas, & in iudicium iustitia conuertatur. *Ita August. Epist. 84.*

Liberius quoque Papa Epistola ad omnes Episc. Non debemus, *inquit*, populos nobis commissos negligere, vt quiescere amplius quam pro eis elaborare, pro quibus etiam animas ponere debemus, studeamus. Suggestum autem nobis est, quod pro præteritis laboribus nonnulli plebes à Deo sibi assignatas, quasq; tueri debent, Ecclesias, relinquere volunt, & Monasteriorum se quieti tradere festinant: vacationem ab Episcopatus laboribus eligunt, in otio & silentio vitam degere malunt, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere. Vnde autem beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Ideoq; ne vos afflictionum amaritudo, à pio mentis proposito recedere coarctet, vt plebes vobis commissas relinquatis, & ob malorum opprobrium, quieti vos contradentes, vos solummodo seruetis, & filios orphanos relinquatis. *Liberium sequutus Leo I. sic Rustico Narbonensi scribit, Epistola 32.* Miror dilectionem tuam adeo scandalorum quacunque occasione nascentium aduersitate turbari; vt vacationem ab Episcopatu optes, & in silentio ac otio vitam degere, quam tibi commissis immanere malis: cum Dominus non nisi perseuerantes beatos dicat. Et quam piis omnibus persecutionem Paulus prædicat. *(2. Tim. 3.)* Non in eo tantum computetur, quod contra pietatem Christianam aut ferro, aut ignibus agatur, aut quibusuis suppliciis: cum persecutionum sæuitiam suppleant morum dissimilitudines, inobedientium contumaciæ, malignorum tela: quibuscum omnia semper Ecclesiæ membra confligant atque pulsentur, & nulla piorum portio hic sit à tentatione libera; ita vt periculis nec otia careant, nec labores. Quis inter maris fluctus nauem diriget, si gubernator abscedat? Quis à luporum insidiis oues custodiet, si pastoris cura non vigilet? Quis furibus & latronibus obsistet, si speculatorem in prospectu explorationis locatum, ab intentione sollicitudinis, amor quietis abducat? Permanendum in opere credito, labore suscepto, corripiendi timidi, tolerandi infirmi: nec si vehementer tribulatio incubuerit, ita expauescamus, quasi aduersitati propriis sit viribus resistendum, cum consilium & fortitudo nostra Christus sit, sine quo nihil, *(Ioan. 1.)* per quem omnia possumus, *(Phil. 4.)* cuius in confirmãdis Euangelii prædicatoribus, & sacramentorum ministris, de suæ tum præsentiæ, *(Matth. 28.)* tum pacis ac victorię fiducia *(Ioan. 16.)* indubias & manifestas pollicitationes, nullis debemus scandalis infirmare, ne Dei electioni videamur ingrati, cuius tam potentia sunt adiutoria, quam vera promissa. *Ita perquam eleganter Leo.*

Innocentius quoque III. præclarè scribens Episcopo Arelatensi, deterret eum à dimissione Episcopatus. Scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem; ideoq; prædicationis iam susceptæ ministerium non deserendum: cum is, cuius fieri baiulus recusabat, prædicandum Dei verbum tandem receperit. Quod si humilitatis caussa de culmine quæris pontificali descendere, hoc ipso humilitatis verticem malè eligere videris, quod te in resignandi proposito nimis exhibes pertinacem: quia tunc veram in te humilitatem custodies, cum & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes. *Tum enumeratis petendæ & obtinendæ missionis caussis,* Si propter alias, *ait*, cedere affectes, tibi postulanti non fauendum, cum postulatio non esse discreta videatur: quia vt omittamus otiositatem, voluptatemq; hostis antiqui ad miseras animas captiuandas arma, nec ob laboris quidem angustias, aut persecutionis incursus sponsa tibi deserenda, cui desigendo manum apud extraneam fide te media copulasti. Sed dices, *Spiritus, vbi vult, spirat: & nescis, vnde veniat, aut quo vadat*, *(Ioan. 3.)* & ideo non clam possit vias illius Spiritus perscrutari, quo qui aguntur, non sunt sub lege: *quia vbi Dei Spiritus, ibi libertas* *(2. Cor. 3.)* Cedendi itaque licentia tibi ab homine negata, cedes tamen libertate tibi à Deo data? Certè desipis, si sic sapis: quo enim modo Spiritu Dei agitur, qui contra Spiritum Dei agit? Sanè contra Spiritum agit, qui contra veritatem attentat: *Veritatis enim Spiritus est.* *(Ioan. 15. 16.)* At ob aliam fortè caussam latentem cedendi tibi voluntas cœlitus inspiratur: Sed tu, quo scis modo talem inspirationem cœlestem esse? *Non recolis gloriosum Pontificem B. Martinum, corporis viribus destitutum, Pauli exemplo dixisse,* Domine, *si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua.* Quantocunque virtutum flore fulgeas, charitatem non habeas, nihil habes, *(1. Cor. 13.)* Nulla autem maior, quam animam pro amicis ponere, *(Ioan. 15.)* Cum igitur pro subditis animam ponere deceat, quamdiu eis proficere potes, nulla ab eorum regimine occasio excusauerit. Laboris caussam prætendenti subleuando tibi, & labori non refugiendo exemplum erit Apostolus, se pro communi salute plus cæteris laborasse asserens, *(1. Cor. 15.)* quia licet non semper sequatur laborem effectus, labor tamen est apud Deum meritorius. Neq; verò putes Martham, quod circa plurima satageret, malam partem elegisse, Mariam autem optimam, quæ ab ea non auferetur; *(Luc. 10.)* illa quidem suauis & secura, hæc autem plus vtilis & fructifera, *&c. Vide eundem Pontif. de Regular. c. Licet.*

Exemplo S. Martini non refugiendus labor Prælatis.

Sed sine caussa his immoramur, si mores huius sæculi respicimus. Nunc in Prælaturis capiendis freno potius, quam calcaribus egemus: iam magis à quærendis huiusmodi dignitatibus, quam à dimittendis homines deterrere necesse fuerit. Recens tamen exemplum, & quod raritate sui iam penè commendationem, aut certè admirationem meretur, habemus in Illustrissimo Principe Henrico à Lotharingia Episcopo Virdunensi, qui difficultatem muneris Pastoralis expertus, dimisso ante paucos annos Episcopatu, ad Societatem Iesu, velut ad locum quietis è curarum æstu sese recepit. Verum cum hoc desiderio prægnans, animi sui sensum Cardinali Bellarmino aperiret, consilium ab eo postulans; tale ab eo responsum accepit, quo moneretur potius diuinæ voluntati, ad laborem vocanti acquiescere, quàm propriæ tranquillitati consultum ire. Epistola, quia vtriusque pietatem spirat, non ingrata Lectori erit, alias fortè non ita obuia. Sic autem habet:

Quod ad pium desiderium tuum attinet, adipiscendi pennas columbarum, & volandi ad locum dulcissimæ quietis, dicam quod subit animum meum. Non puto solidiorem quietem, & salutis veriorem securitatem in re alia posse inueniri, quam in Dei voluntate viribus totis animæ exequenda. Illam ego Domini vocem præter omnes amaui semper: *Pater transfer à me calicem hunc: veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Empti pretio magno sumus: proinde tanquam serui obedientiam nostro Hero debemus, dum conscientia nostra testis est, non quæsiuisse, non optasse; non elegisse locum nos sublimiorem, & in pręsentia honorem nihili ducere, quo & abdicare nos, si liceret, liberet; sanè est quod gaudeamus, & acquiescamus voluntati Dei, quam Pontifex nobis manifestauit. Pastorale onus est sollicitudinis, atque periculi plenum; neque fortasse (vt exemplum in me statuam) minus graue onus est dignitas Cardinalis: sed si Opifici, si Emptori nostro placuit has in angustias, in hæc pericula nos vocare; ecquinam sumus, vt dicere possimus ei: Cur ita fecisti? Qui nos dilexit, & animam suam pro nobis posuit, dicere dignatus est Petro, & in eo Pastoribus omnibus: *Si me amas, pasce oues meas*, ecquis erit, qui respondere audeat Domino, Nolo pascere oues tuas, ne perdam animam meam; nisi sit aliquis, qui non Deum, sed seipsum amet? Dei amator verus cum Apostolo ait: *Malo anathema esse à Christo pro Fratribus meis*, quam non subire sarcinam, quam mihi amor diuinus imposuit. Quanquam esse discrimen salutis nullum potest, charitas vbi regnat. Nam esto: imprudentes, vel ex imbecillitate in multis labimur, nonne charitas operit multitudinem peccatorum? Illustrissime & amantissime Præsul, si spes affulgeret vlla fore, vt Deo, & Vicario eius consentientibus ad religionis quietem; tu qui-

dem venire, ego redire possemus, id omnino eligendum esset: sed spes vanescit omnis: quæ mihi frequens dico, eadem & scribere volui sanctæ animæ tuæ, quam ab onere pastorali ægre admodum angi video. *Ita Cardinalis ille ad Episcopum.*

Hæc etsi paulo prolixius, quam pro instituto recensita, & fortè fastidioso insipida, candidus Lector non respuet: Certe si alium vsum hoc tempore non habent, ostendent saltem, quanta inter mores nostri & veteris æui sit discrepantia. Olim quippe, cum onera pensarent, stimulis opus erat, ad illud suscipiendum. Nunc cum honores potius spectantur, ambitio frenis coercenda est. Si quis plura velit de proposita quæstione, videat S. Greg. *de cur. Past. l. 1. c. 5. & seqq.* P. Blesensem *Epist. 44. & 101.* S. Thom. 2. 2. *q. 85.* Gillebertum de Hoylandia *elegantiss. Epist. ad Ogerum (an forte eundem, ad quem est præsens Bernardi Epistola? Certe vtriusque Epistolæ & inscriptione & argumento conueniunt) quam habes in Append. Operum S. Bern. à nobis primum editam pag. 84. Item vide* Tubas nostras Disciplinæ Ecclesi. *pag. 521.* Claud. Espen. *lib. 3. Digress. ad Epist. 1. Tim.*

Ibidem. Si rectè offeras, & non rectè diuidas, peccasti.] *Gen. 4. v. 7. Ita legit Bern. hic & alias sæpe, iuxta translationem LXX. vbi Vulgata legit:* Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? *Prior lectio frequens est apud PP.* Ambros. August. Eucherium, *& alios, vt de* Chrysostomo, *aliisque Græcis taceam. De conciliatione vtriusque Lectionis consule* Cornel. Bonfter. *aliosue Interpretes.*

Pag. 45. n. 3. Siquidem promotio Abbatis emancipatio filii est.] *Emancipatio apud Iurisperitos est relaxatio à iure patriæ potestatis, v.* tit. C. de emancip. liber. *Itaque emancipatus dicitur filius, qui à manu, vel potestate patris relaxatus, & sui iuris effectus, est hoc verbum Bern. promotioni Abbatis accommodat: nam qui ex Monacho fit Abbas, Prælatus ex subdito, velut emancipatur, & eximitur à iure & subiectione sui Abbatis, & deinceps sui iuris efficitur.*

Ibid. n. 7. Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.] *Argutum & sapiens S. Bern. dictum. Nam φιλαυτία seu amor sui ipsius, magnus errorum artifex, in caussis propriis fere mentem & oculos homini surripit: facitque adeo illum stultescere, & verum de rebus iudicium amittere; ita vt qui aliis non raro rectè norunt consulere, in propriis fœde cæcutiant, imò desipiant, seseque misere decipiant. Porrò in via vitæ spiritualis seu religiosæ sine duce velle procedere, res plena discriminis est, vt passim SS. Patres & Ascetici Scriptores ostendunt. Et quamuis sint* nonnulli (*cum Gregorio M. loquor*) qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, vt etsi eis exterius humani magisterii disciplina desit, magistri intimi censura non desit: horum tamen libertas vitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda, ne dum se quisque similiter Sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat. *Ita S. Greg. lib. 1. Dial. cap. 1. Sed mitior Bernardi sententia videri possit spectata grauiori aliorum censura. Ille dicit, Eum qui sibi magister est, stulti discipulum esse. Sed alii dicunt, Religiosum seu virum spiritualis vitæ professorem, qui spretis neglectisque seniorum consiliis, suo viuit arbitrio, sibi ipsi Diabolum esse. Ita Ioannes Gerson, magnus vitæ spiritualis magister, nixus testimonio Climaci;* Qui sibi, *inquit*, dux esse vult, spreto duce proprio, non iam indiget Dæmone tentante, quia factus est ipsi Dæmon. *Nempe, qui sibi fidunt, & suæ innituntur prudentiæ, adeoque non sinunt se regi aliorum consiliis, laborant vitio superbiæ, at Diabolus rex est super omnes filios superbiæ, quæ & initium omnis peccati est. Hinc nulli magis opportuni insidiis & tentationibus Sathanæ, quam qui prudentes sunt in oculis suis. Exempla sunt frequentissima.*

Via vitæ spiritualis non ingredienda sine duce.

To. 1. consid. de lib. leg. p. 2. & t. de dist. ver. visio & to 3 tr. con. prof. inob.

Vnde & spiritualis Ducis necessitatem non obscure, Scriptura commendat. Salomon populi ruinam consultoris defectui adscribit: Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia. *Prou. 11. S. Dorotheus hanc sententiam ad præsens institutum integro Sermone tractat & edisserit, inter cætera ita ait:* Monet ac cauere nos docet, ne nosmetipsos instituere & informare velimus: ne sciolos nos, prudentes atque cordatos existimemus: neue omnino credamus; posse nosipsos regere ac gubernare. *Ita Doroth. quem vide Serm. 5.*

Rursus idem Salomon: Væ soli, *ait*, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se, *Eccle. 4. Ex quo loco* Ludou. de Ponte in Duce spir. p. 2. tr. 4. c. 2. *Magistri spiritualis necessitatem non incongrue deducit. Quamuis & ante ipsum plerique Patrum id fecisse videantur.* Olympiod. *in cap. 4. Eccle.* Nyssenus *lib. de Virg.* S. Bern. *Ser. 33. in Cant.* P. Blesensis *lib. de amicit. cap. 2. Testimonia huiusmodi innumera in rem præsentem adferri possent ex Scripturis: nec minus exempla suppetunt eorum, quos Deus per homines instrui voluit, etsi aliàs prudentes, imò ipsi Deo familiares. Moyses instruitur per socerum suum Iethro, Samuel per Heli Sacerdotem, Cornelius Centurio per Petrum, Paulus per Ananiam, Aethiops Eunuchus per Philippum. His fere similibusque exemplis vtuntur Patres ad probandum, in vita spirituali & vita cœli, non sine arbitro & duce procedendum, quorum verba adducerem, si institutum pateretur. Tu ipse suis locis, si libet, require. De Samuele quidem* Cassianum *coll. 2. c. 14.* Gregor. *l. 2. in lib. 1. Reg. De* Centurione S. August. *Prol. lib. de doct. Christ. De* Paulo S. August. *ibid.* Cassian. *coll. 2. c. 15. De* Eunucho August. *l. cit. & alios alibi.*

Nemo sibi ipsi Medicus

Cæterum cum morbi itemque medici corporum magnam habeant analogiam & affinitatem cum morbis medicisque animorum: hinc etiam percommode, Magistri spiritualis necessitatem elicere possumus. Quia nemo sibiipsi medicus est, seu iure ratione refragante; scilicet in grauibus & periculosis morbis. Vnde Philosophus *in Polit. 3. c. 11.* Ægrotantes medici, *inquit*, alios ad se medicos vocant, & magistri palæstræ alios magistros, quasi nequeant verum discernere, qui de propriis iudicant, & in passione constituti sunt. *Rationem supra insinuaui, quia nempe obnubilat iudicium practicum amor sui, & perturbationes, velut nebulam oculis mentis offundit. Idem sensit* Basil. *Constit. Mon. c. 23.* Illud firmissimum, *inquit*, tenendum, rem omnium difficillimam esse, seipsum cognoscere, & curare: propterea quod seipsum quisque naturaliter amat, & quilibet propterea, quod in seipsos propensi sunt, in veritatis iudicio falluntur. *Medicus corporis sui curam sibi non credit, & homo animæ suæ curam suo vnius arbitrio securus committet? Quid si æger seipsum non agnoscat ægrotum, vt multis contingit? quid si periculum non æstimet? Quod etiam notauit* S. Basil. qq. Breu. n. 301. *quomodo is, inquam, de remedio sibi adhibendo cogitabit?*

Mihi itaque, *vt claudam cum Hieron.* placet, vt habeas sanctorum *Virorum* contubernium, nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es: statimque in alteram partem declinandum sit, & errori pateas: plusque aut minus ambules quam necesse est: ne aut currens lasseris, aut moram faciens obdormias, *Epist. 4. ad Rusticum, cui in Monasterio* sub vnius disciplina Patris *virtutis discendæ gratia victuro necessitatem magistri præmonstrandam duxit, statuto hoc velut irrefragabili principio & axiomate:* Nulla ars absque magistro discitur, *quod videtur hausisse ex Plinio, Præfat. lib. 7. hist. nat. vbi queritur, (velut accusans naturam nobis nouercam)* hominem nihil scire sine doctrina. *Vnde merito* Isidorus *Pelusiota:* Ridiculum plane *esse ait*, cum vt vilium ac mechanicarum artium magistros nanciscamur, huc atque illuc oberremus, diuinam tamen Philosophiam (*ita vocant studium vitæ religiosæ PP. Græci*) tanquam vile aliquid ac despicabile nobis ipsis committamus, *lib. 1. Ep. 260. Similia habet Cassianus coll. 2. c. 11.*

Audiant ergo hoc, *inquit Bern.* qui sine duce ac præceptore vias vitæ ingredi non formidant. Ipsi sunt in arte spirituali existentes, & discipuli pariter & magistri... Quam multi ex hoc à recto tramite periculosissimè aberrasse comperti sunt, nimirum ignorantes astutias Satanæ, *&c. quæ vide Serm. 77. in Cant. Hæc pauca ex multis nobis hoc delibasse sufficiat. Qui plura volet, adeat*

Scri-

Scriptores asceticos. Vincent. Ferrer. *Tr. de vita spir. c. 4.* Turrecrem. *tr. 9. in Reg. S. Bened.* S. Bonau. *lib. de sex alis.* Alphons. Rodriq. *3. p. Exercit. tr. 7. c. 2. 3. 4.* Ludou. de Ponte *p. 2. duc. spir. tr. 4. c. 2. Et p. 1. de perf. Chr. tr. 2. c. 9.* Resignol. *de discip. perf. l. 1. c. 1.* Hier. Plat. *de bon. stat. rel. lib. 1. c. 24.* Iacob Alu. de Paz *de vit. spir. to. 1. l. 5. c. 12. 13.* *Denique* Iulium Nigron. *in tract. Ascet. tr. 1.*

AD EPIST. LXXXIX.

pag 44 Dum absens cogito, dictito, scriptito, mittoq; quod præsens legas, rogo vbi otium, vbi silentii quies?] *Hac Epistola grauibus verbis significat Vir sanctus, quam sit alienus à litteris ad Amicos, minus vtilibus & necessariis scribendis, quod id fiat cum iactura temporis & otii grauioribus magisque sanctis negotiis tribuendi; item silentii quod Religiosis incumbit, denique quietis & tranquillitatis internæ, cuius dispendium adfert illa scribendi cura & occupatio. Audite prodigi temporis, & si sapitis, erubescite: maxime vbi similem Plinii Senioris sensum animumq; cognoueritis. Nam de eo sic scribit Plinius Iunior, lib. 3. Epist. ad Marcum:* Memini quendam ex amicis, cum lector quædam perperam pronunciasset, reuocasset, & repeti coëgisset: Huic Auunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? decē amplius versus hac tua reuocatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores, vrbisq; fremitum obseruabat. In secessu solum balnei tēpus studiis eximebatur. At dum strigilib. ad excitãdum sudorē leuiter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis huic vni vacabat. Ad latus erat notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebātur, vt ne cœli quidem asperitas vllū studiis tēpus eriperet. Repeto me correptum ab eo cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis nō impertiretur. *Miranda ac imitanda in homine Ethnico temporis parsimonia, cuius vnius honesta auaritia est. At quotus quisq; est, qui aliquod pretium tempori ponat? Si quisquam, certe Bernardus fuit; qui non parum veritus est, ne scribendo amicis illud prodigeret. Nempe. Amici fures temporis, in congressibus quidem, & familiaribus colloquiis vt plurimum; sed non minus in litteris, quæ colloquii inter absentes vicem subeunt.*

Plinius quam parcus temporis.

NOTA. De cura & parsimonia temporis.

Eiusdem cum Bernardo spiritus sensusque fuit Augustinus, qui haud mediocriter formidabat, ne otiosa seu minus necessaria scribendo factus esset reus illius sententiæ, In multiloquio non deerit peccatum. *Prou. 10. Lege Prologum libris Retract. præmissum, & vide quam caussam scribendi eos libros assignet.* Illud etiam, *inquit*, quod scriptum est, *Ex multiloquio non effugies peccatum*, terret me plurimum, nō quia multa scripsi, vel quia multa etiam quæ dicta non sunt, tamen à me dicta conscripta sunt. Absit enim vt multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur. Sed istam sententiam Scripturæ S. propterea timeo, quia de tā multis disputationib. meis sine dubio multa colligi possunt, quæ, si non falsa, at certe videantur, siue etiam conuincantur non necessaria. Quem vero Christus fidelium suorum non terruit, vbi ait: *Omne verbum otiosum, quodcunque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die Iudicii?* Matth. 12. *Ita S. August.*

S. Aug. cur lib Retract. scripserit.

Porrò Iulius Nigronius scientissimus rerum asceticarum Scriptor, frequentium quoq; literarum in Religiosis improbas, & post exposita corporis incommoda, quæ inde manāt, subiungit: Adde quod animi quietem spiritualem (*miror tamen, non vsum hic testimonio huius Epist. Bernardi, Virum tantæ lectionis*) acceptæ literæ sæpe turbant, & consopitos affectus excitant aut fouent; cum in iis ea nuntiantur & legūtur quæ displicent, & ad perturbandos animos idonea sunt. Præterea qui reciprocatum literarum commercium, vt ita dicam, nutrit scribendo ac respondendo sine necessitate, cor suum effundit extra se, cum semper sit intētus iis colligēdis quæ scribat ad amicos; vel distractus in iis cōsiderandis & referendis quę accepit ex literis aliorū. At quis mediocriter in vita spirituali versatus ignorat, quantū retardet profectum exire à seipso? Nam collectionē in seipsū præcipiunt magistri, vt effusionimedeantur. Quid quod silentiū tantopere laudatū à magistris perfectionis, præscriptū in religionibus, necessarium ad mentis collectionē quodãmodo violatur? per parū enim interest cum præsentib. an cum absentib. colloquatis. Ad hæc hæ literæ oraturo præsertim incōmodant, ob rerum mundanarū narrationes, mentē orãtis valde distrahētes, vt in Cōmētario Reg. 37. auctoritate Patrū demōstraui. Has ob caussas iusserunt literas acceptas à Superiore legi veteres nouiq; magistri religionū; & supprimi combutiq; si existimētur nocituræ iis quib. scriptę sunt; & præcipue si videantur perturbationem spiritualis quietis parituræ, vt inter alios S. Ignatius noster præscripsit.

Literarum scribendarū frequentia cur in Religiosis improbetur.

Aliud damnum est *iactura temporis*, quæ in magnis numeranda est. S. Ambr. *Non exiguum detrimentum est vel vnius horæ, & vna hora totius vitæ portio est.* Prima caussa est, quia tēpus res pretiosissima habetur. Sic senserunt ac pronũciarũt Antiphon, Theophrastus & alii Philosophi, quorū è numero L. Seneca censuit, *vnius tēporis auaritiā esse honestā*, quæ in pecuniis turpissima est, & merito summo in pretio habetur à sapientib. quia non solum est, vt modo acute significauit *S. Ambr.* pars vitæ, qua nihil homini pretiosius: sed etiā pretiū æternitatis, si sãctè & laudabiliter expēdatur. Altera caussa est, quia cum oēs hoīes literati, & in Rebuspub. occupati tēporis inopia laborāt, tū vero religiosis maxima inest penuria, si multas occupationes eorū spectes perfectioni cōparādæ necessarias. Quamobrē & philosophi & SS. Patres, muniti S. Script. testimoniis clamant vna voce, *Fili conserua tēpus*, & quod præcipiebant lingua, præstabāt manu, præsertim cum intelligerent cū Seneca, hoc vnū esse, quod ne gratus quidē reddere potest: cum S. *Dorotheo*, aurum vel argentum si perdiderit homo, posse iãundē inueniri, tēpus amissum recuperari non posse. *I. a Nigron. Tract. xu. c. 3. Videsis S. Bern. Epist. 90. ad eundem Ogerium, vbi iubet facessere istam Epistolarum frequentiam.*

Epist. 25. ad Eccl. Vercel.

Monachi officium nō est docere, sed legere.] S. *Hiero.* *sententiam sic extulit*: Monachus non docentis*, sed plãgentis habet officiū, *adu. Vigilant. c. 6. Et habetur* c. Nequaquam 7. q. 1. *vbi Glossa & Turrecrem. exponũt de Monacho simplici, seu non fungente officio curati animarum. Vnde & Synodus Cōstantinop. sub Photio Patriarcha, tempore Ioannis VIII. celebrata, definit Monachi vitam habere subiectionē & discipulatum, non magisterium vel præsidendi regēdiq; officium. Alexander III. à populorum prædicatione omnino cessare iubet Monachos*, c. iuxta 16. q. 1. *Vide etiam* c. adiicimus, *eod. tit. Hinc & alibi* Bern. *negat, conuenire Monacho vt publice prædicet.* Ser. 64. in Cant. *nimirum vi instituti sui, seu ex officio ei non conuenit, vt docet* S Tho. 2. 2. q. 187. a. 1. Turrecrem. 16. q. 1. c. placuit. c. doctos. *ibid. at ex cōmissione Superiorum, i. Episcopi vel Prælati sui licet.*

Ibid.

* al. docentis

Monachis non veniunt docere.

Pari prorsus ratione intellige Bern. Epist. 323. ad Archiepisc. Mogun. *de Radulpho quodam Monacho, qui crebris exhortationibus populum in necem Iudæorum concitauerat, ita scribentem*: Quod si se Monachum aut Eremitam iactat, & ex eo sibi sumit libertatem vel officium prædicationis, potest scire & debet, quod Monachus non habet docentis, sed plangentis officium *Vbi sane non tam prædicationem in Monacho, quam audaciam, præsumptionem & superbiam damnat, vtpote qui non missus à Superiorib. vel ab Episcopo admissus; imò Superiorū ex cultus iugum, & Episcopi auctoritatē contemnens, prædicationis officium temere vsurpabat; quod expressis verbis ibid. Ber. insinuat, dicens*: Homo ille, neq; ab homine, neq; per hominem, sed neque à Deo missus venit. *Vnde idem S. D. scribens in Cant. Ser. 64. vt contra vulpes, quæ demoliuntur vineas, i insidias Diaboli, & fraudulentas suggestiones, præmuniat Religiosos, hortatur, ne se temere ad prædicandum prosiliant, nec se officio, ad se non pertinenti, nimirum citra auctoritatem Superiorum, spiritu leuitatis & arrogantiæ seducti, ingerant.* Interdum, *inquit*, bene proficientis cuiuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, *&c.*

Et paulo post: Et scimus Monachi officium esse non docere, sed lugere... Ex his nempe claret, & certum est, quod publice prædicare, nec Monacho conuenit, nec Nouitio expedit; nec non misso licet. *Proposuerat enim dictum Apostoli*: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? *Itaque non licet eis, quia non mittuntur; at liceret vtique, si mitterentur. Ita sensisse* Bernardum, *luce clarius est: alioquin ex ore suo iudicandus venit, & ipse, & multi ex discipulis eius; qui, cum ita necessitas & charitas, vel etiam Superiorum authoritas postularet, è claustris egressi, prædicatione verbi diuini populum ad Dei cultum & timorem erudierunt. Loquitur ergo* Bern. *de officio & vocatione Monachi secundum se. Nam Monachus, quatenus talis, non vocatur ad prædicandum & docendum, sed ad vacandum in solitudine Deo & saluti propriæ, per meditationes & virtutum exercitia. Vnde* Epist. 42. *(habetur To. 4. inter Tract.) ait S. N. P.* Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt Monachorum insignia: hæc vitam solent nobilitare monasticam.

Quapropter ne fortassis temere & imprudenter inertes, si qui tales alicubi latitant Monachi, authoritate S. Patris abutantur ad fomentum ignauiæ suæ, quasi studia literarum & scientiam improbet in Monachis, audiant hi ipsum alibi tales manifeste redarguentem. Videar forsan, *inquit*, nimius in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro, quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos, qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos, *&c. eiusdem sermonis, quæ legisse iuuabit.* Serm. 36. in Cant.

Scholæ ac studia in monasteriis instauranda.

Hæc perpendens Congregatio *Reformationis Hispanicæ, maturo consilio ita sanxit, l. Constit. c. 31.* Experientia, quæ rerum omnium mater est, docet nos, quam parũ fructus secum adferat scientia, quæ non continetur in subiecto & vase religioso. Quare cõuenit, vt in ordine monachali maius & frequentius studium sit & adhibeatur circa cõscientiam, & vt anima ornetur caritate & cęteris virtutib. quam circa scientiam, & vt ornetur intellectus multis & variis literis ac doctrinis... Vnde prouenit (quod D. Ber. asserit) vt multi multa sciant, & seipsos nesciant. Sed cũ scientia aduenerit animæ religiosæ & Deum timenti, est valoris incomparabilis. Quoniam non solum, qui eam habent, cõsequuntur sibi vitam æternam, sed etiam alios ducunt ad eam, & dirigunt in viam diuini famulatus; qui est vltimus finis nostri instituti; & verus terminus ad quẽ diriguntur omnes sanctæ regulæ sanctarum Religionum. Quapropter Capitulum ordinat & præcipit, vt Monachi, qui destinantur ad sacræ Theologiæ studium, tales sint, vt suis virtutibus & literis possint seruire, & augere nostrã sanctam Congregationem *&c. Deprædicat hoc institutũ* Aubertus Miræus, lib. 5. Orig. monast. c. 4. *optatq; Galliæ ac Germaniæ Abbates idem æmulari. Cœptum quidem vidimus in plerisq; locis, sed nunc ardor ille languescit. Forte quia temporum difficultates, & bellorum calamitates, vti alia pleraque salutaria consilia, sic & hoc interturbat. Certe vbi studiis & literis præsertim sacris, inter Monachos pristinus amor honorq; postliminio restitutus fuerit, ipsa Religio paulatim mouebit lacertos, & quasi reddita iuuentute reflorescet. Et sicubi id hactenus factum vidimus, restitutis literis studiisque non absre tribuamus.*

Porro quod nonnulli Monachomastiges, vti Erasmus & similes Monachis inertiam ruditatemq; obtrudunt, Pigros ventres *vocant, &,* Monacho indoctior, *prouerbio iactitant, mera calumnia est, quam infinita & prisci & nostri æui exempla satis refellunt. Legat, qui volet, vnum* Trithemii Chronicon Hirsaugiense, *aliosq; eiusd.* de Viris Illustr. Ord. S. Bened. Libros, *& aliquot doctissimorum vnius* Ord. *Virorum examina reperiet. Adde, Quod ne quidem ... tantaque priscæ eruditionis monumenta nobis essent hodie reliqua, si non fuissent in monasteriis olim Viri omni doctrinarum genere exculti, qui tanquam fidi custodes depositum religiosa conseruatum transmisissent ad posteros, & indefatigabili labore libris propagandis dedissent operam. Nimis ingrati sumus, si hos eruditionis traduces minus veneramur. Nec tamen prorsus sine occasione natam huiusmodi fatemur calumniam. Nam, vt ait* Adamus Conzen, *in Polit. l. 6. c. 46.* Nonnullorum id facit ignauia & à studiis aliena voluntas, qui magno subditorũ malo & Ordinis dedecore, imo & Ecclesiæ contumelia, eruditionem ipsi negligunt, & ne alii proficiant, sunt impedimento. *Additq; ibid.* (*ne forte inanis metus quosdam absterreat à studiis.*) Nec timenda est inflans scientia doctorum, cum nemo magis religiosæ obedientiæ, & disciplinę rationem perpendat, quam is qui solide doctus est.

AD EPIST. XCIII.

Ad Henricum Vuintoniensem Episcopum.] *Fuit is* pag. 46.
Henrici I. Anglorum Regis ex sorore nepos; & Stephani Angliæ itidem Regis frater, atque Stephani Comitis Blesensis filius: isq; ordine quartus, quẽ Mater, ne soli seculo (*vti ait Guil. Neubrig.**) genuisse liberos videretur, apud Cluniacum tonsorauit. *Mirum alicui videri possit, cur eum fuerit Cluniacensis Monachus, Cistercienses, vti* Henriquez & Brito, *cum suis annumerent, aut cur Monasterio Ord. Cisterciensis Abbas datus fuerit. Id autem factum à Rege Henrico idem* Neubrig. *testatur his verbis*: Fratri autem Henrico Cluniacensi Monacho dedit Abbatiam Glastoniensem, *ibid. Porrò hoc Cœnobium* (Glascouiense *vocant Alii*) *Cisterciensium reformationi se subiecisse ait* idem Britus. *Sed magis mirandum, quod hunc Henricum videamus, ab Auctore Menologii Cisterc.* inter sanctos seu beatos illius Ordinis Viros non sine grandi integritatis elogio relatum. De quo tam sinistre videtur sensisse* Bernardus, *vt* Epist. 237. ad Eugenium *scribat*: Quid dicam de Domino Vuintoniensi? opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo. *Verum, labes vitæ prioris, si qua fuere, subsequens forte pœnitentia aboleuit: & si quid pro humana fragilitate minus rectum ac laudabile gessit, forsan id annorum morumq; maturitas expiauit. In Christianis enim non initia sed exitus considerantur. Paulus male cœpit, sed bene finiuit: è contra Iudas bene cœpit, sed exitus proditione damnatur. De Henrico quidem hæc habet* Harpsfeldius *in Histor. Eccles. Anglicana sæc. 12.* In hac temporum exacerbatione quædam admisisse traditur, non satis recte & ex officio facta, nisi forte tẽporum ratio & necessitas culpam aut tollat aut extenuet. E quibus est, quod Principes quosdam viros ad conuiuium amice inuitatos, non prius dimiserit, quam Arces quasdam, quas detinebant, ab illis extorsisset. *Porro Neubrigens.* lib. 1. Histor. cap. 10. *diserte vocat Henricum Apostolicæ Sedis Legatum, & hac authoritate fungentem Lundoniis indixisse Concilium. Obiit Anno 1171. Lege de eo Epist.* Petri Abbat. Cluniac. lib. 4. Epist. 12. 20. 21. 23. 24. & 25.

* Hist Angl. lib. 1. c. 4.

* Menolog. Cist. 11. Oct.

AD EPIST. XCV.

Aliud est reficere ventrem esurientis, & aliud sanctam zelare paupertatem.] *Eleemosynam in Religiosos commendat, vti digniorem & maioris meriti, quam in vulgi mendicabula collatam. v. Eccli. c. 12. v. 1. & 2. Ibid. Cornel. & Bonartium. Item Matth. cap. 10. v. 41.* Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ; *Et,* Qui suscipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, *&c.* Hisce Christi verbis insinuatur, *inquit Suarez*, quod opus misericordiæ, si fiat homini solum, quia homo est, sit ordinis naturalis; si vero fiat, quia fidelis est, & ciuis Sanctorum, ac domesticus DEI, sit opus misericordiæ superioris ordinis, siue supernaturalis. *Ita Ille, lib. 2. de necess. grat. cap. 16. num. 10.* Ratio est, *quia talis cooperatur Prophetæ seu Prædicatori Euangelii, Religioso, &c. eosque suis eleemosynis & subsidiis ad opera vacationis statusque sui exercenda promouet, iuuat, & quasi enutrit; & proinde particeps fit, vti laboris & meriti, sic & mercedis seu præmii talibus constituti, nempe secundum proportionem & mensuram cooperationis & charitatis, qua succurrit. Apte simili rem declarat* S. Gregorius *hom. 20. in Euangelia*;

Ibidem.
Pauperes Religiosi potissimũ fouendi.

Vlmus, *inquit*, fructum non habet, vitem tamen cum fructibus portans, hæc ipsi sua efficit, quum bene sustentat aliena: *sic pariter, qui iustum sustentat, sua efficit opera iustitiæ, quæ iustus operatur, adeoq; veriustum, iusta censetur operari. Porrò curam piorum & religiosorum pauperum potissimum debere commendatam esse fidelibus docet S. Hieron. aduersus Vigilant. qui nolebat* Hierosolymam in vsus Sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi, *sed quem refutat exemplo & testimoniis Apostoli Pauli*: Nec nos, *inquit*, negamus, cunctis pauperibus, etiam Iudæis & Samaritanis, si tanta sit largitas, stipes porrigendas: sed Apostolus faciendam quidem docet ad omnes Eleemosynam, sed *maxime ad domesticos fidei*. De quibus & Saluator in Euang. loquebatur: *Facite vobis amicos de mammona iniq. qui recip.* Nunquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur; de quibus scriptum est: *Beatus qui intelligit super egenum, &c.* In vulgi pauperibus sustentandis nunquam intelligentia sed eleemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, vt ei tribuas, qui erubescit accipere, cum acceperit, debet, metens carnalia, & seminans spiritalia. *Ita Hieronymus cap. 6.*

AD EPIST. XCVI.

pag. 46. Multò facilius reperias multos sæculares conuerti ad bonum; quam vnum quempiam de religiosis transire ad melius.] *Dictum memorabile, & multis forte mirabile; sed, experientia teste, nimis verum. Cuius ratio videtur ex hoc Philosophorum effato, seu Axiomate petenda.* Ab assuetis non fit passio. *Nimirum homo sæcularis, dum audit de diuini iudicii rigore, æternis inferorum suppliciis, mortis horrore & ineuitabili necessitate, &c. terretur, percellitur: dum audit de diuinis erga homines beneficiis, de atrocitate passionis & mortis Dominicæ, aliisque redemptionis nostræ mysteriis commouetur, afficitur. Nouitas quippe admirationem incutit; raritas reuerentiam conciliat. At religiosus aliquis, quia quotidiana ac assidua hac ipsa audiendi consuetudo velut callos quosdam auribus tinis obduxit; parum iis audiendis commouetur: sicut qui nunquam ligonem tractauerunt, vbi primum illum manibus versare cœperint, grauiter ab eo læduntur: qui verò diu versarunt, (quales sunt, qui victum sibi hoc labore parant) obductis iam longo vsu & exercitio manuum callis, nihil pene sentiunt; Idem, inquam, iis euenit, qui talibus audiendis assueti, parum afficiuntur, aut commouentur. Esto itaque habeant quotidie præclara salutis & profectus auxilia, velut sacramentorum frequentiam, spirituales exhortationes, tot de rebus diuinis meditationes, aliaque proficiendi subsidia: si inter hæc nihilominus languent ac tepent, quæ potest ibi esse de altiori virtutis & perfectionis gradu conscendendo spes residua? Vide* Alphonsum Rodriquez *magnum vitæ spiritualis magistrum*, De Exerc. Perf. p. 1. Tr. 2. c. 8. *Sed notanda inprimis ad præsens institutum verba* Chrysost. *seu potius* Imperfect. in Matth. Hom. 40. *vide locum.*

Facilior Laicorum conuersio, quam religiosorum profectus.

Porro superiora de iis intelligenda, qui auditui animum serio non applicant; sed sola ad hæc & arida consuetudine feruntur; nec quorsum illa tendant, attendunt, ne putes teporem illum soli frequentiæ imputandum.

AD EPIST. CII.

pag. 49. Et ne timeas esse contra charitatem, si vnius eiectione scandalum, multorum recompensaueris pace] *Ita Bernardus conformiter Regulæ S. Bened. quæ præcipit in fratre præuaricatore prius omnia tentari; admonitiones, flagra, excommunicationem, orationem omnium fratrum. Denique addit*: Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abscissionis, vt ait Apostolus: *Auferte malum ex vobis ... Ne vnia ouis morbida totum gregem contaminet. Reg. cap. 28. Ita quoque Poëta.*

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.

Ouid. 1. Methamorph.

Sed circa Reg. Bened. & verba Bern. posset moueri Quæstio, An Monasteria habeant ius abiiciendi Religiosum incorrigibilem. Negat: Cardin. in Clement. Ne in agro. §. *Quia vero, de statu Monach. Probat ex c.* Impudicas 24. *q. 1. vbi ex* Concil. Tribur. *decernitur, Impudicas Moniales ergastulis detrudendas esse. Et ex c.* Nec Religiosi, de Regular. *vbi præcipitur fugitiuos, vel eiectos inobedientes Monachos requirendos esse, & insuit, vel sui Ord. Monasteriis recipiendos, vt pœnitentiam agant, Item Abbates & Priores per censuram (si opus fuerit) Ecclesiasticam ad illorum receptionem compelli posse.* Adde, *periculo corruptionis aliorum (quod insinuat Regula) satis caueri incarceratione perpetua.* Accedit, *quod si tales, intra Monasterii limites conclusi adeo deprauatis sunt moribus, & tam scandalosi, quid fiet, vbi dimissi vel eiecti extra Monasterium, sine omni iugo, penitusque dati in reprobum sensum, in omne genus nequitiæ, velut laxatis habenis, ferentur? quæ peccandi licentia potius videtur carcere & vinculis coërcenda.*

An religio habeat ius eiiciendi religiosum incorrigibilem.

Contrariam tamen sententiam video placere aliis Canonistis & Theologis. Vide D. Thom. quodl. 12. q. vlt. *Comment. Reg.* S. August. *Item* S. Francisci, *& in primis Regula cit. S. P. Bened.* Peresium, Caramuel. *&c.*

Ad rationem ex Concil. Tribur. Respondent aliam esse rationem Monialium quam Monachorum. Ad illud de incarceratione respondent, Rem fore Monasteriis nimis grauem & onerosam, vt ea potius sit futura pœnalis Conuentui, quam ipsi discolo Monacho; Quæ quidem Responsiones an sufficiant, Lector iudicet, & Comment. Regula consulat; nec enim vacat his diutius immorari.

AD EPIST. CIV.

De tuo Palefrido.] *Sic Equum magnum & insignem vocari à Scriptoribus mediæ ætatis, non semel inuenies. Matth. Paris. in Histor. pag. 137.* Duos palefridos, & vnum summarium. *Et alibi: Radeuic. Frising. lib. 2. de gest. cap. 38.* Nobilis Albertus Comes de Tyrol .... & palefrido sedens solo; &c. *Rogerus Houeden. ann. 1179.* Cum Dominus Papa palefridum suum ascenderet. *Inuenitur præterea apud Hincmarum, Guillelmum Tyrium, & alios. Putatur deducta à Gall.* Palefroy, *vel* par le frey. *Nam dum Nobiles Matrona vehuntur equis, antambulones tenent frena. Anglis dicitur* Palfry. pag. 50.

Et impium est, contemnere matrem, contemnere tamen propter Christum, piissimum est.] *Vetus quædam Editio hic ad marginem monet, hæc caute esse legenda, dicitque. Sententiam hanc indigere sale discretionis. Sed quid aliud voluit* Bernardus, *quam quod dixit & docuit* Christus? Si quis venit ad me, & non odit Patrem suum, & Matrem suam, &c. non potest meus esse Discipulus, *Luc. 14. Item*: Qui amat Patrem aut Matrem plus quam me, non est me dignus. *Matth. 10. Huiusmodi Christi doctrina imbutus* Hyeronymus, *non dubitat sic compellare Heliodorum, vt præposterum parentum affectum ab eius animo euellat*: Quid facis in domo paterna, delicate miles? *Et paulo post*: Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine, & scissis vestibus, vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat; licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem: siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. *Quæ vltima verba pulchre Bernardi respondent.* Ibid.

Sed præclara præ cæteris ad præsens institutum sunt verba Augustini, (alii putant esse Paulini) quibus hortatur Lætum adolescentem nobilem & diuitem; ne parentum amore & querimoniis à proposito sectandæ perfectionis se abstrahi sinat; sed hunc prauum affectum in se & in illis perimat, & Christum parentib. anteponat. Verba eius carptim delibabimus: Ep. 38. To. 2

Parentes quomodo audiendi & contemnendi.

Nec succenseant, *inquit*, parentes hoc præcipere Dominum, vt eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur... *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam.* Dicat etiam fidentior, Qui amat parentes suos, perdet eos. Sicut autem hoc præceptum, quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, vt se quisq; interimat, & tamen valet, vt interimat in se carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ, præsens vita delectat. Hoc est enim, quod dictum est: Oderit animam suam, vt perdat eam: quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum eiusdem animæ acquirendæ in eodem præcepto commemorat, dicens: *Qui perdiderit eam in isto sæculo, in vita æterna inueniet eam*: Ita de parentibus rectissimè dicitur, vt qui eos amat, perdat eos, non more patricidarum interficiens, sed spirituali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt, irritamentis huius sæculi obligare conantur, pie fidenterq; percutiens & occidens... Sed quid docet, aut quid allegat? Forte decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? Hoc hoc interfice, verbo salutari, hoc perde matris, vt in vita æterna inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es... Carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum, & in nobis, & in nostris militia Christiana vt perimamus, hortatur: Nec tam vt ingratus sit quisque parentibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in hanc vitā editus, susceptus atque nutritus est, enumerata derideat: seruet potius vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi maiora non vocant. *Hæc est Epist. 38. S. Augustini, prolixius quidem recensita, sed quæ ob insignem elegantiam non licuit succinctius adducere. Id commodo Lectoris hic & alibi subinde facimus, cui grandia Augustini, & rara aliorum Opera non semper sunt ad manum. Hoc semel monuisse sufficiat.*

AD EPIST. CVI.

Ibid. Ad M. Henricum Murdach.] *Hic postea factus secundus Abbas Fontanensis in Anglia, demum Archiepiscopus Eboracensis, deposito per Eugenium Pontif. Guillelmo Thesaurario, qui ad eandem cathedram euectus fuerat; de quo infra. Vide interim* Neubrigens. libr. 1. de rebus Angl. cap. 7.

AD EPIST. CIX.

Ibid. Ad Gaufridum de Perona.] *Hunc S. P. cum aliis 29. Nobilibus ac litteratis iuuenibus in Flandria ad Religionem conuertit: nutantem verò aut procrastinantem hisce litteris excitauit: Is postea factus Prior in Clara-valle, quintus in ordine: demum electus in Episcopum Tornacensem, (alii legunt Nannetensem,) consentire noluit. Quod ita P. Blesensis narrat*: Legimus, quod Gaufridus Peronensis Claræ-vallis Prior electus in Episcopum Tornacensem, electioni nullatenus acquieuit. Qui postea defunctus & apparens cuidam Fratri, inquirenti qualiter ei esset, respondit: Reuelauit mihi Trinitas sancta, quod si suscepissem Episcopatum, fuissem de numero reproborum. *Vbi & eius exemplo percellit animos aliorum quorundam Præsulum, ita dicens*: Quid ergo facient infœlices, qui temporalium sollicitudinum fluctibus se sponte & gratanter immergunt; qui splendide epulando, dormiendo, bibendo, sedendo ad telonium, fiscalem calculum dispensando, quærendo quæ sua sunt, aut potius quæ sunt Cæsaris, & non Dei, vitam suam in [illegible]taribus transigunt? *Ita P. Blesensis Epist. 102. Idem refert Cæsarius lib. 2. cap. 29. Vide de eo Henriquez in Menolog. ad 15. Feb.*

AD EPIST. CXI.

Ibid. *Hanc Epist. Bern. nomine Eliæ Nouitii sui ad parentes eius scripsit, vt eos filium à proposito reuocare conantes reprimeret.* Acriora quidem, *inquit Lessius*, ista videri possent, nisi à tanta sapientia & sanctitate essent profecta. Quis enim electum illud Spiritus Sancti organum audeat reprehendere? nouerat ille, quanti hæc res sit momenti. Neque tamen mens ipsius est, vt passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat, se in grauia salutis pericula illorum importunitate coniiciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. *Ita ille Tractatu vtiliss. de statu vitæ deligendo, q. 4. 36. v. sup. ad Epist. 104.*

AD EPIST. CXVI.

Ad Ermangardem Comitissam Britanniæ.] *De ea vide* Henriquez in Liliis Cistercii lib. 2. dist. 8. *Item* Godefridum Vindocinens. lib. 5. Epist. 23. *vbi eam hortatur ad resumendum propositum vitæ religiosæ, à quo deflexisse visa est, seducta linguis adulantium. Et ibid. seq. Epist. 24. Vide etiam* lib. 2. Vitæ S. Bern. cap. 6. *Fuit autem vxor Conani Comitis, magna benefactrix Clara-vallensium, quibus Monasterium iuxta Nannetum Armoricæ Britanniæ vrbem construxit. v. Vit. l. cit. n. 34.* pag. 57.

AD EPIST. CXIX.

Duci & Ducissæ Lotharingiæ.] *De huius conuersione opera S. Bernardi facta, lege* Guilel. Abb. lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. 14. *Item* Henriq. in Fasc. lib. 1. dist. 4. cap. 44. *vbi Epistolam eiusdem ad Bernardum iam morti vicinum recitat ex* Brito; *& hic ex* Monstreletio, *in Hist. Lothar.* pag. 58.

AD EPIST. CXXII.

Hildeberti Turonensis Archiepiscopi.] *Is ex Cenomanensi Episcopo factus Turonensis Archiepisc. ann. 1129. Vide de eo* Petrum Blesens. *Epist. 101. vbi commendat eius Epistolas.* Guil. Gemeticen. *lib. 5. c. 9.* Malmesburiens. *lib. 3. de gestis Reg. Ang.* Sirmondum *ad Gofridi Vindoc. Epist. 13. lib. 3. Vide & quæ nos notauimus* Introduct. in Opera S. Bern. *pa. 99. in Elogiis. Obiit ann. 1136. æt. 80. Epistolas eius edidit* Margarinus de la Bigne Doct. Theol. Paris. *Sed præsentem (inter Epi. Hildeb. LXXII.) vti & XXIV. Eiusdem non aduertis Bernardo scriptas. Posteriorem (quæ tamen vti tempore, sic & ordine prior esse debuit) hic in gratiam Lectoris exhibebimus, vt pote quæ Hildeberti propensum erga Bernardum animum luculenter ostendit, quæ & voti se compotem factum, obtenta S. Bernardi amicitia, gloriatur.* Sequitur Epistola. Ibid.

Maximum duco atque habeo, quod mihi sacrarium familiaritatis aperuistis. In eo susceptus multis & magnis expertus sum periculis, quantum valeat deprecatio iusti assidua. Huic soli debeo, quod insidias mihi Roma redeunti dispositas intactus pertransiui, quod ingentes & vrgentes maris procellas euasit illæsus, quod non incidi in barbaros piratas laruali forma deformes, ferina crudelitate hominem diffitentes; supra omnia etiam gaudentes, nulla se cum Christianis habere consortia. Ii Catholicæ religionis expertes, & hostes, in insulam Beatissimi Honorati, sacratissimo die Pentecostes, in multis nauibus delati sunt. Ibi ad fundamentum Monasterio euerso, plurimi Monachorum gladio percussi ceciderunt: reliquis & latibulis & turre proxima consultum. Eadem die de præfata Insula felix me ventus expulerat; & ita ipsis pene leonum faucibus euulsus, auspicato cursu Magalonam nauigaui; Hæc ideo, sanctissime Pater, apposui, ne quis ignoret, quantis oratione vestra periculis ereptum me confitear. Habeo igitur atque ago vestræ gratias religioni, cuius sinum, (quasi reus atam) iam dudum complexus essem, si consultus Papa Pontificis onus amoliri permisisset. Ille dum me remisit ad laborem, inuidit gloriam: non imputet ei Dominus. Interim in vmbra alarum tuarum sperabo, donec educat de lacu miseriæ & de luto fæcis; atque dicam: Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus.

NOTA. Hildebertum dimisso præsulatu Bernardi desiderasse consortium.

N. Trecens. Archidiac.] *Pro N. lege* Guebinus. *Siquidem nomen exprimitur in epist.* Hildeberti *Tom. XII. Bi-* Ibid.

bliot. Patrum editis. De eodem supra Ep. 17. vbi etiam Precentor Trecensis vocatur. Sermones eius doctrinæ testes Mss. exstant Parisiis apud Canonicos S. Victoris, teste Picardo eiusdem Monasterii Canonico.

AD EPIST. CXXVI.

pag. 60. Is qui amat primatum gerere inter vos Diotrephes.] *Sic appellat Gerardum Engelismensem Episcopum : quem scilicet ambitio transuersum egit. Nam cum ab Innocentio Legationem Aquitaniæ peteret, repulsam passus, ad partes Antipapæ deflexit, & schisma totis viribus promouere satagit; qui alias satis fortiter & generose Guillelmum Aquitaniæ Principem Coniugii iura temerantem velut alterum Herodem arguerat, teste* Vuilh. Malmesbur. *l. 5. de Reg. Angliæ : vt meritò dicat Bern.* Vides quid facit amor gloriæ, optetq; *eum votis potitum,* Minus, *inquit*, forsan nocuisset
pag. 62: potita votis ambitio, quam frustrata.

Camaudulienses.] *Lege* Camaldulenses, *hoc enim hodie vulgarius est. Monachi sunt, Regulam S. Benedicti profitentes, auctore* S. Romualdo, *circa annum Dom. M. in Diœcesi Aretina, & Ditione Florentina. Putant sic dictos à casa* Maldi, *qui Virum Dei primus hospitio exceperat. De eo lege* Baron. Annotat. in Martyrolog. 19. Iulii, in Annal. Tom. VII. Anno 974. *&* To. XI. Anno 1027. *Eius Vitam præclare descripsit* B. Pet. Dam. *qui tradit eum vixisse annos centum viginti.*

Vallambrosani.] *Lege* Vallumbrosani; *Monachi sub Regula iisdem S. Bened. Authore* S. Ioan. Gualberto, *nomen sortiti à loco, qui dicitur* Vallis Vmbrosa, *ad latus Apennini Montis, distat Florentia viginti passuum millibus. De eo vide* Baron. *in Martyrolog. 12. Iulii: & Tom. XI. Anno 1051. & 1058.* Surium. *qui Vitam eius recitat, Tom. IV.* Antonin. *2. p. tit. 15. c. 17.*

Cistembelenses.] *Horum nomen hodie ignotum esse testatur Picardus : cum etiam desideretur in Mss. sed & Scriptores, qui Monasticas recensent* Familias, *horum non meminerint.*

Cadumenses.] *Forte legendum* Cadomenses. *Est autem* Cadomus, Caen *Ciuitas ad fluuium Olenam in Normannia, Academia anno 1433. insignita : vbi & Monasterium Ord. S. Bened. Diuo Stephano sacrum, fundatum à Guilelmo Conquestore, alias Notho, & Anglorum Rege. Chronicon Cadomense extat editum ab Andrea Querceta*no, *vbi primus eius Abbas recensetur* Lanfrancus, *postea Archipræsul Cantuariensis. Verum videntur hic nominatæ Religiosorum Familiæ non de vno particulari Monasterio, sed de pluribus sub vna Regula militantibus, intelligendæ.*

Et qui de Maiori Monasterio.] *Maius Monasterium,* Marmoustier, *Diœces. Turon. à S. Martino institutum, & postea Ord. S. Bened. effectum: de quo* Greg. Turonen. *de glor. Conf. c. 8.* Iuo *Ep. 57.* Alex. III. *c. 13. de off. & pot. iu. l. del. c. 8. de Transact.* Chopin. *l. 2. Monast. tit. 1. n. 11.* Sulpit. *lib. 1. vit. S. Mart.*

Thironenses.] *Eremitæ in Diœcesi Carnotensi, sic dicti ab amne Tirone præterfluente, vt* Iuo Carnot. *indicat Epist. 229. Eorum meminit* Iacob. Vitriac. Card. *in Hist. Occid. c. 20.*

Sauiniacenses.] *al.* Sauigniacenses. *Sauigniacum in Diœcesi Abrincensi, in confinio Normanniæ, Britanniæ, Andeganiæ & Cenomaniæ. fundatum anno 1118. quod postea circa annum 1128. cum subiectis sibi Monasteriis Ordini Cisterciensi per manus S. Bernardi sese aggregauit, sub Alberico Monacho Clara-vallensi primo post introductam nouam Regulam Abbate. v.* Gasp. Iongel. *in Notit. Abbat. pag. 37.*

Est præterea aliud Sauigniacum, *in Diœcesi Lugdunensi Ord. S. Benedicti. Locus ab antiquo* Nobilissimus *dicitur in Epist. G. Lugdunensis ad R. Turonensem inter Epist. Hincmari,* Gall. Christ.

AD EPIST. CXXVII.

Ad Guillelmum Comitem Pictauorum.] *Alii scribunt Guiliermum, alii Vuillelmum, alii Guilhelmum. Quam flagitiosa vita fuerit, quam infestus Episcopis & Clericis, vide* Baron. *Tom. XII. ann. 1130.* Vit. S. Bern. *lib. 2. cap. 6. Sed de mirabili demum eius per S. Bern. conuersione v.* Baron *ann. 1135. &* Vit. S. Bern. *l. cit. Item vitam ipsius Guilelmi, per* Theobaldum *scriptam apud* Surium. Ibid.

Habet tamen Ducem Apuliæ.] *Anacletus Pseudopapa, vt Rogerium præcipuum factionis suæ fautorem fortius sibi deuinciret, Regis eum Siciliæ titulo donauit : vti videre apud* Baron. annu 1130. n. 6. Tom. XII. *Quem tamen ei postea Innocentius, infeliciter contra eum in prælium progressus, adeoq; captiuus, confirmauit, cum aliter eluctari è manibus eius non posset. Quantò melius (de quo supra quoque egimus) ius suum aliena manu prosequutus fuisset Pontifex, si omnino armis opus erat, quam vt ipse ad bellum procedens, & hosti cedens, ad iniquas conditiones adigeretur. v.* Baron. Tom. XII. an. 1139.

AD EPIST. CXXXI.

Si rogastis erui ciues vestros.] *Vide* Sigon. *de Regno Ital. lib. XI. an. 1131. vbi meminit Mediolanenses cum Placentinis bello contendisse, & illorum multos ab his ductos captiuos.* pag. 64.

Denique probasti & tu. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio?] *Nempe qua sequuti Anselmum de Pusterla Archiepiscopum suum partes Conradi contra Lotharium legitimum Imperatorem tuebantur. Rem enarrat* Sigon. *lib. XI. de Regno Ital. ad ann. 1128.* Conradus, *inquit*, Principibus aliquot suffragantibus contra Lotharium sese Regem asseruit : insolenti inde arridentis fortunæ elatus obsequio, in Italiam eum exercitu maturauit, atque Anselmum Archiepiscopum & populum Mediolanensem amicos nactus, Modoetiæ Regni coronam accepit, atque inde perlustrata Lombardia Ciuitates ad se plerasque omnes traduxit. Ea de caussa Archiepiscopi Moguntinus, Magdeburgensis & Treuirensis iussu Lotharii ipsum communione piorum exterminarunt. Honorius autem non eum solum, sed etiam Anselmum, qui coronam imposuerat, & populum, qui receperat, perculit. *Idem refert* Otto Frising. *lib. 7. Chron. c. 17.* Ibid.

Gloria & honore suffraganeorum tuorum tamdiu priuata extitisti.] *Nescio an id insinuet idem Sigon. lib. XI. an. 1133.* Innocentius à Genuensibus comiter atque honorifice iam bis acceptus, hanc eis gratiam retulit, quod Episcopum eorum obedientia Archiepiscopi Mediolanensis exemptum, Archiepiscopum fecit, atque ei dimidiam Archiepiscoporum Corsicæ partem subiecit. *Vide inf. ad Epist. CXXXVII.*

AD EPIST. CXXXVII.

pag. 65: In reconciliatione Mediolanensium.] *Vt maiorem huic & superioribus aliquot Epistolis lucem adferamus, necesse erit, pauca ex eius temporis Historia delibare. Quam de rebus Italicis nemo felicius & grauius, qui quidem nobis visus sit, quam idem sæpius iam citatus Sigonius conscripsit, vbi & permulta de S. Bernardo illustria & perhonorifica.*

Mediolanenses, *inquit*, cum se sacrorum communione spoliatos, & Metropolitana dignitate nudatos cernerent, eo quod Anselmum sequuti Conrado, & Anacleto hæsissent, actorum pœnitentia ducti authore Ribaldo Episcopo, quem Anselmo repudiato, sublegerant, Innocentii & Lotharii recuperare gratiam studuerunt: atque ea de re literas item ad Bernardum, cuius maximam norant esse auctoritatem, scripserunt. Bernardus verò ad Concilium Pisanum ab Innocentio accersitus, c... Lombardiam eo festinans transiret, litteris scriptis gratulatus, quod errorem deposuissent, & se votis eorum obsequuturum atque in reditu ad eos accessurum, promisit. Eo Pisas profecto Concilium est institutum, atque eius potissimum sapientia, consilioque perfectum. Eius Concilii actiones fuere multæ. Summa tamen in Anacleto cum fautoribus execrando versata est. Me-

diolanensibus, qui ad authoritatem Innocentii Ribaldo authore redierant, honoris caussa multa tributa, vt Ribaldus, quem ipsi delegerāt, dignitatem teneret, vt ea Sedes Metropolitana, sicut ante esset, ac pallio dignaretur, vt legatio ad eos expiandos honestissima mitteretur. Missi vero sunt Guido Pisanus. & Matthæus Albanus Episcopus legati à latere. Atque eis socius est adiunctus ipse, quem inprimis requirebant, Bernardus, vt dissidium ab Anselmo Archiepiscopo excitatum extinguerent, ac populum religione contactum scelere liberarent.

Bernardus quantum omniū gratulatione Mediolani exceptus.

Mediolanenses, vbi Bernardum cum legatis aduentare sensere, extemplo ingenti lætitia vrbe effusi obuiam ad septem millia passuum prodiere, tanta ordinum, ætatum, sexuumq; vniuersorum frequentia, vt vrbem deserere, atque alio commigrare ipsos putares velle: interstinctis vero agminibus eum partitisq; recipientes certatim & intueri & alloqui, & pedes etiam deosculari gestiebant: quin & pilos de vestibus eius detractos ad opportuna incidentium morborum remedia reseruabant, omnia sancta iudicantes, quæ ille contigisset, & se sanctos fieri eorum contactu putantes; atque ita læti clamoribus in vrbem & hospitium deduxerunt.

Die inde constituto Concilium est habitum. Ibi primum Anacleto reiecto Innocentium, vt verum & Catholicum Pontificem approbarunt. Deinde Conrado repudiato palam Lotharium Regem & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem Augustum vna cum toto terrarum orbe confessi sunt, & de contumacia adhibita se ex consilio & mandato Innocentii satisfacturos esse tacto sacrosancto Euangelio spoponderunt, ac mox Bernardi iudicio subiicientes, piaculum quod ille imposuit, receperunt. Dum vero Bernardus Mediolani fuit, quam plurimos, qui offerebantur, homines male affectos diuina virtute cum omnium admiratione sanauit, claudis ingressus, cæcis aspectus, debilibus pristinus artuum motus est restitutus, præcipue vero multi, quos per schisma dæmon inuaserat, liberati.

Inde iussu Innocentii ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ ciuitates profectus, Papiam & Cremonam se contulit. Cum vero apud Cremonenses nihil profecisset, eorum Innocentio pertinaciam significauit his verbis: *Cremonenses indurerunt, & prosperitas eorum perdit eos, Mediolanenses contemnunt, & confidentia eorum seducit eos. Isti in curribus & equis spem suam ponentes, meā frustrauerunt, & laborem meum exinanierunt.*

AD EPIST. CXXXVIII.

Ibid. Quod de Domini Papæ Innocentii magnifica & honorifica susceptione fecistis.] *Quid fecerit Rex Anglorum, vide Vit.* S. Bern. *lib. 2. cap. 1. n. 4. Quod & Vuillelmus Malmesb. illius seculi Scriptor æque Anglus descripsit l. 1. Histor. Nouell. his omnino verbis:* Innocentius Roma exclusus, transcensis Alpibus Galliam contendit. Ibi ab omni citramontana Ecclesia susceptus est. Quinetiam Rex Henricus (qui non leuiter à sententia, quam semel posuisset, deiici nosset) illi apud Carnotum vltro manus dedit, & apud Rothomagum non modo suis, sed & optimatum & etiam Iudæorum muneribus dignatus est. *Rogerus Houed. & ipse in Annal. eandem commemorat receptionem anno MCXXXI.*

AD EPIST. CXXXIX.

Ibid. Benedictus Deus, qui vos elegit.] *Lotharium scilicet Saxoniæ Ducem*, Virum per omnia commendabilem, *teste* Guillelmo Tyrio *lib. x III. c. 16.* Ott. Frising. *lib. 7. c. 17. Sigonius, qui* non minus pietatis, quam virtutis laude hominum memoriæ commendatum *ait*, *Abbate Vrsper. qui* strenuum belli ductorem, prouidum in consilio, terribilem inimicis Dei & sanctæ Ecclesiæ, &c. *celebrat. Petro Diacono, qui miris ac magnificis eundem elogiis deprædicat.* Quis tanti, *inquit*, Imperatoris animum non admiretur? sederat ad sedandas fratrum dissensiones in Capitulo à prima diei hora vsque ad vesperas, absque cibo potuq; perdurans, dum paci vnitatiq; consuleret. Nempe sub Imperii chlamyde cœlesti militabat Regi. Nam, vt ipse testis sum, in expeditione constitutus, summo diluculo Missam pro defunctis, dehinc pro Exercitu, tertiam postremo (*fortè* pro semet) diei Missam audiebat. *Vide cætera omnino digna legi; bonis Principibus exempla futura: vt non immerito* Bern. *laudet Deum, qui talem Imperio Principem prouiderit.*

Iter satis laboriosum... In tanta prosperitate peregistis.] *Nempe cum hortatu Bernardi ex Germania in Italiam, & Romam vsque licet exiguis stipatus copiis contendit, vt Innocentium in Sedem restitueret, & ab eo vicissim solemnem Imperii Coronam reciperet. Quod & factum in ipsa Vrbe, in Laterano; cum interim Antipapa Anacletus Basilicam Vaticanam, & munitissima quæque Vrbis loca, cum suis, tum operibus, tum præsidio firmata teneret. Vide* Baron. *Ann.* 1132. Sigon *lib. x I. eod. ann.* Vit. S. Bern. *lib. 2. c. 2.* Ibidem.

Est Cæsaris propriam ab vsurpatore Siculo vendicare Coronam.] *De Iure Regni Siculi magna alias fuit disceptatio, ne quidem hodie penitus sopita. De hac nihil modo ad nos. Videat ea de re, qui volet, scriptum Baron. si tamen exstet hodie. Et qui contra eum scripsére. Non immerito* Vsurpatorem Siculum *vocat Bernardus, qui Apulia Calabriaq; Ducatus iure clientelari commissos Guilelmo suo consobrino vsurpauit, & tenuit à Calixti Pontificatu vsque ad ann.* 1136. *quo Lotharius secundo Italiam ingressus, (secundum Vrsperg.) Apuliam inuasit, Rogerumq; vicit, hoc imprimis sermone suos ad pugnam Milites accendens, quod contra perduellem Ecclesiæ, eiusque sacris emotum arma sumerent. Vide* Otton. Frising. *l. 7. c. 16. & 20.* Fazell. *lib. 7. poster. decad. Idem tamen postea resipuit, agentibus B. Bern. & Petro Cluniacensi, qui literis eum reconciliationis admonuit.* Ibid.

Ecclesia S Gengulfi.] *alias*, Gangulphi. *Sigebert. ad ann. D.CC.LIX. ita de eo:* S. Gengulphus claret in Burgundia, qui etiam martyrii claruit gloria. Ibid.

AD EPIST. CXL.

Expugnauerunt Amalfiam & Rebellem.] *Blondus deca. 2. l. 1. ab Inclinat Roman. Imp. lib. v. restituit hunc locum.* Accersitus, *inquit*, Imperator Lotharius à Pontifice, Romam cum exercitu aduolauit, & reductam classem paulo ante paratissimam Pisani eduxerunt, prioresq; Amalfam, Riuellumq; ducentes, vtramque vrbem, & agros earum oppidaq; vi capta diripuerunt. *Hæc ille. Ex quo, eiusque breuiatore Aenea Sylvio monemur hactenus hic vitiose fuisse lectum* Rebellum, *pro* Riuellum. *Ex Picardo.* pag. 66

AD EPIST. CXLI.

Ad Humbertum Abbatem Igniacensem.] *Hunc eximia sanctitatis indiciis notum sibi Monachum Bernardus Igniacensi Monasterio primum præfecerat Abbatem, cuius ille curæ sarcinam, velut humeris suis imparem, à se reiicere vehementer hactenus desiderauerat; & tandem, Bernardo foris caussa schismatis agente, & inconsulto, animo suo obsequutus, deposuit. Id quod ægerrime tulit Bernardus, conquestus turbis & difficultatibus Ecclesiæ communibus se satis angi & torqueri, ad fastidium vsque vitæ, nunc verò à domesticis sibi addi afflictionem afflicto. Vide de Humberto* Henriq. *in Fasc. lib. 1. dist. 13. & elegantiss. Bernardi sermonem in obitu eius habitum, vbi præclara de eximiis sancti Viri virtutibus.* Ibid.

Sed obserua, quæso, benigne Lector, quam acri & seuera oratione redarguat Humbertum opus sibi commissum deserentem. Quid, quæso, rationis, *inquit*, imo quid non impietatis habet hæc fuga tua? *& multa in hanc sententiam. Denique mira verborum forma obtestatur eum, dicens:* Obsecro te per eum, qui pro te crucifixus est, *&c. His, inquam, verbis & similibus, sane grauissimis, Bernar-*

dus opus habebat, vt eum ad capessendum regimen permoueret. Quod ille, vel tanquam viribus suis maius, vel optata & internæ quieti minus conueniens; vel ætati grauiori, quæ mortis præparationi tribuenda visa est, incommodum, (vt hic Bern. insinuat) detrectabat.

D I G R E S S I O

De Commendis & Commendatariis.

Grauissima & notatu dignissima sunt verba Bernardi, quibus Humberti, Viri quidem sanctissimi, animum horrendum in modum percellit, quæ vtinam hodie omnes Religiosorum Ordinum Antistites, eu. Monasteriorum Prælati & Rectores alta mente reponerent. Sic enim illum alloquitur: Vide ne & te tangat vox illa Dei: Quia odio habuerunt me gratis. Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantauit electam & speciosissimam, sepem ei circumdedit votiuæ continentiæ, torcular districtissimæ disciplinæ fodit in ea, & ædificauit sanctæ paupertatis NB. turrim ad cælos vsque pertingentem. Te vero cultorem atque custodem constituit. Sed tu, proh nefas, destruis maceriem eius, & racemis opimis plenam exponis omnibus, qui prætergrediuntur viam. Heu quis prohibebit aprum de sylua, vt non exterminet, & singularem feram, ne depascat eam? Quid? adeone peccauit enormiter Vir perquam religiosus & innocens, qui præfecturam, cui se haud parem putabat, deseruit, vt tam acri & terribili verborum fulmine tibi, ô Bernarde, perstringendus videretur? Illene tibi visus est maceriam vineæ religiosæ destruere, & plenam opimis racemis exponere vastantibus, qui eius curam malebat committi aliis magis idoneis, ne ipse forte minus sollicitè & feliciter custodisse videretur? Quid nunc diceres, ô S. Pater, si cœlo demissus ab alto, terras reuiseres, & tot vineas tua olim felici plantata dextera, sedula cura excultas, & ad decorem totius Ecclesiæ vndique gentium propagatas, si, inquam, tot Monasteria à te fundata, & sanctissimis institutis exemplisque instructa, videres non Humbertis, sed hominibus perditis, vanis & prophanis commendari. Quibus nulla religiosa disciplinæ cura, nulla spiritualis studii in Monasteriis fouendi promouendique cogitatio; modo vberes vineæ fructus proferat, non cœlo, sed cellario inferendos, modo promptuaria eorum plena, satis culturæ datum est. Sufficit ipsis pascere semetipsos, comedere medullam tritici, & sanguinem vuæ bibere meracissimum. Quid mirum, si interim destruatur maceria vineæ, & sit in direptionem, & vindemient eam omnes qui prætergrediuntur viam: si ascendant super eam vepres & spinæ, si pro vuis faciat labruscas? Væ talibus custodibus; væ his quoque qui tales custodes posuerunt in vineis.

Si quis hæc & similia consideret, & antiquos mores compareт præsentibus, quomodo non obstupeat, & ingemiscat? Quid enim videre homines, quibus ad huiusmodi sacras Monasteriorum præfecturas adeo non horret animus, vt ardentissime ea desiderent; imò per tela, per ignes & mille rerum discrimina ad eas sibi aditum patefaciant. Quod mirandum, imò abominandum eò magis, si qui nullum vnquam religiosæ vitæ tyrocinium posuerunt, nunquam religiosum habitum gesserunt, nec quidquam Monachi intus vel foris habent, Monachorum tamen Patres, Abbates, Archimandritæ audire velint, Patres, sed qui ne nescant quidem filios, quid dicam, pascant? Prælati, sed qui magis obsint quam prosint subditis: Pastores, sed qui deglubant pecus potius quam tondeant.

Porrò dum video huiusmodi homines adeò non abhorrere à vinea Naboth, vt efferata Iezabel, id est, cupiditatis instinctu plures etiam, subinde quinque aut sex, forte etiam plures sibi vendicare non timeant, hic prorsus mihi mens hebescit, & vox faucibus hæret.

Prô Superi! Quid tibi nunc est animi, Benedicte, quid tibi, Bernarde, ô Antistites sanctissimi, religiosissimi? Nonne vos hasce vineas olim plantastis in sanguine vestro, & in sudore vultus vestri easdem coluistis? indefessi quidem laboris & diligentis culturæ felicissimi prouentus testes erant: tantum aberat vt luxui & otio dediti vixeritis: quin potius inter grauissimos & assiduos labores nonnisi duxistis nisi panem arctum, panem doloris, & potum vestrum cum fletu miscuistis: Et ecce versa nunc sunt ad extraneos vinea vestra, & hæreditas vestra ad alienos, homines inertes & otiosos, qui dominantur & luxuriantur in substantia vestra, qui de laboribus manuum non suarum, sed vestrarum manducant, impinguantur, incrassantur, dilatantur: & bibentes vinum optimum in phialis aureis nihil compatiuntur super contritione Ioseph, seu deuastatione vineæ, cuius curam & præfecturam susceperunt. Videtis hoc, & dissimulatis?

Nimirum veniet aliquando Dominus vineæ, positurus rationem cum operariis vineæ suæ, væ ibi otiosis, væ prostituentibus, væ destruentibus. Ibi in medium prodibunt primi illi coloni vineæ Fundatores, inquam, & Ordinum Patriarchæ, ibi audietur clamor Sanctorum rogantium vindicari sanguinem suum, & iustam in iniquos vsurpatores vltionem expetentium. O quam verendum, ne sic, non tantum otiosos steriſſe, sed & in alienos labores introisse damnabile futurum sit.

Sed vos iam compello, vosque præmonere est animus, quibus in Commendis (Comedendis) fallax forte blanditur securitas, aut quos falsa tenet persuasio. Certe peccata populi comeditis, populi, inquam, fidelis, cuius tum in Monasteria & loca sacra benefici ac liberalis, vt peccata sua eleemosynis pauperum redimerent. Cauete ne auido nimium ventre hunc cibum copiosius ingeratis, durus quippe ad concoquendum est, imò noxius & pestilens, vbi intemperanter, & vltra vires & facultatem stomachi ingestus fuerit, vt potè qui strangulat, & calorem obruit ac suffocat: non sine præsentissimo vitæ, id est, æternæ salutis discrimine.

Vos ego occasione verborum S. Patris Bernardi, imò ipsis eius verbis compello, Obtestor, inquam, per eum, qui pro vobis crucifixus est, vt satis afflictos Religiosos Ordines amplius cruciare parcatis, & tristitiam super tristitiam addere desistatis. Videtis, in quem squalorem & miseriam florentissima olim Monasteria coniecta sint, maxime postquam in manus vestras venere. Videte, quæso, & seriò (nec enim res ludicra est) coram Deo expendite, an ita pergere, vti cœpistis, Ecclesiæ, an locis Deo sacratis, an vobis ipsis, seu saluti vestræ expediat. Videte quid pietas, quid religio, quid, inquam, Dei honor & gloria, quid proximorum salus, quid vestra postulet.

Quis vester in me, dum hæc à me scripta, aut potius descripta legitis, sit animus, nescio, vt de meo in vos constet, sic habete. Tam male me erga vos affectum esse, vt meum pro vobis sanguinem dare paratus sim, siquidem saluti vestræ scirem profuturum: sed nolite, quæso, irasci verè & sincere monenti. Periculosum prorsus esse, quod hactenus agitis, non ego, sed dicunt & docent omnes, quibus cura est vera potius quam fallacia, & salutaria magis quam suauia loqui, qui Deum potius quam homines respiciunt & timent. At qui loquuntur vobis placentia, & beatos vos dicunt, ipsi vos decipiunt. Quod ergo Viri doctissimi, Theologiæ & Canonum peritissimi in hac materia palam dicunt, scriptisque docent, id nequaquam vobis de veritate, multo minus de odio & malignitate suspectum videri potest aut debet. Hos deinceps vos audire malim, ne forte solus ego optimæ matris pessima prole grauer. Et quidem ex doctissimis Regni Galliæ Scriptoribus, selegi paucos, qui de malis sibi vicinis, & ante oculos obuersantibus (nescio enim an illa Commendarum vorago alibi vehementius inualuerit) certius & sincerius iudicare potuerunt. Cæterum hæc vel ideo his inserere visum, quod hoc modo, vna cum Bernardo, cuius frequentissima lectio est, facilius in vsum & bonum publicum deriuanda crederem, quæ alias, in raris & minus obuiis ac vsitatis comprehensa libris, latent incognita & abdita, minusque patent commodo Lectorum. Deinde quid vetat, quæ ... dum necessaria ac vtilia sunt, in diuersis extare libris, vt facilius eorum vtilitas maneat ad plures? Et quidem Claudius Rangolius Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula doctissimis in Libros Regum Commentariis hanc inserit Quæstionem, Tom. 2. Parisiis edito Anno 1624.

Facta similia secundum entitatē, ex caussis impulsiuis fiunt dissimilia secundum moralitatem.

cum iisdem loquamur) non in genere moris. Sed hoc Axioma eleganter enarrantem Augustinum audiamus ; Cum boni, *inquit*, & mali eadem faciunt, eademq; patiuntur, nō factis & pœnis, sed caussis vtique discernēdi sunt. Pharao populū Dei duris laboribus atterebat, Moyses eundē populum impiè agentem duris coërcitionibus affligebat. Similia fecerunt, sed non similiter prodesse voluerūt; ille dominatione inflatus; iste zelo inflammatus est. Iezabel occidit Prophetas: Elias occidit Pseudo-prophetas. Puto quod diuersa sunt merita patientiū, & diuersa passorū... Deus proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; & de Iuda dicitur, quod introierit in eū Sathanas, vt traderet Christū, cum ergo & Pater tradiderit Filiū suū, & Iudas Dominum suū, cur in hac traditione Deus est pius, & homo reus, nisi quia in vna re quam fecerunt, caussa non vna est, ob quam fecerunt? *Et post inducta plura exempla, tandem subiungit*: Discamus in similitudine operum, discernere animos operantium; *Ita S. August. Epist. 48.*

AD EPIST. LXXXVI.

pag. 42

Velle te audire scripsisti, quid te ego facere velim.] *Inter hunc Guillelmum & S. Bernardum arctissimum fuisse charitatis & amicitiæ vinculum, scripta & litteræ vtriusque satis ostendunt. Lege primum librum* de Vitâ S. Bern. *ab hoc Guillelmo scriptum, præsertim* cap. 12. *Item* Epist. Bern. 85. & 86. *Hac itaque sancti Viri familiaritate & conuersatione, adeo* Guillelmus *studio vitæ perfectioris inflammatus est, vt deposita Abbatis dignitate, Cisterciensi Ordini & vitæ priuatæ sese deuouere omnino cogitaret. Sed* Bernardus *etsi non improbaret affectum & sanctum desiderium, dissuasit tamen, aut potius distulit in aliud tempus magis opportunum: Fortè, veritus ne id æmulationem tunc inter* Cluniacenses *& Cistercienses gliscentem magis accenderet: aut etiam, quod videret virum dotibus ad regimen & prælaturæ munus idoneis instructum, infructuosè mutare stationem, & auelli ab instituto, qua in re similia molientibus non semel restitisse Bernardum, facilè ex Epistolis eius colligimus. Hortatus itaque est eum ad perseuerantiam in suscepto munere; insinuans opportuno tempore non defore votis eius effectum. Ita contigit. Nam post obitum* S. Bern. *abdicata Prælatura, habitum in Clara-valle suscepit, & deinceps in Signiacensi Monasterio vixit & mortuus est, Anno, nisi fallor,* 1160. *vbi & vitam* S. Bern. lib. 1. *putatur scripsisse: Quamuis, si Vita attentè legatur, non obscurè deprehendi videatur, Bernardo etiamnum superstite scriptam. Vide de eo* Menolog. Henriq. 12. Iāuar. & Fascic. eiusd. lib. 2. distin. 16.

v Epist. seq.

AD EPIST. LXXXVII.

Ibid.

Ad Ogerium Canonicum Regularem.] *Huiusmodi titulum plerique calumniantur aut rident, quod verba synonyma seu idē significantia, etsi diuerso idiomate, frustra congeminet: quasi Canonici alii sint quam regulares: siue quasi regulares alii sint, & alii irregulares. Sed vide* Ioan. Bapt. Signium lib. de Ord. Canon. cap. 2. & Nauarr. Com. 1. de Regul. ad c. Cui portio Deus 12. q. 1. *vbi docet, non omnem verborum geminationem censendam esse battologiam. Nam & apud Iurisperitos eiusdem clausulæ vel dictionis geminatio plurimum operatur.* v. l. Baptista, § ad Senatuscons. Trebell. *Adde quod & geminatio eiusdem verbi apud Hebræos singularem habet vim & emphasim intendendi vel augendi id, quod dicitur Psalm.* 86. Homo & homo natus est in ea, *id est, multi homines. Psalm. 67.* Rex virt. dilecti, dilecti, *id est, dilectissimi, & alibi sæpe. V. Genebr. ll. cit. Porrò fuit Ogerius primus Præses S. Nicolai Pratensis ad Tornacum Neruiorum, sub annum* 1125. *Teste Picardo ex schedis Dionysii Villerii* Canon & Cancel. *Tornac.*

Ibid.

Videris tu, si consultè meum de hac re consilium mutaueris.] *Suaserat Bern. ne renuntiaret curæ Pastorali, etiam amore quietis propriæ. Hinc iam improbat factum Ogerii, huic consilio non parentis: & quamuis licentiam ab Episcopo acceperis, cum tamen non esse securum, vt quæ extorta sit, & violentia potius dicenda sit: additq; diuinæ eum ordinationi resistere, vt qui promotus à Deo, sese deiiciat, aliaq; plura in eandem sententiam.*

Hinc ergo oritur grauis Quæstio, *An non liceat renunciare curæ pastorali, & sese subducere turbis & negotiis, ad quietius vacandum Deo & saluti propriæ: Augent Quæstionis difficultatem tam multa sanctorum Virorum exempla, quot id fecisse nouimus. Inter minores quidem Prælatos plurimi fuerunt, sed nec pauci Episcoporum, Cardinalium, imo & Pontificum nonnulli.* Bruno III. *Comes de Altena*, Coloniensis *Præsul, abdicato Pontificatu ad Monasterium Veteris Montis Ord. Cister. secessit, an* 1199. Vuilhelmus Catalaunensis *Episc.* EsKilus Lundensis *in Dania Archiepisc. in Clara-valle vitæ se priuatæ dediderunt.* Petrus Damiani *ex Monacho Benedictino Card. & Episcopus Ostiensis, postquam pro ratione officii & dignitatis caussam Ecclesiæ annis aliquot strenuè, & mira constantia gessisset, amore solitudinis & quietis Cluniacum reuersus, vitam cum Fratribus in tranquillitate deinceps exegit: sed redarguitur à summo* Pontifice, *cur publicam curam saluti priuatæ, vir vtilis & idoneus, posthaberet. De quo illud memorabile, quod iniunctam ob repudiatum Episcopatum à Pontifice centum annorum pœnitentiam (qua nempe iubebatur in dies ad Psalmi* 50. *recitationem disciplinam facere, idq; centum annis, si tot viueret) vnius anni spatio, integram compleuerit. Ita alias legisse memini. Vide Operum eius* Tom. I. Epist. 10. *seu, iuxta nouam Editionem,* Tom. III. Opusc. 20. ad Alexand. Pontif. & Hildebrand. Cardin. *qui postea factus Pontifex nomine Gregor. VII. vbi se purgat ob dimissum* Episcopatum, *& factum suum, improbatum à Pontifice &* Cardin. *plurimis adductis exemplis tuetur.*

Sed, si legibus potius quam exemplis iudicandum est, vti ICtus ait, videndum restat, Quid ratio & Canones præcipiant. Doctor Angelicus ita respondet: Proximorum salutem, ad quam procurandam sese Pastor obligauit, negligere non debet, nec propter diuinæ contemplationis quietem: cum Apost. ob subditorum necessitatem, etiam à futuræ vitæ meditatione differri se patienter toleraret. Quid, *inquit*, eligam, ignoro. Coarctor enim è duobus, desideriū habens dissolui, & esse cum Christo, mihi quidem multo melius, &c. *Adde quod cum Episcopalis status perfectior sit quam Monasticus, vt non licet de hoc ad seculum redire, ita neque ab illo ad hunc, vt minus perfectum transire: hoc enim est, manu aratro admota retro respicere, quod qui facit, censetur aptus regno Dei, Lucæ 9. Sed tu ipse S. D. lege* 22. q. 85. art. 4. in Corp. & Resp. Philip. 10

Nunc porrò magnum Eccle. Doct. Augustinum *audiamus* Epist. ad Eudoxium Abbatem *debitæ in hac parte moderationis regulam Religiosis Viris præscribentem, & habetur* 16. *q.* 1. *c.* Vos autem, Fratres, exhortamur, *ait*, in Domino, vt propositum vestrum custodiatis, & vsque in finem perseueretis: ac si quā operā vestram Mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis: sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eū qui vos regit, qui diligit mites in iudicio, qui docet mā suetos vias suas. Nec vestrum ocium necessitatibus Ecclesiæ præponatis, cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inueniretis. Sicut autem inter ignem & aquam tenenda est via, vt nec exuratur homo, nec demergatur: sic inter apicē superbiæ, & voraginem desidiæ iter nostrum tēperare debemus, sicut scriptum est, *Non declinantes, neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Sunt enim, qui, dū nimis timent, ne quasi in dexterā rapti extollantur, in sinistrā lapsi demerguntur. Et sunt rursus, qui, dum nimis se auferūt à sinistra, ne torpida vacationis mollitie sorbeantur, ex altera parte iactantiæ fastu corrupti atque consumpti, in fauillam fumumq; vanescunt. Sic ergo, dilectissimi, diligite ocium, vt vos ab omni terrena delectatione refrenetis, & memineritis nullum locum

Priuatum ocium non præferendum necessitatib. Ecclesiæ.

Extrema cauenda, medio tutissimus ibis.

esse, vbi non possit laqueos tendere, qui timet ne reuolemus ad Deum, & inimicum omnium bonorum, cuius captiui fuimus, vindicemus; nullamq; nobis esse perfectam requiem cogitemus, donec transeat iniquitas, & in iudicium iustitia conuertatur. *Ita August. Epist. 84.*

Liberius quoque Papa Epistola ad omnes Episc. Non debemus, *inquit*, populos nobis commissos negligere, vt quiescere amplius quam pro eis elaborare, pro quibus etiam animas ponere debemus, studeamus. Suggestum autem nobis est, quod pro præteritis laboribus nonnulli plebes à Deo sibi assignatas, quasq; tueri debent, Ecclesias, relinquere volunt, & Monasteriorum se quieti tradere festinant: vacationem ab Episcopatus laboribus eligunt, in otio & silentio vitam degere malunt, quam in his, quæ sibi commissa sunt, permanere. Vnde autem beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Ideoq; ne vos afflictionum amaritudo, à pio mentis proposito recedere coarctet, vt plebes vobis commissas relinquatis, & ob malorum opprobrium, quieti vos contradentes, vos solummodo seruetis, & filios orphanos relinquatis. *Liberium sequutus Leo I. sic Rustico Narbonensi scribit, Epistola 92.* Miror dilectionem tuam adeo scandalorum quacunque occasione nascentium aduersitate turbari; vt vacationem ab Episcopatu optes, & in silentio ac otio vitam degere, quam tibi commissis immanere malis: cum Dominus non nisi perseuerantes beatos dicat. Et quam pii omnibus persecutionem Paulus prædicat (*2. Tim. 3.*) Non in eo tantum computetur, quod contra pietatem Christianam aut ferro, aut ignibus agatur, aut quibusuis suppliciis: cum persecutionum sæuitiam suppleant morum dissimilitudines, inobedientium contumaciæ, malignorum tela: quibuscum omnia semper Ecclesiæ membra confligant atque pulsentur, & nulla piorum portio hic sit à tentatione libera; ita vt periculis nec otia careant, nec labores. Quis inter maris fluctus nauem diriget, si gubernator abscedat? Quis à luporum insidiis oues custodiet, si pastoris cura non vigilet? Quis furibus & latronibus obsistet, si speculatorem in prospectu explorationis locatum, ab intentione sollicitudinis, amor quietis abducat? Permanendum in opere credito, labore suscepto, corripiendi timidi, tolerandi infirmi: nec si vehementer tribulatio incubuerit, ita expauescamus, quasi aduersitati propriis sit viribus resistendum, cum consilium & fortitudo nostra Christus sit, sine quo nihil, (*Ioan. 1.*) per quem omnia possumus, (*Phil. 4.*) cuius in confirmandis Euangelii prædicatoribus, & sacramentorum ministris, de suæ tum præsentiæ, (*Matth. 28.*) tum pacis ac victoriæ fiducia (*Ioan. 16.*) indubias & manifestas pollicitationes, nullis debemus scandalis infirmare, ne Dei electioni videamur ingrati, cuius tam potentia sunt adiutoria, quam vera promissa. *Ita perquam eleganter Leo.*

Innocentius quoque III. præclarè scribens Episcopo Arelatensi, deterret eum à dimissione Episcopatus. Scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem, ideoq; prædicationis iam susceptæ ministerium non deserendum: cum is, cuius fieri baiulus recusabat, prædicandum Dei verbum tandem receperit. Quod si humilitatis caussa de culmine quæris pontificali descendere, hoc ipso humilitatis verticem malè eligere videris, quod te in resignandi proposito nimis exhibes pertinacem: quia tunc veram in te humilitatem custodies, cum & per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes. *Tum enumeratis petendæ & obtinendæ missionis caussis,* Si propter alias, *ait*, cedere affectes, tibi postulanti non fauendum, cum postulatio non esse discreta videatur: quia vt omittamus otiositatem, voluptatemq; hostis antiqui ad miseras animas captiuandas arma, nec ob laboris quidem angustias, aut persecutionis incursus sponsa tibi deserenda, cui desponsando manum apud extraneam fide te media copulasti. Sed dices, *Spiritus, vbi vult, spirat: & nescis, vnde veniat, aut quo vadat,* (*Ioan. 3.*) & ideo non clam possit vias illius Spiritus perscrutari, quo qui aguntur, non sunt sub lege: *quia vbi Dei Spiritus, ibi libertas* (*2. Cor. 3.*) Cedendi itaque licentia tibi ab homine negata, cedes tamen libertate tibi à Deo data? Certè desipis, si sic sapis: quo enim modo Spiritu Dei agitur, qui contra Spiritum Dei agit? Sanè contra Spiritum agit, qui contra veritatem attentat: *Veritatis enim Spiritus est.* (*Ioan. 15. 16.*) At ob aliam fortè caussam latentem cedendi tibi voluntas cœlitus inspiratur: Sed tu, quo scis modo talem inspirationem cœlestem esse? *Non recolis gloriosum Pontificem B. Martinum, corporis viribus destitutum, Pauli exemplo dixisse,* Domine, *si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua.* Quantocunque virtutum flore fulgeas, charitatem non habeas, nihil habes, (*1. Cor. 13.*) Nulla autem maior, quam animam pro amicis ponere, (*Ioan. 15.*) Cum igitur pro subditis animam ponere deceat, quamdiu eis proficere potes, nulla ab eorum regimine occasio excusauerit. Laboris causam prætendenti subleuando tibi, & labori non refugiendo exemplum erit Apostolus, se pro communi salute plus cæteris laborasse asserens, (*1. Cor. 15.*) quia licet non semper sequatur laborem effectus, labor tamen est apud Deum meritorius. Neq; verò putes Martham, quod circa plurima satageret, malam partem elegisse, Mariam autem optimam, quæ ab ea non auferetur; (*Luc. 10.*) illa quidem suauis & secura, hæc autem plus vtilis & fructifera, *&c. Vide eundem Pontif. de Regular. c. Licet.*

Exemplo S. Martini non refugiendus labor Prælatis.

Sed sine caussa his immoramur, si mores huius sæculi respicimus. Nunc in Prælaturis capiendis freno potius, quam calcaribus egemus: iam magis à quærendis huiusmodi dignitatibus, quam à dimittendis homines deterrere necesse fuerit. Recens tamen exemplum, & quod raritate sui iam penè commendationem, aut certè admirationem meretur, habemus in Illustrissimo Principe Henrico à Lotharingia Episcopo Virdunensi, qui difficultatem muneris Pastoralis expertus, dimisso ante paucos annos Episcopatu, ad Societatem Iesu, velut ad locum quietis è curarum æstu sese recepit. Verum cum hoc desiderio prægnans, animi sui sensum Cardinali Bellarmino aperires, consilium ab eo postulans; tale ab eo responsum accepit, quo moneretur potius diuinæ voluntati, ad laborem vocanti acquiescere, quam propriæ tranquillitati consultum ire. Epistola, quia vtriusque pietatem spirat, non ingrata Lectori erit, alias fortè non ita obuia. Sic autem habet:

Quod ad pium desiderium tuum attinet, adipiscendi pennas columbarum, & volandi ad locum dulcissimæ quietis, dicam quod subit animum meum. Non puto solidiorem quietem, & salutis veriorem securitatem in re alia posse inueniri, quam in Dei voluntate viribus totis animæ exequenda. Illam ego Domini vocem præter omnes amaui semper: *Pater transfer à me calicem hunc: veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Empti pretio magno sumus: proinde tanquam serui obedienti im nostro Hero debemus, dum conscientia nostra testis est, non quæsiuisse, non optasse; non elegisse locum nos sublimiorem, & in præsentia honorem nihili ducere, quo & abdicare nos, si liceret, liberet; sanè est quod gaudeamus, & acquiescamus voluntati Dei, quam Pontifex nobis manifestauit. Pastorale onus est sollicitudinis, atque periculi plenum; neque fortasse (vt exemplum in me statuam) minus graue onus est dignitas Cardinalis: sed si Opifici, si Emptori nostro placuit has in angustias, in hæc pericula nos vocare; ecquinam sumus, vt dicere possimus ei: Cur ita fecisti? Qui nos dilexit, & animam suam pro nobis posuit, dicere dignatus est Petro, & in eo Pastoribus omnibus: *Si me amas, pasce oues meas*, ecquis erit, qui respondere audeat Domino, Nolo pascere oues tuas, ne perdam animam meam; nisi sit aliquis, qui non Deum, sed seipsum amet? Dei amator verus cum Apostolo ait: *Malo anathema esse à Christo pro Fratribus meis*, quam non subire sarcinam, quam mihi amor diuinus imposuit. Quanquam esse discrimen salutis nullum potest, charitas vbi regnat. Nam esto: imprudentes, vel ex imbecillitate in multis labimur, nonne charitas operit multitudinem peccatorum? Illustrissime & amantissime Præsul, si spes affulgeret vlla fore, vt Deo, & Vicario eius consentientibus ad religionis quietem; tu qui-

dem venite, ego redire possemus, id omnino eligendum esset: sed spes vanescit omnis: quæ mihi frequens dico, eadem & scribere volui sanctæ animæ tuæ, quam ab onere pastorali ægre admodum angi video. *Ita Cardinalis ille ad Episcopum.*

Hæc etsi paulo prolixius, quam pro instituto recensita, & fortè fastidioso insipida, candidus Lector non respuet: Certe si alium vsum hoc tempore non habent, ostendent saltem, quanta inter mores nostri & veteris æui sit discrepantia. Olim quippe, cum onera pensarent, stimulis opus erat, ad illud suscipiendum. Nunc cum honores potius spectantur, ambitio frenis coercenda est. Si quis plura velit de proposita quæstione, videat S. Greg. *de cur. Past. l. 1. c. 5. & seqq.* P. Blesensem *Epist. 44. & 101.* S. Thom. 2. 2. *q. 85.* Gillebertum de Hoylandia *elegantiss. Epist. ad Ogerum (an forte eundem, ad quem est præsens Bernardi Epistola? Certe vtriusque Epistola & inscriptione & argumento conueniunt) quam habes in Append. Operum S. Bern. à nobis primum editam pag. 84. Item vide* Tubas nostras Disciplinæ Ecclesi. *pag. 521.* Claud. Espen. *lib. 3. Digress. ad Epist. 1. Tim.*

Ibidem. Si recte offeras, & non recte diuidas, peccasti.] *Gen. 4. v. 7. Ita legit Bern. hic & alias sæpe, iuxta translationem LXX. vbi Vulgata legit:* Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit? *Prior lectio frequens est apud PP.* Ambros. August. Eucherium, *& alios, vt de* Chrysostomo, *aliisque Græcis taceam. De conciliatione vtriusque Lectionis consule* Cornel. Bonfrer. *aliosue Interpretes.*

Pag. 45. n. 3. Siquidem promotio Abbatis emancipatio filii est.] *Emancipatio apud Iurisperitos est relaxatio à iure patriæ potestatis, v.* tit. C. de emancip. liber. *Itaque emancipatus dicitur filius, qui à manu, vel potestate patris relaxatus, & sui iuris effectus, est hoc verbum Bern. promotioni Abbatis accommodat: nam qui ex Monacho fit Abbas, Prælatus ex subdito, velut emancipatur, & eximitur à iure & subiectione sui Abbatis, & deinceps sui iuris efficitur.*

Ibid. n. 7. Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit.] *Argutum & sapiens S. Bern. dictum. Nam φιλαυτία, seu amor sui ipsius, magnus errorum artifex, in caussis propriis fere mentem & oculos homini surripit: facitque adeo illum stultescere, & verum de rebus iudicium amittere; ita vt qui aliis non raro recte norunt consulere, in propriis fœde cæcutiant, imò desipiant, sesèque misere decipiant. Porrò in via vitæ spiritualis seu religiosæ sine duce velle procedere, res plena discriminis est, vt passim. SS. Patres & Ascetici Scriptores ostendunt. Et quamuis sint* nonnulli (*cum Gregorio M. loquor*) qui ita per magisterium spiritus intrinsecus docentur, vt etsi eis exterius humani magisterii disciplina desit, magistri intimi censura non desit: horum tamen libertas vitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda, ne dum se quisque similiter Sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, & magister erroris fiat. *Ita S. Greg. lib. 1. Dial. cap. 1. Sed mitior Bernardi sententia videri possit spectata grauiori aliorum censura. Ille dicit, Eum qui sibi magister est, stulti discipulum esse. Sed alii dicunt, Religiosum seu virum spiritualis vitæ professorem, qui spretis neglectisque seniorum consiliis, suo viuit arbitrio, sibi ipsi Diabolum esse. Ita Ioannes Gerson, magnus vitæ spiritualis magister, nixus testimonio Climaci;* Qui sibi, *inquit*, dux esse vult, spreto duce proprio, non iam indiget Dæmone tentante, quia factus est ipsi Dæmon. *Nempe, qui sibi fidunt, & suæ innituntur prudentiæ, adeoque non sinunt se regi aliorum consiliis, laborant vitio superbiæ, at Diabolus rex est super omnes filios superbiæ, quæ & initium omnis peccati est. Hinc nulli magis opportuni insidiis & tentationibus Sathanæ, quam qui prudentes sunt in oculis suis. Exempla sunt frequentissima.*

Via vitæ spiritualis non ingredienda sine duce.

T. 1. consid. de lib. leg. p. 2. & l. de dist. ver. visio & 10 3 ir. con. prof. inob.

Vnde & spiritualis Ducis necessitatem non obscure, Scriptura commendat. Salomon populi ruinam consultoris defectui adscribit: Vbi non est gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia. *Prou. 11. S. Dorotheus hanc sententiam ad præsens institutum integro Sermone tractat & edisserit, inter cætera ita ait:* Monet ac cauere nos docet, ne nosmetipsos instituere & informare velimus: ne sciolos nos, prudentes atque cordatos existimemus: neue omnino credamus; posse nosipsos regere ac gubernare. *Ita Doroth. quem vide Serm. 5.*

Rursus idem Salomon: Væ soli, *ait*, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se, *Eccle. 4. Ex quo loco* Ludou. de Ponte in Duce spir. p. 2. tr. 4. c. 2. *Magistri spiritualis necessitatem non incongrue deducit. Quamuis & ante ipsum plerique Patrum id fecisse videantur.* Olympiod. *in cap. 4. Eccle.* Nyssenus *lib. de Virg.* S. Bern. *Ser. 33. in Cant.* P. Blesensis *lib. de amicit. cap. 2. Testimonia huiusmodi innumera in rem præsentem adferri possent ex Scripturis: nec minus exempla suppetunt eorum, quos Deus per homines instrui voluit, etsi aliàs prudentes, imò ipsi Deo familiares. Moyses instruitur per socerum suum Iethro, Samuel per Heli Sacerdotem, Cornelius Centurio per Petrum, Paulus per Ananiam, Aethiops Eunuchus per Philippum. His fere similibusque exemplis vtuntur Patres ad probandum, in vita spirituali & vita cœli, non sine arbitro & duce procedendum, quorum verba adducerem, si institutum pateretur. Tu ipse suis locis, si libet, require. De* Samuele *quidem* Cassianum *coll. 2. c. 14.* Gregor. *l. 2. in lib. 1. Reg. De* Centurione S. August. *Prol. lib. de doct. Christ. De* Paulo S. August. *ibid.* Cassian. *coll. 2. c. 15. De* Eunucho August. *l. cit. & alios alibi.*

Nemo sibi ipsi Medicus.

Cæterum cum morbi itemque medici corporum magnam habeant analogiam & affinitatem cum morbis medicisque animorum: hinc etiam percommode, Magistri spiritualis necessitatem elicere possumus. Quia nemo sibiipsi medicus est, seu iure ratione refragante; scilicet in grauibus & periculosis morbis. Vnde Philosophus *in Polit. 3. c. 11.* Ægrotantes medici, *inquit*, alios ad se medicos vocant, & magistri palæstræ alios magistros, quasi nequeant verum discernere, qui de propriis iudicant, & in passione constituti sunt. *Rationem supra insinuaui, quia nempe obnubilat iudicium practicum amor sui, & perturbationes, velut nebulam oculis mentis offundit. Idem sensit* Basil. *Constit. Mon. c. 23.* Illud firmissimum, *inquit*, tenendum, rem omnium difficillimam esse, seipsum cognoscere, & curare: propterea quod seipsum quisque naturaliter amat, & quilibet propterea, quod in seipsos propensi sunt, in veritatis iudicio falluntur. *Medicus corporis sui curam sibi non credit, & homo animæ suæ curam suo vnius arbitrio securus committet? Quid si æger seipsum non agnoscat ægrotum, vt multis contingit? quid si periculum non æstimet? Quod etiam notauit* S. Basil. qq. Breu. n. 301. *quomodo is, inquam, de remedio sibi adhibendo cogitabit?*

Mihi itaque, *vt claudam cum Hieron.* placet, vt habeas sanctorum *Virorum* contubernium, nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediatis viam, quam nunquam ingressus es: statimq; in alteram partem declinandum sit, & errori pateas: plusq; aut minus ambules quam necesse est: ne aut currens lasseris, aut moram faciens obdormias, *Epist. 4. ad Rusticum, cui in Monasterio* sub vnius disciplina Patris *virtutis discendæ gratia victuro necessitatem magistri præmonstrandam duxit, statuto hoc velut irrefragabili principio & axiomate:* Nulla ars absque magistro discitur, *quod videtur hausisse ex Plinio, Præfat. lib. 7. hist. nat. vbi queritur, (velut accusans naturam nobis nouercam)* hominem nihil scire sine doctrina. *Vnde merito* Isidorus *Pelusiota*: Ridiculum plane *esse ait*, cum vt vilium ac mechanicarum artium magistros nanciscamur, huc atque illuc oberremus, diuinam tamen Philosophiam (*ita vocant studium vitæ religiosæ PP. Græci*) tanquam vile aliquid ac despicabile nobis ipsis committamus, *lib. 1. Ep. 260. Similia habet Cassianus coll. 2. c. 11.*

Audiant ergo hoc, *inquit Bern.* qui sine duce ac præceptore vias vitæ ingredi non formidant. Ipsi sunt in arte spirituali existentes, & discipuli pariter & magistri... Quam multi ex hoc à recto tramite periculosissimè aberrasse comperti sunt, nimirum ignorantes astutias Satanæ, *&c. quæ vide Serm. 77. in Cant. Hæc pauca ex multis nobis hoc delibasse sufficiat. Qui plura volet, adeat*

Scri-

Scriptores asceticos. Vincent. Ferrer. *Tr. de vita spir. c. 4.* Turrecrem. *tr. 9. in Reg. S. Bened.* S. Bonau. *lib. de sex alis.* Alphons. Rodriq. *3. p. Exercit. tr. 7. c. 2. 3. 4.* Ludou. de Ponte *p. 2. duc. spir. tr. 4. c. 2. Et p. 1. de perf. Chr. tr. 2. c. 9.* Resignol. *de discip. perf. l. 1. c. 1.* Hier. Plat. *de bon. stat. rel. lib. 1. c. 24.* Iacob Alu. de Paz *de vit. spir. to. 1. l. 5. c. 12. 13.* *Denique* Iulium Nigrou. *in tract. Ascet. tr. 1.*

AD EPIST. LXXXIX.

pag. 44

Dum absens cogito, dictito, scriptito, mittoq; quod præsens legas, rogo vbi otium, vbi silentii quies?] *Hac Epistola granibus verbis significat Vir sanctus, quam sit alienus à litteris ad Amicos, minus vtilibus & necessariis scribendis, quod id fiat cum iactura temporis & otii grauioribus magisque sanctis negotiis tribuendi; item silentii quod Religiosis incumbit, denique quietis & tranquillitatis internæ, cuius dispendium adfert illa scribendi cura & occupatio. Audite prodigi temporis, & si sapitis, erubescite: maxime vbi similem Plinii Senioris sensum animumq; cognoueritis. Nam de eo sic scribit Plinius Iunior, lib. 3. Epist. ad Marcum:* Memini quendam ex amicis, cum lector quædam perperam pronunciasset, reuocasset, & repeti coëgisset: Huic Auunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? decē amplius versus hac tua reuocatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores, vrbisq; fremitum obseruabat. In secessu solum balnei tēpus studiis eximebatur. At dum strigilib. ad excitādum sudorē leuiter radetetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solutus exteris curis huic vni vacabat. Ad latus erat notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebātur, vt ne cœli quidem asperitas vllū studiis tēpus eriperet. Repeto me correptum ab eo cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis nō impertiretur. *Miranda ac imitanda in homine Ethnico tēporis parsimonia, cuius vnius honesta auaritia est. At quotus quisq; est, qui aliquod pretium tempori ponat? Si quisquam, certe Bernardus fuit; qui non parum veritus est, ne scribendo amicis illud prodigeret. Nempe. Amici fures temporis, in congressibus quidem, & familiaribus colloquiis vt plurimum; sed nonminus in litteris, quæ colloquii inter absentes vicem subeunt.*

Plinius quam parcus temporis.

NOTA De cura & parsimonia temporis.

Eiusdem cum Bernardo spiritus sensusque fuit Augustinus, qui haud mediocriter formidabat, ne otiosa seu minus necessaria scribendo factus esset reus illius sententia, In multiloquio non deerit peccatum. *Prou. 10. Lege Prologum libris Retract. præmissum, & vide quam caussam scribendi eos libros assignet.* Illud etiam, *inquit*, quod scriptum est, *Ex multiloquio non effugies peccatum*, terret me plurimum, nō quia multa scripsi, vel quia multa etiam quæ dicta non sunt, tamen à me dicta conscripta sunt. Absit enim vt multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur. Sed istam sentētiam Scripturę S. propterea timeo, quia de tā multis disputationib. meis sine dubio multa colligi possunt, quæ, si non falsa, at certe videantur, siue etiam conuincantur non necessaria. Quem vero Christus fidelium suorum non terruit, vbi ait: *Omne verbum otiosum, quodcunque dixeris homo, reddet pro eo rationem in die Iudicii?* Matth. 12. *Ita S. August.*

S. Aug. cur lib. Retract. scripserit.

Porrò Iulius Nigronius scientissimus rerum asceticarum Scriptor, frequentium quoq; literarum in Religiosis improbat, & post exposita corporis incommoda, quæ inde manāt, subiungit: Adde quod animi quietem spiritualem (*miror tamen, non vsum hic testimonio huius Epist. Bernardi, Virum tantæ lectionis*) acceptæ literæ sæpe turbant, & consopitos affectus excitant aut fouent; cum in iis ea nuntiantur & legūtur quæ displicent, & ad perturbandos animos idonea sunt. Præterea qui reciprocarum literarum commercium, vt ita dicam, nutrit scribendo ac respondendo sine necessitate, cor suum effundit extra se, cum semper sit intētus iis colligēdis quę scribat ad amicos; vel distractus in iis cōsiderandis & referendis quę accepit ex literis aliorū. At quis medio criter in via spiritali versatus ignorat, quantū retardet profectum exire à seipso? Nam collectionē in seipsū præcipiunt magistri, vt effusioni medeantur. Quid quod silentiū tantopere laudatū à magistris perfectionis, præscriptū in religionibus, necessarium ad mentis collectionē quodāmodo violatur? per parū enim interest cum præsentib. an cum absentib. colloquaris. Ad hæc hæ literæ oraturo præsertim incōmodant, ob rerum mundanarū narrationes, mentē orātis valde distrahētes, vt in Cōmētario Reg. 37. auctoritate Patrū demōstraui. Has ob caussas iusserunt literas acceptas à Superiore legi veteres nouiq; magistri religionū; & supprimi comburiq; si existimētur nocituræ iis quib. scriptæ sunt; & præcipue si videantur perturbationem spiritualis quietis parituræ, vt inter alios S. Ignatius noster præscripsit.

Literarum scribendarū frequentia cur in Religiosis improbetur.

Aliud damnum est *iactura temporis*, quæ in magnis numeranda est S. Ambr. *Non exiguum detrimentum est vel vnius horæ, & vna hora totius vitæ portio est.* Prima caussa est, quia tēpus res pretiosissima habetur. Sic senserunt ac pronūciarūt Antiphon, Theophrastus & alii Philosophi, quorū è numero L. Seneca censuit, *vnius tēporis auaritiā esse honestā*, quæ in pecuniis turpissima est, & merito summo in pretio habetur à sapientib. quia non solum est, vt modo acute significauit *S. Ambr.* pars vitæ, qua nihil homini pretiosius: sed etiā pretiū æternitatis, si sāncte & laudabiliter expēdatur. Altera caussa est, quia cum oēs hoīes literati, & in Rebuspub. occupati tēporis inopia laborāt, tū vero religiosis maxima inest penuria, si multas occupationes eorū spectes perfectioni cōparādæ necessarias. Quamobrē & philosophi & SS. Patres, muniti S. Scripi. testimoniis clamant vna voce, *Fili conserua tēpus*, & quod præcipiebant lingua, præstabāt manu, præsertim cum intelligerent cū Seneca, hoc vnū esse, quod ne gratus quidē reddere potest: cum S. *Dorotheo*, aurum vel argentum si perdiderit homo, posse rāundē inueniri, tēpus amissum recuperari non posse. *Iul. Nigron. Tract. xii. c. 3. Videseq. S. Bern. Epist. 90. ad eundem Ogerium, vbi iubet facessere istam Epistolarum frequentiam.*

Epist. 25. ad Eccl. Vercel.

Monachi officium nō est docere, sed legere.] S. *Hiero. sententiam sic extulit*: Monachus non docentis[a], sed plāgentis habet officiū, *adu. Vigilant. c. 6. Et habetur c.* Nequaquam 7. q. 1. *vbi Glossa & Turrecrem. exponūt de Monacho simplici, seu non fungente officio curati animarum. Vnde & Synodus Cōstantinop. sub Photio Patriarcha, tempore Ioannis VIII. celebrata, definit Monachi vitam habere subiectionē & discipulatum, non magisterium vel præsidendi regēdiq; officium. Alexander itē II. à populorum prædicatione omnino cessare iubet Monachos, c. iuxta 16. q. 1. Vide etiam c. adiicimus, eod. tit. Hinc & alibi* Bern. *negat, conuenire Monacho vt publice prædicet.* Ser. 64. in Cant. *nimirum vi instituti sui, seu ex officio ei non conuenit, vt docet* S. Tho. 2. 2. *q. 187. a. 1.* Turrecrem. 16. *q. 1. c.* placuit. *c.* doctos. *ibid. at ex cōmissione Superiorum, i. Episcopi vel Prælati sui licet.*

Ibid.

[a] al. doctoris

Monachis an veniam docere.

Pari prorsus ratione intellige Bern. Epist. 323. ad Archiepisc. Mogun. *de Radulpho quodam Monacho, qui crebris exhortationibus populum in necem Iudæorum concitauerat, ita scribentem*: Quod si se Monachum aut Eremitam iactat, & ex eo sibi sumit libertatem vel officium prædicationis, potest scire & debet, quod Monachus non habet docentis, sed plangentis officium. *Vbi sane non tam prædicationem in Monacho, quam audaciam, præsumptionem & superbiam damnat, vtpote qui non missus à Superiorib. vel ab Episcopo admissus; imò Superiorū excutiens iugum, & Episcopi auctoritatē contemnens, prædicationis officium temere vsurpabat; quod expressis verbis ibid. Ber. insinuat, dicens*: Homo ille, neq; ab homine, neq; per hominem, sed neque à Deo missus venit. *Vnde idem S. D. scribens in Cant. Ser. 64. vt contra vulpes, quæ demoliuntur vineas, i. insidias Diaboli, & fraudulentas suggestiones, præmuniat Religiosos, hortatur, ne temere ad prædicandum prosiliant, nec se officio, ad se non pertinenti, nimirum citra auctoritatem Superiorum, spiritu leuitatis & arrogantiæ seducti, ingerant.* Interdum, *inquit*, bene proficientis cuiuspiam, cum sibi profusius aliquid supernæ gratiæ senserit irrorari, subit animum desiderium prædicandi, *&c.*

Et paulo post: Et scimus Monachi officium esse non docere, sed lugere... Ex his nempe claret, & certum est, quod publice prædicare, nec Monacho conuenit, nec Nouitio expedit; nec non misso licet. *Proposuerat enim dictum Apostoli*: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? *Itaque non licet eis, quia non mittuntur; at liceret vtique, si mitterentur. Ita sensisse* Bernardum, *luce clarius est: alioquin ex ore suo iudicandus venit, & ipse, & multi ex discipulis eius; qui, cum ita necessitas & charitas, vel etiam Superiorum authoritas postularet, è claustris egressi, prædicatione verbi diuini populum ad Dei cultum & timorem erudierunt. Loquitur ergo* Bern. *de officio & vocatione Monachi secundum se. Nam Monachus, quatenus talis, non vocatur ad prædicandum & docendum, sed ad vacandum in solitudine Deo & saluti propriæ, per meditationes & virtutum exercitia. Vnde* Epist. 42. *(habetur To. 4. inter Tract.) ait S. N. P.* Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt Monachorum insignia: hæc vitam solent nobilitare monasticam.

Quapropter ne fortassis temere & imprudenter inertes, si qui tales alicubi latitant Monachi, authoritate S. Patris abutantur ad fomentum ignauiæ suæ, quasi studia literarum & scientiam improbet in Monachis, audiant hi ipsum alibi tales manifeste redarguentem. Videat forsan, *inquit*, nimius in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit Non ignoro, quantum Ecclesiæ profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos, qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos, *&c. eiusdem sermonis, quæ legisse iuuabit.* Serm. 36. in Cant.

Scholæ ac studia in monasteriis instauranda.

Hæc perpendens Congregatio *Reformationis Hispanicæ, maturo consilio ita sanxit, l. Constit. c. 35.* Experientia, quæ rerum omnium mater est, docet nos, quam patũ fructus secum adferat scientia, quæ non continetur in subiecto & vase religioso. Quare cõuenit, vt in ordine monachali maius & frequentius studium sit & adhibeatur circa cõscientiam, & vt anima ornetur caritate & cęteris virtutib. quam circa scientiam, & vt ornetur intellectus multis & variis literis ac doctrinis... Vnde prouenit (quod D. Ber. asserit) vt multi multa sciant, & seipsos nesciant. Sed cũ scientia aduenerit animæ religiosæ & Deum timenti, est valoris incomparabilis. Quoniam non solum, qui eam habent, cõsequuntur sibi vitam æternam, sed etiam alios ducunt ad eam, & dirigunt in viam diuini famulatus; qui est vltimus finis nostri instituti; & verus terminus ad quẽ diriguntur omnes sanctæ regulæ sanctarum Religionum. Quapropter Capitulum ordinat & præcipit, vt Monachi, qui destinantur ad sacræ Theologiæ studium, tales sint, vt suis virtutibus & literis possint seruire, & augere nostrã sanctam Congregationem *&c. Deprædicat hoc institutũ* Aubertus Miræus, lib. 5. Orig. monast. c. 4. *optatq; Galliæ ac Germaniæ Abbates idem æmulari. Cœptum quidem vidimus in plerisq; locis, sed nunc ardor ille languescit. Forte quia temporum difficultates, & bellorum calamitates, vti alia pleraque salutaria consilia, sic & hoc interturbat. Certe vbi studiis & literis præsertim sacris, inter Monachos pristinus amor honorq; postliminio restitutus fuerit, ipsa Religio paulatim mouebit lacertos, & quasi reddita iuuentute reflorescet. Et sicubi id hactenus factum vidimus, restitutis literis studiisque non abs re tribuamus.*

Porro quod nonnulli Monachomastiges, vti Erasmus & similes Monachis inertiam ruditatemq; obtrudunt, Pigros ventres *vocant, &*, Monacho indoctior, *prouerbio iactitant, mera calumnia est, quam infinita & prisci & nostri æui exempla satis refellunt. Legat, qui volet, vnum* Trithemii Chronicon Hirsaugiense, *aliosq; eiusd.* de Viris Illustr. Ord. S. Bened. Libros, *& aliquot doctissimorum vnius Ord. Virorum examina reperiet. Adde, Quod ne quidem tot tantaque prisca eruditionis monumenta nobis essent hodie reliqua, si non fuissent in monasteriis olim Viri omni doctrinarum genere exculti, qui tanquam fidi custodes depositum religiosa conseruatum transmisissent ad posteros, & indefatigabili labore libris propagandis dedissent operam. Nimis ingrati sumus, si hos eruditionis traduces minus veneramur. Nec tamen prorsus sine occasione natam huiusmodi fatemur calumniam. Nam, vt ait* Adamus Conzen, *in Polit. l. 6. c. 46.* Nonnullorum id facit ignauia & à studiis aliena voluntas, qui magno subditorũ malo & Ordinis dedecore, imo & Ecclesiæ contumelia, eruditionem ipsi negligunt, & ne alii proficiant, sunt impedimento. *Additq; ibid.* (*ne forte inanis metus quosdam absterreat à studiis.*) Nec timenda est inflans scientia doctorum, cum nemo magis religiosæ obedientiæ, & disciplinę rationem perpendat, quam is qui solide doctus est.

AD EPIST. XCIII.

Ad Henricum Vuintoniensem Episcopum.] *Fuit is Henrici I. Anglorum Regis ex sorore nepos; & Stephani Angliæ itidem Regis frater, atque Stephani Comitis Blesensis filius: isq; ordine quartus*, quẽ Mater, ne soli seculo (*vti ait Guil. Neubrig.**) genuisse liberos videretur, apud Cluniacum tonsorauit. *Mirum alicui videri possit, cur cum fuerit Cluniacensis Monachus, Cistercienses, vti* Henriquez & Brito, *cum suis annumerent, aut cur Monasterio Ord. Cisterciensis Abbas datus fuerit. Id autem factum à Rege Henrico idem* Neubrig. *testatur his verbis*: Fratri autem Henrico Cluniacensi Monacho dedit Abbatiam Glastoniensem, *ibid. Porrò hoc Cœnobium* (Glascouiense *vocant Alii*) *Cisterciensium reformationi se subiecisse ait* idem Britus. *Sed magis mirandum, quod hunc Henricum videamus, ab Auctore Menologii Cisterc.* * *inter sanctos seu beatos illius Ordinis Viros non sine grandi integritatis elogio relatum. De quo tam sinistre videtur sensisse* Bernardus, *vt* Epist. 237. ad Eugenium *scribat*: Quid dicam de Domino Vuintoniensi? opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo. *Verum, labes vitæ prioris, si quæ fuere, subsequens forse pœnitentia aboleuit; & si quid pro humana fragilitate minus rectum ac laudabile gessit, forsan id annorum morumq; maturitas expiauit. In Christianis enim non initia sed exitus considerantur. Paulus male cœpit, sed bene finiuit: è contra Iudas bene cœpit, sed exitus proditione damnatur. De Henrico quidem hæc habet* Harpsfeldius *in Histor. Eccles. Anglicana sæc. 12.* In hac temporum exacerbatione quædam admisisse traditur, non satis recte & ex officio facta, nisi forte tẽporum ratio & necessitas culpam aut tollat aut extenuet. E quibus est, quod Principes quosdam viros ad conuiuium amice inuitatos, non prius dimiserit, quam Arces quasdam, quas detinebant, ab illis extorsisset. *Porro Neubrigens.* lib. 1. Histor. cap. 10. *diserte vocat Henricum Apostolicæ Sedis Legatum, & hac authoritate fungentem Lundoniis indixisse Concilium. Obiit Anno 1171. Lege de eo Epist.* Petri Abbat. Cluniac. lib. 4. Epist. 12. 20. 21. 23 24. & 25.

Pag. 46.

* Hist. Angl. lib. 1. c. 4.

* Menolog. Cist. 11. Oct.

AD EPIST. XCV.

Aliud est reficere ventrem esurientis, & aliud sanctam zelare paupertatem.] *Eleemosynam in Religiosos commendat, vti digniorem & maioris meriti, quam in vulgi mendicabula collatam. v. Eccli. c. 12. v. 1. & 2. Ibid. Cornel. & Bonartium. Item Matth. cap. 10. v. 41.* Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ; *Et*, Qui suscipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, *&c.* Hisce Christi verbis insinuatur, *inquit Suarez*, quod opus misericordiæ, si fiat homini solum, quia homo est, sit ordinis naturalis; si vero fiat, quia fidelis est, & ciuis Sanctorum, ac domesticus Dei, sit opus misericordiæ superioris ordinis, siue supernaturalis. *Ita Ille, lib. 2. de necess. grat. cap. 16. num. 10.* Ratio est, *quia talis cooperatur Prophetæ seu Prædicatori Euangelii, Religioso, &c. eosque suis eleemosynis & subsidiis ad opera vacationis statusque sui exercenda promouet, iuuat, & quasi enutrit; & proinde particeps fit, vti laboris & meriti, sic & mercedis seu præmii talibus constituti, nempe secundum proportionem & mensuram cooperationis & charitatis, qua succurrit. Apte simili rem declarat* S. Gregorius *hom. 20. in Euangelia;*

Ibidem.

Pauperes Religiosi potissimũ fouendi.

Vlmus, *inquit*, fructum non habet, vitem tamen cum fructibus portans, hæc ipsa sua efficit, quum bene sustentat aliena: *sic pariter, qui iustum sustentat, sua efficit opera iustitiæ, quæ iustus operatur, adeoq; per iustum, iusta censetur operari. Porrò curam piorum & religiosorum pauperum potissimum debere commendatam esse fidelibus docet S. Hieron. aduersus Vigilant. qui nolebat* Hierosolymam in vsus Sanctorum aliqua sumptuum solatia dirigi, *sed quem refutat exemplo & testimoniis Apostoli Pauli*: Nec nos, *inquit*, negamus, cunctis pauperibus, etiam Iudæis & Samaritanis, si tanta sit largitas, stipes porrigendas: sed Apostolus faciendam quidem docet ad omnes Eleemosynam, sed *maxime ad domesticos fidei*. De quibus & Saluator in Euang. loquebatur: *Facit vobis amicos de mammona iniq. qui recip.* Nunquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur; de quibus scriptum est: *Beatus qui intelligit super egenum, &c.* In vulgi pauperibus sustentandis nunquam intelligentia sed eleemosyna opus est. In sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, vt ei tribuas, qui erubescit accipere, cum acceperit, debet, metens carnalia, & seminans spiritalia. *Ita Hieronymus cap. 6.*

AD EPIST. XCVI.

pag. 46. Multò facilius reperias multos sæculares conuerti ad bonum; quam vnum quempiam de religiosis transire ad melius.] *Dictum memorabile, & multis fortè mirabile; sed, experientia teste, nimis verum. Cuius ratio videtur ex hoc Philosophorum effato, seu Axiomate petenda.* Ab assuetis non fit passio. *Nimirum homo sæcularis, dum audit de diuini iudicii rigore, æternis inferorum suppliciis, mortis horrore & ineuitabili necessitate, &c. terretur, percellitur: dum audit de diuinis erga homines beneficiis, de atrocitate passionis & mortis Dominicæ, aliisque redemptionis nostræ mysteriis commouetur, afficitur. Nouitas quippe admirationem incutit; raritas reuerentiam conciliat. At religiosus aliquis, quia quotidiana ac assidua hæc ipsa audiendi consuetudo velut callos quosdam auribus eius obduxit; parum iis audiendis commouetur: sicut qui nunquam ligonem tractauerunt, vbi primum illum manibus versare cœperint, grauiter ab eo læduntur: qui verò diu versarunt, (quales sunt, qui victum sibi hoc labore parant) obductis iam longo vsu & exercitio manuum callis, nihil pene sentiunt; Idem, inquam, iis euenit, qui salibus audiendis assueti, parum afficiuntur, aut commouentur. Esto itaque habeant quotidie præclara salutis & profectus auxilia, velut sacramentorum frequentiam, spirituales exhortationes, tot de rebus diuinis meditationes, aliaque proficiendi subsidia: si inter hæc nihilominus languent ac tepent, quæ potest ibi esse de altiori virtutis & perfectionis gradu conscendendo spes residua? Vide* Alphonsum Rodriquez *magnum vitæ spiritualis magistrum*, De Exerc. Perf. p. 1. Tr. 2. c. 8. *Sed notanda inprimis ad præsens institutum verba* Chrysost. *seu potius* Imperfect. in Matth. Hom. 40. *vide locum.*

Facilior Laicorum conuersio, quam religiosorum profectus.

Porrò superiora de iis intelligenda, qui auditis animum serio non applicant; sed sola ad hæc & arida consuetudine feruntur: nec quorsum illa tendant, attendunt, ne putes teporem illum soli frequentiæ imputandum.

AD EPIST. CII.

pag. 49. Et ne timeas esse contra charitatem, si vnius eiectione scandalum, multorum recompensaueris pace] *Ita Bernardus conformiter Regulæ S. Bened. quæ præcipit in fratre præuaricatore prius omnia tentari; admonitiones, flagra, excommunicationem, orationem omnium fratrum. Denique addit*: Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abscissionis, vt ait Apostolus: *Auferte malum ex vobis ... Ne vna*

Annotat.

ouis morbida totum gregem contaminet. Reg. cap. 28. Ita quoque Poëta.

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.

Ouid. 1. Methamorph.

Sed circa Reg. Bened. & verba Bern. posset moueri Quæstio, An Monasteria habeant ius abiiciendi Religiosum incorrigibilem. Negat Cardin. in Clement. Ne in agro. §. *Quia vero, de statu Monach. Probat ex c.* Impudicas 24. *q. 1. vbi ex* Concil. Tribur. *decernitur, Impudicas Moniales ergastulis detrudendas esse. Et ex c.* Nec Religiosi, de Regular. *vbi præcipitur fugitiuos, vel eiectos inobedientes Monachos requirendos esse, & in suis, vel sui Ord. Monasteriis recipiendos, vt pœnitentiam agant, Item Abbates & Priores per censuram (si opus fuerit) Ecclesiasticam ad illorum receptionem compelli posse.* Adde, *periculo corruptionis aliorum (quod insinuat Regula) satis caueri incarceratione perpetua.* Accedit, *quod si tales, intra Monasterii limites conclusi adeo deprauatis sunt moribus, & tam scandalosi, quid fiet, vbi dimissi vel eiecti extra Monasterium, sine omni iugo, penitusque dati in reprobum sensum, in omne genus nequitiæ, velut laxatis habenis, ferentur? quæ peccandi licentia potius videtur carcere & vinculis coërcenda.*

An religio habeat ius eiiciendi religiosum incorrigibilem.

Contrariam tamen sententiam video placere aliis Canonistis & Theologis. Vide D. Thom. quodl. 12. q. vlt. *Comment. Reg.* S. August. *Item* S. Francisci, *& in primis Regulæ cit. S. P. Bened.* Peresium, Caramuel. *&c.*

Ad rationem ex Concil. Tribur. Respondent aliam esse rationem Monialium quam Monachorum. Ad illud de incarceratione respondent, Rem fore Monasteriis nimis grauem & onerosam, vt ea potius sit futura pœnalis Conuentui, quam ipsi discolo Monacho; Quæ quidem Responsiones an sufficiant, Lector iudicet, & Comment. Regulæ consulat; nec enim vacat his diutius immorari.

AD EPIST. CIV.

De tuo Palefrido.] *Sic Equum magnum & insignem vocari à Scriptoribus mediæ ætatis, non semel inuenies: Matth. Paris. in Histor. pag. 137.* Duos palefridos, & vnum summarium. *Et alibi: Radeuic. Frising. lib. 2. de gest. cap. 38.* Nobilis Albertus Comes de Tyrol ... & palefrido sedens solo; &c. *Rogerus Houeden. ann.* 1179. Cum Dominus Papa palefridum suum ascenderet. *Inuenitur præterea apud Hincmarum, Guillelmum Tyrium, & alios. Putatur deducta à Gall.* Palefroy, *vel* par le frey. *Nam dum Nobiles Matronæ vehuntur equis, anteambulones tenent frena. Angliis dicitur* Palfry. pag. 50.

Et impium est, contemnere matrem, contemnere tamen propter Christum, piissimum est.] *Vetus quædam Editio hic ad marginem monet, hæc cautè esse legenda, dicitque, Sententiam hanc indigere sale discretionis. Sed quid aliud voluit* Bernardus, *quam quod dixit & docuit* Christus? Si quis venit ad me, & non odit Patrem suum, & Matrem suam, &c. non potest meus esse Discipulus, *Luc. 14. Item*: Qui amat Patrem aut Matrem plus quam me, non est me dignus. *Matth. 10. Huiusmodi Christi doctrina imbutus* Hyeronymus, *non dubitat sic compellare Heliodorum, vt præposterum parentum affectum ab eius animo euellat*: Quid facis in domo paterna, delicate miles? *Et paulo post*: Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine, & scissis vestibus, vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat; licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem: siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. *Quæ vltima verba pulchre Bernardi respondent.* Ibid.

Sed præclara præ cæteris ad præsens institutum sunt verba Augustini. (alii putant esse Paulini) quibus hortatur Lætū adolescentem nobilem & diuitem; ne parentum amore & querimoniis à proposito sectandæ perfectionis se abstrahi sinat; sed hunc prauū affectum in se & in illis perimat, & Christū parentib: anteponat. Verba eius carptim delibabimus:

Parentes quomodo audiendi & contemnendi.

Ep. 38. To 2

Nec succenseant, *inquit*, parentes hoc præcipere Dominum, vt eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur... *Qui amat*, inquit, *animam suam, perdet eam*. Dicat etiam fidentior, Qui amat parentes suos, perdet eos. Sicut autem hoc præceptum, quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, vt se quisq; interimat, & tamen valet, vt interimat in se carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ, præsens vita delectat. Hoc est enim, quod dictum est: Oderit animam suam, vt perdat eam: quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissimè fructum eiusdem animæ acquirendæ in eodem præcepto commemorat, dicens: *Qui perdiderit eam in isto sæculo, in vita æterna inueniet eam*: Ita de parentibus rectissimè dicitur, vt qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spirituali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & seipsos, & eos quos genuerunt, irretitamentis huius sæculi obligare conantur, pie fidenterq; percutiens & occidens... Sed quid docet, aut quid allegat? Forte decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis? Hoc hoc interfice, verbo salutari, hoc perde matris, vt in vita æterna inuenias eam. Hoc memento, vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es... Carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum, & in nobis, & in nostris militia Christiana vt perimamus, hortatur: Nec tam vt ingratus sit quisque parentibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in hanc vitã editus, susceptus atque nutritus est, enumerata derideat: seruet potius vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi maiora non vocant. *Hæc est Epist. 38. S. Augustini, prolixius quidem recensita, sed quæ ob insignem elegantiam non licuit succinctius adducere. Id commodo Lectoris hic & alibi subinde facimus, cui grandia Augustini, & rara aliorum Opera non semper sunt ad manum. Hoc semel monuisse sufficiat.*

AD EPIST. CVI.

Ibid. Ad M. Henricum Murdach.] *Hic postea factus secundus Abbas Fontanensis in Anglia, demum Archiepiscopus Eboracensis, deposito per Eugenium Pontif. Guillelmo Thesaurario, qui ad eandem cathedram euectus fuerat; de quo infra. Vide interim* Neubrigens. libr. 1. de rebus Angl. cap. 7.

AD EPIST. CIX.

Ibid. Ad Gaufridum de Perona.] *Hunc S. P. cum aliis 29. Nobilibus ac litteratis iuuenibus in Flandria ad Religionem conuertit: nutantem verò aut procrastinantem hisce litteris excitauit: Is postea factus Prior in Clara-valle, quintus in ordine: demum electus in Episcopum Tornacensem, (alii legunt Nannetensem,) consentire noluit. Quod ita P. Blesensis narrat*: Legimus, quod Gaufridus Peronensis Claræ-vallis Prior electus in Episcopum Tornacensem, electioni nullatenus acquieuit. Qui postea defunctus & apparens cuidam Fratri, inquirenti qualiter ei esset, respondit: Reuelauit mihi Trinitas sancta, quod si suscepissem Episcopatum, fuissem de numero reproborum. *Vbi & eius exemplo percellit animos aliorum quorundam Præsulum, ita dicens*: Quid ergo facient infœlices, qui temporalium sollicitudinum fluctibus se sponte & gratanter immergunt; qui splendide epulando, dormiendo, bibendo, sedendo ad telonium, fiscalem calculum dispensando, quærendo quæ sua sunt, aut potius quæ sunt Cæsaris, & non Dei, vitam suam in [illegible]tatibus transigunt? *Ita P. Blesensis Epist. 102. Idem refert Cæsarius lib. 2. cap. 29. Vide de eo Henriquez in Menolog. ad 15. Feb.*

AD EPIST. CXI.

Ibid. *Hanc Epist. Bern. nomine Eliæ Nouitii sui ad parentes eius scripsit, vt eos filium à proposito reuocare conantes reprimeret.* Acriota quidem, *inquit Lessius*, ista videri possent, nisi à tanta sapientia & sanctitate essent profecta. Quis enim electum illud Spiritus Sancti organum audeat reprehendere? nouerat ille, quanti hæc res sit momenti. Neque tamen mens ipsius est, vt passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat, se in grauia salutis pericula illorum importunitate coniiciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. *Ita ille Tractatu vtiliss. de statu vitæ deligendo, q. 4. 36. v. sup. ad Epist. 104.*

AD EPIST. CXVI.

Ad Ermangardem Comitissam Britanniæ.] *De ea vide* Henriquez in Liliis Cistercii lib. 2. dist. 8. *Item* Godefridum Vindocinens. lib. 5. Epist. 23. *vbi eam hortatur ad resumendum propositum vitæ religiosæ, à quo deflexisse visa est, seducta linguis adulantium. Et ibid. seq. Epist. 24. Vide etiam* lib. 2. Vitæ S. Bern. cap. 6. *Fuit autem vxor Conani Comitis, magna benefactrix Clara-vallensium, quibus Monasterium iuxta Nannetum Armoricæ Britanniæ vrbem construxit. v. Vit. l. cit. n. 34.* pag. 57.

AD EPIST. CXIX.

Duci & Ducissæ Lotharingiæ.] *De huius conuersione opera S. Bernardi facta, lege* Guilel. Abb. lib. 1. Vitæ S. Bern. cap. 14. *Item* Henriq. in Fasc. lib. 1. dist. 4. cap. 44. *vbi Epistolam eiusdem ad Bernardum iam morti vicinum recitat ex* Brito; *& hic ex* Monstrelètio, *in Hist. Lothar.* pag. 58.

AD EPIST. CXXII.

Hildeberti Turonensis Archiepiscopi.] *Is ex Cenomanensi Episcopo factus Turonensis Archiepisc. ann. 1129. Vide de eo* Petrum Blesens. *Epist.* 101. *vbi commendat eius Epistolas.* Guil. Gemeticen. *lib. 5. c. 9.* Malmesburiens. *lib. 3. de gestis Reg. Ang.* Sirmondum *ad Gofridi Vindoc. Epist. 13. lib. 3. Vide & quæ nos notauimus* Introduct. in Opera S. Bern. *pa. 99. in Elogiis. Obiit ann. 1136. æt. 80. Epistolas eius edidit* Margarinus de la Bigne Doct. Theol. Paris. *Sed præsentem (inter Epi. Hildeb. LXXII.) vti & XXIV. Eiusdem non aduertit Bernardo scriptas. Posteriorem (quæ tamen vsu tempore, sic & ordine prior esse debuit) hic in gratiam Lectoris exhibebimus, vt pote quæ Hildeberti propensum erga Bernardum animum luculenter ostendit, qua & voti se compotem factum, obtenta S. Bernardi amicitia, gloriatur.* Sequitur Epistola. Ibid.

Maximum duco atque habeo, quod mihi sacrarium familiaritatis aperuistis. In eo susceptus multis & magnis expertus sum periculis, quantum valeat deprecatio iusti assidua. Huic soli debeo, quod insidias mihi Roma redeunti dispositas intactus pertransii, quod ingentes & vrgentes maris procellas euasit illæsus, quod non incidi in barbaros piratas laruali forma deformes, ferina crudelitate hominem diffitentes; supra omnia etiam gaudentes, nulla se cum Christianis habere consortia. Ii Catholicæ religionis expertes, & hostes, in insulam Beatissimi Honorati, sacratissimo die Pentecostes, in multis nauibus delati sunt. Ibi ad fundamentum Monasterio euerso, plurimi Monachorum gladio percussi ceciderunt: reliquis & latibulis & turre proxima consultum. Eadem die de præfata Insula felix me ventus expulerat; & ita ipsis pene leonum faucibus euulsus, auspicato cursu Magalonam nauigaui; Hæc ideo, sanctissime Pater, apposui, ne quis ignoret, quantis oratione vestra periculis ereptum me confitear. Habeo igitur atque ago vestræ gratias religioni, cuius sinum, (quasi reus aram) iam dudum complexus essem, si consultus Papa Pontificis onus amoliri permisisset. Ille dum me remisit ad laborem, inuidit gloriam: non imputet ei Dominus. Interim in vmbra alarum tuarum sperabo, donec educat de lacu miseriæ & de luto fæcis; atque dicam: Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus.

NOTA. Hildebertum dimisso præsulatu Bernardi desiderasse consortium.

N. Trecens. Archidiac.] *Pro N. lege* Guebinus. *Sic enim nomen exprimitur in epist.* Hildeberti *Tom. XII. Bi-* Ibid.

bliotb. Patrum editis. De eodem supra Ep. 17. vbi etiam Præcentor Trecensis vocatur. Sermones eius doctrinæ testes Mss. extant Parisiis apud Canonicos S. Victoris, teste Picardo eiusdem Monasterii Canonico.

AD EPIST. CXXVI.

pag. 60. Is qui amat primatum gerere inter vos Diotrephes.] Sic appellat Gerardum Engelismensem Episcopum: quem scilicet ambitio transuersum egit. Nam cum ab Innocentio Legationem Aquitaniæ peteret, repulsam passus, ad partes Antipapæ deflexit, & schisma totis viribus promouere sategit; qui alias satis fortiter & generose Guillelmum Aquitaniæ Principem Coniugii iura temerantem velut alterum Herodem arguerat, teste Vuilh. Malmesbur. l. 5. de Reg. Angliæ: vt meritò dicat Bern. Vides quid facit amor gloriæ, opterq; eum votis potitum, Minus, inquit, forsan nocuisset potita votis ambitio, quam frustrata.

pag. 52: Camaudulienses.] Lege Camaldulenses, hoc enim hodie vulgarius est. Monachi sunt, Regulam S. Benedicti profitentes. auctore S. Romualdo, circa annum Dom. M. in Diœcesi Aretina, & Ditione Florentina. Putant sic dictos à casa Maldi, qui Virum Dei primus hospitio exceperat. De eo lege Baron. Annotat. in Martyrolog. 19. Iulii, in Annal. Tom. VII. Anno 974. & To. XI. Anno 1027. Eius Vitam præclare descripsit B. Pet. Dam. qui tradit eum vixisse annos centum viginti.

Vallambrosani.] Lege Vallumbrosani; Monachi sub Regula itidem S. Bened. Authore S. Ioan. Gualberto; nomen sortiti à loco, qui dicitur Vallis Vmbrosa, ad latus Apennini Montis, distat Florentia viginti passuum millibus. De eo vide Baron. in Martyrolog. 12. Iulii: & Tom. XI. Anno 1051. & 1058. Surium, qui Vitam eius recitat, Tom. IV. Antonin. 2. p. tit. 15. c. 17.

Cistembelenses.] Horum nomen hodie ignotum esse testatur Picardus: cum etiam desideretur in Mss. sed & Scriptores, qui Monasticas recensent Familias, horum non meminerint.

Cadumenses.] Forte legendum Cadomenses. Est autem Cadomus, Caen Ciuitas ad fluuium Olenam in Normannia, Academia anno 1433. insignita: vbi & Monasterium Ord. S. Bened. Diuo Stephano sacrum, fundatum à Guilelmo Conquestore, alias Notho, & Anglorum Rege. Chronicon Cadomense extat editum ab Andrea Quercetano, vbi primus eius Abbas recensetur Lanfrancus, postea Archipræsul Cantuariensis. Verum videntur hic nominatæ Religiosorum Familiæ non de vno particulari Monasterio, sed de pluribus sub vna Regula militantibus, intelligendæ.

Et qui de Maiori Monasterio.] Maius Monasterium, Marmoustier, Diœces. Turon. à S. Martino institutum, & postea Ord. S. Bened. effectum: de quo Greg. Turonen. de glor. Conf. c. 8. Iuo Ep. 57. Alex. III. c. 13. de off. & pot. iud. del. c. 8. de Transact. Chopin. l. 2. Monast. tit. 1. n. 11. Sulpit. lib. 1. vit. S. Mart.

Thironenses.] Eremitæ in Diœcesi Carnotensi, sic dicti ab amne Tirone præterfluente, vt Iuo Carnot. indicat Epist. 229. Eorum meminit Iacob. Vitriac. Card. in Hist. Occid. c. 20.

Sauiniacenses.] al. Sauigniacenses. Sauigniacum in Diœcesi Abrincensi, in confinio Normanniæ, Britanniæ, Andeganiæ & Cenomaniæ. fundatum anno 1118. quod postea circa annum 1128. cum subiectis sibi Monasteriis Ordini Cisterciensi per manus S. Bernardi sese aggregauit, sub Alberico Monacho Clara-vallensi primo post introductam nouam Regulam Abbate. v. Gasp. Iongel. in Notit. Abbat. pag. 37.

Est præterea aliud Sauigniacum, in Diœcesi Lugdunensi Ord. S. Benedicti. Locus ab antiquo Nobilissimus dicitur in Epist. G. Lugdunensis ad R. Turonensem inter Epist. Hincmari, Gall. Christ.

AD EPIST. CXXVII.

Ad Guillelmum Comitem Pictauorum.] Alii scribunt Guiliermum, alii Vuillelmum, alii Guilhelmum. Quam flagitiosæ vitæ fuerit, quam infestus Episcopis & Clericis, vide Baron. Tom. XII. ann. 1130. Vit. S. Bern. lib. 2. cap. 6. Sed de mirabili demum eius per S. Bern. conuersione v. Baron ann. 1135. & Vit. S. Bern. l. cit. Item vitam ipsius Guilelmi, per Theobaldum scriptam apud Surium.

Habet tamen Ducem Apuliæ.] Anacletus Pseudopapa, vt Rogerium præcipuum factionis suæ fautorem fortius sibi deuinciret, Regis eum Siciliæ titulo donauit: vti videre apud Baron. anno 1130. n. 6. Tom. XII. Quem tamen ei postea Innocentius, infeliciter contra eum in prælium progressus, adeoq; captiuus, confirmauit, cum aliter eluctari è manibus eius non posset. Quantò melius (de quo supra quoque egimus) ius suum aliena manu prosequutus fuisset Pontifex, si omnino armis opus erat, quam vt ipse ad bellum procedens, & hosti cedens, ad iniquas conditiones adigeretur. v. Baron. Tom. XII. an. 1139. Ibid.

AD EPIST. CXXXI.

Si rogastis erui ciues vestros.] Vide Sigon. de Regno Ital. lib. XI. an. 1131. vbi meminit Mediolanenses cum Placentinis bello contendisse, & illorum multos ab his ductos captiuos. pag. 64.

Denique probasti & tu. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio?] Nempe qua sequuti Anselmum de Pusterla Archiepiscopum suum partes Conradi contra Lotharium legitimum Imperatorem tuebantur. Rem enarrat Sigon. lib. XI. de Regno Ital. ad ann. 1128. Conradus, inquit, Principibus aliquot suffragantibus contra Lotharium sese Regem asseruit: insolenti inde arridentis fortunæ elatus obsequio, in Italiam cum exercitu maturauit, atque Anselmum Archiepiscopum & populum Mediolanensem amicos nactus, Modoetiæ Regni coronam accepit, atque inde perlustrata Lombardiæ Ciuitates ad se plerasque omnes traduxit. Ea de caussa Archiepiscopi Moguntinus, Magdeburgensis & Treuirensis iussu Lotharii ipsum communione piorum exterminarunt. Honorius autem non eum solum, sed etiam Anselmum, qui coronam imposuerat, & populum, qui receperat, perculit. Idem refert Otto Frising. lib. 7. Chron. c. 17. Ibid.

Gloria & honore suffraganeorum tuorum tamdiu priuata extitisti.] Nescio an id ipsum insinuet idem Sigon. lib. XI. an. 1133. Innocentius à Genuensibus comiter atque honorifice iam bis acceptus, hanc eis gratiam retulit, quod Episcopum eorum obedientia Archiepiscopi Mediolanensis exemptum, Archiepiscopum fecit, atque ei dimidiam Archiepiscoporum Corsicæ partem subiecit. Vide inf. ad Epist. CXXXVII.

AD EPIST. CXXXVII.

In reconciliatione Mediolanensium.] Vt maiorem huic & superioribus aliquot Epistolis lucem adferamus, necesse erit, pauca ex eius temporis Historia delibare. Quam de rebus Italicis nemo felicius & grauius, qui quidem nobis visus sit, quam idem sæpius iam citatus Sigonius conscripsit, vbi & permulta de S. Bernardo illustria & per honorifica. pag. 65.

Mediolanenses, inquit, cum se sacrorum communione spoliatos, & Metropolitana dignitate nudatos cernerent, eo quod Anselmum sequuti Conrado, & Anacleto hæsissent, actorum pœnitentia ducti authore Ribaldo Episcopo, quem Anselmo repudiato, sublegerant, Innocentii & Lotharii recuperare gratiam studuerunt: atque ea de re literas item ad Bernardum, cuius maximam norant esse auctoritatem, scripserunt. Bernardus verò ad Concilium Pisanum ab Innocentio accersitus, c... Lombardiam eo festinans transiret, litteris scriptis gratulatus, quod errorem deposuissent, & se votis eorum obsequuturum atque in reditu ad eos accessurum, promisit. Eo Pisas profecto Concilium est institutum, atque eius potissimum sapientia, consilioque perfectum. Eius Concilii actiones fuere multæ. Summa tamen in Anacleto cum fautoribus execrando versata est. Me-

dus opus habebat, vt eum ad capessendum regimen permoueret. Quod ille, vel tanquam viribus suis maius, vel optatæ & internæ quieti minus conueniens; vel etiam grauiori, quæ mortis præparationi tribuenda visa est, incommodum, (vt hæc Bern. insinuat) detrectabat.

DIGRESSIO

De Commendis & Commendatariis.

Grauissima & notatu dignissima sunt verba Bernardi, quibus Humberti, Viri quidem sanctissimi, animum horrendum in modum percellit, quæ vtinam hodie omnes Religiosorum Ordinum Antistites, seu Monasteriorum Prælati & Rectores alta mente reponerent. Sic enim illum alloquitur: Vide ne & te tangat vox illa Dei: Quia odio habuerunt me gratis. Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantauit electam & speciosissimam, sepem ei circumdedit voluntariæ continentiæ, torcular districtissimæ
NB. disciplinæ fodit in ea, & ædificauit sanctæ paupertatis turrim ad cælos vsque pertingentem. Te vero cultorem atque custodem constituit. Sed tu, proh nefas, destruis maceriem eius, & racemis opimis plenam exponis omnibus, qui prætergrediuntur viam. Heu quis prohibebit aprum de sylua, vt non exterminet, & singularem feram, ne depascat eam? Quid? adeone peccauit enormiter Vir perquam religiosus & innocens, qui præfecturam, cui se haud parem putabat, deseruit, vt tam acri & terribili verborum fulmine tibi, ô Bernarde, perstringendus videretur? Illene tibi visus est maceriam vineæ religiosæ destruere, & plenam opimis racemis exponere vastantibus, qui eius curam malebat committi aliis magis idoneis, ne ipse forte minus sollicitè & feliciter custodisse videretur? Quid nunc diceres, ô S. Pater, si cælo demissus ab alto, terras reuiseres, & tot vineas tua olim felici plantata dextera, sedula cura excultas, & ad decorem totius Ecclesiæ vndique gentium propagatas, si, inquam, tot Monasteria à te fundata, & sanctissimis institutis exemplisque instructa, videres non Humbertis, sed hominibus perditis, vanis & prophanis commendari. Quibus nulla religiosæ disciplinæ cura, nulla spiritualis studii in Monasteriis fouendi promouendique cogitatio; modo vberes vineæ fructus proferant, non cælo, sed cellario inferendos, modo promptuaria eorum plena, satis culturæ datum est. Sufficit ipsis pascere semetipsos, comedere medullam tritici, & sanguinem vuæ bibere meracissimum. Quid mirum, si interim destruatur maceria vineæ, & sit in direptionem, & vindemient eam omnes qui prætergrediuntur viam: si ascendant super eam vepres & spinæ, si pro vuis faciat labruscas? Væ talibus custodibus, væ his quoque qui tales custodes posuerunt in vineis.

Si quis hæc & similia consideret, & antiquos mores comparet præsentibus, quomodo non obstupeat, & ingemiscat? Quid enim videre homines, quibus ad huiusmodi sacras Monasteriorum præfecturas adeo non horret animus, vt ardentissime eas desiderent; imò per tela, per ignes & mille rerum discrimina ad eas sibi aditum patefaciant. Quod mirandum, imò abominandum eò magis, si qui nullum vnquam religiosæ vitæ tyrocinium posuerunt, nunquam religiosum habitum gesserunt, nec quidquam Monachi intus vel foris habent, Monachorum tamen Patres, Abbates, Archimandritæ audire velint, Patres, sed qui ne nesciant quidem filios, quid dicam, pascant? Prælati, sed qui magis obsint quam præsint subditis: Pastores, sed qui deglubant pecus potius quam tondeant.

Porrò dum video huiusmodi homines adeo non abhorrere à vinea Naboth, vt efferata Iezabel, id est, cupiditatis instinctu plures etiam, subinde quinque aut sex, forte etiam plures sibi vendicare non timeant, hic prorsus mihi mens hebescit, & vox faucibus hæret.

Prô Superi! Quid sibi nunc est animi, Benedicte, quid tibi, Bernarde, ô Antistites sanctissimi, religiosissimi? Nonne vos hasce vineas olim plantastis in sanguine vestro, & in sudore vultus vestri easdem coluistis? indefessi quidem laboris & diligentis culturæ felicissimi prouentus testes erant: tantum aberat vt luxui & otio dediti viueretis: quin potius inter grauissimos & assiduos labores nonnisi duxistis nisi panem arctum, panem doloris, & potum vestrum cum fletu miscuistis: Et ecce versa nunc sunt ad extraneos vineæ vestræ, & hæreditas vestra ad alienos, homines inertes & otiosos, qui dominantur & luxuriantur in substantia vestra, qui de laboribus manuum non suarum sed vestrarum manducant; impinguantur, incrassantur, dilatantur: & bibentes vinum optimum in phialis aureis nihil compatiuntur super contritione Ioseph, seu deuastatione vineæ, cuius curam & præfecturam susceperunt. Videtis hoc, & dissimulatis?

Nimirum veniet aliquando Dominus vineæ, positurus rationem cum operariis vineæ suæ, væ ibi otiosis, væ prostituentibus, væ destruentibus. Ibi in medium prodibunt primi illi coloni vineæ Fundatores, inquam, & Ordinum Patriarchæ, ibi audietur clamor Sanctorum rogantium vindicari sanguinem suum, & iustam in iniquos vsurpatores vltionem expetentium. O quam verendum, ne sic, non tantum otiosos stetisse, sed & in alienos labores introisse damnabile futurum sit.

Sed vos iam compello, vosque præmonere est animus, quibus in Commendis (Comedendis) fallax forte blanditur securitas, aut quos falsa tenet persuasio. Certe peccata populi comeditis, populi, inquam, fidelis, qui olim tum in Monasteria & loca sacra benefici ac liberales, vt peccata sua eleemosynis pauperum redimerent. Cauete ne auido nimium ventre hunc cibum copiosius ingeratis; durus quippe ad concoquendum est, imo noxius & pestilens; vbi intemperanter, & vltra vires & facultatem stomachi ingestus fuerit, vt post equis strangulat, & calorem obruit ac suffocat: non sine præsentissimo vitæ, id est, æternæ salutis discrimine.

Vos ego occasione verborum S. Patris Bernardi, imò ipsis eius verbis compello, Obsecro, inquam, per eum, qui pro vobis crucifixus est, vt satis afflictos Religiosos Ordines amplius cruciare parcatis, & tristitiam super tristitiam addere desistatis. Videtis, in quem squalorem & miseriam florentissima olim Monasteria coniecta sint, maxime postquam in manus vestras venere. Videte, quæso, & seriò (nec enim res ludicra est) coram Deo expendite, an ita pergere, vti cœpistis, Ecclesiæ, an locis Deo sacratis, an vobis ipsis, seu saluti vestræ expediat. Videte quid pietas, quid religio, quid, inquam, Dei honor & gloria, quid proximorum salus, quid vestra postulet.

Quis vester in me, dum hæc à me scripta, aut potius descripta legitis, sit animus, nescio, vt de meo in vos constet, sic habete. Tam male me erga vos affectum esse, vt meum pro vobis sanguinem dare paratus sim, siquidem saluti vestræ scirem profuturum: sed nolite, quæso, irasci vere & sincere monenti. Periculosum prorsus esse, quod hactenus agitis, non ego, sed dicunt & docent omnes, quibus cura est vera potius, quam fallacia, & salutaria magis quam suauia loqui, qui Deum potius quam homines respiciunt & timent. At qui loquuntur vobis placentia, & beatos vos dicunt, ipsi vos decipiunt. Quod ergo Viri doctissimi, Theologiæ & Canonum peritissimi in hac materia palam dicunt, scriptisque docent, id nequaquam vobis de veritate, multo minus de odio & malignitate suspectum videri potest aut debet. Hos deinceps vos audire malim, ne forte solus ego optimæ matris pessima prole grauer. Et quidem ex doctissimis Regni Galliæ Scriptoribus, selegi paucos, qui de malis sibi vicinis, & ante oculos obuersantibus (nescio enim an illa Commendarum vorago alibi vehementius inualuerit) certius & sincerius iudicare potuerunt. Cæterum hæc vel ideo his inserere visum, quod hoc modo, vna cum Bernardo, cuius frequentissima lectio est, facilius in vsum & bonum publicum deriuanda credere, quæ alias, in raris & minus obuiis ac vsitatis comprehensa libris, latent incognita & addita, minusque patent commodo Lectorum. Deinde quid vetat, quæ .... dum nefaria ac vtilia sunt; in diuersis extare libris, vt facilius eorum vtilitas maneat ad plures? Et quidem Claudius Rangelius Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula doctissimus in Libros Regum Commentariis hanc inserit Quæstionem, Tom. 2. Parisiis edito Anno. 1624.

DE COMMENDIS ET COMMENDATARIIS *quid sentiendum.*

Commendarum triplex genus

Iam dudum toties de Commendis à pluribus sententiam rogatus, pro virili mea, quam potero breuissime, satisfaciam. Respondeo primum Commendas triplici genere contineri. Quasdam enim Vicarias dicimus, quæ Præsule mortuo tantisper obtinent, donec legitimus Antistes eidem Ecclesiæ præficiatur: quæ plerumque solent semestri tempore definiri. Aliæ sunt Commendæ, quas etiam Præceptorias dicunt, militarium Religionum: quas ex communi præscripto Ordinis professi Equites, aut etiam emeriti consequuntur, neque quisquã dubitat eas sibi vendas iure vendicare. Denique tertia quædam species Commendarum est, quæ id nominis inde sortitæ sunt, quod cum Monasteria legitimis Præfectis careant, siue Priores illos, siue Abbates dicere placeat: alienis ita commendantur, vt æquato iure cum legitimis rerum gerendarum perpetuam procurationem habeant, & qui superant fructus proprios sibi ascribant.

Quod genus Commendarum in disceptationem vocetur.

De hoc tertio genere nobis sermo est: reliquas, quod ad præsens institutum attinet, valere iubemus. Multi siquidem, quos Dei timor, & gehennæ metus de sua salute sollicitos habet, cum sceleris conscientia torqueantur, non raro nobis molestiam exhibent, quærentes, si forte queant vtilitati suæ nostro periculo consulere; cum nec vulgatæ opinioni, nec quorundam responsis satis fidem adhibeant, quos vident similium rerum cupiditate teneri. Complures scilicet tamquam in manifesto scelere deprehensos lux arguit; cum ne fingere quidem possint quo iure aliena vsurpent, & quæ ad se nihil attinent. His ego difficultatibus, quibus eos expediam, cum non inuenerim, si quid est quod diuturna meditatione inuestigare potui, in medium afferam, neutram in partem dissimulans; vt cum diuersarum momenta rationum expenderint, tum mature statuant, possintne olim apud supremum iudicem suum illud factum tueri. Ostendam autem primum quibus argumentis Commendatum institutio, qua lege nunc apud nos seruatur, oppugnari queat. Deinde, si quid est, quo defendi & iusta asseri possit, hoc quoque sedulo perscrutabor.

Monachi communiter possident.

In primis igitur sic arbitror, tametsi Monachi priuatim nihil possideant, quæcunque tamen aut suo ipsi labore atque industria pepererint, aut fidelium liberalitate consequuti fuerint, ea publice communiterque possidere. Neque enim communes contractus votorum religio rescindit: sed si quid singuli clanculum separatimue sibi asciscant, hoc paupertas Euangelica damnat. Vnde sequitur, vt si quis ea ab illis euertat, aut inuitis per vim eripiat, nihilo secius fur & prædo habendus sit, quam si sua cuilibet auferat legitime possidenti.

Bona Ecclesiastica videntur quidem Clericorum stipẽdia, Monachorum autẽ patrimonia.

Arbitror secundo, facultates Monasteriorum non prorsus æquali sorte cum reliquis Ecclesiasticis bonis, sed potiori iure à Monachis possideri; cum professi statum induant, qui nulla lege labefactari potest. Nam summus Pontifex pro sua potestate, vt non pauci scribũt, indicta caussa iubere potest, vt Episcopus se abdicet. Potest etiam inutili, rerumq; ac literarum imperito, ne quid in gregem peccet, dignitatem abrogare. At nihil horum, potest in Monachum: sed vbi primum rite atque ordine professus familiæ adscriptus est, in posterum non nisi per iniuriam communium bonorum possessione poterit deiici: non ægrotus, non inutilis, non idiota, non discolus, non perpetuo morbo laborans, sed ignauus & æger Monasterii patrimonio alendus est, quoniam cohæres & compossessor sit; in officii immemorem ex Regula animaduertendum. Exturbari autem non magis potest, quam filius è paterna domo: nisi forte tali aliquo scelere se obstrinxerit, ob quod patri dicere liceat: Filius meus exhæres esto. Quod apud nos maxime fieri necesse est, apud quos Monastica professio bonis abdicat paternis, & adeundæ hæreditatis iure prohibet.

Illud quoque tertio falsum arbitror, quod nonnulli temere asserunt, superesse copiosis Monachis quod ex eorum vectigali redundet. Nam quæ superant Regula pauperibus adscribit: & ea lege communiter possident.

Monachis quod redundat, pauperum vectigal est proprium.

Ita sanxit Monachorum Pater S. Benedictus. Fundatorum etiam semper hoc tacite, plerumque etiam conceptis verbis stipulatio continet. Volumus etiam, inquit Vuillelmus Aruernorum Comes & Dux Aquitaniæ, cum sua traderet Cluniacensi Monasterio, vt nostris successorumque nostrorum temporibus, prout opportunitas atque possibilitas eiusdem loci se dederit, quotidie opera misericordiæ pauperibus, indigentibus, aduenis, peregrinantibus, summa intentione exhibeantur.]

Testamentum Vuillelmi initio Bibliot. Clun.

Quod si quis putet id consuli magis quam præcipi, & tantisper manere Monachorum propria, donec ipsi arbitratu suo distribuant: quod cum facient, charitatis studio facient, non debito iustitiæ; ita vt si seruare in animum induxerint, ad restituendum cogi non possint: Respondeo, vtcumque ea res se habeat, postquam earum rerum administratio ad alienum peruenerit, voluntatis Monachorum interpretationem aliunde peti non posse, quam ex eorumdem institutis. Quare certissimum habeo, quæ superfluunt, ea deberi pauperibus: nec ab vllo mortalium cuiquam donari posse, nisi qui ius gentium violet in abroganda fide publica, & legitimis contractibus rescindendis. Quippe solemnis votorum nuncupatio legitimi contractus speciem obtinet. Nam quod voueo præscriptis ac solemnibus formulis, Ecclesia ratum habet: idq; summa fide debet tueri. His porro formulis, peculii quicquid hactenus esse potuit, spemque insuper omnem in posterum à me abdicans, ab Ecclesia mittor in possessionem bonorum communium.

Bona Monasteriorum legitimis laboribus & contractibus comparata.

Vtique Monasteriorum bona partem maximam Monachorum parta labore sunt: quæ olim donata sunt, iam dudum videntur perpetuo labore quæsita. Alienos porro labores nemo præterquam inique largitur. De sudoribus antiquorum Monachorum plures olim scripserunt. Laborandi studio S. Bernardus, cum imbecillior haberetur, metendi gratiam precibus impetrauit. Nunc quibus artibus Conuentus excitemus, perspicio: qui nescio an ad similem quandoque opulentiam emersuri sint. Nos sane texendis sportulis vt Monachos olim exerceri non cõtigit: serere ac metere nereue non magis quam cœli volucres, aut Euangelica lilia didicimus: sed noctu atque interdiu aut libris incumbimus, aut orationi instamus: his ferè atteritur ætas nostra, nisi cum nos alio proximi charitas auocat. Tum foris aut priuatim disserimus, aut publice concionamur: pœnitentium confessiones audimus, aut ægros denique & de salute periclitantes, ad rerum præsentium tolerantiam, & futurarum studium adhortamur. Ex his nonnihil quandoque temporalis emolumenti ad nos redundat; quod summa fide Superiores nostri dispensantes, id maxime student, iuxta Apostolum, ne cuiquam graues sint: sed absque cuiusquam molestia familiam alant. Quibus vero locis aut corrupti mores incubant, aut hæresis insidiatur, eo si possint, coloniam deducunt. Aream, si non inuenerint, qui gratis largiantur, pretio comparant, seq; ære alieno obstringunt: quod sensim ita dissoluunt, studiose in eam rem collatis, quæ per stata tempora Aduentus & Quadragesimæ concionatoribus offeruntur. Deinde nos iubent palam per agros Apostolico more, concionando, docendo, confessiones audiendo, ægros visendo, famem, sitim algoresq; ferendo, victum quærere. Experientia probat, quibus necessaria suppetant, impetum remittere: inediæ stimulo prædicationis studium accendi, labores tædiumq; extingui, eoq; nos Mendicantes esse institutos, quo tot miseri, qui pleris que locis donis cœlestibus orbati spirituali fame intereunt, nostra cura ac sollicitudine ad vitam reuocentur. Deum militibus suis stipendia non denegaturum. Æquum esse, qui populum Dei prouidentiam doceant, dictis fidem exemplo suo concilient. His fere thesauris freti, tantas operum moles excitamus: quibus ii potissimum offenduntur, qui ad hæc conferunt nihilum qui-

dem. Stipes minutas passim colligimus: tari conuentus suo sumptu ædificant, cæmenta nostro sudore macerantur. Quare, si quis olim hæc ad alienos transferat, norit se nobis inuitis, contra ius fasq; pauperum sudores alienis propinaturum, nec Deum vindicem defuturum.

Quæ olim Monachis donata sunt, ea iure ab iisdem possideri.

Veruntamen, inquis, amplissimis illis Monasteriis plertaque olim attributa sūt, quæ quæsiuisse Monachi videri non possunt. Quinimo plures, & quidem singuli, minori labore, certe minus diuturno, longe maiora consequuti sunt: quæ si quis tentet transferre ad alios, omnes iniustum clamitent. Verum esto: quæ pridem fidelium liberalitate concessa sunt, hactenus dona habeantur: an censes vllum esse posse possessionis titulum eo iustiorem? Negauit olim Franciscus I. Castellano & Badæo præsentibus, Regum imperia pari iure posse defendi. Quare, quæ donata sunt, Monachi iure possident. Quæ autem iure possidentur, iure auferri non possunt: scelus ergo est, Monachorum facultates alienis concedere.

Verū, vt iuris & æqui ex æquo contemptor sis, & nostras rationes fusq; deq; feras, attamen maiorum nostrorum execrationibus moueri debueras: non enim sua duntaxat Ecclesiis contulerunt: sed fures præterea detestantur, & eorum capita omni execratione deuouent. Francorum solemnes formulas ad versum vndecimum capitis quarti descripsimus, cum aliis plerisque quæ huc attinent: è quibus ritum illum tantum repetam, quo Franci in generali populi supplicatione res suas se offerre profitemur. Sunt autem hæc, quæ ad altare verbis conceptis effari solebant. *Offero Deo, atque dedico omnes res, quæ hac in charta tenentur inserta, pro remissione peccatorum meorum, ac parentum, & filiorum, (aut pro quocunque illas Deus deliberare voluerit) ad seruiendum ex his Deo in sacrificiis, Missarumque solenniis, orationibus, luminariis, pauperum ac Clericorum alimoniis, & cæteris diuinis cultibus, atque illius Ecclesiæ vtilitatibus. Si quis autem inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub pœna sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.* Ponit etiam in ea alias coniurationes, quas enumerare longum est. Hæc ibi: quibus aliunde pauca lubet attexere. Nam Marculphus certe eadem tradit in lib. De solemnibus formulis. In quinta formula, quæ est extructionis Monasterii, hæc habet: *Si quis huic voluntati meæ per quaslibet adinuentiones seu propositiones (sicut mundus quotidie artibus & ingeniis expolitur) obuius vel repetitor, conuulsor etiam aut sergiuersator extiterit, anathema sit. Et sicut Dathan & Abiron hiatu terræ absorpti sunt viuentes, in infernum descendat. Et cum Giezi fraudis mercatore, & in præsenti & in futuro seculo partem damnationis excipiat: & tunc veniam consequatur, quando consequuturus est diabolus, qui sese fallendo æthrea sede deiectus*, &c. Et in formula donationis quæ est 13. *Si quis vero*, &c. *Vel iudicium sæua cupiditas, vel quælibet persona, obuius repetitor extiterit, à conuentu omnium Christianorum vel liminibus Ecclesiarum extraneus habeatur, & Iudæ traditoris Domini nostri Iesu Christi perfruatur consortio*, &c. Et sequenti 15. *Si quis vero, si ego ipse*, &c. *iram trinæ maiestatis incurrat, & cum supra se ipso Sancto* (Patrono Basilicæ seu Monasterii) *ante tribunal Christi deducat rationes.* Anathematis & Christi tribunalis rursum meminit Form. 16. & 18. Adde his legem Alamann. cap. 1. §. 2. & legem Baiuuariorum cap. item 1. & 2. §.

Auctor. in 1. lib. Reg c. 4. v 11.

Capitul. Caroli & Ludouici. lib. 6. cap. 285.

Solennes formulæ donationum.

Marculphus

Quis non horrescat?

His porro formulis Ecclesiarum Monasteriorumque fundatores vsos, cum priuatim singulorū locorum chartæ testantur, tum nonnullas habes in extrema parte Bibl. Floriac. in Antiq. Vienn. Rudolphi, Hugonis, Lotharii, & Caroli Calui Regum, quæ iisdē verbis perscriptæ sūt: Complures vero in Biblioth. Cluniac. quarum vna, quæ in S. Hugone pag. 543. Gaufrido Mauritaniæ Comiti adscribitur, hæc habet: *De quibus omnibus bonis si quis sacrilegus aut insanus Zabuli instinctu aliquid subtrahere, vel minuere tentauerit, nisi resipuerit, & ad satisfactionem confugerit, authoritate Dei omipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & SS. Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, atque omnium Sanctorum, sit excommunicatus & anathematizatus, & à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ segregatus, vt non habeat partem cum Deo, neque cum Angelis, neque cum Sanctis eius, sed sit pars eius cum diabolo & angelis eius, si in sua malitia perseuerare voluerit, atque in inferno pœnis debitis crucietur cum diabolo, tunc veniam habiturus, quando diabolus & angeli eius sunt habituri.*

Antiq. Vië.

Sed nihil illustrius in hoc genere legi potest, quam est testamentū illud Vuillelmi Comitis Aruernorū & Ducis Aquitaniæ, quod exhibet Andr. Quercetanus initio Bibl. Cluniac. Sic enim scriptum est: *Si quis forte* &c. *primam quidem iram omnipotentis Dei incurrat, auferatque Deus partem illius de terra viuentium, & deleat nomen eius de libro vitæ: fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo, Recede à nobis; & cum Dathan & Abiron, quos terra aperto ore deglutiuit, & viuos infernus absorbuit, perennem incurrat damnationem. Socius quoque Iudæ Domini proditoris effectus æternis cruciatibus retrusus teneatur: & ne ei in præsenti seculo humanis oculis impune transire videatur, in corpore quidē proprio futuræ damnationis tormenta experiatur, sortitus duplicem direptionem cum Heliodoro & Antiocho, quorum alter acrib. verberibus coërcitus vix semiuiuus euasit; alter verò nutu superno percussus, putrescentib. membris & scatentib. vermibus miserrime interiit: cæterisque sacrilegis, qui ærarium domus Domini temerare præsumpserunt, particeps existat, habeatque, nisi resipuerit, Archiclauum totius Monarchiæ Ecclesiarū, iunctō sibi Paulo obstitorem, & amœni paradisi aditus contradictorem*, &c. Prius etiam hanc ille legem suo testamento dixerat, studiose ac sigillatim cuncta nominās, quib. caueri vellet; nec vlli parcens personæ. *Neque aliquis Principum secularium, non Comes quisquam, nec Episcopus quilibet, nō Pontifex supradictæ sedis Romanæ, per Deum, & in Deum omnesque Sanctos eius, & tremendi iudicii diem contestor, deprecor, ne inuadat res ipsorum Dei seruorum. Non distrahat, non minuat, non procamiet, non beneficiet alicui personæ, non aliquem Prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat*, &c. Hactenus Vuillelmi testamentum.

Vuillelmi Ducis Aquit. Testam. cum horrēdis execrationib. in violatores.

Illud singulariter obseruandum est, quod ait: *Non Pontifex Romanæ sedis cuiquam beneficiet: non aliquem Prælatum super eos contra eorum voluntatem constituat.* Eo nimirum spectabant fundatores Monasteriorum, cum legitimos hæredes abdicarent, & alienos adsciscerent, vt ab iisdem Monasticæ Regulæ statua seruarentur: idque solemni stipulatione pacti sunt. Apostolicæ autem Sedi, vt testatur Ludouicus Francorum Rex Simplicis filius, Vuillelmus Cluniacense Cœnobium, *ad tuendum, non ad dominandum* subiugauit. Idcirco S. Bernardus, Tyronii subinde Monasterii conditor, cum primum Pictauensi Abbatiæ S. Cypriani præesset, & illa decreto Paschalis II. Cluniacensibus addicta esset, isq; tantisper Abbatis officio prohibitus, donec acquiesceret: loco cedere maluit, eremumq; petere, quam vt præter fundationis leges cuiquam subiiceretur. Illud autem postea decretum reuocatum est. Sed cum denuo innouatum esset, Romam profectus, nec auditus, summum omnium Iudicē Deū appellauit: quo primum irritatus Pontifex, mox communicato cum Cardinalibus consilio territus, non modo æquum censuit virum pristinæ libertati restituere, sed & augere Cardinalatus dignitate statuit: quam tamen iis constanter repudiauit. Autor Duchenius in Paschali II. ex Gaufredo in vita S. Bernardi Tyronensis. Nec prorsus iniuria. Quippe cum primum sui iuris essent, qui Monasticam vitam profitērentur; sponte iugum subierunt: & cum rerum aliarum, tum ipsius pretiosissimæ libertatis iactura, optatum sui Ordinis portum tenuerunt; quibus haud quaquā fraudi esse debet quod SS. Patribus, quod Ecclesiæ, quod publicæ fidei dem habue videntur supra modum obligari potuisse, quam ex præscripta Regula intelligere potuerunt. Sed iam vnde digressi sumus, eo pedem referamus.

Ad tuendum, inquit, non ad dominandū Cluniac. Monast. Pontifex accepit.

Ibid. pag. 6. in quodam Præcepto Ludou. Regis.

Duchenius in Vit. Pōnt.

Atqui Pontifex, inquiunt, ita statuit, & redundantes fructus Commendatariis adscribit. Calumnia est: caue lector autem accommodes: neque enim Pontifex aliena largitur, quod Tyranni solent. Aliena porro ducere debet, seu mentem Fundatorum spectet, seu præsentem

possessionem. Nam Monachi quidem possident: quibus vtique fieret iniuria, si in cuiusquam gratiam propria eriperet. Fundatorum autem ea mens & voluntas fuit, ne cuiquam præter Monachos cõcessis opibus daretur abuti. Explicat hanc legem Fundatorum Valterus in sua Fũdatione de Bertices, quam habes in Bibliotheca Cluniacensi: *Bona verò* inquit, *quæ ad ipsam Ecclesiam sunt collata*, &c. *ad vsus Fratrum ibi seruientium proficiant, nec vnquam ad aliorum vsus conferantur, vel in potestatẽ redigantur.* Idque non raro disertis verbis ipsi Pontifices confirmarunt. *Omnia*, inquit Vrbanus II. in Confirmatione S. Dionysii de Nogento, *omnia integra conseruentur, pro quorum sustentatione ac gubernatione donata sunt.* Suis vero literis, quibus passim summi Pontifices diuersis Monasteria cõmendant, nequaquam iniustitiæ patrocinantur. Nam his fere verbis, quid iuris tribuant Commendatariis, exprimunt: *Talem N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Ecclesiam cum omnibus iuribus & pertinentiis suis tibi autoritate Apostolica commendamus: per te quamdiu vixeris, & dictam N. Abbatiam, vel Prioratum, vel Ecclesiam ob inebi, tenendam & gubernandam, ita quod durante Commenda huiusmodi de fructibus, reditibus & prouentibus, ipsius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Ecclesiæ N. disponere & ordinare valeas, sicut veri Priores, & Abbates, vel Beneficiarii ipsius Abbatiæ, vel Prioratus, vel Beneficii, qui fuerunt pro tempore, ordinare, & disponere potuerunt, debuerunt. &c.* Quibus verbis, etsi Pontifex œconomum instituat, nullam tamen eidem possessionem asserit: nec vero maiorem illi disponendi, seu dispensandi res Monasterii potestatem largitur, quam prius veri ac legitimi Superiores habuerunt. Hi porro numquam tantum iuris sunt consequuti, vt quæ superessent, in priuata sua commoda suorumue deriuare possent: sed pauperibus ex præscripto Regulæ erogare debuerunt. Quamobrem, ni fallor, perniciosè ac turpiter perditorum hominum cupiditatibus assentamur, cum scribimus, Commendatarios superfluos fructus facere suos. Consuetudo tamen, inquis, excusat, quæ dudum apud omnes inoleuit. Respondeo, Perinde vt Arabes. An non saltem ignorantia? Non dubito: siquidem non est illa lex relata in tabulas, quæ furtum vetat.

Redundantes fructus in vsus pauperũ, aut maius emolumentum Monaster. conferendi sunt.

Ibid.

Per vim igitur, inquis, & per summam iniuriam Pontifex Commendatarios Monachorum ceruicibus imposuit. Ah, ne sæui tantopere. Sane quidem quam vtiliter quamque è re nostra hoc fecit, probat funesta hęc Monasteriorũ solitudo, & semper in peius collapsi mores. Sed quãdoquidem non vtilitatis nobis ratio ineunda est, sed de iure respondendum: id potuisse iustis de causis negari non potest; præsertim cum sacrilegam rapiendi libidinem suis terminis circumscripserit. Nam cum vniuersam Ecclesiam suæ fidei à Christo commendatam habeat, eamque summo iure tueatur, eundẽ decuit ad Monachorum choros, quorum maxime secundũ Martyres doctrina & sanctitate Orbis in se oculos Ecclesia cõuertit, partem aliquã deriuare curæ ac sollicitudinis suæ. Hi porro cum pluribus locis crapulę atque otio dediti, à maiorum suorum institutis desciuissent, instaurandæ cœlestis vitæ promptissima ea ratio visa est, si à terrenarũ rerum procuratione semoti, quibus animorum acies obtũdebatur, & hebescebat, intermissa diuinæ contemplationis studia cogerentur repetere. Fuit ista, quantum coniicio, præcipua causa, cur Cõmendatararii necessarii sint habiti. Quis vero neget summum Pontificem, cuius authoritas omnem Ecclesiam tanquam suo sinu complectitur, quibus remediis opus sit, singulas partes posse instruere?

Ratio instituendorum Commend.

Cæterum ætate minores legibus tutores accipiunt. [illegible] ut etiam mulieribus diruptæ profusæque libidinis. Furiosis denique ac mente captis: neque propterea causam vllam habet querelarum: quin etiam si sapiant, gratiam legibus habeant, quę per imprudentiam sua sponte præcipites ære dirui vetant, & bonis euerti. Horum nonnullis euasisse quandoq; similes Monachi feruntur, quo minus nunc ægre remedium tolerent, si prodesse magis quam nocere probetur. Verum longe secus res accidit. Nam Commendatariorum vnum hoc studium esse apparet, vt pietatem extinguant: & Monachos, si quo possint scelere palam obstringant: quo iure videantur iis expulsis suum quæstum facere. Cæterum, raros omnino Commendatarios inuenies, cum quibus pessimus quisque Monachus comparatus, prę illis innocens & iustus non habeatur. Nam augustissimis illis Sanctorum sedibus, è quibus olim ad iudicium prodituri sunt, & tribunalia inscensuri: hæretici præsident, & meretriculæ, spurii, lenones, quorum sæpe nulla pars corporis à flagitio vacat. Qui tamen hæreticos sortiti sunt, longe clementiores experiuntur. Durissima nonnullorũ Pręlatorum seruitus: quorum immensa autoritate iugum ipsum ingrauescit. Non ita pridem, vt didici, in celeberrimo quodam huius Regni Cœnobio, cui Commendatarius Episcopus incubabat: λιθίασις Monachum tentare cœpit, atque vrinæ suppressionibus, & vesicæ imique ventris distentionibus, vrinæ ardoribus, tandemque summis doloribus vrgere; quos vbi iam ferre non sustinet, admonet Prior Abbatem Chirurgum necessario accersendum esse, & nonnullos sumptus faciendos. Negat clemens illa anima præter annuum canonem se Monachoquicquam debere: efferri iubet, si curari velit, in Xenodochium. Rogat illum Prior parcat existimationi suæ: etenim fore neminem qui non hoc factum grauiter accipiat. Itaque demum ære minuto redemptus imperitus artifex, misero atque eiulanti per summos cruciatus vitam eripuit, tantisper dum Monasterii opibus immitis prędo ad luxum & pompam abutitur. Nec vero hanc solam, sed alteram quoque Abbatiam commendationis iure deuorabat. Sed satis hactenus: nam mihi dolor vocem eripit. Olim aderit, apud quem nostras querelas deponamus: nec Sancti nobis deerunt patroni ac vindices.

Notent Cõmendatarii, seque ipsos inspiciant, an auctor falsari gui possit.

Horrenda inhumanitas Cõmendatarii.

Sed & vnum interim volens exemplum commemorabo, quod aliquando legisse memini in Sermone quodam de S. Medardo cuiusdam Anonymi, quem habes in Biblioth. Floriac. Monasterii, quo vel sic terreantur aliorum exitio, qui proprio periculo moueri non possunt. Ansberto, inquit, Abbati Suession. S. Medardi successit Guatimbertus qui Drausione Suession. Episcopo defuncto, apud Regem pecuniæ magnitudine, & amicorum obtinuit intercessione, vt & Pontificatus dignitatem administraret, nec tamen aliquo modo pristini officium Prioratus amitteret. Erat enim in curia frequens, & plurimum inter Regis domesticos valens: vnde tametsi difficulter, tamen suæ cupiditatis effectum obtinuit efficaciter. Vtrisque ergo prælatus gregibus, astutam rapido seruabat sub pectore vulpem, illos districtius æquitatis agẽs ratione, quibus in ouina prius subdole præfuerat veste. Hæc ille. Narrat autem subinde, quo pacto ea quæ Monachorum erant, ipse sibi vendicaret, & iuberet in propriam domum inferri: quę cum aliquando Monachi, eodem absente, in Cœnobium auertissent, vt primum resciit, ira excanduit, exitium omnibus minitans; ita vt illi ad preces, inquit, & triduanum ieiunium conuersi, constitutis horis tacerent tamen, nec psallerent præ tristitia. Adueniens aperientem fores æditũum, tam dire percutit in ipso sacro limine, vt statim eius facies ex vulnere cruentaretur. Inde ferox & amens tam egregio patrato facinore intro se proripit, & ad Sancta Sanctorum accedens, ausus est nebulo Dominum, cuius seruos diripeter, genibus flexis adorare dicam, an illudere? Sed non tulit vltra prædonis insolentiam diuina iustitia; actutum enim labentibus intestinis coram suo iudice carnifex exspirauit. Discant igitur, qui rapacibus votis Sanctorum patrimoniis inhiant, iisdem olim iudicibus sempiternum eos manere exitium.

Verum, demus nonnullos Commendatarios egregie fungi officio suo, nullum ne hi stipendium merebuntur? Quinimo bene merentibus decerni placet, non minus quam olim Vicedominis, Defensoribus, & Aduocatis Ecclesiarum: sed certum illud ac definitum. Nam immensa illa licentia, qua superfluos fructus sibi vendicant, nullo iure probari Potest. Primum, quoniam ea ratione merces laborem supra modum vincit: ac su-

perat, quod neutiquam decet in administratione bonorum pupillarium. Secundo, quod eo pacto œconomi prior conditio est, quam domini: nam qua nunc lege viuitur, Monachi quidem cum sint domini, ex asse trientem accipiunt; Commendatarii bessem. Tertio, quia manifesta hæc iniuria est, perire domino emolumenta rei suæ, soli villico rem crescere. Quarto, quod propterea semper studeant Monachorum numerum imminuere, quo plura redundet. Postremo, quod lucelli odore delectati, plura superfluis annumerant, quorum inopia Monachi premuntur; qui vt externa subsidia sibi comparent, captare atque aucupari Laicorum beneuolentiam coguntur. His ego rationibus & aliis, quas ante protuli, in eam sententiam adducor, vt negem Cōmendatarios superfluos fructus suos facere, & asseram perinde vt tutores, mediocri stipendio contentos esse debere.

Duæ sunt præterea rationes, ob quas summus Pontifex partem aliquam possit Monachorum delibare substantię: nimirum Ecclesiæ necessitas vrgens, & cum apparet longe maior emersura vtilitas. Tum enim neque Monachis irrogatur iniuria, neque fides publica testamentorum donationumue violatur. Sed de his aliàs. Quæ autem hactenus disputaui, tametsi vera esse in animum induco meum, Ecclesiæ tamen iudicio permitto.

ALTERA PARS
Digressionis.

Gentianus Heruetus Canon. Aurelian. Vir Doctiss. (cuius ab eleganti calamo Chrysostomum magna ex parte nobis latinè loquentem habemus) insignem scripsit Dissertationem de reparanda Eccles. disciplina ad Petrum Danesium *Vaurensem Episcopum, & quondam Regem Gall. in Concilium Trid. Oratorem, qua sextum Canonem Concilium Chalcedon.* * *interpretatur; vbi inter cætera de Abbatum nominatione quid sentiendum, inquirit. Ac quidem Monachos ait ius electionis suo ipsorum vitio, iusto Dei iudicio amisisse. Nominationes verò regias non improbandas, si & illæ vitiis & abusibus vacarent.* Atque vero huc referunt, *inquit*, quod nonnullis videtur indignissimum, vociferantibus nunc omnia *ἀσυστάτων*. olim neminem fuisse Imperatorem, qui non prius militiæ stipendium meruisset, nullum Abbatem qui non antea fuisset Monachus: nunc autem ita esse moribus cōparatum, vt ex Monacho nunquam creetur Abbas. Nam nec Monachis desūt sua quibus fruuntur beneficia, nec eis magnopere curandum est, si non fiant Archimandritæ, cum eiusmodi onera etiam oblata deberent respuere, vt quæ à contemplatione & oratione, cui eos semper deditos esse oportet, auocant. Et certe si diuinitus quandoq; contigerit, vt eis cōmendentur Monasteria, qui honesta aliqua fructuum portione contenti, reliqua in alendis & instituendis Monachis, in pauperibus educandis, in ædificiis reparandis consumant, nihil posset accidere optabilius, nihil magis expetendum. Sin autem ita se gerant Comendatarii, quomodo omnes ferè se videmus gerere, vt qui cōmendatunt Monasteria, eis videantur omnia comedēda propinasse: non poterat, ita me Christus amet, ea maior calamitas accidere. Videmus hodie à compluribus teneri Monasteria, qui cum ædificia omnia minentur ruinam, ne vno quidem lapide admoto eam fulciant: cum indoctissimi sint Monachi & dissolutissimi, nec eos curant certa continendos disciplina, nec præceptores adhibent qui eos erudiant, atque vtinam non essent etiam qui suo exēplo eos ad flagitia inuitarent. Cum olim soleret statis dieb' ab Abbatib' eleemosynæ aliquid erogari, id totū in vsus suos conuertūt, & pauperes quos alere debebant, subtractis alimētis occidunt. His accedit quod cū nullus sit canon, qui vetet quo minus plurima vni possint commendari Monasteria, sintq; nonnulli, quorum auaritiam &, vt significantius Græcè dicam, *πλεονεξίαν*, ne vniuersus quidem orbis terrarum satiauerit, frequenter accidit, vt in distinctissimis locis eis commendentur Monasteria, quæ nunquam ne per somnium quidem visant, satis habentes si fructus ex eis perceperint, ex quo quidnam eueniat, quis est tam cæcus qui non videat? *Et post pauca*

Annotat.

* extat apud Grat. dist 70 c. Nominem.

Neque vero sunt audiendi, qui tenent Monasteriorum minorem esse habendam rationem, quam beneficiorum quæ adiunctam habent curam animarum. Quasi vero non sint etiam rationis participe anima præditi Monachi, quorum exitium de manu Archimandritarum Deus est requisiturus, si eorum culpa id acciderit. Dolendum profecto, dolendum est, quod cum olim tot Viri pietate & doctrina insignes prodierint è Monasteriis, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Gregorius Pontifex Maximus, Benedictus, & alii innumerabiles, qui suis & exemplis & scriptis Dei Ecclesiæ plurimum profuerunt, hodie magna ex parte est summa Monachorum inscitia cum vitio coniuncta, quæ tota fere est adscribenda Commendatariorum negligentiæ, qui non dant operam vt bonos & doctos habeant Præceptores. Valde etiam dolendum est, quod cum calamitosissimis his temporibus pauperum sit maximus prouentus, ablata sint eis alimenta, quæ, antequam exorirentur isti Commendatarii, certis diebus publice suppeditabantur è Monasteriis. Quin etiam quis non angatur animo, cum videt templa augustissima & pulcherrima ædificia partim minari ruinā, partim iam corruisse, cum interim Monasteriorum prouentus quomodo consumantur quid opus est dicere? His certe rebus propediem futurum est, vt nisi opportunum afferatur remedium, & Monasteria & monastica disciplina funditus intereant.

Accedat superioribus Gabriel Putherbeus Fontebraldæus, *qui in Epistola preliminari Operum* Thomæ de Kempis *Parisiis impressorum, ad Stephanum Boncherium Baionensem Episcopum, ita in rem præsentem loquitur; vbi cladem suo tempore Monasteriis per Commendatarios illatam deplorat.* Episcoporum olim erat prospicere, vt ne Monachorum secessus & quies interturbaretur, quandoquidem Monachismus puritatem suam retinens, non aliud est quam syncerior Christianismus: eoque Philo Iudæus iuxta D. Hieronymum, habitacula Christianorum Monasteria vocabat, ex quo apparet, Hieronymo eodem teste, talem primum Christo credentium Ecclesiam fuisse, quales nunc Monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam sit proprium, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egentibus diuiduntur, orationi vacatur & psalmis, doctrinæ quoq; & continentiæ, Quales & Lucas refert primum Hierosolymæ fuisse credentes. Insultant ergo nunc Ecclesiæ Christi adolescenti, qui Monachismum sugillant, minime intelligentes, se, si iuxta Domini Iesu consilium vitam instituerent suam, non ita multum abfore à Monachorum instituto. Simul ac igitur Episcopi Monachorum Magistri ac Patres, Apostolos desierunt imitari, cœperunt & Monachi paulatim fatiscere, cœpit rigidus ille & olim inuictus animi rigor elanguescere. Inde consecutum est fortassis, vt quædam Monasteria potestate Episcoporum eximerentur: intellexerunt namque, quorum hæ partes erant, multa ab vno quopiam eiusdem propositi tenacissimo Viro pio & probo Cœnobia tutius ac rectius gubernatum iri, quam ab Episcopo, nihil minus quā Episcopo, quiq; nihil esset aliud, quam quod dicitur, *ὑπόχαλκον χρύσιον*. Si quidquam Monachis ab Episcopo detrimenti felici Ecclesia impēdebat, illud erat omnium grauissimum, quod nonnunquam Episcopus, si quem Monachorum virtute, consilio, ingenio præpollere animaduertisset, illum è Monasterio seuocatum sibi adiungebat, auxilio ad seria & ardua futurum. Inde erat illud inter Patres (vt ait Ioannes Cassianus) iactatum prouerbiū, vitari Monacho debere mulieres & Episcopos, quod nec mulier nec Episcopus sineret eum, q[illegible] familiaritatē illi dedisset, vel quieti cellulæ operā postea dare, vel diuinæ theoriæ per sanctarum rerum intuitum purissimis oculis inhærere. Hodie non temere infestiores hostes pariter Monachism' etiā syncerior, quā Episcopos.

Monachis vitandi Episc[illegible]

Pro bona felicitatis suæ parte ducebant veteres Episcopi, si de suo Monachis tribuerent, si in Diœcesi sua Cœnobium quodpiam fuisset ædificatum: precibus etenim illorum, exemplis, sententiis, societate, sciebant se non

partum iuuati, in ea quam sustinebant, persona. Iam hodie aliorsum prorsus cecidit alea: nam pessime secum actum iri plerique arbitrantur, nisi vnum & alterum plus minus Cœnobium suum quoquo modo fecerint; quoq; aliquod vnum opimiores census habet, eo maiore studio & contentione terra & mari, superorum etiam dicam & inferorum ope enituntur, depugnant, vt in suam illud nassam attrahant, & vt vulgato vtar vocabulo, aduncent: attractum & aduncatum mox expilant, ditipiunt, depeculantur, interdum etiam exinaniunt, vel vsque ad puluisculum, si quando finuntur animo suo gerere morem, securissimi interim, quod calamitosi Monachi rerum gerant, quam iuste ac sedulo pensum reddant, vota soluant, quam etiam fortiter esuriant: quin & amandant eiiciuntq; aliquo si pacto queant, quo quicquid superest, insumant in nefarias fœdissimasq; voluptates: ita quod malis artibus partum est, malis item deperit: neq; quicquam pensi habent, an Monasterium quod prædantur, sanctiorem etiam tum disciplinam & excultissimos mores conseruet, an autem à veteribus institutis discesserit: tantum reditus captant, tantum census aucupantur, pecuniarum maximi (vt ait ille) æruscatores, satis habentes, imo se etiam pulchre Deo litasse arbitrati vbi per eos solitudo maxima vbique inhorruerit: idque quoad fiat, latetones aliquot inibi collocãt suos, Schytis ac Getis truculentiores, qui die noctuq; pergræcentur, nepotentur, ludant aleam, negocium haudquaquam tolerabile non prius desinant facessere misellis cœnobitis, quam omnes aut minis perterrefacti, aut biliosa fame coacti alio demigrare festinent.

Verum fortassis collocant in pauperes, quod alicubi superfluum corrasetunt, scilicet is labor est illis, ea cura quietos sollicitat: sed quid in re manifestaria plura queror? in ianuis Cœnobiorum quæ irretierunt Episcopi, ab egenorum turba antea obsessis, vel stipem vel cibum expectantium, summa solitudo: abunde se muneri satis suo fecisse putant, si pro amplissimis eleemosynis, pro foribus trium quatuorue Monasteriorum quæ iam compilant, olim in egenas indigenas erogari solitis, aliquot iam numos ipsi per quempiam forte obuiis mendicis diuidant. O Deum immortalem, ô admirandam & stupendam Creatoris clementiam, qui ad tam flagitiosa tam diu conniueat! Patres vocari gestiunt, eo plures Episcopatus ambiunt. Quid istuc malum est, nisi furor est, nisi dementia est? Abbatem vocitari, & tyrannum gerere? Pastores audire, & lupos imitari? Quiesce iam, ô bone Iesu: ecce quod iam olim sciscitabaris, temporibus nostris tritissimum: Paruuli efflagitant panem, nec est quisquam qui frangat illis. Quid itaque auferunt? lapidem egestatis ab immanissima cupiditate & siti habendi, quæ viscera claudit misericordiæ: serpentem, certe venenum perniciosissimi exempli: scorpionem, meracissimam hypocrisim, quæ blanda amplexantium Pattũ imagine imponit, & tandem enecat.

Sed omitto cætera, paulo asperiora, quam vt delicatæ quorundam, quos hæc tangunt, aures ferre possint. Interim bonos & fideles Episcopos, qui se pares muneri suo præstant, censura ista non ferit. Cur enim ipsi qua tales, iustis ex caussis non commendentur, Monasteria, & Monachorum cura, cum status Episcoporum sit status perfectionis, Monastico multo excellentior. Sed vbi soli statui perfectio tribuitur, in persona nulla reperitur, quomodo tunc Monasteriis Monachisque præesse ambiant, ipsi viderint.

AD EPIST. CXLII.

pag. 57. Ad Monachos Alpenses.] *Alpense Cœnobium, vulgò* L'Abbaye des Alpes, *Diœcesis Geneuensis in Sabaudia, hodie Anicienfis. Fundatum anno Dom. 1136. ab Humberto Sabaudiæ Comite, sub primo Abbate D. Guarino, qui deinde Sedunensium factus Episcopus, occasionem huic Epistolæ præbuit, qua Bernardus Monachos Alpenses suo Abbate destitutos consolatur. Ita fere* Gasp. Iongelin. in Genealog. Cisterc. *Sed iam ante fundatum fuisse hoc Monasterium, nec Monachos ab initio habitum & instituta Cisterciensium fuisse amplexos, sed iis se tandem submisisse, facile est colligere ex præsenti Epistola, præsertim verbis illis*, Quam læto sinu collegit vos multitudo Cisterciensis? *Et quidem Claræ-valli se peculiariter aggregasse, constat ex sequentib. Bern. verbis. Vide etiam Epist. 253. ad dictum Guarinum.*

AD EPIST. CXLVI.

Ad Burchardum Balernensem Abb.] *Balerna Monaster. Ord. Cisterc. filiat. Claræ-vall. in Diœcesi Bisontina, Comitatus Burgundiæ non procul à monte* Iura, *fundatum anno 1136. sub hoc ipso Burchardo primo Abbate. Eius censuram ad primum librum Vitæ à Guillielmo Abb. S. Theodorici scriptum, habes in fine dicti libri.*

AD EPIST. CXLVII.

En teneo, vnde glorier apud extraneos literas tuas, & illas literas, in quibus tuam mihi animam effudisti, &c.] *Literas tam Bernardo iucundas, & tanto celebratas præconio, haud dubio cupiet auidus Lector inspicere & legere. Eas itaque hic exhibemus, vt videas, quanto amicitiæ fœdere sibi inuicē cohæserint sanctæ illæ animæ: de qua re vide* Argum. ad Epist. 228. *Epistola sic habet:*

VENERABILI ET DILECTISSIMO MIHI Domino Bernardo Claræ-vallis Abbati, Frater Petrus, Humilis Cluniacensium Abbas, valere semper in Domino.

Quantum reuerentiæ, quantum amoris sibi anima mea in penetralibus suis conseruet, nouit ille, quem in te veneror & amplector. Feci hoc, etiam dum adhuc absentia tua, vultum corporis tui mihi inuidens, abscondebat: quia iam fama velocior corpore, beatæ animæ faciem, oculis mentis meæ modo quo poterat, inferebat. At vbi, quod diu negatum fuerat, tandem sum assecutus, & phantasmata somniorum veritate succedente euanuerunt: adhæsit anima mea tuæ, nec ab amore tuo vltra diuelli potuit. Ita charitas tua totum me sibi deinceps vendicauit, ita virtutes tuæ & cogniti mores rapuerunt, vt nihil mihi de me quod tuum non esset, relinquerent; nihil tibi de te non meum esse permitterent. Mansit in me constanter ex illo tempore, & vtinam sic in te maneat Christi caussa cœpta, mutua charitas, quæ sola, quia nunquam excidere nouit, morem suum, quantum ad me pertinet, in me optime conseruauit. Cumq; hanc omni auro chariorem, omni gemma clariorem, in sinu meo reposuerim, in thesauris absconderim: miror quod tanto tempore, non qualia vellem indicia, huius à te mihi custoditæ charitatis acceperim. Ago quidem gratias, quod sæpe per quoslibet salutationibus missis, non penitus te amici oblitum signasti. Sed queror, quod certiora per literas indicia hactenus non dedisti. Certiora, dixi, quia nescit charta impressum mutare sermonem: cum loquentium lingua, addendo, vel demendo, iniunctam mutet sæpius veritatem. Vnde, quia vt electus præliator, paratus in diem belli, pro Ecclesiæ Dei periculis, dextra & læua vteris, & per arma iustitiæ dextris & à sinistris contendis: Nuncios meos, quos domno Papæ dirigo, ex parte amicitiæ tuæ secure committo: quoniam qui alienorum caussis assistis, tuorum negotiis deesse non poteris. Per quos, vt querela mea sopiatur, esse tuum, ac reditum, & statum domni Papæ non solum Legatis meis, sed & literis tuis committe. Vtinam & te à Curia laboriosa, & me à cura periculosa expeditum, vt semper optaui, nunquam mutandus vnus locus retineret, vna charitas vniret, vnus Christus susciperet.

AD EPIST. CXLIX.

De Monasterio S. Bertini.] *Persæpe, non S. Bertini, sed* pag. 69.
Sithiu *appellatur in priscis* Histor. *Adroaldus enim Vir*

religiosissimus iuxta ac ditissimus contulit S. Audomarò ex Constantia Germanica delato ad Tarauanam Morinorum agrum, quem maiores dixere Sithiu, *nunc verò* Audomaropolim, *vel B. Audomari vrbem. S. autem Bertinus sic religione excelluit in* Sithiu, *vt eius nomen manserit Cœnobio, Vrbi verò S. Audomari: cuius τοπογραφίαν Guicciardinus tradit exactè in χωρογραφία Belgica. Meier. verò l. v. Annal. Fland. rem hic a S. Bern. tactam dicit explicatè*: Anno MCXXXVII. Leo Abbas Lobiensis, Theodorici Comitis ab Eleemosynis, claro in Furnensibus ortus loco creatur Abbas Bertinicus Vir fuit prudens ac strenuus. Cluniacensium fortiter obuiauit conatibus, qui domum sibi Bertinicam subiicere conabantur: eoq; agente, Theodoricus Comes, & vxor Sibylla, Milo Episcopus Morinorum, Philippus & Milo Archidiaconi: Guillelmus Præfectus Audomarensium, eorumq; successores Bertinianæ domus ac perpetui protectores ab Innocentio Pontifice Romano sunt instituti. *Hæc ille: qui nobis vnà detexit tempus scriptarum harum literarum. Ex Picardo.*

AD EPIST. CL.

Ibid. *Hæc Epistola ex rebus quibusdam pro Ecclesia fortiter & feliciter ab Innocentio gestis excitat eum, vt in præsenti caussa zelum Apostolicum pari constantia exerat.*

Sancti Meminii.] *Legendum*, Memmii. *Nam à celebri olim apud Romanos Memmiorum familia ortum duxit S. Memmius Catalaunorum primus & Episcopus & Apostolus, eo directus à B. Petro.*

Porrò in S. Memmii *Ecclesia ad Catalaunum vrbem sita, qualis contigerit mutatio, ipsiusmet Innocentii Papæ verbis accipe.*

Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Stephano Ecclesiæ S. Memmii Abbati eiusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Officii nostri nos hortatur authoritas pro Ecclesiarum statu satagere, & earum quieti, & vtilitati salubriter auxiliante Domino prouidere. Dignum namque & honestati conueniens esse dignoscitur, vt qui ad earum regimen assumpti sumus, eas & à prauorum hominum nequitia tueamur, & B. Petri atque Apostolicæ Sedis patrocinio muniamus. Proinde, dilecte in Domino fili Stephane Abbas, Ecclesiam S. Memmii, cui Domino authore præesse dignosceris, sub Apostolicę Sedis protectione suscipimus, & præsentis scripti pagina communimus; statuentes vt quascunque possessiones, quæcũque bona præfata Ecclesia in pręsentiarum iuste & legitime, aut in futurum concessione Pontificum, liberalitate Principum, oblatione fidelium, præstante Domino poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus & illibata permaneant. Sane per hoc Apostolicæ Sedis priuilegium constituimus, vt post secularium Canonicorum decessum nullus in prædicta B. Memmii Ecclesia nisi regularem vitam professus substituatur Canonicus, ac decedentium Canonicorum Præbendæ in vsus Fratrum regularium redigantur. Obeunte vero te tunc eiusdem loci Abbate, nullus ibi Abbas nisi regularis Canonicus & secundum B. Augustini regulam subrogetur. Decernimus ergo, vt nulli omnino hominum liceat prænominatam Ecclesiam temere perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisue persona hanc nostrę constitutionis paginam sciens, contra eam venire tentauerit: iram Dei & B. Petri & Pauli indignationem incurrat, atque in extremo examine, districtæ vltioni subiaceat, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit. Cunctis autem eidem loco ista seruantibus, sit pax Domini nostri Iesu Christi; quatenus hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant, Amen.

Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Q Locus Sigili.

Datum Iotri per manum Aimerici S. R. E. Diaconi Cardinalis & Cancellarii, v. Cal. Martii, Indictione IX. Incarnationis Dominicæ anno MCXXXI. Pontificatus autem Domini Innocentii II. Papæ II.

Huc vsque Bulla Innocentii Papæ, ex Archiuis dictæ Ecclesiæ S. Memmii.

S. Satyri.] *Mathildis vxor Gotofredi Bulloniensium, (aut Boloniensium, ciuitate Boloniensi, quæ est secus mare Anglicum sita, inquit* Guillelm. Tyr. l. IX. c. V.*) primique recuperata Hierosolymæ Regis impetrauit à Paschale summo Pontifice corpus B. Satyri Martyris, cuius agitur solemnitas Non. Mart.) eique posuit in Diœcesi Bituricensi secularium Canonicorum Collegium. qui intra paucos annos (tam faciles & procliues ad deteriora sumus) ad vitam adeo secularem & immoderatam degenerarunt, vt Innocentius iusserit eos exponi, reponique B. Augustini Canonicos: quod Memoriale historiarum sic insinuit*: Anno MCXXXVIII. clarebat Ordo Canonicus S. Victoris parisiensis: celebrisque per orbem fama habebatur propter insignes personas, moribus & scientiis ornatas: quas in diuersis mundi Ecclesiis sparsit velut vitis fœcunda palmites proferens transplantandos. Hoc enim tempore fuerant ibidem accepti Canonici professi prælati in Ecclesia Romana duo Cardinales, Dominus Hugo Episcopus Tusculanensis, & Magister Iuo: Abbates quoque nouem. In Ecclesia S. Satyri Bituricensis Abbas Radulfus, & cætera. *His subscribit Necrologium S. Victoris Paris. in quo ad v. Id Febr. legitur*: Obiit Dominus Andreas Abbas S. Satyri & noster Canonicus. *Stephanus ex Abbate S. Genouefæ Parisiensis, Episcopus Tornacensis in Epist. ad Lucium III. Papam (quæ incipit,* Mouetur vsque, *&c.) commendat eiusdem Cœnobii grauem constantemque disciplinam. Adde quod in libello taxationis Episcopatuum & beneficiorum Franciæ isthæc Abbatia suo ordine S. Augustini recensita sit.*

Sed nec Leodii imminens mucro.] *Id potissimè videtur intelligendum de inuestituris Ecclesiarum ab Imperatore Lothario repetitis, & ab Innocentio denegatis.* Eo quoque tempore, *inquit Abbas Vrsperg.* ipse Papa adiit Imperatorem Lotharium petens ab eo fauorem contra Petrum Leonis, & suos fautores. Sane Imperator vsus consilio super huiusmodi responso, cœpit à Papa repetere inuestituras Episcopatuum: quas multo tempore Imperatores ante se habuerant: Ideoque Apostolicus nõ modicum est turbatus, & de aduentu suo contristatus; de reditu quoque anxius effectus. Nam petitionẽ Principis exaudire non poterat super tali articulo, pro quo Ecclesia tot mala sustinuerat: Interueniente tamen consilio, & orationibus S. Bernardi securus recessit ab Imperatore. *Otto Frising. quidem l. VII. cap. XVIII. idem, sed mitius denarrat. Hucusque fere Picardus.* Ibidem.

Reuixit Gilberti spiritus in Philippo.] *Alias* Gislberti, *cui in Cathedra Turonensi proxime successit Hildebertus, de quo supra. In huius vero demortui locum electus est hic Philippus, calculo quidem Bernardi par[illegible] tanto muneri idoneus. Sed neque confirmationem obtinuisse argumento est, quod in Catalogo Præsulum Turonensium non inueniatur.* Ibid.

AD EPIST. CLIII.

Quam arcta inter duos hosce Bernardos fuerit amicitia, vtriusque Epistolæ testantur: Sed hoc in primis quod Noster hortatu & rogatu Alterius præstantissimum illud

pag. 70. * v. Epist. Bern. 154. *Opus Sermonum in Canticum Cant. condiderit*. De hoc Bernardo ita Petrus Sutor. lib. 2. de vita Carth. Tr. 3. c. 5.* Floruit in domo Portarum Prouinciæ Burgundiæ B. Bernardus, eiusdem domus PRIOR, Vir miræ sanctitatis, ac testante S. Bernardo Clara-vallensi) *Verus homo Dei*, à cuius ore & calamo salutarium exhortationum candor prodiit inenarrabilis. Hic assiduis orationibus deditus erat, ita vt diuinis laudibus plena in eo essent omnia. Hic quoque non vtiliter sibi tantum, sed aliis etiam viuendum arbitratus, partim exhortationibus, partim literis, innumeros ad vitam æternam inflammauit. Inter quos imprimis numeratur Anthelmus, Bellicensis postmodum Antistes, quem sua exhortatione hic Bernardus mundo substractum, sacro ordinis habitu donauit. Inter Epistolas quoque, quas non tantum magna verborum elegantia venustas, sententiarumq; maiestate refertas, sed diuinis quoque fultas ornamentis conscripsit, illæ habentur præcipue, quas ad B. Bern. Claravallensem dedit; quibus ad exponenda Cantica vehementius eum stimulauit, tandemq; & impetrauit. &c.] *De eodem Bernardo plura qui volet, legat* Dorland. Chron. Carth. *l. 4. c. 9. &* Bostium *de Vir. Illustr. Ord. Carth. c. 3.* Surium 26. *Iunii, in vita S. Anthelmi.*

Epist 155. ad Innoc.

AD EPIST. CLVIII.

Ob nefariam cædem Thomæ Prioris S. Victoris Paris. Pontificem serio hac Epist. interpellat, vt in sacrilegos debitam iustitiæ censuram & vltionem exserat. Occasionem cædis Bern. hac Epist. insinuat. Nempe, quod Thomas zelo disciplinæ Ecclesiasticæ cupiditati eius & iniquis exactionibus, quibus Archidiaconus Paris. Clericos premebat, obsisteret. Hinc odio inflammatus Archidiac. vindictam animo coquebat, donec tandem nepotes eius, seu iræ & odii participes, quod caussam cognati suam putarent, seu ab eo ad facinus conducti & inducti Thomam in itinere, & quidem in comitatu Episcopi aggressi sunt. Stephanus Episc. Paris. auctorem cædis & complices seu fautores mox anathemate perculit. Et tanti sceleris immanitate grauissime commotus, velut ad leuamen doloris, secessum paulisper in Clara-valle petiit, indeque Gaufrido S. R. E. Legato & Carnotensium Episcopo has transmisit.

Gaufrido Dei gratia venerabili Carnotensium Episcopo & Apostolicæ Sedis Legato, Stephanus eadem gratia Parisiensis Ecclesiæ minister indignus, nunc autem miseriæ & afflictionis præco infelix, valere in Domino.

Calamitatis nouæ pondus, quam vestris auribus, imo cordi vestro illaturus sum, nescio si verbis aliquibus digne valeat explicari. Nuncium durum & graue auditu, omnibus, quibus Christi Iesu & sanctæ matris Ecclesiæ opprobria dura & grauiora sunt, præcipue nobis sub habitu & signo religionis constitutis, quibus hæc tanto plus omnibus grauiora futura sunt, quanto specialius ad nostrum grauamen, imò oppressionem & ruinam omnium spectat nostrum vnius occasus. Magistrum Thomam Priorem Cœnobii S. Victoris, Virum approbatum, omnibusq; bonis amicum & dilectum, ac in sanctæ Ecclesiæ defensione, illum coadiutorem & propugnatorem deuotissimum & strenuissimum impiorum manibus extinctum sciatis, carne quidem mortuum, sed, vt indubitanter credimus, viuentem cum Christo. Cui enim Christus vere causa moriendi fuit, in gloria omnino deesse non poterit: quoniam & ipse cum vltimum in nostris manibus exhalaret spiritum, libera voce se pro iustitia mori protestatus est, certissimum præteritæ præsentisque iustitiæ suæ, qua in Ecclesia Christi contra impios pugnauerat, testimonium relinquens, quoniam in ipsa consummaretur. Hæc enim prima, hęc & vltima causa fuit laboris illius.

Nam pro ipsa iustitia tunc mecum aderat. Ego enim ipsius præcipue admonitione (sicut ei semper de his cura esse solebat) rogatu & assensu Regis, per eum quoque ad ipsum persuasi, ad Abbatiam Monialium, quæ est Chelis, emendandam & ordinandam perrexeram, assumptis mecum Viris religiosis, Abbate scilicet S. Victoris & S. Maglorii, & Subpriore S. Martini, aliisq; compluribus Monachis, Canonicis ac Clericis: cumq; pro viribus negotio peracto reuerterer, iuxta Domini Stephani castrum, quod *Gorniacum* dicitur, subito ab eius hominibus, scilicet, nepotibus Theobaldi Archidiaconi insidias mihi in via præstruentibus assultum passus sum. Cumque nos inermes, vtpote die Dominico & pacem ferentes incederemus: subito euaginatis gladiis irruunt super nos, & nec Deo, nec diei sacræ, nec mihi, nec his, qui mecum erant, religiosis Viris honorem dantes, inter manus nostras & innocentem trucidauerunt, mihiq; mortem comminati sunt, nisi abscederem à conspectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes, in medios gladios nos coniecimus; & iam semiuiuum, direque laniatum à manibus eorum abstraximus, atque vndique circumdantes eum de sua confessione, & de eius quam passus fuerat, inimicorum impietate dimittenda allocuti sumus. Tunc ille libenti animo, omnibus, qui in se peccauerant, dimittens, & suorum peccatorum intimè remissionem petens, percepta tandem communione corporis & sanguinis Christi, libera voce se coram omnibus pro iustitia mori contestatus est, & sic reddidit spiritum.

Hinc ergo, licet nostræ spei fiducia certa, quantum ad eius spectabat salutem & gloriam, exultandũ omnino non dubitet, pretiosamq; in conspectu Domini, mortem Sanctorum eius sciamus: mœror tamen & luctus grauis, qui de amici orbatione & communi omnium nostrum confusione oboritur, nulla prorsus consolatione in nostro animo temperatur. Me enim in ipso occisum video; & multo magis me occisum quam ipsum: quia me in eius morte periculis expositum cerno, ipsum autem à periculis liberatum. Superest igitur, vt quia me nunc tam grauiter desolatum & contristatum cernitis, ad me consolandum simul & consiliandum venire non differatis. Ego enim, quasi, qui ipsam detestandam loci faciem sustinere non valeam, Claræ-vallem fugiens secessi, illic vos exspectaturus, vt consilium pariter capiamus, quid nobis pro sanctæ Ecclesiæ tam intolerabili iniuria faciendum sit. In omnes enim nos impetus iste casum minatur, & veniet, nisi præueniat Dominus. Mando ergo vobis, & summopere deprecor, vt omni dilatione postposita Claræ-vallim properetis: quia pericula vndique mihi imminent, pro quibus consilium differri non potest.

His Gaufridus acceptis Claram vallem aduolauit, mandatoq; Apostolico præcepit Episcopis Diœceseôn Rhemensis, Rothomagensis, Turonensis, Senonensisque ad Synodum Iotri indictam frequentes conuenire. Illic autem coactis Hugo Gratianopolitanus Episcopus, Carthusiensiumque familia in hunc modum rescripsere.

Dominis & Patribus in Christo reuerendissimis Archiepiscopis, Episcopis & cæteris religiosis personis in præsentem locum defendendæ iustitiæ gratia cõgregatis. Hugo Gratianopolitanæ Ecclesiæ vocatus Episcopus, & filii eius, Carthusiensium pauperum seruus inutilis Guigo, & qui secum sunt Fratres, agendo cognoscere, cognita viriliter adimplere per Christum Dominum nostrum.

Quod homines sumus, ad naturam: quod iusti, ad meritum: quod Episcopi, vel Presbyteri, vel Archidiaconi, vel aliquid huiusmodi, ad Ecclesiasticum pertinet officium. In primo existimus; in secundo saluamur; in tertio, prouidendi aliis quæ subtiliora sunt, potestatem accepimus. Duo ergo priora, ad nos: tertium refertur ad proximos. Quod si manifestum fuerit, iuxta illud ficulneę Euangelicę exemplar, quę tamdiu exspectata fructum non attulit: officium nos inutiliter habere susceptum: nulla iusta cur in eo relinquamur, remanebit oc-

casio. Quid ergo si non solum inutiles Ecclesiæ, sed etiam perniciosi, vel verbis, vel exemplis extiterimus? Nonne non solum deiici, sed etiam digni sumus puniri?

Et si igitur B Thomæ, & cæterorum, qui recenter lotis in sanguine Agni stolis suis ad cœlestia demigrarunt, in conspectu Domini mors pretiosa, mundana vltione non egeat, tamē si Ecclesia Dei (sine qua, nec publicæ res salutæ sūt, nec priuatæ) vtilitate careat disciplinæ: rogamus supplices & obsecramus, quatenus armatura fidei protecti, & rectitudinis zelo succensi, & sanctorum Mosis, Phinees & Matathiæ, beatorum quoque Apostolorum Petri & Pauli aduersus Simonem, Ananiam & Barieu pie desæuientium, maximeq; ipsius Domini, venditores de templo cædendo proturbantis exemplis animati in sacrilegos homicidas, Ecclesiastici rigoris gladium producatis: eosq; si fieri potest, omnibus sacrorum officiis priueris & beneficiis: quatenus omnis Israel audiens timeat, & nequaquam vltra quispiam faciat simile. Ipsi enim magis quam homicidæ, in quorum cruentas delicias, vota complenda, & odia satianda, Sanctorum sunt corpora laniata. Qui nisi tantæ nequitiæ non solum fructu caruerint, sed & pœnam senserint: omnibus apud nos iustitiæ defensoribus similia sunt metuenda. Valete; Orate pro nobis, & sacris eleuatis dextris super partem mundi, in qua siti sumus, benedictionem & obsecrationem profundite. *Iterum valete.* Participes nos faciat Deus sanctorum operum vestrorum gestorum & gerendorum. Valete tertio cum reuerendis Principibus Blesensi & Niuernensi.

Porrò Innocentius S. Bernardi scriptis monitus, Patribus super eorum decreto in hanc rescripsit sententiam.

Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus Fratribus Rainaldo Rhemensi, Hugoni Rothomagensi, Hugoni Turonensi Archiepiscopis, & eorum suffraganeis Episcopis salutem, & Apostolicam benedictionem.

Grauiora delicta amarioribus grauis pœnitentiæ fletibus purganda sunt: & quod aduersus sacros ordines committitur, expedit vt celeriter dignis animaduersionibus expietur. Quis enim locus tutus, & cui personę sit præstanda securitas, si Ecclesiæ Dei violentur Clerici cœlestibus obsequiis mancipati, iniuriis vel captionibus, vel cruciatu corporis à perditis hominibus affligantur: aut, quod detestabilius est, morte & sacri sanguinis effusione mulctentur? Aduersus ergo tam Deo odibile & tam piaculare flagitium, quod in dilectos filios nostros bonæ memoriæ Thomam Priorem S. Victoris, & Archenbaldum Subdecanum Aurelianensem commissum est, tepiditate seposita, assumpto vigore iustitiæ exurgant Canones, armentur iura: &, si res postulat, nouum scelus, nouæ Synodi librata sententia conteratur.

Quod ergo à vestra dilectione super hoc apud Iotrum nuper indicatum est, Apostolica authoritate statuimus esse firmatum. Sed quia nimis remissa videtur esse vestra sententia: addendo censemus, vt in quibuscunque locis præfati sanguinarii præsentes fuerint, diuina ibi non celebrentur officia: & si quis sacrilegos illos Clericidas, ac cœlestis collegii turbatores, & effusores Dominici sanguinis in sæculo remanentes manutenere & confouere tentauerit, anathematis sententia percellatur. Ad hoc addentes statuimus, vt, quia de nefaria parentum nequitia, & horrendo furore, Clerici nec adipisci, nec retinere Ecclesiasticum debent emolumentum: ipsi enim non pretio, non violentia, non terrore, non consanguineorum truculenta nequitia, sed solis interuenientibus meritis oportet acquirere, & acquisitum seruari: tam Thebaldus Noterus, quam alii, qui honores sub hac pessima forma acquisierint, vel retinuerint, salua nimirum Sedis Apostolicæ reuerentia, Ecclesiasticis priuentur beneficiis. Et quia superabundat iniquitas, summopere prospiciendum est, vt Clerici de cætero nihil humanum metuant, & vt grata tranquillitate, famulantibus valeant vacare diuinis, Apostolica eis suffragia propensius impertimur.

Tres superiores Epistolæ opera Ioan. Picardi ex MSS. eruta, hic ad illustrandam hanc & seq. Bern. Epistolas, non incommode visa sunt. Videri etiam de eade Thoma Prioris poterit Baron. Tom. XII. Annò *1135. ad quem quidem annum ille refer[...] cem Thoma, sed ad annum* 1130. *referendam constat ex Necrologiis diuersis, tum ex eo, quod anno 1131. Innocentius exul in Galliam venerit, & Parisios ingressus sep[...] eum Thoma visitauerit, iusseritque corpus in digniorem locum transferri.*

AD EPIST. CLXI.

Vox Sanguinis Archebaldi.] *Huius commeminere Innocentius Epistola proximè rela a, &* Petrus *Cluniac. lib. 3. Epist. 17. monstrans eum de medio sublatum, ante Thomam Victorin.* Quorum, *inquit, (scilicet impiorum, de quibus ante)* impunitas sceleris, arma ministrat furoris: vt sicut post Aurelianensem Subdecanum, ad Dominum Thomam Parisiensem, quia prior inultus remanserat, persecutorum gladius se conuertit.

AD EPIT. CLXVIII.

Pro hac & seqq. duabus Epistolis consulendus omnino Baron. Tom. XII. Anno 1138. *vbi Petrum Abb. Cluniac. purgat à calumnia, qua ab æmulis apud Bernardum forte notatus, tam male audiebat, vt putaretur vna cum Lugdunensi Archiepisc. niti aduersus electionem Godefridi Prioris Clara vall. in Lingonensem Episcopum. Vide ibid.* Epistolas Petri, *quibus suam adstruit innocentiam. Vnde non abs re* Baron. eodem loco *insignem Petri Abbatis virtutem depredicat, quippe qui amore & honore adeo prosequutus sit Bernardum, vt ei in omnibus controuersiis deferre didicerit.* Vide Tom. I. Argum. Epist. 228. pag. 93.

Quod Lingonis de Priore nostro factum est. *Godefridus is erat, S. P. Bernardo & sanguine, & spiritu propinquus: Tertius Prior Claræ-vallis; qui in absentia S. Bernardi,* præsertim tempore schismatis, *(vti in eius Epitaphio apud Henriq. 22. Iulii habetur,)* quod in Romana Ecclesia tunc vehementius exarsit, dum B. Bernardus semetipsum Ecclesiæ sanctæ periculis, in diuersis Prouinciis opponeret, ipse vices eius tam strenue, quam fideliter gerens, non modo negotiis Monasterii præsidebat, sed, quod magis est etiam quoties opus erat, aliis Cœnobiis vacantibus de Abbatibus prouidebat, & tanquam alter Abbas Bernardus, non solum in Clara-valle, sed & in toto Ordine habebatur, &c. *Id ipse Bernardus fatetur ingenue hac ipsa Epist. ad Ludou. Regem, vbi testatur, nemini grauius & molestius accidere illam Godefridi Prioris sui promotionem peruisse, quam sibi.* Mihi, *inquit,* baculus senectutis meæ subtractus est; mihi lumen oculorum meorum ereptum est, mihi abscissum dextrum brachium meum. *Vide de eo lib. 2. Vita S. Bern. cap. 5. & alibi sæpius. Sed quod* Picardus *asserit eum Authorem trium posteriorum librorum Vita S. Bern. in eo vehementer fallitur. Vide qua ea de re monuimus initio Libri 3. Vita,* seu Introduct. ad Opera S. Bern. pag. 29. pag 74.

AD SERM. CLXXIV.

Hac de Conceptione Virg. Deiparæ ad Canonicos Lugdunenses *Epistola integris Libris & Tractatibus occasionem præbuit. Itaque licebit & nobis hic morari. Nam postquam sententia immaculata Conceptionis in scholis & pulpitis obtinuit, noluerunt plerique, quibus hanc sententiam impensius tueri ac propugnare cura fuit, eadem S. Bernardi patrocinio destitui: quin plerisque indignum visum est, si tantus Virginis Deipara Cultor ei aduersari crederetur. Quum verò ægre in hanc sententiam adduci posse videretur, verbis huius Epistola palam reclamantibus; duplex via inuenta est, qua Bernardus à sententia maculata Conceptionis vindicaretur,*

Nam alii inficiantur Epistolam esse Bernardi. Alii male, nisi fallor, interpretantur, quasi receptæ nunc de Conceptione sententiæ minime repugnet. Hæc duo scriptorum genera nobis hic negotium facessunt. Nam utrique nobis refutandi veniunt, quod tamen breuissime faciemus, interim Immaculatæ Conceptionis Beatissimæ Virginis, cui hodie tantopere fauet Ecclesia, nihil detracturi sumus: Tantum curæ nobis erit, tum genuinam Bernardi Epistolam asserere: tum simplicissimum eius sensum ostendere. Nimis enim compendiosa elabendi via est, cum Doctoris alicuius auctoritate premeris, vel verba eius inficiari, vel in alienum sensum torquere.

Et in primis quidem inuenti sunt, qui negarent Epistolam ad Can. Lugd. esse genuinum Bernardi fœtum, sed supposititium. Et ne sine ratione loqui videantur, facile complura in ea deprehendunt, quæ reprehendant, adeoque Bernardo indigna, contineant. (Nimirum cum in aliquam sententiam affectus vehementius propendet, facile impellitur intellectus, vt rationes comminisci studeat, quibus eam tueri possit.) Huius sententiæ fuerunt Petrus de Hojeda, cap. 14. §. 2. & 3. Informat. pro Immac. Concept. Ægidius Lusit. in lib. de eod. argum. Martinus de Roa, lib. singul. cap. 10. tom. 2. Poza in Elucidar. Deiparæ libr. 4. Tract. 4. cap. 5. Sed Argumenta videamus.

Primo dicunt, Ignorantiam esse, non ferendam in Bernardo tanto Doctore, quod hoc festum nouitatis in Ecclesia arguat, dicendo: Miramur satis, quid visum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum mutare colorem optimum, nouam inducendo solemnitatem, quam ritus Ecclesiæ nescit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Nunquid Patribus doctiores aut deuotiores sumus? Atqui, vt illi volunt, iam tota Gallia celebris erat illa festiuitas, potuitque, id colligi, dicunt, ex Martyrol. Vsuardi, Bedæ, Adonis.

Secundo, Multa in ea Epistola (lynceis scilicet oculis perlustrata) inueniunt, quæ à moribus & modestia S. Patris longius absunt, vt quod illos Canonicos seuerius obiurgat: quod ignorantes, absque consilio, & præcipites vocat: quod erroris atque superstitionis nota festum Concept. inurit: quod reuelationes sacras contemnit.

Tertio, quod alibi contrarium docuisse inueniatur, veluti in Sermonibus super Salue Regina, &c.

Quarto, Historici eius temporis & Scriptores Rerum Lugdunensium, non meminerunt huius Bernardi cum Canonicis Lugdunens. controuersia, aut improbata per Bernardum festiuitatis. Nulli quoque præter Bernardum leguntur increpasse Lugdunenses.

Quinto, in stylo quoque discrepantiam inueniunt; & nescio quem procedendi modum; aut quæ verba Bernardo insueta notant. Sed quæ potius Notario S. Bernardi Nicolao olim Cluniacensi, deinde Cisterciensi Monacho conuenire censent. Hunc quippe de fraudibus & imposturis à Bernardo conuictum, adeoque fugitiuum aiunt, in odium Bernardi hanc Epistolam, vti alias plures, confinxisse. Confirmant ex similitudine styli vtriusque, cum & Nicolao illi nec acumen suauitatemque styli, nec Scripturæ peritiam & familiaritatem ad texendum instar Bernardi, sacris sententiis sermonem, defuisse constet, ex aliis eius Epistolis.

Hæc sunt Argumenta, quæ summatim collegi, ex cit. Auctoribus. Quæ prolixius referunt & refutant Ferdin. Salazar in defens. Immac. Concept. cap. 35. Arg. 8. §. 6. Francis. Biuarius in Bern. vindic. lib. priore, §. 2.

Epistolam ad Canon. Lugd. esse genuinũ Bern. [illegible]

Et quanquam hæc Argumenta tanti non sint, vt operiosius refutari necesse sit, Breuiter tamen Respondeo, Epistolam præsentem esse germanum Bernardi fœtum: nec ouum [illegible] quam sit hæc Epistola aliis Bernardi Epistolis & Operibus.

Primo, Ex antiquissimis Mss. constat, dictam Epistolam semper inter genuina Bernardi recenseri solitam. Et hactenus in Claræ vallensibus Archiuis asseruatur originalis liber Epistolarum S. Doctoris, inquit Biuarius, vt Monachi eiusdem Monasterii constanter asseuerant. Item in Bibliotheca Vaticana complura extant eiusdem Volum. Mss. eodem teste, at in his semper reperta est Epist. ad Canon. Lugdun. &c. Et quis credat Bernardi discipulos, qui Epistolas collegerunt, huic locum concessuros fuisse, si ab æmulo Bernardi, in eius odium conficta fuisset?

Deinde antiquiores Theologi, Albertus M. Alexand. Alex. S. Thomas, S. Bonauent. Richardus, & quotquot in 3. sent. dist. 3. scripserunt, vnanimi consensu Bernardum eius agnoscunt auctorem. Quinimo Salazar cap. cit. § 6. n. 42. ex Alberto in 3. sent. dist. 3. q. 1. art. 2. tradit, Sententiam immac. Concept. in Schola Parisien. olim damnatam ob auctoritatem Epist. sancti Bernardi. Vide infra.

Denique, si à Nicolao ad struendam Bernardo calumniam, aut conflandam inuidiam scripta esset hæc Epistola, haud dubiè Bernardus se purgasset à calumnia, præsertim in re tam graui, concernente honorem Virg. Deip. & tam enormi scandalo obnoxia, cum in aliis similibus calumniis id fecisse inueniatur. Ad argumenta secus sentientium paucis accipe Resp.

Ad I. negamus, receptam eo tempore tota Gallia festiuitatem Concept. Virg. Quæ in Martyrologiis adductis nunc leguntur, postmodum inserta sunt. Tunc defuisse, ex antiquis Mss. constat; & nos ipsi vidimus recentiore manu adiecta. Si ignorantia ista censenda est, pariter Albert. M. S. Thomam, omnesque antiquiores Theolog. ignorantiæ arguant. Priuato quorumdam studio celebratum illud festum eo tempore nemo negat, sed quàm pauci fuerint, ostendit Henricus de Gandauo, in quodlib. 13. q. 13. Vide Salazar loc. cit. n. 45.

Ad secundum, Acrimoniam arguendi, præsertim vbi de abusibus, & nouis cultibus agitur, in Bernardo inficiari velle, est hospitem & peregrinum in eius scriptis esse. Parceret ne Canonicis, qui ne quidem Regibus, Episcopis & Pontificibus, vbi res & ratio posceret, parcit? Reuelationes porro ab Ecclesia approbatas probare & venerari Bernardus didicit, aliis vero non temerè adhibere fidem.

Ad tertium, de Sermonibus super Salue Regina, vide iudicium nostrum illis præfixum. Si qua alia loca ex Bernardo adferuntur, facilè germanum recipiunt sensum, (non quem Auctores illi volunt) si spectetur scopus Sermonis, item connexio præcedentium cum sequentibus.

Ad quartum, Argumentum ab authoritate negatiua parum vrget. Et quid vetat dicere, rem tacite & tranquille peractam? Nonnisi semel forte celebratum est illud festum, & moniti à Bernardo, illius auctoritati, quæ tanta tunc erat in Ecclesia, cesserunt, Festo tantisper seposito, donec aliud desuper auctoritas Ecclesiæ statueret, præsertim cum id Bern. in Epist. intenderet. Vnde quid mirum, si apud Historicos altum sit de re taliter, sine vlteriori disceptatione, & vulgi rumore gesta, silentium?

Ad quintum, Styli discrimen hic nullum agnoscimus: Attenti tantummodo Lectoris iudicium requirimus. Nonne Phrasis, vis verborum, acrimonia sententiarum, differendi ratio, styli gratia, omnia Bernardo familiaria ac vsitata? Subtilius ad instar scholæ procedit Auctor Epist. Bernardo id non conuenire aiunt. At quis nescit eum in sublimioribus quibusque materiis de sanctissima Trinitate, de Angelis, de Gratia & libero arbitrio, de mysterio Incarnationis, aliisque plane subtiliter & theologicè procedere?

Quæ sit vera mens & intentio S. Bern. scribentis ad Canon. Lugdun.

Hæc de Priore huius Quæstionis parte. Venio ad Posteriorem. Nam vbi iam de genuino Epistolæ Auctore constat, de mente eius & vera sententia inquirendum restat.

Sunt qui ita Bernardum interpretentur. Eum minime impugnare mysterium & festum immaculatæ Conceptionis, quo sensu modo celebre est in Ecclesia; sed longe alio quam nunc celebratur: adeoque dum contendit B. Virginem in peccato conceptam, vocem Conceptionis non accipi pro animatione fœtus, seu vnione animæ cum corpore, sed pro copula maritali ipsorum parentum, & paterni seminis susceptione. Sic Bernardum exponit, non ignobilis eius filius, Franciscus Biuarius*, & alii quidam Theologi; sed an huiusmodi expositio mentem Bernardi assequatur, alii viderint: mihi quidem attentius lecta & expensa Bernardi verba, huiusmodi sensum non videntur admittere, vti infra videbimus.

* Lib. 2. Bern. vind. §. 3.

S. Bern.

S. Bernardus itaque, iuxta hos Auctores, duplicem agnoscit Conceptionem; solumque reprehendit Canonicos quod priorem celebrarent tanquam peccati expertem: quasi qui de posteriore non dubitarent, eam sanctam esse & immaculatam. Sed quis credat, illis vnquam venisse in mentem, aut tam fuisse rudes & stupidos, vt solemniter in Ecclesia celebrandam putarent Conceptionem Virginis hoc modo acceptã, scilicet pro copula illa maritali, & paterni seminis susceptione; quasi illa haberet aliquid eximium, aut diuinum, ob quod celebrari mereretur; vt propterea Bernardus eos coarguendos putauerit? Aut quomodo nescire poterant, illam Conceptionem minus honore dignam, quam macularet concupiscentia? Nam quomodo ibi peccatum non fuit, (ait Bernardus in hac ipsa Epist.) vbi libido non defuit, quæ est quasi aquæductus labis originalis?

Adde, non esse credibile, Canonicos Lugd. Conceptionem priore sensu sumptam, celebrare voluisse, cum de posteriore satis magna esset Quæstio. Immò apparet potius, non sic distinxisse Conceptionem, sed vnam tantum totalem & completam Conceptionem agnouisse, cuius quidem initium est in copula matrimoniali, sed perfectio & complementum in animatione fœtus: & hanc Conceptionem completam, non priorem præcise, celebrandam censuisse.

Patet ex verbis Bernardi, qui vniuersim illum Conceptum in B. Virg. negat celebrandum, qui natalem præcedit: at ille vtramque Conceptionem includit. Nam ante Conceptum, inquit, sancta esse non poterat, quia non erat. Nec inter maritales amplexus, quando Conceptio inchoatur, sanctitas se immiscuit, quasi paulatim vna cum fœtu augescens, ad Conceptum suo tempore sanctificandum: idque ironice proponit Bernardus. Ergo, concludit, post Conceptum, scilicet completum & animatum, debuisse sanctificari, quando iam vere existebat in vtero: tunc enim vere dicitur conceptus homo.

Adsum: mirum, si ea Bernardi mens fuit, quam Auctores illi volunt, cur hanc distinctionem non insinuet in Epist. moneatq; seu instruat Canonicos, si quidem Conceptionem Virg. Mariæ omnino celebrare velint, id eatenus licere, si sano sensu, & cum discrimine faciant: Nempe vt ab honoranda Cõceptione, iuxta priorem acceptionem, abstineant, iuxta posteriorem verò, id minimè prohiberi. Quam facile eos ab errore, quem tanti ille facit vt patet ex literis, liberare poterat? Iam verò sine omni discrimine, omnem Conceptionem ab Officio Ecclesiæ reiicit, omnem, inquam, quæ natalem antecedit. Nullam admittit, quocunq; acceptam.

Patet primo, quia Natiuitatem B. Virg. & Assumptionem (Annunciationis non meminit, forte quia potius inter festa Christi recensuit) solummodo se ab Ecclesia accepisse, & cum ea colere profitetur.

Secundo, quia B. Virginem duntaxat instar aliorum quorundam Sanctorum Ieremiæ & Ioannis, sanctificatam docet in vtero, vt sancta nasceretur. v. n. 4. & 5. Hoc solũ agnoscit discriminis, quod copiosior fuerit in Deipara sanctificationis benedictio, quæ ipsius nõ solũ sanctificaret ortũ, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunẽ, quod nemini alteri in natis quidẽ mulierum creditur esse donatũ, n. 5. Vide similia Ser. 2. de Assump. Ex quibus, teste Salazar, satis constaret mens Bern. etiã non extante hac Epistola.

Tertio, Refellit illos, quibus ideo honorandus videbatur Conceptus, quia honorandum præiuit partum: At partum proxime præcessit cõceptus, prout est animatio fœtus: hunc verò negat honorandum Bernardus. Nam hoc modo ait, & pari ratione vtriq; parẽti festos honores aliquis asserat deferendos, &c. Probat deinde non esse necesse, vt cum sanctum asserimus natalem, sanctam pariter conceptionem agnoscamus.

Deinde haud video, quî clarius mentem suam potuerit exponere, quã n. 7. vbi quærit, Vnde ergo Conceptionis sanctitas? atq; nõ præuentam sanctificatione, ita vt iã sancta cõciperetur: nec n. valuit ante sancta esse, quã esse, siquidẽ nõ erat, antequã conciperetur. Sed neque inter maritales amplexus sanctitas se ipsi Conceptioni, nẽpe inchoatæ, immiscuit, vt simul & sanctificata fuerit & concepta. Restat ergo, inquit, vt post Conceptum, nempe completum, in vtero iam existens sanctificationẽ accepisse credatur, quæ excluso peccato sanctã fecerit Natiuitatẽ, non tamen & Conceptionem, vt pote iam præteritam. Quid clarius? Itaque sanctificatio illa, iuxta Bernardum, posterior fuit Conceptione etiam secundo modo accepta: ordinabatur enim ad sanctificandam Natiuitatem, non Conceptionem, quæ præcesserat.

Præterea, Negat Bern. vlli homini datum cum sanctitate concipi, etsi paucis datum sit cum sanctitate nasci: nempe vt sanctæ Conceptionis priuilegium soli Christo seruaretur; qui omnes sanctificaret, solusque absque peccato veniens, purgationem faceret peccatorum.

Denique concludens Epist. quærit: Cum hæc ita se habeant, quænam erit festiuæ ratio Conceptionis? at quorsum? in promptu enim erat responsio. Si Conceptio prior nõ meretur celebrari, saltem posterior, vt pote peccati expers, festiuo honore digna est. Sed nec huius vlla mẽtio.

His nihilominus tam manifestis Bernardi verbis obnititur Biuarius: contenditque Bernardũ nomine Conceptionis nihil aliud voluisse significare, nisi vsum copulæ coniugalis inter Parentes B. Virg. Hæc tendere rationes eius omnes, id solum probare, & præterea nihil conuincere: & in Canonicis solum improbasse carnalis conceptionis celebrationem, quin & hoc sensu prisco æuo Bernardum intellectum fuisse, neque aliter loqui potuisse aut debuisse. Denique de quæstione nunc inter Scholasticos controuersa, nec leuiter meminisse, vt pote de qua cum Canonicis minime agebatur. Hæc ille; quæ aliis penitius & prolixius examinanda relinquo.

Nobis modò sufficiet, mentem Bernardi, prout à nobis exposita est, nube testium niti, & hoc modo plurimorum Theologorum tum veterum, tum recentiorum sensu explicari. Non quod omnes idem cum Bernardo sentiant, sed quod omnes eum sic sensisse testentur. Inter veteres numerantur Albertus M. Alexand. S. Thom D. Bonauent. Richard. Scotus Gabriel, th. Argent. Capreol. Bachõ. Dion. Carthus. Mayro. Barthol. Pisan. aliiq; innumeri. Quorum plurimi, quamuis immaculatam Virginis Conceptionem sibi pro viribus propugnandã sumpserint, nullus tamen ausus est Bernardum aliter, quam in contrariã sententiam allegare. Quinimò, vti obseruat etiam Salazar in Defens. immac. Concep. c. 35. § 6. n. 42. ex vetustis illis Scholæ Parisiensis Theologis Albertus in 3. sent. dist. 3. q. 1. a. 2. tradit, in cœtu & consessu Doctorum Parisiensium paucis ante ipsum annis, eam sententiam, quæ Virginis immaculatam Conceptionem asseris, communi omnium calculo & suffragio, damnatam & explosam fuisse. Ex quo etiam licet colligere, ait Salazar, præcipuum eius censuræ fundamentum fuisse authoritatem Bernardi, cui omnes tantum eo tempore deferebant, vt ei reluctari nefas ducerent.

Recentiorum quoque non est numerus, qui nobiscum in exponenda Bernardi mente consentiunt: quos suis locis adire & legere, cuiuis in procinctu est. Nobis sat erit, vnius hic adferre testimonium, qui hoc argumentum diligenter & ex professo, singulari volumine tractauit. Ferdin, inquam, Salazar, Soc. IESV Theol. qui Lib. pro Immun. Virg. c. 42. mihi pag. 385. Bernardi sententiam disertis verbis ita exprimit: Bernardus Sæculi XII. præclarissimum decus, scripsit Epist. ad Canon. Ecclesiæ Lugdun. in qua illos seuerius coërcet, ac vellicat, quod festum de Conceptione Virginis immaculata solẽni ritu concelebrare cœpissent, & non paucis rationibus contendit, ipsam peccati originalis ream fuisse. Et quidem plures conati sunt huius Epistolæ verba ad bonum sensum allicere; sed frustra: apertissima enim mens, (notet Biuarius) ac decretum animi, contra puram Conceptionem: ita vt nullus interpretationi locus reliquus sit: quemadmodum etiam interpretationi locum non faciunt, quæ hac de re docet in Serm. 2. de Assumpt. Sic ille.

Ergone, dicas aliquis, immaculatæ Conceptioni patronum negamus Bernardum: imo profitemur aduersarium, tantum Virg. Deiparæ clientem & cultorem? Quid hæc

Annotat.

piaculi est? Non putauit Bernardus se quidquam derogare honori Virginis, aut minus pie sentire de Virgine, si indubios tantum & approbatos honores Deiparæ concederet. Neque nunc nefas erit, si mentem Bernardi fideliter exponamus. Sed nec ideo Immaculata Virginis Conceptio tot iam subnixa columnis nutabit aut corruet, si Bernardi patrocinio non fulciatur. Plures alii SS. Patrũ & Ecclesiæ Doctorum, ipse Augustinus, Hieron. aliique nonne plerasque tenuerunt sententias, à quibus hodie Theologorum Schola & Ecclesia dissentiunt? An ergo vim illorum scriptis verbisque inferemus, ut inuitos in alienã sententiam trahamus, & veteres cum modernis conciliemus? Me quidem iudice potius sua relinquantur opinioni, & nos interim cum pluribus, si quidem cum ratione sentiunt, sentiamus. Hoc mihi videtur candidi esse Lectoris, & præsertim Scholiastæ, simplicem & genuinũ sensum è verbis Auctorum accipere, non suum illis affingere: hoc quidem ingenii est, illud autem ingenui: & tamen velut solius ingenii res esset, sic plerique tractant Auctores, ut non quod illi senserint, adferant in medium; sed quod illos vellent sensisse; nempe ne præiudicatis suis opinionibus aduersarios patiantur.

Non omnia Patrum dicta recipit Ecclesia.

Quæ à me hactenus allata sunt, non sic velim accipi, quasi immaculatæ Conceptioni me vnà cum Bernardo coner opponere. Impense quidem amo Bernardum, & doctrinam eius vnice veneror, ita tamen, ut plus Ecclesiæ auctoritati deferre didicerim: (qua seclusa non ægre, fateor, amplecterer, quod Bernardo placuisset.) Et hoc utique ex doctrina & exemplo Bernardi, qui initio præsentis Epistolæ, agens de festiuitatibus Virg. Matris tunc in Ecclesia receptis. Hęc mihi, inquit, de illa cantat Ecclesia, & me eadem docuit decantare. Ego vero quod ab illa accepi, securus & teneo & trado, quod non, scrupulosius, fateor, admiserim.

Magna Bernardi auctoritas, maior Ecclesiæ.

Quibus verbis attentis, quid vetat Bernardum etiam hodie numerare inter Doctores, Immaculatam Virginis Conceptionem defendentes? Ita sane facit Vir ex Ordine Dominicano doctiss. Ambrosius Catherinus Archiepisc. Compsensis, lib. 2. de Concept. B. Virg. c. vlt. Nempe Bernardus paratus est accipere, imò iam securus tenet ac tradit, non tantum de præsenti, sed & futuro, quidquid Romana Ecclesia suscipit & probat. Non enim aliam cõditionem ponit, nisi acceptationem & vsum Ecclesiæ. Hæc verò conditio iam à tempore Sixti IV. adimpleta est. Ergo ab illo tempore Bernardus de festiuitatis ac mysterii huius sanctitate securus est, & pro ipsa stat ac subscribit. Nec, si hodie viueret, auctoritati Concilii Triden. Sixti IV. Pii V. Alex. IV. Pauli V. ac Gregorii XV. reluctari velle credendus est, qui se securum scribit, ac secure tenere & tradere, quod ab Ecclesia traditur: Tanti Bernardo erat auctoritas Ecclesiæ. Vnde & in fine Epist. monet, prius fuisse consulendam Apostolicæ Sedis auctoritatem. Et tãdem subiicit: Quæ autem dixi, absque preiudicio sane dicta sint sanius sapientis. Romanæ pręsertim Ecclesiæ auctoritati atque examini, totum hoc, sicut & cætera, quæ huiusmodi sunt, vniuersa reseruo, ipsius, si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare.

S. Bern. quo patronis immac. concept. accenseri possit.

Hæc benignissima mihi visa est pro Bernardo sententia. Non desunt tamen alii, qui aliter eum interpretari conentur. Nimirum, quod redarguat Canonicos, & Conceptionem impugnet, non quidem ex animo, seu quod ita sentiat, sed ut argumentis in contrarium allatis, Canonicos stimulet, & velut admotis calcaribus impellat, ad quærendum hac de re iudicium, & assensum seu approbationem Sedis Apostolicæ, cuius auctoritatem tueri hic præcipue Bernardus studuerit: adeoque nihil magis optauerit, ... dicta festiuitas decreto Pontificis approbata, ab omnibus per totum Orbem reciperetur. Commoda interpretatio, sed verbis sane Bernardi minus congrua: quamuis Baronium de præsenti Epistola loquentem ita interpretetur Binarius, perperam accipiens verba Baronii de Bernardo loquentis: Licet diuersa senserit.] videlicet ab his, ait Binarius, quæ scribebat obstare nouæ festiuitati. Cum mens Baronii sit, dicere, Bernardum, licet contrariam immaculatæ Conceptioni sententiam teneret, scribendo tamen & redarguendo Canonicos, hoc effecisse, ut res ad iudiciũ Sedis Apostolicæ delata, maturius examinaretur; donec tandem dicta festiuitas ab Ecclesia approbata, vbique coleretur.

Alia quorundam de mẽte S. Bern. expositio refellitur.

Quis autem credat, Bernardum aliud scripsisse quam senserit, inspectis verbis Epistolæ? Sane suam de præsenti controuersia sententiam satis manifeste promit. Nempe, miratur Lugdunensium temeritatem, quod immemores pristinæ maturitatis, disciplinæ & obseruantiæ, nouam celebritatem inducant. Et ut multa præteream, hæc verba in fine Epistolæ, quis dicat esse non scribentis ex animo? Et ante quidem apud aliquos errorem compereram, sed dissimulabã, parcens deuotioni, quę de simplici corde & amore Virginis veniebat; verum apud sapientes, atque in famosa nobilique Ecclesia, & cuius specialiter filius sum, superstitione deprehensa, nescio, an sine graui offensa etiam vestri omnium, dissimulare potuerim.

Quis, inquam, credat, hæc verba non esse ex animo loquentis, & factum Canonicorum Lugdunensium serio & seuere redarguentis? Nempe errorem ante hac compererat apud simpliciores, sed iam ultra dissimulare non potest, quin redarguat in Viris prudentibus, & illustri Ecclesia deprehensam superstitionem. Mihi certè hic, si vspiam alias, videtur loqui ex animo, nec aliud scribere, aliud sentire.

Vnde non video, quid operæpretium præstiterint Auctores illi, qui Bernardum ab hac sententia vindicare voluerunt, quam tam expresse tenuit, quæque tũ quidem communis & innoxia fuit, neque iudicio Ecclesiæ improbata. Licet contraria tunc ex deuotione, quæ de simplici corde, (ut loquitur Bernardus) & amore Virginis veniebat, passim emergeret, seseque diffunderet; in eam deinceps euasura auctoritatis molem, quam hodie videmus & veneramur.

Denique, ut huic controuersiæ finem imponamus, quæ fuerit germana Bernardi mens, non licebit certius, quam ex contemporaneis Scriptoribus deprehendere. Nicolaus certe, ille Bernardi æmulus, de quo supra, non habebat, cur eum impugnaret, & tantopere in eum sæuiret, si non aliud sentiebat Bernardus, quam posteriorem Conceptionem esse peccati expertem, at non priorem: in eo nimirum facile vtrique conuenisset. Deinde Petrus Cellensis Abbas, demum Episcopus Carnotensis, Bernardi amicus, quorsum tam seriò caussam Bernardi contra Nicolaum tuendam sumit, nisi ut ostendat, sententiam eius innoxiam esse, & immeritò à Nicolao calumniis impetitam: at BERNARDI sententia, quo ad priorem Conceptionem non egebat tam operoso patrocinio: ergo quo ad posteriorem. Sed quia ad præsens institutum præclara sunt Petri Abbatis verba, non pigebit hic in gratiam Lectoris recitare ex Epist. vlt. lib. 6.

Petrus Abb. Cellensis defendit S. Bern.

Sed forte dices mihi, ait, Audes ne tu qualiscunque Abbas occludere puteos semper continuandæ deuotionis, & profundius quotidie fodiẽdæ venerationis? Nonne eodem spiritu potantur moderni, quo & antiqui? Nonne, ut ait Hieronymus, in templo Dei quisque pro virili portionem offert, alius aurum, alius argentum, alius lapides pretiosos, alius (ut ad viliora veniamus) pilos caprarum, & cætera? Non erat ab initio Natiuitas Virginis in Ecclesia solemnis, sed crescente fidelium deuotione, addita est præclaris Ecclesiæ solemnitatibus. Quare igitur non similiter & diem Conceptionis, obtineat sedulitas Christianæ deuotionis? Ad quod ego. Cataractas cœli, & fontes abyssi libentius in obsequium Virginis soluerem, quã clauderem, & si Filius eius IESVS aliquid omisisset in prærogatiua exaltationis suæ Matris, ego seruus, ego mãcipium, non quidem de effectu, sed saltem affectu supplere gestirem. Mallem certe non habere linguam, quam aliquid dicere contra Dominam nostram. Ante eligerem non habere animam, quam vellem eius extenuare gloriam.

Licuit quoq; semperq; licebit, Sponsam Christi Ecclesiam, quæ in terris peregrinatur, secundũ mutatio-

nes rerum, personarum & temporum, variate rationes decretorum, & noua adinuenire medicamina remediorum, & statuere Sanctis adeptione gloriæ frequentiam solemnitatum. Est tamen auro locus in quo conflatur, & habet argentum venarum suarum principii, Sedê Petri, *&c. Et paulo post*: Nihil in Ecclesia pessimius præsumptione errone; nihil stultius præsumptione temeraria, nihil odibilius præsumptione noxia. Vtcunque vero tolerabilis præsumptio pia; sed non satis probabilis. Abstinere certe ab omni præsumptione volo: gradatim tamen seruatis distinctionibus præmissis secundum magis & minus. Iam destitissem vltra de præiacenti materia scribere, non condemnans errorem tuum, si error dicêdus est, qui de pietate venit, nec opponêns gloriosissimæ Dominæ nostræ, cuius non solum terram, sed & pulueream lingere summas delitias reputo: præcipue cum in calce epistolæ tuæ asseras, nullatenus te posse moueri ab eo quod scripsisti, dicens, quod dixi, dixi, quod scripsi, scripsi: nisi lapidem offensionis & petram scandali in eadem epistola tua coniecisses. *Quid vero per petram scandali intelligat, subdit*: Petra vero scandali est, quod beatissimum Bernardum debita exuis veneratione, & verborum iacula post eum emittis, tanquam famam eius possis extenuare, vel gloriam euacuare. *Sed vide cætera in Introduct. ad Opera Bern. pag.* 103.

AD EPIST. CLXXVIII.

pag. 77 Querimonia Domini Treuirensis, non est eius solius, sed communis multorum... Vox vna omnium, qui fideli apud nos cura populis præsunt, iustitiam in Ecclesia deperire, annullari Ecclesiæ claues, Episcopalem omnino vilescere auctoritatem. ... caussam referunt in vos, Curiamq; Roman. Recta gesta ab ipsis, (vt aiunt) destruitis, iuste destructa statuitis, *&c.*] *Grauis querimonia, qua Bern. intempestiuas prouocationes ad Rom. Curiam, earumque incommoda vehementer perstringit. Idem facit* lib 3 de consid. cap. 2. *vbi in abusum appellationum ad Curiam grauiter inuehitur. Sed vt pateat, quam vere dicat, non solius Alberonis, aut suam, hanc esse querelam, audiamus Hildebertum Turonens. Archiepisc. de quo supra, ad Honorium II. Pontificem, similes plane querelas, parique cum Bernardo sensu & dolore deponentem.*

Abusum appellationum ad Rom. Curiam Bern. & Hildeb Turon. arguūt. Quilibet igitur, *inquit*, appellationes in Romana vigere & suscipi Ecclesia, cis Alpes auditum non est, nec ex sacris traditum iustitutis. Quod si forte huiusmodi emersit nouitas, vt placeat omnem indifferenter admittere appellationem, Pontificalis censura peribit, & omnino conteretur Ecclesiasticæ robur disciplinæ. Quis enim raptator ad solam anathematis comminationem non statim appellabit? Quis Clericus aut Presbyter, frustratoriæ appellationis refugio non putrebit, aut etiam sepelietur in stercore suo? Quis Episcopus habebit in promptu, non omnem dico, sed aliquam vlcisci inobedientiam? Eius virgam quæuis appellatio quassabit, soluet constantiam, seueritatem emolliet, adducens & illi silentium, & reis impunitatem delictorum: sic fiet, vt sacrilegia ac rapinæ, fornicationes ac adulteria pernicioso inundent incremento, cum Præsul ad superfluas appellationes clauserit ora, & desierit persequi piorum persecutores locorum, cum viduarum iniurias desierit vlcisci, & orphanorum. Dilatione nempe censuræ facinora fouebuntur, & venient in profundum iniquitatis impune delinquentes, super quos Euangelicum illud implebitur præceptum: *Exi citò in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos intro duc huc.* Quis vel cæcum vel claudum intrare compellet, si cæcus cū cōpelletur, appellet? Deniq; pro delicto Heli, nullus Pōtificum punietur; quoniam appellationis excusationem suam quisque defenderet offensam. Exempla quædam censuræ semper viuent, æmulationes eius vero, quælibet appellatio sepeliet & viuos. Sine parua est materia, & exilis scientia, quæ si (iuxta Iob) inter aquilas in præruptis lusitantes cum pullis, earum sanguinem lambit, satis est; Non erubesco meam &; attendere & profiteri mensuram *Ita Hildebert. Archiepisc. Turon. Epist. 82. Tom. XII. Biblioth. SS. Patrum, parte. 1.*

Porrò præsentis negotii meminit quoque Brouuerus in Annalib. Treuirensib. *lib. 14. in Alberone. Verba eius recitabimus, quia palam, quod dolendum, nec dum legitur eius Historia.*

In his itaque moribus, *inquit*, cum pars offensa læsaque ad Archiepiscopum confugere, Episcopi Prouinciales pars Metropolitanum Iudicem recusare, & Romanæ Curiæ iudicia periclitari præoptant, ilico omnibus patefit ianua iussa atque iudicia detrectandi: miscendi per æqua iniqua, infima summis. Vnde ad extremum deterrimo cuique licentia incedebat ab Archiepiscopo prouocandi ad Apostolicæ Sedis Tribunal, impune arrepto itinere Romam, *vbi caussis male expositis, (vt D. Bernardi verbis loquar,) iacti abant gestiebantque se obtinuisse tutores, quos magis victores sensisse debuerant.*

Atque ad hunc modum Pontificis indulgentia promiscue Clerus atque populus ad flagitia abutebatur. Ita Brovverus *lib cit. vbi deinceps refert verba præsentis Ep. Idem notat annum quo scripta sit, ere* 1139.

AD EPIST. CLXXIX.

Captiuam Ecclesiam de manu laica liberauit.] *Archiepiscopus nimirum Treuirens. Albero Monasterium S. Maximini iuxta Treuiros, repugnantibus Abbate & Monachis, sibi asseruit. E contra* Henricus Comes Luxemburgensis, *iure aduocatiæ sibi temporalem eius subiectionem vendicare conatus est. Hæc res vtrosque animis disiunxit, & armis commisit, non sine magna vtrorumque clade. Hoc est, quod* BERNARDVS *ait, Archiepiscopum de manu laica captiuam liberasse Ecclesiam.* pag. 78.

Porro controuersia inter ipsum Archiepiscopum & Monachos non minore contentione agitata est. Quin & nostro tempore acrius recruduit, & inter Iurisperitos vtrimque acriter disceptata, integros Tractatus, & iusta volumina peperit. E quibus Nicolaus Zyllesius, *supremus Abbatiæ S. Maximini officiorum Præfectus, suscepto caussæ patrocinio, pro iure Abbatiæ disserit, & caussam prolixe deducens aduersus postulata Archiepiscopi, ostendit Abbatiam quoad iurisdictionem Ecclesiasticam immediate subiectam esse Sedi Apostolicæ, quoad temporalem, Imperatori; vtpote à quo, iuramento præstito, iura & Regalia accipiat.* In defensione Abbatiæ Imper S. Maximini Edita Treu. a. 16,3.

Accepto in le idem Auctor S. Bernardo his Epistolis pro Alberone laboranti satisfacere & respondere conatur, cuius verba, quia ab hoc loco non aliena videntur, in gratiam Lectoris subiiciam. Itaque Sect. VII. §. 1. *vbi quærit*: Quid in Epistolis suis intenderit S. Bernardus, *sic habet.*

Possem illas epistolas præterire tacitus, quamuis enim à sanctissimo Viro scriptæ fuerint, de Iure tamen Monasterii nostri non decernunt.

Quin imo satis ex illis colligitur, S. Bernardum magis de subiectione Ecclesiastica, quam temporali laborasse.

Et cum Henricum Comitem præter Aduocatiam, Abbatiæ subiectionem sibi vindicare: Alberonem autem de eadem subiectione decertare crederet, egit quantum potuit, vt inter illos concordia iniretur, & Abbatia Alberoni cederet, manente sola apud Henricum Aduocatia.

Quæ quidem concordia, etsi eam conclusam fuisse præsupponamus, attamen Iuribus Monasterii nulla ratione obesse potuit: cùm sit res mere inter alios acta, & eos quidem, ad quos Monasterium non pertinebat, & absentibus Maximinianis tractata; cum ex supradictis constet Abbatem & Religiosos S. Maximini tempore Alberonis Archiepiscopi, dispersos dissipatosque, extra Monasterium degisse.

Adlaborauit igitur S. Bernardus, vt Monasterium Ecclesiæ Treuirensi potius subesset, quam Comiti Luxemburgensi; ratus laico Religiosos subiici non debere, & ab Albetone Viro vtique acti ac forti in quibusuis negotiis, Disciplinæ Religiosæ conseruationem & incrementum exspectandum. Hinc illa Viri sancti verba Ep. 180. *Pium est reformare Religionem in Monasterio, quod ille* (Albeto) *intendit.*

Quin etiam S. Sedi Abbatem & Monasterium immediate subiici, & ab Archiepiscopi Ecclesiastica Iurisdictione exemptum, nolebat S. Bernardus, adeoq; litteras Apostolicas ab Innocentio II. pro libertate & exemptione Monasterii concessas, veluti per subreptionem obtentas reuocari postulabat, & ad hoc Epistolas eius potissimum fuisse directas, accuratius earum sensum consideranti apparet.

Nam Ep. 179. hæc habet: *Hic, quæso, hic euigilet oculus pietatis, & semotis paulisper occupationibus consideret, quantum subreptum sit ei.* Ep. 180. sequentia: *Hoc solet habere præcipuum Apostolica Sedes; vt nonpigeat reuocare, quod à se forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum.* Item in fine eiusdem Epistolæ: *Adsit Dominus cordi Domini mei* (Innocentii) *ne iterum possit ei subripi à Monachis, non tam* (*vt simulant*) *appetentibus libertatem, quam fugientibus disciplinam.* Quis non videt per libertatē illam disciplinæ regulari oppositam, intelligi exemptionē à Iurisdictione Archiepiscopi Ecclesiastica, quid enim temporalis pertinebat ad disciplinam?

Exemptionem igitur Ecclesiasticam S. Bernardus à S. Sede obtentam subreptitie arbitrabatur, & quidem in magnum Archiepiscopi Alberonis præiudicium, idque ex ea, quam ab Alberone, Viro opere & sermone adeo potente, habebat informatione. Quæ persuasio in Viro sancto & religioso, multo facilius locum habere poterat, quam apud Cæsarem & Imperii Proceres, quos tamen etiam, vt supra narratum est, Albero in quamuis partem inclinabat.

Accedebant insuper graues contra Sigerum Abbatem delationes: quod rebellis esset, & similia, quæ tantum poterant apud sanctissimum virum, vt si vera fuissent, quemadmodum credebantur esse, non immerito eum Abbatem, non sanctum, compellaret acta eius improbaret.

Porro Exemptionis, ab Episcoporum ordinariorum Iurisdictione, acerrimum aduersarium fuisse S. Bernardum, passim in eius Operibus occurrit, & certissime comprobatur: vt enim omittam quæ de Cluniacensibus aliisq; queritur, sufficiet nobis vna eius Epistola, quę est ad Henricum Senonensem Archiepiscopum 42. vbi de suis hæc habet: *Miror quosdam in nostro Ordine Monasteriorum Abbates, hanc humilitatis Regulam odiosa contentione infringere, & sub humili* (*quod peius est*) *habitu & tonsura, tam superbe sapere, vt cum ne vnum quidem verbulum de suis imperiis subditos prætergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. Quid hoc est præsumptionis, ô Monachi! neque enim quia prælati Monachis, ideo non Monachi.* Postea in eadem Epistola subiungit: *Plus timeo dentes Lupi, quam virgam Pastoris. Certus enim, ego Monachus & Monachorum qualiscunque Abbas, si quandoque Pontificis mei a propriis ceruicibus excutere iugum tentauero, quod Satanæ mox Tyrannidi meipsum subiicio.*

Hæc S. Bernardus de sui Ordinis Abbatibus; haud dubium quin omnibus idem suaderet; & hinc illud exēptionis apud S. Sedem impediendæ studium.

[illegible], quoad hanc Abbatis Maximiani libertatem litteræ eius Commendatitiæ pro Albetone ad Innocentium II. missæ effectu non magno fuerunt, neque enim aliud impetrauit Albero nisi confirmatorium Innocentii Diploma, vt mox dicetur, quod etiā hanc expressam clausulam continet, salua nimirum per omnia Iustitia S. R. Ecclesiæ, si quam habet.

Quod si de veritate rei S. Bernardus sufficienter informatus & instructus fuisset, & ab ipsa sui fundatione Monasterium S. Maximini ad Sedem Apostolicam pertinuisse, vt reuera pertinuit, sciuisset, nequaquam illius exemptioni obstitisset. Perinde atque de omnibus generatim Monasteriis enunciat in libris de Consideratione ad Eugenium III. papam, vbi hæc inuenies, *l.* 3. *c.* 4. *Nonnulla Monasteria sita in diuersis Episcopatibus, quod specialiter pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad Sedem Apostolicam, quis nesciat? Sed aliud est quod largitur deuotio, aliud quod molitur ambitio impatiens subiectionis.*

Cum autem S. Bernardum informandi, eique respondendi facultas olim data non fuerit, responsionem, quam S. Petrus Abbas Cluniacensis, eidem sancto Viro sibi dilectissimo ac plusquam venerabili misit per epistolam, *est epist.* 28. *lib.* 1. hic adhibent hodie quoque Abbas & Religiosi S. Maximini.

Postquam enim prædictus S. Petrus Abbas, retulisset accusationes quæ contra Cluniacenses circumferebantur; ad decimam septimam, quæ talis erat: *Contra totius orbis morem, proprium habere Episcopum refugitis;* nos respondemus, inquit, §. his additis, *istud veritati contrarium opposita fronte existere; quoniam patet nos proprium Episcopum habere:* quis enim rectior, quis verior, quis dignior Romano Episcopo Episcopus potest inueniri? paulo post subiungit: *Hoc ipsius S. Sedis irrefragabilis sanxit authoritas, nec vnius tantum, sed multorum decreta, inde apud nostram matricem Ecclesiam conseruamur. Hac ipsi ita condiderunt, non vt hanc, de qua loquimur, Cluniacensem Ecclesiam alteri Episcopo prius eam possidenti aufferrent, sed à fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerunt, rogati, in propriam retinuerunt, atque soli Rom. Pontifici eam in æternum subiacere decernentes, pluribus hoc priuilegiis confirmarunt.*

Hæc verba Sancti, ad Sanctum missa, omnino Maximinianis aptissime conueniebant. & sanctissimo Viro Bernardo æque satisfecissent olim pro Maximinianis, atque pro Cluniacensibus. *Hac ille Auctor.*

AD EPIST. CLXXXVI.

Nunciante Abbate Radulpho de Valcellis.] *Conditum sub hoc primo Abbate apud* Cameracenses *à S. Bern. Monasterium, liquet ex hac Epist. vbi Fratres Valcellenses Simoni commendat, rogatque vt Patris sui* Hugonis *donationem, eidem Monasterio factam, ratam habeat. Eius rei meminit* Christianus Massæus *Chron. Camerac. lib.* 16. Anno, *inquit*, MCXXXII. die Augusti S. Bernardus adduxit Radulphum Abbatem & Monachos in Valcellam prope Cameracum: quibus reuerenter occurrerunt Nicolaus Episcopus Cameracensis, Hugo Comes Ausiacensis, & Simon Vir præpotens fundator principalis. *Et hic est ille Simon, ad quem præsens datur Epistola.* pag 781

AD EPIST. CLXXXVII

Apud Senonas in Octauis Pentecostes vocamur ad litem pro defensione fidei.] *Qua de re ita scribit* Otto Frising. *lib.* 1. *de reb. Frid. cap.* 48. Sedente in Vrbe Roma Innocentio; in Francia vero Ludouico, Ludouici Senioris filio regnante, *Petrus Abailardus*, ab Episcopis, Abbateque Bernardo denuo ad audientiā apud Senonas euocatur, præsentibus Ludouico Rege, Theobaldoq; Palatino Comite, & aliis Nobilibus, de populoq; innumeris; vbi dum de fide sua discuteretur, seditionē populi timens, Apostolicæ Sedis præsentiam appellauit. Episcopi vero simul & Abbas, missa ad Rom. Ecclesiam legatione, ac eis pro quibus impetebatur, capitulis, damnationis eius sententiam in literis reportauerunt. *Vide etiam de his* Gaufridum *lib.* 3. *Vit. S. Bern. cap.* 5. *vbi plenius res tota narratur.* Ibid.

AD EPIST. CLXXXVIII. & aliquot seqq. in caussa Petri Abailardi.

Petrus Abailardus in Diœcesi Nannetensi ad Ligerim

natus Patre Berengario, missus Lutetiam in literis humanioribus, Dialecticis, Philosophicis, Mathematicis sub Roscelino præceptore magnos fecit progressus: adeo quidem vt tandem & ipse factus ex discipulo Magister, magnos post se trahtret discipulorum greges. Postquam vero Dialectices & Philosophiæ studia, non signe magno applausu, passim tradidisset; cum ad sacra quoque & diuina animum applicaret: seu præfidens ingenio, & opinione scientiæ turgidus: seu, quod sine duce ac præceptore sacris illotos inferret pedes, perperam in multis sensit ac docuit, tum viua voce, tum scriptis palam editis.

Hinc primum Suessione à Concilio damnatus est Liber eius de Trinitate, *Anno 1120. Annis deinde sequentibus, quia latere non fert inflans scientia, denuo cogens discipulorum cœtus, & nouos edens Tractatus ac Libros, in nouos impegit errores, aut pridem damnatos, acreiectos resorbuit. Inde Bernardus zelo fidei ac religionis passim contra emergentes errores præmunire incautos librorum eius Lectores, & hominis praua dogmatizantis fautores præmonere, vt cauerent venenum, quod ille propinabat sub melle politioris literaturæ seu philosophiæ, quam complures tunc in Abailardo suspicere & admirari visi sunt. Non latuit ea res Abailardum, & ab Abbate solitudinis ac nemorum incola, quin & in Philosophia, vt ipse putabat, hospite, argui non ferebat. Eoq; fiducia eruditionis suæ efferebatur arrogantiæ, vt Bernardum ad publicum in Concilio certamen prouocare auderet: velut facilem sibi spondens de tam imbelli & imbecille aduersario victoriam. Et pene Bernardus detrectare conflictum visus est; nisi victus tandem hortatu & precibus Præsulum Galliæ, aut potius veritus, ne forte per fugam certaminis orthodoxa fides aliquid labis seu detrimenti caperet, aut ne scandalum nasceretur in populo; aut ipsi aduersario cornua crescerent: acquieuit congredi, non iam armatus arte disputandi, aut inani nixus eloquentia, sed eius confidens adiutorio, qui dixit:* Nolite præmeditari, qualiter respondeatis, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. *Epist. 189.*

Itaque congrediuntur in pugnam David & Goliath. Et ecce qui veniebat cum hasta & clypeo, succubuit, at qui venit in nomine Domini, gloriose triumphauit. Ita factum in Concilio Senonensi, quo, teste Bernardo, plurimi Episcopi, Abbates, viri Religiosi, Clerici, & Rex ipse conuenerant.

Pontifex intellectis actis Concilii, & acceptis Capitulis errorum P. Abailardi, sic rescribit ad Episcopos: Nos igitur, &c. communicato fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio, destinata nobis à vestra discretione Capitula, & vniuersa ipsius Petri peruersa dogmata, Sanctorum canonum auctoritate, cum suo auctore damnauimus, eiq; tanquam hæretico perpetuum silentium imposuimus. *v. Epist. 194. apud Bern. Item* Gaufrid. *in Vit. S. Bern. lib. 3. c. 5. vbi narrationem ita concludit:* Ipsum ergo Auctorem (*Abailardum*) eadem sententia cum erroribus suis Apostolicus Præsul inuoluens, scripta incendio, scriptorem silentio condemnauit. *Sed videamus quibus eum coloribus* Bernardus *depingat. Insigniores duntaxat excerpemus:* Homo est magnus in oculis suis, de fide contra fidem disputans, ambulans in magnis *&c.* Scrutator maiestatis, hæresũ fabricator; *&c. ita Bern. Epist. 191. Et iterum:* Ego non accuso eum, est qui eum accusat liber suus, cum de Trinitate loquitur, sapit Arrium: cum de gratia, sapit Pelagium; cum de persona Christi, sapit Nestorium. *Ita Epist. 192. vide cætera, & præsertim Epist. 193.*

Sed hic mihi insignem temeritatem & audaciam vide. Abailardus ille olim à Viris sanctissimis Bernardo, Norberto, aliisq; ob errores accusatus; à Conciliis non semel, & ab ipso summo Pontifice *damnatus, his demum annis patronum inuenit, qui tantum non innocentem & inauditum damnatum assereret, quiq; Abailardi Opera igni & perpetuo silentio à Pontifice addicta, post situm & obliuionem aliquot seculorum rursus è latebris in lucem reduceret. Neque hic tam culpandus rediuiuus Abailardus, quam is, cuius intempestiue obstetricante manu fœtus infœlix lucis vsuram recepit. Neque enim ille dubitauit incusare* Bernardum, *quasi qui inuidiæ, iraq; stimulis concitatus, acerbius quam oporteat Abailardum insectatus sit, quiq; vehementia spiritus, & mole auctoritatis suæ, qua apud Præsules & Pontificem valebat, eos in Abailardum inflammauerit; nec passus sit audiri ipsum pro se loquentem, adeoq; subreptitiam aduersus eum sententiam extorserit.*

Ne tu, Vir bone, magnam rem & vtilem operam præstitisti Galliæ suæ, aut potius vniuersæ Ecclesiæ, & vtraque magnam, scilicet, tibi gratiam debet, cui, vt fumigans illud astrum vtcunque reduceres, Sydus Galliæ & totius Orbis lucidissimum obscurare ac temerare non es veritus. Siccine operæpretium tibi visum est, Doctorem melli-fluum labe aspergere, vt scriptor olim suspectus, imo damnatus ob praua fidei dogmata, reflorescceret? Siccine, vt obscurum hodie Abailardi nomen ab interitu vindicares, sanctissimi Viri fama hactenus illibata, & toto Orbe celeberrima, arrodi debuit?

Tantine referebat legi in Ecclesia Libros ab Ecclesia reprobatos, tot nauis infames, vt auctoritati & censuræ SS. Patrum fides deroganda fuerit? Quid, an plus tibi vni Abailardi Patrono & Apologistæ credi vis, quam Bernardo eius Antagonistæ, & Ecclesiæ Doctori? Cum ille peruersa eius dogmata notet, censeat errores, voces hæreses: Tu contra Viri sancti censuram paras vindicias, apologiam texis, velut iniquas eius criminationes repressurus: Tanta scilicet molis erat, vt vnius Abailardi innocentia constaret, asserta scilicet à malæ caussæ simili patrono. Siccine iam licet impune Sanctorum famam lacessere? Hæreticis patrocinari? Conciliorum sanctiones conuellere? summorum Pontificum decreta damnare?

Neque enim hic solum Bernardi *nomen petitur, quin Legati Apostolici in Concilio primum Suessionensi præsidentis honor, Conciliorum auctoritas, tot Præsulum in Synodo Senonensi præsentium fama laborat. Ipse* Pontifex *Innocentius, cuius vnius innocentia sarta tectaq; esse debuit, temeritatis & imprudentiæ accusatur, quasi immeritum & inauditum præcipitanter damnauerit. Ecce in qua nomina iniurius est, cui tanti fuit Abailardum ab iniuria defendere.*

Sed nunc ex eius Apologia flores quosdam Lectori decerpamus, ne temere videatur intempestiuus Apologista perstringi. Et ne quid ego forsan affectui dedisse videar, ipse Lector, quæso, verba eius ponderet: S. Bernardi, ipsiusq; Pontificis verba conferat, iudicetq; an debita SS. Patribus, Conciliis, Sediq; Apostolicæ reuerentia tam iniquam censuram, nedum contumeliam patiatur.

Principio tamen, vt videas eum singulariter sapere, quædam exotica ac non vulgaris sapientiæ critica ac notas in chartis eius obserua. Nempe filosofia, filadelfus, Profeta, triumfus, apocrifa, typografia, corifeus, filippus, calcografus, autografum, Stefanus, *&c. Sic nimirum ille contra omnem tam veteris quam recentioris orthographiæ stylum ac morem. Sed hæc obiter. Nec enim nunc in verbis, sed in re ipsa laboramus: heterographia ista hæc, suos criticos inueniet. Forte typographi sphalmata sunt; quod tamen vix apparet, cum eadem sæpius occurrant.*

Quid enim potius facerem, *ait,* quam Monachi saltē in extremis innocentissimi viri nomen à flammis eripere, eruditissimi Scriptoris Opera magnis sudoribus vigiliisq; elucubrata, nostræ ætati ac posteritati consecrare. *Ita ille.*

At quid Bernardus, quid Præsules Galliæ, quid ipse Pontifex? Iam dudum, *inquiunt,* fecerat librum de sancta Trinitate, sed sub Legato Rom. Ecclesiæ igne examinatus est, quia inuenta est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificabit Iericho. Surrexit à r... le, & cum eo multorum hæreses. *Sic illi. Epist. 191 Ecce tu es ille reædificator Iericho, an maledictionem vibratam non times? tu è ruderibus, imò cineribus rursus excitasti; quod iusto excidio & incendio damnatum fuerat.*

Iterum post recensita eius opera, & laudatam ipsam eius Abailardi Introduct. Theol. (qui liber igni adiudicatus fuerat à Concilio) Quæ Opera, *inquit,* nisi Patres illi, (*nempe Religiosi; quorum cura in Bibliothecis asser-*

xantur Libri antiqui) cognouissent esse fidei Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ professoribus vtilia, & certe vlticibus vrēda flammis dedissent, quæ tāto studio diuinitus cōseruata, nobis transcribenda, & in mediū proferenda dederunt. His voluendis & ex collatione emendandis non exiguam operam locaui : *vtinam melius eam collocasses. Qui bonas horas male perdere iubet, legat quæ Ecclesia damnauit. Male feriatorum est, sic occupari. Vtilem scilicet Ecclesiæ operam nauasti, bene meritus es de Republica, qui Libros Ecclesiæ iudicio pestilentes & perniciosos, velut vtiles & salutares commendas; qui restituis luci, quos illa tenebris sepeliuerat: qui vitam illis largiris, quos illa flammis donauerat. Esto scripta illa alicubi in angulis Monasteriorum abdita interitum effugerint hactenus ; an non sufficiebat tibi Ecclesiæ iudicio fuisse proscripta, igniq; damnata ; vt tu putes ea diuinitus conseruata, tanquam Ecclesiæ & fidei Catholicæ vtilia, teq; peculiari Numinis instinctu ad ea eruenda excitatum? Sed audi Bernardum longe aliter de iis censentem : & cui plus credemus?*

Integritatem fidei, castitatemq; ecclesiæ corrumpit: transgreditur terminos quos posuerūt Patres nostri, de Fide, de Sacramentis, de sancta Trinitate disputans & scribens, singula pro voluntate sua mutat, auget, & minuit. In Libris suis ostendit *(audi Apologista Librorum resuscitator)* se fabricatorem mendacii, & cultorem peruersorum dogmatum, hæreticum se probans, non tam in errore, quam in pertinacia & defensione erroris, *&c. Epist.* 193.

Sed pergit nihilominus animosus Apologista, & Clientis sui patrocinium audacter prosequitur. Age, *inquit*, veniant tui siue æmuli, siue aduersarii, siue irrisores, criminibusq; recū, vel etiam decertent maledictis. Quod enim maledictum acrius, quam si hæreticus audias: cum vbicunque latueris, te semper inueniat inuidia? Nam hic referre non placet, quæ Suessione per inuidiā acta sunt. *Nempe in Concilio Suessionensi, præsidente* Conono *Apost. Sed. Legato. &c. En contumelias. Pergit, Bernardum, vbi Abailardi quædam Opuscula legi comperisset, iras se dignas concepisse. &c. Et Epist.* 188. hos aculeos contra Petrum districtos reperiri ait, *legite (sunt verba Bern.) si placet Librum quem dicit Theologiæ, &c. & animaduertite quanta ibi siluescant: segetes sacrilegiorum & errorum.* Pax sit rebus, cætera non apponam, Quin potius libet exclamare, Tantæne animis cœlestibus iræ?

Epist. 189 ad Innocent. ait Bernardum admouere faces incendii, vt damnationem à Pontifice extorqueat. *Nec his contentū*, capitula hæreseon colligere, quisquilias vndique verrere ex schedis, lectionibus & scriptis, quæ à maleuolis etiam accepta, pro veris & compertis *Bern. ad* Innocentium mitteret, *additq;* non oportuisse verba decurtata contra eum retorquere. Nihil enim esse, quod non possit male narrando deprauari.

Quid ais ad hæc, Bernarde? Itane cæco animi impetu abreptus es in aduersarium, vt hominē innoxium, tam fœdis heresum & errorum criminibus infamares? Quid grauius esset poterat, quam viro bono heresis notam impingere? Itane imprudenter, ac præcipitanter caussam religionis egisti, vt illustri tot Præsulum Galliæ & clarorum Virorum corona, in ipsa Vrbe Roma accusares Virum innocentem? & confictis, seu temere congestis criminationibus obrueres? Iam plane vacillat auctoritas tua, corruit fama prudentiæ, gloria sanctitatis tuæ labascit. Sed age, vnius hominis calumniam facile nubes testium, imò totius orbis consensus elidet. Stetit hactenus inconcussa dictorum tuorum fides & factorum integritas. Stabit quoque deinceps in magna constantia aduersus eos, qui te angustiare, & auferre labores tuos conati sunt, quantum adhuc validiore calumnia impetu quatiare.

Pergit enim insignis Abailardi hyperaspistes, post commemoratas Bernardi ad Pontif. & duos Cardinales Epistolas. Hoc tanto, *inquit*, criminationis hiatu, magni ille nominis accusator *(Bern.)* omnia quæ Rei esse poterant auxilia, præoccupauit. Ar quas deinde probationes subiicit? nullas, aut pene nullas. Quę ergo dixit verbotenus, Scautus verbo negat. Nam si accusare sufficeret, quis vnquam erit innocens? *Et paulo post subdit, sententiam Romæ latam, altera parte non audita:* Qui, si Romæ, *inquit*, iudicio se sistens ad diluendas obiectiones aliquot horas, aut dieculas, aut comperendinationes habuisset, fortasse alio erat alea recasura. At accusatores potentissimi, tanquā albis equis triumphantes, lætum pæana cantarunt, victoriamq; suam toto orbe disseminarunt, ita vt miser ille inauditus, apud probos quam plurimos, male audiret, & eius exemplaria, quæ Galliam, Italiamq; splendore collustrarant, tanquam horrendi criminis carmina, vel voracibus rogis cremanda traderentur... periissentq, stirpitus, nisi bono aliquo genio & diuino impulsu ad ea conquirenda è puluere eruenda, emendanda, publicanda fuissemus excitati.

Audisti, benigne Lector, hominem Catholicis triumphis aduersus errorum magistros haud applaudentem; & de præcipiti in eos animaduersione querentem. Quasi hodieq; non extent illa ipsa in libris, quorum ille eruigandos censuit. Referantur illa vel nunc ad Ecclesiæ tribunal, ad Theologorum scholas; & videamus, an non parem sint subitura sententiam. In Concilio *quidem* Suessionensi *Sabellianus hereticus iudicatus est, teste* Ottone Frising. lib. 1. de Gest. Frid. c. 47. *Idq; factum anno* 1120. *constat. Sed non desiit ea spargere docere & scribere. Itaque rursus ann.* 1140. *in* Synodo Senonensi *ob eosdem aliosq; errores damnatus est. Quis dicat præcipitanter damnatum tanto annorum interuallo?*

Sed necdum bilis Apologistæ exhausta est. Vbi Petri Abb. Cluniacensis meminit. Hic est ille, *inquit*, quem cum toto Ordine suo, non dubitauit D. Bernardus œstro suæ iracundiæ pungere, vt videre licet in eius Epist. 1. &c. *At hanc Epistolam ex iusto zelo & paterno erga abductum filium affectu profectam quis non videt? Quin & illustri miraculo diuinitus inter dictandum confirmatam constat. v. Not. ad 1. Epist. Et hanc nihilominus Apolog. œstro iracundiæ adscribit: audin' æquum censorem?*

Sed pergit adhuc de suo felle mellifluo Doctori propinare. Nam sanctitas Viri nonne merebatur, vt reuerentius tractaretur? Sed sanctitas eius, *ait*, non concludit necessario, ea omnia esse rata, quæ à D. Bernardo, dum in terris ageret, dicta, facta, disputata, scriptaque sunt. *Neque nos hoc ex titulo sanctitatis euincimus. At in præsenti negotio, rata fuisse quæ egit, eorum calculo constat, quibus obloqui & refragari velle, temeritatis est, ne quid grauius dicam.*

Sed tu deinceps, si ita libet, tuo fruare iudicio, per me licet, nos partes Bernardi potius tuebimur, cum multis & magnis: hoc vsique securius arbitramur. Abailardum verò tuum tu melius defenderes, si tantos hostes non lacesseres: imò si non è tenebris scripta eius eruisses. Nunc verò vnà pharetram offers parti aduersæ telis plenam, quibus denuò configatur. Quæ in aduersariorum eius scriptis iam pridem extabant, suspecta esse poterant; quasi plus minusue, pro affectu scribentium, in odium Abailardi continerent, adeoq; infirma esse ad faciendam fidem. Iam dum Libri Abailardi neuis salebrisque pleni per te editi sunt, cuiuis in promptu est legere & videre, quam iuste damnentur.

Sed resipuisse demum, ais, & sancto fine quieuisse, idque teste Petro Abb. Cluniacense. Bene habet. Gratulamur illi ob actam pœnitentiam, & diuinam in eo, vt par est, clementiam laudamus. Sed an ideo anteactæ vitæ & doctrina piacula excusabimus, nedum defensabimus? an ideo quæ male docuit, quæq; non sine caussa ad tenebras damnata sunt, rursus in lucem proferemus, id que non sine calumnia in Viros sanctos & Ecclesiæ Præsules, qui se velut muros opposuerint pro Domo Dei? Quin in Abailardo desideramus, quod promiserat: nam cum B. Bernardo reconciliaretur, sancita per mutuos & fraternos amplexus amicitia, pollicitus est se, quæ Catholicas aures offendentia in scriptis eius reperirentur, obducta spongia abrasurum.

At nihil errorum eius abrasum esse de Libris, testantur ii, quos nobis Apologista recens edidit. Nisi quod extet quædam Apologia vel Confessio in Operibus eius, vbi non tam retractat quæ male docuit, quam inficiatur se talia docuisse.

Verum demus erroribus veniam, meretur enim qui se errasse fatetur. Sed restabit, vereor, nihilominus, cur Opera isthæc, vt nunc edita sunt, legi haudquaquam expediat. Nec enim perniciosa tantum lectio est, quæ cum sana fidei doctrina pugnat, sed & quæ bonis moribus officit. Iam verò in his Operibus leguntur, quæ castas & honestas nō parum offendant aures & animos. Constat enim, qua occasione Abailardus in fœdum cum Nepte Fulconis Canonici Parisiensis, Heloissa, commercium lapsus sit. Et quamuis ambo postmodum ad Religionis vota confugerint, missis tamen è Monasterio inuicem literis, pristinos amores & prioris vitæ sordes ac spurcitias, sibi inuicem commemorant, quæ procul fugere & execrari oportebat. Quidenim hoc erat nisi sopitos suscitare ignes, vel anguem in sinu fouere? Quis ferat Heloissam iam tum Monacham, imò Abbatissam, tantam etiamnum in literis ad Abailardum præ se ferre amoris impatientiam, & tam graphice recensere Amasii quondam lenocinia seu illecebras, quibus tam tam potenter allexerit? Esto referantur ista ad prioris vitæ consuetudinem, at quid attinebat, subdere animo tum suo, tum alieno, nouas impuri amoris faces? Quis æquo legat animo scribentem? Deum testem inuoco, si me Augustus vniuerso præsidens mundo, matrimonii honore dignaretur; totumq; mihi orbē confirmaret perpetuo præsidendum charius mihi videretur & dignius, tua dici meretrix, quam illius Imperatrix. *Item*: Etsi vxoris nomē sanctius ac validius videtur, dulcius mihi sēper extitit Amicæ vocabulum, aut si non indigneris, concubinæ vel scorti. *Sed piget ac pudet referre similia. Legat, qui abuti volet otio, Epistolam 2. in Operibus Abailar. Sed hoc quam indignum, ac minime tolerandum, quod ibidem sanctissimos Viros Norbertum ac Bernardum Pseudo-apostolos nominat? quos & ipse Abailardus hoc nomine sugillat, vocans illos* nouos Apostolos, quibus mūdus plurimum credebat: quorum alter Canonicorum vitam, alter Monachorū se resuscitasse gloriabatur, *&c. Hist. Calam. c. 12. Taceo, quod inter cætera Apologeticus Berengarii, quem pro Abailardo præceptore suo scripsit, legitur, plenus scommatis ac fœdis conuitiis in S. Bernardum. Hic, hic, si Censura vigilet, an non merito tales Libros à Catholicorum musæis & manibus longissime proscriberet? Hæc pro Bernardo, quæ reor sincero eius Lectori non ingrata fore. Certe si æquus & candidus est, non putabit, minus decuisse pro Bernardo, quam pro Abailardo scribere.*

AD EPIST. CXCII.

pag. 82. Ad Magistrum Guidonem.] *Guido ille cognomento de Castello, patria Pisanus, cuius Epitaphium habetur apud Nomenclatorem Cardinalium, ex Comitibus Capronæ, Cardin. SS. Cosmæ & Damiani, quem Papa Innocentius II. anno MCXL. Beneuento, vbi agebat Rectorem, in Gallias misit contra Arnaldum de Brixia in Synodo Romana heresi notatum. Ita* Author Galliæ Purpur. *lib. 2. pag. 122.*

AD EPIST. CXCIII.

Ibid. Ad Magistrum Yuonem. *Yuo Canon. Reg. S. August. in Cœnob. D. Victoris, quem* Volaterran. *lib. 21. scribit, Virum fuisse excellentis doctrinæ, Cardinalis factus Anno MCXXVII. Tit.* SS. Laurentii & Damasi, *sub Honorio II. Ab Innocentio II. Legatus in Gallias Anno MCXLI. caussa Radulphi Comitis, quo spectat Epist. Bern. 217. item caussa Petri Archiepiscopi Bituricensis à Pontifice, inuito Rege, constituti. Obiit in Gallia anno 1142. 12. Kal. Iulii. v.* Galliam Purpur. *pag. 140.*

Petrus Abailardus sine regula Monachus, sine sollicitudine Prælatus: nec Ordinem tenet, nec tenetur ab Ordine.] *Vt pateat, quam vere hæc à Bernardo dicantur, paucula ex curriculo vitæ Abailardi repetenda erunt. Et quidem ipse in* Historia calamitatum suarum, *occasionem Monachatus sui, & quam variè iactatus, ac sedibus incertis vagatus sit, prolixe recenset. Nam cum præter discipulos in scholis, adolescentulam quandam (Heloissam) Neptem Canonici cuiusdam Parisiensis (Fulberti) priuatim doceret literas, didicit ipse tunc primum, quantas ad subuertendos Viros quoque fortes, doctos ac sapientes, imbellis ac imbecillis ille sexus vires habeat. Itaque dum amat, nec cauet periculum, perit in illo. Et hæc prima calamitatum ipsius origo fuit. Quid faceret admisso iam crimine, quo se inuisum propinquis illius puellæ, & fabulam vulgi fecerat. Nempe clanculum abducit fœminam & paulo pòst iam matrem, ducit vxorem, quamuis hoc illa vehementer abnueret, (caussam verbis eius supra indicauimus) sed dolor iniuriæ apud Auunculum fœminæ manebat altamente repostus. Itaque per insidias noctu, (quod tamen nefas) in cubiculo hospitii dormientem, nihilq; sinistri suspicantem, curat abscindi & mutilari partibus illis quibus vir fuerat. Hac ignominia Abailardus erubescens Lutetia totius ora, Monasterium S. Dionysii petiit, habitum monachicum sumpsit. Persuasa tamen prius Heloissa, vt & ipsa in Monasterium (Argentolium dictum) sese abderet. Quo verò affectu & studio ambo religiosæ vitæ institutum amplexi sint, ex propriis ipsorum verbis cognoscere licet. Abailardus quidem ita de se loquitur*: In tam misera me contritione positum, confusus fateor, pudor potius quam deuotio conuersionis ad monasticorū latibula claustrorum compulit. *In Hist. or. Calam. c. 8. Similiter Heloissa scribens ad suum Abailardum hæc sunt verba*: Quam quidem iuuenculam ad monasticæ conuersationis asperitatem non religionis deuotio, sed tua tantum pertraxit iussio. *Epist. 2. ad Abail.*

Periculosum viris docere fœminas.

Abailardus cur factus Monachus, & quo animo.

Porrò Abailardus iam Monachus expetitus denuò à Discipulis, vt officium docendi resumeret, vtpote cui iam expedito aliis curis, imò & amorum nexibus, liceret studiosius vacare, non defuit ipsorum votis: Abbate (Adamo haud proba & honestæ vitæ, si Abailardo credimus) & Monachis haud ægre assentientibus, eo quod vitæ parum religiosæ licentiam in ipsis acrius reprehenderet, vt de se ipso testatur.

Contigit postea, vt damnatus in Synodo Suessionensi, & Librum suum de Trinitate *flammis tradere propriis manibus coactus, in aliud Monasterium (S. Medardi) detruderetur. Sed restitutus in suum S. Dionysii, inde rursus, occasione controuersiæ de S. Dionysio, Monasterii Patrono, quem ille, motus auctoritate Bedæ, dicebat Corinthiorum fuisse, non Atheniensium Episcopum, profugus & exul factus est. Ac tandem hac lege absolutus à iugo Prælati sui, vt vbicunque vellet, Eremum peteret, modo nulli alteri Abbatiæ sese subiiceret. Itaque in solitudinem quandam Trecensis Diœcesis sese recepit, ibiq;* Oratorium *construxit* SS. Trinitati *dicatum, quamuis postea* Paracleti *illi nomen indiderit.*

Sed neque hic quieto esse licuit. Vnde postulatus Abbas in Britannia *minore in Diœcesi Venetensi, ad* Abbatiam S. Gildasii, *vel ideo non detrectauit, vt æmulos & insidiatores declinaret. Sed & ibi inuenit, vt ait,* Christianos atque Monachos Gentibus longe sæuiores atque peiores. *Inde ergo digressus, Oratorium suum Paracletense repetiit, ibique Heloissam cum sororibus, eo quod Abbas S. Dionysii Argentolium velut sui iuris sibi vendicaret, cedere coactas collocauit. Id Oratorium paulatim ædificiis & bonis auctum in Monasterium euasit.*

Abail fit Abbas in minore Britānia.

Ibi ergo degens, ac peruersa scribens seu docens, ad examen denique Concilii Senonensis *pertractus est, vbi collecta ex scriptis eius certa errorum Capitula ipsi proposita sunt, vt aut responderet, aut sua esse negaret, aut palinodiam caneret. Ipse verò nihil horum faciens, Sedem Apostolicam appellauit. Et mox Romam versus iter instituens, Cluniacum transiit, vbi agente Abbate Cisterciensi, & ipso Abbate Cluniacensi, cum Bernardo in gratiam rediit, promittens retractationem eorum, quæ perperam scripsisset. Mutato ergo Romani itineris consilio, mansit Cluniaci,*

In Concilio Senonensi eius dogmata discutiuntur.

Venit Cluniacum.

& sub obedientia Abbatis reliquum vitæ exegit, religiosis officiis, quieti, patientiæ, humilitati & orationi deditus; insigne relinquens exemplum omnibus resipiscere volentibus. Sicque tandem pio fine quieuit Anno 1141.

Perierat sane, nisi periisset, homo olim tam arrogans (teste Ottone Frising. l.1.c.47.) suoq; tantum confidens ingenio, vt vix ad audiendos Magistros ab altitudine mentis suæ descenderet. Vere poterat cum Propheta dicere. Bonum mihi Domine, quod humiliasti me.

Habes breue curriculum vitæ Petri Abailardi ex scriptis eius, aliisq. Scriptoribus collectum, quod hic opportunum duximus, ad lucem aliquot Epistolis Bernardi adferendam. Vide Pet. Abb. Clun. lib. 5. Epist. 20. item Ep. 3. lib. 5. Otton. Frising. lib. 1. de Gest. Frid. c. 47. 48. & 49.

Ibid. Damnatus est Suessione.] Concilium Suessionense aduersus Abailardum celebratum Anno MCXX. sub Conano S.R.E. Legato, Episc. Pranest. quem caussæ Abailardi fauere conatū, Abail. ipse refert. Vbi notatur anachronismus D. Seuerini Binii, Ecclesiæ Metrop. Colon Can. Presbyt. qui magno & perutili labore Concilia collegit, digessit, illustrauit. Is Tom. 3. par. 2. Duo Concilia, Suessionense & Senonense, contra Abailardum eodem anno celebrata tradit, cum inter vtrumque viginti annos intercessisse temporum series & computus conuincat. Quamuis, quod magis mirum, Genebrardus etiam hic fallatur, qui inter vtrumque non nisi vnius anni interuallum agnoscit. Et quidem Congregationem illam Suessionensem indictam, testatur ipse Abailardus, per Rodulphum Archiepis. Remensem. instigatum ab æmulis suis Alberico & Lotulpho, qui defunctis iam Magistris eorum Guillelmo & Anselmo, soli regnum literarium affectauerint. At Guillelmus ille fuit Episc. Catalaunens. defunctus Anno 1119. Vide Chron. nostram & Notas ad Epist. 3. Deinde Conanum S. R. E. Legatum anno 1120. è Gallia discessisse constat, nec postea rediisse. Hæc confer, & annum celebratæ Synodi Suess. facile inuenies v. Abail. in Hist. Calam. cap. 9. Quercetan. ib. in Not. Otton. Frising. lib. cap. 74. de Gest. Frid.

AD EPIST. CXCV.

pag. 83. Videbitis hominem aperte insurgere in Clerum.] De Arnaldo Brixiano Clericorum & totius Ecclesiastici Ordinis mastige eadem testatur Guntherus in Ligurino, lib. 3. vbi post commemoratas turbas & mala in Vrbe excitata, sic canit:

Arnaldus de Brixia obtrectator Clericorum.

Cuius origo mali, tantæq; voraginis Auctor
Extitit Arnaldus, quem Brixia protulit ortu
Pestifero, tenui nutriuit Gallia sumptu,
Edocuitque diu; tandem natalibus oris
Redditus, assumpta sapientis fronte, diserto
Fallebat sermone rudes, Clerumq; procaci
Insectans odio, Monachorum acerrimus hostis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris
Pontifices, ipsumq; graui corrodere lingua
Studebat Papam, scelerataque dogmata vulgo
Diffundens, variis implebat vocibus aures.
Nil proprium Cleri, fundos & prædia nullo
Iure sequi Monachos, nulli fiscalia iura,
Pontificum, nulli, curæ popularis honorem
Abbatum, sacras referens concedere leges.

Et paulò post:

Veraque multa quidem, (nisi tempora nostra fideles
Respuerent monitus) falsis admixta monebat.
Et fateor, pulchram fallendi nouerat artem,
Veris falsa probans: quia tantum falsa loquendo
[illegible] potest, veri sub imagine falsum
Infuit, & furtim deceptas occupat aures.

Sic eleganter Guntherus. Vbi etiam Hæreticorum nostri temporis genium obserua, quibus familiare insectando Cleri mores & vitia, virus perfidiæ suæ in populo diffundere.

AD EPIST. CC.

pag. 85. Ad Magist. Vlgerium Andegau. Episc.] Alii vocant Vlgrinum. Quid velit scribens ad eum Bern: non satis indicat Epist. Argumentum tamen insinuamus ex veteri Editione, quæ in Tit. Epist. hæc addit, pro graui querela quæ erat inter ipsum, & Abbatissam Fontis-Euerardi.

Porrò Fons-Euerardi, vel potius Ebraldi, insigne feminarum Monasterium, celeberrimæ religionis titulo inclytum, inquit Neubrigen. Fundatorem eius nominat Robertum, (cognomen alii indicant, de Arbricello) lib. 1. c. 15. Robertus itaque, inquit, famosissimum illud Monasterium feminarum de Fonte-Ebrardi construxit, & regularibus Disciplinis informauit. De eadem VVillelm. Malmesb. lib. 4. de reb. Angl. Petri Pictauensis Episcopi fuerunt contemporanei, & in religione socii Robertus Arbreisel, & Bernardus Abbas Turonensis. Quorum primus omnium huius temporis sermocinatorum famosissimus & profusissimus, tantum non spumea, sed mellea viguit eloquentia; vt hominibus certatim opes congerentibus illud egregium Sanctimonialium condiderit Monasterium apud fontem Ebraldi: in quo tota seculi voluptate castrata, fæminarum Deo dicatarum, quanta nusquam multitudo, in Dei feruet obsequio. Nam præter cæterarum illecebrarum abdicationem, quantulum illud est, quod in nullo loco loquuntur, nisi in capitulo, proposita à magistro perennis taciturnitatis regula: quia semel laxato silentio feminæ pronæ sunt ad mussitandum friuola.

Porrò fundatum est Ann. 1106. sub Reg. S. Bened. in Diœcesi Pictau. in confinio Turonensis & Andegauensis, Sugerius Abbas S. Dionysii, Epist. ad Eugen. Pont. testatur se puero nouiter inceptum esse, & fere ad quatuor & quinque millia Sanctimonialium, iam excreuisse. Nimirum ab eo, vti principali Monasterio seu capite Congregationis, alia LII. dependent. Inter quæ etiam Virorum quadam esse suspicor, ex Neubrigensi, lib. 3. cap. 25. vbi refert Henrici II. Regis Angliæ corpus, prout ipse in extremis pia deuotione dictauerat, ad illud famosum & nobile Monasterium feminarum, (quod Fons Ebrardi dicitur) deportatum, ibidem præsentibus filiis iuxta magnificentiam sepultum esse. Idem namque Monasterium celeberrimæ religionis titulo inclytum, specialiter viuus coluerat, &c. Ibidem paulò post meminit visionis de futuro statu seu exitu eiusdem Regis, quam Religiosus quidam eiusdem Monasterii Frater narrauerit alteri eiusdem Congregationis euenisse. Item F. Gabriel Putherbæus, cuius supra ad Epist. 141. mentio fuit, se Fontebraldæum vocat. Vide Baron. Tom. XII. Anno 1117. Petrum Venerab. lib. 2. Ep. 16. Iacob. de Vitriaco, Hist. Occid. c. 20. Miræum in Orig. Bened.

AD EPIST. CCI.

Sermo quidem viuus & efficax exemplum est operis.] Ibid. Iisdem plane verbis vtitur Serm. de S. Bened. num. 6. & vtrobique eandem subdit rationem: Quia monstrat factibile quod suadetur. Similia sunt verba Plinii in Paneg. Traiani, Melius homines exemplis docentur, quæ inprimis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri posse. Consule Bernardum Serm. 59. & 76. in Cant.

AD EPIST. CCV.

Quos misimus in Hyberniam.] Quinam, & quando pag. 86 missi, & ad quod Monasterium fundandum, non facile liquet. Alias missos complures ad petitionem Malachiæ Episcopi Hyberniæ, patet ex Epist. 311. ad Fratres de Hybernia. Et ad ipsum Malachiam Epp. 315. 316. & 317. v. Vit. S. Bern. lib. 3. cap. 6. & D. Iongelin. in Notit. Abbat. Ordin. Cisterc.

AD SERM. CCVI.

Si verum est testimon. quod de vobis perh. chariss. Ibid. Auuncul. meus Andreas.] Hic erat Miles Templi, degens Ierosolymis: vir strenuus, & locis illis admodum vtilis ac necessarius, vti insinuat Bern. Epist. 288. ad eundem scripta, vbi & huiusce quoque, nisi fallor, testimonii memi-

meminit, dum inquit: Reginæ scripsi, sicut voluisti, & gaudeo de bono testimonio quod ei perhibes. *Eidem Reginæ scribit* Epist. 289. *vbi nomen eius expressimus, nempe* Melisendis, *vel Melusina*.

AD EPIST. CCVII.

pag. 86: Longe lateq; satis dilatata est magnificentia vestra super terram.] *Longe nunc aliter Bernardus compellat Rogerium, quam supra eum appellauerit: nempe vti non parcebat peccantibus, sic benignus & suauis erat resipiscentibus: & mutatis moribus nouerat stylum mutare, vti indicat in fine Epist. 224. Apparet ergo hinc, resipuisse tandem Rogerium, grauem scilicet quondam Ecclesiæ hostem, perturbatorem pacis, fautorem schismatis, Innocentii Pontificis persecutorem, Imperatoris æmulum. Cuius tanta ferocitas fuit, vt nec rebus, nec personis sacris, nec hostibus parceret defunctis; vt videre est apud* Otton. Frising. *lib. 7. cap. 23. &* Baron. *To. 12. Ann. 1136. Vnde illa eius apud Bernardum elogia.* Tyrannus Siculus *Ep. 130. 176.* inuasor regiæ coronæ, Vsurpator Siculus, *Epist. 139.* Dux Apuliæ, quem sibi Anacletus Papa vsurpatæ coronæ ridicula mercede comparauit, *Epist. 127. Mire eum commendat Petrus Abb. Clun. lib. 4. Epist. 37. Sane postquam Innocentio Pontifici, etsi eum haberet captiuum, supplex factus, regia corona confirmationem obtinuit,*† *Religiosos Viros Cluniacenses & Cistercienses in ditiones suas euocauit. Et ipsius quidem* Bernardi *videndi desiderio tenebatur, vti patet ex seq. Epist.*

† v. Baron. Ann. 1139.

AD EPIST. CCVIII.

pag. 87. Fertur mea humilitas inuenisse gratiam apud Regiam maiestatem,] *Olim, dum adhuc schisma foueret Rogerius, Bernardum audire contempsit, quin & dolose petiit præsentiam Bernardi, quam nunc longe alia mente desiderat. Tunc quidem vt facundia Petri Pisani Cardinalis schismatici eum palam confunderet: nunc autem, vt præsentem honore & officiis afficeret.* Vide lib. 2. Vit. c. 7.

AD EPIST. CCXII.

pag. 88 In reconciliatione Petri Pisani.] *De hac reconciliatione vide Vitam* S. Bern. lib. 2. c. 5. *Quæritur eam etsi authoritate Pontificis factam ratamq; iam retractari. Nam Pontifex ad exemplum aliorum omnes Cardinales schismaticos, qui magno numero recensentur apud* Baron. An. 1130. n. 16. *dignitate & purpura exuit. An vero Bernardus gratiam Pontif. pro Petro exorauerit, non constat. Vide* Baron. an. 1139.

AD EPIST. CCXVI.

Ibid. Viri audaces, qui non timuerunt coniunctos à Deo, contra Deum disiungere, & adiecerunt coniungere non coniungendos.] *Hac de re Aemil in Ludou. Iun. Baron. an. 1142. Rem paucis accipe ex Append. Sigeberti*: Anno 1142. Radulphus Viromanduorum Comes Vxorem suam dimittit, & sororem Reginæ Leonoræ Petronillam ducit. Propter quod instantia Comitis Theobaldi mittitur Yuo Rom. Sedis Legatus, qui & Radulphũ Comitem excommunicauit, & Episcopos Laudunensem Bartholomæum, Nouiomensem Simonem, & Petrum Siluanectensem, qui diuortium illud fecerant, ab officio suspendit. *Et hi videntur esse, quos Bern. vocat* Viros audaces.

Ibid. Quid meruit Comes Theobaldus.] *De quo supra ad Epist. 37. Graui odio & persecutioni Regiæ se fecit obnoxium; dum aduersatur repudio per Radulphum facto, & Archiepiscopum Bituricensem à Pontifice, contra voluntatem Regis institutum, ex reuerentia Sedis Apost. fouet ac tuetur. v.* Vit. Bern. lib. 4. cap. 3.

AD EPIST. CCXIX:

pag. 89. Ostendit & illa persecutio Guibertina, siue Burdini temeritas.] *Guibertum Rauennatem Episcopum Henricus Imper. in Vuormatiensi Conuenticulo Romanum Pontificem designauit, abdicato Gregorio VII. alias Hildebrando, legitimo Pontifice. Eius schisma cœpit ab Anno 1087. vsque ad an. 1101. nempe aduersus quatuor sibi succedentes Pontifices. Gregorium VII. Victorem III. Vrbanum II. & Paschalem II. v.* Ott. Frising. *lib. 6. c. 35. & 36. & lib. 7. c. 1. 6. & 7 rursus lib 1. de Frid. c 1.*

Burdini temeritas.] *Mauritius Burdinus Archiep. Bracarensis in Hispan. intrusus ab Henrico V. Imp. in Sedem Rom. Sed tandem captus à Calixto II. & in Monasterium Cauense detrusus.* Ibid.

De duob. non excus. Regem. Nam & iurauit illicitè] Ibid. *Res ita habet, ex Matth. Paris.* Pontifex Parisios veniens consecrauit Petrum quendam Americi Roman. Eccles. Cancellarii Nepotem in Archiepiscopum Bituricensem, contra Ludouici Regis Franciæ voluntatem. Quod Rex in iniuriam suæ dignitatis factũ, vehementer indignans, propositis publice sacrosanctis reliquiis in præsentia multorum iurauit, quod Archiepiscopus præfatus, quãdiu ipse viueret, ciuitatem Bituricam non intraret. Sic per triennium Regis persona subiacuit interdicto: in quamcunque ciuitatem, vicum vel castellum intrabat, suspendebatur celebratio diuinorum. Tandem Bernardo Abb. Claræ-vall. persuadente, ad hoc est cor Regis inclinatum, vt Archiepiscopum reciperet, & pro transgressione periurii Hierosolymam se promitteret profecturum. *Ita ille.*

Annotat.

AD EPIST. CCXXII.

Ad debellandum hominem suum, quem non diffidauerat.] pag. 91. Suum *hic dicit Vasallum, vel qui homagium, siue hominium Regi præstiterat.* Diffidare, *est feidam, hoc est, bellum indicere, hostem declarare.* Frideric. *lib. Feud. 2. tit. 59* §. 4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus atque bannimus. *Sic apud* Petrum de Vineis, *lib. Epist. 3. c. 85.* Penitus deneges opportunitatem, quam tecum soliti sunt habere, & diffides eos tãquam inimicos nostros & Imperii. *Ponitur etiam pro priuatas inimicitias denunciare: notandum autem, populi Rom. instituto amicitias renunciatas fuisse, & domo interdictas.* Sueton. *in Claudio*. Ac ne tunc quidem vltra progressus, quam vt amicitiam ei renunciaret, mandaretq; domesticis vltionem, si quid sibi accideret. *Tacitus lib. 5.* Sed Cæsar missis ad Senatum literis, disseruit morem fuisse maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq; finem gratiæ imponere. *At Conradus IV. Imperator in aurea Bulla, c. 18. iubet diffidationes priuatas fieri per triduum palam attestato*: Non licere, *inquit*, prætextu diffidationis quempiam inuadi per incendia, spolia, vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare consueuit, publicè fuerit intimata, possitq; de intimatione eiusmodi per testes idoneos fieri plena fides. *Hinc diffidationem vulgus vocabat denunciationem hostibus factam, antequam committatur bellum, quæ non minus quam trium dierum tempus complecti debebat. Vnde est tit. de diffidationibus in Longob. legibus. Eodem sensu hoc vocabulo vsus est Matt. Paris. in Hist. Angl. mihi pag. 388.* Rex Marescallum diffidauit per Episcopum Meneuensem. *Et alibi 398.* Semel & iterum me diffidauit, *id est, inimicitias & bellum tanquam per fecialem missam indixit & denunciauit. Aliis etiam vox* diffiduciare *vsitata in eundem sensum, vti apud Iuonem* Episc. Carnot. *Epist. 173. Vide ibid. Iuretum. Pius V. vbi reos læsæ maiestatis pronunciat, idque exemplo Bonif. IX. qui Cardinales lædunt, aut hostiliter insequuntur, eos declarat diffidatos, bannitos & intestabiles. Vide apud Conzen, in Polit. lib. 6. c. 15.*

AD EPIST. CCXXIII.

Minime quidem ego spiritum blasphemiæ habere me Ibid. arbitror.] *Vere procul ab ore Bernardi, Patris plane mansueti & melliflui, omnis blasphemiæ spiritus, ... rat gratia in labiis eius. Blasphemum potius, quod hanc illi labem Episcopus impingeret. Spiritum potius veritatis dixisset, quæ nempe tam parum amata, imò tam amara & inuisa plerisque est, vt liberam veritatis vocem pro contumelia vel etiam blasphemia reputent. Et Saluator noster vera dicens, blasphemus audiit. Sic Bernardo contigit, vere & seuere corripuit Præsulem & Abbatem tanquã* Regis *Consiliarios, miratus, si ipsorum consilio, assensu vel conniuentia Rex tanta libidine grassaretur in communem patriæ cla-*

dem & perniciem innocentum: Hortatus insuper, ipsorum esse, rigori e furori opponere: hoc peracerbum Iostene visum est, &c. Vide ac de re Vit. S. Bern. lib. 4. cap. 6.

AD EPIST. CCXXIV.

pag. 62. Ad Stephanum Prænestinum.] Hic Cardin. Vir magna sancti ai, ideoque Scriptoribus valde commendatus. Vide Sarisberiensem Policrat. lib. 6. cap. 24. Bernard. Bonæ-vall. Abb. lib. 2 Vit. S. Bern. cap. 8. vbi vocat Nostrum Stephanum, omni gloria illustrem, &c. fuit enim Ord. Cisterc. è Clara-uall. Familia ad Cardinalatum Tit. Episcopi Prænestini promotus ab Innocentio II. An. 1140. Obiit vero Ann. 1158 Vide Vgellum, Auctorem Galliæ Purpur. pag. 155. Henriquez in Menol. 12. Febr. qui ex Perales & Manrique habet, eum inter Sanctos relatum.

Putabam me deferre Regi pacifico, & ecce inuenio grauissimo hosti Ecclesiæ assentasse.] Quis fuerit rerum tum Ecclesiæ tum Politiæ status in Gallia, sub hoc Rege Ludouico Iuniore, superioribus quidem Epistolis 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. satis ostendit: præsenti vero in primis hispidam & luctuosam Ecclesiæ Gallicanæ faciem depingit. Idem testatur Otto Frising. lib. 7. Chron. cap. 21. vbi ait, Francia Occidentalis Rege suo amisso, sub illius filio Ludouico, qui adhuc superstes est, ob ipsius ac Theobaldi Blesensis Comitis guerram tot prædis ac incendiis perpessa est discrimina, quod nisi Religiosorum, qui ibidem morabantur, meritis, orationibus & consilio nuper pacata fuisset, vsque ad internecionem deleta putaretur. Ita Otto. Ecce Religiosorum orationibus & consilio salus Galliæ adscribitur. Quis enim dubitet, mundum meritis, vt aiebat ille, stare Sanctorum? & cui dubium, inter hos agmen duxisse Bernardum, communem quasi non Galliæ solius, sed & Europæ totius, ne dicam Orbis consiliarium & caduceatorem: vt ex Epistolis eius quaquauersum scriptis colligere licet.

Cæterum, vt id obiter moneam, mirum videri possit, vnde Ludouicus ille Iunior tam sit laudatus Historicis, (quod affirmat Gordonus ad An. 1180.) certe si Bernardum incorruptum, vtique iudicem consulas Epistolis citatis, & præsenti potissimum, dixeris non admodum fuisse laudabilem. Sed ita sunt mores hominum, pro affectu suo laudant & vituperant. Exempla non est cur longe petamus. Nam & hodie Regum Principumque quorundam consilia expeditiones, fœdera, aliaque facinora, quam dispares habent æstimatores ac iudices! Alii quippe in laudis gloriæque argumentum trahunt, quæ alii grauissime insectantur & damnant. Alii censent huiusmodi bella in Religionis & Ecclesiæ damnum geri, foueri hæreses, loca Deo dicata profanari, conculcari sacra, miseros opprimi, Reipub. statum pessundari. Ecclesiæ vigorem dignitatemque labefactari. Alios tamen inuenies, qui hæc mala dissimulent, aut palliare norint, eosque quorum opera & auspiciis hæc geruntur, summis in cœlum laudibus vehant.

Per hæc tamen debitam Ludouico, si quam deinceps adultiori ætate laudem meruit, detractum non imus. Forte enim annis maturior, rebus præclare gestis prioris ætatis maculas eluit. Nam pluribus annis Bernardo superstes fuit: mortuus nimirum an. 1180. Quamuis resipiscentiæ indicia ipsi quoque Bernardo dedisse legam. Nam ita de eo Aemilius. *

* in hist. Fran. in Lud. 7.

Rex (Ludouicus) magna & ira & manu illatus (nempe in Theobaldum Comitem Blesen.) Victoriacum, quod oppidū sub potestate Blesensis erat, captum diripuit. Profana sacraq; loca sine discrimine incendit, in æde principe ad mille quingentos puberes impuberesq; promiscue combusti, qui sanctitate templi salutem tecturi, ad ararum tutelam supplices confugerant. Mox se colligens Rex in[...] dolore atq; inde mœrore correptus, se afflictabat, neq; solatiis vllis subleuari poterat, cum Diuus Bernardus ad illum venit euocatus, quod in eo multum diuinitatis eluceret: ac iam antea Rege Crasso, quercuum (vt prædicabatur) secessuumq; discipulus, & nullo præterea præceptore doctissimus, è solitudine in celebritatem, ex vmbra in solem, sanctitatem eruditionemq; importarat. Is tunc intromissus ac reuerendissime à Rege exceptus, cū eius fletum conspiceret, caussamq; didicisset. Hæ, inquit, lacrymæ nisi cito exarescant, extinguere possunt Victoriacensis incendii memoriam, tantum adde illis constantiam roburque, & ne sit velut muliebris ploratus, viriles ac vere regios animos gere.

AD EPIST. CCXXVII.

Hæc ipsa Epist. recitatur apud Petrum Abb. Cluniac. lib. 4. Ep. 16. Quanti verò eam fecerit ipse, testatur ibidem Ep. 17. vbi prolixissime scribit, & sic inter cætera. Tractus pag. 93. est statim animus meus, (nempe acceptis hisce literis) & cum in affectum vestri multum ante caleret, longe amplius per easdem literas, &c... sicq; tractus est, vt quod nunquam, nisi sacrorum reuerentiâ librorum me fecisse memini, perlectam Epistolam mox exosculatus sim, & vt eos quos poteram, in vestræ charitatis affectum excitarem, &c. Nobis digna visa est Epist. quæ inter has Bernardi locum sortiretur. Vide præf. ad Ep. 228. præsertim cum numerus ille in hactenus editis vacaret.

Nullarum iam memor sum iniuriarum.] Quas hic in- Ibid. iurias intelligat, non satis patet, nisi quod crebræ inter Cluniacenses & Cistercienses controuersiæ: de quibus in Epistolis vtriusque Abbatis frequens mentio. v. g. caussa Roberti Nepotis S. Bernardi è Clara valle Cluniacum abducti. Item Episcopatus Lingonensis, ad quem Godefridus Prior Claræ vall. electus. Maxime autem dispar habitus & obseruantia Regulæ S. Bened. inter vtrosque Religiosos dissidia aluerunt. Hinc illa Apologia Bern. ad Guillelm. Abb. S. Theodorici. Et è contra Epist. Petri 28. lib. 3. & 17. lib. 4. Quam posteriorem, habes inter Bernardinas, l. sup. c. Vide ibid. ad Lect.

AD EPIST. CCXXX.

Quæso dolete vos, qui Monachi estis, vicem Magistri vestri.] Caussa Monachi Benedictini Latiniacensis agebatur, huius læsionem & contemptum in ipsius S. Legislatoris Benedicti iniuriam refert: proindeque iubet Cardinales eiusdem S. Patris filios ac discipulos, de iniuria Magistri dolere. Nam Albericus Episcopus Hostiensis, & Ymarus Tusculanus Cluniacenses erant, Stephanus verò Prænestinus Claravallensis. Porro Latiniacum oppidum, vulgo Lagny, ad Matronam amnem, sex millibus à Lutetia.

AD EPIST. CCXXXIV. pag. 102.

Caussam Eboracensis Ecclesiæ.] Status caussæ narratur à Guill. Neubrig. rerum Angl. lib. 1. cap. 17. à Francisco Goduuino lib. de Episcopis Angliæ, seu inter Eboracens. num. 29. Rog. Houed. poster. p. Annal. Rem paucis accipe.

Anno MCXL. obiit Thurstinus (alii Thurstanum vocant, † Neubrig. Trustinum) Archiepiscopus Eboracensis. Electio successoris discordibus votis agitata est: Aliis Vuillelmum Stephani Regis Nepotem Eboracensis Eccl. Thesaurarium, aliis Henricum Murdach, Abbatem Fontanensem, B. Bernardi quondam in Clara-valle discipulum, eligentibus. Vuillelmum Henricus Vuintoniensis Episcopus consecrauit, sed petentem Roma Pallium Papa reiecit. Qua repulsa Rex offensus, Henricum à Pontifice confirmatum, & donatum Pallio recipere renuit. Quin Regis ad exemplum compositi ciues & subditi, Pastorem non admiserunt. Tandem placato Rege Henricus à suis susceptus præfuit decem annis, mortuus a. 1153. Sherboniæ. Interea Vuillelmus apud Henricum Vuinton. degebat. Sed cognita Eugenii Pontificis & Bernardi, nec non Henrici Archiepis. morte Romam mox contendit, & ab Anastasio Eugenii successore ope Gregorii Cardin. voti tum demum facile factus compos, confirmationem & Pallium obtinuit. Sed pauco tempore superstes, an. 1154. defunctus est, non sine suspicione veneni propinati. Hunc in Sanctorum numerum relatum meminit Goduuinus, & ad sepulchrum eius crebra patrata miracula. Sed addit idem, quod credere cui cordi est, meminerit hunc qualemcunque diuum, à Diuo certè Bernardo, aut eius saltem opera exauthoratum, & præsulatu expulsum.

† v. Iuon. Carnot. Ep. 274. & ibi[...] in eam in N[...].

AD EPIST. CCXXXVI. pag. 103.

Num idcirco Pisam deseruit, vt reciperet Romam?] Eugenius quondam Vicedominus Pisanæ Ecclesiæ, (M.S. Dunense citatum ab Henriq. vocat Suffraganeum) deinde

Bernardi in Clara-valle Discipulus, mox Abbas Monasterii S. Anastasii, seu Trium Fontium ad Aquas Saluias prope Romam, præter morem, non ex Cardinale, sed ex Abbate electus est à Cardinalibus in summum Ecclesiæ Pontificem Anno 1145. in locum Lucii, qui eodem Anno v. Kalend. Martii ex hac vita migrauit.

Hunc ergo miratur Bernardus, qui vicedominatum vnius particularis Ecclesiæ non sustinebat, ad dominatum totius vniuersalis Ecclesiæ vocatum. Porrò quid Officii vel Dignitatis hoc nomine, Vice-dominus, intelligendum veniat, paucis monstremus. Sunt enim etiamnum Ecclesiæ, seu Episcopia, quæ titulum istum retineant. Olim quidem tenebatur quilibet Episcopus Vice-dominum & Oeconomum habere, distinct. 89. c. Volumus. Qua de re S. Gregorius M. sic scribit ad Anthelmum Subdiaconum lib. 9. Epist. 66. Volumus vt frater noster Paschasius & Vice-dominum sibi & Maiorem ordinet Domus, quatenus possit vel hospitibus superuenientibus, vel caussis quæ eueniunt, idoneus & paratus existere. &c. Vbi Glossa in alleg. c. Volumus. & Vicedominum, idest, Oeconomum rerum Episcopalium, qui rebus Episcopalibus, & hospitibus superuenientibus prouideat. Quia Episcopus, inquit, non potest talia negotia in propria persona tractare. v. quæst. 3. Quia Episcopus, & referas quod dicitur de hospitibus, ad Vice-dominum. Ita Gloss.

Vicedominatus qualis olim dignitas seu quæ functio.

Verum Filesacus Theol. Paris. ad tit. de Offic. Iud. Ordin. lib. 1. Decret. seu. de sacra Episcop. Authorit. ita potius hæc duo censet distinguenda, vt Oeconomi munus sit, hospites curare, at Vice-domini, caussis & litibus disceptandis nomine Episcopi præesse. v. Files. lib. cit. c. 4. § 5.

pag. 114. Quantorum in breui Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti?] Mirum non immeritò videri possit, quid sit, cur tam breuis æui sint Romani Pontifices, vt solus Petrus putetur annum vigesimum-quintum attigisse. Plurimos paucis annis, aut paucis mensibus, immò non multis diebus superstites, mors præmatura rapuerit, cum videamus Imperatorum & Regum plurimos multo longioris æui fuisse. Res omnino digna disquisitione. Sed quis nouit sensum Domini? Video tamen eandem Quæstionem B. Petro Damiani propositam, ab Alexandro Pontifice, quam ille diligenter tractat, & edisserit, vt legi omnino digna sint quæ scribit. Vide inter Epist. lib. 1. Epist. 17. alias Opusculo 23.

Sũmi Pontif. cur tam breuis vita.

Aliquando, inquit, à me sollicite requisistis, quæ mihi causa videretur, cur Apostolicæ Sedis Antistes nunquam diutius viuat; sed intra breue tẽporis spatium diem claudat extremum: adeo vt post Diuum Petrum Apostolum qui per quinque circiter annorum lustra præsedit, nemo postmodum Romanorum Pontificum, hoc spatium præsulatus æquauerit. Modernis imo temporibus vix quisquam in prædictæ Sedis culmen euehitur, qui metam quatuor, vel vt multum quinque transcendat annorum. Quod considerantibus nobis, prodigialis, vt ita loquar, stupor oboritur: quoniam hæc breuiter viuẽdi necessitas, in nulla alia totius orbis Ecclesia reperitur. Sed in quãtũ mortalibus diuinæ dispensationis reuelatur arcanum; videtur nobis, quia id circo hoc iudicii cęlestis ordo disponit, vt humano generi metum mortis incutiat; & quam despicienda sit tẽporalis vitæ gloria, in ipso gloriæ principatu euidenter ostendat: quatenus dum præcipuus hominum tam angusti temporis cõpendio moritur, tremefactus quisque ad præstolandi sui obitus custodiam pronocetur, & arbor humani generis, dum cacumen ac verticem suum tam facile corruisse considerat, flatu concussa formidinis in suis vndiq; ramusculis contremiscat.

Breuissimæ Summ. Pontif. vitæ colliguntur.

Angustis quidem limitib. Pontificum vitas inclusit Damianus, fateor, dum vltra quatuor aut quinque annos non extendit: in breuiores tamen mihi videntur coarctatæ, si Pontificum historiæ consulantur. Antiquam memoriam replicemus, inueniemus proculdubio, veteres aliquos Pontifices, Anteros, Lucios, Xistos, Eusebios, Anastasios. Bonifacios, Adrianos, Gelasios, aliosq; vix integrum annum suo in Pontificatu expleuisse. Quid annum memoro, cum ad breuiores periodos nonnulli contrahantur, qui non annos,

Quidam vnicum annum vixerunt.

Annotat.

sed menses attigerunt? Agapitus I. & Lucius II. menses vndecim. Leo II. & Benedictus II. & Alexander V. menses decem. Clemens II. & Bonifacius III. menses nouem. Marcus vnicus huius nominis, & Ioannes XIV. & Ioẽs XX menses octo. Stephanus X. menses septem. Stephanus IV. & Leo VI. menses sex. Celestinus II. & Innocentius V. & Celestinus V. menses quinque. Ioannes XVI. & Ioannes XVII. menses quatuor. Innocentius IX. nostris temporibus, non multis ab hinc annis, menses duos. Valentinus vnicus, & Leo V. & Adrianus V. & Gregorius VIII. mensem vnum. Proh! quæ angustia, tam amplo in principatu! Sed alii tamen in angustiores coacti termino: , non annos aut menses, sed pauculos dies in Summo Pontificatu impleuerunt. Leo XI. nostro sæculo, dies viginti-septem. Pius III. dies viginti-sex. Damasus II. dies viginti-tres. Marcellus II. viginti-vnum. Sisinius vnicus, dies viginti. Celestinus IV. dies septendecim. Bonifacius VI. dies quindecim. Vrbanus VII. nostra ætate, dies septem. Stephanus II. dies quatuor. O termini dominandi! qui etiam in extrema miseria videri possent angusti; quidni in suprema gloria angustissimi videantur?

Alii nõ annũ, sed menses computarunt.

Tandem alii ne mẽses quidẽ, sed pauculos dies expleuerunt.

Rectissimè igitur S. Bernardus hac Epistola hortatur Eugenium, vt ex breuissimo suorum prædecessorum dominatu, suum quoque similem fore non vanus augur meditetur: In omnibus, inquit, operibus tuis, memento, te esse hominem: & timor eius, qui aufert spiritum Principum, semper sit ante oculos tuos. Quantorum in breui Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti? Ipsi te prædecessores tui, tuæ certissimæ & citissimæ decessionis admoneant: & modicum tempus dominationis eorum, paucitatem dierum tuorum nunciet tibi. Iugi proinde meditatione inter huius transeuntis gloriæ blandimenta, memorare nouissima tua: quia, quibus successisti in Sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem. Ergo ad tam multas, non infimorum tantum, sed etiam summorum hominum mortes, nemo se putet immortalem.

Ex prædecessorum mortibus lux mõnentur esse memores

AD EPIST. CCXL.

Ad Hildephonsum Comitem S. Ægidii.] Galliæ Narbonensis pars, olim Septimania dicta, hodie in memoriam S. Aegidii Abbatis, illius quondam inhabitatoris & illustratoris nomen sortita est. pag. 105.

In quibus præcipuus est venerab. Hostiensis.] Albericus, de quo Vita S. Bern. lib. 3. cap. 5. Bellonaci natus, Monachismum professus Cluniaci, Cardinalitio insignitus honore ab Innocentio II. Anno 1138. Diuersis Legationibus adhibitum reperio. Primo in Angliam missus statim initio Cardinalatus, ad res eius Ecclesiæ componendas; huius meminit Houedenus in Annal. Deinde in Syriam aduersus Rodulphum Mamistanum Patriarcham Antiochenum intrusum. Denique in Galliam, de qua præsenti Epist. vide Gall. Purpur. lib. 2. in Alberico. Ibid.

AD EPIST. CCXLIV.

Balduinus Pisanus Archiepiscopus.] Primus inter Monachos Claravallenses Cardinalis ab Innocentio II. creatur an. 1130. Claro-monte Aruerniæ, vbi Concilium celebrauit Pontifex: ita Ferd. Vgellus & Vuyon. Bern. Bonaual. Abb. li. 2. Vit. S. Bern. recensens Viros illustres è Claraualle super Candelabrum Ecclesiæ positos, ita ait cap. 8. In Tuscia Pisis, natalis soli gloria, & magnum Ecclesiæ lumen Balduinus effulsit: quæ verba ambigua, Patriam eius incertam reddiderant: nam ex his alii colligunt eum fuisse Tuscum, cum alii natione Gallum asserant, vti Vgellus, Vuyon, Onuphrius, Gall. Purpur. Vide Henriq. 6. Octob. lib. Vir. illust. Ord. Cist. dist. 2. c. 23. Gal. P[illegible] pag. 108.

AD EPIST. CCXLVI.

Cuius laus est in Ecclesia, ipsum in facie Ecclesiæ humiliastis.] Archiepiscopus Remensis vsu Pallii ab Eugenio prohibitus. Fuit is Samson de Pratis, vt ex Catalogo Remensium Præsulum, & ratione temporis colligitur.

Negotium de Hierosolymitana expeditione.] *Suspicor in Conuentu Carnotensi, vbi de expeditione in Orientem tractatum est, Archiepiscopum Remensem solemni & Pontificali ritu celebrasse Missarum officia; hinc ab æmulis accusatum, apud Pontificem, ob quos nescio excessus, ex quibus ad solemnes huiusmodi actus fuerit inhabilis.*

pag. 109. Vbi tanta necessitas typhum excusat contumaciæ.] Typhus, *vox apud Augustinum frequens. Lib. 3. Confess. cap. 3.* Et maior iam eram in Schola Rhetoris.... & tumebam typho. *Epist. 47.* Quid non audeat typhus morticinæ pelliculæ? quo non se præcipitet præsumptio carnis & sanguinis? *Epist. 57.* A cuius sacrificio longe abest typhus & cothurnus illorum: *& alibi sæpe: qua voce tumorem & fastum superbientis animi denotat. Græce enim τῦφος fumum, cui superbia simillima est; item tumorem significat; & τυφόομαι, idem est, quod inaniter iacto, superbio, tumeo.*

AD EPIST. CCXLVII.

Deut. 25. Bonus frater cui studium.] *Argute sciteq; antiquum, iamq; antiquatum Dei preceptum (quo preceperat, vt fratri absque liberis defuncto, frater superstes suscitaret semen) Arnulpho Lexouiorum Pontifici accommodat: qui D. Augustini disciplinam à Ioanne Germano suo Saiorum Antistite traditam secularibus Canonicis suis, & à successore grauiter labefactatam, sic sustentauit, tum scriptis ad summos Pontifices datis, tum peculiari studio, vt praclare dicat hic S. Bernardus eum fratris suscitasse semen, quod aliena temeritas licentiaq; ferme suffocarant. Hocq; in negosio eum laborasse annos plus minus viginti, est suspicari ex eiusdem ad Alexandrum III. Papam Epist. qua incipit:* Est quidam, in quo, *&c. v. To. XII. Biblioth. Patr.*

AD EPIST. CCLII.

pag. 110. Locus quidem ipse Præmonstrati in quo degitis, noster fuit.] *De origine nominis* Præmonstrati, *variant Auctores. Fabulosum videtur, quod apud Francisc. Aluteum lib. 11. Historia Cuciacensis fam. cap. 19. legitur.* I. Gordonus Soc. Ies. *in Chronol. ad ann. 1116. dicit hunc Ordinem nomen accepisse à ratione instituti cœlitus præmonstrata. Sed si Vitam S. Norberti consulas, videbis, nomen instituto longe esse antiquius. Cap. enim XVII. hac legimus:* Victus tandem ipsius *(Bartholomæi Laudunensis Episcopi)* & multorum aliorum, tam Religiosorum, quam Nobilium precibus, elegit locum valde desertum & solitarium, & qui ab antiquis *Præmonstratum* dicebatur.

Ibid. Quod hi de Bello-loco.] *In Diœcesi Trecensi, Monasterium primo inhabitatum à Canonicis S. Augustini, qui anno 1140. associarunt se Præmonstratensibus. Aliàs plura einsdem nominis extant in aliis Galliæ Prouinciis, apud Cenomanos, Lemouices, Malouienses, Virdunenses.*

Locum S. Samuelis.] *Hocce de loco sic Anonymus, oculatus tamen loquitur enarrans inuasionem Hierosolymæ à Saladino expugnatæ. Ad montem sanctum Sylo properantes, vbi filii Israel illud mirabile tabernaculum cum suis vtensilibus tetenderunt. In quo loco Samuel sanctissimus & beatissimus Prophetarum, Deo ad eum de cœlo clamanti, corde innocente & mundo ab omni contagionis labe respondit. Ibi nunc est constructum Cœnobium Canonicorum Præmonstratensium in honore S. Samuelis. Cœtus vero illorum Canonicorum eductus fuit ex Canonica S. Mariæ Nemorensis sita in Diœcesi Tullensi.*

Apud Virdunum pro Ecclesia B. Pauli. *Paulò post subiungit. Extant Epist. nostra ad beata memoria Innocentium Papam huius rei veri iudices. At hæ Epistola perierunt. Epist. quidem 178. scribis: eandem se sustinere B. Paulus violentiam apud Virdunum conqueritur, Archiepiscopo iam non valente eum defendere ab insania Monachorum. In cæteris verò literis ne per somnium quidem meminit. Petrus Cluniac. Epist. 10. l. 4. ægerrimè fert illud, portentosumque iudicat, vt eductis Monachis inducerentur Clerici.*

Illis de Septem fontibus.] Septi-fontaines *Cœnobium in Diœcesi Lingonensi ad Montem-clarum.*

Abbas Godescalcus.] *Epist. 24. appellat Cœnobiarcham S. Martini scilicet Attrebatensis, hominemque religiosum & sanctum. Vnde forsan. Sigib. Continu. ann. MCL. hacce eum repetita laude extulit.*

Basso-fonte.] *Extat in Epis. Trecensi collegium ex Bellilocensi familia in eodem Campaniæ Gallicæ Episc. propagatum.*

Fratrum vestrorum de Brena.] *Brenam ne hic acceperis pro Monasterio, sed loco Monasterii. Est enim Brena oppidum in finibus Rhemorum (quod nonnulli dicunt Bibractem in Comitatu Retelio) & in eodem oppido Cœnobiarchia familia Præmonstratensis, de qua hic sermo: ita vt S. Bern. posuerit nomen loci pro re locata.*

Abbate Longi-pontis.] *Longopontana Hateriarchia sub annum MCXXXI. in Diœcesi Suessionensi euocatis ex Clara-valle Monachis perstructa decoratur cineribus Petri Rhemensis cognomento Cantoris Paris. viri integerrimi iuxta ac doctissimi.*

Fecerit imbanniri.] *Imbanniri idem illic esse quod diuini cultus celebratione intercidi, patefaciunt consequentia hac: siquidem ipse est, cuius aut cupiditas aut contumacia fratribus vestris diuina fecerit interdici.*

AD EPIST. CCLVI.

Legi apud quendam Sapientem.] *Is est Seneca Epist. 22. ad Lucil. vbi hac praclara eius verba:* Turpe est cedere oneri. Luctare cum officio, quod semel recepisti. Non est vir fortis & strenuus, qui laborem fugit; verum ibi crescit illi animus ipsa rerum difficultate. pag. 113.

AD EPIST. CCLVIII.

Nemo inuitus benefacit, etsi bonum est quod facit.] pag. 114.
Citatur à Bern. nomine Ambrosii, sed legitur apud Augustinum lib. 2. Confess. cap. 12. *& verum est de eo, qui simpliciter est inuitus, ita vt deliberatam habeat voluntatem non operandi bonum, nisi vi coactus. Cui enim vel indeliberato motu voluntatis, vel tantum secundum partem inferiorem displicet bonum, ad quod cogitur, non censetur inuitus ad bonum, adeoq; male non facit. Ita Susanna etsi metu mortis fluctuaret carne, mente tamen firmiter & sancte conclusit;* melius esse sibi absque opere incidere in manus hominum, quam peccare in conspectu Domini. *Imò rarò quis tam perfectus est, vt in actibus virtutum difficilioribus, non sit aliquo modo inuitus, nec propter luctam carnis & spiritus motum, operi suo contrarium sentiat. v.* Vasquez *1. 2. disp. 27. c. 1. n. 6.*

AD EPIST. CCLIV.

Sanctitas tua amantem se per suum nuncium visitet.] pag. 115.
Crassum mendum, hactenus non obseruatum, quod deprehendi ex Biblioth. Cluniac. vbi apud ipsum Petrum Abb. lib. 6. Ep. 29. hac ipsa Epist. Nicolaum *habet, non verò* Nuncium. *Et ibid. Ep. 33. ipse Nicolaus hac verba Petri Abbatis suis literis inserit:* Duplici, *inquit*, Epistola prouocasti me, scribens Patri meo (*Bernardo*) in hæc verba, *&c. Suspicor olim in Mss. nudum N. repertum, ex quo male formarint* Nuncium, *ignorantia nominis.*

AD EPIST. CCLXV.

Ad Sugerium Abb. S. Dionys.] *Quem animat, vt mortem alacris excipiat; quod eum fecisse Ann. 1152. Chron. Dionysianum his verbis memorat:* Hic est annus vltimus felicis recordationis Sugerii Abbatis. Verum quia à conditione moriendi nemo excipitur, quum valetudine, qua mortuus est, vexari cœpisset, fratrum manibus sustentatus est, & in capitulum se duci poposcit. Vbi post verba ædificationis, cum lacrymis & gemitu, omnium pedibus prouolutus, fratrum se iudicio exposuit, lachrymabiliter postulans, vt quod in eos deliquerat, vel negligentius pag. 116.

egerat, respectu pietatis ei relaxarent. Quod Fratres omnes cum maxima deuotione & copiosa lachrymarum effusione gratantissime fecerunt. Transiit autem idem venerabilis Pater inter verba Dominicæ Orationis & Symboli, die Iduum Ianuar. LXX. ætatis suæ anno, à susceptione monastici habitus fere XL. prælationis vero suæ XXIX. cuius sepulturæ & exequiis interfuerũt VI. Episcopi cum multis Abbatibus, Christianissimoq; Rege Francorum Ludouico: vbi & pietatis memor, & immemor Regiæ Celsitudinis, dum sepelitetur, amarissime fleuit. *Hactenus Chronicon. Dionys. v. de eod. sup. ad Epist. 78.*

AD EPIST. CCLXXI.

In hac Epistola attende, Lector, & admirare insignem S. Viri virtutem, zelum & constantiam, qui in re, quam sensit Ecclesia Dei & suæ conscientiæ contrariam, magni Principis Theobaldi, cui, vtpote magno Clara-vallensium benefactori plurimum debebat, votis & desiderio noluit obsequi. Audi verba eius aureis notanda litteris: Scitis quia diligo vos ... me quoque diligi à vobis non dubito: sed propter Deum. Quem si offendero, non erit, quod me diligere debeatis; cum iam non fuerit in causa Deus... Ergo vt offendam eum, fortasse nec vobis expedit: offendo autem proculdubio, si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne ac secundum Deum administrare & velint & possint. Porro eas acquiri paruulo filio vestro precibus meis vel vestris; nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. *Et paulò post:* Vbi vero emerserit, ita vt secundum Deum habere possit, probabo me amicum, *&c. Verba cedro digna, quæ vtinam omnium Ecclesiæ Procerum cordibus insculpantur. Nimirum noluit pueros, quorum adhuc longinqua & incerta spes est, & omnis messis in herba, præmaturè ad dignitates Ecclesiæ promoueri. Quid enim hoc est aliud; quam præteritis validis bobus admouere tenellos vitulos aratro, qui vel arare nesciant, vel obliquos ducant sulcos; vel labori succumbant?*

NB.
Dignitatib. Ecclesiastic. quinã digni.
Pueri nõ promouendi ad benefic. Eccl.

Et tamen videmus hodie plures Principum & Magnatum filios esse Clericos; imò Præsules, quam qui se esse intelligant, vtpote quod intelligere ne quidem per ætatem possunt. Sæ væ terræ, cuius Rex puer est, *quid Ecclesiæ futurum, cui Presbyteros, id est, senes; maturos, inquam, annis & moribus, prudentes consilio præsidere oportebat? Quid mirum, si periclitetur salus publica, vbi desunt consilia; vbi crudis necdumque subactis iuniorum affectibus, & animi potius impetu, quam ratione & prudentia res geruntur? Ecce in Timotheo requirit Apostolus, vt nemo adolescentiam eius contemnat; at ille iam adultior annis erat: verebatur tamen, ne iuuentus esset obnoxia contemptui; nisi singularis morum maturitas & prudentia ætati adderet auctoritatem. Quid nunc diceres, Sancte Apostole, si pueros videres occupare Sedes Patrum, Magistros & Pastores populi dici, qui necdum ferulam magistri euaserunt, Episcopos esse, qui necdum nuces reliquerunt & pene inter ipsa adhuc crepundia versantur.*

Longè alia mens B. rnardo fuit: cuius quidẽ zelo & doctrina egregie imbutum video illum superioris sæculi vere Pium Pontificem, Pivm, *inquam, V. qui* Principis Brunsvvicensis Nepotem, *ad Episcopatum Halberstadensem electum, sed minorennem approbare non potuit. Cuius verba sane grauissima, & sinceriorem priscæ ætatis zelum pro domo Dei referentia, non possum, quin hic annumerem, cum fortè aliàs non sine passim obuia. Sed attende seriò, qua is trutina rationes penderet, quas hodie fere prætexunt, quibus plus terrena & temporalia, quam cœlestia & æterna cordi curæque sunt. Is itaque scribens ad* Capitulum Halberstadense, *ita loquitur:* Postquam lectis litteris vestris, & postulatione vestra cognita, nobiscum de ea re cogitare cœpimus, non potuimus non admirari, his tam calamitosis temporibus, ad eiusmodi vos consilium descendisse. Attendimus quidem, quæ vos rationes impulerint; sed ea in re videmus, vos plus necessitatem Ecclesiæ, quoad temporalia attinet, quam quoad spiritualia, respexisse. Brunsvvicensem Ducem amamus nos, vt Principem Catholicæ religionis studio & erga sanctam Sedem Apostolicam obseruantia excellentem, omni à nobis cum honore dignum esse scimus, fauemus eius Nepoti; eumq; tali auo dignum euadere cupimus: sed ita eos diligimus, vt conscientiam nostram, & existimationem huius S. Sedis minime lædendam esse putemus.

Nimis absurdum, nimis alienum ab instituto Pontificatus nostri foret, nimis non Catholicos modo, sed etiam Ecclesiæ aduersarios, & huius S. Sedis inimicos offensurum, si puero illa ætate, Ecclesia ista nobis approbantibus committeretur. Quam Deo rationem in tremendo iudicii die facti nostri reddere possemus? Quid non modo Catholici, sed ii etiam qui ab Ecclesia recesserunt, dicturi essent, si potestate nobis ad ædificationem data à Deo abuteremur? Requisiuimus hac in re sane prudentiam vestram. Illud tamen probauimus, quod vestri officii memores, postulationem vestram, postquam eius rationem reddidistis, arbitrio nostro permisistis: sed vellemus vos oculos potius ad spiritualia, quam ad temporalia intendisse. Cum dilectus Filius, nobilis puer Henricus Iulius Deo dante, adoleuerit, tum quos illi honores Apostolica Sedes pro dignitate illius familiæ, & pro aui sui meritis habere poterit, habebit. Numquam hæc Sedes benignitatem suam & gratam voluntatem erga bene meritos Principes desiderari passa est: hoc autem tempore consulendum est summæ istius Ecclesiæ necessitati.

Vere & pie; vere Pius Pontifex.

Proinde hortamur vos, & pro nostro officio auctoritate Apostolica monemus, vt nihil nisi Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatem respicientes, maturo iudicio eligatis in demortui Episcopi locum talem Virum, qualem tam calamitosa tempora efflagitant, qui Catholicus sit, qui & vitæ honestate, & literarum scientia tanto muneri aptus sit atque idoneus, agitur conscientia vestra, agitur ipsius Ecclesiæ salus. Quid prodest consulere temporalibus, si spiritualia negligantur? At vero si Ecclesiæ in spiritualibus præcipue prouisum fuerit, si Vir ad ea tuenda idoneus deligetur, Deo fauente, is temporalia quoque conseruabit atque tuebitur. Sed eum à vobis deligi oportet, qui morum, vt diximus, honestate commendetur: cuius vita sit ad imitandum omnibus, quibus præsit, proposita: cuius ad mores, tanquam ad normam quamdam, Clerus mores suos corrigat ac reformet. Quam nos certissimam rationem esse reprimendarum hæresum iudicamus, sicut eis excitandis & augendis, & bonis Ecclesiarum temporalibus amittendis, Prælatorum & aliorum Ecclesiasticorum prauos mores præcipuam caussam dedisse constat. *Ita Pius Pontifex, qui nec dubitauit in similem sensum ipsi Duci Brunsvvicensi, Auo ipsius Henrici Iulii, pie & Catholice Principi respondere. Ad quem inter cetera ita scribit.*

Vide quale velit eligi Episcopum.

Quæ certior ratio reprimẽdi hæreses & tuendi bona temporalia Ecclesiarum.

Qua in re Nobilitatem tuam rogamus, vt secum diligentius consideret, quid officium nostrum requirat, quid hæc tempora postulent, quid Halberstadensis Ecclesiæ necessitas poscat, quanto & quam graui scandalo non Catholicos modo, sed etiam Ecclesiæ inimicos offensuri essemus, si puero illius ætatis, auctoritate nostra, Ecclesiæ committeretur. Certe non sine pudore & rubore possemus de hac re verba cum Fratribus nostris facere. Cogitemus, dilecte Fili, vtrumque nostrum Deo rationem reddere debere, quamquam tu es multo senior, etiam quam nos. Quam, quæsumus, in tremendo illo iudicio rationem reddere possemus promotionis adeo immaturæ, adeo contra sacros omnes Canones factæ? Cum in Nepote tuo, præter generis nobilitatem, nulla prorsus earum rerum inesse per ætatem possit, quæ ab ipsis Canonibus requiruntur.

Vtinam hæc cogitatio alte insideat ani[illegible] Eccl.

Speramus quidem de eo illa, quæ sunt speranda de puero tali genere nato; sed exspectanda est maturitas ætatis, aut, si dispensatione aliqua super ætate opus fuerit, exspectandum saltem est tempus dum adolescat, vt certius suscipiendi oneris magnitudinem, & quid pro-

fessurus, quibusq; se legibus obstricturus sit, intelligere possit, cum ad talem ætatem, Deo dante, peruenerit: tum si apparebit, eum maiorum suorum, tuiq; in primis Aui sui, tam Catholici Principis, imitatorem fore: confidere potes, sanctam hanc Sedem quoscumque poterit honores, pro vestræ familiæ dignitate, ac pro tuis erga religionem Catholicam meritis, illi habituram esse.

Quocirca hortamur & petimus, vt hæc tecum diligenter perpendens, desistas id à nobis petere, quod nec nos sine grauissima Dei & hominum offensione concedere, nec tu sine animæ tuæ periculo impetrare posses: quodq; non modo Ecclesiæ illi, sed ne ipsi quidem Nepoti tuo expedit. Illud multo magis pietate erga Deum tua dignum est, vt dilectis Filiis Capitulo Halberstadensis Ecclesiæ gratiis actis, pro studio, quod erga te & Nepotem tuum declararunt, eos horteris, vt Ecclesiæ suæ necessitati consulant, aliquo Catholico Viro, & vitæ honestate ac literarum scientia prædito, quæ à sacris Canonibus requiritur, ad Ecclesiæ regimen in demortui Episcopi locum sufficiendo. *Ita Pius Pontifex, pie vtique & cordate, prout decebat pium Pontificem, Christi in terris Vicarium, cuius quasi vocem vsurpare visus est*, Nescitis quid petatis.

Pluralitas flagellata.

Porro in hac ipsa S. Bernardi Epistola alius se locus offert contra Plurales, cuius occasione denuo hic iis aures vellicare lubet, licet id supra factum: neque enim facile expergefiunt, adeo secure in vtramque aurem dormiunt. Nam, *inquit*, nec quicquam vel adulto plures (*dignitates*) in pluribus Ecclesiis habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ vtilitatem. *Quæ scilicet vtilitas non ad personam, sed ad Ecclesiam referenda est.*

In qua Bernardi verba lubet audire doctissimum Virum & magni zeli ac sanctimonia Episcopum Ruramundanum Henricum Cuickium, *Bernardi quoque mire studiosum, cuius Libros de Consideratione diligenter castigatos, distinctosq; separatim emisit. Is ergo* Parænesi II. ad vniuersum suæ Diœcesis Clerum, *ita loquitur*: Neminem ergo Bernardus in duabus vult conscribi Ecclesiis. Necessitati tamen locum facit, & magnæ alicui ac euidenti vtilitati, sed non sinit priuati cuiusque hoc sententia definiri. Nimis proni sunt mortales ad capiendam ex omni re vtilitatem: nimis sustæna sibi vniuscuiusque cupiditas est, & mentitur iniquitas sibi, vt ibi vtilitatem fingat, aut necessitatem, vbi auaritia prædominatur. Adeundus & audiendus est ille, qui ex auctoritate indulgere potest, vt plura vnus occupet sacerdotia, si huc aut impellat necessitas, aut magna suadeat vtilitas. Quod nisi fit, non esse à lege recedendum, *in 3. de Consid. ad Eugenium*: & *Lib. de Precept. & Dispensat.* discerte & grauiter demonstrat Bernardus.

Nec minus grauiter, *pergit idem*, Concil. Trid. beneficiorum pluralitatem abolere volens, hanc posuit sanctionem. *Cum Ecclesiasticus ordo peruertatur, quando vnus plurium occupat officia Clericorum, &c.*) *habes verba superius, ad Epist. 78. pag. 12.*) Mirum sane, *inquit*, inueniri in Clero, qui tam dilucidam & cum tanta verborum emphasi expressam diuinæ voluntatis definitionem omni excusso Dei timore audeant præuaricari, & non ex Maximi Pontificis aut proprii Episcopi, sed priuato suo iudicio de congerendis in sacculum vnum pluribus beneficiis statuere: quando si ex veritate rem metiri vellent, non possent ignorare turpitudinem huic accumulationi inesse, non ignorare quoque omnium passim iudicio hanc in Clericis notari auaritiam, & apud nō paucos inde vilescere Cleri vniuersi existimationem, vilescere etiam (quod maximopere est deplorandum) ministeria quæ populo exhibent ad salutem. Et quomodo Canonici & Sacerdotes populum ad visibilium rerum contemptum, & ad cœlestium amorem inuitabunt, (quod verbo æque ac exemplo Clerici omnes facere debent) si ipsi in amore rerum præsentium defixi hæreant, qui præ aliis rebus omnibus, Dominum in partem & sortem hæreditatis suæ assumpserunt? Ideo ergo abductus est populus & elongatus à Deo, quia duces populi effecti sunt, sal infatuatum, & ad saliendum alios inutiles: Ideo sicut Sacerdotes, ita & populus: ideo ad auaritiam, ad fraudes, ad iniurias, ad iniustitias, omnes effusi sunt.

Vnde vilescat Cleri honor & auctoritas.

Quis non deploret? quis non optet renouari Ecclesiæ iuuentutem? quis non videat ordiendam esse emendationem à Dei sanctuario, illiusq; ministris? quos si zelus domus Dei afficeret, si & suæ & populi salutis amore mouerentur, nonne ab illis auaritiæ sordibus abstinerent, & vitæ suæ rationem redigerent ad eam moderationem, quam è D. Bernardo & Tridentino Concilio paulo ante protulimus? Equidem vehementer optarim redire posse nobis prisca illa tempora quæ diximus, quando quadripartita erant Ecclesiæ bona, & Cleri portio pro cuiusque merito distribuebatur. Non esset locus auaritiæ, non beneficiorum accumulationi: obuiaretur concubinatui, luxui, aleationi, comessationibus, crapulæ, vitiisq; omnibus, quibus intemperantes Clerici obnoxii sunt.

Pristina bonorū Ecclesiæ distributio hoc tempore optanda.

Qualem hodie Clerum haberemus, si singulis sufficientia assignaretur, nec vllo iam affectu temporalibus affixi rebus, per temporalia hæc transeuntia semperq; labentia bona, ad immobilem & sempiternam contenderent hæreditatem. Nam, Paulo teste, *quæstus magnus est pietas cum sufficientia*. Subiicit vero: *Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.*

Si ad omnes promiscue hæc dicta sunt, nonne multo maximè ad illos pertinere putanda, quibus suum patrimonium Christus commune facit, vt cætera omnia, quæ à Deo abducunt, aspernentur? Nonne hi cum primis timere debent illud, quod subiicit Apostolus: *Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem? Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis?* 1. Cor. 3.

Quicquid enim ad alios omnes dictum est, *ait Saluian.* Saluia. lib. 2.
magis ad eos pertinet, qui exemplo omnibus esse debent: & quos vtique antistare cæteris oportet deuotione, quanto antistant omnibus dignitate.

Sed quo deuenit pristinus Cleri decor? quo Clerum auaritia abduxit? quando Sacerdotes ab omni moderatione alieni, quamdiu viuunt, congerunt semper atque accumulant opes: & timere insuper videntur, ne etiam mortui esuriant. *Hæc Episcopus Ecclesiæ Ruramund.*

Vbi vero emerserit, quod secundum Deum habere Ibid.
possit, probabo me amicum.] *Nempe amicus Bernardus, sed vsque ad aras. Quin & Tullius hanc primam amicitiæ legem sanciri vult*, vt ab amicis honesta petamus: amicorum caussa non nisi honesta faciamus. *In Lælio. Vnde* cum in amicitia, *ait idem*, quæ honesta non sunt, postulantur, religio & fides anteponantur amicitiæ, *3. de off.*

AD EPIST. CCLXXIII.

Literas quas Eugenius ad Capitulum Cisterciense scripsit, hic laudatas habes in Append. Epist. à nobis primum edita, num. 384. Hoc solum notetur ad marginem. pag. 117.

AD EPIST. CCLXXV.

Corrige, Lector, Notam marginalem ibidem cum suo Auctore appositam. Nam cum Bernardus in Epist. duplicis electionis (scilicet votis eligentium dissidentibus) meminerit, videbatur illi prima electio intelligenda de Hugone ex primo Abbate Pontiniacensi. Atqui re melius examinata, non video quomodo Bernardus *de Hugonis electione ad Eugenium Pontif. scribere potuerit, cum Hugonis prædecessor obierit An.* 1136. 10. *Augusti, teste* Gall. Christ. *& Hugo mox succedens sederit annis quatuordecim, obieritq;* An. 1151. *teste* Henriquez in Menol. *21. Ianuarii. Iam vero* Eugenius *ad Pontificatum primum euectus est* An. 1145. *v. Chron. nostram. Itaque prima illa electio, de qua Bern. referenda potius ad successorem Hugonis* Alanum *antea Abbatem Ripatorii.* pag. 118.

AD EPIST. CCXXVI.

Ibid.

Adest homo, qui peccare fecit Israel, sanctum [illegible] Episcopum.] *Id est, Hugo* [illegible] *ex primo Abbate* [illegible] *nsacense, Episcopum Autissiodorensem. Obiit Anno* [illegible] *10. Octobris, de eius Viri miraculosa conuersione, virtutibus ac sanctimonia lege* Henriquez *in fasc. lib. 2. dist. 10. cap. 28. & in* Menolog. 21. *Ianuarii.* Vit. S. Bern. *lib. 1. c. 3.*

Inofficiosum seu potius irreligiosum Episcopi testamentum.

Itaque miratur ac queritur Bernardus hunc moribundum & parum sui compotem, Stephano quodam suadente & suggerente, pauperibus & Ecclesiis prætermissis, (quibus nihil pene adscribebat) totum quod acquisierat, Nepoti suo carnali, adolescentulo seculari, inutili, dimisisse, etsi putet Bern. Episcopo ignorante hæc à Stephano sic directa esse, ut merito aduersus rem tam indignam, zelum & officium Pontificis imploret. Quid enim indignius, quam patrimonium Christi, res Ecclesiæ, subsidia pauperum in carnales amicos & propinquos conferre: quod hac tempestate delendum tam esse peruulgatum, langu[e]*nte scilicet Ecclesiæ censura, quæ eiusmodi testamenta subruere atq; irritare deberet, quæ Deo etiam vindice (quo sic partas hæreditates non sinit proficere, aut ad tertium hæredem peruenire) iniqua esse comprobantur. Illud porrò mirandum atq; ac dolendum, quod in condendis testamentis maior sæpe sit Laicorum quam Ecclesiasticorum pietas ac religio. Illi non raro sua conferunt in Ecclesias & pauperes, hi vtrisque his neglectis malunt in carnem & sanguinem suum esse liberales. Quid magis præposterum?*

Bona Ecclesiæ non spargenda in consanguineos.

Quos proinde luculenter & grauiter monet Tridentina Synodus, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresue suos augere studeant, cum & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent: sed si pauperes sint, iis vt pauperibus distribuant: eas autem non distrahant, nec dissipent illorũ caussa, imo quã maxime potest, eos sancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosq; affectum (vnde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat) penitus deponant. *Ita* Trid. Conc. *Sess. 25. de Reform. cap. 1.*

Exemplis piorum Ecclesiasticorum, Cardinalium, Episcoporum, aliorumq; Clericorum, tum priscis tum recentibus hæc illustrari possent, si pateretur instituti ratio. Vt insigniora præteream, de Carolo Borromæo *Card. & Archiep. Mediol. qui amplissima testandi potestate accepta, mere pium testamentum condidit, nihil consanguineis legans. Vide Vitam eius elegantissime per* Carolum à Basil. Petri *conscriptam. Similia de Cardinalibus* Toleto *&* Bellarmino *legimus.*

Verum de Testamentis pie condendis pium & vtilissimum Tractatum edidit Ioan. Molanus Theol. Louan. *qui etiam cap. 42. obseruat, Bernardum tribus diuersis locis* in Epistolis caussam Testamentorum egisse, & ex singulis vtilia monita eruit, nempe, vt valide, seu petita licentia, clare & perspicue, denique mature, & cum sensus vigent, testamenta condantur. Et quidem ad præsentis Epistolæ verba:* Quis credat virum sanctum, spiritualem, si sapuit, si compos sui fuit, testamentum tale fecisse? *&c. adiicit Molanus:* Hoc autem postremo exemplo monentur Viri Ecclesiastici, vt sani mente & corpore, vltimæ voluntatis suæ arbitrium declarent, ne postea per acrimoniã morbi, stupidi & turbati testentur, non prout volent, sed prout carnales amici importune extorquebũt. *Plura qui volet, adeat & audiat, optem nostras TVBAS Discipl. Eccles. & in iis Saluianum ad Eccles. Cathol.*

* Epist. 64. 218. & 176. De Testamẽtis Clericorũ rite condendis.

AD EPIST. CCLXXVIII.

Ibid.

Vexationes & tribulationes nunquam desunt illi Ecclesiæ (*Beluacensi*) à malis hominibus.] *Simile quid de eiusdem Ecclesiæ statu scribit* Iuo *Epist. Carnot. Epist.* 87. Prædicta, *inquit*, Ecclesia (*Beluacensis*) tam diu iam bonos desueuit habere Pastores, vt malos habere, videatur ei quasi legitimum, bonos autem eligere, quasi nefarium, *&c.*

Abbatissa de Paracleto.] *Heloissa Petri Abailardi quondam coniunx, deinde Sanctimonialis, denique Abbatissa Parthenonis Argentoliensis, ad Sequanam præterfluentem in Diœcesi Parisiensi. Quem locum sub annum MCXXVII. Cœnobitæ Dionysiani, cum ex antiquissimis diplomatibus probassent, suum esse dono Hermenrici, Numeq; vxoris, regressi sunt longo postliminio.* [illegible] *Theodrada enim Caroli Magni filia* [illegible] *Velasas, quæ eiecta disciplina monastica eiecta* [illegible] *lo ante, vt superius diximus. Petrus Abailardus* [illegible] *cultate Abbatis S. Dionysii abscesserat in solitudinem* [illegible] *gri Trecensis, vbi oratorium calamorum palearium, stipularum, iuncorumq; contextibus confectum* [illegible] *mo SS. Trinitati, deinde Paracleti nomen* [illegible] *tibi post varias calamitates tandem nonnullã solationem* [illegible] *rasse sibi visus est.* Ibid.

AD EPIST. CCLXXX.

Comes Niuernensis viis Patris non ambulat.] *Patris Guillelmi, viri vtique* [illegible] *admodum & religiosi,* [illegible] *Carthusianorum Ordini se se addixisse reperio. Ita* [illegible] *Diploma Alani Episcopi Autissidiorensis, qui Hugoni Pontiniacensi successit: vbi de donatione per prædecessorem Canonicis Regularibus Præmonstratensis Ordinis*, assensu totius Capituli S. Stephani, & precibus Guillielmi Comitis Niuernensis postea Carthusiæ conuersi *facta agitur.* Eius quoq; meminit* Vincent Beluac. *lib 28. Spec. Hist. cap. 13.* Anno 1344 florebat & Guillelmus Comes Niuernensis vir iustitia & sanctitate insigni, cuius postmodum mira deuotio emicuit, dum de potente Principe sæculi factus est in Carthusia pauper miles Christi. pag. 119.

*extat in Gall. Christ. in Episc. Autisiodor.

AD EPIST. CLXXXVIII.

Væ Principibus nostris. In terra Domini nihil boni fecerunt: in suis, ad quas redierunt, incredibilem exercent malitiam.] *De infelici expeditione in Orientem hoc intellige. Nam ambitio, simultas, æmulatio inter Christianos Principes sacræ illius expeditionis vires & conatus infregit. Ita indicat* Bern. *lib. 2. de Consid. cap. 1.* Otto Frising. *testis oculatus lib. 1. de Gest. Frid. Imp. cap. 78. vbi, post commemoratas ingentes exercitus Christiani clades, subiungit.* Nondum tamen ex tot & tantis attritionibus fastus inter eos regalis decoctus conquieuerat. *v.* Æmil. in Ludou. VII. *vbi agit de obsidione Vrbis Damascenæ, iam pene expugnatæ, nisi ambitione Principum, spes omnis eluta esset. Vide etiam* Sigonium de regno Italiæ *lib. 11. Plura de caussis rei infeliciter in expeditione transmarina gestæ, vide in Notis ac lib. 2. de Consid. cap. 1.* pag. 121.

AD EPIST. CCLXXXIX.

Dilectæ in Christo filiæ M.] *Id est, Melisendi vel Melusinæ, Hierosol. Reginæ, filiæ Balduini Hierosolymorum ex Latinis Regis secundi, cui successit Fulco gener eius, huius Melusinæ maritus, qui leporem equo insequutus, & præceps actus, post triduum expirauit Anno 1142. Idib. Nouemb. v.* Naucl. *gener. 38. Viduæ ergo* Bern. *monita pia & proba viduitatis perscribit.*

AD EPIST. CCXC.

Ioannes Paperons.] *Onuph.* Paparonus, *alii* Papyrio. *Ita Syluester Geraldus topogr. Hyber. cap. 17.* Ioan. Papyrio Romanæ Sedis Legatus: qui Anno 1152. in Hyberniam missus, attulit quatuor Pallia pro Archiepiscopis ibidem constitutis. Ad id enim vsq; [illegible] Episcopi sese mutuo consecrabant pag. 122.

AD EPIST. CCXCVIII.

Nicolaus ille exiit à nobis, quia non erat ex nobis.] *Hic ille Nicolaus, quem tanti fecit* Petrus abbas Cluniacensis, *vt videre est in Epistolis eius*. Nam ex Monacho Cluniacensi factus erat Cisterciensis, & Bernardi amanuensis siue Notarius. Valebat enim stylo, & ipsum tantum* pag. 123.

* v. sup. Epist. 264.

non Bernardum exprimebat. Epistola eius extant in Editione Colon. Biblioth. Patrum, edente Ioanne Picardo Victorino Paris. *Sed homo versipellis, & pelle sub ouina aliquamdiu mentem tegens lupinam, tandem prodidit hypocrisin suam. Nam sigillo Bernardi non semel abusus, & deprehensus falsarius, fugam arripuit: vt non sine caussa alias ad Eugen. scripserit* Bern. *periclitatum se in falsis fratribus, Epist.* 284. *Profugit autem in Angliam factus, Monachus S. Albani, quod est Monasterium ab Offa Rege conditum, haud procul Verolamio, vbi non desiit S. Bernardum etiam inter cœlites agentem, lacescere. Sed impudentiam eius egregie repressit* Petrus Abbas *Cellensis. Vide* Introduct. *in Opera Bern. pag.* 103.

AD EPIST. CCXCIX.

Pro Fratribus de Buxia.] *Ita legendum, non* Brixia. *Est autem Buxia sylua in Gallia distans ab Engolisma vrbe tribus millibus. In qua sylua cum S. Amantius Burdegalensis, reclusus, duceret vitam solitariam, tandem Eremus versa est in Cœnobium Monachorum, qui in hac Epist. vocantur* Fratres de Buxia, *Gall.* de Boixe *à fundo Cœnobii. Ita* Picardus *ex schedis ipsius Monasterii, in quibus patet locum ibi à Clara-vallensibus ædificari cœptum, Monachis S. Amantii redditum Anno* 1153.

AD EPIST. CCC.

Ibid. Comitissæ Blesensi.] *Mathildi Flandricæ, Vxori Theobaldi Magni Comitis Campaniæ.*

Confidendum mutatum iri in melius, Patris meritis & eleemosynis.] *Magnam vim adimbuendos virtute filios habent paternæ virtutis exempla: quin & parentum mores fere trahunt proles ab origine, nempe fortes creantur fortibus, ac bonis, est quoque in iuuencis, & in equis patrum virtus. Contingit tamen etiam non raro, vt heroum filii noxæ, à parentum virtute degenerent. Iam vero quantus Vir Theobaldus Comes Campaniæ fuerit, quantus Religiosorum & Pauperum fautor, ex Vita S. Bern. constat.* *. *Vide Notas ad Ep. 37. &c. Sed non patrizasse filium, præsens Epist. satis ostendit, nisi quod melioris frugis spe matrem solatur, ipsis piis patris meritis ac eleemosynis fiduciam suggerentibus.*

*lib. 2. c. 8. lib. 4 c. 3. Menol. Cist. 2. Octob.

Sed & addit vtile monitum, parentibus in educatione prolium, ac præceptoribus in institutione discipulorum obseruatu dignissimum. Agendum cum eo, *inquit*, in spiritu lenitatis, blandisq; obsequiis; quia sic melius ad bona opera prouocabitur, quam si irritationibus & increpationibus exasperetur. *Nempe, generosus est animus hominis, ait nonnemo, potius ducitur quam trahitur: nam duci hominum est, trahi iumentorum:* Audiamus etiam, *si lubet, Comicum:* Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quam metu: Errat longe mea quidem sententia, qui imperium credat grauius esse, aut stabili*, vt quod fit, quam illud quod amicitia adiungitur, *&c.*

De educatione liberorum vtile monitum.

Porrò non vana spe aut potius vaticinio Bernardus videtur Comitissam solatus. Nam quatuor eam filios Theobaldo Magno Comiti Campaniæ genuisse reperio, Henricum *Comitem Blesensem, qui patri successit anno* 1151. Theobaldum *Dapiferum Ludou. Iunioris, ac postea Philippi Aug. Regum, quo in munere successit Radulpho Comiti Viromanduorum.* Stephanum *Sacrum Cæsarem, postea Carthusianum. Denique* Guillelmum, *de quo supra Epist.* 271. *cui iam tum puero ad dignitates Ecclesiæ promouendo Bernardus operam suam recusabat. De quonam [illegible] præsens Epistola, incertum. Id tamen haud dubium, omnes bonæ in loliis frugisque adultiori ætate non obscura reliquisse vestigia. Audiamus* Petrum Cellensem; *testem fidei & auctoritatis non exiguæ, vbi pro quarto (VVillelmo) ad Pontificem scribit:* Guillelmus vero iste, *inquit* quam de magno genere, imo quam de bono sit, vel cuius filius fuerit, exprimerem, nisi virtutes & probitatem Patris eius in omni genere virtutum adhuc in Curia spirare sperassem. Certe quod optabilius est, necramusculus ipse à radicis pinguedine paternæ degenerat. Talem itaq; suscitare in Ecclesia Dei, cum omnino expediat, quia multi insurgunt aduersus eam dicentes, Non est salus ipsi in Deo eius; non respuat dextera Dei, Petri & vestra: quia faciet fructum iuxta genus suum, quod omni obsequio & obedientia semper obtemperauerit præceptis Curiæ Rom. & summorum Pontificum. Habet autem & duo brachia præclara & fortissima, quibus poterit reuelare incuruantem & refrænare rebellantem, quibusq; vmbraculum Dei protegat à turbine & à pluuia. Comes Henricus, & Comes suo Dapifer Regis Theobaldus: Hi fratres eius sunt, & erunt ei in omni auxilio & consilio. *Ita ille lib.* 1. *Epist.* 5. *Vbi VVillelmum ad Præposituram Suessionensem Pontifici commendat, qui deinde factus Episcopus Carnotensis, indeque ad Sedem Senonensem vocatus anno* 1168. *Hinc vero translatus ad Archiepiscopatum Remensem anno* 1177. *quin & S. R. E. Cardinalis, obiit anno* 1202.

AD EPIST. CCCII.

Miserandum illum Archiepiscopum Mogunt.] *Is fuit Henricus I. ex Præposito Maioris Ecclesiæ factus Archiepiscopus anno* 1142. *Hunc Canonici falsis apud Pontificem criminationibus, præsertim incontinentia, onerantes, & Legatos Pontificis pecunia corrumpentes, effecerunt, vt Ann.* 1153. *deponeretur, vti notat* Dodechinus. *Aduersariorum ergo oppressus iniuria, in Saxoniam secessit, Emberique placide quieteq; quibus eius & peccata expiari, & virtutem probari Deus voluit, menses egit. Nam eodem anno obiit, Cal. Septembr. Ex* Serario de reb. Mogunt. *lib. v. in Henrico, pag.* 816. pag. 124

AD EPIST. CCCI.

Domino Hostiensi.] *Hugoni scilicet, qui ex Monacho Clara-vall. in Abbatia SS. Vincentii & Anastasii, seu trium Fontium extra Vrbem successit Bernardo, qui factus Pontifex dictus est Eugenius III. Cardinalis fit Anno* 1150. *iuxta* Ciaconium. *Quamuis Catalogus Abbat. SS. Vinc. & Anast. promotionē reiiciat in a.* MCXLVI. *Sed S. Bernardus scribens illi Epist.* 274. *Abbatem vocat, atqui illa & 276. scripta videntur eodem tempore circa annum* 1151. *quo mortuus est* Hugo *Episcopus Antisiodor. cuius Nepotem vtraque Epist. concernit. Laudatur à vita sanctimonia, & miraculis ab* Henriquez. *Sed mirum, quod Vir sanctus Viro sanctiss.* Bernardo *scandali notam impingere non sit veritus, à qua fat pathetice & operose se purgat Bernardus hac Epist. adiiciens in fine hanc memorabilem clausulam:* De cætero benedictus Deus, qui & hoc quod dederat, & de quo forte mihi immoderatius blandiebar, solatium ante exitum tulit, vestram scilicet & Domini mei gratiam, vt vel proprio experimento discam, non ponere spem meam in homine. Ibid.

AD EPIST. CCCVII.

De Domino Beluacensi... sui iam iuris est, iam non est in mea potestate.] *Henricus Ludouici Crassi filius, & Ludouici Iunioris Regis Gall. frater,* Episcopus *Beluacensis male (vti hinc apparet) apud Pontificem audiit. Vnde respondet Bernardus, se de eius erratis, si quæ sint, dolere posse, emendare, prout velit, non valere. Malletq; Bern. ipsum potius Pontificem has eius corrigendi partes sibi sumpsisse, & fraterne eum monere super his, quæ de eo audiuerat.* pag. 125.

Porrò de repentina, sed à Bern. præuisa, eius ad religiosum statum conuersione, lege Vit. S. Bern. *lib.* 4. *cap.* 5. *quam nos, sequuti* Baronium, *in Chronologia ad an.* 1149. *retulimus, cum eo anno factum Episcopum Beluacensem videatur certior temporis nota conuincere: vti* Iacobus Simondus *ad Epist. Petr. Cell. ex* Supplem. Sigeberti *notat, lib.* 1. *Epist.* 24. *Sed longius à vero recedit Notatio initi Episc.* Beluac. *ab* Henriquez *in Menol. ex* Io. Chenu *relata ad an.* 1161. *Denique ad Remensem Cathedram euectus est Anno* 1163.

Cate-

Cæterum quam inuitus primo Episcopatum susceperit, ostendit scriptis ad diuersos Epistolis: imò & ipsi Bernardo præmatura promotio, non est visa carere scrupulo, vt proinde Petrum Abb. *Cluniac. consulendum putauerit, vti videre est apud eundem* lib. 5. Ep. 8. *quam vide. Ipsius Henrici Epistolam Sugerio Abb S. Dionysii script 2 vide in* Gall. Christ. *in Episcopis Beluacensib.* Alteram *ad dictum Abb. Clun. hic tibi exhibendam duximus, vel quod suspicemur ab ipso Bernardo dictatam, vel certe ad imitationẽ Bernardi compositam. Prius enim non improbabile, cum non fuerit Bernardo insolens, aliorum, etiam Episcoporum, nomine dare literas: quarum plures habemus inter editas. Si id minus, alterum res ipsa conuincet. Confer initium cum Ep. 236. Ad Cardinales de electione Eugenii Pontif. Confer sequentia cum Epist. 16. vbi eadem verbotenus.*

Inter Patres Reuerendissimo, & inter amicos charissimo Domino Petro Abbati Cluniacensium, Frater Henricus, siue iubente, siue permittente Deo, Beluacensis electus, seipsum, & si quid amplius potest.

PArcat vobis omnipotẽs Deus, quid est quod fecistis? sepultum hominem reuocastis ad homines, & cõsilio vestro, cui nimium creditũ est, expositus sum, & repositus in terribile curarũ pelagus: vt me iterũ honoris altitudo resorbeat. Nesciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab, quas suscepi regendas regi, non regere opus habens, manus meas miserunt ad fortia, opus esset fortitudine. Speculator domui Israël factus sum, opus esset prudentia. Sapientibus & insipientibus debitor factus sum, opus esset iustitia. Prædicator populo Dei datus sum, opus esset temperantia: ne forte cum aliis prædicauero, reprobus, quod absit, inueniar. Sed quæ sunt ista, & quis ego sũ? vel vbi ista, & vbi ego? Domine Pater, & Deus vitæ meæ: imperfectũ meum viderunt oculi tui: Domine vim passus sum, respõde pro me: quia sola obedientia coëgit me: sine qua, iuxta virũ sanctum, infidelis quisquis esse conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. Et quia nemo maiori fiducia vtitur, qui ex affectu diligit: Nunc vos quasi portionem animæ meæ cõuenio, deponens apud vos familiarem & dolentem querelam. Quid vobis visum est, vt literis vestris ad Dominum Abbatem missis, faceretis stultitiã meam eleuari super candelabrũ? Credidisti quidẽ Domine, propter quod locutus es: nec fallere, nec falli voluisti, sed non euasisti secundum. Veruntamen quoquo modo factũ sit, & quaquauersum vertat exitum rei Dominus Deus noster: ego vester sum, & ad vestrũ seruitiũ, si dignamini, præparatus. Me accipite in seruum, in amicũ, in filium: & illi sanctæ multitudini, cui Deo auctore præestis, specialem & vterinum Monachum, ne dicam Episcopum, sempiterno fœdere sociate. *De eodem vide Menolog. Henriq. 26. Octob.*

AD EPIST. CCCVIII.

Pag. 126.

Hanc Epistolam nunc primum inter cæteras edimus ab Henriq. *acceptam.*

Petrus Cels. V. Frater... à vobis iniuncta retulit, in Lotharingia militat, proxime militaturus Domino Exercituum.) *Frater scilicet Alphonsi Regis Portugalliæ, vnus ex illis iuuenibus, quos torneamentis addictos S.Bern ad conuersionem mirabiliter haustu cereuisiæ benedictæ prouocauit. Qua de re lib* 1 Vit S. Bern. *c. 11. n. 55. Porrò quid hic Petrus ab Alphõso Rege in mãdatis ad Bernardũ habuerit, cõstat ex Epist. eiusdẽ Regis, quã refert* Hẽriq. in Menol. *ad 9 Maii, nempe debellatis Mauris regiũ titulum sibi à vassallis delatum assumpserat sed: Rege Castellæ contradicente, nisi certum illi tributum penderet. Itaque Bernardi ope regium sibi à Pontifice nomen confirmari rogat, malens tributi persoluendi reus esse B. Petro, seu Sedi Apostolicæ, quam vicino & æmulo Regi.*

AD EPIST. CCCX.

Ad Arnoldum Carnotensem Abb. Bonæ-vallis.) *Quæ est in Diœcesi Carnot. in agro Castrodunẽsi, Ord. S. Bened. Annotat. Quod notas dum pro discrimine: nam plures sunt eiusdẽ nominis, Ord. Cist. quarum vna in Diœcesi Viennensi, anno 111. à Guidone Archiep. fundata. vbi Bernardus Abbas lib. 2. Vitæ S. Bern. scriptor vixit, quem alii perperam vocant Arnoldum, vti Sixtus Senensis, occasione forsan præsentis Epist. in errorem ductus.*

AD EPIST. CCCXII.

Canenda in festiuitate S. Victoris.) *Vide notata To. 2. ad Serm. de S. Victore pag. 112.* De eodem Baron. *in Martyrolog.* Pag. 127.

Cantus ipse plenus sit grauitate, nec lasciuiam resonet, nec rusticitatem: sic suauis, vt non sit leuis; sic mulceat aures, vt moueat corda. Tristitiam leuet, iram mitiget, sensum literæ non euacuet, sed fœcundet. Non est leuis iactura gratiæ spiritualis, leuitate cãtus abduci à sensuum vtilitate: & plus sinuandis intendere vocibus, quam insinuandis rebus.) *Perquã eleganter ista* Bern. *ideoq; integre hic repetenda. Si locus & propositũ pateretur, verba Bernardi illustranda essent, & aliorum SS. Patrum sententiis munienda, aut certe ostẽdendũ, quæ illorũ de cantu Ecclesiis & diuinis officiis idoneo mẽs fuisset. Sed quia seuerior & rigidior forte disciplina fuit quam præsentis seculi mores & ingenia ferant, libet audire Virum prorsus pium & religiosum, ac de rebus ad pietatis ac virtutis cultum spectantibus pridem eleganter florideq; disserentem:* Hic pace, *inquit*, vestra dixerim, ô Musici, nunc templis cantandi genus dominatur nouum, sed exorbitans, concisum, saltatorium, & parũ profecto religiosum, theatro aut choreo cõuenientius quam templo: Artificium quærimus, & perdimus priscũ precandi ac cantandi studium: curiositati consulimus, sed reuera negligimus pietatem. Quid enim nouitia hæc & tripudians cantandi ratio, nisi comœdia est, in qua cantores velut actores sunt, quorum modo vnus prodit, modo duo, modo simul prodeunt omnes, & modulatis vocibus colloquuntur: mox iterum vnus triumphat solus, cæteris breui sequututis: Quod si cantores nec ab arte, nec à voce multum commendati sunt, & nihilominus hos cantandi dialogos sectari velint, insuauem prorsus musicam efficient.

Ibid.

De cãtu Ecclesiastico seu musica tẽplis digna vtile monitum aduersus modernos abusus.

Hier. Drexelius Soc. Iesu in Rhetor. cœlesti l. 1. c. 5.

Musica recentior à Viris piis reprehenditur.

Crebræ sunt in Italia Comœdiæ, quæ voce tantum modulata, soloq; cãtu peraguntur: iis simillimus est hic musicus cantandi modus, qui specie rarioris artificii, sacris ædibus infert comœdias. Adeone noua omnia tã pulchra sunt & honesta, vt ea iure omnibus & vbiq; debeant placere? Fuerunt æuo superiore præstantissimi Musici, sed reuera, vel vobis testibus, ii aliter & (liceat dicere) religiosius cecinerunt. Sed eorum libros musicos vestrum iam fastidium pridem sepeliuit. Reuiuiscat, obsecro, saltem aliquid priscæ religiositatis in sacra Musica, quod si cordi est & curæ diuinus honor, hoc agite Viri, hoc laborate, vt quæ cãtantur verba, simul etiam intelligantur. Quid mihi varius in templo sonus, quid multiplex concentus, si desit ei nucleus, si sensum & verba, quæ concentu sunt instillanda, percipere nequeam? Aliud est choreis, aliud Christianis sacris accinere, illis satius est symphonia, in his etiam symphoniæ sensus desideratur: nimirum talibus flabellis excitanda est pietas, vt quod canitur, etiam cogitetur. Æquissimum hoc Ecclesiæ votum diuinus Paulus approbans: Quæ, inquit, sine anima sunt, vocem dãtia, sine tibia, sine cythara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur? &c. Ea igitur sit templorum musica, quæ orationem non turbet, sed excitet & accendat. *Ita ille.* 1. Cor. 14.

Sed age liberemus religiosum recentis memoriæ Virum ab inuidia, quã illi forte apud Musicos nostros huiusmodi censura creat: aut saltem consortes il... mus, quibuscũ vti grandioribus, facilius sustineat odium, infaustum veritatis partum. Et ecce occurrit è Bernardi nostri schola, qui pari cum Magistro suo sensu spirituq; Musices abusum acriter perstringit. Aëlredus, *inquam* Abbas Rieuallis *in Anglia, (cuius pleraq; Tom. V.* Operum Bern. *habes, & plures eius Sermones expectabam ex Anglia, nisi recentes illic turbæ spem fallerent, aut certe differrent.) Ille ergo lib. 2. Speculi Charit. cap. 23. ita loquitur:*

Ad quid illa vocis contractio & infractio? hic succinit, ille discinit, alter supercinit, alter medias quasdam notas diuidit & incidit. Nunc vox stringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiori sonitu dilatatur. Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando virili vigore deposito, in fœmineæ vocis gracilitate acuitur, nonnunquam artificiosa quadam circumuolutione torquetur & retorquetur. Videas aliquando hominem aperto ore, quasi intercluso halitu exspirare, non cantare, ac ridiculosa quadam vocis interceptione, quasi minitari silentium, nunc agones morientium, vel extasin patientium imitari interim histrionicis quibusdam gestibus totum corpus agitatur, torquentur labia, rotant oculi, ludunt humeri, & ad singulas quasq; notas digitorum flexus respondet. Et hæc ridiculosa dissolutio vocatur religio, & vbi hæc frequentius agitantur, ibi Deo honorabilius seruiti clamatur.

Leuis & histrionicæ musicæ lepida descriptio.

Stans interea vulgus sonitum follium, strepitum cymbalorũ, harmoniam fistularum tremens attonitusq; miratur, sed lasciuas cãtantium gesticulationes, meretricias vocum alternationes & infractiones, non sine cachinno risuq; intuetur: vt eos non ad oratorium, sed ad theatrũ, nec ad orandum, sed ad spectãdum æstimes conuenisse: nec timetur illa tremenda maiestas, cui assistitur, nec defertur mystico illi præsepio, cui ministratur, vbi Christus mystice pannis inuoluitur, vbi sacratissimus eius sanguis calice libatur, vbi aperiuntur cæli, assistũt Angeli, vbi terrena cœlestibus iungũtur, ac Angelis homines sociantur. Sic quod SS. Patres instituerũt, vt infirmi excitarentur ad affectũ pietatis, in vsũ assumitur illicitæ voluptatis. Non enim sensui præferendus est sonus, sed sonus cum sensu, ad incitamentũ maioris affectus, plerumq; admittendus. Ideoq; talis debet esse sonus, tam moderatus, tam grauis, vt non totum animum ad sui rapiat oblectationem, sed sensui maiorem relinquant portionẽ. Ait nempe B. Aug. *Mouetur animus ad affectum pietatis, cantico audito, sed si magis sonum, quam sensum, libido audiendi desideret, improbatur.* Et alias: *Cum me*, inquit, *magis cantus, quam verba delectant, pœnaliter me peccasse confiteor, & mallem non audire cantantem.* Ita Aëlredus.

S. Augustini de cantu notanda sententia l. 10 c. 33.

Verum ne & hunc pium sanctumq; Abbatem musicorũ telis & cauillis temere obiecisse videamur, adhuc maiori authoritate lasciuiẽs nostra musica premẽda est. Prodeat ergo in mediũ summus Eccl. Præsul Ioãnes XXII. *& quid de huiusmodi musica sentiat, imo quid sanciat, audiamus.*

Dulcis omnino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquũtur verbis: in ipsum quoq; cantibus deuotionem accendunt: inde etenim in Ecclesiis Dei psalmodia cantanda præcipitur, vt fidelium deuotio excitetur: in hoc nocturnũ diurnumq; officium, & Missarũ celebritates assidue Clero ac populo sub maturo tenore, distinctaq; gradatione cantantur: vt eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Sed nonnulli nouellæ scholæ discipuli, dum temporibus mensurandis inuigilant, nouis notis intendunt, fingere suas, quã antiquas cantare malũt, in semibreues & minimas Ecclesiastica cantantur, notulis percutiuntur: nam melodias hoquetis intersecant, discantib. lubricãt, triplis & motetis vulgaribus nonnunquã inculcãt, adeo vt interdũ antiphonarii & gradualis fundamenta despiciant, ignorent super quo ædificant, tonos nesciant, quos non discernunt, imo confundunt: cum ex earum multitudine notarum ascensiones pudicæ, descensiones q; temperatæ, plani cantus, quibus toni ipsi secernũtur, adinuicem obfuscentur: currunt enim, & non quiescunt, aures inebriant, & non medentur: gestibus simulant, quod depromunt, quibus deuotio quærenda contẽnitur, vitanda lasciuia propalatur: non enim, inquit, frustra ipse Boëtius, lasciuus animus, vel lasciuioribus delectatur modis, vel eosdem sæpe audiens emollitur & frãgitur. Hac ideo dudũ nos & fratres nostri correctione indigere percipimus; hoc relegare, imo prorsus abiicere, & ab eadẽ Ecclesia Dei profligare efficacius properamus, &c. *Ita Ioan. XXII. Extrau. Com. lib. 3. tit. de vit. & hon. Cleric. cap. vn. vbi etiam subiungit qualem velit esse musicam & cantum, qui Ecclesiam Dei deceat.*

Cantus quorsum adhibeatur in Ecclesia.

AD EPIST. CCCXIV.

Domino Eskilo.) *Non modo Archiepiscopum Lundensem in Dania, sed & Primatẽ Sueciæ ex decreto Hadriani IV. Papæ fuisse lego. Venit is ex Dania visitatũ S. Bern. in Clara-valle. Vide Historiam lectu dignissimam lib. 4. c. 4. Vit. S. Bern.* pag. 128.

De secreto autem verbo illo.) *Quidnam hoc secreti? Id plane mihi secretum, nisi quod* Saxo Grammat. *id ipsũ nisi fallor, aperiat. Is ergo de Eskilo nostro sic habet, lib. 14 Hist.* Dan. Eodem tẽpore Eskilus, domesticis supra vires negotiis fatigatus, dum quieti intentius consulit, proficiscendi licentia à Rege difficulter extorta, nobile Galliatũ Cœnobium, quod Clara-vallis nuncupatur, petiuit. *Et rursus eodem libro.* Valdemarum Regem, Eskilus secreta allocutione petitum enixe deposcit, arcani, quod ei committere velit, intempestiuam confessionem non arguat. A quo postulata spectare iussus iam pridem deponendi Pontificatus allatam sibi cupidinem dicit, quem tanto oneri impatem, ætas viribus defuncta constituat. Neque enim in fastigio, sed priuatum, ac procuratione liberum decedere velle, præteritæ conuersationis habitum monastica mutaturum. ibid.

Eskilus Lundensis in Dania Archiep. deposito Præsulatu venit Claravall & fit Monachus.

Mox subdit, eum ab Absalone (quem in Pontificatu successorem habuit) rogatum. Quid ita plebem mœstiria afficeret, *respondisse*: Tum senium suum, tum exilium Nepotũ, dignitatis sibi, patriæq; fastidium afferre. Huic accedere voti religionẽ, qua se dudum Bernardo Claravallensi, Pontificatu vltro cessurum, priuatamq; vitam, & honoribus defunctam acturum spoponderit. *En secretum.*

Porro Anno 1178. venit Eskilus in Claram-vallem, vbi quadriennio pie religioseq; transacto obiit, anno nimirum 1182. Vide Saxon. *lib.* 14. Lib. de Vir. Illust. *Ord. Cist. dist.* 3. *c.* 25. Vitam S. Bern, *lib.* 4. *cap.* 4. Crantzium *lib.* 6. Dan. *cap.* 41. *&* 45. Henriq. *in Menol.* 10. *April.*

AD EPIST. CCCXX.

Fratri Godefrido.) *Postea Lingonensi Episcopo, de quo alibi non semel egimus. Vide præsertim præfat. ad Lect. lib. 3. Vit. S. Bern.* pag. 130.

Facti homines eius Ligii, iurau. ei Ligiam fidelitatem.) *v. supra Not. ad Epist. 39. & inf. ad fin. Annot.*

AD EPIST. CCCXXI.

Minime competit religioni vestræ medicinas quærere corporales, sed nec expedit saluti. At vero species emere, quærere medicos, accipere potiones, religioni indecens est, & cõtrarium puritati, maximeq; Ordinis nostri, nec honestati congruit, nec puritati.) *Dura sententia, & hodiernis moribus, praxiq; vti apparet, parum cõgrua. Nescio enim, an vllis hodie diligentior assistat medicus, quã Religiosis: an etiam vllibi accuratius parẽtur & administrentur remedia: nempe vbi vtrorumque copia est. Quid ergo, an in his culpabimus nimium & præposterum studiũ valetudinis? an Bernardũ nimii rigoris arguemus? Quicquid horũ dixero, vereor impingere. Bernardus medicinæ vsum dissuadẽs ac respuens, innumeros habet è sanctorum hominum numero, eiusdem sensus ac animi, quos medicinæ incurios & valetudinis curãdæ parum studiosos fuisse constat. At qui medicos honorãt propter necessitatẽ & morborum remedia, seu sanitatis præsidia, Dei vtique beneficio nobis promisa, cum opus est, requirunt, non videntur hoc absque ratione facere, quin & S. Scripturæ, immo Dei ipsius authoritate niti.* ibid.

Et quoad primum quidem, si hic per historias sacras, & SS. Vitas ac Gesta exspatiari liceret, plurimis ostenderem exemplis, quam non fuerint sancti Viri de curanda valetudine soliciti. Nisi quod summa illis medicina fuit victus parsimonia & abstinentia, ne dicam, non vti medicina.

Sed alibi hoc argumentũ tractabitur, & varie illustrabitur, vbi si vita comes fuerit, edemus Paradisum Voluptatis *(edito aliàs Paradiso Pietatis) quo titulo Opus, variis, iucũdis & vtilibus quæstionibus, cuiuscunq; argumenti, ex multiplici lectione, variis historiis, exemplis, documentis, &c. tum ad mores, tum ad honestam & piam animi recreationem ac voluptatem jam pridem molior.*

Interim sequentes, si lubet, Auctores, super hoc problemate non inutiliter leges; S.Basil. *in Reg. fus. disp. cap. 55.* Estium, Cornel. & Oliu. Bonart. *in c.38. Eccli.* Rosignol. *lib.2.c.12. de vit. relig.* Nigron. *in Reg. comm. 17.* Francis. Arias *de mortif. cap.*. Blosium *vltim. Edit. pag. 654.* Molan. *lib de sanctis medicis.* Rodriquez *3.p. Tract. 5.c.17.* Platum *lib.3. de bono st.t. c.28.* Barrad. *in Euang. t. 2. li. 5. c.20. Verum ne nihil, vbi Bernardi caussa requirit, dixisse videamur, pauca hic velut in gustum dabimus.*

S. Ambrosij sententia de præceptis med. corum.

Ambrosius *in Psal. 118. octon. 11. ita loquitur*: Contraria studiosis diuinæ cognitionis sunt præcepta medicinæ, à ieiunio reuocant: lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. *Eadem referuntur de consec dist 5.c.* contraria. *Sufficit nobis in præsens tanti Præsulis testimonium, si ei confirmando, ab eiusdem Cathedræ & spiritus hærede petamus exemplum.*

Carolum sane Borromæum sanctissimum nostra ætate Cardinalem & Antistitem, inter continua fractæ valetudinis incommoda, grauissimis pro Ecclesia laboribus perfunctum lego. Quid interim verò Medicis, & curæ valetudinis dederit, id libet Auctorem de vita & gestis eius eleganter ... audire †. Nam cum monerent eum amici, curaret tandem aliquando valetudinem, seque respiceret & suos: in eius salute publicum bonum periclitari. Si quid ei accideret, ruitura præclara omnia, quæ inceperat Eius rei reddendam Domino rationem. Quibus ille respondebat: Gratias agere, quod de valetudine corporis solliciti essent: rogare vt non minus de salute animi esse vellent: rerum spiritualium fundamenta in Deo ponenda, quæ in mortalium vita ponerentur, breui omnino concidere oportere, *&c. Subdit paulo post quid Romam proficiscenti contigerit:* Purgationibus implicitum pro anni tempore Carolum medici tenebant: quos cum de itinere Romam faciendo consuluisset; metuentes illi, ne agitatione ac labore, eo præsertim, vt semper solebat, tumque maxime opus erat, properante; morbus ingrauesceret, iter dissuadebant. Sed ille purgationibus omissis, medicorumque consiliis tunc quidam posthabitis, Christiani orbis causam, saluti suæ satius putauit anteferre, Ecclesiæque Dei tali tempore, pro virili parte, quæ magni momenti erat, subuenire: cum ita deliberatum ei esse viderent, præscribunt medici vitæ itinerisque rationem: lectica vti iubent, sexcentis vasculis, cum variis pharmacis bellariisque iumentum onerant. Iucunde autem accidit in via, vt ampullæ vasculaque medicamentorum, cum iumentum ijs onustum prope Bononiam in fluuio concidisset, omnia ferre vel confringerentur, vel flumine deueherentur. Quod ille cum accepisset, ridens, faustum, inquit, signum, non opus fore amplius.

† Carolus à Basilica Petri Cong. Cler. S. Pauli General. Præpo. postea Episc. Nouatien.

Carol. Borrom omissis medicorum legib liberiorem vitæ rationem sed spiritui cōuenientiorem elegit.

Quanquam autem Carolo melius ex eo itinere fuit, non conualuit integre tamen, quin diu capite pectoréq; laborasset, Romani medici de eius salute consultantes, aquis lucensibus mederi constituerent, Mediolanenses vero contra sentirent, ipse aliam ex eo fere tempore iniit vitæ rationem Nam cum toto iam anno medicorum consilia, præscriptaq satis exquisite secutus esset, ciborū delectum multaque eius generis cautiones adhibuisset, mutato consilio, ex sententia piorum prudentumq; virorum, iis medicarum obseruationum, quasi vinculis expeditus, liberiorem vitæ modum elegit, cibos omnemq; victus rationem sibi rudiorem constituit Idq; eo libentius, quo sanctorum virorum exemplis ea vitæ ratio magis consentiret. Cōsilium ita feliciter euenit, vt post hæc bona semper valetudine vsus neque pituita, tussi aut febri fere impeditus, in pastoralia officia laboresque tantum incubuerit, quantum posteritati vix credibile videbitur. *Ita Scriptor Vitæ lib 2 c. vlt.*

li. 6. vit. c. 6.

Porro refert idem Auctor, Carolum postremo vitæ tēpore, cum quibusdam familiaribus austeriorem vitæ rationē, in summis assiduisq; laboribus tenere, & medicorū iussis minus obsequens esse videretur ab ipso summo Pontifice, (iisdem scilicet amicis hoc Romæ curantibus) monitum esse, corpus carentus affligeret, quatenus vires æquitate seruata ferre possent, deinde vt in vita moderanda, medicorum consilia sequatur. His acceptis Carolus inter alia respondet Pontifici, sese antea, quod Pontifex ipse recordari poterat, dum medicorum præscripta sequeretur, infirma semper fuisse valetudine, demum etiā ita se habuisse, vt ad modicum tempus existimaretur vitam posse producere.

S. Car. Pontif. quid de medicorum præscriptis senserit.

Ante annos circiter duodecim, piorum prudentiumq; virorum consilio mutasse viuendi rationem, à præscriptionibus medicorum discessisse, idq; adeo feliciter venisse, vt quæ valetudo studiosa obseruatione, curaque sustentari non potuerat, ex vulgari viuendi modo optime confirmaretur, vitæq; longioris spem afferret. Si tūc demum post diuturnā consuetudinem, cū annum ageret 46. sese ad medicos referre voluisset, neque sine muneris sui graui impedimento, & cum manifesto vitæ discrimine id futurum. Attamen artem se medicorum nullo modo aspernari, ne latum quidem vnguem ab eorum præscriptis discedere, cum ægrotaret: alias etiam eorum consilia requirere, at ea semper sequi, eorumq; se obseruationibus addictum præstare: id vero neque menti eius sanctissimæ, neque vitæ Episcopali videri consentaneū, quod vel medicus ipse fatetur, ab eo proxime cōsultus.

Et quid Pōtifici curam valetudinis suadenti respōderit.

Veterum Patrū & S. Ambrosij inprimis hanc esse sententiam, diuinæ cognitioni contraria esse præcepta medicinæ, à ieiunio reuocare, à lucubrationibus & ab omni intentione mentis abducere: eum qui se medicis daret, seipsū sibi abnegare: omnino cura corporis huius auerti hominem à studio disciplinæ debere. Pontificis ipsius exēplo ita doceri, qui medicas obseruationes in vitæ suæ ratione minimè seruaret. Quod autem futuris temporibus ea vitæ ratio, cōiectura quadam sibi nocere posset, incertę offensionis metu, certos salutarium operum fructus negligēdos non videri, neque tam longē cauendū: alioquin corporis afflictionem, pęnitentiæq; officia homini Christiano necessariā, quisvnquam susciperet? *Hæc & similia Carolus Pontifici respondit. Vnde & inter eius apophthegmata refertur:* Nullum Episcopum muneri suo posse satis facere, si valetudini parcat, & earum rerū obseruationibus teneatur, quæ nocere corpori prodesse ve possunt, *lib. 7. Vitæ c. 5.*

Sed hæc verbis nostri Doctoris obsignemus. Nam idem alibi videtur iniquior in medicos, an dicam in debiles & infirmos, quibus medicorum consilia opemq; haud videtur permittere? Nam Ser. 30. in Cāt. in illa verba: Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam, *sic loquitur:* Quid hic vos dicitis, obseruatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli, perdere. Quemnam vos è duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet, *&c. Hæc & similia benignius alij interpretari conantur: Auctores & loca supra indicauimus, quæ consulat Lector, si lubet; sed inprimis* S. Basil *ibid. cit.*

AD EPIST. CCCXXII.

Dominis & Patribus charissimis] *Inscriptio huius Ep. pag. 315 in hactenus editis angustior mihi visa est, solius enim Spirensis Episcopi eiusq; Cleri & populi meminerat) quā pateretur scopus Epistolæ Itaque aliam & ampliorem præfiximus, quam* Otto Frising *lib. 1. de gest. Frid. c. 1. exhibuit. Verum postea comperi, eandem Epist. non eodem tantum argumento, sed & totidem pene verbis, mutata tantum Epigraphe, ad diuersas Nationes, Prouincias & vrbes datā. Nam in MS ex Anglia mihi misso, item in alio Confluētino inueni,* Populo Anglorū *inscriptam. Imò* Baronius *eandem Epist exhib t. paucculis tantum verbis mutatis; cum hac Epigraphe,* Mainfredo Brixiēsis Ecclesię Episcopo, nec non Consulibus, Militibus & vniuersis Populis sub eo cōstitutis Frater Bernardus Clarę-vallis vocatus Abbas spiritu fortitudinis abundare. *v. Bar. a. 1146. n. 15.*

Habitus est autē Spiræ frequens Principū Conuentus sacræ Expeditionis causa vbi publice recitatas has Bernardi literas quis dubitet? Hinc illa ad Spirenses *inscriptio:* Domino & Patri chariss. Episcopo Spirensi, & vniuerso

Clero & populo, Bern. Claræ-vall. vocatus Abbas in spiritu fortitudinis abundare. *Vti & paulo post in Bauaria in Conuentu Procerum per Abbatem Eboracensem, vna cum litteris Eugenij Pontificis lectas testatur* Sigonius, *de Regno Ital. lib.* *An.* 1147 *& Otto cit.*

Ibidem. Iuxta tenorem Apostolici mandati ab vsurarum exactione liberos.] *Litteræ Eugenij III. pro Expeditione in terram sanctam recitantur apud* Otton Frising. *lib.* 1. *de Gest. Frid cap.* 38. *Vbi Pontifex sacram militiam professos, non tantum ab animæ debitis, sed & ab vsuris præstandis absoluit.* Quicunque vero, *inquit*, ære premuntur alieno, & tam sanctum iter puro corde inceperint, de præterito vsuras non soluant: & si ipsi, vel alij pro eis occasione vsurarum adstricti sunt, sacramento vel fide, Apostolica eos auctoritate absoluimus.

Ibid. Vir quidam Petrus nomine.] *Vide* Vuill. Tyrium, *de bello sacro lib.* 1 c. 20. *&* 21. Abb. Vrsperg. *In Chron.* Iac. Vitriac. *Hist. Orient. c.* 17.

AD EPIST. CCCXXIII.

Pag. 132. Homo ille de quo agitur in litteris vestris.] *Radulphus seu Rodulphus nomine, describitur apud* Ottonem Frising. *lib* 1. *de Frid c.* 37. Cruentæ in Iudæos persecutionis auctor, cuius seditiosæ doctrinæ restitit. Bern ipsumque Radulphum Moguntiæ in maximo populi frequentia repertum, monuit, ne contra Monachorum regulam per orbem vagando propria authoritate verbum prædicationis assumeret. Tandem ad hoc eum, vt sub promissa obedientia, in Cœnobium suum transiret, induxit, populo grauiter indignante, & nisi ipsius sanctitatis consideratione reuocaretur, etiam seditionem mouere volente. *Ita* Otto *lib* 1. *de Frid. c.* 39.

Ibid. Monachus non habet docentis officium.] *Vide Notas ad Epist.* 69.

AD EPIST. CCCXXXIII.

Pag. 134. Dictum est mihi, quod de hac re, quæ non ita prospere, vt fortitan volebatis, contigit, multum tristamini.] *Abbas Casemarij Vir sanctus, vt apparet, solatur Bernardum de infelici Expeditionis in Orientem successu mœrentem. Vide supra Not. ad Epist.* 288. *Item Notat. ad Tom IV lib* 2. *de consid. c.* 1.

AD EPIST. CCCXXXVI.

Ad Robertum Abbatem de Dunis.] *Hic est ille Robertus qui B. Bernardo in Clara-valle successit: immò, quem ipse Bernardus iam moribundus sibi successorem nominauit. v.* Lib. de Vir. Illust. *Ordin. Cister. dist.* 2. *c.* 21. Meyer. *lib.* *Annal. Fland.*

De Dunis] *Dunas vocant Belgæ maritimi aggeres collesue sabuli candidi, vel à natura, vel ab æstuante pelago congesti. In his olim fuit Cœnobium Dunense florentissimum, verum nunc arenis excrescentibus sepultum, ob neglectam per belli calamitates, obi eum ligneorum instaurationem. Hodie illud magnis sumptibus alibi (in vrbe Brugensi) resuscitauit R.mus* D Bernardus Campmans *Abbas & auctorit. Apost. Visitator General. per Belgium.*

AD EPIST. CCCXL.

Pag. 136. *Interrogatus Bernardus (si tamen eius est hac Epist. nam plerique negant; quod tamen non facile dixerim,) An Baptismus sub hac verborum forma collatus valeret,* Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ Crucis: *Respondit affirmatiue; non omnino spernanda ductus ratione. Sed hæc sententia hodie non recipitur à Theologis, & traditione Apostolica, & aliorum Patrũ, ipsiusque S. Augustini auctoritate refellitur; ac docent passim omnes, expressam innotationem SS Trinitatis, siue distinctam trium personarum expressionẽ esse de essentia formæ, adeoque Baptismum sine hac collatum esse inualidum. Ita habet.* Canon 49. Apostol. *qui locum Matth.* 28. *velut interpretans de forma verborum, reiicit Baptismum in morte Domini collatum, ita subiiciens:* Non enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate, sed, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sãcti.* S Augustini *sententia clarissima est lib.* 6. *contra Donatist. cap.* 25. *certa esse verba Euangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismum. Idẽ habet Epist.* 23. *ad Bonifac. Estque similis locus lib.* 19 *contra Faustum cap* 16. *Quæ sint autem illa verba Euangelica, exponit contra Donatistas lib.* 3. *cap* 15 Si, *inquit*, Euangelicis verbis, *In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*, Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramẽtum *Vide eundem lib.* 3. *contra Maxim c.* 17. *& Epist* 10 *& sup. Psal.* 86. *Hinc & Caietani sententia, sufficere Baptismum in nomine Christi collatum, exploditur.*

Inuocatio SS. Trinitatis pertinet ad essentiam Baptismi.

AD EPIST. CCC LIX.

Ad Vvilh. Abbatem Trecensem.] *Id est Vvilhelmum Abbatem S. Martini qui Canonicis ibidem, S. Lupi regularem vitam, secundùm regulam S. Augustini, recens professis Abbas datus ab Innocentio II. An.* 1135. *v.* Camuzatum *Canon. Trecens. in Antiquit. Trecensib.*

AD EPIST. CCCLV.

Grauem nimis ac miserabilem Orientalis Ecclesiæ gemitum ad aures vestras] *Nimirum cum Anno* 1144. *Nobilis Ciuitas Mesopotamiæ, trans flumen Euphratem, Edissa, à tẽpore Constantini M. Christianæ religionis cultui dedita, & B Thomæ Apostoli allatis ex India reliquiis inclyta, tum demùm in potestatem infidelium redacta est, maxima Christiani populi clade.* Nam cum à multis retro annis (*vti habet Vvilhel Neubrig. de rebus Angl*) Saraceni occulto Dei iudicio supra modum in Christianos grassari permissi, captis Ciuitatibus clarissimis, scilicet, Alexandria, Antiochia, Ierusalem, Damasco, Ægyptum, Syriam, aliasq; Orientis prouincias, in quibus Christus colebatur, occupassent, sola hæc Ciuitas propugnatrix non tantum murorum, sed etiam finium suorum, in medio hostium innumerabilium & ferocissimorum inuicta perseuerauit, vsque ad tempus expeditionis Ierosolymitanæ prioris: qua Ierusalem & Antiochiam Christiani expugnatis obtinuere Saracenis. *Pergit deinde narrare, qua occasione Edessa cesserit infidelibus.* *pag.* 140.

Edissa Nobilis Ciuitas hactenus inuicta Saracenis.

Nempe Armenius quidam. Ciuis Edissenus habitans in turri muro contigua, ob filiam suam à Principe Ciuitatis corruptam exquens animo vindictam, inuitatos pactis clãdestinis Turcas ipsa nocte Natiuit. Dominicæ intromisit in vrbem quiirruentes in populum secure in Ecclesia excubantem, & Archiepiscopum quidem Altari assistentem mactarunt Populum vero non resistentem, sed subito casus stupore rigantem gladio trucidarunt. Sic capta & in potestatem spurcissimę gentis redacta est Edissa, tantis retro temporibus semper inuicta, & antiqua fidei Christianæ alumna Latissimis quoque finibus eius pertinaci hostium furore peruasis, & in eorum possessionem cedentibus Christianæ religionis cultus trans Euphratem funditus deletus est Tanti mali fama exciti Christiani, *&c. Ita* Neubrig. *lib.* 1. *de rebus Angl. cap* 18. *Ecce hic est ille grauis & miserabilis Orientalis Ecclesiæ gemitus, de quo Bernardus.*

Quo tandẽ in eorum potestatem redacta.

Nam & Patres nostri Episcopi Franciæ . . . apud Carnotum Vrbem venturi sunt.] *Conuentus Carnoti indictus, caussa sacra Expeditionis, vbi etiam Bern. vnanimi omnium consensu Dux militiæ electus est: quod tamen ille munus velut suis moribus & instituto nimis dissentaneum detrectauit. v. Epist.* 256. *ad Eugen.* *pag.* 141.

AD EPIST. CCCLVI.

Operatus est salutem in Eccles. S. Genouefæ.] *Quæ sit salus ista, collige ex Stephano Tornacensi Episcopo, quondam Abbate S. Genouefæ, in Sermone de reformatione disciplinæ ibidem factæ.* Anno, *inquit*, ab Incarnatione Domini MCXLVII. factum est verbum in palatio Regis, & tractatum solemniter, & protractum fideliter, & fœliciter consummatum. Venerant nuncij qui dicerent Ecclesiam SS Apostolorum Petri & Pauli in monte Locutitio sitam, in qua gloriosa virgo Genouefa re- *Ibid.*

quiescit in corpore, multis exponi periculis, & informi statu suorum morum potius quam murorum minari ruinam: filios eius singulariter & seculariter viuentes quærere quæ sua sunt, vagari post greges sodalium suorum: Ecclesiastica stipendia, quæ sunt tributa egentium animarum, pro voluntate sua consumere: portiones de communi facere, & non viuere in communi: diuina officia minus deuote, minus religiose celebrare. Propter hæc & alia quæ dici non opus est, personarum statum mutari debere, mundari sancta, & in melius ordinari. Placuit sermo in oculis Domini Sabaoth, & Principum eius, nec sine lætitia mirati sunt vniuersi. *Hæc ibi.*

AD EPIST. CCCLVIII.

Pag 141. Maledictas illas nundinas post festa paschalia præfixerunt.] *Quæ istæ nundinæ Id discere licet ex* Villelmo *Abb. S. Theod. lib 1. Vitæ* S Bern *cap. xl. vbi ita habet:* Diuertit aliquando nobilium cohors militum ad Claram-vallem. Prope autem erat sacrum Quadragesimæ tempus, & illi omnes fere iuuenes, dediti militiæ seculari circumibant, quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo *ornetas* vocant. *Alii Torneamentum appellãt* Matth. Paris. *Histor. Angl. pag* 258. Non in hastiludio illo, quod vulgariter *Torneamentum* dicitur, sed potius in illo ludo militari, qui *mensa rotunda* dicitur. *Rex quidem ludicra, & speciẽ præ se ferens tyrocinii seu potius exercitii militaris, & ad agilitatẽ seu dexteritatem in armis tractãdis, acquirẽdam institui solita. Ideo Richardus Rex Angliæ ad imitationem Gallorum suos voluit torneamentis exerceri* vt ex bellorum solemni prælusio vetorum addiscerent artem, *ait Neubrig. lib. 5 cap. 4. Sed frequenter loca fiebant feria, & ludi in cædes abibant. Vnde tribus diuersis Conciliis generalibus teste eodẽ* Neubrigensi, *sub tribus Rom. Pontificibus huiusmodi armorum exercitia probibita sunt. In Concilio Lateranensi Alexander Papa sic ait:* Felicis memoriæ Papæ Innocentii & Eugenii prædecessorum nostrorum Torneamẽta prohibita vestigiis inhærentes detestabiles nundinas, quas vulgo *Torneamenta* vocant, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & audacia temeraria congrediuntur, vnde mortes hominum & pericula animarum sæpe proueniũt, fieri prohibemus. Quod si quis etiam ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia non denegetur, Christiana tamen careat sepultura. *Hæc ex Vill. Neubrig. Sed nihil minus profecisse, & feruorem iuuenum armorum gloriam vanissime affectantium, frenum non admisisse, testatur idem loc. cit.*

Hinc ergo patet, quales nundinas instituerint Henricus Comes, (filius, nisi fallor, Theobaldi Magni Comitis Campaniæ.) & Robertus Regis frater, qui videntur ex itinere Hierosolymitano maturius rediisse Rege ipso adhuc peregre constituto.

Ibid. Quia Maximus Princeps estis.) *Rege in Orientem profecto, Sugerius Prorex Regni constitutus, vt supra diximus.*

AD EPIST. CCCLXVII.

pag. 143. Coram Domino prouoluti, decertantibus manibus vestris robur & fortitudinem postulabamus) *Rem gestam vide prolixe narratam apud* Henriquez *in* Fasc. *lib. 1. dist. 4. c. 27. & in* Menolog. 20. *Augusti, pag.* 273. *vbi videbis Bernardum, etsi in Galliis agẽtem, velut alterum Moysen, extentis in cœlum manibus, Alphonso in Lusitania Scalabim munitissimam Saracenorum vrbem oppugnanti, tanquam alteri Iosue, suppetias & victoriã contulisse: idq; quia sola nominis eius fama permotus Alphonsus opem illius, licet tanto interuallo distantis, implorauerat.*

Ibid. Monasterii Alcobatiæ. Illud condentes Monasterium, in cuius duratione & integritate, indelebile habebitis elogium regni vestri, & in diuisione redituum, diuidetur à vobis corona vestra.) *Memorabile Bernardi vaticinium, quod nostris annis compleuit euentus. Sed id te malo ex ipsis eius Gentis Auctoribus plenius cognoscere. Audi ergo Angelum Manrique Lusitan. Ord. Cist. Theol.*

Quod autem ibi dicit, *in diuisione redituum, diuidetur à vobis corona vestra*, nostris temporibus euenit Sebastiano enim in Africa misere extincto, *Hẽricus Cardinalis* regnũ obtinuit, qui partem redituum Monasterii Alcobaciensis aulico cuidam assignauit. & Rex breui facto cessit, nullum hæredem relinquens: & Rex Hispaniarum Philippus II. in hæreditatem intrauit, extincta antiqua Lusitanorum Regum progenie In dicto autem Monasterio mille Monachi simul habitabant, qui die ac nocte inceßanter diuinis laudibus insistebant. Qui diuisi erant per Decanos tali ordine, vt in Choro laus perennis haberetur. Primis enim post absolutas laudes matutinas è Choro egredientibus, alii succedebant. quibus etiam abeuntibus, alii intrantes easdem decantabant, ita vt numquam Chorus sine Monachis videretur. *Sic prophetiã hanc explicat R. P.* Angelus Manrique *in Laurea Euangelica, & ex eo* Henriquez *in Fascic. lib. 1. dist. 4. c. 27. & rursus in Menol.* 20. *August.* V. infra.

Hic occurrit opportune non minus memorabile consilium seu potius vaticinium de eodem Henrico Rege Lusitaniæ, sed iam tum Cardinale & Archiepiscopo Eborẽsi quod in vita S. Caroli Borromæi legisse memini, nec abs re futurum puto, si hic in gratiam Lectoris addidero.

Sebastiano Lusitaniæ Rege absque filiis mortuo, creatus est Rex Henricus S. R. E. Cardinalis eius patruus, quem vehementer rogatum, regni Optimates, Præsules, populiq; exorauerunt, vt vxorem vellet ducere: sperabant enim ex eo, quamuis ætate confecta, procreandum in imperio qui succederet Præter vniuersi regni solatium pietati religioniq; valde consentaneum esse, discordiis, bellis, calamitatibus occurrere, quæ Henrico mortuo, nullo Regiæ Domus relicto successore, propemodum necesse erat existere. Henricus, vt Episcopus, Religione solui, vxorisq; ducendæ facultatem à Gregorio Pontifice sibi concedi postulat. Eodem tempore Mediolanum ad Carolum dat litteras: adductum se à Lusitanis suis, vt coniugio consentiret: quo tanquam vnico remedio tranquillitati prouinciæ posset consuli: graue admodum sibi esse, ducereq; id cuiusdam loco sacrificii, in quo seipsum pro suorum salute immolaret: sed publicæ quieti cedendum iudicasse Vehementer igitur rogare, vt quantum eniti posset, ad eam concessionem Pontificem perducere conaretur. Idem Viri Principes alii maiorem in modum à Carolo postulant, negotiumq; eius auctoritati commendant.

Carolus amicissimi optimiq; Regis postulationi, non quod is velle videtur, sed quæ sanctæ Ecclesiæ putaret conducere, respondet: Magni quidem interesse videri, quærere Lusitanis, qui ei sine controuersia legitime posset in regno succedere. Sed tali Antistiti potestatem facere coniugii, rem omnium videri grauissimam, neque vllo vmquam tempore concessam. Personæ Deo dicatæ, in alio genere, factam quandoque dici potestatem nuptiarum: quod nullo tamen satis certi probatiq; Auctoris testimonio fere confirmatur: omnino exoptatos eiusmodi nuptiarum, vel publicę quietis, vel successionis euentus minime contigisse: maxima etiam inde publice ac priuatim extitisse incommoda; vnde magnę vtilitates expectarentur: probandam magis atque imitandam quorundam Regum continentiam, qui matrimonio coniuncti, cum recte ac legitime filios possent suscipere, nulla tamen hæredis successoris ve habita ratione, singulari castimoniæ studio, tali matrimonii vsu abstinuerunt: quanto magis qui cœlibem vitam professi sine singulari quadam venia sese ad connubium referre non poterant: quæ dixerat, allatis exemplis confirmauit. Postremo in re tanta tamq; difficili, nihil se aliud probare posse dixit, quam vt quibus de causis ea facultas postulanda videretur, ex caussæ summo Pontifici candide, nulloq; studio referrentur: quod is pro summa auctoritate, diuinoq; afflatu iudicasset æquo animo voluntateq; acciperetur. De re grauiter ad Pontificem scripsit, quid sibi maxime probaretur, indicauit: euentus qualis fuerit, ignorat nemo. *Ita grauissim. Scriptor Vitæ S. Caroli Borromæi Carolus à Basilica Episcopus Nouariensis*

Quid visũ Car. Borrõ. de Rege Lusi. lege continẽtiæ soluendo.

N. B.

AD EPIST. CCCLXVIII.

Pag. 143. Dum nobis aperuit exaudiri deprecationes tuas. Henriquez *in Vita* Ioan. Ciritæ, *modum exauditionis explicat. Nimirum B. Bernardo Anno* 1119 *vigesima quarta Iunii, post Vigiliarum laudes Orationi in Choro insistenti*, S. Ioannem Baptistam *apparuisse, iubentem vt in remotiores Hispaniæ oras coloniam Monachorũ dirigeret, locum à Deo monstrandum Monasterio congruum. Hinc Bernardum octo ex suis delegisse, nempe* Boemundum, Aldebertum, Ioannem, Bernardum, Cisinandum, Rolandum, & Alanum, *eosq; de diuina voluntate commonitos in Hispaniam misisse; qui Ioannem Ciritam, dato per S. Bern. indicio inuenientes, eius ductu & auspiciis Principis Monasterium* S. Ioannis de Tarouca *construxerint. Vide* Henriq; *in Fasc. lib.* 1. *dist.* 19.

Finis Annotat. in Tom. I.

Annotationes in Tom. II. S. Bern.

AD HOMIL. II. super *Missus est.*

pag. 12. Oportebat autem à Principe mundi aliquãdiu celari diuini consilii sacramentum. *Dei Filius nasciturus ex Virgine, cur eam desponsari voluerit, sacri Doctores varias proferunt caussas. Inter cæteras hæc vna præcipua est, vt mysterium nati Messiæ Diabolo celaretur; vt enim* Basil. *hom. de humana Christi generatione, &* Damasc. *lib.* 4. *de fid. c.* 5. *afferunt, Dæmon ex illo Isa.* 7. *testimonio:* Ecce Virgo concipiet, *nouerat Christum de Virgine nasciturum. Ea propter diligentissime Virgines obseruabat, vt eius aduentum agnosceret. Vt ergo Dominus illum eluderet, & in sua astutia comprehenderet, elegit Virginem Viro desponsatam, vt partum non virginitati, sed matrimonio adscriberet. Hanc caussam reddit* Ignat. *Epist. ad Ephes.* Origen. *hom.* 6. *in Luc. & hom.* 1. *in diu. loco.* Basil. *l. cit.* Ambr. *Luc.* 1. *&* Hieron. *Matth.* 1. *Sed* hanc rationem, (*dicit quidam recens & celebris Euangeliorum Interpres*,) malo libere fateri me non intelligere, quam temere reprehendere. Non, inquã, intelligo, quomodo Diabolus Mariæ virginitatẽ, si modo aduerteret, potuerit ignorare, cũ integrum & incorruptũ corpus, quamuis nuptæ, videre possit. *Itaq; ob Doctorum auctoritatem, caussa hæc declaranda est. Nec enim diffiteor, prima facie parum videri efficacem, cum Dæmon cognoscere facile possit, virginitatem fœminæ, & quid agatur inter coniuges. Et quidem certum est, Dominum voluisse aduentum suum celare Dæmonibus ne, vt dicit* Ambros. *impediret mortem eius, qua erat redempturus mundum*, 1. *Corinth.* 2. Nemo Principum cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. *Deinde certum est etiam illud, Dæmonem subtilitate intellectus sui & acumine naturali potuisse cognoscere, beatam Virginẽ post partum mansisse virginem & incorruptam. Nam si homini nota & manifesta esse potest fœminæ virginitas, multo magis Dæmoni: Deo tamen permittente & volente, Dæmon non animaduertit. Cernẽs enim illam esse coniugatam, cætera speculari contempsit, matrimonio omnem illi impediente suspicionem, credidítq; partum esse ex viro, cui sciebat fœminam esse desponsatam, sicq; deceptus per desponsationẽ non quod non posset virtute naturæ suæ Dæmon agnoscere virginitatem, sed quod inuestigare in coniugata non curauerit: eaq; de caussa nõ prius Conceptio Christi annunciatur, quam Virgo esset viro desponsata. Dæmon enim iis quæ rectè & iuste fiunt, parum intendit. Caussa igitur à tot tantisq; Doctoribus tradita hac via & modo intelligẽda est. Ita fere* Cardin. Toletus *in Luc. c.* 1. *Sed an hæc ratio tuendi illam Patrum sententiam, Lectori singula discutienti satisfaciat, nescio. Mihi quidem videtur non vacare scrupulo. Quis non statim replicet, iustorum actiones multo studiosius obseruare Diabolum, vel vt calumniетur, (iuxta nomen suum) vel vt labem aspergat? Exemplum habemus in Iob. Et quidem B. Virginis vitam & actiones diligentius obseruasse, quis dubitet, eo quod illam desponsatam videret, quam ex voto perpetuæ castitatis, virum non debere cognoscere sciebat, num forte contra votũ ageret? Itaque mali vsurpare verba Interpretis, paulo ante recitata*

Cur Christ. de Virgine desponsata nasci voluerit.

Maldon.

AD SERM. I. in Cœna Domini.

De tribus itaque Sacramentis, &c. n. 1.) *Hoc Sermone Bernardus pedum ablutionem Sacramentis annumerat, vti & facit* Auctor *Sermonum de operibus Christi cardinalibus apud Cyprianum. Sed NOTA generalius ab iis vsurpatum nomen Sacramenti, vt quæcunque rerum sacrarum signa complectatur.* pag. 75.

AD SERM. II. Pentecost.

Spiritus Sanctus qui certissima signa prædestinationis tuæ cordi tuo imprimat & ostendat, *n.* 6.) *Ad damnata Sectariorum huius sæculi dogmata pertinet, vnicuique Christiano pro certo persuasum esse debere, se esse prædestinatum, atque in numero saluandorum scilicet ea certitudine, cui falsum subesse nequeat. Itaque caue putes verba Bern. horum errori fauere. Nam certissima signa prædestinationis Bernardo dicuntur, non quæ falsa esse nullo modo queant, sed quæ certissima sint in genere signorum, seu coniecturarum probabilium. Hæc autem eo certiora cordibus fidelium imprimuntur, quo magis quisque in vita Christiana profecerit.* pag. 110.

Contra fidem specialem Sectariorum.

Per te restauratus gratiæ Theophilus] *Sub Iustiniano Imperatore, Theophilus in oppido Ciliciæ Adana Oeconomus, siue, vt alii volunt, Archidiaconus Ecclesiæ fuit: multis quidem gratus, & Episcopali munere, quod tamen constanter detrectauit, dignus habitus. Qui ab æmulis per iniuriã accusatus, & de officio deiectus, in eam animi impotentiam adeoq; impietatem deuenit, vt seductori Iudæo itemq; mago obsequutus, Christum Dei Filium ac Matrem eius Mariam data syngrapha turpissime abnegaret, seq; totum potestati Sathanæ, qui se conspicuum obtulerat traderet ac manciparet. Sed totus deinde animo perturbatus, vt nusquam posset consistere, neque enim est pax aut quies impiis, tandem ad sanctissimam Dei Matrem confugit, ac templum ei sacrum petiit, in quo precibus ac ieiuniis deditus, quadraginta dies permansit: nullumq; orandi ac plorandi finem fecit, quousque demum opitulata Virgine Deipara, scriptam & consignatam Diabolo syngrapham recepit, in Dei gratiam rediit, & publice per Episcopum Ecclesiæ reconciliatus est. Vide* Metaphrast. 4. *Febr.* Honor. *Serm.* 1. *de Assumpt. Mar.* Antonin. 4. *p. Summ. Tit.* 15. *Sed illustre est de eodem testimoniũ* B. Petri Dam. Quid tibi, *ait*, negabitur Maria, cui negatum non est Theophilum de ipsis perditionis faucibus reuocare, Infelicem animulam, totum illud quod in te factum est, proprio charactere denegantem, de luto fæcis & miseriæ sublenasti? Nil tibi impossibile, cur possibile est desperatos in spẽ beatitudinis releuare? *Ita ille Serm.* 1. *de Nat. B. V. Vide* Canisium *in Opere Mariano lib.* 5. *c.* 20. Spinell. *in Throno Deiparæ.* pag. 130.

Theophilus (a) Dæmoni deuotus, mire per B. Vir. liberatus.

AD SERM. II. de Omnibus Sanctis.

Interim sub Altari eos esse & non supra... Adhuc ergo signatum est super eos lumen vultus Dom. & licet non plenam, habent tamen lætitiam multam in corde suo, donec veniat dies illa, qua implebit eos lætit. cum vultu suo. *Plura eiusmodi loca occurrent in Bernardo,* pag. 137.

quibus

quibus eorum videtur accedere sententiæ, qui docent animas iustorum post hanc vitam, ante generalem corporum resurrectionem, & extremum iudicium, nō admitti ad illam beatitudinem qua in Dei visione consistit: sed interim versari in quadam felicitate imperfecta, quæ dolorē quidem omnem excluderet, refrigerium, quietem, lucem, gaudium præstaret, nondū tamē earum desiderium expleret. Hoc docuisse ferunt Ioannē XXII. Pontif. & Parisiēsib. Theol. idem mandasse docendum. Huic, inquā, opinioni videtur fauere Bernardus cōpluribus locis, quibus hoc simul & semel antidotum adhibere non abs re fuerit. Nam præter verba citata, rursus Serm. 3. de Omnib. SS. tres facit animarum sanctarum status, primum in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei, in quam domum negat eas sine corporibus intraturas. Et Serm. 4. dicit animas Martyrum esse sub Altari, quia solum vident Christi humanitatem, post corporum autem resurrectionem exaltādas esse super Altare ad videndum eius diuinitatem. Similis locus est Ser. 4. in Dedicat. Eccles. & alibi.

Porro communis SS. Patrum & Ecclesiæ Doctorum sententia est Animas piorum corporibus solutas non modò iam cœlo receptas esse, & cum Christo regnare, sed simpliciter beatas esse, & Dei conspectu frui.

De Augustini circa hanc quæstionem sententia variè censent. Sunt qui putent, illum de loco animarum iustorum hæsisse ancipitem: Vtrum iam in cœlo sint, an alibi. Lib. de cura pro mort. c. 3. Ench. c. 108. Lib. 12. de Ciu. c. 19 & alibi, Animas iustorum collocat in occultis sedibus, in secretis & abditis receptaculis. Tract. 49. in Ioan. inter ea quæ promissa illis & nondum præstita, numerat vitā æternam cum Angelis, & Lib. 1. Retract. c. 14. dicit merito quæri de sanctis hominibus iam defunctis, vtrum ipsi saltem dicendi sint iam in illa possessione consistere, in qua sanctos Angelos esse nō dubitatur. Vide similia apud eundem Lib. 12. de Gen. ad lit. cap. 35 Item in Psal. 36. Post hanc vitam, inquit, nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicetur: Venite benedicti &c. V. Epist. 111 ad Fortun. Trac. 53 & 11. in Ioan. Expos. Psal. 85. & com. 1 sup. Ps. 48. Lib. de spir. & lit. c. 21. Quibus locis significat pios non admittendos ad visionem beatificam ante extremum iudicium.

Verum non de loco, sed potius de statu animarum ambigere Augustinum, studiosus eius Lector aduertet. Sensit quippe, Animas Sanctorum videre quidem Deum facie ad faciem, sed non ita perfecte, quomodo videbunt post resurrectionem, idq; propterea, quod naturalis eorum appetitus, quo feruntur erga corpus, vt ei rursum vniantur, ipsumq; administrent, remoretur eas, quominus tota intensione ferantur in Deum, & proinde nondum peruenerint ad æqualitatem Angelorū, qui nullo impedimēto retardantur, quo minus toti ferantur in Deum. Hoc ipsum tamen non ita sentit Augustinus, vt id pro certo haberet. Nam licet lib. 12. de Gen. ad litt. id affirmare videatur, attamen postea lib. 1. Retr. c. 14. significat se adhuc dubitare. Quæ quidem Quæstio, ne nunc quidem omnino determinata est, nisi quod Concilium Florentinum, cum dicit Sanctorum animas perfecta frui felicitate, perfectiorē tamen fruituras cum suis corporibus, postquam resurrexerint, videri cuiquam possit, ad Augustini sententiam deflectere. Quamuis hoc alii rectius nō de intensiori, sed extensiori beatitudine putent esse intelligendū, propter beatitudinem corporis, quæ ad priorem animæ beatitudinem accedet.

Eodem modo verba S. Bernardi intelligenda sunt. Tantum enim negat animas Sanctorum tam perfecte nunc videre Deum, quam visuræ sint receptis corporibus. Nam hoc eum sentire, probant ista verba Serm 3. de Omn. SS. quibus sic carnem alloquitur: Animæ sanctæ te desiderant: ipsarum sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeo siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed cōtrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum inclinatur desiderio tu

i

Sic Bernardus Augustini sententiam ea in re sequutus, quam & sequitur S. Thom Bonauent Richard. & Marsil. scribentes in dist. 49 4. sent. Tametsi S. Thom sententiam postea mutarit. Nam 1. 2. q. 4. a. 5. aperte docet quod resumpto corpore beatitudo animæ crescet non intensiue sed extensiue.

Cæterum de statu Animarum sanctarum post hanc vitam, nempe quod fruantur visione diuina, Bernardus satis aperte suam promit sententiam variis in locis. Nam lib. de dilig. Deo, circa finem dicit Martyres immersos esse immenso pelago æterni luminis, & luminosæ æternitatis. Et Epist. ad Fratres de Hyber. dicit animam Malachiæ non iam in fide ambulare, sed in specie regnare. Et Serm. de eodem, dicit eum pari gloria & felicitate regnare cum Angelis, Serm 3. in die Palm. num. 5. Serm. 1. Pentecost. Serm 2 de Ascens. Item Serm. 6. in Cant. dicit quosdā iam meruisse introduci in Sancta Sanctorum, vbi videant faciem stantis, id est claritatem incommutabilis Dei. Similia quædam generaliter de Sanctorum animabus testatur Serm 4 & 5. de Omn. SS. & de Obitu Humberti. Epist. 98. n. 8. rursus Epist. 266. & alibi sæpius. Vide Bened. Iustin. in Epist. ad Philip. cap. 1 v. 21. in illa verba; Mihi viuere Christus est, & mori lucrum, vbi obseruat ex Chrysost. Theoph. & aliis. Non vere pro lucro habendam esse mortem, nisi statim iustorum animæ, ad Dei conspectum euehantur.

AD SERM. I. De verbis Isaiæ cap. 6. Vidi Dominum, &c.

Corrige Notam marginalem, hoc modo: Hi Sermones pag 144.
in verbo Isaiæ hoc loco statim post festum Omn. SS. ponitur, eo quod ex Prophetia Isaiæ desumptum Resp. Vidi Dominum, in Officio Matut. legitur initio Nouembr.

AD SERM. IV. De Dedicatione.

De atriis, quæ animas iustorum hinc exeuntes exci- pag 165
piunt, minus commodam videtur habere sententiam. Sed hac de re paulo ante satis egimus. Vide Cornel. 6 Apoc. v. 9. Ibidemq; Pereriū Disput. Bellarm. l. 1. de Beatit. SS. c. 3.

AD SERM. XIII. In Psalm. Qui habitat.

Proxime lectum est vobis de beatissimo Patre nostro pag 183.
Benedicto, quod... vidit Germani Capuani Episcopi animam in sphæra ignea, &c. Lege historiam apud S. Gregorium M. lib. 2. Dial c. 35. Vide etiam Petrum Abb. Clun. lib. 3. Epist. 7. Sandæum in Theol. varia.

AD SERM. XLVI. De Diuersis.

Periit virtus illa à me.) Nempe virginitas. His verbis pag. 356.
monetur Bellarm. vt Sermonem non putes esse Bernardi, quem satis constat, virginitatis lauream ad extremum vsque spiritum seruasse illibatam. Et certe alterutrum sequi videtur, vt aut Sermo nō sit Bernardi, aut Bernardus non sit virgo. Sed quid vetat vtrūque & Sermonem & Virginitatem Bernardo asserere, verbis his ne quidquam obstantibus? Nec enim insolitum Sanctis, & Prædicatoribus verbi diuini, subinde loqui ex persona auditorum & in seipsos quasi deriuare ac transferre peccatum, quod castigare statuerunt. Nescio enim quis dixerit: suauem corripiendi modum esse, si quis vitii, quod acrius perstringere vult, censuram contra seipsum, velut eiusdem culpæ affinem, dirigat. Nam durius & acerbius ferit correptio, quæ ab innocente contra noxios procedit. Tales corripiēdi & loquendi formulas non raro apud Hieron itemq; Bern. nostrum reperies. Nempe didicerunt ab Apost. omnibus omnia fieri, vt omnes lucrifaciant. Et medicus debet quodammodo cum infirmo infirmari, si velit felicius curare. Sed an nō Christum sæpe legimus in persona peccatoris loquutum, & totius humani generis peccata quasi sua reputantem? Hinc illa: Longe à salute mea verba delictorum meorum. Et similia in Psalmis multa.

Itaque, vt ad Bernardum reuertar, dico eum ex persona Auditorum loqui, velut inquirentem, quid illis restet apud Virginem Deiparam, quibus non licet cum ipsa de sua virginitate gloriari. Porrò in tanto Religiosorum numero, quis dubitet fuisse, qui post factum virginitatis pridem in seculo naufragium, tabulam pœnitentiæ in Monasterio apprehenderint?

AD SERM. L. De Diuersis.

Pag. 137. Non dicit Ecclesiasten aut Ididan) Salomon. diuinè per Nathan Prophetam vocatus est, Amabilis Domino, Hebraicè, ידידיה Iedidejah. Ex quo facilioris pronunciationis gratia formatum, Idida. Itaque fuit binomius, licet hoc nomen extet tantum 2. Reg. 12. v. 25. Immò trinomius, si addas nomen Ecclesiastæ.

Finis ANNOTAT. in Tom. II.

Annotationes in Tom. III. S. Bern.

AD SERM. III. In Cant.

pag. 6. ANgelica corpora, vtrumnam ipsis spiritibus naturalia.) Apud Patres & præcipuos Ecclesiæ Doctores, res fuit admodum ambigua, aliis affirmantibus, Angelos incorporeos esse, aliis nec paucioribus negantibus, adeo vt Magister Sentent. lib. 2. distinct. 8. considerans hanc varietatem opinionum, non ausus sit quidquam definire. S. Augustinum dubie hac de re loquutum video, attamẽ in eam partem, quæ Angelis corpora tribuit, proniorem. Nam vt erat Platonica disciplina imbutus, Platonicorũ opinionem de corporibus Angelorum sic alicubi commemorat, vt approbare videatur, vti lib. 8. de Ciu. Dei, cap. 14. 15. 16. Quin alibi frequenter Angelos animalia vocat & corpora eis tribuit. Enchirid. cap. 59. Difficillimam esse dicit quæstionem de corporibus Angelorum. Non vacat loca singula indicare, plurima annotauit Estius in lib. 2. sent. dist. 8.

Hodie porro certa, & omnibus probata sententia est, Angelos esse incorporeos, nec habere corpora sibi naturaliter vnita. v. S. Thom. 1. p. q. 50. art. 1. & q. 51. art. 1. & 2. An verò id sit de fide, necne, non inter omnes conuenit. v. Estium l. cit. Modestiam S. Bernardi non audentis in hac quæstione, proferre sententiam, immo profitentis ignorantiam, laudat Sixtus Senens. libr. 5. Biblioth. Sanct. Annot. 8.

AD SERM. XXVI. in Cant.

pag. 40. In hoc Sermone mira prorsus affectus expressione, & verborum energia, funus dilectissimi Fratris sui Gerardi prosequitur: lachrymas nihilominus, vi quadã, sibi illata, tantisper in se cohibuit: ita tamen, vt tunc Auditoribus, immo etiam nunc Lectoribus vel inuitis exprimeret. Simili plane modo ante ipsum S. Ambrosius Fratri suo Satyro exequias funebri Oratione persoluis, adeo vterque pathetice, vt si Amor ipse loqueretur, non posset affectum & dolorem animorum, quem ipsi ex obitu charissimorum fratrum senseruut, animis audientium potentius inserere. Similem quoque Sermonem super obitu Amici sane perquam elegantem & plenum affectibus, nempe à Bernardi Discipulo Aelredo Abbate Rieuall. habitum lib. 1 Spec. Charit. cap. 34. Lector inueniet, quo quidem non obscure videtur Auctor sectatus Magistri vestigia. Lege & cõfer, non pigebit. Porro obserua hinc, quam sint Viri sancti Stoicæ apathiæ, seu indolẽtiæ & insensibilitatis expertes, quod tamen in illis nonnulli requirere visi sunt. Id de seipso hoc Sermone ingenue fatetur Bern. Non sum, fateor insensibilis ad pœnas, &c. n. 13.

Sancti Viri non sunt præditi Stoica apathia.

Ibid. n. 16. Eodem Sermone videtur dubitare Bernardus de salute Ionathæ. Sed alii Patres & Interpretes eum cœlo asserũt. Vide apud Roganlium in cap. 31. lib. 1 Reg. v. 2. Salianum ad annũ Mundi 2979. num. 135 Abulens. in c. cit. Mors autem eius infelix cum Parente Saule, non debet quemquam mouere. Impii quocumque modo discedant, male moriuntur. Pii bene & feliciter occumbunt, quocumque mortis genere defungantur.

AD SERM. XXVII. In Cant. n. 8.

Anima Iusti sedes est Sapientiæ.) Hæc sententia frequens est apud Bernardum & alios quoque SS. Patres, Pag. 45. veluti Augustinum, Gregorium, &c. hactenus tamen in Bibliis iuxta translationem Vulgatam non inueni, quamuis passim à dictis Patribus nomine Scripturæ citetur. S. quidem Augustinus Serm. 2. de Epiph. seu 30. de temp. Cur enim, inquit, non agnoscamus nos cœlos, qui facti sunt sedes Dei, sicut scriptum est: Anima iusti sedes sapientiæ. S. Gregorius 29. Moral. cap. 15 Quid hic aliud cœlum, nisi sublimis debet intelligi vita Sanctorum. de hoc cœlo Dominus ait: Cœlum mihi sedes est. De qua sede aliás scriptum est: Anima iusti sedes Sapientiæ est. Et rursus idem Hom. 38. in Euang. in princ. Congregatio quippe iustorum, regnum cœlorum dicitur quia enim per Prophetam Dominus dicit: Cœlum mihi sedes est. Et Salomon ait: Anima iusti sedes Sapientiæ. Ecce, Salomoni sententia tribuitur: & quidem ad marginem notatur, Sapientiæ 7. Nempe Liber Sapientiæ à multis veterum Patrum Salomoni attributus est: Ibi verò versu 7. ita lego: inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. Ex quibus verbis citata & celebris apud Patres sententia formata videri possit. Coniecturam probabit Lector, donec inuenerit meliorem. Porrò obseruet idem, multas Scripturæ sententias apud Patres citari, iuxta translationem LXX. Interpr. quarum plures passim in Operibus Bernardi notauimus. Verum id de præsenti loco non accipiendum, cum Græce primum scriptus sit Liber Sapient. aut certe Hebraicus eius textus non extet.

AD SERM. XXX. In Cant n. 11.

Quid hic vos dicitis obseruatores ciborum, morum pag. 52. neglectores: Hippocrates & sequaces eius docent, animas saluas facere in hoc mundo. Christus & eius Discipuli, perdere. &c. Libro de Viris Illustr. Ordin. Cister. dist. 3. cap. 19. lepida legitur historia de Religioso, qui corpore delicatus ac debilis, adeoq; in obseruatione ciborum, & procuratione medicaminum curiosus erat, sed mirabili visione curatus est. Nam dum videret per noctem singulis Fratribus à Beatiss. Dei Matre pretiosum quoddã electuarium præberi, speraretq; tãdem & se quoque eius fore participem, repulsam tulit, talibus insuper verbis castigatus: Nunquid meo medicamine opus habes? Nonne tu ipse sapiens es medicus, & tuimet curam sollicite geris? Vade itaque, & tuis medicamentis vtere pro libitu: quoniam de his, qui curam suam super Dominum jactant, cura solum mihi est. Quo responso vehementer confusus, veniam petiit. Addit hunc Fratrem à sua teneritudine & infirmitate deinceps conualuisse & abdicatis omnibus medicamentis & delicatioribus alimentis ad cõmunes cibos se transtulisse; ideoq; cooperante gratia Dei in breui decorem & fortitudinem cum salute corporis & animæ pariter induisse. Demum sic compellat Religiosos studio valetudinis præpostere deditos: vbi nunc sunt Fratres illi, qui plus videntur sectari scholas Hippocratis, quam scholas Christi, qui nimis affectuose diligentes sanitatem moriturae carnis suæ, tota æstate, omni intentione occupantur, ad quærendas seu colligendas quaslibet vi-

Religiosis non conuenit curiosius cibos discernere.

bet viles & agrestes herbulas & radices, & nihilominus hyeme solliciti sunt, easdem exsiccando, terendo, molendo, componendo, non habituri effectum medicinæ, nisi solum se præcipitantes in reatum propriæ voluntatis, quæ proprietas periculosior non inuenitur, *&c.*

Cæterum religiosis hominibus non esse curiosius discernendos cibos, & quomodo quibuslibet etiam vilioribus escis sapor & gustus conciliari possit eleganter, vt omnia, docentem vide Bern. Epist. 1. ad Robertum Cognatum suum, *num. 10 & 11. Nec hoc ad Religiosos duntaxat pertinet, quin Ecclesiæ Prælatis & Episcopis hoc inprimis conuenire,* Carolus Borromæus *sanctiss. Cardin. & Præsul*
Nec Prælatis Ecclesiæ vel Episcopis. Vit. l. 7. ca. 5.
censuit. Hinc dicere solebat (vti supra quoque meminimus) Nullum Episcopum muneri suo posse satisfacere, si valetudini parcat, & earum rerum obseruationibus teneatur, quæ nocere corpori, prodesseue possint. *Quam id ipse rigide & accurate seruauerit, Vita eius historia tradit. Sed & vide* Epistolam *eius 79.* ad Ludouicum Granat. *vbi huiusmodi seueriris vitæ institutum sibi, statuitque suo conuenient asserit, ac tuetur. Vide sup. NOTAS Tom. I. ad Epist. 321.*

AD SERM. LXIV. In Cant. n. 2.

pag. 102. Vidi ego hominem currentem bene… It & perit miser, non tam exul ad patriam, quam reuersus ad vomitum. Et se perdidit infelix, & suorum acquisiuit neminem] *Ita Bernardus de Religiosis, quos subdola vulpes seu intempestiua spes lucrandi proximos & cognatos, prolicit extra septa Monasterii, sed vt dum se mundo incautius immiscent, ipsimet pereant. Tale prorsus Exemplum paucis ab hinc annis vidimus, in Religioso quodam, qui magna familia natus Ordini se perquam religioso addixerat, & iam admodum profecisse visus est, cum subit animum cogitatio, desororibus, heresi infectis, conuertendis. Quid fit?* It & perit miser, *vt verbis Bernardi vtar*, & se perdidit infelix, & suorum acquisiuit neminem. *Qui venerat capere, captus est. Et periisset penitus, nisi post modum militans, non iam Deo, sed sæculo, contra Regem pariter & Religionem, captus esset, & restitutus in locum pristinum, vnde temere prorsus exierat. Non vterer hic tam recente exemplo, & omnibus passim noto, nisi editis iam libris proditum esset, quamuis ii in transfugam scripti, forte non edendi, si it reditu suo editionem praeuertisset.*

Hoc ergo est, quod ad aliorum cautelam, hic monet Bernardus, *itemque* Thomas de Kempis *Dial. Nouit. pie & prudenter*: Quidam sub specie pietatis, *inquit*, inducti sunt ad conuertendum amicos & cognatos, & dum inter illos morari non timuerunt, inimici fraude circun-
Religiosi non nisi solida virtute, mittendi foras, ad lucrandos seu conuertẽdos proximos
uenti suum propositum fregerunt. Oportet namque, quod valde fortis & bene fundatus in virtutibus sit, atque in omni actione & locutione incedat circũspectus, qui fructificare debet in populo, & absque periculo conscientię conuersari in seculo. Et zelus quidem animarũ laudandus est, si sit discretus, rectus, purus, nullaque vanitate infectus, qui raro inuenitur in nouellis, & nondũ plene mortificatis. *Ita ille lib. cit. cap. 4. vbi etiam familiari & perquam idonea similitudine confirmat, quam noxium Religiosis inter seculares versari.* Lumen, *inquit*, in lucerna clausum, fulgorem suum retinet & ardorem: extra verò positum & eiectum, leui flatu extinguitur & tenebrescit.

Hæretici capiantur potius quam effugentur. Capiantur, dico, non armis, sed argumentis.] *Ita & Augustinus Epist. 127. ad Donat.* Corrigi eos (*Donatistas*) cupimus, non necari, nec disciplinam circa eos negligi volumus; nec suppliciis quibus digni sunt, exerceri. Sic igitur eorũ peccata compesce, vt sint, quos peccasse pœniteat, *&c.* Idem *Epist. 158. 159. & 160. hortatur Marcellin. & A-*
An hæretici vi cogendi ad fidem.
pringium Præfectos, vt hæreticos puniant, citra supplicium capitis, memores Christianæ mansuetudinis. Verum Epist. 48. ad Vincent. *multis ostendit terrore & legum rigore salubriter hæreticos constringi ad fidem Catholicam. Se quidem eius aliquando sententiæ fuisse, nulla vi cum hæreticis, sed sola prædicatione agendum; nunc aliorum sententiis & exemplis inductum mutasse sententiam; atque arbitrari leges & arma Principum recte implorari aduersus hæreticos, modo id fiat animo corrigendi. Vtitur ad hoc peridoneo simili, de phrenetico in præceps currente, cui manus & vincula iniicere beneficium censeri debet. Confirmat exemplo Circumcellionum, quorum multos iam habeat Ecclesia Catholicos*: Qui tamen, *inquit*, ad hanc sanitatem non perducerentur, nisi legum istarum, quæ tibi (*Vincentio Rogatiano*) displicent, vinculis tanquam phrenetici ligarentur. *Vnde post multa subdit*: His ergo exemplis à collegis meis propositis cessi: nam mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos nouerant. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem Catholicam timore legum Imperialium conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea numquam fuisse credatur, *&c. Rationem, cur præter doctrinam, vim & terrorem adhibere oporteat, eadem Epistola paucis indicat.* Nam si docerentur, *inquit*, & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capessendam viam salutis pigrius mouerentur. *Ita Augustinus, à cuius vestigiis non solet discedere Bernardus. Vnde & Serm. 66. in Cant. num. 12. ita ait*: *Fides suadenda est, non imponenda. Quamquam procul dubio melius gladio coërcerentur, illius videlicet, qui non sine caussa gladium portat, quam in suum errorem multos traiicere permittantur.*] *Hinc patet facilis modus conciliandi diuersas in hac quæstione sententias: nempe, de quorum facili conuersione spes est, tractentur mitius, & doceantur potius, quam cogantur. At qui virus perfidiæ in plures diffundere moliuntur, legum seueritate premantur.*

AD SERM. LXV. n. 3.

Stat nempe Scripturæ veritas: Gloria Regum celare verbum; gloria Dei reuelare sermonem. Non vis tu reuelare? non ergo vis Deum glorificare.] *In similem sensum hæc verba Scripturæ accepit* S. Gregorius M. *lib. 1. in Ezech. Hom. 6. init. Cum tamen hodie sensu plane contrario legantur in Editione Vulgata, hoc modo*: Gloria pag. 103.
Dei est celare verbum, & gloria Regum inuestigare sermonem. Prou. 25. 2
Vnde monet Cornel. à Lap. *in hunc locum, crassum mendum esse in Gregorio, & non tantum verba Scripturæ corrigit, sed & Gregorii verba, contra eius mentem & institutum, nisi fallor, immutat. Nam mens Gregorii est, eo loco: Prophetica quidem mysteria obscura esse, attamen quia ad Dei gloriam spectat, mysteria sermonis eius aperire: in hoc nobis incumbendum, &c. Eodem plane sensu his verbis vtitur* Bernardus, *hoc Sermone. Hæc non ad culpandum genuinam lectionem, sed ad ostendendum, quomodo Patres legerint: Prout eorum lectio passim plurimis in locis à nostra Vulgata dissidet. Quis autem putet singulis locis ad normã Vulgatæ corrigendos? Illud hic obiter monemus, sententiam Salomonis, iuxta lectionem Patrum, apprime congruere illam Angeli Raphaelis ad vtrumque Tobiam*: Etenim sacramentum Regis abscondere, bonum est: opera autem Dei reuelare, honorificum, *Tob. 12. v. 7. Alioquin de conciliatione huius sententiæ cum gnome Salom. viderint Interpretes: Nobis ad alia pergendum.*

AD SERM. LXVI. n. 12.

Examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt.] pag. 107.
Variæ olim purgationes in vsu; fuerunt in testimonium innocentiæ, vel ad diluendum obiecta crimina, veluti per sacram Eucharistiam, ignem, ferrum candens, aquam frigidam, aquam feruentem, Monomachiam, &c. Sed omnes Canonibus, Conciliis, & Pontificum Decretis prohibitæ ac damnatæ. Non defuerunt tamen, qui hanc, cuius
De probatione aquæ frigidæ.

ANNOT. per errorem omissa, & suo loco reponenda, ad Tom. I. Epist. 320.

Albert. Krant. *libr. Nortman. 4. c. 7. Italicum esse hoc vocabulum significat, quasi à Liga, & quasi obligatum dicamus.* Et Guiscardus *(inquit)* sese constituens Romanæ Ecclesiæ vasallum, *vel (quod eius regionis verbum est)* Ligium, Romano Pontifici quæcunque peterentur, præsidia mittere, ac quando opus videretur, cum omnibus copiis afferre præsidium spopondit. *Item c. 9.* quo in conuentu Robertus Ligium se (quod eius Regionis verbum, totalem signat subiectionem) Pontifici & Ecclesiæ iterum fecit, & B. Petri vexillo à Pontifice donatus est. *Albert. Argent. in Chron.* Quamuis etiam Principes ipsum Francum ipsis grauem & exosum habebrent: cuius caussa omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur, cuius essent Ligii, inuadendi eum occasionem aliquam non habebant. *Quo in loco* Ligium *&* Vasallum *pro eodem vsurpari perspicuum est.* *Hinc pro* Homo Ligius, *fictum nomen*, Homoleugius, *coniunctè: vel separatim*, Homo *&* Leugius. Anton. Florent. *Histor. part. 2. tit. 17. c. 6. §. 1.* Factus est autem ibidem Comes Bertrandus Regis Hierosolymitani homoleugius. *Item c. 9.* Eodem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colloquium habuit, submouens illum tanquam hominem suum Leugium, vt pro Comitatu, &c. *Et mox*: Hi tres erant ipsius Regis Angliæ Legii homines. *Hinc factum nomen* homoleugia, *vt apud Eundem cap. 8. § 3.* Tunc visum est arbitris, quod Dominus Princeps ad Imper. accederet, atque cum debita solemnitate debitam homoleugiam exhiberet & fidelitatem. *Et alio loco* fidelitas ligia, *part. 3. tit. 19. cap. 1. §. 2. Ex his concedi posset* homoleugii *nomen ab* ὁμολόγος *Græco deduci: præsertim cum Coloni homologi mentio fiat* in l. vlt. C. Th. de patroc. vic. *nisi etiam multis in locis ab* Hotoman. *in suis Feudal. Ligii nomen in Patroni personasumeretur. Itaque à* Liga *verbum hoc ab Italis hominibus confictum est: quasi Ligius sit idem, qui ligatus, id est, proxime, & (vt vulgo loquimur) immediate iunctus.*

INDEX SINGVLARIS MATERIARVM seu Quæstionum,

Quæ in his ANNOTAT. paulò fusiùs tractantur.

Generalem Indicem habes ad finem Annotationum post vltimum Tomum Operum S. Bernardi.